

IOHANNIS HEVMANNI

IVR. PROFESSORIS IN ACAD. ALTORFINA

COMMENTARII

DE

RE DIPLOMATICA

IMPERATORVM AC REGVM GERMANORVM

INDE A LVDOVICI GERMANICI

TEMPORIBVS ADORNATI.

TOM. II.

NORIMBERGAE

SVMTIBVS IOHANNIS GEORGII LOCHNERI.

MDCCLIII.

LECTORI BENEVOLO S.

peris, quod molior, diplomatici ſpecimen nouum omnibus offero, quibus inſtitutum meum non diſplicet; multis autem, quod in tanta huius ſaeculi ſatietate uix ſperare poteram, iſtud placuiſſe intellexi. Viam non nouam, ſed iam in priore uolumine ſignatam ſectuus laboris leges atque oeconomiam latius explicare ſuperſedeo. Sicuti uero ii, quos difficile quoddam iter ſaepius obire iuuat, pericula minus reformidant, compendia uaria excogitant, ſarcinas aptius componunt, memorabilia quaeuis accuratius contemplantur: ita et mihi in tabulis antiquis dilucidandis uerſanti uſus diuturnus et animum addere, et conſilia praeſtantiora ſuppeditare uidetur. Copioſius apparatum huius periodi diplomaticum exponendum, crebriusque annalibus teſtimonium denunciandum duxi, quia his temporibus initia uera regni detegimus Germaniae, quod amplitudine ac maieſtate nulli ſecundum rudi barbarie dudum exacta, bellis cyclopicis ſtrenue prudenterque ſedatis, hoſtium inſidiis innumerabilibus repreſſis, mirabili diuini Numinis prouidentia, etiam nunc immenſa floret felicitate, nec, dum terrarum orbis incolarum oſtendet ueſtigia,

florere desinet. Ludouicus enim Germanicus, Rex, cum augusta uirtute, tum pacis bellique artibus et utriusque fortunae uicissitudine clarissimus, regnum Germaniae primus a reliqua ingentis Caroli Magni dominatus compage auulsum gubernauit. Huic igitur primam regni nostri conformationem debemus, hic ad summorum quarumuis gentium conditorum laudes adscendit, hic dignissimus, cuius memoria ad saecula cuncta propagetur. Quem itaque poeniteat, tam excelsi principis res publice gestas euoluere? at planius non nisi tabulis regiis excussis euolui poterunt. Quo studiosius nonnulli iuris publici, quo hodie utimur, origines ad antiquitatem omni literarum adiumento destitutam reducere laborant, ita, ut nec fabulas, dummodo antiqua iactent, aspernentur: eo maiore iucunditate nos ex probis testimoniorum documentis reipublicae faciem conati sumus adumbrare. Quamquam nulla ciuitatis forma tam altis defixa est radicibus, ut nullis temporum iniuriis conuelli queat, atque adeo (quid mirum?) ad principatus etiam Germanici conditionem casus saepius admissus fuit: tantum tamen abest, ut fortuna statum pristinum penitus labefactauerit, ut prima, quae Ludouicus, Rex orientalis Franciae, duxit lineamenta adhuc conspiciantur. Summa regis auctoritas optimis institutis et legibus et procerum consiliis temperabatur, ut pro libertatis studio genti insito par erat: sed maiestati ipsi nihil decerptum fuisse perspicimus. Rex singulari cura prouidebat rebus tam sacris, quam politicis, cognoscebat caussas arduas, sortem definiebat principum, et arbitria denique belli ac pacis, legum, foederum, uectigalium sibi sumebat. Optimates quidem *cooperatores* suos esse iussit; sed ideo imperium cum ipsis haudquaquam diuisum censebatur. Nec praetermittenda erant in commentariis nostris ista commoda, quae tabulae legum afferunt scientiae priuatae, politicae, sacrae, itemque annalibus et rei literariae. Quum fines regni Ludouiciani scrutaremur, nonnihil operae in Geographia huius aeui adornanda posuimus pagosque cum locis suis recensuimus; mappa regni Franciae orientalis accuratius, Carolidarum re diplomatica absoluta, concinnari poterit. Multos in stemmatibus illustrium ad Carolingicum sanguinem, aut certe ad nobilissimas huius aetatis stirpes reuocandis ualde defatigari, inter omnes constat. Tametsi in spinoso huiusmodi negotio saepissime opera perditur ac oleum: ducum tamen et comitum aliorumque uirorum dignitate conspicuorum memorias, libellorum nostrorum ope, ab obliuione uindicauimus, ut ii, quibus genealogicae quae-

quaeſtiones curae ſunt, habeant, in quo induſtriam exerceant et ingenium. Si modum forſan tibi, LECTOR HVMANISSIME, in rebus hiſce non ſeruaſſe uideor: te etiam atque etiam rogo, ut me non in tabularum tantum critica uerſari, ſed et, quantum diplomatica aliis diſciplinis praeſtet auxilii, declarare uoluiſſe, cogites; nec argumentorum copiam iis, quibus ſumtuoſa ſcriptorum opera peruolutare non licet, haud ingratam fore ſpero; horum potiſſimum ſtudiis ſubuenire contendo; ab his etiam facile ueniam impetrabo, quod nondum omnem rem diplomaticam Carolingicam hoc uolumine expoſui, cuius largus apparatus tertium uolumen requiret. Dies diem docet; non multis abhinc annis diplomatica locupletari coepit inſtrumentis inſignibus. Quapropter acceſſiones quasdam undique collectas ad uolumen prius addere non dubitaui, ut tandem aliquando, quod uno impetu fieri non poteſt, imperatorum ac regum Germaniae archiuum reſtituatur, chartarumque regiarum critica perficiatur. Quo labore feliciter ad exitum perducto, praeſtantiorem quidem diplomatices partem illuſtratam exiſtimamus; ſed totum campum diplomaticum uix pertinaciſſima diligentia emetietur. In orbem nouum transferri uidebuntur, qui pontificum Romanorum bullas et antiſtitum ſacrorum codicillos ad normam certam uſumque communem redigere ſtudebunt. Nec quisquam ducum, principum, comitum, nobilium, ciuitatium literarum documenta certis legibus ſubiecta fuiſſe negabit, quas indagator ſagax pro temporum ac regionum uarietate diuerſas deprehendet. Ecquas commemorabimus priuatas chartas? Quis non perſpiciat ſtatas earum formulas? Quis ſanam illarum criticam ſtabiliri poſſe deſperet? Quodſi uero chartarum priuatarum lapidem Lydium eruerimus, maxima certe utilitas inde in ius priuatum, praecipue Germanicum, redundabit. Non deſunt hodie induſtriae inſtrumenta, ſed paucis uenerabiles iſtas antiquitatis reliquias intueri placet; placent ingenii ieiuni oblectamenta mox peritura. Vehementer laetarer, ſi mentes quaedam egregiae ad lacunas rei tabulariae explendas erigi poſſent; quamobrem, pace tua, LECTOR CANDIDE, latius exponere iuuat, quae, mea quidem ſententia, ad chartarum ſtudium utiliter proſequendum ualeant, atque adeo deſiderentur.

I. *Origines diplomaticae.* Non neſcio eos, qui origines et antiquitates artis ſcribendi perquiſiuerunt, ut reliqua literarum monimentorum genera, ita et tabulas reſpexiſſe; reſpexerunt autem magis chartarum externa, quam interna, de quibus nos potiſſimum ſumus

)(3 ſoliciti.

folliciti. Omnis fere conatus in antiquitates Hebraicas, Graecas et Romanas effundebatur; at diplomatum initia ea, qua decet, opera nondum inueſtigata reperio. Nonnihil e commentariis de re libraria Hebraeorum hauriri poteſt; nec interpretes IEREMIAE c. XXXII negligendi ſunt, in quo inſtrumentum publicum condi h. e. literae emtionis ſcribi, ſigno ac teſtibus muniri, publice approbari et diligenter cuſtodiri iubentur. De re diplomatica Graeca diſſerit in Lib. VI palaeographiae MONTFAVCONIVS, uel potius de quibusdam tabulis Graecis mediae aetatis; ſed parum ad artis formam. Quod ad Romanas literas attinet, in hoc genere excellit aeternum opus BARNABAE BRISSONII de formulis et ſolennibus populi Romani uerbis, quo ad chartarum interna diiudicanda nihil poteſt eſſe accommodatius; externis delectantur plures.

II. *Hiſtoria diplomatica.* Si hiſtoriam diplomaticam dicas hiſtoriam regis, prouinciae, periodi cuiusdam tabularum fide roboratam: eam hodie non negligenter tractari nouimus. Annalium enim auctores commentariis ſuis certatim codices diplomaticos adiungunt ac propemodum erubeſcunt ſine tabulis loqui. Sic hiſtoriam diplomaticam hic non definio, ſed eam narrare uolo, quando diplomata, quo auctore, quibus ex cauſſis condita fuerint, num adhuc ualida habeantur, an nouum robur acceperint, an in diſceptationem uenerint. Nemo non intelligit, in hiſtoria tabularum maioris momenti, quibus interdum procerum, collegiorum religioſorum et urbium ſalus nititur, ſtudium in primis collocandum eſſe; reliquae tenuem poſtulant operam. Illuſtriſſ. SCIP. MAFFEI hiſtoria diplomatica inſigni laude digna, licet imperfecta, antiquitates diplomaticas tradit. Hiſtoria diplomatica continetur

III. *Hiſtoria diplomatica eriſtica* ſiue *polemica*, quae uel ad bellum omni rei diplomaticae illatum, uel ad controuerſias ſingulares reſpicit. In utroque genere uiri ſolertiſſimi elaborarunt, quos appellauimus in commentar. tom. I §. 2. Nauiter impudentem eum eſſe oportet, qui arti noſtrae, inimicorum impetu iam fracto compreſſoque, tela ſordida minari audeat. Sed lites ſingulares plenius commemorari poſſunt; neque enim de chartis tantum imperatorum, ſed etiam de pontificum bullis, et aliorum regum principumque tabulis acriter dimicatum fuit.

IIII. *Hi-*

IIII. *Historia rei diplomaticae literaria* multo latior patet. Quae generatim in historia literaria, cuius sciagraphiam in apparatu iurisprudentiae literario exhibuimus c. XXV, obseruanda: ea quoque in historia diplomatica literaria exponantur, fata nimirum artis ipsius, librorum, auctorum, adiutorum notitia, &c.

V. *Thesaurus diplomaticus.* Artes permultae nunc thesauros suos ostentant, quamquam thesauri uocabulo uaria tribuitur significatio. Thesaurus enim modo systema tradit, modo lexicon, modo principia cognoscendi siue fontes, modo libellos undique collectos. Vltimi generis thesaurum meditor, mihique hanc legem statuo, ut 1) commentationes tantum breuiores, eaeque rariores admittantur. Nonulla enim opuscula fugacia uel grandioribus uoluminibus inserta scrutantium eludunt studium, 2) specimina omnia singularem locum diplomatices illustrent, quibus 3) in annotationibus uel calculum nostrum, uel, sicubi uisum fuerit, dissentiendi rationes addemus. 4) Peregrino sermone scripta linguam doctam induant; ac 5) nouae denique disquisitiones de istis argumentis, quae nondum satis dilucidata uidentur, proferantur. Exemplum huiusmodi thesauri iam exhibuit WENCKER in apparatu et collectis archiuorum.

VI. *Bibliotheca diplomatica* adiuuat bibliognosian diplomaticam, ac propterea ad historiam diplomatices literariam pertinet, si bibliothecae ideam notiorem retineas, quae si paullulum dilatetur, libros etiam indicabit, in quibus diplomata euulgantur. Cel. BVDER. consilium de bibliotheca diplomatica adornanda olim ceperat, sed ipsi bibliotheca diplomatica erat

VII. *Index diplomaticus*, quem et repertorium siue regesta diplomatica dixeris, cuiusmodi opus utilissimum adhuc exspectatur. Laude sua defraudanda non sunt GEORGISCHII regesta diplomatica: at rerum gnari facile intelligent, non cuiusuis esse, hoc saxum uoluere. Aggrediantur opus, qui subsidiorum copia affluunt, nec labores fugiunt assiduos. Notas chartarum chronicas studiose definiant, quia tempora tabulis typis exscriptis adiecta fallunt saepissime. Index doceat, utrum ex authentico, an ex apographo diploma edatur. Si quando plures idem diploma ex authentico descripserint, nec uariantes lectiones negligendae uidentur. Auctores igitur omnes, qui tabulas de scripto recitarunt,

aut

aut eas commentariis, licet fontes non adierint, illuſtrarunt, ſcire expedit. Enarrentur ſtrictim chartarum argumenta; indicentur ſigilla, monogrammata et alia, ſi qua occurrant, ſingularia. Diplomaticam ipſam ad artis regulas perpolituri initium ab eorum, qui rempublicam moderantur, literis capiant. Regna ſingula ſingularem poſtulabunt operam.

VIII. *Diplomatica Imperatorum* et *Regum Germaniae* a nobis, annuente Deo, explanabitur; ſi qui in laboris, cuius materiam usque ad Maximiliani I Imp. aetatem collegi, ſocietatem uenire haud grauentur: iis conſilia mea qualiacunque et ſupellectilem meam offero lubentiſſime. Meliora ſi quis me edocuerit, ea numquam non grata mente celebrabo.

Imperatricum auguſtarum diplomatica, noſtris curis elaborata, nouis ſubinde augeri poterit acceſſionibus.

VIIII. *Diplomatica Regum Romanorum* ſtudium noſtrum pariter ac

X. *Diplomatica Vicariorum imperii R. German.* ſolicitat, atque extremam manum exſpectat.

XI. *Diplomatica Pontificum Romanorum* ſubſidiis abundat iuſte digerendis et critice expendendis; teſtor bullarium magnum Romanum. Auctores perinduſtrii noui operis diplomatici Gallici hoc penſum expedire ſtudent.

XII. *Diplomatica archiepiſcoporum*, *epiſcoporum*, *abbatum* etc. in MABILLONII commentariis leui brachio tractatur. Tam locuples hic locus, ut multorum otio ſufficiat.

XIII. *Diplomatica ducum*, *principum*, *comitum*, *ciuitatium* etc. prorſus fere inculta iacet, quamquam ex ea fructus eximios repetere posſimus.

XIIII. *Syſtema rei diplomaticae uniuerſae* uix ante concinnari poterit, quam libri iſti diplomatici, quos deſideramus, elaborati fuerint. E ſyſtemate ſine multo negotio manabunt

XV. *Elementa rei diplomaticae.* Iam exſtant huiusmodi libelli iſagogici, ſed ad imperatorum diplomaticam potiſſimum ſpectant.

XVI. *Critica chartarum priuatarum* iam ad ἀκμὴν perducta uidetur, ſi largam commentariorum de fide inſtrumentorum ſegetem intueamur. Multas ſane obſeruationes frugiferas, e legibus praeſertim, iſti depromunt; ſed de uetuſtarum tabularum fide rite ſtatuendi regulas non edunt idoneas, quippe quae ſine hiſtoriarum et anti-

et antiquitatum notitia, antiquorum legum doctorum libellis minus familiari, formari nequeunt.
Paucis, quis nesciat? totam rem diplomaticam cogitatione complecti contingit; proinde partem aliquam digne pertractasse poeniteat neminem. Quum externus chartarum habitus cum codicum ueterum ornamentis quodammodo consentiat: rei librariae antiquitates arti nostrae foecundam lucem adspergunt, quamquam decora quaedam diplomatum propria inueniuntur.

XVII. *Palaeographia diplomatica* a MABILLONIO diligenter perue-stigata fuit; multo maiorem operam eidem impendunt auctores Gallici *noui operis diplomatici*. Notarum Tironis enodandarum artem perspicue docent WALTHERVS et CARPENTIER, aliosque chartophylaces exemplo suo monent, ut senescentibus literis succurrant. Dum uetera scribendi genera reuoluo, non possum, quod haud aegre feres, LECTOR OPTIME, hunc locum relinquere, priusquam antiquitatis honori symbolum quoddam consecrauerim. Gens nimirum SCHEVRLORVM de *Defersdorf*, et auita nobilitate et insignibus in res Noricas meritis clarissima, asseruat fragmentum literarum in charta Aegyptiaca aut certe corticea exaratarum, quod Illustris et generosissimus Dom. CHRISTOPH. THEOPHILVS SCHEVRL de *Defersdorff*, inclutae reipublicae Norimbergensis senator optimarum artium cultoribus perquam uenerabilis, generisque sui splendoris amplificator maximus, usibus meis, qua est benignitate, grata memoria semper praedicanda, concessit. Iam SCHWARZIVS quondam noster, cuius gloria numquam intermorietur, hanc chartam uiderat, eamque in diss. de ornamentis codicum ueterum §. VII non Aegyptiacam, sed corticeam existimauerat, testimonio nixus PANCIROLLI in thesauro uariar. lection. l. I c. 28, qui haec commemorat: *Longobardi tenues tilias e tabula abrasas, glutineque compactas, pro charta habuerunt, quarum paginae quaedam uetustissimae eorum characteribus scriptae apud me exstant.* Eiusdem generis chartam intellexisse uidetur ANGELVS ROCCHA in biblioth. Vatican. p. 379, itemque OLAVS WORMIVS in Museo suo seu historia rerum rariorum. *Aliam a charta Aegyptiaca*, inquit Wormius, *uerae papyri speciem ex arundine, ut putatur, confectam, Lugduno Batauorum ad me transmisit filius, Wilhelmus Worm. Folium longum*

eſt pollices ſeptem, latum quatuor, colore non plane candido, ſed ad flauum inclinante, craſſiuſculum et neſcio quo glutine obductum; ubi enim charta complicatur, rimulas contrahit leuiuſculas. Quae apprime in monimentum noſtrum peruetuſtum conuenire putat SCHWARZIVS, cui eo libentius aſſentior, quod et ſcriptura natales Langobardicos prodit. Ita uero uir omnis antiquitatis peritiſſimus chartam deſcribit: *Eſt hoc magnae uetuſtatis fragmentum pagina quaedam ſeptem fere digitos ſiue duodecimas partes pedis adhuc alta; paullulum ultra pedem Norimbergenſem longa, ceterum ex omni parte manca;* (contextus uerborum docet, tabulae nihil fere, quod ad longitudinem attinet, deeſſe) *cui per modum literarum, uti hodie uocantur, patentium ex una tantum facie codicilli latine inſcripti fuerunt, in quibus centum ſolidos pauperibus et in laminas* (lege luminaria) *eccleſiarum legatos eſſe legimus, cuius ſcripturae ueteris Italo-Gothicae ante mille et plures annos uſitatae, reſiduos characteres alio tempore exhibituri ſumus. Haec ipſa charta haud ſecus ac Wormiana eſt craſſiuſcula, colore fere flauo et obſoleſcente, et neſcio quo glutine obducta, ex temporis iniuria hinc inde iam laeſa et diſrumpi ac in pelliculas ſolui coepta, ita, ut facili opera in ſtamen ſuum et ſubtemen, ex quibus compoſita eſt h. e. in duas potiſſimum partes, alteram aduerſam literis ſignatam, alteram auerſa in literis uacuam, diſſolui poſſe uideatur. Iſtorum uero corticum fibras, ope glutinoſae cuiusdam materiae compoſitas, non tantum quaſi ſingulas contemplari licet; ſed ubi etiam ex uetuſtate iam diſſoluitur charta in ea ſuperficie, quae ſcripturam refert, ſtriae iſtae atque fibrae diſſoluuntur ſecundum altitudinem; in altera uero ſuperficie, quae uacua eſt literis, fibrae ſecundum longitudinem diſſoluuntur. Ex his, opinor, quomodocumque intelligi poteſt, quaenam fuerit charta corticea, cuiusmodi chartae reliquias, quamuis identidem ſcriptores quidam commemorent, haud tamen adhuc deprehendi, qui eius chartae conditionem ſatis luculenter deſcriberent; ſaepius uero obſeruo, qui corticeam chartam cum Aegpytiaca confundant.* Iam VLPIANVS in l. 52. de Legat. III chartam corticeam innuiſſe uidetur. Librorum appellatione, ait, continentur omnia uolumina, ſiue in charta, ſiue in membrana ſint, ſiue in quauis alia materia; ſed et ſi *in phïlyra aut in tilia (ut nonnulli conficiunt)* aut in quo alio corio: idem erit dicendum. Quodſi in codicibus ſint membraneis uel chartaceis uel etiam eboreis uel alterius materiae uel in ceratis codicillis, an debeantur,

beantur, uideamus etc. Teſtamenta etiam in tabulis, chartis, membranis et in alia materia ſcribi potuiſſe, diſcimus ex §. 12 I. de teſtament. Vbi tabularum lignearum mentio fit, non chartae corticeae, ſed tabulae ligneae ceratae intelligendae ſunt. conf. SALMAS. de ſubſcribendis et ſignandis teſtamentis.

Scriptura proxime ad ſimilitudinem literarum accedit, quas in MABILLON. commentar. de re diplom. tab. I, 3, tab. LVIII et in ſupplem. p. 73 ſq. deprehendimus. Tab. I chartam in papyro ſcriptam atque titulum C. Iul. Caeſaris teſtamenti mentientem refert. Inſcriptio uiris ſagaciſſimis aliquamdiu impoſuit, ſed tandem MABILLON. animaduertit, fragmentum iſtud excerptum fuiſſe ex charta plenariae ſecuritatis, quam BRISSONIVS ex corticeo bibliothecae regiae archetypo primus uulgauit et poſt eum GABRIEL NAVDAEVS. Data eſt imperante Domino Iuſtiniano P. P. Aug. anno XXXVIII Rauennae P. C. Baſilii anno XXIII Id. Iul. indict. XII h. e. anno Chriſti DLXIV. Interpretationem eius attulit MABILLON. in ſupplem. p. 91. Additur aliud ſpecimen, quod LAMBECIVS in tom. VIII Caeſar. biblioth. exhibuit, hac adiecta annotatione: *Inter inſignes nonnullos atque raros codices manuſcriptos, quos anno MDCLXV in iam memoratae techнothecae (arcis) Ambroſianae armario duodecimo praeter ſpem reperi, et poſtea Oeniponte in Auguſtiſſimam Bibliothecam Caeſaream Vindobonenſem transtuli; praecipuum fere locum obtinet Volumen aliquod peruetuſtum oblongum ex cortice arboris, continens ſcripturam quandam antiquam, et eam quidem latinam, ſed adeo obſcuram, intricatam, et lectu difficilem, ut ipſe hactenus nec ueram lectionem, nec uerum ſenſum, ratiocinando ſeu potius diuinando, aſſequi potuerim. Vt igitur etiam quilibet alii in eadem ſcriptura legenda et interpretanda perſpicaciam et dexteritatem ſuam poſſint experiri, exhibeo hic totum illud uolumen, ſumma, quantum fieri potuit, diligentia et fidelitate depictum, ac aeri inciſum: ſimul etiam adiungo ſpecimina duorum priuilegiorum, quae a Dagoberto I. et Carolo M. Francorum Regibus, anno Chriſti DCXXXIII et DCCLXXIX. imperiali monaſterio S. Maximini iuxta muros Treuirenſes conceſſa fuerunt, et eodem fere genere ſcribendi exarata ſunt. Deſumpſi autem ea ex R. P. Danielis Papebrochii S. I. doctiſſima diſſertatione de diplomatibus antiquis diſcernendis etc.* MABILLONIVS haec plenius illuſtrat.

„ Hoc ſpecimen, inquit c. l. p. 460, habet longitudinis ſeu lati-
„ tudinis fere duos pedes, altitudinis unum, quae proinde Cae-
„ ſarei uoluminis menſura eſt. Materia ex cortice arboris, teſte
„ Lambecio, nempe ex papyro (ut puto) Aegyptiaca, quae corti-
„ cis eſt ſpecies. Cum autem iſtius uoluminis ſcripturam poſt Chri-
„ ſtum natum factam eſſe conſtet; hinc etiam argumentum deſu-
„ mitur ad uſum corticis ab eo tempore demonſtrandum, quod in
„ capite VI libri primi oſtendimus. Ad haec mutila eſt in exordio
„ et in fine Caeſarei uoluminis ſcriptura, cuius etiam nonnulli api-
„ ces cancellariſtae oculos ac diligentiam fugerunt, adeo ut nobis
„ magnopere inſudandum fuerit, quo ſcripturae ſenſum quibus-
„ dam in locis aſſequeremur etc. Quaerat aliquis, quo ſcripturae
„ genere haec charta ſcripta ſit? Et id quidem haud procliue eſt
„ definire. Exiſtimem tamen poſſe appellari Italo-gothicam ue-
„ terem uſualem ſeu forenſem, qualis ante Langobardorum in Ita-
„ liam aduentum uſitata fuiſſe uidetur, ſaltem Rauennae, ubi Ex-
„ archi degebant. Hactenus de hacce charta uenerandae antiqui-
„ tatis, quae inſignem uenditionis formulam continet. Eam Ra-
„ uennenſem libuit appellare a loco, ubi ſcripta eſt, nimirum an-
„ no DIV. quo uix ullum antiquius autographum inuenire hacte-
„ nus licuit. Eodem (ut dixi) ſcripturae genere, eodemque aeuo
„ exaratum eſt teſtamentum, quod ſub Iulii Caeſaris nomine ex-
„ preſſum ex Petro Hamone accepimus, et in tabula I exprimi cu-
„ rauimus. Nec ullum erat indicium, quod nos ab hac perſua-
„ ſione reuocaret, immo uero omnia ad id nobis perſuadendum
„ concurrebant: cum non ſolum Hamonis teſtimonium, qui illud
„ Iulii Caeſaris eſſe dicebat; ſed etiam titulus, eodem ſcripturae
„ genere in auerſa chartae Aegyptiacae parte deſcriptus, idem
„ confirmaret. Sed ecce mihi Briſſonii formulas identidem re-
„ uoluenti occurrit in libro VI charta plenariae ſecuritatis, in qua
„ totidem uerba lego, quae in illo Hamonis ſpecimine ex Iulii
„ Caeſaris (uti ipſe opinatus eſt) teſtamento referebantur. Ita-
„ que non dubitaui, quin uere fragmentum eſſet ipſius chartae
„ ſpecimen illud Hamonis: quandoquidem in Bibliotheca regia
„ aſſeruatum erat iſtius chartae archetypum corticeum, ex quo
„ Briſſonius eam exſcripſit. Sed tandem repertum eſt ibidem

iſtud

„ illud Archetypum, quod integrum, et quidem in aes incisum,
„ in supplemento retulimus.

„ Illo itaque saeculo usitatum erat apud Rauennates hoc scriptu-
„ rae genus, ut patet tum ex Lambeciano instrumento, tum ex
„ charta plenariae securitatis: quod utrumque Rauennae confe-
„ ctum est, et in corticee scriptum. Vnde per id tempus corticis
„ seu chartae Aegyptiacae usum uiguisse certum est, atque scri-
„ pturam forensem non uncialibus aut maiusculis constitisse litte-
„ ris, ut scripti codices eius temporis constare solent; sed cursiuo
„ charactere, qui a nostro Merouingico non multum recedit.„
Exempla quaedam huiusmodi scripturae exhibet etiam IO. ANDR.
ASTEZATVS in praefat. ad Euangelistae Manelmi commentariolum de obsidione Brixiae p. 44 et 46. Tabulae autem istae datae censentur a. 759.

Quum itaque charta nostra scripturam Italo-Gothicam aut Langobardicam referat; eam quoque tabulis istis, quas MABILLONIVS recensuit, uetustate parem esse existimamus. Argumento eius perspecto, certiora fortasse patebunt. Tentabimus igitur literas interpretari:

Item praecipio ut in insola --- uense dentur per --------
luminaria per omnes Dei sanctas ecclesias uel qui ad ipsam diocesin pertinent solidi centum et ad pauperes omnes in pd (praedicta) in insola solidi centum similiter uolo ut dentur in c ---
ella qui sunt super ciuitatem Salonitanam tam in luminaria sanctarum ecclesiarum quam ad pauperes id est asinio: Tilup bielio. geniter. una cum aliis: palea: seu clara: solidi centum re
uero excepto quod in anteriore mea deliberaui uoluntate (tam) ad libertos meos quam ad alios uel quod in praesentes codicellos meos pro remedio animae meae etiam in luminaria uel ad pau-

peres dandum deliberaui (et quanti) remanserint in auro solidi uolo ut omnes pro redemptione captiuorum.

Extra omnem dubitationem positum est, chartam nostram fragmentum esse codicillorum, cuius auctor obscurus, nec locum, quo conditi fuerint, indicare licet. Ad priorem uoluntatem siue testamentum referuntur hi codicilli; quamobrem ex iuris Romani principiis ius testamenti sequebantur l. 8 §. 4. l. 14, 16, 18 ff. de iur. codicill. Primum, quod tabulae pronuntiant, legatum pium ad insulam quamdam spectat, cuius nominis literae primariae languescunt. Centum solidi impendantur luminaribus ecclesiarum, quorum curam sibi ualde commendatam habebat religiosa liberalitas. Si rem altius repetere liberet, ignem iam antiquissimis temporibus ad diuinum cultum adhibitum fuisse monstrari posset. Ignis etiam inter praecipua maiestatis insignia referebatur. uid. ESCHENBACH. diss. de igne augustis praelato. Quid? quod ad idololatriam igne Franci abusi sunt; quapropter Carolus M. in Capitulari Aquisgran. a. 789 c. 63 *de arboribus uel petris uel fontibus, ubi aliqui stulti luminaria uel alias obseruationes faciunt, omnino mandat, ut iste pessimus usus et Deo execrabilis, ubicunque inuenitur, tollatur et destruatur.* In antelucanis coetibus ueterum Christianorum luminarium, quae hodie in ecclesiis inueniuntur, origo quaerenda. B. HIERONYMUS eorum usum aduersus Vigilantium ita defendit: *Nam et absque martyrum reliquiis*, inquit, *per totas orientis ecclesias, quando legendum est euangelium, accenduntur luminaria, iam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum laetitiae demonstrandum; unde et uirgines illae euangelicae semper habent accensas lampades suas etc.* Luminaria deinde in rebus sacris iure quodam firmo requirebantur, ita, ut et Carolus M. in Legibus Langobardorum in BALVZ. t. I Capit. p. 356 a. 801 c. 43. sanciret: *Vt uos episcopi, qui in omnibus nonas et decimas accipitis, in uestra prouidentia sit, quatenus ecclesiae uel capellae, quae in uestra parochia sunt emendentur et luminaria eis praebeatis, ut in eis presbyteri uiuere possint.* De conseruandis luminaribus cautum Cap. VI, 4 a. 819, item Capit. a. 823 c. 5: *Ne uero ecclesiae illis commissae in restauratione aut in luminaribus iuxta possibilitatem rerum ab illis negligantur, uestra nihilominus inuigilare debet solertia. Et sicut alios prohibetis, ne de mansis ad*

fis ad ecclesiae luminaria datis aliquid accipiant, sic et uos et uestri archidiaconi de eisdem mansis nihil accipiendo aliis exemplum praebeatis, sed potius ad id, ad quod data sunt seruire concedantur, ut totum, sicut dictum est, in restauratione ecclesiarum et luminaribus uestra auctoritate et studio cedere possit. Testor etiam magnam praeceptorum, praesertim regiorum, copiam, quibus iura quaedam fisci ad luminaria concinnanda conceduntur. Pauperibus eiusdem insulae codicilli nostri relinquunt centum solidos, aliudque largitatis documentum addunt, quod ad ciuitatem, ni fallor, Salonitanam pertinet. Salonarum urbs perantiqua Dalmatiae iam in commentar. C. IVL. CAESARIS de bello ciuili L. III memoratur. Salonae namque, Caesari deditae, a M. Octauio obsidione premebantur; sed ciues Romani, qui Salonas incolebant, in proxima Octauii castra irruperunt, eumque cum suis in naues confugere coegerunt. Salonas etiam Diocletianus Imp. tamquam in patriam suam se recepit, postquam se imperio abdicauerat. Salonis deinde sedes episcopi constituebatur. Vberiorem urbis Salonitanae notitiam suppeditat LVCIVS in libr. de regno Dalmatiae et Croat. cui accessit THOMAE archidiac. Spalat. historia Salonitanorum pontificum atque Spalatens. Si in urbe Salonitana error nullus, insula, cuius initio mentio facta, uicina fuisse uidetur; plures autem in istis partibus reperiuntur insulae, quarum nonnullae habent episcopos; forsitan Aruensem insulam charta nostra admittit. Sed quid uerba ista: *in C.. ella, qui sunt super ciuitatem etc.* significent, ex aliis audire, quam definire malo. Occurrit quidem, etiamsi non fueris Oedipus, *capella*; nec spernendae essent *capellae*, nisi uestigia uocis obsolescentis in exitu minus obscure referrent *cella* aut *tella*. Nemo nescit, cellas *loca* dici *secreta et solitaria, quae ab hominum separata conuictu sunt ad contemplandum et Deo uacandum specialiter deputata.* Ita Bonifac. VIII c. 3 de uerb. signif. Monachi diuisis in cellis habitabant, earumque magna reperiebatur multitudo; fortasse igitur reliquae huius uocabuli literae cellarum numerum indicant. *Catallum* siue *catellum* ex *capitale* formatum obseruat du FRESNE, usumque inualuisse, ut hacce appellatione bona omnia mobilia, cuiuscumque generis sint, intelligantur, quamquam pro pecude praecipue usurpetur. Si *catella* hic admitti possent, fundus quasi monstrari uideretur, unde legatum soluatur. Videant alii, an *catellum*

lum chartis Langobardicis haud minus notum ſit, quam Anglicis. *Caſtella*, ſi hariolari licet, et in urbem et in hoc ſcribendi genus magis conueniunt. Vocabula alia *caſticella*, *caſella*, *locella* nec charta, nec ſcriptura ferre uidetur. Ceterum in hoc quoque legato teſtator luminaribus prouidet et pauperibus. Pauperum nomina ut obſcura, ita dubito, an omnia bene fuerim interpretatus. Literae enim *a* et *u*, item *r* et *ſ* aegre inter ſe diſcernuntur. Monachi interdum pauperes dicuntur Chriſti; in medio relinquam, an charta monachos innuat. Formula: *pro remedio animae* nihil frequentius in tabulis ueruſtis. Qui animae ſaluti omni, quo docet, ſtudio conſulunt, documenta etiam maximae contentionis ſuae edent; quo pertinet exhortatio Seruatoris noſtri et diui Apoſtoli. DANIELIS uatis admonitio c. IV u. 24 a multis peruerſe explicatur; certe nobismet ipſi imponimus, ſi beatorum ſortem nobis tamquam *mercedem* (ita loquuntur tabulae) pro operibus noſtris imperfectis audeamus uindicare. MVRATOR. in antiquit. Ital. t. V p. 712 de redemtione peccatorum, unde olim locis Deo dicatis multa oblata fuere et de indulgentiarum origine erudite diſſerit. *Redemtiones* et *remedia peccatorum* ſaeculo Chr. V iam commemorare SALVIANVM l. I aduerſ. auaritiam obſeruat. Phraſis *pro remedium animae meae* occurrit etiam in papyro Rauennate a Cl. V. SCIPIONE MAFFEO p. 143 diplomat. edita, quam uir doctiſſimus ad tempora praecedentia annum Chr CCCCLXXVI refert. Adde diploma Dagoberti I, Francorum regis in MABILLON. t. I annal. Benedict. et MARCVLFI formular. l. II form. 4. At enimuero, ex ſententia MVRATORII, formula *pro remedio animae*, familiaris quidem eſſe coepit poſt ſaeculum Chriſti ſeptimum: dubium uero eſt, an antea adhibita fuerit in donationibus piis. „Tenebras autem hinc depellere poſſet altera philyra Rauennas, ex Archiuo Bononienſi, depromta et a MABILLONIO in ſupplement. ad libr. de diplomatica producta, inter quam et a MAFFEO editam multum ſimilitudinis intercedit et in qua pariter formulam habemus *pro ablutionem* et *remedium animae meae*. Verum et illius aetas ignota eſt ſubtractis nempe notis chronologicis; niſi quod ſubſcribit *Anaſtaſius V. H.* (id eſt uir *Honorabilis*) *Ekcabin.* qui ſi forte *Scauinus* fuit, uti uidetur ueri ſimile, ſatis proderet, chartam ſpectare ad ſaeculum nonum.„. Deinde offert

offert MVRATORIVS codices duos poenitentiales, e quibus modos redimendi peccata discimus. Frequentissimus modus *eleemosynae* nomine significabatur atque ita definiebatur : *Si quis forte non potuerit ieiunare et habuerit* (supple *facultates*) *inde dare ad redimendum se poterit. Si diues fuerit, pro uno anno det solidos XXVI; si uero pauper fuerit, det solidos III. Neminem uero conturbet, quia iussimus dare XXVI solidos, aut minus, quia facilius est diuiti dare XXVI solidos, quam pauperi dare solidos III. Attendat namque unusquisque, cui dare debeat siue pro redemtione captiuorum siue super sancto altari siue pauperibus.* Quae cuncta ad chartam nostram explicandam apprime faciunt. Solidorum non tantum in legibus Romanis, sed et antiquis Germanicis mentio fit, prout iam ostendit du FRESNE in gloss. u. *solidus*. Hic aureos solidos deprehendimus, quales et aliae chartae Langobardicae habent. uid. MVRATOR. c. l. t. II p. 769; quamquam nec argentei solidi ignorantur. In libello de mensuris antiqui scriptoris anonymi apud GOESIVM inter scriptores de re agraria legitur : *duodecim unciae libram, uiginti solidos continentem, efficiunt, sed ueteres solidum, qui nunc aureus dicitur, nuncupabant*. Quae de pretio solidorum scire expediat, MVRATOR. c. l. p. 773 luculenter exposuit : IACOBVS GOTHOFREDVS, uir inter eruditos Legum interpretes celeberrimus, illustraturus legem unicam Tit. 24 de oblat. uotorum, Lib. 7 Cod. Theodos. ad argumentum hoc plura congerit, quae describere superuacaneum puto. Illud solum meminisse iuuat, sub Constantino Magno (si fides Gothofredo) octoginta quatuor Solidos, siue Aureos, constituisse Libram auri; et Solidos septem Vnciam auri : quae tamen sententia a GRONOVIO improbata fuit. Quod certum est, Valentinianus senior septuaginta duobus Solidis constare Libram uoluit, non Aureorum pondere imminuto, sed eorum tantum numero imminuto in libram, ac proinde extrinseca eorum aestimatione aucta. Quot autem denarii aerei olim Solidum aureum constituerent, CASSIODORIVS nos docet Lib. prim. Epist. 10 scribens : *Sex Millia denariorum solidum esse uoluerunt* : quod et ex Codice Theodosiano confirmari potest. Memorantur etiam apud ueteres *Siliquae*, earumque mentio occurrit in Lege 258 Rotharis inter Langobardicas, ubi iam adnotaui ex Gregorio Magno, *Solidum aureum* constare apud Romanos *ex uiginti quatuor Siliquis.*

)()(ISIDO-

ISIDORVS ex *uiginti* tantummodo Solidum conſtituit. Verum non minus olim, quam nunc, auro et argento bellum indicebatur a Principibus, atque a populis ſingulis curantibus, ex eorum pretio adaucto captare lucrum. Ac propterea inſtabilis eorum ſemper aeſtimatio fuit, et arduum propterea negotium nobis foret rite materiem hanc pertractare. Ingentem ſane pretii monetarii mutationem neceſſe eſt inuexerit tempus et hominum cupiditas. Videtur enim Libra auri redacta tantummodo ad Solidos XX aureos. Id Carolus Magnus indicat in Lege 23 *de Heribanno* inter Langobardicas, ubi haec habet: *Qui uero non habuerint amplius in ſupraſcripto pretio, ualente niſi Libras III Solidi XXX. ab eo exigantur, id eſt Libra una et dimidia.* Supra quoque audiuimus Anonymum teſtantem, Libram auri completam fuiſſe XX Solidis. Ad haec nouimus ex altera eiusdem Caroli Lege, quae eſt 76. *de omnib. debit.* inter Langobardicas, quot denariis olim Solidus aureus conſtaret, nempe XL, ſed procedente tempore pretium redactum ad XII denarios dumtaxat fuit. *De omnibus* (ita ibi legitur) *debitis ſoluendis*, id eſt de poenis fiſco debitis perſoluendis, *ſicut antiquitus fuit conſuetudo, per XII denarios Solidi ſoluantur per totam Salicam Legem, excepto ſi Leudes, id eſt Saxo aut Frixo Salicum occiderit, per LX denarios Solidi ſoluantur.* Vti animaduerti in notis, Codex Eſtenſis diſerte habet per XL *denarios*, non uero per LX. quod et BALVZIVS adnotarat, MStos alios ſequutus. Animaduerte etiam, quid habeat Synodus Francofordienſis Anno Chriſti DCCXCIV, quo confluxere etiam Epiſcopi Italici, conſidente eodem Carolo Magno. Ibi ſtatutum fuit Canone IV, ut annona carius non ueniret tempore caritatis, quam abundantiae, eaque *ad modium publicum, et nouiter ſtatutum uenumdaretur. De modio de auena, denarius unus. Modo hordei, denarii duo. Modio Sigali, denario tres. Modio frumenti, denarii quatuor. Si uero in pane uendere uoluerit, duodecim panes de frumento, habentes ſingulos libras duas, pro denario dare debeat: ſigalatios quindecim aequo pondere pro denario: ordeaceos uiginti ſimiliter penſantes: auenaceos uiginti quinque ſimiliter penſantes.* Tum Canone V aperte proditur, denarios illos *ex mero argento* fuiſſe. In Lege Salica Tit. 57 Cap. 5 *ſexcenti denarii* reddunt *Solidos quindecim.* Et Tit. 2 Cap. prim. *centum uiginti denarii faciunt Solidos tres*, ita ut ſinguli Solidi conſtituerentur ex denariis XL. Neque mutatio illa pretii Solidorum tantum-

tantummodo facta fuit, ut poenae delictis impositae, quae ex Solidis indici solebant, minuerentur, imminuta extrinseca Solidorum aestimatione, sed etiam in publicum commercium idem usus pertransiit. Sed ad id, unde digressi sumus, reuertamur.

XVIII. *Characteristica diplomatica* tradat signa uaria, quae in chartis, praeter scripturam usitatam, reperiuntur. Signum κατ' ἐξοχήν dicitur signum crucis, quod multiplici ratione formatur ac plerumque nominibus subscribentium praefigitur. Deinde signum dicunt codicilli monogramma siue characterem nominis. At non solum Imperatores et reges usi sunt monogrammatibus, quibus inuestigandis et ad artis formam redigendis operam dedit cel. BAVDIS. sed et pontificum Rom. episcoporum, ducum, comitum tabulae ostendunt monogrammata. Pauci, quos diplomata edere non piguit, de rebus hisce authentian chartarum potissimum fulcientibus, soliciti erant. Nemo minutias maiore cura annotauit, quam MVRATORIVS, uir solertissimus. Antiquitates eius Italicae medii aeui abundant materia, qua characteristica diplomatica exornari potest. In t. V p. 615 additur signo manus uirgultum, quod monumentorum sepulcralium inscriptionibus, non autem chartis familiare. Surculos hosce palmas interpretantur; proinde MARC. ANTON. BOLDETTVS L. I c. 42 sq. de coemeteriis sanctorum martyrum et ueterum Christianorum contendit, palmam in tumulis Christianis certissimum esse martyrii signum. Dissentiunt MABILLON. FABRETTI et in primis MVRATOR. c. l. p. 34; ac iure suo forsan dissentiunt, cum huiusmodi ramusculi in epitaphiis etiam ethnicorum et Iudaeorum, immo in chartis conspiciantur. Notis externis praeterea adnumero chrismon in capite chartae positum, cuius de significatione disquirit BARING. in claue diplomat. p. 112. Adnumero signa cancellariorum, notis Tironianis implicata, quorum interpretatio difficilior, nisi ob particulam *et* uerbum *recognoui* sequentem indicari putes *subscripsi* aut *signaui*. Adnumero signa notariorum, cuiusmodi exempla porrigit BARING. in claue diplomat. Vsus eorum, forma paullulum mutata, adhuc uiget. Adnumero denique inuestiturae symbola, quae una cum chartis saepius in tabulariis asseruabantur. conf. BIGNON. not. ad Marculf. formul. in BALVZ. Capit. t. II, p. 896 DV FRESNE in glossar. u. *Festuca*. Characteristices diplomaticae partem insignem constituit

XVIIII. *Sphragiſtica.* Quo amoenior ſigillorum eſt notitia; eo plures tam noſtro, quam ſuperiore ſaeculo habuit cultores, quos appellauimus in apparatu iurisprud. liter. c. 18. IO. MICH. HEINECC. rei ſyſtematicam formam dedit, operamque eius nemo ſuperauit. Subſidiorum uero copia in dies creſcente, ſtudium ualde dilatari poterit, cum maxime Germanorum tantum ſigilla inueſtigarit HEINECCIVS. Aliarum enim nationum uetuſta monimenta alii rimentur uiri eruditi natalis ſoli gloria ducti. Vbi HEINECCIVS regulas artis expoſuerat: de uſu quoque ſigillorum numiſmatico, grammatico et critico, hiſtorico, ac heraldico diſſeruit; ſed omitti nequit uſus forenſis. Non ignoro, iam THEOD. HOEPINGK. de iure ſigillorum librum compoſuiſſe, idemque argumentum in compluribus tractari diſſertationibus: at multo utiliora docebant, qui cum arte ſphragiſtica iuris praecepta coniungent. Ad hanc normam diſſertationem de iure et auctoritate ſigilli authentici, moderante ill. BOEHMERO habitam, paucasque alias academicas commentationes elaboratas animaduertimus.

XX. *Gloſſarium diplomaticum.* Singulari tabularum ſermoni latino ſubuenit CANGII opus pulcherrimum; theotiſco SCHILTERI, WACHTERI et FRISCHII gloſſaria. CANGII uolumina multis acceſſionibus augeri poſſunt, immo illa ab eruditiſſimo CARPENTERIO augeri audio et emendari.

Qui feliciter hoc labore perfungi cupiunt, ueteris linguae Germanicae notitiam ſibi commendatam habeant. Vix enim dici poteſt, quantum ea lucis ſermoni latino medio, aliisque linguis e latina natis tribuat. MVRATORIVS in t. II antiquit. Ital. origines linguae Italicae ſcrutatus uocabula plurima theotiſca in uſus ſuos uertit egregie. Gloſſaria Germanica, quae laudauimus, ſatis quidem ampla, ſed ad noſtrum ſcopum lexicon pertinet, in quo obſcuriora tantum uocabula mediae aetatis explicentur.

XXI. *Archiuorum notitia.* Si bibliothecas, earumque fata noſſe conducit, quidni tabularia exploremus? Fidem archiuorum, aedium praeſertim religioſarum cuſtodiae commendatorum, uindicarunt MABILLON., et Auctores noui operis diplomatici Gallici, qui et antiquitates et hiſtoriam quorundam tabulariorum attigerunt; ſed latiorem archiuorum, praecipue Germanicorum, notitiam deſidero. Scriniis multis flamma, uis hoſtium, aliaeque calamitates publicae

blicae exitiosae erant; nonnulla expilabantur; alia restituebantur; nec chartophylacum de re diplomatica bene merentium memoria intercidat.

His omnibus rite apparatis, e diplomatica utilitates infinitae ad alias scientias profluent. MVRATORIVS, uir summus, in antiquitatibus suis mediae aetatis, ex tabulis maximam partem haustis, luculenter ostendit, quantum prosit antiquas chartas excutere. Nos etiam diplomata imperatoria ac regia aliarum disciplinarum usibus assignare contendimus. Historiarum autem et iuris studio potissimum opitulatur diplomatica. De historia diplomatica iam supra disseruimus §. II. At non ciuilem tantum historiam, sed etiam ecclesiasticam et literariam, item et antiquitates, numorum cognitionem, artesque omnes cum historia coniunctas apprime illustrat tabularum doctrina. Sic

XXII. *Chronologia diplomatica* eo praestantior est, quo firmioribus nititur fundamentis. Tabulae multae iam, temporibus libellorum ope rite computatis, dispulsae; plures forsan dispellentur. Monachi Benedictini Congregat. S. Mauri, qui ingenii industriaeque gloria aliis longe praestant, Lutet. Paris. 1750 opus ediderunt hac inscriptione ornatum: *L'art de verifier les dates des faits historiques, des chartes, des chroniques et autres anciens monimens* &c. quod diplomatibus certe tantum, quantum ab iis accepit, luminis reddit; nemo postulabit, ut in rem tam inuolutam nullus error irrepat. conf. apparat. iurisprud. c. XIII.

XXIII. *Genealogia diplomatica* hodie multis est in deliciis. Etenim non illustrium tantum, sed et nobilium inferioris sortis familiarum, singularibus, meritis fulgentium, origines studiose peruestigantur, omnisque fides in uetustis chartis collocatur. HAMELMANNVS in Chronico Oldenburgensi, non ab omni labe immuni, iam saec. XVI (primus forsan) et chartas et sigilla protulit; sed pauci eum imitati sunt. Nunc genealogiae diplomaticae documenta habemus gentis augustae Habspurgicae et Guelficae splendidissima. conf. apparat. iurisprud. c. XIIII.

XXIIII. *Heraldica diplomatica* hodie, quantacunque est, diplomatica censetur, quia ius armorum per literas summorum principum impetrari sueuit. Operam igitur non perdent, qui huiusmodi codicillos dispersos conquirere, regulasque ex illis eruere haud graua-

buntur. Exemplum offendimus in CHRISTINAEI iurisprudentia Heroica. conf. apparat. iurispr. c. XV.

XXV. *Geographia diplomatica* in hoc Commentar. Volumine §. XXI, 9 adumbrata fuit. conf. apparat. iurispr. c. XVI.

XXVI. *Iurisprudentia ex diplomatibus illustranda.* Vt legum studium uarias formas habet: ita omnibus fere tabulae auxilium ferunt.

I. *Ius gentium* ratione, moribus et pactis conflatur. Quare saepius *pacificationum*, *tractatuum*, *conuentionum*, *foederum* tabulas inspicere iubemur, quas collegerunt LEIBNIT. in Cod. iuris gentium diplomatico, DV MONT in *corps universel diplomatique du droit des gens*, SCHMAVSS. in corpore iuris gentium academico. HEMPEL. in *allgemeinen Europaeischen Staats-Rechts Lexico oder Repertorio.* ROVSSET in *recueil historique d'actes* &c. LAMBERTY in *memoires pour servir a l'histoire du XVIII Siecle.* Ex his systemata concinnari possunt. conf. apparat. iurisprud. c. XXXIIII §. 267.

II. *Jus publicum* pro diuersitate rerum publicarum uarium. Nostram industriam occupet ius publicum imperii Rom. German. quod hodie literarum instrumentis nondum in commoda omnia, quae praestant, uersis abundat. Tametsi enim iustis iuris publici Imperii uniuersi systematibus non caremus: capita tamen eius singularia, et ordinum imperii iura publica particularia, chartarum beneficio, diligentius explanari possunt. conf. apparat. iurispr. c. XXII et XXXXV.

III. *Jus priuatum* praecipue *Germanicum* strenuo quidem studio hodie excolitur, sed crebrius leges antiquae et statuta, quam chartae euoluuntur. Themata quaedam singularia diplomatice dilucidata exstant; nos etiam de Salmannis, de iudiciis Germanorum legitimis, et de uera uocis comeciae significatione, diplomatibus in medium adductis differuimus; sed latiorem iuris Germanici ex tabulis secundum certas aetates restituti expositionem mox D. V. dabimus. Formulae uetustae a LINDENBROGIO, BALVZIO, MABILLONIO, ECCARDO nobiscum communicatae magni sunt aestimandae; sed multo maioris pretii putamus traditionum tabulas, quae uarias caussarum figuras non fictas, sed usu rerum comprobatas sistunt. Quis enim omnes donationum, uenditionum, testamentorum, inuestiturarum, manumissionum &c. codicillos enumeret? Disceptatur saepius, utrum negotii cuiusdam forma

forma fit iuris Germanici, an a iure subsidiario repetenda? differatne ius peregrinum a domestico? qui mores sint obsoleti, qui Romanis permixti, qui nouam formam induerint? Diplomata dubitationes saepissime tollunt. Rem exemplis declarabimus. Inter iuris interpretes non conuenit, quid hodie de adoptionum usu statuendum sit. KVLPIS. in diss. de adoptionibus et emancipatio-„ nibus principium §. 2 arbitratur, ipsum ius adoptionis adhuc „ superesse, cuius uigori nihil detrahitur, raro, an frequentius „ exerceatur, quamquam tam rarum illius usum deprehendi uix di-„ ci potest, si quis exempla adoptionum, arrogationumque passim „ obuia, diligentius attendat consideretque. STRVV. in iurisprud. Heroicae P. IV c. 5 itidem usum adoptionum multis exemplis roborat. Accedit LEYSER. meditat. Spec. XX, 2. Cel. ENGAV element. iur. Germ. l. I §. 312 adoptionis Germanicae usum minus frequentem, imo nullum esse coepisse putat, ex quo testamenti factio recepta est; Romanae uero neque magnum esse, neque nullum hodie. THOMAS. in diss. de usu practico tituli instiut. de adoptionibus c. 2 §. 3. *adoptionem proprie dictam nullius esse usus asserit in foris Germaniae, et ne quidem obseruabilem, quia Germania ignorat patriam potestatem Romanam*; et §. 10 de exemplis passim iactatis dubitare uidetur. Ad quaestionem hanc enodandam res diplomatica Imperatorum non nihil afferet adiumenti. Scil. ad manus meas peruenit codex M S. hac epigraphe signatus *Formularbuch allerhandt gueter vnnd der besten Formlen wie die in Kaiser Karls des funfften teutschen Reichs - Canzley gebraucht und durch Georg Knoden von Regenspurg Irer Kays. May. zur selben Zeit vnnd biss zu Ende Irer May. Kayserlichen Regirung gewesenen Canzley verwanten zusammen gezogen vnnd gebracht worden.* 1565. Libellus non inanes formulas, refectis nominibus temporumque notis, sed ipsa tradit diplomata, iubente Carolo V Aug. edita, quorum nonnulla iam typis euulgata comperi. Inter tabulas hasce occurrit confirmatio adoptionis, cuius commentatores iuris non meminerunt. En! literas ipsas:

WIr Carl etc. Bekhennen etc. Wievvol vvir aus angeborner Guette vnnd Khey. miltigkheit alle Zeit genaigt sein, allen vnnd jeglichen vnsern vnnd des Heil. Reichs, auch vnserer Erblichen Fürstenthumben vnnd Landten, vnderthanen vnnd gethreuen, vnser

Khey.

Khey. gnadt vnnd miltigkheit mitzutheilen, So ist doch vnser Khey. gemuet aus Pflicht vnsers Khey. Ambts mehr bevvegt, das Weiblich geschlecht mit sondern vnsern Khey. gnaden zu versehen vnnd zu bedenckhen. Wann vns die Wolgeborn vnsere liebe andechtige Elisabeth von der Neuberburg Wittib vnnd Grefin zu Werdenburg, in vnser gegenvvertigkheit vnnd beysein, der Edlen vnser lieben gethreuen Anthonj vnnd Selatin, Herrn zu Eysenberg gebrueder, mundtlich vnnd auch schrifftlich anzaigen lassen, vvie bej Zeiten Ihres haussvvirths, vveilandt Grafe Felixen von Werdenburg, Sy khein Khindt ervvorben hette, villeicht auch iezo nicht geschickht vvere, das Sy einich Khindt aus Ihrem Leib gebehren möchte, vnnd aber die Gelegenheit Ihrer Herrschafften, heuser vnnd Vnderthanen bedechte, vvas vnraths Zertheilung vnnd entbehrung, gegen denselben khunfftigkhlich entstehen möchte, aus vilfeltigkheit der Erben, so in Burgundj, Franckhreich, Lotringen vnnd andersvvo, die alle vermeinten Gerechtigkheit daran zu haben, so Sy vbernacht, ohne leibs Erben, oder sonst in Zeit ihres Lebens gesezte Erben, mit todt verschaiden vvurdt, mit fleiss ervvegen vnnd zu herzen geführt, vnnd darumb in Betrachtung der vilfeltigen threuen dienst vnnd freundtschafften, so Ihr die obgemeldten Ihre lieben Vettern, beede Gebrueder von Eysenberg, in Ihren grossen nötten vnnd obligenden sachen, je vnnd allvvegen mit höchsten fleiss erzaigt vnnd bevvisen, auch zu dem das Sy vom Gebluet die nechst gesippten vnnd vervvanthen seyen, vnnd niemandt näher, oder so nahendt, vvie Sy, Aus disen vnnd andern villfeltigen redlichen vnnd bevveglichen Vrsachen, hab Sy vor guetter vveil, den obgenanten Ihren Vettern von Eysenberg, vestigklich versprochen vnnd zuegesagt, Sy zu ihren rechten eehlichen Khindern vnnd Erben, aller ihrer Gueter, Lehen vnnd aigen, in bestendigister Fornb der Rechten zu adoptirn, zu ervvehlen vnnd aufzunemmen, innhalt eines brieffs vns desshalben fürbracht, der von Wortt zu Wort also lauttet. Jch Elisabeth geborne von der Neuberburg, nachgelassene Grevin zu Werdenberg vnnd dem Heiligenberg, Fravv zu Moselburg, Zelnern vnnd Berburg &c. aus allerhandt Ganberschafft vnnd in freyen ledigen stand, Thuen khundt vnnd erkhennen hiemit gegen menigkhlichen, so als vnnd nach dem in gemeinen

meinen Rechten eines Weibſsbildt die mit kheinen khindten verſehen, zu troſt vnnd ergezung der khindtſchafft, gnedigkhlich vergunt vnnd zuegelaſſen vvirdt, das Sy mit Bevvilligung der gebührlichen Obrigkheit, Ihre vervvanthen, oder auſslendige Perſonen, zu ihren rechten eehlichen khindern vnnd Erben adoptirn, ervvehlen vnnd verſchaffen mugen. Und dievveil Ich nun laider mit kheinen khindten verſehen, vnnd auf diſsmal aller khindtſchafft troſtloſs bin, hab ich mit zeitiger Betrachtung vnnd vvolbedachtem Mueth, fleiſſigkhlich ervvegen, das ich meine täg mit vil kranckheiten beladen gevveſen bin, dardurch ich ſchvverlich khinder hernachmals bekhummen möcht, auch das fleiſſig anſuechen vnnd begern, meiner freundtlichen lieben Schvveſtern, Margarethen von der Neuberburg, Abbteſſin zu Paum, mit ſambt den Vnderſöſſen, meiner Herrſchafft Möſelburg, die mich zum dickhermal threulich erindert vnnd gebetten haben, zu betrachten, vvas groſſen Vnraths, empörung vnnd Zerſtörung, meinen herrſchafften und Guethern khünfftigkhlich entſtehen möcht, aus vilfeltigkheit der Erben, die alle vermainten gerechtigkheit daran zu haben, ſo ich on leibs angeborne, oder ſonſt in Zeit meines lebens inſtituirte und geſezte Erben, mit todtverſcheiden vvürdt, vnnd noch vill andre redliche bevvegliche dapffere Vrſachen zu herzen gefuhrt, Dievveil dann Anthonj vnnd Selatin Gebrüeder, Jungherrn zu Eyſenbergkh, herrn zu Humagen vnnd ſanct Johansbergkh &c. mein allernechſte vervvanthe freundt vnnd rechte natürliche Erben ſein, vnnd mir ſtettige, villfeltige Guetheit, dienſt, hilff vnnd beyſtandt, in meinen ſchvveren kranckheiten, eehafften nötten vnnd obliegenden ſachen, mit herzlicher threu vnnd gunſt, mehr dann alle andre meine vervvanthen, erzaigt haben, vnnd teglich erzaigen vnnd bevveiſen, dervvegen Ich hievor in leben, vveilandt des Wolgebornen Herrn Felixen Grafen zu Werdenburg vnnd dem heiligenberg &c. meines lieben herrn vnnd Gemahels ſeeligen, auch nach ſ. L. abſterben, den vorgemeldten meinen lieben Vettern von Eyſenberg, Sy zu meinen rechten eehlichen khindten vnnd Erben, in aller beſtendigiſter vnnd beſter form der Rechten, zu adoptirn, ervvehlen vnnd aufzunemen, vnnd aller meiner Guether nach meinem todt rechtmeſſige beſizer vnnd Innhaber zu machen, bej thrauen vnnd glauben,

)()()(an

an leiblichen geschvvornen Aidtsſtatt, veſtigkhlich verſprochen vnnd zuegeſagt, davon Ich Ihrn L. auch ſonderlichen ſchein vnder meinem handtzaichen vnnd Inſigl verruckhter vveil vberantvvortet, So nun ſolches in leben meines lieben herrn vnnd Gemahels ſeeligen, mein freyer Will vnnd gemuet gevveſt iſt, vnnd jetzt nach abſterben meines lieben Gemahels mir alle Gerechtigkheit meines Guetts vviderum ganz vnnd gar, Sundern ohne alle mittl heimb vnnd zuegefallen ſein, dieſelben zu vbergeben vnnd zu vereuſſern, nach meinem Wolgefallen, damit nun ſolcher mein Will ſein gebuhrliche Würckhung erraichen mug, So hab Ich Eliſabeth vorgeſchriebne die eehgenanten mein freundtliche liebe Vettern, Anthoni vnnd Selatin, jetzt als nun, vor als nach, zu meinen rechten eehlichen Khindten, Erben vnnd Nachvolgern, aller meiner guether, gerait vnnd vngerait, bevvegliche vnnd vnbevvegliche, Lehen vnnd Aigenthumb, in aller beſter vnnd beſtendigiſter form, maſse, Weiſs vnnd geſtalt, ſo ich das im Rechten am allerbequembſten vnnd beſtendigiſten thuen ſoll, khan, oder mag, mit freyen Willen vnnd zeitiger vorbetrachtung adoptirt, ervvehlt vnnd aufgenummen, vnnd aller meiner Guether nach meinem todt gevviſse vnnd rechtmeſſige Erben, beſizer vnnd Innhaber zu ſein verordnet, vnnd hiemit in Crafft dizs briefs vviſſentlich adoptirn, ervvehlen, aufnemmen vnnd verordnen, Inn aller maſs vnnd geſtalt, als ob dieſelben aus meinem leib, eehlich vnnd natürlich erzaigt vveren, Solches alles vnnd jedes, vvie obſtehet, verſprich, gelob vnnd gerede Ich Eliſabeth, vorgemeldt, ſtett, veſt vnnd vnverbruchlich zu halten, vnnd davvider in evvigkheit nimmermehr zu thuen, auch nicht ſchaffen, verhengen, oder geſtatten, das gethan vverde, bey meinen freulichen ehren, threuen vnnd glauben, an aidtsſtatt, hievvider mich nichts auf diſer Welt ſchuzen, ſchirmen, noch erretten ſoll, dann ich mich freyvvilligkhlich mit vvolbedachten muet, aller gnaden, Privilegien, ſindten, Rechten vnnd Auſszugen, ſo mir mit ichten dagegen zu ſtatten gelangen möcht, genzlich verzigen vnnd begeben hab, vnnd hiemit vnnd in Crafft diſer ſchrifft, aller vorberurter Ding vvol vnderricht, vviſſentlich, herrlich vnnd zierlich, verzigen vnnd begeben, Vnnd zu vrkhundt der Warheit hab ich diſen brief mit aigner handt vnderzaichnet, vnnd mein Inſigl daran

ran vviſſentlich henckhen laſſen, vnnd zu mehrer beſtettigung aller vnnd Jeder vorgeſchribnen ſachen, den Hochvvirdigiſten in Gott Furſten vnnd Herrn, herrn Johann ervvelten zu Trier vnnd Churfurſten, das Ihr Churfl. gnd. damit obgenante meine lieb Vettern, khinder vnnd Erben, ſolcher khindtſchafft vnnd Erbung zu obangezeigten effect, alles deſto ſicherer vnnd gevviſser ſein mugen, Ihr Inſigl zuvor an dieſen brieff hengkhen thuen, vnderthenigkhlich erbetten, vvelcher vvir Johann von Gottes gnaden ervvelter zu Trier &c. vnnd Churfurſt, durch bitt vnſerer lieben beſondern, Eliſabeth von der Neuberburg, nachgelaſsne Gräfin zu Werdenberg &c. vnſer Inſigl zuvor an diſen brieff vviſſentlich zu vveitterer beveſtigung hengkhen laſſen, auch fernner hab Ich Eliſabeth obgemeldt, den gedachten meinen lieben Vettern, khinden vnnd Erben, bey vvahren threuen vnnd glauben, veſtigkhlich verſprochen vnnd zugeſagt, das Ich alles zu mehrer bekhrefftigung berurter adoption vnnd erhebung der Röm. Khey. Mayt. vnſers allergnedigiſten herrn, gnedige authoriſirung vnnd beſtettigung dergleichen, auch andere Landtsfurſten vnnd Lehenherrn, da es die notturfft erfordern vvirdt, zuelaſſung vnnd bevvilligung, threulich verſchaffen vnnd auſsbringen ſoll, vnd ob Sy mit dieſer, oder einicher andern berurten vnnd nachvolgender verſchreibung nicht gnuegſam verſorgt vveren, oder vvurden, So ſoll vnnd vvill Ich Ihren Liebdten, dann all ſolch vnnd dergleichen verſchreibung zu verbeſſern, vnnd in alle beſtendige vnnd förmliche Weg zu richten, allezeit ſchuldig vnnd verpflicht ſein, damit Sy immer zu ſolcher erbung vnnd nachvolgung deſto ſicherer vnnd gevviſer ſein mugen, Geben in meinem Schloſs Zelner am Montag nach Viti vnnd Modeſti, vvelcher da gevveſen iſt, des 19 tags des Monats Iunii in dem Jar vnſers herrn 1531. Haben vns darauf gemeldte Eliſabeth an ein, und Anthonj vnnd Selatin gebrueder von Eyſenberg, am andern theil, ſelbſt perſönlich diemuetigkhlich angeruffen und gebetten, das vvir aus Khey. macht, volkhummenheit, ſolche adoption vnnd aufnemung in Ihren innhalt zu confirmiren, zu beſtetten, auch alle vnnd Jede defectus vnnd gebrechen, der vorgenanten Eliſabethen, dievveil Sy nie khinder gehabt, auch villeicht khein bekhummen vvirdt, zu ſupplirn, zu erfullen vnnd zu diſpenſirn, vnnd auch für uns

 ſelbſt,

selbst, als der Landtsfurst vnnd Lehenherr vber die translation derselben Gueter, so vill dem von vns sonderlich zu Lehen gehn, zu consentirn vnnd zu bevvilligen gnedigkhlich geruhten, Also haben vvir solch diemutig vnderthenig bitt vnnd vilfeltige gethreue Dienst, so vns vnnd vnsern Vorfahren löblicher gedechtnus, der gemeldten Elisabethen vnnd von Eysenberg voreltern, je vnnd allvvegen erzaigt haben, vvie auch Sy Elisabeth vnnd die itzt gemeldten Ihr Vettern von Eysenberg, vnns vnnd vnsern Nachkhummen, hinfüro threulich thuen sollen vnnd mugen, gnedigkhlich angesehen, vnnd darumb mit vvolbedachtem muet, gueten Rath vnnd rechter vvissen, erstlich alle vnnd Jede, vorberurte vnnd andere Gebrechligkheit vnnd verhinderung, so diser adoption, von Rechts oder Gevvohnheit vvegen, zugegen sein möcht, dergleichen alle gebührliche Solenniteten vnnd zierlig: aus Khey. Macht vnnd Gevvalt, genzlich vnnd volkhummenlich, supplirt, erfullt vnnd dispensirt, vnnd allen gemeinen beschribnen vnnd vnbeschribnen Rechten, Statuten, Privilegien vnnd Landtsgevvonheiten, so davvider mit ichten thun möchten, genzlich vnnd zumal derogirt vnnd die vorberurt adoption, ob angezaigter gestalt authorisirt, confirmirt, bestettigt, auch als Landtsfurst vnnd Lehenherr, vber die translation derselben guether, so vill deren von vns sonderlich zu Lehen gehen, gnedigkhlich bevvilligt, Vnd supplirn, erfullen, dispensirn, respectiue derogirn, authorisirn, confirmirn, bestetten vnnd bevvilligen, das alles von Röm. Khey. macht, volkhummenheit, vvissentlich in Crafft dizs brieffs, vnnd meinen, ordnen, sezen vnnd vvöllen, das nun hinfüran evvigkhlich obgemeldte adoption khrefftig, mechtig vnnd bestendig sein, vnnd die gemeldten von Eysenberg gebrueder genzlich dabey bleiben, von menigkhlich gehandthabt, vnnd kheines Wegs davon gedrungen vverden, dabey vvir Sy auch allezeit so vil vvir das mit Recht vnnd von billigkheit vvegen thuen mugen, genzlich handthaben, schüzen vnnd schirmen vvöllen, vnnd das Sy sich derselben allenthalben gebrauchen, nuzen vnnd geniessen sollen vnnd mugen, von allermenigkhlich vnverhindert, Doch vns vnnd dem Reiche, auch vnserer Erblichen Furstenthumben vnnd Landten, an vnser Obrigkheit, Lehenschafft vnnd menigkhlich an seinen Rechten vnschedlich. Vnd gebiethen

then darauf allen vnnd jeden &c. das Sy die obgenant, Elisabeth vnnd die Gebrueder von Eysenberg, an berurter adoption vnnd Erbung, auch diser vnser Khey. conf^n, bestettigung vnnd bevvilligung, khein Irrung, noch verhinderung thuen, Sundern in allvveg, vvie obstehet, vnverlezt bleiben, vnnd Sy der gebrauchen, nuzen vnnd vnverhindert geniessen lassen, vnnd hievvider nicht thuen, noch des Jemandts andern zu thuen gestatten, als lieb einem jeden sey, vnser vnnd des Reichs schvver vngnadt vnnd straff, vnnd darzue ein Peen nemlich 40 Marck lötigs Goldtes zu vermeiden, die ein jeder, so offt Er freventlich hievvider thete, vns halb in vnser vnnd des Reichs Cammer vnnd den andern halben theil den vorgemeldten von Eysenberg vnnachleßlich zu bezalen verfallen sein solle, mit vrkhundt &c. anhangenden Insigl, datum Regenspurg 13 Julii 1532.
Comes uidua Werdenbergia iure communi *feminis prole carentibus* facultatem adoptandi, *consentiente* quidem *magistratu*, concessam opinatur. At quod innuit ius commune? Romanum? Imperator §. 10. I de adoptionibus sanxit: *Feminae quoque adoptare non possunt, quia nec naturales liberos in sua potestate habent, sed ex indulgentia principis ad solatium liberorum amissorum adoptare possunt.* conf. Rescriptum Diocler. et Maximian. Aug. I. 5 C. de adopt. THOMAS. diss. cit. c. I §. 13; sed comes adoptans nunquam sobolem susceperat; nec magistratus cuiusuis, licet legitimi, auctoritas huic negotio, principis indulgentiae reseruato, par esse uidebatur. Leo Imp. in Nou. XXVII mulieribus quoque, quae numquam pepererunt, ius adoptionis impertitur; quis uero nescit, hoc imperatoris placitum ad nos non pertinere? Quare mater adoptiua aut temere ius commune solicitauit, aut ius commune non intelligendum est Romanum. Dum Carolus V Aug. illustris feminae precibus annuit, ipse quidem iuris communis scripti et non scripti mentionem facit, sed ita, ut iuri communi derogare uideatur. Preces enim Werdenbergiae legibus minus consentaneas iudicauit, *quia ista liberos nec habuit umquam, nec sperare potuit*; auctoritate tamen Caesarea suppleri posse ea censuit princeps, quae leges in adoptione mulierum desiderauerint. Quis non perspiciat, ius commune Romanum agnitum quidem, sed moribus patriis temperatum, immo eneruatum fuisse? Non subscribimus omnino THOMASIO c. I.

§ 15 tradenti, principem iniustas adoptiones potuisse confirmare. *Pone*, inquit, *coram magistratu patrem filiam suam feminae sexagenariae etiam in adoptionem dedisse. Erat uitiosa adoptio, quia coram magistratu feminae non adoptare poterant. Sed quis negaret, principem has adoptiones sine iure factas rescripto suo confirmare potuisse* Constat, in uocabulo *iniusti* lusum esse. Cautius MARCELLVS l. 38 ff. de adopt. dixit: adoptio *non iure* facta, a principe confirmari potest. Si Werdenbergiae per iura Germanica adoptare non licuisset, Imperator certe illi nullam adoptandi potestatem, in detrimentum aliorum, potuisset tribuere, haud secus ac principi summo nec testamentum hominis testari prohibiti ratum habere, nec spurium filiorum legitimorum numero adscribere conuenit, ubi quorumdam iura interueniuntur. Adoptio apud Germanos pactorum hereditariorum iure censetur, quibus nihil frequentius, nihil natione nostra dignius; huiusmodi pactum et in tabulis nostris eo maiori iure Caesar confirmauit, quod ipsi bona quaedam matronae adoptantis nexu clientelari obstricta erant. Dices: pacto de hereditate in Eysenbergios transmittenda roborato adoptionem superuacaneam fuisse. Non repugno. Sed Werdenbergia in graui adoptionis titulo heredibus suis electis praesidium maximum contra reliquorum propinquorum impetus parare uoluisse uidetur, licet illa nec patriam adquisierit potestatem, nec filiis iura sanguinis tribuerit. Sic, ut in aliis caussis, nomenclationem Romanam retinuimus; rem ipsam dereliquimus. Sic mirum non est, legum antistites hodie inter se dissentire, cum praesertim exemplum nostrum doceat, utramque sectam et usum iuris Romani in adoptionibus confirmantium et tollentium, a uero propius abesse. Sic de glossis commentatorum adoptioni mulierum praecipue adnexis rectius statuemus. Ill. MOSER. in *Staats-Recht* P. XXII n. 119 de adoptionum usu Germanico latius disserit.

Depromemus etiam arrogationis confirmationem: Wir Carl etc. bekhennen etc. Alss vnser vnnd des Reichs lieber gethreuer, Christoff Rauber durch seinen vollmechtigen Anvwaldt, den Ersamen gelerten vnser vnnd des Reichs lieben ge htreuen, Wolffen Paumgartner Lehrer der Rechten, vnderthenigklich hatt fürbringen lassen, Welchermassen seine eeheliche Haussfrau von vveilandt

landt Ruprechten Perckhaimer Ihrem vorigen eehelichen Haufs-vvirth zvvey Khinder, ein Suhn vnnd eine Dochter erobert, vnnd alſs derſelb Ihr Hauſsvvirth mit todt abgangen, hette Er Sy zu ſeiner eehlichen Hauſsfrauen genummen. Nachdem Er nunmals in das 18 Iahr mit Ihr gehauſet, vnnd aber nie khein khind mit ihr gehabt, auch ſeines Leibs ſchvvachheit halben, noch kheines gevvartendt vvere, vnnd dann vorberurter ſeiner Hauſsfr. Suhne Thoman Herman Perckhaimer in Zeit Ihrer beyder beyvvohnung vnnd noch teglich dermaſſen gehorſamlich vnnd ſeines Willens gehalten vnnd erzaigt, darob Er jederzeit ein ſonders Wolgefallen getragen vnnd noch truege, vnnd derhalben, auch dievveil Er ſeins Alters bey 22 Iaren, vnnd in kheines andern Gevvalt, Sondern für ſich ſelbſt ein Iunger geſchickhter Geſell, vvere Er Chriſtoff Rauber deſsvvillens aus oberzelten Vrſachen, und fürnemlich, auch dievveil Er doch ohne das ſein eehliche Muetter zu einer eehlichen Hauſsfr. hette, die Ihme alle threu, hilff und gehorſam, erzaigte, vnnd in villfeltigen ſeinen khranckheiten threulich beigeſtanden, vnnd noch thette, Ihne für ſeinen eehlichen Suhn anzunehmen, vnnd vvie ſich von Rechtsvvegen gebührt, zu arrogirn, Wie dann derſelb Thoman Her. Perckhaimer ſich hervviderumb gegen Ihme gehorſamlich erbotten, vnnd mit höchſter Begirdt begert, ſich Ihme, als einem natürlichen eehlichen Vatter, mit leib vnnd Guet zu vndergeben, vnnd Ihme alles zu laiſten vnnd zu erzaigen, das ein natürlicher eehlicher Suhne ſeinem rechten natürlichen Vatter zu laiſten vnnd zu erzaigen ſchuldig vnnd pflichtig ſej, vnnd vns darauf diemütigklich angerueffen vnnd gebetten, dievveil ſolche handlung gemeinen vnſern vnnd des Reichs geſchribnen Rechten gemeſs, vnnd daran zvviſchen Ihnen beeden khein Verhinderung vorhanden, das vvir in ſolche arrogation vnſer Khey: authoritet vnnd Decret zu interponirn, daſſelb zu confirmirn, zu beſtetten vnnd zu becrefftigen, gnedigklich geruehten, deſs haben vvir angeſehen ſolch ſein diemuetig zimblich bitt, vnnd darumb auf vorgehender forderung beeder Partheyen, nach gehabter Frag Ihrer beederſeits Gemuets vnnd Willens, und Ihre gethane bevvilligung, auch handtgegebene threu, Zueſag vnnd Pflicht, die Sy an Aidsſtatt vor vns an vnſern Khey: Hoffrath aneinander

beeder-

beederseits gethan, Nemlich, das gemeldter Wolffgang Paumgartner, als Anvvaldt gemeldts Christophen Raubers, der vorgenanten Thoman Her: in seinen Raub: vätterlichen Gevvalt annemen, vnnd Ihme alle vätterliche Lieb vnnd threu als seinen aignen eehlichen Suhne, dargegen derselb Tho: Her: dem vorgenannten Chri: Rauber, sich mit leib vnnd Gueth, in sein Raubers vätterlichen Gevvalt ergeben, denselben für seinen eehlichen Vattern erkhennen, Ihme alle khindtliche lieb vnnd threvv, erzaigen vnnd bevveisen, vnnd sich darinnen nichts verhindern noch abvvenden lassen, Sundern alles das erzaigen vnnd bevveisen vvölle, das ein eehlicher Suhn, seinem Vatter zu thuen vnnd zu bevveisen schuldig vnnd pflichtig seye, vvelches gedachter Wolffgang Paumgartner an statt als Anvvaldt offt genannts Christ: Raubers auch also angenummen, vnnd darauf den offtgenannten Her: an statt vnnd im Namen vvie obstehet, arrogirt hatt, mit vvolbedachtem mueth guettem Rath vnnd rechter vvissen, in solche arrogation vnser Khey: Decret interponirt, dieselb gnedigklich confirmirt, bestettigt vnnd becrefftigt, vnnd thun das alles von Röm: Kay: Macht, vvissentlich in crafft ditzs brieffs, Mainen, sezen vnd vvöllen, das die eehgemeldt arrogation khrefftig vnnd mechtig sein, stett vnnd vest bleiben, gehalten, volzogen, vnnd da vvider von Iemandts nichts fürgenummen, noch gethan vverden solle oder mugen, in gar khein Weise, noch Wege, Sonder die genanten Christoff Rauber vnnd Tho: Hermann, sich in crafft derselben arrogation, nun hinfüran aller vnnd jeglicher Wolthaten, Gnaden vnnd Gerechtigkheiten, in Erbfellen, Wappen, Schilt vnnd Helm, stammen, Namen vnnd andern, so Ihnen von Rechts vnnd Gevvonheit vvegen zuegelassen, gebrauchen vnnd geniessen, sollen vnnd mugen, von allermenigklich vnverhindert, Ob auch in solcher arrogation, vnnd diser vnserer Khey: autorisation, confon vnnd bestettung einich solennitet vnnd Zierligkheit, nach Ordnung der gemainen geschribnen Rechten vnnd den Gevvohnheiten, so sich in solchem zu halten ferner gebührten, nicht gehalten oder geschehen vveeren, dieselben abgäng, mengl vnnd gebrechen, erfullen vnnd erstatten, vvir hiemit, von obberurter vnser Khey macht, aigner Bevvegnus vnnd rechter Wissen, in Crafft dies brieffs, Vnd gebiethen darauf allen vnnd Jeden Chur-

für-

fürsten &c. das Sy die obgenanten Chri Rauber vnnd Tho. Hermann bej obberurter arrogation vnnd diser vnserer Kh.ey. authorisation, confon vnnd bestettung nicht hindern, noch irren, Sondern Sy deren alles innhalts gerueigklich gebrauchen, geniessen vnnd genzlich dabej bleiben lassen, vnnd hievvider nicht thuen, noch Jemandts andern zu thuen gestatten, in khein Weise, als lieb einem Jeden sey vnser vnnd des Reichs schvvere Ungnadt vnnd straff, vnnd darzue ein Peen, nemlich 40 Marck löttigs G l des &c. Vt in forma &c. mit vrkhundt &c. anhangenden Insigl &c. Datum Augspurg den 5ten Februarii 1551.

Luculentum sane documentum arrogationis ad *iuris communis* normam factae. 1) Pater arrogaturus frustra soboli procreandae studuisse se affirmat; quae pertinent ad l. 15 §. 2 ff. de adopt. *in adrogationibus cognitio uertitur, num forte minor sexaginta annis sit, qui adrogat, quia magis liberorum creationi studere debeat, nisi forte morbus aut ualetudo in causa sit, aut alia iusta caussa adrogandi, ueluti si coniunctam sibi personam uelit adoptare.* 2) l. 25 §. 1 eod. cautum: neque adoptare, neque arrogare quis absens, nec per alium eiusmodi solemnitatem peragere potest. Imperator uero in nostra arrogatione admisit procuratorem, quia, ut THOMASIO c. l. §. 14 uisum est, iure Iustinianeo, uel, quod uerisimilius, moribus Germanicis, actus legitimos Romanos ignorantibus, arrogatoris praesentia non requirebatur. Forsan Imperator, iuris communis haud immemor, absentiam arrogatoris inter uitia actus huius numerauit, quae in confirmationis formula sublata fuere. 3) Arrogatus ipse actui adfuit, quia neque absens neque dissentiens arrogari potest l. 24 eod. deinde 4) cum omnibus suis bonis in potestatem patris arrogantis transiit (*sich ihme, als einem natürlichen ehelichen Vater mit Leib und Gut zu untergeben*) l. 15 pr. eod. ac denique 5) nomen, arma, et reliqua iura et decora familiae consecutus est. Nobilitatem ad filios adoptiuos apud Germanos non transmitti, satis exploratum est. conf. KNORR. de nobilitate adoptiua c. 2. Ab Imperatore, tamquam e fonte dignitatum, manat etiam nobilitas; quod si igitur Imperator nobilitatem per adoptionem propagari iusserit, quis singulares nobilitatis codicillos

)( )( )( )( )(requi-

requiret? quamquam in tabulis arrogationis, quas exhibuimus, filius adoptiuus a patre non nobilitatem, quam iam habuit, sed iura familiae Rauberianae reliqua obtinuit.

Accedat tertium specimen, literarum nempe emancipationis:

Wir Carl &c. Bekhennen &c. Als vnser vnnd des Reichs lieber getreuer, Augustin Rudolff zu Rechers Peuern vnderthenigklich fürbringen lassen vnnd zu erkhennen geben, vvie das Er einen Suhn hette, Georg genant, vvelcher seines alters nunmehr bey 20 Jahren erraicht vnnd in vverenden vetterlichen Gevvalt, ein Erbare nahrung, sonderlich von seiner Guetter, vveilandt sein Augustin Rudolffs eehlichen haussfr. ererbt vnnd vberkhumen, vnd derhalben des vorhabens vvere, damit ob sich nach dem Willen des Allmechtigen vber khurz oder lang begebe, das Er ohne eeheleibliche Erben, mit todt abgienge, alsdann seiner verlassnen Haab vnd Guether halb, desto vveniger stritt vnnd Irrung einfalle, ein Ordnung, Testament vnnd lezten Willen, vvie Er solches am bestendigsten vnnd khrefftigisten bekhumen möchte, fürzunemen, zu machen vnnd aufzurichten, auch Ihm derhalben als seinen Vatter vnnd vatterlichen Consenss vnnd Bevvilligung, bittlich angerueffen, die Er Ihm dann aus vätterlicher Lieb vnnd naigung, auch furnemlich in Ansehung, das er sich bisher gegen Ihme aller Khindtlichen gehorsam vnnd threue, zum allerhöchsten beflissen, kheinesvvegs abschlagen vvöllen, dievveil aber derselb seine Suhne noch zur Zeit in seinem vätterlichen Gevvalt verhafft, vnnd also solche Ordnung nach der scherff der Rechten ausserhalb vnserer gnedigen Bevvilligung vnnd Zulassung nicht vvol in das Werckh gebracht vverden möcht, vnnd vns darauf diemuetigkhlich angeruffen vnnd gebetten, das Wir gemeldtem seinem Suhne, hierin mit vnserer Khey. hilff vnnd fürsehung zu erscheinen, vnnd solchen seinen lezten Willen auffzurichten zu vergunnen vnnd zu erlauben, auch damit Er solches fals seins vätterlichen Gevvalts ledig gezelt vnnd emancipirt vverden möchte, vnsern Consens vnnd Bevvilligung in solche emancipation, die Er dann zu thuen vvillig vvere, zuegeben, auch vnser Khey.

autho-

authoritet vnnd decret, darüber zu interponirn, dieselb zu confirmirn vnnd zu bestetten, gnedigklich geruehten, deſs haben vvir angesehen solch sein vnderthenig zimlich Bitte, vnnd darumben auf vorhergehende erforderung beeder Partheyen, nach gehabter frag Ihrer beederseits gemuets vnnd Willens, vnnd Ihre gethane bevvilligung, auch handt gegebene threu vnnd Zuesag, die Sy vor vns in vnserm Khey. hoffrath gethan, Nemlich das gedachter Augustin Rudolff, gemeldten seinen Suhn Georgen seines vätterlichen Gevvalts erlassen, vnnd ihme Macht gegeben haben vvolte, hinfüro alles das zu thuen vnnd zu lassen, das einer so seines aignen vnnd aus seines Vatters Gevvalt ist, thuen vnnd lassen muge, vnnd darauff den obgemeldten Georgen emancipirt mit vvol bedachtem Mueth, guetem Rath vnnd rechter Wissen, in solche Emancipation vnser Khey. Decret vnnd authorität interponirt, dieselb gnedigklich confirmirt, becrefftigt vnnd bestettigt, Vnd thuen das alles hiemit von Röm. Khey. macht, volkhummenheit, vvissentlich in crafft dizs briffs, vnnd mainen, sezen vnnd vvöllen, das die obgemeldt emancipation khrefftig vnnd mechtig sein, stett vnnd vest bleiben, gehalten, volzogen, vnnd davvider von niemandts nichts furgenummen, gethan, oder gehandlt vverden soll, oder muge, in gar khein Weise, noch Weeg, Sundern die genanten Augustin Rudolph vnnd Jörg sein Suhne, sich in crafft derselben, aller vnnd iedlicher Wolthaten, gnaden vund Gerechtigkheiten, so Ihnen von Rechts vnnd gevvonheiten vvegen zuegelassen, gebrauchen vnnd geniessen sollen vnnd mugen, von allermenigkhlich unuerhindert, Ob auch in solche Emancipation, vnnd diser vnser Khey. Autho. confirmation vnnd bestettigung, einiche Solennitet vnnd Zierligkheit, nach Ordnung der gemeinen geschriebenen Rechten vnnd der Gevvonheiten, so sich in solchem zuhalten ferner gebühreten nicht gehalten, oder geschehen vveren, dieselben abgang, mengl vnnd gebrechen, erfullen vnnd erstatten, vvir hiemit von obberurter vnserer Khey. macht, aigner bevvegnus vnnd rechter Wissen, in crafft ditzs brieffs, vnnd gebiethen darauf allen vnnd iedlichen, Churfürsten &c. das Sy die genannten Augustin Rudolff vnnd Jörgen, seinen Suhn, an obgemeldter Emancipation vnnd diser

vnſerer Khey. authori., conf^on^, beſtettigung, erſtattung vnnd erfüllung, nicht hindern, noch irren, Sundern Sy der, alles Ihres inhalts gerueigkhlich gebrauchen, genieſſen vnnd genzlich dabey bleiben laſſen, vnnd hievvider nicht thuen, noch des Jemandt anderm zu thuen, geſtatten, in khein Weiſe, als lieb einem Jeden ſey vnſer vnnd des Reichs ſchvvere vngnadt, ſtraff, vnnd darzue ein Peen, nemlich 30 Marckh löttigs Goldes, zuvermeiden, die ein Jeder &c. vnnd den andern halben theil dem beleidigten vnnachleſslich zu bezalen verfallen ſein ſoll, mit vrkhundt &c. anhangendem Inſigl. Datum Augſpurg 13ten Aprilis 1551.

Imperator iterum *iuris communis* praeſcripta, et, ni fallor, conſtitutionem in primis Iuſtiniani Imp. in l. ult. C. de emancip. reſpicit, qua licentia ei, qui emancipare uult, tribuitur, *uel ex lege Anaſtaſiana hoc facere uel ſine ſacro reſcripto intrare competentis iudicis tribunal, uel eos adire magiſtratus, quibus hoc facere uel legibus uel ex longa conſuetudine permiſſum eſt.* Emancipatio noſtra ea mente ſuſcipiebatur, ut filius poteſtatem teſtamenti faciendi adipiſceretur; nam filius familias teſtamenti faciendi ius non habebat; adeo quidem, ut quamuis parentes ei permiſerint, nihilo magis iure teſtari poſſit. princ. Inſt. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam. *Rigida* haec iura ſunt, quae Caeſar innuit, et auctoritate ſua mitigat. Germani hodie patriam poteſtatem, nulla emancipatione uel Anaſtaſiana uel Iuſtinianea adhibita, diſſoluunt; ſed duriora THOMAS. in diſſ. de quaſi emancipat. §. 27 loquitur: „ tantum abeſt, „ ut emancipatio Romana ullum uſum habere potuerit apud Ger- „ manos, ut potius aperte incurrat ſuſpicionem uel ignorantiae „ morum Germaniae, uel intempeſtiui amoris erga ius peregri- „ num, qui ſpretis modis facillimis patriis liberos dimittendi ex „ poteſtate uelit eos ſecundum ius Iuſtinianeum iudicialiter eman- „ cipare, ſaltem ut de uſu iuris peregrini prae patrio gloriari poſ- „ ſit.„ Mores patrios commodiores ſancte cuſtodiamus; ſeparata oeconomia maneat modus liberandi a patria poteſtate; aſt noli emancipationem iuris ſubſidiarii tamquam ineptam et legibus domeſticis contrariam aſpernari, quae nec apud nos utilitatibus ſuis deſtituitur. Etenim ſi firmiora cenſentur et euidentiora, quae,

princi-

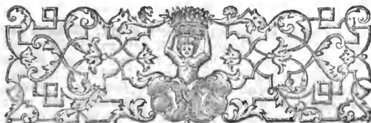
principe uel iudice auctore, aguntur: nonne interdum salutari consilio emancipationem publice expediemus? THOMASII obiectiones reliquas discussit HEIMBVRG. in difficillimis emancipationis Romanae et Germanicae capitibus §. 65 sq. ill. LVDOLPH. P. II obseruat. p. 354 emancipationes iure Germaniae non sublatas, neque inutiles esse contendit, narratque controuersiam ideo inter patrem et uxoris defunctae cognatos ortam, quod filius a patria potestate non solutus, testamento relicto patrem heredem scripsit in bonis maternis. MOSER. c. l. c. 120 p. 431 emancipationis iuris communis caussam grauiter dixit. Specimina alia alius dabit dies. Iurisprudentia formularia, meo quidem iudicio, non posthabenda erit iuris patrii cultoribus, quippe quae, an leges uigeant, optime declarat. Iam sub initiis saec. XVI VDALRICVS TENGLERVS speculum laicorum (*Layen Spiegel*) germamanice conscripsit, quod thesauri instar erat istis temporibus, nostramque docere potest aetatem, de studio iuris Germanici excolendo iam tum cogitatum fuisse. TENGLERVS uarias formulas attulit; multoplures ALEXANDER HVGEN in Rhetorica sua siue in libro formularum, qui iam a. 1537 prodiit. Huius uestigia premit *Notariat - und teutsche Rhetorica* a. 1565 Francofurti diuulgata, ac multis exemplis, publici quoque iuris doctrinam illustrantibus, referta, quae alibi frustra quaesieris.

IIII. *Ius priuatum illustrium* formam quasi suam debet tabulis. Chartarum itaque inuestigatio diligentior huic iurisprudentiae generi erit utilissima. Nunc STRVVII iurisprudentia heroica, cel. HELLFELDII accessionibus amplificata, egregio opere, utimur, et, quod ad proceres Germaniae attinet, ill. MOSERI iuris publici systemate maiori.

V. *Ius canonicum, pontificium et ecclesiasticum* multa iam emolumenta cepit ex codicibus diplomaticis; maiora capiet, si diplomatica pontificum Rom. antistitum ecclesiarum etc. perfecta fuerit.

VI. *Ius feudale* ſine pactis intelligi nequit; pacta in literis plerumque, quas dicunt, inueſtiturae, conſignantur. Ex his mores curiarum feudalium ſingularium, iisque inter ſe collatis, iuris clientelaris uniuerſi placita colligi poſſunt. Materiam largam ad ius feudale Germanicum expoliendum propoſuit LVNIG in corpore iuris feudalis, quod multis augeri poteſt uoluminibus. Reliqua iurisprudentiae genera etiam tabularum ope laetiorem fortunam nanciſci poſſe, quis dubitet? Sed cum praefatio iam limites ſuos transgreſſa uideatur, filum abrumpo, et, ſi patientia tua, LECTOR HVMANISSIME, abuſus fuerim, id ut argumenti tribuas ubertati, meaque ſtudia qualiacunque tibi commendata habeas, ſummopere rogo. Vale. Altorfii Id. Nouembr. clↄlↄccLII.

CAP. I

CAP. I

DE DIPLOMATIBVS LVDOVICI GERMANICI.

§. I.

§. 1. Initii formulae legitimae.

Vdouicus Rex, moribus auitis, tabulas suas, auspice Deo, conscribi iussit. Initii formula perpetua: *In nomine sanctae et indiuiduae trinitatis.* Haec norma esto; exceptionem suppeditant nonnullae chartae, quae simul annos imperii Ludouici Imp. patris notant, atque ita incipiunt: *In nominè Domini nostri Iesu Christi, Dei omnipotentis.* uid. HVND. metrop. Salisb. t. I p. 150; t. II p. 9. PEZ. thes. Anecd. t. I P. III p. 13, 15, 17. Desideratur initiale uotum in quibusdam diplomatibus inter SCHANNATI tradit. Fuld. p. 193, 205 et 206; item in HVND. c. l. t. II p. 8. In SCHANNAT. dioecef. Fuld. p. 239 legimus: *In nomine domini Dei et Saluatoris nostri Iesu Christi;* sed codicilli hi plura loquuntur inusitata. In cod. prob. hist. Wormat. p. 7 et 8 primordia capiuntur: *In nomine domini nostri Iesu Christi;* sed in tabulis fidei dubiae. Charta quaedam commutationis regiae apud PEZ. c. l. p. 199 hac fronte prodit: *In nomine sanctae et unicae trinitatis*, curiae Regis minus solenni. Exceptione legitima altera nituntur placita et notitiae, item alia literarum documenta, diplomatibus non adnumeranda.

2. insolitae.

§. II.

§. II.

Regis tituli.

Regis inscriptio breuibus continetur elogiis: *Hludouicus diuina fauente gratia Rex. Hludouici* nominis orthographia eadem, quam habuit *Hludouicus*, pater; at sigillis et annalibus familiaris est *Hludoicus.* Pro *gratia* saepius occurrit *clementia.* Prioribus regni annis, cum Ludouicus Bauariae tantum praeesset, scribebatur: *Hludouicus diuina fauente* uel *largiente gratia Rex Baioariorum.* uide chartas apud HVND. et PEZ §. I indicatas. Ex quo in notis chronicis regni Franciae orientalis mentio fit, additamentum: *Baioariorum* omittitur; omitti igitur forsan deberet in tabulis HVND. t. II p. 8, Franciam orientalem memorantibus.

2. formulae suspectae.

Singularem formulam habet SCHANNAT. cod. prob. hist. Wormat. p. 7 et 8: *Hludouicus diuina preuidente clementia Rex.* Intolerabilem profert HARENBERG. hist. Gandersheim. p. 139: *Hludouicus Dei fauente clementia Romanorum Rex.* Disquiremus de chartis istis peregrinis §. XXXX.

3. Ludouicus nec rex Germaniae dicitur,

Ludouicus quidem uulgo Germanicus et in historiarum commentariis ac libellis priuatis *Rex Germaniae*, item *Alemanniae* dicitur; sed curia regia non consentit. uid. diss. de insigni Germaniae eiusque regis titulo §. 4. In formulis antiquis Alsaticis c. 6 *Hl. Rex Germaniae* noster Ludouicus esse uidetur: quamquam nec stilus, nec exitus chartae id nomen sustinent.

4. nec Imperator.

Sicut Ludouicus Imperator numquam fuit (§. XXII, 33): ita in codicillis sanis non appellatur Imperator. Quod nonnulli annalium auctores sibi indulgent, id ad exemplum non pertinet. ADAM. BREM. L. I hist. eccl. c. 24 sq. regem nostrum nuncupat Caesarem, pium, inclytum, orthodoxum, magnum. In charta synodi Wormatiensis apud SCHATEN. P. I Ann. Paderb. p. 163 Ludouici anni *imperii* numerantur, eiusque auctoritas *imperialis* dicitur. A *Guillelmo* in uita Hadriani II Pontificis Ludouicus inter Augustos refertur, quia ex familia Augusta prodierat.

5. Stilus Pontif. Rom.

Quid? quod iam Benedictus III P. Lotharium, Ludouicum et Carolum filios suos gloriosos *Augustos* uocauit. HARDVIN. t. V act. concil. p. 107. In Nicolai I P. diplomatibus Ludouicus Rex dicitur *excellentissimus, reuerendissimus, gloriosus, inclytus.* Alii Pontifices *regem gloriosum* appellant, non *Caesarem.* Numquam hoc thema grauius, quam in bello diplomatico Lindauiensi, disputatum fuit, cum WAGENRECKIVS chartam uexatam Ludouico Regi, irrito sane conatu

tu atque ab aliis parthenonis defenforibus improbato, uindicare uellet; at CONRINGIVS in cenfura diplomatis c. 6 et 7, eiusque uindex TENZELIVS c. 8 n. 1 hoc commentum tam fortiter difcufferunt, ut controuerfia conclamata uideatur. Alius ftilus placuit epifcopis; concilium quippe Moguntinum a. 847 dicatur *domino sereniffimo et chriftianiffimo regi Ludouico uerae religionis ftrenuiffimo rectori ac defenfori fanctae Dei ecclefiae.* Epifcopi Remorum dioecefeos atque Rotomagenfis mittunt a. 858 epiftolam *domino Hludouico regi gloriofo.* Rex ipfe in tabulis fuis annos *regni* fui *orientalis Franciae* computabat, cuius etiam priuatae chartae mentionem faciunt; nonnullae tempora notant Ludouici regis *orientalium Francorum*, quaedam regis *Alamannorum*, aliae Ludouici *iunioris*, quem Ludouicum effe noftrum Germanicum fatis conftat, ubi cum Ludouico patre comparatur, fed poft patris difceffum e uita *fenioris* nomen, ut a Ludouicis, filio et nepote ex fratre Lothario, difcerneretur, accepit. uid. traditiones Frifingenfes, Fuldenfes, S. Gallenfes etc.

§. III-IIII. 6 epifcoporum, 7 tabularum priuatarum.

§. III.

Praecepta fua Rex patefacturus uel omnes generatim compellat, e. g. *omnibus epifcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, nec non et cunctis fidelibus fanctae Dei ecclefiae noftrisque praefentibus et futuris in regno a Deo nobis collato confiftentibus notum fit.* PEZ. c. l. p. 18; uel figillatim eos, quorum intereft, nominat, quamquam huius generis chartas rariores deprehendimus.

Promulgatio.

§. IIII.

Exordiorum argumenta ideo, quod plurima diplomatum res facras ornant adiuuantque, repetuntur a pio: *Quicquid enim locis fanctorum uenerabilium ibique degentium fratrum ob amorem domini mei Iefu Chrifti pia augmentatione conferimus uel confirmamus, hoc procul dubio nobis ad mercedem uel ftabilitatem regni noftri in Dei nomine pertinere confidimus et profuturum nobis ad praefentis uitae curricula felicius tranfeunda, nec non et beatitudinis praemia fecurius obtinenda non dubitamus.* MABILLON. t. III Ann. Bened. p. 679 append. *Si de rebus terrenis, quas fumus diuina largitate confecuti, ad loca fanctorum ob diuinum amorem, regium morem decenter implentes, aliquid conferimus, hoc nobis*

Exordia capiuntur a pio,

§. V. VI. *esse profuturum ad aeternae remunerationis praemia capessenda liquido credimus.* HARTMANN. Ann. Einsidel. p. 14. SCHATEN. Ann. Paderborn. P. I p. 132, 144, 162. *Si petitionibus praesulum ac seruorum Dei iuste et rationabiliter petentium aures serenitatis nostrae accommodamus, hoc nobis procul dubio a remuneratore omnium in aeterna beatitudine credimus ad futurum.* HVND. t. II Metrop. Sal. p. 9. *Si enim liberalitatis nostrae munere locis Deo dicatis quidquam conferimus* etc. et passim: uel a iusto, utili, decoro: *Cum regalis excellentia unius fidelis rationabilem petitionem ad effectum perducere satagit, non solum ipsius, sed etiam cunctorum fidelium suorum animos ad fidelitatem debitam sincerissime conseruandam promtiores deuotioresque efficit.* HVND. c. l. p. 8. *Decet regiam dignitatem, praedecessorum suorum pie facta non solum inuiolabiliter conseruare, sed etiam censurae suae auctoritate alacriter confirmare.* ID. c. l. p. 346. *Oportet igitur nos, qui diuina sumus gratia quodammodo caeteris mortalibus sublimati, eius in omnibus parere praeceptis, cuius clementia existimus praelati, atque cuius praecellimus munere* etc. PEZ. c. l. p. 23. Vitiosas tabulas statim in limine peccare, §. XXXX monstrabimus.

8. a iusto, utili, decoro.

§. V.

Promulgatio iterata.

Prooemio iterum subiungitur promulgatio, omnibus significari solita: *notum sit omnibus sanctae ecclesiae fidelibus nostrisque praesentibus scil. et futuris.* HVND. c. l. p. 9. *Idcirco notum fieri uolumus omnium fidelium nostrorum praesentium scil. et futurorum sagacitati.* SCHATEN. c. l. p. 132. *Idcirco, proinde, quapropter nouerit, comperiat omnium sanctae Dei ecclesiae fidelium nostrorumque praesentium et futurorum industria, solertia, magnitudo, coetus.*

§. VI.

Diplomatis corpus incipit uocula: *qualiter* uel *quia*, more consueto. Nominantur deprecatores, ac narrantur uariae petendi rationes. Quando Rex de se, tamquam de pluribus loquitur, sibi *excellentiae, serenitatis, clementiae, mansuetudinis, celsitudinis* laudes affert. Interdum memoriam *diuam domini et genitoris Ludouici, excellentissimi, praestantissimi imperatoris*, item *nobilissimi, piissimi, christianissimi Augusti* recolit. SCHATEN. c. l. p. 130. HEDA de episc. Vltrai.

Regiae dignitatis encomia.

2. Rex honorifice appellat patrem,

trai. p. 56. CONRING. in cenſura p. 367. *Diuae memoriae dominus Karolus piiſſimus auus, praeſtantiſſimus, auguſtiſſimus, sereniſſimus imperator* ſiſtitur in PEZ. c. l. p. 18. HVND. t. II p. 10. *Anteceſſorum auguſtiſſimorum imperatorum* recordatur Rex noſter apud SCHATEN. c. l. p. 157. Per manus *Carlomanni* roborari fecit chartam Altahenſem apud HVND. c. l. p. 13. *Dilectus filius Karolus* reperitur in FREHER. comment. de Lupoduno p. 26. *Chariſſima coniux Hemma* memoratur in tabulis PEZII c. l. p. 13, quas et commentariis noſtris de re diplom. imperatric. p. 87 inſeruimus; *dilecta coniux Hemma* in SCHEVCHZER. et LOCHMANN. alphabet. tab. I et II. *Dilectam ac ſpiritalem filiam Engilpergam* Ludouici II imperatoris *nepotis* ſui *amantiſſimi* coniugem appellat Rex in MVRATOR. antiquit. Ital. t. VI p. 29. *Dilecta filia Hildigarda*, item *Bertha filia* in ECCARD. t. II rer. Franc. p. 887, et iterum *dilectiſſima filia Hildegarda* in CONRINGII cenſura p. 347, pariter ac *Theodrada amita, filia praeſtantiſſimi Auguſti diuae memoriae aui* ipſius apud ECCARD. c. l. et *dilecta nepta Hirmingarda* in MVRATOR. t. II antiq. Ital. p. 215 deprehenditur. De familia Regis uid. §. XXXXI. Epiſcopis et abbatibus honorificum *uenerabilium* epitheton impertitur. *Venerabilem*, item *almificum Baturicum epiſcopum, uenerabilem Gozbaldum* epiſcopum et abbatem et ſacri palatii ſummum capellanum habent chartae HVNDIANAE et PEZIANAE. Duces et comites *illuſtrium* et *fidelium* praeconiis condecorantur. HVND. c. l. t. II p. 11. SCHANNAT. tradit. Fuldenſ. n. 469. Virorum *nobilium* ingens multitudo.

(§. VII. auum et anteceſſores; 3. filios, 4. coniugem, 5. filias 6. amitam, neptem. 7. epiſcopi uocantur uenerabiles, alii proceres illuſtres, fideles, nobiles.)

§. VII.

Ludouicus per diuiſionem paternam a nobis t. I p. 457 exhibitam, poſt patris praeſertim obitum, iure ſuo ſuisque auſpiciis regnare coepit; quam ob rem ea, quae ſunt maieſtatis negotia, auctoritate maxima expediit. Diſpiciamus primum de iure ſacrorum. Iam in diuiſione paterna, quam modo diximus, capite XI ſanciebatur, ut tres fratres curam et defenſionem eccleſiae S. Petri ſimul ſuſciperent, aliisque eccleſiis iuſtitiam ſuam et honorem ſeruarent. Itaque Rex ſibimet ipſi uniuerſalis eccleſiae curam haud perperam tribuit in tabulis in SCHATENII annal. Paderborn. p. 130 traditis. Iuris ſacrorum, cuius diuerſa ſunt munera, nihil a maieſtate ſua alienum eſſe uoluit. Conciliorum arbitrium penes regem erat; hic

(Regis eſt, ius ſacrorum tueri, concilia inſtituere,)

 enim

§. VII. enim antiſtites ſacros conuocabat, ac de rebus grauioribus cum iis conſultabat; prouidebatque ſaluti eccleſiae, leges ferendo, mores prauos coercendo, cauſſas cognoſcendo. Luculentius omnia intelligentur, ubi conſtitutiones ueteres noſtrasque tabulas perluſtrauerimus. Sicut res eccleſiaſticae a profanis minus ſubtiliter diſtinguebantur: ita in ſolenni curia cuiusuis generis cauſſae tractabantur, nec ſynodi a conuentibus generalibus ſemper erant diuerſae. Anno 844 Ludouicus noſter fratresque ipſius ad Teudonis uillam, in loco, qui dicitur Iudicium, conuenerunt, ubi capitula quaedam ſibi praelecta approbarunt, et ſe eadem ſeruaturos, promiſerunt. Pacis et concordiae fraternae ſtudium impenſe commendatur; eccleſiae, diſcordia fratrum, epiſcopis orbatae eosdem recuperent *a Deo datos* et a regibus *regulariter deſignatos*; loca religioſa adimantur curae laicorum, aut ſi laicis nonnihil indulgendum, reges conſtituant prouiſores epiſcopos; reſtituantur bona eccleſiaſtica iniuſte ablata; hic locus, ut fieri ſolet, ualde ſpecioſis argumentis ornatur; querelae ad reges deferantur; ordo eccleſiaſticus uigorem ſuum recipiat, et populo adminiſtretur iuſtitia. Num quis errauerit, qui hanc ſanctionem pacem publicam et religioſam exiſtimet? cap. II ab illo, qui *ſolus* merito et *rex* et *ſacerdos* fieri potuit ita eccleſia diſpoſita dicitur, ut pontificali auctoritate et regali poteſtate gubernetur. Itaque regnum in eccleſia nondum eſſe putabant, nec HINCMARVS in ep. 41 ad Hadr. II Pont. ſcribere dubitauit: *Et petite domnum apoſtolicum, ut, quia rex et epiſcopus ſimul eſſe non poteſt* etc. A. 845 placitum generale apud Paderbornam habuit Rex, quod non annales tantum Fuldenſes, ſed et charta SCHATENII p. 130 innuunt, cuius haec ſunt initia: *cum in nomine unicae et perpetuae Trinitatis pro Regimine S. Matris et uniuerſalis Eccleſiae, etiam et pro ſtatu regni nobis diuinitus et paterno iure commiſſi Patherbrunnen peruenimus, aderant inter caeteros fideles noſtros quidam Monachi cum uenerabili eorum Praepoſito Vitalanae, ex monaſterio, quae noua Corbeia nuncupatur, coramque familiaribus Conſiliariis noſtris in praeſentiam culminis noſtri adducti attulerunt Domni ac genitoris noſtri Hludouici excellentiſſimi Imperatoris quoddam praeceptum* etc. Non dubitamus, quin Rex in iſto placito alias quoque cauſſas eccleſiaſticas cognouerit. Anno 847 reges fratres Marſnae foedere inito iterum publicam pacem firmabant, haud neglecta eccleſiarum dignitate; ita enim habet cap. II: *ut ipſi mutuo ſibi*

Margin notes: epiſcopos deſignare et prouiſores, bona eccleſiaſtica reſtituenda curare. — 2. Placitum generale Paderborn. — 3. In foedere Marſnenſi honori eccleſiarum proſpicitur.

§. VII.

ſibi auxilientur, et contra Dei ſanctaeque Eccleſiae ac ſuos inimicos ſecundum opportunitatem temporis inuicem adiuuent. cap. IV: *ut Eccleſiae Chriſti per omne eorum regnum priſtinam dignitatem honoremque retineant; et quicquid ſuperſtite Domno Hludouvico Imperatore iure legitimo poſſederunt, absque ulla deminutione recipiant.* Deinde Ludouicus in adnuntiatione ſua ſpondet art. V: *et ſciatis quia uolumus ut res Eccleſiarum, in cuinscunque regno caput fuerit, tam de epiſcopatibus, quam de abbatiis, ſine ulla contradictione rectores ipſorum Eccleſiarum, ſicut tempore Domni ac genitoris noſtri fecerunt, illas poſſideant.* art. VI: *ſimiliter et de epiſcopatibus et monaſteriis, ubicunque in noſtro communi regno aliter eſt modo quam debeat, uolumus una cum Dei adiutorio illud emendare, ut Eccleſia Dei ſuum honorem debitum habere poſſit, et populus ſuam legem et iuſtitiam habeat.* Crebrius Rex epiſcopos Moguntiae congregauit, quippe quae ſedes Principis erat antiſtitum eccleſiaſticorum.

4\. Concilium Moguntiae a. 847 dirigente archiepiſcopo ac ſuffraganibus praeſulibus, iubente Rege, more priſco habetur et decernitur, ut homiliae transferantur in linguam uulgarem, ut concordia ubique, ſalus principis, immunitas eccleſiarum ſeruetur.

Hrabanum archiepiſcopum circa Calendas Octobres anno 847 concilium habuiſſe, Annales Fuldenſes referunt; concilii iſtius capitula XXXI aſſeruata fuere, quae in appendice dabimus. Adfuerunt huic ſynodo Moguntinenſis eccleſiae ſuffraganei Samuel epiſcopus Wormatienſis, Egorbaldus uel potius Gozbaldus epiſcopus Wirceburgenſis, Baturatus Paderbornenſis, Hebo Hildesheimenſis, Gorbrathus ſiue Gerbrachus Curienſis, Hemmo Halberſtadenſis, Waltgarius Verdenſis, Ansgarius Hamburgenſis, Orgarius Eichſtetenſis, Lanto Auguſtanus, Salomon Conſtantienſis et Gebehardus Spirenſis. Narrat haec ſacra cohors, ſe *ſecundum iuſſionem* Regis Moguntiam ueniſſe, orationem pro domo regia decreuiſſe, in clauſtro S. Albani ſecundum morem illum, quo priſcis temporibus ſub Carolo imperatore Hildebaldus et Richolphus cum caeteris epiſcopis et abbatibus illuc conuenientibus fecerunt, conſediſſe. Cap. II iubet, homilias transferri in ruſticam Romanam linguam aut theotiſcam. uid. §. XXXI. C. IV concordia inter epiſcopos et comites ſuadetur, *qui poſt imperialis apicis dignitatem populum Dei regunt.* Capitulo V ii, *qui contra regem uel eccleſiaſticas dignitates ſiue reipublicae poteſtates, coniurationes faciunt, a communione catholicorum ſubmouentur.* C. VI cautum: ne immunitas eccleſiarum infringatur uel rex defenſor et cuſtos a recto propoſito auertatur. C. VII proſpicit epiſcoporum poteſtati in res eccleſiaſticas; *conſentientes ſint comites et iudices praeſulibus ſuis ad iuſtitias faciendas iuxta praecepta diuinae legis.* De reliquis

§. VII. Rex, ut concilii decreta firmet, rogatur. liquis capitulis dicemus commodis locis. Quaestiones alias episcopi reseruant alii conuentui; *haec uero*, pergunt, *quae uobis* (regi) *transmissa sunt petimus, ut uestra auctoritate firmentur: et, si quis aduersarius illis exsistere uoluerit, praeualere non permittatur. Dei enim cooperatores uos esse debetis, et adiutores sanctae eius ecclesiae; quatenus religio Christiana incontaminata temporibus regni uestri usque in finem seruetur.*

5. Thiotae pseudo-prophetissae fraus coercetur. Per idem rempus mulier quaedam de Alamanniae partibus, nomine Thiota, Pseudo-prophetissa Mogontiacum uenit, quae Salomonis Episcopi parochiam suis uaticiniis non minime turbauerat. Nam certum consummationis saeculi diem, aliaque perplura Dei solius notitiae cognita, quasi diuinitus sibi reuelata, scire se fatebatur, et eodem anno ultimum diem mundo imminere praedicabat. Vnde multi plebeii utriusque sexus timore perculsi ad eam uenientes munera illi ferebant, seque orationibus illius commendabant, et (quod grauius est) sacri ordinis uiri doctrinas Ecclesiasticas postponentes, illam quasi magistram coelitus destinatam sequebantur. Haec in praesentiam Episcoporum apud sanctum Albanum deducta, et diligenter de suis assertionibus requisita, presbyterum quendam sibi ea suggessisse, et se talia quaestus causa narrasse professa est. Quapropter synodali iudicio publicis caesa flagellis ministerium praedicationis, quod inrationabiliter arripuit, et sibi contra morem Ecclesiasticum uindicare praesumpsit, cum dedecore amisit, suisque uaticiniis tandem confusa finem imposuit. Ita ANNALES FVLDENSES ad hunc annum.

6. In concilio Moguntino a. 848 Hrabano homines sui reconciliantur et Godescalci haeresis damnatur. Iidem annales ad annum 848 testantur, Regem circa Calendas Octobres generale placitum iterum celebrasse apud Moguntiacum. De caussis, quae tractabantur, ecclesiasticis duas tantum indicant; scilicet *homines Hrabani episcopi aduersus dominum suum conspirantes publice conuictos, cum eo pacificauit* Rex. *Gotescalcus quoque quidam presbyter de praedestinatione Dei praue sentiens, et tam bonos ad uitam, quam malos ad mortem perpetuam ineuitabiliter a Deo praedestinatos esse affirmans, in conuentu Episcoporum rationabiliter (ut plurimis uisum est) conuictus et ad proprium Episcopum Ingumarum Remis transmissus est; prius tamen iuramento confirmans, ne in regnum Hludouuici ultra rediret.* Consentit cum his Hrabani epistola synodalis ad Hincmarum archiepiscopum Remensem. *Hanc ergo opinionem*, ait Rhabanus, *nuper in synodo apud Moguntiam habita ab eo audientes, et incorrigibilem eum reperientes, annuente atque iubente piissimo*

mo rege nostro Hludouvico, decreuimus eum cum perniciosa sua doctrina damnatum mittere ad uos, quatinus eum recludatis in uestra parochia, unde primum inordinate recessit: et non sinatis eum amplius errorem docere, et seducere populum Christianum. conf. HARDVIN. concil. t. V p. 16. SERAR. rer. Mogunt. lib. I cap. 33 in IOHANNIS collect. t. I p. 98. SCHMID. de concil. Mogunt. apud IOHANN. tom. nouo p. 286. GILBERT. MAVGVIN. diss. historica et chronica de Godescalco. Circa haec tempora de ecclesia Hamburgensi sustentanda in synodis agebatur. REMPERTVS in uit. S. Anscharii cap. 19 rem ita narrat: „dominus quoque humilitatem eius et patientiae fortitudinem conspiciens, quia cor Regis in manu Domini „est, clementissimi Domini et Senioris nostri Ludouici Regis, qui „post patrem suum huius Regni gubernacula suscepit ad hoc animum incitauit, ut quaerere inciperet, unde ei solatium subsistendi „facere posset, quo legationis suae mandatum perficeret. Et quia „in hac prouincia cellam nullam huic legationi habebat congruam; „erat autem ibi iuxta Episcopatus Bremensis Ecclesiae tunc desolatus Pastore, illum ei dare dispofuit. Vnde in publico conuentu „Episcoporum, caeterorumque fidelium suorum tractare cum eis „coepit, utrum hoc ei facere canonica auctoritate liceret. Dominus enim et Pastor noster hoc sibi periculosum esse aliquo modo „formidans, et ne a quibuslibet naeuo cupiditatis reprehenderetur, „caute praeuidens, non facile huic dispositioni assentiebat. Iubente „itaque Rege, haec eadem res in Concilio Episcoporum uentilata „est. Qui multis praecedentibus exemplis probauerunt, bene posse „fieri, ut quia Dioecesis illa, ad quam ordinatus fuerat ipse, admodum parua erat (nam non nisi quatuor baptismales habebat Ecclesias, et haec ipsa multotiens iam Barbarorum incursionibus deuastata) ei causa solarii adiungeretur. Verum ne in aliquo scrupulum Ferdensis pateretur Episcopus, quod etiam partem de suo Episcopatu ultra Albiam sumptam, ipse cum Bremensi tota simul Parochiam retineret, statuerunt, ut sicut tempore Domini Ludouici „Imperatoris primo fuerant Episcopatus ipse et Bremensis scilicet „et Ferdensis restituerentur, et ipse teneret Bremensem. Ex qua „maior pars Dioecesis suae sumpta fuerat, quae etiam tunc Pastoris „erat praesentia desolata. Quo Decreto ita ab Episcopis constituto, „ipse iubente Rege Bremensem suscepit Dioecesim gubernandam.

§. VII.

7. Ecclesiae Bremensis et Hamburgensis coniunguntur, praesule Anschario, iubente Rege.

B Porro

§. VII. „Porro partem Parochiae, quae ultra Albiam ad se pertinere debe„bat, Waldgarius recepit tunc Ferdensis Episcopus. Quod cum ita „aliquandiu esset, iterum diligentius ipsa re in alio Concilio Episco„porum uentilata, uisum est eis bonum non esse, ut sedes, ad quam „ille ordinatus fuerat, ab alio Episcopo teneretur. Nam Hamma„burg tunc in partem cesserat Waldgarii, potestatem quidem Regis „esse dicentes, ut Dioecesim paruam, et admodum captiuatam au„geret, locum tamen ad Archiepiscopalem dignitatem auctoritate „apostolica firmatum nullatenus immutandum. Vnanimo ergo „consensu cum uoluntate praedicti Regis piissimi Ludouici Episcopi „ibi constituti censuerunt, ut sedem, ad quam consecratus fuerat „Pater noster Anscharius, reciperet, et si quis ultra Albiam ex Fer„densi ipse retineret dioecesi ex Bremensis Ecclesiae Parochia, il„lius sedis restitueret Episcopo. Quod ita et Regio iussu, et syno„dali Episcoporum Decreto, ipsius quoque Waldgarii memorati „Ferdensis Episcopi uoluntate statutum est. c. 20. Porro cum haec „agerentur, Colonia ciuitas, ad quam Bremensis Parochia suffraga„nea erat, eo tempore absque benedictione Episcopali degebat. „Quod quia diuturnum extitit, istud etiam sine illius loci Pontificis „praesentian ecessario decernendum fuit.„ (uid. n. 12. h. §.). Ex his manifestum est, bina concilia, Regis nutu coacta, hac in re occupata fuisse. Rex de ecclesiis statuebat, Pontifice Romano non requisito. Ac, licet postea episcopi *locum ad archiepiscopalem dignitatem auctoritate apostolica firmatum nullatenus immutandum* censerent; hoc tamen institutum ad Pontificem non deferebatur, sed Regis iussu et synodali episcoporum decreto Anscharius sedem, ad quam consecratus fuerat, recepit. Quid Verdensis episcopus compensationis loco obtinuerit, non additur. Inuito archiepiscopo Coloniensi, cui Brema parebat, nihil quidem decerni poterat, sed id lucro dabant Anschario patres, quod Colonia tunc uel pastore destituta esset, uel episcopi Germaniae Hilduinum, archiepiscopum Coloniensem Gallum, non agnoscerent. *Obscure notatur tempus*, inquit ADAMVS in histor. eccles. L. I cap. 24, *quod liber donationum significat apertius. Anno scilicet Ludewici secundi IX* (al. XI) *dominum Ansgarium ab Aldrico clerico comite Reginbaldo legatis Caesaris ductum in episcopatum.* Congruunt haec cum concilio mense Octobri anno 848 habito. Nam si annos regni Ludouici ab obitu patris ipsius computemus,

ita tamen, ut Hamburgum in partem cederet Waldgarii, ep. Verdensis.

quod deinde Anscharius recipiebat;

quae contingebant sede Coloniensi uacante.

Notae chronicae in concordiam rediguntur.

temus, iam XII Calend. Iulii anno 848 annus nonus currere coepe- §. VII.
rat; itaque non eſt, cur ECCARD. in comment. rer. Franc. p. 405
utraque concilia ob eccleſiam Bremenſem et Hamburgenſem con-
iungendam inſtituta ad annum 849 referat, ita tamen, ut Ansgarius
ipſi ante XII Calendar. Iulii introductus uideatur. Accedit, quod
Ansgarius anno 865 obiiſſe, et annos 18 Bremae ſediſſe dicatur;
proinde eum iam anno 847 epiſcopum conſtitutum neceſſe eſt.
Acta Sanct. ad III Febr. t. I §. 2 n. 8 reſpiciunt ad a. 847. Nume-
ros, ni fallor, mendum aut ANNALISTAM SAXONEM error tur-
bat, cum anno 849 Leudericum Bremenſis eccleſiae epiſcopum,
Ansgarii deceſſorem, obiiſſe tradit; nec capio, qua ratione mortuo
Leuderico eccleſia Bremenſis diu uiduata permanere potuerit, ſi
iam ante annum 849 fuerit epiſcopus Ansgarius. Sed aliunde ſatis
conſtat, Leudericum menſe Aug. a. 847 uitam depoſuiſſe. STAP-
HORST. *Hamburg. Kirchengeſchichte* P. I p. 38. Concilio Mo- 8. Egiberto,
guntino anni 848 adfuit quoque Egibertus epiſcopus Oſnabrugenſis ep. Oſnabrugenſ.
de decimis ſibi iniuſte ereptis conqueſtus, quem Rex ad conuentum decimae
Francofurti habendum uenire iuſſit, ubi cauſſa ipſius poſtea diremta ablatae
fuit, ut §. XIIII, 2 declarabimus. Acta haec ad annum 848 perti- redduntur.
nere, tum annus regni Ludouici XV chartae regiae adſcriptus, et ab
epocha anni 833 repetendus, tum Radleici cancellarii recognitio
docet. Anno 851 tres fratres reges noua concordiae foedera ad 9. Foedere
Marſnam ineunt, ac pacem publicam firmant. cap. V de eo *agi uult*, Marſnenſi
qui pro aliquo capitali et publico crimine a quolibet epiſcopo corripitur, *uel* cautum,
excommunicatur, *aut ante excommunicationem crimen faciens regnum et* ne quis
regis regimen mutat, *ne debitam poenitentiam ſuſcipiat*, *aut ſuſceptam le-* epiſcoporum ani-
gitime peragat. „Anno 852 habita eſt ſynodus ex uoluntate at- maduerſioni ſe
„que praecepto eiusdem ſereniſſimi principis in ciuitate Mogontia, ſubducat.
„metropoli Germaniae, praeſidente Hrabano uenerabili eiusdem 10.
„urbis Archiepiſcopo, cum omnibus Epiſcopis atque Abbatibus In ſynodo
„Orientalis Franciae, Baioariae et Saxoniae: et illi quidem de ab- Moguntina a. 852
„ſoluendis quaeſtionibus eccleſiaſticis tractatum habeant, Rex uero quaeſtiones
„cum principibus et praefectis prouinciarum publicis cauſis litibus- eccleſiaſticae
„que componendis inſiſtens, poſtquam Synodalia eorum decreta tractantur.
„ſuo iudicio comprobauit, et legationes Bulgarorum Sclauorumque
„audiuit et abſoluit, Baioariam reuerſus eſt.„ Haec narrant AN-
NALES FVLDENSES, ſed res geſtas huius concilii tacent.

Acta Gozberti ep. Osnabrug. et monast. Corbeiens. et Herford.

Non aliena sunt ab his temporibus ea, quae inter Gozbertum Osnabrugensem episcopum et monasteria Corbeiense et Herfordiense acta fuerunt, teste charta Regis nostri, quae §. XIIII, 3 exhibenda episcopi iura definit, eodem consentiente *coram Rege et archiepiscopo Hrabano caeterisque cum eo in synodo agentibus;* Rege autem auctoritatis suae praeceptum *cum consensu synodali* addente.

11. In conuentu Vlmensi lis inter ep Constantiens. et Abbatem S.Galli componitur.

Lis quaedam inueterata inter abbatem S. Galli et episcopum Constantiensem, auctoritate Ludouici Regis, anno XXI regni sui componebatur, ut discimus ex diplomate ab HERRGOTT. t. II p. 32 diuulgato. Transacta sunt omnia in conuentu publico Vlmae celebrato, cuius iam meminit RATPERTVS de orig. et diuersis casibus monast. S. Galli cap. 8: *interea contigit, Hludowicum piissimum Regem publice placitum suum habere in uilla, quae dicitur Vlma, praesentibus filiis suis aliisque regni sui Principibus. Ad quod placitum istius conuentionis causa perlata est. Et coepit exinde Rex sollerter et caute cum suis cogitare atque pertractare.* Hanc curiam siue synodum assigno anno 854, quem et annus XXI regni et Grimaldi abbatis subscriptio suadet; Annales requirunt a. 858, quo Vlmae conuentum habitum aiunt. Annum XXI, si liceret, in XXV mutauerim.

12. Guntharius, Archiep. Colon. in placito Wormat. a. 857 aegre ferebat, quae in Anscharii gratiam acta fuerunt,

Anno 857 Rex placitum habuit apud Vangionum ciuitatem tempore quadragesimae rebusque ecclesiasticis uacauit; tunc enim Guntharius archiepiscopus Coloniensis ecclesiae Bremensis et Hamburgensis aduersabatur quidem, sed in conuentu isto placabatur, teste REMPERTO in uita S. Anscharii cap. 20: „postea tamen consecrato ad eundem locum uenerabili Praesule Gunthario, hoc ipsum Dominus et Pater noster „(Anscharius) ei suggerere studuit, ut sua quoque auctoritate firmare„tur, cui tamen rei ipse admodum contrarius extitit. Qua de causa „postmodum in Wormacia ciuitate positis duobus Regibus Ludo„uico scilicet et Lothario coram multa Episcoporum utriusque Re„gni frequentia praesente uenerabili Patre nostro haec eadem res „exposita est. Quod cum ab omnibus bene ita ordinatum probare„tur, ut praedictus quoque Pontifex Guntharius hoc ipsum sua au„ctoritate firmaret, cuncti rogauerunt. Qui primo quidem fortiter „his reniti coepit, iustum non esse multipliciter asserens, ut sedes „suffraganea in Archiepiscopalem uerteretur, nec se debere hono„rem sedis suae in aliquo minuere. Postremo tamen et ipsis Regi„bus, et cunctis simul Episcopis ibi aggregatis, pro hoc ipso eum

„rogan-

„rogantibus, et omnino causa necessitatis id licitum fore dicentibus, §. VII.
„respondit; Si apostolica auctoritate firmaretur ex se quoque ratum sed cede-
„esse: Quo responso accepto cum etiam omnes suffraganei eius bat tan-
„haec eadem consensissent, piissimus Rex iam dictus Ludouicus, dem regis
„cupiens et patris sui eleemosynam in omnibus augmentare, et et Pontifi-
„quod ipse disposuerat per omnia ratum fieri, Reuerendissimum Sa- cis R. uo-
„lomonem Constantiae Ciuitatis Episcopum pro hoc ipso ad sedem luntati.
„direxit Apostolicam. Cum quo etiam Dominus et Pater noster
„Anscharius, quia ipse per se non poterat, filium suum fratrem no-
„strum Nordfridum misit Presbyterum. Qui officiosissime a sanctis-
„simo suscepti Papa Nicolao Legationis suae mandatum ei plane et
„dilucide retulerunt. Qui prudenter et sollicite ea, quae ab ipsis
„dicebantur mente pertractans, et Deo inspirante pro lucrandis
„animabus Gentilium hanc constitutionem iustam esse decernens, 13.
„uoluntatem Regis nostri sua auctoritate firmauit." Eodem an- Synodus
no circa Calendas Octobres habita est synodus apud Moguntiacum, Moguntina a. 857
praesidente Carolo archiepiscopo, ubi inter alia, quae uentilata sunt de iure
de iure ecclesiastico, praesentata est epistola Guntharii Coloniensis ecclesiasti-
episcopi ad Altfridum episcopum directa, in qua legebatur, conti- co disficit.
gisse Coloniae XVII Calend. Octobribus terribilem ualde tempesta- 14.
tem etc. uid. ANNALES FVLDENSES ad h. a. Anno 858 Rex epi-
Ludouicus noster in Galliam tyrannidis fratris Caroli compescendae scopos Galliae de
caussa inuitatus cum exercitu proficiscitur, et episcopos Galliae salute ec-
sibi VII Calend. Decembris Remis occurrere iussit, ut cum eo de clesiae se-
restauratione sanctae ecclesiae et de statu ac salute populi Christiani cum consultare iu-
tractarent; sed episcopi prouinciarum Remensis & Rotomagensis bet,
epistolam mense Nouembri ad Regem mittunt, et, quod iussis obse-
qui non possent, breue temporis spatium obtendunt, adduntque
grauissimam admonitionem, Regem conscientiam suam excutere de-
bere, cur in regnum Caroli uenerit, crudelia facinora coercenda
esse, praedones paganos debellandos, ecclesias defendendas earum-
que facultates conseruandas. Hic alte clamant pro aris et focis ar-
gumentis saeculo dignis nixi. Non possum a me impetrare, quin
specimen quoddam proferam: „Quia uero Karolus Princeps, qui re-
„Pippini Regis pater, narrant patres, qui primus inter omnes Fran- spondent
„corum Reges ac Principes res Ecclesiarum ab eis separauit atque grauius,
„diuisit, pro hoc solo maxime est aeternaliter perditus. Nam san- regemque fabula de
 „ctus Carolo,

§. VII. Pipini patre, inferni cruciatibus mancipato, terrent,

„ctus Eucherius Aurelianensium Episcopus, qui in monasterio S. „Trudonis requiescit, in oratione positus ad alterum est seculum raptus, et inter cetera quae Domino sibi ostendente conspexit, uidit illum in inferno inferiori torqueri. Cui interroganti ab angelo eius ductore responsum est quia sanctorum iudicatione, qui in futuro iudicio cum Domino iudicabunt, quorumque res abstulit et diuisit, ante illud iudicium anima et corpore sempiternis poenis est deputatus, et recipit simul cum suis peccatis poenas propter peccata omnium, qui res suas et facultates in honore et amore Domini ad sanctorum loca in luminaribus diuini cultus et alimoniis seruorum Christi ac pauperum pro animarum suarum redemptione tradiderunt. Qui in se reuersus sanctum Bonifacium et Fulradum Abbatem monasterii sancti Dionysii et summum Capellanum Regis Pippini ad se uocauit, eisque talia dicens in signum dedit, ut ad sepulchrum illius irent, et si corpus eius ibidem non reperissent, ea quae dicebat, uera esse concrederent. Ipsi autem pergentes ad praedictum monasterium, ubi corpus ipsius Karoli humatum fuerat, sepulchrumque illius aperientes, uisus est subito exisse draco, et totum illud sepulcrum interius inuentum est denigratum, ac si fuisset exustum. Nos autem illos uidimus qui usque ad nostram aetatem durauerunt, qui huic rei interfuerunt, et nobis uiua uoce ueraciter sunt testati, quae audierunt atque uiderunt. Quod cognoscens filius eius Pippinus synodum apud Liptinas congregari fecit, cui praefuit cum sancto Bonifacio Legatus apostolicae sedis Georgius nomine. Nam et synodum ipsam habemus, et quantumcunque de rebus ecclesiasticis, quas pater suus abstulerat, potuit, Ecclesiis reddere procurauit. Et quoniam omnes res Ecclesiis a quibus ablatae erant restituere, propter concertationem, quam cum Waifario Aquitanorum Principe habebat, non praeualuit, precarias fieri ab Episcopis exinde petiit, et nonas ac decimas ad restaurationes tectorum, et de unaquaque casata duodecim denarios ad Ecclesiam unde res erant beneficiatae, sicut in libro Capitulorum Regum habetur, dari constituit, usque dum ipsae res ad Ecclesiam reuenirent.„ In mentem deinde reuocant Regi capitula Marsnensia, de domibus religiosis ualde sunt soliciti, officia docent Regis, procerum et iudicum uillarum regiarum, Regem ipsum obiurgant, increpant, minas iactant, umbratilium paedagogorum more.

§. VII.

facrisque ci interdicent. Regi denique, conditionibus quibusdam approbatis, ueniam fpondent; fed Ludouicus epifcoporum iram parui pendit.

more. Iam antea eo audaciae progreſſi erant clauigeri optimates, ut Ludouicum ſocietate piorum prohiberent; ſed intelligebant etiam, pacem, niſi Rex eccleſiae redderetur, reparari non poſſe. Itaque ſynodus Metenſis legatos ad Ludouicum anno 859 mittebat, ipſum exhortaturos, ut ueniam peccatorum peteret, quam impetraturum ſe promittebant, ſi noxas ſuas agnoſceret emendaretque, ſi cum fratre Carolo ad pacem rediret, ſi ſcelerum ſatellites a ſe disiungeret, ſi eccleſiae honorem tueretur etc. Si hanc uocem ſacerdotum audierit, *per eccleſiaſticam apoſtolicae auctoritatis poteſtatem illi peccata canonico more dimittenda illumque ſacrae communioni, qua ipſe ſe priuauerat, excommunicatis communicans reſtituendum eſſe.* At Ludouicus bruta epiſcoporum fulmina magis mirabatur, quam timebat; quare legati ab eo incerti diſcedebant. Memorabimus ex BALVZII t. II Capitular. p. 127 acta huius legationis: De indulgentia ſua nobis Hludouvicus Rex pridie Nonas Iunias in Wormatia dixit. Volo uos precari, ut ſi in aliquo ueſtros animos offendi, ut hoc mihi perdonetis, ut in antea ſecurus uobiſcum loqui poſſimus. Ad haec Hincmarus, qui primus in ordine ex ſiniſtra parte illius ſtetit, reſpondit dicens: Iſta cauſa cito ad effectum peruenire poteſt; quia quod nos offerimus, hoc uos petitis. Et monente Grimoldo ac Theodorico Epiſcopo, iterum ipſe Hincmarus dixit: Nihil contra me feciſtis, unde noxium rancorem in mente contra uos teneam: quia ſi facerem, ad altare, ut Domino ſacrificarem, accedere non auderem. Iterum monentibus eisdem Grimoldo et Theodorico ac Salomone, dicente ipſo Theodorico haec uerba, Facite ſicut ſenior noſter precatur, parcite illi, reſpondit ipſe Hincmarus haec eadem uerba: Quod in me, id eſt, in mea perſona, offendiſtis, et peperci et parco. De hoc autem quod in Eccleſia mihi commiſſa et in populo male eſt factum, uoluntarie uobis dono conſilium, et ſecundum Deum praeſto auxilium, ut inde ſalui ſitis, ſi uobis placet. Et praefati uiri reſponderunt: Certe bene dicit. et ceteri fratres noſtri in haec uerba et ſenſerunt et proſecuti ſunt. Tanta et talis indulgentia illi largita fuit, et non altera, neque amplius. De ſcripto autem quod confirmatum nobis eſt traditum, nec ipſe a nobis quiddam quaeſiuit, nec nos illi aliquid diximus; quoniam necdum cum illo ex huiusmodi in ratione eramus. Ipſe autem poſt haec et alia dixit nos egiſſe, quod non egimus, ex hoc materiam ſumens, quod Guntharius

§. VII. tharius illi familiariter, ut eum instrueret et ad satisfactionem prouocaret, scriptum relegit ita inquiens: Vos mihi transmisistis uestram epistolam cum capitulis. uos uenistis cum causa facta. Nos non sumus hic nisi duo uel tres, qui sine aliis huc exiliuimus. in illas causas intrare non possumus antequam cum nostris Episcopis inde

nihilque se sine suorum episcoporum consilio fecisse regerit.

tractemus: quia, Deo gratias, nihil sine illorum consilio feci. et postea inde respondeam. Nos autem expectabamus, ut consilium a nobis de sua salute oblatum ipse quaereret, et tunc ei secundum illud scriptum donaremus consilium. Ipse autem de suo gradu, (gradus, ambo, hic solium regium significare uidetur) respondit, quod in illud scriptum non intraret antequam cum suis Episcopis considerarer. Et si quicquid in generali causa Ecclesiae et populi egit, penes illum remansit.

15. Synodi mentionem facit epistola Nicol. P.

Circa haec tempora (ECCARDVS c. I. p. 473 definit annum 860) Moguntiae synodus celebrata uidetur, epistola innuente Nicolai I Papae ad episcopos Germaniae, quam MARTENII collect. uet. monum. t. I p. 149 insertam reperimus et inscriptam: reuerendissimo et sanctissimo confratri Carolo archiepiscopo (*Moguntinensi*) eiusque suffraganeis Altfrido (*Hildesheimensi*), Salomoni (*Constantiensi*), Hiltigrimo (*Halberstadensi*), Thiodrico (*Mindensi*), Guntoni (*Wormatiensi*), Gebehardo (*Spirensi*), Arn (*Wirceburgensi*), Witgario (*Augustano*), Egiberto (*Osnabrugensi*), reuerendissimis episcopis atque Grimalto (*S. Galli*), Egilbertho (*Laureshamensi*), Thiotoni (*Fuldensi*), Amali (*Campidonensi*), Adalgario (*Corbeiensi*), religiosis et uenerabilibus abbatibus.

in qua Abbonis matrimonium in quarto consanguinitatis gradu contractum dissoluendum censetur, fornicationis, parricidii, adulterii crimen coercetur;

Ex epistola patet, Abbonis caussam *synodali examinatione inquirere studuisse* episcopos; Abbonis autem matrimonium, in quarto consanguinitatis gradu contractum, dissoluendum censet Pontifex, et declarat, se nullam sententiam protulisse in Salomonem episcopum, uariasque uariis peccatis assignat poenitentias, scilicet sacerdotes et foeminas uelatas, fornicationis criminis damnatos, item parricidas et fratricidas, diuturna poenitentia coercet. *Si quisquam cum matre spirituali fuerit fornicatus, anathematis percutitur ictibus. Similiter autem et illum*, statuit Pontifex, *percutere promulgamus, qui cum ea quam de sacro fonte baptismatis susceperit, aut cum illa quam ante episcopum tenuerit cum sacro chrismate fuerit uncta, fornicationis crimen perpetrauerit; legitimam autem si habuerit, non dimittat uxorem. Inter haec uestra sanctitas addere studuit, si cuius uxor adulterium perpetraue-*

trauerit, utrum marito ipſius liceat ſecundum mundanam legem eam interficere. Sancta Dei eccleſia mundanis numquam conſtringitur legibus, gladium non habet niſi ſpiritualem ac diuinum, non occidit ſed uiuificat. §. VII.

ſed eccleſia gladium non habere dicitur, niſi ſpiritualem.

16. In pacto Confluentino a. 860

Annus 860 tribus regibus Ludouico, Carolo et Lothario concordiam reddidit, conueniebant enim in baſilica S. Caſtoris apud Confluentes, ac nonnulla capitula, quae pacis publicae et legis regni primariae inſtar erant, ſacramento ſanciebant. Aderant ex eccleſiaſticorum coetu Hincmarus archiepiſcopus Rhemenſis, Guntharius archiepiſcopus Colonienſis, Altfridus epiſcopus Hildesheimenſis, Salomon Conſtantienſis, Aduentius Metenſis, Hatto Virdunenſis, Franco Tungrenſis, Teudericus Mindenſis, Leutbertus Monaſterienſis, Gebehardus Spirenſis, Chriſtianus Autiſſiodorenſis, Vulfadus abbas monaſteriorum S. Medardi, Sueſſionenſis et Resbacenſis, Witgarius, abbas Altahae inferioris. Capitulo V iisdem uerbis ea, quae in conuentu ſecundo apud Marſnam, capitulo V de correptis ab epiſcopo non recipiendis ſtatuta fuerunt, repetuntur. Capitulo VI epiſcopi neminem a Chriſtiana communione alienent, niſi commonitum; regiam uel reipublicae poteſtatem per ſe epiſcopus uel per miniſtros ſuos adeat, ut conſtringatur contumax. Capitulo IX progenitorum de ſanctae eccleſiae honore et immunitate capitula conſeruari iubentur. In adnunciatione Ludouici regis capitulo IV cautum, *ut eccleſiae et caſae Dei et epiſcopi et Dei homines, clerici et monachi, et nonnae talem mundeburdem et honorem habeant, ſicut tempore anteceſſorum habuerunt.*

de eccleſiarum etiam et epiſcoporum auctoritate, honore et mundiburdio agebatur.

17. Synodus Tullenſis.

Eodem anno 860 VII Idus Nouembris ſynodus generalis in uilla Tuſiaco Tullenſis parochiae XIV prouinciarum habita fuit, quas inter etiam Moguntinenſis appellatur, quamquam iuſſus Ludouici noſtri non memoratur, ut ECCARDO c. l. p. 479 uiſum eſt, nec in exordio concilii huius Tullenſis apud HARDVINVM t. V p. 507 Moguntinae prouinciae mentio fit.

18. Ludouicus R. iterum prouidet honori eccleſiarum.

Anno 862 Ludouicus Lotharium Carolo reconciliare contendebat, prout ex adnuntiatione ipſius apud Sablonarias habenda apparet, ubi Rex capitulo III iterum eccleſiarum honorem ſibi curae habet, et ad pacta Marſnenſia et Confluentina reſpicit.

Archiepiſc. Mogunt. et ep. Hildesheim. adſunt ſynodo Piſtenſ.

Anno 864 Luitbertum archiepiſcopum Moguntinum et Altfridum epiſcopum Hildesheimenſem ſynodo Piſtenſi interfuiſſe, diſcimus ex priuilegio epiſcoporum abbatiae S. Germani Autiſiodorenſis conceſſo in DA-

§. VII.

19. *Rex salutis ecclesiae memor ad Bulgaros religionis Christianae praedicatores mittit.*

19. CHERII spicil. t. I p. 600. Anno 865 Ludouicus in uilla Tusiaco etiam atque etiam spondet, se ecclesiam Dei saluam tectam seruaturum; improbat Lotharii nepotis sui diuortium, legatosque ad eum meliora monituros mittere decernit. Anno 866 legati Bulgarum Radesponam ad Regem uenerunt, dicentes regem illorum cum populo non modico ad Christum esse conuersum, simulque petentes, ut Rex idoneos praedicatores Christianae religionis ad eos mittere non differret. Anno 867 Rex Hludouuicus Bulgarum petitionibus annuens Ermenricum Episcopum cum presbyteris et diaconibus ad propagandam fidem catholicam praefatae genti destinauit. Sed cum illuc peruenissent, Episcopi a Pontifice Romano missi totam illam terram praedicando et baptizando iam tunc repleuerant. Quapropter isti accepta a rege licentia redierunt in sua. ANN. FVLD.

20. *Nicol. P. episcopos Germaniae certiores facit de Theutgaudi et Gunthari depositione.*

20. Vberius haec memorant ANNALES BERTIN. *Nicolaus Pontifex Romanus Episcopis Germaniae duas destinauit epistolas, unam quidem de factionibus Graecorum, alteram uero de Theutgaudi et Guntharii Episcoporum depositione, in qua refert, eos septem capitalia crimina commisisse, et ob hoc pristinae dignitatis restitutionem nequaquam eos in sempiternum recipere posse commemorat. Synodus apud Wormatiam mense Maio habita est praesente Hludouuico Rege, ubi Episcopi nonnulla capitula de utilitate Ecclesiastica conscribentes, Graecorum ineptiis congrua ediderunt responsa.* Ita ANNALES FVLDENSES ad annum 868.

21. *Synodus Wormatiensis a. 868 de utilitate ecclesiastica statuit et refutat Graecorum ineptias.*

21. Quae fuerint Graecorum ineptiae, declarant ANNALES BERTINIANI ad hunc annum: *Nicolaus Papa epistolam Hincmaro et caeteris Episcopis in Regno Caroli constitutis transmisit, innotescens Graecorum Imperatores, sed et Orientales Episcopos calumniari Sanctam Romanam Ecclesiam, immo omnem Ecclesiam, quae Latina utitur lingua, quia ieiunamus in Sabbatis: Quod Spiritum Sanctum ex Patre filioque procedere dicimus: Quia Presbyteros sortiri coniuges prohibemus: Dicentes ipsi Graeci, quod Chrisma ex aqua fluminis Latini conficiamus: Reprehendentes nos Latinos, quod octo hebdomadibus a casei et ouorum esu more suo non cessamus: Dicentes etiam, quod in Pascha more Iudaeorum super Altare pariter cum Dominico corpore Agnum benedicamus et offeramus: succensentes etiam nos, quia Clerici apud nos barbas suas radunt: dicentes, quia Diaconus non suscepto Presbyteratus officio apud nos Episcopus ordinatur. De quibus omnibus (Nicolaus Papa) per singulas Prouincias a Metropolitanis cum eorum Coëpiscopis sibi rescribi praecepit.*

Refu-

Refutarunt haec Graecorum dogmata apud Gallos Odo episcopus Bellouacensis, Aeneas episcopus Parisiensis, Ratramnus monachus Corbeiae ueteris; sed de congruis Germanorum episcoporum responsis non constat. Quod ad concilium Wormatiense attinet, illius capitula LXXX extant in HARDVINI collect. t. V p. 733, quorum summam dabimus in appendice. Multa capita eiusdem sunt argumenti, alia in aliis quoque conciliis reperiuntur. Canon III: „placuit, quoties ab aliquo fidelium ad consecrandas ecclesias episcopus inuitatur, non quasi ex debito munus aliquod a fundatore requirat; sed si ipse quidem aliquid ex suo uoto obtulerit, non respuatur. Attamen unusquisque episcopus meminerit, ut non prius dedicet ecclesiam, nisi antea dotem basilicae et obsequium ipsius per donationem chartulae confirmatum accipiat. Nam non leuis est ista temeritas, si sine luminaribus, uel sine substantiali sustentatione eorum, qui ibidem seruituri sunt, tamquam domus priuata consecretur ecclesia.„ Canon VI: „multi contra canonum constituta ecclesias, quas aedificauerint, et ab episcopo postulauerint consecrari, dotem quam eidem ecclesiae contulerint, ad episcopi ordinationem putant non pertinere. Quod factum et in praeterito displicet, et in futuro prohibetur. Ergo omnia secundum constitutionem antiquam iura ecclesiarum ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant.„ Reiecit postea sanior doctrina canonem XV: „saepe contingit, ut in monasteriis furta perpetrentur, et qui haec committunt, ignorentur. Idcirco statuimus, ut quando ipsi fratres de talibus se expurgare debeant, Missa ab abbate celebretur, uel ab aliquo, cui ipse abbas praeceperit, praesentibus fratribus: et sic in ultima Missae celebratione, pro expurgatione sua corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi percipiant, quatenus ita inde innocentes se esse ostendant.„ Nec rationi, nec moribus nostris conuenit canon XXII: „Si pater uel mater filium filiamque intra septa monasterii in infantiae annis sub regulari tradiderint disciplina, non liceat eis, postquam ad pubertatis peruenerint annos, egredi, et matrimonio copulari. Hoc ergo omnino deuitandum est: quia nefas est, ut oblatis a parentibus Deo filiis uoluptatis frena laxentur. Igitur (ut praediximus) non liceat eis susceptum habitum umquam deserere: sed conuicti, quod tonsuram, aut religiosam uestem aliquando habuerint, in re-

§. VII.

Capitula Concilii Wormatiens.

episcopus consecrator nullum munus requirat,

ecclesiam tamen sine dote ne dedicet,

dos pertineat ad episcopi potestatem.

furtum purgetur iudicio S. coenae,

puberibus non liceat discedere uitam monasticam, cui impuberes consecrati fuerunt.

§. VII. „ligionis cultu habituque uelint nolint, permanere cogantur.„ Nesciremus nomina praesulum, qui huic synodo adfuerunt, nisi charta quaedam nostrae aetati reseruata fuisset, qua Luthardus episcopus facultatem condendi monasterii Herisiensis obtinuit. Quum illa rem nostram diplomaticam egregie illustret, eam hic recitare non dubitamus ex SCHATENII annal. Paderborn. P. I p. 163: „Cum in „nomine Domini nostri Iesu Christi apud Wangionam ciuitatem, „quae uulgo Wormatia dicitur, in unum conuenissemus, Ego Luid„bertus humilis Moguncìacensis ciuitatis Archiepiscopus, cum Coëpi„scopis et Choriepiscopis atque Abbatibus simulque aliis plurimis „sacerdotibus, et diuersi ordinis clero ibidem congregatis, plura „quae ad christianae religionis obseruantiam et profectum pertinere „putauimus, conferre coepimus. Inde inter cetera, quae de Ec„clesiarum statu, et Deo famulantium augmento tractabamus, Luit„hardus Paderbornensis Ecclesiae Episcopus synodali suggessit con„uentui, suam sororem nomine Walburg, et nonnullas alias Domi„cellas (*Canonicas saeculares, nobilium et militum filias*) sub sancti„moniali habitu et professione diuino seruitio se mancipare decre„uisse. Et quia locus, quem earum conuersationi et proposito ac„commodatissimum et opportunissimum iudicabant, ad sibi, ut prae„diximus, commissam, id est, ad Paderbornensem Ecclesiam perti„nebat, nostrum ad hoc consensum et corroborationem exposce„bat, ut in memorato loco sororibus supra dictis, tam praesentibus, „quam futuro tempore superuenturis, sine alicuius contradictione „liceat seruire: sed ne praefata Paderbornensis Ecclesia aliquod hoc „facto dispendium uel sustineat, uel sustinere uideretur, eidem Ec„clesiae tam ipse, quam soror eius tradiderunt, quidquid uel sibi in „Osdagighusen haereditario iure prouenire potuit, uel sororem in „locis nuncupatis Lutzilandreni, et Bocchem atque Heringi possi„dere uidebantur. Quod non solum post obitum suum, sed etiam „ex praesenti statim tempore ad memoratam Ecclesiam contradidit, „et in perpetuum traditum esse uoluit, ut a praesenti die cum terris, „siluis, aquis, aedificiis suis, mancipiis, animalibus, et cum omni in„tegritate sua ad eam pertineat. Ordinatio quoque et dispositio „loci, in quo eaedem sanctimoniales Deo seruire debent, ita ad Epi„scopum uel praesentem uel sibi succedentem pertinere, ut singulis „annis ad principalem eius sedem quatuor solidorum pretium per„solua-

22. Monasterium Herisiense fundatur, in territorio ecclesiae Paderbornensis, cui compensationis caussa fundi aliquot cum censu annuo traduntur.

„ſoluatur. Proinde quia hanc petitionem plam per omnia et iu- §. VII.
„ſtam et tam Epiſcopo dignam, quam Eccleſiae ſalubrem fore per-
„ſpeximus, dum non ſolum ſine damno et detrimento Eccleſiae,
„uerum etiam ſuae mercedis et meritorum augmento famulantium
„Deo numerus augetur, tam proficuae deuotioni noſtrum aſſenſum
„praebere, et tam pium inceptum luce noſtrarum literarum confir-
„mare decreuimus. Itaque ſynodali auctoritate, et communi ſacri
„conuentus decreto ſtatuimus, ut locus, qui in territoriis uillae,
„quae Hereſi nuncupatur, conіacet, quem ſupra memorata Wald-
„burg iure mutuario (*permutationis*) in propriam haereditatem a
„Paderbornenſi Eccleſia mutuata eſt cum omnibus, quae ad eun-
„dem locum tam praedicti Epiſcopi, quam praedeceſſoris ſuo tem-
„pore pertinere uidebantur, in terris uidelicet, ſiluis, patris, paſcuis,
„aquis, aquarumque decurſibus, cultis locis ſimulque incultis, do-
„mibus et aedificiis, litis et diuerſis ſeruis, mancipiis, animalibus
„quoque, et cunctis mobilibus rebus, et immobilibus rebus, atque
„cum omni integritate ſua ad uſum Sanctimonialium, de quibus ſu-
„pra diximus, ita pertineat, et ſi quae deinceps ad eandem Eccle-
„ſiam, uel in poſſeſſionibus, uel in aliis rebus tradita fuerint, poſſi-
„dere, mutuare, et ſecundum hoc, quod ſibi utile eſſe uidetur, fa-
„cere permittantur. Eodem quoque modo eademque conditione
„manſos X in Villa nuncupata Haionhus, ſimulque et decimas uil-
„larum, quae ita uocantur Heriſi, Smachtum, Nortgardinum, et
„Suitgardinum cum appendiciis, ſeu uillulis ſupra dictarum Ancilla-
„rum Dei uſibus amodo et deinceps delegare decreuimus. Et ut
„hoc noſtrae immunitatis et ſynodalis conuentus decretum perpe-
„tuam et inuiolabilem obtineat firmitatem, Imperialem ad hoc con-
„firmandum auctoritatem, et noſtris ſubſcriptionibus, et ſignis hanc
„traditionis et communicationis chartulam munire, et omnium una-
„nimi conſenſu corroborari decreuimus. Datum in Wormatia an-
„no Incarnationis Dominicae DCCCLXVIII. Imperii uero glorio-
„ſiſſimi Regis Ludouici anno XXVIII. Indict. I. Signum Luid-
„berti Moguntiacenſis Epiſcopi. Signum Adalvvini Saltzburgen-
„ſis Epiſcopi. Signum Rymberti Hammaburgenſis Epiſcopi. Si-
„gnum Altfridi Hildenesheimenſis Epiſcopi. Signum Guazonis
„Wormatienſis Epiſcopi. Signum Salamonis Conſtantienſis Epi-
„ſcopi. Signum Annonis Friſingenſis Epiſcopi. Signum Landfridi

Synodalis confirmatio.

Nomina epiſcoporum et Abbatum, qui Synodo Wormatienſi adfuerunt.

§. VII. „Sabionensis Episcopi. Signum Ermenrici Patauiensis Episcopi. „Signum Orgeri Rubelacensis Episcopi (siue Eichstetensis). Signum Luitgarii (Witgarii) Augustburgensis Episcopi. Signum „Luidberti Mimigarnifordiensis (Monasteriensis) Episcopi. Signum Thiadrici Mimindensis Episcopi. Signum Hildegrimi Halberstadiensis Episcopi. Signum Luthardi Paderbornensis Episcopi. „Signum Eralt Feridensis Episcopi. Signum Aegiberti Osnabrugensis Episcopi. Signum Bernardi Chorepiscopi. Signum Heionis „Abbatis (Augiensis) et presbyteri. Signum Adalgari Abbatis „(Corbeiensis) et presbyteri. Signum Thiatrici Abbatis et presbyteri. Signum Tiadorici Abbatis (Laureshamensis) et presbyteri.

23. Luitbertus archiep. Mogunt. missam cantat, ut Carolus, Lud. fil. a daemone liberetur.

„Signum Branvvardi Abbatis (Hersfeldensis). Signum Egilberti „Abbatis (Traiectensis ad Rhenum).„ Anno 873 Francofurti in Comitiis malignus spiritus Carolum filium inuasit. --- comprehensus autem ab episcopis et aliis uiris turbato patre et omnibus, qui adfuerunt uehementique stupore perculsis ductus est in ecclesiam. Et Luitbertus archiepiscopus, induens se sacerdotalibus uestibus missam cantare coepit, cumque uentum fuisset ad locum Euangelii, coepit magnis uocibus patria lingua clamare, et sic continuis uocibus uae illud clamauit, usque dum missa celebrata fuit. Quem pater eius episcopis et aliis fidelibus committens, per sacra loca sanctorum martyrum deduci praecepit, quatenus illorum meritis et orationibus a daemone liberatus, ad sanam mentem domino miserante redire praeualeret. Deinde disposuit illum, Romam dirigere, sed quibusdam interuenientibus caussis iter illud dimisit. ANNAL.

24. In concilio Coloniensi a. 873 ecclesia S. Petri dedicatur et

BERTIN. Eod. anno concilium Coloniense cogebatur, in quo non solum ecclesia S. Petri dedicata fuit, sed et plurima ad utilitatem ecclesiasticam pertinentia tractata, quae uero ad nos non peruenerunt. Extat monumentum huius synodi magnae in HARDVINI act. concil. t. VI P. I p. 137, quo Willibertus constitutionem aliquam antecessoris sui Guntharii haud ita pridem in Italia defuncti

Guntharii archiep. constitutio de monasteriorum necessariis subsidiis,

confirmandam curat. Nimirum Guntharius cum consensu et uoluntate suorum clericorum ac laicorum matricis ecclesiae rebus priuatim singulis monasteriis ad hanc pertinentibus, ac canonice in eis commorantibus, sumtuum suorum necessaria habenda delegauit atque contradidit, quatenus deinceps eadem monasteria et iidem canonici futuris temporibus perpetualiter inde consistere quiuissent, absque

alicuius

§. VII.

alicuius sumtus indigentia. Praeterea canonicis permisit cum secura potestate et libero arbitrio inter se ordinare et facere, tam de sua electione, quam de omnibus suis rebus absque eius consultu et imperio. Sed ne canonici hac libertate abuterentur, decreuit, ut praeposito in sibi subiectis nullus nec praelatione nec potestate superponeretur; sed idem potius in ambobus super omnes praestantissimus haberetur: ac insuper eorumdem subiectorum res communes interius exteriusque ipse solus cum consilio prudentum beneuolentiumque fratrum gubernans, diligenterque prouidens, totum in suam assumeret reseruandum custodiam, quicquid ex his debite proueniret; et sic postea summa cura atque diligentia id ipsum in illorum utilitatem ministrando dispensaret. Sanciuit etiam Guntharius, ut nullus unquam Pontifex sine illorum conscientia siue consensu de ipsa substantia, minimam unquam praebendam alicui per potentiam tribueret; aut item in domibus siue aedificiis in urbe uel exterius circa urbem sibi iam a quibuslibet in eleemosynam datis seu deinceps donandis, aut usquam alibi in ceteris uniuersis illorum locis in omnibus rebus, absque consensu et communi cunctorum uoluntate, quidquam eis per potentiam siue per aliquam uim destrueret illorum donationem seu traditionem, quam inter se in claustro de qualibuscumque suis rebus, testibus adhibitis fecissent; hoc illis quasi in ius hereditarium firmiter concedens, quatenus quisque illorum siue nobilis siue ignobilis esset, usque in sempiternum liberum haberet arbitrium suam mansionem cum ceteris quibuscumque rebus donare seu etiam tradere cuicumque suo confratri uoluisset, post obitum suum possidendum, absque ullius episcopi consultu siue contractione. Haec ordinatio Guntharii in conspectu totius synodalis conuentus publice recitabatur, examinabatur, approbabatur, ac multis exsecrationibus diris roborabatur. Charta explicit: actum Coloniae in supradicta ciuitate V Calendarum Octobris, die sub piissimo Rege Ludouico, anno imperii illius XXXIII, anno dominicae incarnationis 873, indict. VII. Subscribunt Willibertus Coloniensis, Luitbertus Moguntinensis, Bertolphus Treuirensis, archiepiscopi. Bernardus Virdunensis, Alfridus Hildinisheimensis, Theodoricus Mimidonensis, Gerolphus Firdensis, Luithardus Paderbornensis, Hildigrimus Haluerstadensis, Hodolfus Mimigernafurdensis, Lubertus Osnaburgensis,

canonicorum libera potestate et electione,

eorumque praeposito,

item de archiepiscopi restricta,

amplissima uero Canonicorum de rebus suis disponendi facultate

confirmatur.

§. VII.

25. In eodem concilio Altfridus, Hildesiens. episc. recitabat literas, quibus se

gensis, episcopi, ac nonnulli presbyteri. In eodem concilio Altfridus Hildesheimensis episcopus de monasterio Essendiensi fundato, nunc confirmando cogitauit. Literae, quas in synodo recitabat episcopus, nobisque exhibet SCHATEN. in annal. Paderborn. P. I p. 174, ita erant conscriptae: Alfridus Dei disponente prouidentia Hildesiensis Ecclesiae Antistes. Cum inter immensas Dei Patris miserationes, quibus humanum genus gratuita pietate releuare dignatur, praecipue eam, qua constat consubstantialem coaeternum eius filium pro nobis incarnatum et crucifixum fuisse, ad memoriam reducerem, circa me uero specialiter diuitias bonitatis eius non sine admiratione perpenderem, qui me nullis exigentibus meritis de sordibus leuatum inter Principes Ecclesiae considere, et solium gloriae tenere fecit, ne tantis eius beneficiis ingratus apparerem, quid retribuerem Domino pro omnibus, quae retribuit mihi, diu multumque mecum cogitare coepi. Tandem itaque ex diuina, ut credo, inspiratione occurrit animo, sanctissimam et semper Virginem Mariam unicum et singulare praesidium peccatorum post Deum esse, cui si quid uenerationis impenderem, id et Deo fore gratum, et animae meae eius patrocinantibus me meritis arbitratus sum profuturum.

monasterium Essendiense construxisse memorat,

Opitulante itaque Dei gratia in praediolo meo, quod Asnide uocatur, in honore sanctae et Indiuiduae Trinitatis consecratam, sanctaeque semper Virgini Mariae, et SS. Martyribus Cosmae et Damiano dicatam Ecclesiam his, quae Domino donante possidebam, construxi, in qua ad immaculatum sacrificium sanctimoniae tam animae, quam corporis Deo in cordis et Spiritus contritione offerendum Sanctimonialium congregationem coadunare, eique uictus et uestitus necessaria prouidere;

matremque spiritualem dignam uult eligi.

Spiritualem quoque matrem, quae regulariter praesideat, eidem ex eadem praeficere curaui. Ne uero post mei excessum futuris seculis de electione Abbatissae dissensio oriatur, ex decreto Sergii Papae, et eius Successoris Adriani sancitum est, et eorum priuilegiis confirmatum, ut nec prece, nec pretio, nec ullo omnino unquam modo alterius congregationis sanctimonialis dictis sanctimonialibus praeponatur, sed quaecunque ex eisdem, et in Dei seruitio potissima, eiusdem Ecclesiae rebus iuste disponendis aptissima reperiatur, haec ex communi omnium ibidem Deo famulantium electione secundum Dei timorem suis Sororibus praeficiatur. Quod tamen consuetudinarium ius tam ministran-

nistrandis suis rebus imposuerim, et perpetualiter offerendum uelim, paucis absoluam. Possessiones Ecclesiae traditas uel tradendas, interiores uel exteriores, tam mobiles quam immobiles cum consilio Deum timentium summa cum diligentia Abbatissa procuret, redituque earum tam in sua, quam in Sororum aequabili distribuat utilitate, id summopere cauens, utpote Deo rationem redditura, ut de communibus earum rebus, ne uel unam minimam praebendam absque earum consilio uel utilitate alicui tradat, ne, quod absit, penuria familiaris rei urgente ruptis sanctimoniae habenis liberius hac uel illac absque Dei timore uagentur. Si quae uero sanctimonialis ibidem habet propriam domum, aut aliud aedificium uel a se emptum, uel dono sibi datum, uel aliquas res undelibet iuste acquisitas, nihilominus ex omnibus supradictis neque Abbatissa neque aliquis alius ei auferat, neque ullo modo auferendum suadeat, sed eadem sanctimonialis libero arbitrio eandem domum, et cuncta quae inibi possidet, sorori suae uel amico ad eandem Ecclesiam pertinenti, absque ullius contradictione, siue morti sit proxima, siue uitae, quocunque modo uoluerit tradat. Id ipsum uero et clericis ibidem seruientibus constituimus, si quis antedictam earum aliquam Ecclesiae possessionem Abbatissa largiente susceperit, tali suscipiat conditione, ut post eius obitum eandem possessionem Ecclesia absque ullius contradictione suscipiat, restitutis prius omnibus tam mobilibus quam immobilibus rebus, quae in illa esse uidebantur ea die qua ipse eam suscepit, aut ipsa uiuens, prout uoluerit disponat, aut aliquis amicorum eius post illius mortem pro salute animae distribuat. Constituimus etiam ut nullus hominum uel aduocatus aliquis aliquam iurisdictionem in ciuitate praenominata habeat, excepta Abbatissa Assindi, praeter intruncationem manuum, uel armorum proclamationem. (Quae de iurisdictione hic adnectuntur, nisi me omnia fallunt, recentiora produnt tempora; praediolum Asnide *praenominatum* reperio, non *ciuitatem*). Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXVII * sub piissimo Rege Ludevvico anno imperii eius XXXVI * apud Coloniam ciuitatem V Calend. Octobr. in ipso die dedicationis basilicae S. Petri. Ego Alfridus Episcopus hoc priuilegium coram Domino Wiliberto praedictae ciuitatis Archiepiscopo recitaui, nec non coram Luitberto Moguntiacensi Archiepiscopo, et Bertolfo Treuerensi Archiepiscopo, et Berhardo Virdunensi Episcopo, atque Tiederico

§. VII. Abbatissa reditus administret et dispenset cura summa.

Sanctimoniales de patrimonio suo statuant libere,

in ecclesiae tamen utilitatem,

ueluti et clerici illius ecclesiae.

Iurisdictio saecularis.

* LXXIII

* XXXIV

D Mini-

§. VIII. Mimidonen. Episcopo, et Herolfo Ferdensi Episcopo, et Luithardo Paderbornensi Episcopo, atque Hildegrimo Haluerstadiensi episcopo, et Odolfo Mimigernafurdensi Episcopo, et Othiboldo Traiectensi Episcopo, et coram Luitberto Osnabrugensi Episcopo, nec non coram aliis quamplurimis sacri ordinis uiris, qui ob supra dictae Ecclesiae dedicationem conuenerant. In controuersia superiori saeculo inter Abbatiam ac ciuitatem agitata antiquiora huius sanctimonalium congregationis initia identidem iactantur. uid. SCHWEDER. theatr. praetens. P. I p. 708.

§. VIII.

Ludouicus R. erat aduocatus ecclesiae Rom.

Ecclesiae uniuersalis ac speciatim Romanae tutelam reges fratres simul suscepisse, ostendimus §. VII, 1. Ergo Pontificis etiam Romani adiutores erant, dummodo hic regum maiestatem comiter haberet. Ita enim inter Ludouicum et Carolum anno 868 Metis apud S. Arnulfum transactum: *mundeburdem et defensionem S. Romanae ecclesiae pariter conseruabimus, in hoc ut Romani Pontifices nobis debitum honorem conseruent, sicut eorum antecessores nostris antecessoribus conseruauerunt.* Operae pretium facturi uidemur, si, quid negotii Ludouico Regi cum Pontifice Romano fuerit, indagemus. De Drogone episc. uicario Galliarum Germaniarumque partibus a Sergio P. designato uid. t. I §. LXXXXVIII, 4. Benedictus III Papa priuilegia Corbeiensia confirmaturus, obsecrat Lotharium, Ludouicum, Carolum *augustos*, ut sicut priores reges Francorum isti coenobio concesserunt potestatem eligendi abbatem, ita quoque conseruare suis temporibus dignentur. Hinc colligimus, Papam omnes tres fratres aduocatos ecclesiae existimasse, eoque magis Ludouico Germanico illud commendasse monasterium, quod in Germania praedia haberet. Ludouico nostro auctore Bremensem et Hamburgensem episcopatum coniunctum fuisse, diximus §. VII, 7. Tantum aberat, ut Nicolaus P. regi succenseret, ut Ludouici decreta roborans Anschario pallium indulgeret, et secundum uotum Regis monasterium Ramesloam huic praesuli assignaret. uid. rescriptum Pontificis in uita S. Anscharii cap. XX. Ludouicus ab episcopis Galliae ecclesiae consortio deturbatus, anno 859 Thiotonem abbatem Fuldensem ad Pontificem et Ludouicum imperatorem misit, ut apud utrum-

2. Drogo uicariusGermaniarum.

3. Benedictus III P. a Ludouico Corbeiensium priuilegiorum confirmationem contendit.

4. Nicol. P. approbat Regis et praesulum decreta pro Anschario.

5. Rex lega-

utrumque, cur in Galliam ingressus sit, caussam diceret, a quibus honorifice susceptus, apostolica fultus epistola redit. ANNAL. FVLDENS. De epistola Nicolai Pontificis circa annum 860 ad episcopos Germaniae scripta, conf. §. VII, 15. Idem Pontifex anno 862 ad synodum congregandam duos episcopos de regno Ludouici mitti optat. HARDVIN. c. l. p. 233; sed Ludouicus et Carolus petitis Pontificis non annuebant, temporisque angustiam obtendentes; Carolus addit, *maiorem partem episcoporum omnium cum aliis fidelibus die noctuque contra piratas maritimos inuigilare, ob idque impediri uenire*, quod Pontifex in epistola c. l. p. 244 fert indigne. IBID. p. 236 extat epistola huius Pontificis ad episcopos Galliae et Germaniae, ut ad synodum Metensem cum legatis accedant, ibique audito Lothario, eius diuortii caussam cognoscant et canonice definiant. IBID. p. 278 Ludouicum Regem adhortatur, ut Lotharium ad diligendam Theutbergam excitare pergat, et Ingeltrudem ad Bosonem maritum redire compellat; p. 281 in epistola ad Regem nostrum conqueritur de Lothario, quod nihil eorum praestet quae promisit, prohibet ne Romam ueniat, prius quam Waldradam ut iussus est eo dirigat, et Theutbergam tractet ut Reginam, et Treuiris atque Coloniae legitimi episcopi ordinentur. Ad res Germanicas pertinent praecipue, quae in embolo huius epistolae de reditibus S. Petri e regno Germanico repetendis traduntur: „statuit praeterea nobiscum „excellentiae uestrae legatus, ut mediante Maio mense huius primae „indictionis, pro unius anni reditibus rerum sancti Petri in regno „uestro sitarum recipiendis, nostros missos direxissemus: cum duorum „annorum iam tempora praeterierint, ex quo reditus ex illis debue„runt esse collecti, et nos ex eis nihil recepimus. Porro si, sicut „per multos et hunc eumdem uestrum legatum cognouimus, Arse„nius inde aliquid colligit, licet nobis aliquid non detulerit, de „praeteritis annis collegit, non de futuris. Vnde rogamus gloriam „uestram, ut pro mercedis uestrae cumulis, collectis omnibus illis, „per uestri culminis uiros ad Apostolorum limina orationis gratia „uenientes, antequam de finibus regni uestri foras ea duci iubeatis, „nobis significetis: ut his interim in tutissimo a prudentia uestra sta„tuto loco reconditis, si a spiritali filio nostro Augusto obtinere „potuerimus, ut cum ipsius homine nostrum illuc dirigamus; et ea „ut nobis sine aliquo dispendio deferantur, recipiamus; gratiarum „actio-

§. VIII. tum ad P. mittit.

6. P. requirit episcopos de regno Ludouici, eisque et episcopis commendat caussam diuortii Lotharii R.

7. P. reditus S. Petri residuos in regno German. colligi, ac tuto Romam transferri iubet.

§. VIII. „actiones Domino rependendae sunt. Sin autem, missum nostrum Deo opifice destinabimus; qui qualiter in uestro regno sint recondita ac custodita, cum uestro misso praeuideat: et his nihilominus interim in uestro regno bene saluatis, aut nobis renuntiet, aut certe quidquid praeuiderimus, uel sanxerimus, facere non omittat. Aut si gloria uestra, quaecumque illa fuerint, infra territorium ditionis uestrae, uidelicet usque Bononiam aut Rauennam perduci fecerit, tantum ut secura sint, hoc multo amplius utile et gratum habebimus; quoniam et nos deinde modo, quo ualuerimus, usque Romam ea ferri iubebimus." Pag. 284 Ludouicum hortatur, ut desinat tandem intercedere pro Theutgualdo et Gunthario; p. 286 reprehendit episcopos, quod Theutgualdum et Guntharium suis gradibus restitui cupiant, exponit quam grauiter deliquerint, tum in suscipienda Ingeltrude, Bosonis coniuge refuga et excommunicata, tum in adstruendo et defendendo Lotharii repudio, et quod propterea merito fuerint depositi, quare hortatur, ut desinant, et ut Lotharium ad exequenda iussa Pontificis inflectant. Ceterum ANN. BERT. ad a. 865 Nicolaum P. Arsenium Ortensem episcopum et consiliarium suum cum epistolis ad Hludovvicum et Carolum fratres, sed et ad episcopos ac primores regnorum illorum ea, quae Lotharius per fratrem petierat, continentes, non cum apostolica mansuetudine et solita honorabilitate, sicut episcopi Romani reges consueuerant in suis epistolis honorare, sed cum malitiosa interminatione transmisisse aiunt; eumdem autem Arsenium per Curiam et Alemanniam ad Hludovvicum Germaniae regem in Franconoford palatium uenisse, epistolas Apostolici ei tradidisse et inde in Gundulfi uillam ad Hlotharium uenisse.

8. Ludouicum pro Theutgualdo et Gunthario deprecari uetat.

9. de legatione P. ad regem Ludou.

10. Hadrianus II P. hortatur Ludouicum adspersis minis, ne in regnum Lotharii inuadat.

Epistula P. ad episcopos Germaniae.

Hadrianus II Pontifex apud HARDVINVM c. I. p. 699 Regem de faustis Ludouici Imperatoris praeliis aduersus Saracenos certiorem facit, simulque huius imperatoris bella domini gerentis fratrisque illius Lotharii res tangi uetat, adiectis minis: *alioquin manum apostolicae sedis cum eodem piissimo principe fortiter esse cognoscite, et arma nostra illi munimina ualidissima conferentia summo agonotheta nobis concertante et beatorum principum apostolorum intercessione cooperante, praeparata sine cunctatione praenoscite.* IBIDEM p. 705 episcopis Germaniae absolutam a se Waldradam et congruentibus monitis instructam significat. Pag. 718 legatos ad Regem Ludouicum mittit, quod

quod anno 870 contigisse annales Fuldenses aiunt, laudatque eum, quod quae ad Ludouicum imperatorem spectaret, hereditatem Lotharii, uelut frater Carolus, non inuaserit. Pontifex ignorasse uidetur, quae inter Ludouicum et Carolum de Lotharii regno diuidendo transacta fuerint. §. VIII.

11\. P. regem reprehendit, quod Wilibertum archiep. Colon. sine suo consultu ordinauerit.

Reprehendit deinde Regem, quod archiepiscopum Coloniensem Wilibertum sine suo consultu ordinauerit: *Miramur praeterea gloriam uestram in praeficiendo episcopo Agrippinae Coloniae tam indiscrete praebuisse consensum: cum euidentissime scires, quod Apostolicae sedis iudicio atque consultu ibidem debuerit ordinari antistes, cuius censura nuper fuerat eadem ecclesia suo priuata rectore. Et quidem quod post iudicium sedis Apostolicae factum est, dure suscepimus: sed quod tua super hoc deuotio, quam circa nos habere probaris, omnimodis tacuit, durius aestimamus. Praecipue quia Guntharii dudum archiepiscopi causam, antequam in locum illius substitueretur episcopus, nos iterum audituros, et uocem eius admissuros fore spopondimus. Praefatam quippe ordinationem nec confirmamus, nec ratam habere decernimus, quousque ille qui ordinatus est, nostrae exhibeatur praesentiae; et utraque pars coram nobis discussa, conuentus synodalis perpendatur audientia.*

Episcopis German. legatos suos commendat.

Pag. 719 legatos suos pontifex commendat etiam episcopis in regno Ludouici constitutis, eosque monet, ut Regi suo perpetuam pacem cum imperatore suadeant.

12\. Iohannes VIII P. Ansegisum uicarium in Gallia et Germania constituit.

Hadrianum excepit Iohannes VIII Pontifex, qui res Germanorum non neglexit. Apud HARDVINVM t. VI P. I p. 105 uices suas in Gallia et Germania committit Ansegiso archiepiscopo Senonensi, *qui quoties utilitas ecclesiastica dictauerit, siue in uocanda synodo siue in aliis negotiis exercendis, per Gallias et Germanias uice Pontificis fruatur. Et uolumus,* inquit Papa, *ut decreta sedis apostolicae per ipsum uobis manifesta efficiantur, et rursus, quae gesta fuerint, eius nobis relatione, si necesse fuerit, pandantur, ut maiora negotia ac difficiliora, quaeque suggestione ipsius a nobis dispenenda et enucleanda quaerantur.*

13\. In epistola ad episc. German. grauius insectatur Regem, Caroli fratris regnum adeuntem;

Pag. 106 episcopos in regno Ludouici Regis Baioariae constitutos arguit, quod Ludouicum Regem ab inuadendo Caroli fratris absentis regno non cohibuerint. Vehementer Pontifex inuehitur in Ludouicum Regem, quem eo perductum dicit, ut fideles fraudibus diuersis inficiat, ad peierandum terribilis Dei nomen impellat, pacem regni diuturno fratris studio radicatam corrumpere gestiat, et lactatus a peccatoribus suis duntaxat complicibus acquiescens, pedes

 suos

§. VIIII. fuos ad malum currere faciat, madentibus adhuc campis Fontanicis, quos in iuuentute fua humano fanguine tinxerat, in fenectute decrepita minarum et caedis fpirans, ad fundendum Chriftianorum multorum fanguinem pro fua fingulari ambitione difcurrat - - - in procinctu contra Nortmannos pro ecclefiae Dei liberatione pugnandi, et inimicos crucis Chrifti usque ad ultimam deditionem conftringere fatagendi, fenioris ueftri utrinque animum ad inuafionem relicti imperii fufcitauit, ipfos familiares, ipfum poftremo filium ad eius extinctionem hoftiliter prouocauit. Eadem fere legimus p. 111 in epiftola ad gloriofos Comites in regno Hludouici Regis Baioariae conftitutos, eosque ita adhortatur: redite praeuaricatores ad cor --- nolite focialia bella committere, nolite paricidales gladios in perniciem ueftri fuftollere, nolite Fontanicum deteftabile praelium reuocare. Pag. 113 epifcopos increpat, qui a Carolo defcifcentes Ludouico Regi adhaeferant. Quum Carolus ad Imperatoris folium a Pontifice R. adiutus adfpiraret: Antiftes Romanus Ludouicum iterum a regno Caroli inuadendo dehortabatur, et epifcopi Galliae, duce Hincmaro, nouas diras in regem noftrum euomebant, teftantibus actis fynodi Pontigonenfis in BALVZ. t. II p. 245.

Infectatur etiam comites regni Ludouici;

item et epifcopos a Carolo defcifcentes.

14. P. et epifcopi Galliae Ludouico, in regnum Caroli inuadenti, iterum fuccenfent.

§. VIIII.

In praefulibus conftituendis, eorumque negotiis cognofcendis, ac litibus componendis, nihil in regno fuo iurium illorum remittebat Rex, quae a maioribus fuis acceperat. Tametfi enim facra quaedam collegia libera epifcopi uel abbatis eligendi facultate fruerentur, eam tamen a Rege habebant, qui electionem plerumque ita moderabatur, ne quis fe inuito ad dignitates maiores adfcenderet. Annales et alia litterarum monimenta hac in re inter fe concordant. Fragmentum chronici, quod euulgauit SCHILTER. ad KOENIGSHOVII chron. Argent. p. 483: *et ifte Ludouicus filius*, inquit, *regnauit XXXIII annis, et ibi epifcopos et praelatos praefecit, ac monafteriis diuerfa priuilegia conceffit.* Hrabano ex aula Regis, ni fallor, ad ecclefiam Moguntinenfem uocato, *fucceffit Carolus magis ex uoluntate Regis et confiliariorum eius, quam ex confenfu et electione cleri et populi.* Ita ANNALES FVLDENSES ad annum 858. Alii quidem: *non magis* fiue *non folum ex uoluntate Regis* legunt, fed uoluntatem Regis primas tenuiffe, fatis liquet. Pergunt ANNALES FVLDENSES: *deceffit*

Auctoritate regis epifcopi et abbates conftituti,

e. ueluti Carolus, Archiep. Mogunt.

decessit autem et Hatto abbas Fuldensis coenobii pridie Id. April., in cuius locum per electionem fratrum et auctoritatem regiam ordinatus est Thioto, unus ex ipsis monachis. Clerici Colonienses Hilduinum episcopum iam acceperant, sed Luitberto Moguntino Regis Ludouici iussa hac admonitione exponente: si electionem uobis a Rege concessam despicitis, in arbitrio et potestate Regis est, quem uobis uelit dare episcopum, unanimiter elegerunt Wilibertum uenerabilem uirum, 7. quem nimium renitentem ac refugientem ordinauit praedictus antistes cum aliis sacerdotibus. REGINO ad annum 869 uel potius 870. Quanquam Iohannes Pontifex Wiliberto pallium denegabat, in decreto Gratiani can. 4 distinct. 100: „optatum tibi pallium nunc conferre nequiuimus: quia fidei tuae paginam minus, quam oporteat, „continere reperimus: cum uidelicet in ea nullam sanctarum uniuersalium synodorum, in quibus fidei nostrae symbolum continetur, nec decretalium Pontificum Romanorum constitutorum secundum morem feceris mentionem: sed nec illam propria subscriptione munieris, nec aliquem, qui hanc iureiurando firmaret, miseris:„ (§. VIII, 11) nihilominus ecclesiam Coloniensem Gunthario defuncto regebat, et concilium quod §. VII, 24 indicauimus habebat. Archiepiscopi quidam regni Caroli Bertulfum, archiepiscopum Treuirensem, ordinare audebant, sed Ludouicus Lotharingiae partem adeptus id moleste ferebat ac Bertulfo Waltonem, monachum quemdam opponebat. Archiepiscopi isti factum excusare studebant in epist. ad Ludouicum regem, in FLODOARDI hist. Rem. L. III p. 224. Bertulfo denique Rex dignitatem suam reliquit, Waltonem autem Abbatem S. Maximini constituit. De episcoporum inuestitura per baculum diximus t. I §. LIII, 5. Nunc luculentum exemplum praebet Rembertus. 4. Hunc enim *archiepiscopum Hamburgensem et Bremensem electum ad gloriosum tunc temporis regem, Ludouicum, adduxerunt uiri uenerabiles, Theodoricus, Mindensis episcopus et Adelgarius, Abbas monasterii nouae Corbeiae, susceptusque honorifice a Rege, cum Pontificalis baculi commendatione, episcopatus est dominium adeptus - - ad ordinandum eum, nempe S. Rembertum, Rex Ludouicus misit ad Liutbertum, Archiepiscopum Moguntinum, a quo iussu eius ita est consecratus* etc. teste Auctore uitae S. Remberti c. 9. Equidem GODEFR. HENSCHENIVS ad dict. loc. t. I mens. Febr. Actor. Sanctor. uerba de baculi pontificalis commendatione tempore Henrici IV Imp. quo

§. VIIII. Thioto, Abbas Fuldensis.

Wilibertus, Archiep. Colon.

Pontifice R. pallium denegante can. 4 dist. 100.

de Bertulfi, Archiep. Treuerensis ordinatione.

Rembertus, Archiep. Hamburg. per baculum a rege inuestitus.

§. VIIII. quo hac de re disceptabatur, intrusa fuisse censet; sed ADAMVS BREM. L. I c. 32 iam ex uita Remberti repetit: *Pallium pontificale suscepit a Papa Nicolao. Ferulam pastoralem a Caesare Luthewico, sicut in priuilegiis dignosci potest.* Ludouicum nostrum interdum Caesarem appellari, monstrauimus §. II, 4. ADAMVS c. l. c. 39 itidem ex uita huius sancti uiri refert: cum iam senio grauaretur Sanctus Rimbertus, etiam continuus ei pedum dolor accessit. Inde apud gloriosissimos reges Luthevvicum et filios eius hoc obtinuit, ut insignis uir Adalgarius, monachus uidelicet Corbeiae, in adiutorium illi confirmaretur, quatenus ipse infirmitate detentus, in Adalgario haberet solatium circueundi Episcopatum, placita adeundi; et quando exigeretur, in expeditionem uel ad palatium cum comitatu suo proficisci. Impetrauit etiam, ut ipse illi in electione successor confirmaretur, et inter consiliarios regis locaretur, assentientibus fratribus et Abbate monasterii eius, ac sancta synodo haec omnia roborante. De Annone episc. Frisingensi, Rege assentiente, electo uid. §. XIIII, 7. Regem abbates constituisse, patet ex tabulis Corbeiensibus apud SCHATENIVM p. 144 occurrentibus: Quia petente atque suggerente Warino uenerabili abbate, qui monasterium, quod dicitur noua Corbeia *nostra concessione* in regimine habere dinoscitur. Otgario Altahense monasterium commisit §. XVIIII, 7. Quem paullo ante Regem ordinasse diximus Thiotonem abbatem Fuldensem, eundem Rex etiam deposuit. uid. ANNALIST. SAX. ad annum 869. Monasterio suo Tigurino Hildegardam, filiam suam praefecit (§. XVI, 20). In pace ad Teudonis uillam anno 844 repetita, regiae auctoritatis esse dicitur, eos qui uices Christi secundum regulam diuinitus dictatam in monasteriis agant, ordinare. Plura regiae auctoritatis documenta protulit PFEFFINGER. in Vitriar. illustrato t. I p. 136. Nec tacere possumus formulam VI Alsaticarum formularum, quas ECCARDVS commentar. Leg. Sal. adiecit. Copiose documentum istud, cuius initia Ludouicum regem nostrum appellare uidentur, declarat, quae regis in episcopis eligendis partes fuerint: uenerabilis uir N. illius Ecclesiae Praesul precibus, quibus ausus est, serenitati suggessit, quod Canonici et familia ipsius Ecclesiae, sed et alii Clerici et cunctus populus eiusdem Doecesеos nimium solliciti essent et suspecti, quisnam illis aut cuius gentis per se Episcopus ordinaretur, timentes uidelicet, ne si ignotus ignotis, et

Remberti Adalgarius, adiutor, et successor confirmatus.

Anno Fring. ep. a rege approbatus.

5. de constitutione abbatum.

6. Ius eligendi episcoporum uariis conditionibus conceditur.

episcopus sit linguae populi sui,

et etiam alterius linguae, diuerſorumque morum ſuperponeretur, eis nequaquam conuenire potuiſſet. Cuius ſuggeſtioni aſſenſum noſtrae pietatis accommodantes, et Chriſtianae plebis utilitati proſpicientes, per auctoritatem noſtrae poteſtatis eidem Eccleſiae hoc pacto in eodem Clero et etiam in ipſa parochia ius ſibi eligendi Epiſcopum in Elemoſinam noſtram conceſſimus. Ideo ſi inter ipſos Canonicos ingenui et nobiles homines diuinae authoritatis eloquiis et Synodalium Decretorum conſtitutis inſtructi, et bonis moribus adornati fuerint inuenti, per conſenſum ſacrorum ordinum, et natu maiorum nobilium Laicorum, qui dignus ex eis electus fuerit, ad noſtrae ſerenitatis deducatur aſpectum, ut per noſtram comprobationem Clericis et Monachis et omni populo acceptus et honorabilis habeatur. Quod ſi inter eos talis inueniri nequiuerit, ſed Dei gratia Monaſteria in eadem Dioeceſi Nobilibus et eruditis uiris referta, inde dignum et induſtrium Eccleſiae Rectorem inuenientes, noſtro conſpectui perducant eligendum, ut per nos Archiepiſcopo commendatus, officii ſui autoritatem, per noſtram obtineat poteſtatem. Si hoc noluerint, de tota Parochia unumquemlibet Clericum natalibus et doctrina pollentem cum conſenſu populi eligentes nobis uidendum et comprobandum praeſentantes petitionem ſuam apud clementiam noſtram ſe obtinere confidant. Si uero, quod abſit, perſonam ſeruili iugo notabilem, et publicis exactionibus debitam, aut etiam uitiis ſuis conſentaneam, et ipſi ſine populo eligere, et nobis abſque idoneis Parochiae teſtibus aſſignare praeſumpſerint, liceat nobis poteſtate Regia uti, et iuxta ſcientiam nobis diuinitus conceſſam, Eccleſiae Dei dignum conſtituere Sacerdotem, qui et Eccleſiam Canonice ſciat dirigere, et ad noſtram obſequelam et obſequium, per aetatis et induſtriae commoditatem ſufficiat occurrere, quod etiam caeteri, ſi perueniant ad Epiſcopum, ſibi nouerint ſubeundum. Caeterum Pontificem Romanum ad epiſcopos Germaniae uarias epiſtolas dediſſe, docet §. anteced. Sciſcitabantur illi aliquando, quod hic ſilentio praeterire nolumus, utrum hi qui pro defenſione ſanctae Dei eccleſiae et pro ſtatu Chriſtianae religionis ac reipublicae in bello nuper ceciderunt, indulgentiam poſſint conſequi delictorum; tum Pontifex apud HARDVIN. t. VI P. I p. 46 affirmando reſpondet. Epiſcopi Germaniae non ſolum ſynodis in regno patrio aderant, ſed et *permittente Rege* ab aliis epiſcopis inuitati,

[Margin notes: §. VIIII. — ſacrarum literarum et canonum peritus, ingenuus et nobilis. — 7. Epiſcopi Germaniae de indulgentia in acie occumbentium P. conſulunt. — 8. Concilia aliorum regnorum adeunt.]

§. X. uitati, aliena poterant adire concilia. Sic ab episcopis regni Caroli et Lotharii inuitantur ad concilium Tricassinum in HARDVIN. t. V p. 679. Vtriusque regni (Germanici et Lotharingici) episcopos reperimus in concilio Vormatiensi a. 857. uid. §. VII, 12, et 18.

§. X.

Episcoporum et ecclesiarum singularium tabulae regiae, Si tabulas ipsas intuemur, non solum iis, quae diximus, noua lux accedit, nouumque robur, sed et alia regiae potestatis largitatisque documenta deprehendimus, e quibus Germaniae sacrae, qua istis temporibus erat, formam luculentius licebit cognoscere. Multas aedes sacras, multaque religiosa delubra iam tum Deo uero O. M. dedicarat Germania, quae opibus et auctoritate in dies augescebant, Regisque praesidio fruebantur. Copiosa proferemus testimonia, at quarum plures uel deperditae sunt uel latent. multo plura uel interciderunt, uel, ni fallor, latent. Quis enim credat, archiepiscopum Moguntinum, Salisburgensem, aliosque episcopos permultos pro ecclesiis suis tam parum uigilasse, ut nulla regis munificentiam ratione solicitarint, nullisque praeceptis regiis patrimonia sua ac ornamenta munienda curarint? Episcopi in primis et abbates, cancellarii, dignitatis suae pretium optime nouerant; mirum igitur, si Liudbertus, Archiepiscopus Moguntinus, Cancellarius regis tam multas chartas pro aliis praesulibus, sui immemor, Confirmantur amissa literarum documenta. epifc. Argentoratensis. recognouerit. Euoluamus primum diplomata, quibus antiquiora renouantur fulciunturque. Sic rex Argentoratensis ecclesiae confirmat iura et possessiones uetustas, amissis literarum documentis. Narratio incipit: „*quia uir uenerabilis Rataldus Strazburgensis Vrbis* „*Episcopus nostram adiit Excellentiam referens mansuetudini nostrae, qua-* „*liter ob incuriam ministrorum ipsius Ecclesiae omnia munimina carta-* „*rum, quae inibi haberi uidebantur igne concremata fuerint. Idcirco* „*nostram deprecatus est pietatem, ut per nostrae auctoritatis praeceptum* „*omnes res et familiam, quae tunc temporis eadem Ecclesia, quae con-* „*structa habetur in honorem beatae domini Genitricis semperque Virginis* „*Mariae quae habuisse dinoscitur quando haec res accidit, denuo confirma-* „*remus et corroboraremus* etc.„ uid. KVLPISII et SCHLTERI scriptor. pag. 111, ubi charta a. XXXVI regni Ludouici data reperitur; sed iam a. XXIII Rex noster singulari diplomate ueteres libellos, nulla tamen incendii facta mentione, muniuerat, in LAGVILL. hist.

hist. Alsat. prob. p. 21. Recensebimus illud §. XIII, 1, ac nonnullas dubitandi rationes dissoluemus. § X.

a. An ducatus Franconiae pertinuerit ad ep. Wirceburgensem

Quamquam ecclesia Wirzeburgensis iam a Pippino rege ducatu orientalium Francorum se donatam fuisse iactet, ac propterea episcopus etiam nunc titulum Ducis Franconiae prae se ferat: mirandum tamen est, huius rei nec in historia, nec in re diplomatica Ludouici nostri ullum reperiri uestigium, quum aliae donationes minoris ponderis ab hoc rege firmari sueuerint; quin potius Ludouicus semetipsum regem Franciae orientalis dixit. Si ecclesia S. Kiliani a. 850 igne consumta fuit, atque adeo damnum accepit tabularium; a rege nostro antiquorum iurium confirmatio, ad imitationem ecclesiae Argentinensis, peti poterat. Nec satis intelligitur, quomodo Henrico II, ut Imperator hic testatur ipse, chartae Caroli et Ludouici offerri potuerint. Vberius hoc argumentum exponit PFEFFINGER. ad Vitriar. tom. I, p. 1177. BECK. in differt. de ducatu Franconiae, cui GVNDLING. annotationes aliquas adspersit, nunc *der Sammlung kleiner teutschen Schrifften* p. 226 insertas, ducatum Wirceburgensem, a ducatu Franconiae diuersum, marcam tantum Wirceburgensem indicare opinatus. add. LVDEWIG. praefat. collect. scriptor. Wirceburg. Pro commodis Herbipolensis sedis roborauit rex accessionem monasterii Schvvarzacensis, quod Theodrada, amita ipsius, ad reliquias S. Saluatoris et beati Chiliani martyris Christi tradiderat; „uir uenerabilis, (inquit Ludouicus) Gozbaldus, sanctae Dei Wirziburgensis Ecclesiae Episcopus, et Theodrada, amita nostra, filia praestantissimi Augusti, diuae memoriae aui nostri, nostram serenitatem petierunt, ut res et possessiones, quas ipsa Theodrada manu potestatiua, ad reliquias Sancti Saluatoris et beati Chiliani Martyris Christi, tradidit in pago, cuius uocabulum est Folckfeld, Monasterium puellarum, uocabulo Svvarzaha, cum caeteris uillis et possessionibus, quae ad praefatum Monasterium moderno tempore pertinere uidentur, Blutendae, filiae Folckberti, quondam Comitis; per hoc nostrae auctoritatis praeceptum, si superstes fuerit amitae nostrae diebus uitae suae, per nostram concessionem atque confirmationem et Gozbaldi Episcopi consensum, usufructuario ordine excolere liceat, sub tali censu, sicut in ea traditione signatum est, quam praefata amita nostra Sancto Chiliano Martyri Christi tradidit, ut post discessum, praefatum Monasterium, cum omnibus suis

qui monasterium Schvvarzacense acquirit,

quod Blutendae,

 appen-

§. X. appendiciis et adiacentiis, in poteſtatem uel dominium Sancti Martyris Chriſti et rectoris illius Eccleſiae, pleniter reuertatur.„ At Blutendae ſubſtituiſſe uidetur Theodrada Hildigardam filiam regis, Hildigarda ſororem ſuam Bertham commendauit epiſcopo, ut et eidem monaſterium ſub cenſu annuo relinqueretur. Plenius haec docet priuilegium alterum regis; „qualiter Theodrada quondam, amita noſtra, quasdam res proprietatis ſuae, hoc eſt Monaſterium, quod dicitur Svvarzaha, cum omnibus adiacentiis uel appenditiis ſuis ad Monaſterium Wirzeburg, quod eſt conſtructum in honorem S. Saluatoris, et beati Kyliani Martiris Chriſti manu poteſtatiua tradidit; ea ratione, quatinus dilecta filia noſtra Hildigarda ipſum Monaſterium uſque ad obitum ſuum haberet. Poſtea uero Gozbaldus Epiſcopus, qui tunc praefatae Eccleſiae Rector eſſe uidebatur, ac reliqui fratres petierunt, quatinus Hildigarda praefatum Monaſterium in ius S. Kyliani manu etiam ſua redderet, quod eam feciſſe omnium fidelium noſtrorum magnitudo cognoſcat; At uero memorata Hildigarda humiliter ad Arnonem Epiſcopum et ſucceſſorem eius ac reliquum Clerum accedens petiit, ut idem Monaſterium ad dies uitae Berthae ſorori ſuae ſub cenſu decem ſolidorum annuatim in Palmis reddendo praeſtarent, quod ita fecerunt, ſed pro integra firmitate petierunt iterum Arn Epiſcopus et reliquus Clerus, ut hanc compactionis rationem noſtra auctoritate firmaremus, quorum petitioni libenter adquieſcentes, hoc praeceptum manſuetudinis noſtrae eis conſcribere iuſſimus, per quod praecipientes praecipimus, ut, ſicut ipſi inter ſe placitauerunt, ita deinceps per hanc noſtram auctoritatem iure firmiſſimo permaneat, et poſt obitum Berthae filiae noſtrae praefatum Monaſterium in ius et poteſtatem Sancti Kyliani redeat, et nullus ſucceſſor noſter illud inde ſubtrahere poſſit, ſed ſemper et perpetualiter ad iam dictum locum Chriſto propitio permaneat.„ ECCARD. tom. II rer. Franc. p. 887. Ex his omnibus colligimus I) monaſteriorum poſſeſſores ſibi ius adminiſtrandi coenobia reſeruare potuiſſe, etiamſi iſta tradita fuiſſent epiſcopis; II) dominium in eccleſiam ita tranſiiſſe, ut uſusfructus cenſu quidem annuo ex ſoluto maneret penes priſcum dominum. Vſusfructus autem iſte uix diſtabat a dominio utili. Caeterum Bertha rebus humanis Ao. 877 erepta monaſterio Schvvarzacenſi monachi Megingaudeshuſani donati fuerunt. III) Nihil offenſionis habent uocabula

ac Berthae uſufructuario iure ſub cenſu X ſolidorum annuo ad dies uitae conceditur.

bula alterius diplomatis; *monasterium Wirzeburg*. Collegia enim canonicorum non infrequenter dicuntur monasteria, id quod ex aliis chartis ad ecclesiam Herbipolensem spectantibus, e. c. Ludouici pii apud ECCARDVM hoc loco pag. 883 et 886 patet. Originem et fata monasterii Schvvarzacensis accuratius explicat idem ECCARDVS ac nonnullos Frisii et Chronici Schvvarzacensis errores emendat p. 122, 126, 456, 630. Bathuradus, episcopus Paderbornensis, praeceptum Ludouici P. regi nostro confirmandum offert, apud SCHATEN. annal. Paderb. p. 148. uid. §. XIII, 2. Simili beneficio augebatur Hungerus, episcopus Traiectensis, in HEDAE hist. episcop. Vltraiect. p. 55. uid. §. XIII, 3.

§. XI. 3. Rex roborat chartas ep. Paderborn. Traiectens.

§. XI.

Sed non uetera tantum beneficentiae documenta rata esse iussit rex, sed et sua ipsius liberalitate succurrebat ecclesiis. Wormatiensi ecclesiae perquam munificum se praebuit; uerum an regia ista largitas ex literarum monumentis ab hac ecclesia asseruatis rite declarari possit, dispiciemus §. XXXX, 7 sq. Frontis sincerae iudicamus tabulas, quibus ecclesiae collegiatae Neuhausensi, episcopo Vangionum adscriptae, fundi complures conceduntur in SCHANNATI cod. probat. hist. episc. Wormat. p. 9; Rex ita, nos ob nostrae mercedis augmentum, inquit, et pro remedio animae domni Aui, ac Genitoris nostri, concessimus ad sanctum Cyriacum, in marcha ac uilla Flaridesheim quasdam res proprietatis nostrae, id est: Hobas III et dimidiam, et ad unamquamque Hobam pertinent Iornales LX et ad dimidiam XXX et in tribus locis de Vineis ubi possunt colligere ficlas XL. In marcha uel in uilla Albolfesheim Aream I et Iornales XI in marcha uel in uilla Mouuenheim hobam I et ad eam pertinent Iornales LX de Pratis ad Carradas XII et in Nouale, qui dicitur prope Thoneresberg, inter cultum et incultum Hobas III de sylua inde possunt pasci porci XX; cum mancipiis XII his nominibus Siego. Herimout. Irminsuuind. Reginbert. Gerheit. Vuilligis. Engilsuuind. Sigimuot. Hildibirg. Item Gerheit Liuthild. Benedicta. et Vuealgar, et Filii eius. Has itaque praescriptas res, cum praenominatis mancipiis totum et ad integrum ex Iure et dominatione nostra in ius, et dominationem sancti Cyriaci, ad opus Fratrum ibidem Domino famulantium tradimus atque transfundimus,

Rex donat res proprietatis suae ecclesiae Wormatiensi, 2. S. Cyriaci Neuhaus.

§. XI. mus, ea uidelicet ratione: ut ab hodierna die, et deinceps per hoc noſtrae auctoritatis praeceptum plenius in Dei nomine confirmatum, nullo inquietante, ſed, Deo auxiliante, perpetuis temporibus ad ſanctum Cyriacum permaneant in uſus Fratrum ibidem Deo famulantium, et nullus Epiſcopus, neque ulla iudiciaria poteſtas, eis inde

3. Spirenſi, quippiam auferre praeſumat. LEHMANN. in chron. Spirenſi L. III cap. 44 narrat, regem Gebhardo Epiſcopo Spirenſi donaſſe uillas Speck et Hagenbach piamque donationem Comitis Diepoldi confirmaſſe, ſed tabulas ipſas deſideramus. Quam benignus fuerit

4. Patauienſi, rex in eccleſiam Patauienſem, commonſtrant chartae quaedam HVNDIANAE. Sic legimus P. I p. 231: „nos, pro mercedis noſtrae augmento, conceſſimus Eccleſiae Patauienſi quae eſt conſtructa in honore ſancti Stephani prothomartyris, ubi etiam ſanctus Valentinus confeſſor Chriſti corpore requieſcit, cui praeſenti tempore uenerabilis uir Reginarus Epiſcopus praeeſſe uidetur, quasdam res proprietatis noſtrae, quae ſunt in prouincia Auarorum, in loco, qui dicitur Kirchbach, id eſt, Eccleſiam unam conſtructam, cum territorio, ad manſos centum faciendum, et plus, quarum terminia ſunt, ab ipſo loco pergens per unam ſemitam usque ad locum, qui dicitur Tumus, et inde, per circuitum usque ad praedictum Kirchbach, et deinceps usque ad Markam Theotherii, et inde usque ſurſum Cynnenberg. Has itaque res, cum praedicta Eccleſia, cum uineis, terris, cultis et incultis, pratis, ſyluis, paſcuis, aquis, aquarumue decurſibus, adiacentiis, peruiis, et exitibus, et regreſſibus, totum et ad integrum, quemadmodum Raetbodus comes Annonicor Epiſcopo ipſas res conſignauit, ita praedictae Eccleſiae poenitentialiter conceſſimus, et de noſtro iure in ius et ditionem eius, liberalitatis noſtrae munere conferimus, ita uidelicet, ut quicquid Rectores et miniſtri ſupradictae ſedis de ipſis rebus, iure Eccleſiaſtico, facere uoluerint, libero in omnibus perfruantur arbitrio faciendi, tantum ſcilicet, ut dum Annocor Epiſcopus, atque Anno Nepos eius aduixerint, ipſas res tenere et uſare faciant, et nullus eis ipſas abſtrahere praeſumat, et poſt illorum diſceſſum cum integritate ad eandem Eccleſiam reuertantur.„ BRVSCHIVS de Laureaco p. 81. hanc chartam Ludouico Pio adſcribit, ſed perperam. HVNDIVS c. l. p. 197 aliorum codicillorum fragmentum affert huius argumenti: *Hludouicus diuina fauente gratia Rex Boiariorum. ſi libertatis noſtrae*

ſtrae, etc. quia nos pro mercedis noſtrae augmento, etc. conceſſimus Eccleſiae Patauienſi, quae eſt conſtructa in honore S. Stephani Protbomartyris, etc. cui praeſenti tempore uir uenerabilis, Reginarius Epiſcopus praeeſſe uidetur, quasdam res proprietatis noſtrae, quae ſunt in prouincia Auarorum, in loco, qui dicitur Lytba, ſuper fontem, qui dicitur Schônprunn etc. §. XII.

Inter alia iura regalia, quae Rex praeſulibus eccleſiarum conceſſit, praecipuum exiſtimamus ius monetae. Impetrauit illud epiſcopus Argentinenſis in charta immunitatis in KVLPIS. et SCHILT, ſcriptoribus p. 111 exhibita: *conceſſimus quoque uenerabili Epiſcopo Ratoldo uel ſucceſſoribus eius Rectoribus ſcilicet iam dictae Eccleſiae, ut in quacunque placuerit uilla Epiſcopii ſui monetam ſtatuat, quatinus pro mercedis noſtrae augmento utilitati ipſius eccleſiae deſeruiat.* 5. Epiſc. Argentorat. impetrat ius monetae.

§. XII.

Fundi ſedibus ſacris ea lege dabantur, ne umquam ab iis diuellerentur. Quum itaque eccleſiae Regis curae ac tutelae eſſent commendatae, eum omnino prouidere oportebat, ne quid ex patrimonio ſanctorum uenderetur, neue permutationibus eccleſiis durior afferretur conditio. Quam ob rem huiusmodi pacta non, niſi annuente rege, ſanciri poterant. Rex autem uel ipſe tabulas commutationum ſcribi iuſſit, uel ab aliis ſcriptas ratas habuit. Exordium chartae cuiusdam in PEZ. theſ. anecd. t. I P. III p. 203 teſtatur, permutationes *modernis temporibus* (h. e. aeuo Carolidarum) *piiſſimorum licentia regum frequentiſſime inter nobilium ſubſtantias atque eccleſiaſticarum rerum portiones* contingere ſolere. Specimen praebent Erchanfridus ep. Ratisbon. et Hartvvig. ep. Patau. ib. p. 247: Placuit atque conuenit inter uenerabilem uirum Erchanfridum Reganesburgenſis Eccleſiae Epiſcopum, nec non et uirum uenerabilem Harduuigum Patauienſis Eccleſiae Epiſcopum; ut aliquas res pro communi utilitate et compendio inter ſe commutare deberent, quod ita et fecerunt. Dedit igitur memoratus Epiſcopus Erchanfridus de rebus proprietatis ſuae, et aduocatus ipſius Nordheri iam dicto Praeſuli ad partem Monaſterii ſui ſancti Quirini in perpetuum tenendum, in loco, qui dicitur Hunolzenghoua hobam I et caſam, et de terra arabili iugera XXXIX, de pratis, ubi poſſunt colligi faenum carrad. XXX. et de fructuoſa ſylua iugera XXIIII. Et econtra in

Auctore Rege fiunt permutationes

inter epiſc. Ratisbon. et Pataujenſ.

§. XII. in compenſatione earumdem rerum dedit praefatus Epiſcopus Harduuigus et eius aduocatus Liuthardus praeſcripto Erchanfrido Epiſcopo de rebus Monaſterii ſui ſancti Quirini unacum conſenſu et conhibentia Monachorum, in eodem Monaſterio degentium, etiam et per licentiam Domini Hludouuici glorioſiſſimi Regis ad ſuum proprium tenendum in loco, uocabulo, Bodolunghoua caſam unam, et de terra hobas II de pratis, ubi poſſunt colligi de foeno carradae XX uel quicquid ibi in loco Heitfolcus ex ſuo proprio ad Monaſterium S. Quirini tradiderat. Vnde et duas commutationes pari tenore conſcriptas inter ſe fieri et affirmare rogauerunt; ut unusquisque hoc, quod a pare ſuo accepit, teneat atque poſſideat, et faciat exinde, quicquid ſibi libuerit; et taliter inter eos hic inſerere placuerit; ut ſi fuerit poſt hunc diem ullus ex ipſis, aut alia quaelibet oppoſita, aut emiſſa, uel ſubrogata perſona, quae contra hanc commutationem, de qua duae cartulae uno tenore conſcripta eſſe uidentur, uenire tentauerit, aut eam per quodlibet ingenium inrumpere conatus fuerit, inferat parti, contra quem litem intulerit, diſtringente fiſco auri libr. II argenti pondera V coactus exſoluat, et ſua repetitio nullum obtineat effectum; ſed praeſens commutatio omni tempore firma et ſtabilis permaneat cum ſtipulatione ſubnixa. Actum Reganesburg ciuitate. Signum Harduuigi Ep., qui hanc commutationem fieri, et affirmare rogauit. Et iſti ſunt teſtes per aures tracti, qui uiderunt, et audierunt, quando iſta commutatio fuit coram Domni Hludouuici Glorioſiſſimi Regis. Hoc eſt: Eginolf uenator, Engilſcalch, Vzzant, Bernhart, Patager, Engildeo, Rumolt, Batto, Odalrih, Engilbold, Iſanperht, Gamanolf, Vuaning, Eccho, Dauid, Rihmar, Vuicbold.,, Liquet ex his codicillis, res permutandas accurate deſcribi; 2) negotium non ſolum auctore Rege, ſed et monachorum coetu ſuffragante, et aduocato eccleſiae intercedente, ſuſceptum fuiſſe, quod 3) tum chartis pariculis, de quibus uid. MABILLON. rei diplom. comment. p. 5, tum 4) poenis, et 5) ſubſcriptione et 6) teſtibus per aures tractis firmabatur. De aurium uellicatione, item et de ſtipulatione ſubnixa, dicemus §. XXX.

2. inter epiſc. Friſingenſ. et nobilem uirum Hittonem, Haud diſſimili ratione Rex roborauit quoque commutationes plurimas Epiſcoporum Friſingenſium. Exemplis abundat MEICHELBECKII hiſt. Friſing. Inter inſtrumenta num. 637 legimus. In Dei nomine. Placuit atque conuenit inter uenerabilem uirum Erchan-

chanbertum Frigiſigenſis Eccleſiae Epiſcopum, nec non et quendam nobilem uirum nomine Hittonem, ut aliquas res pro communi utilitate, et compendio inter ſe commutare deberent, quod ita et fecerunt. Dedit itaque Erchanbertus Epiſcopus ex ratione praefatae Eccleſiae ſuae, una cum conſenſu, et conhibentia Canonicorum, et Monachorum, aliorumque fidelium in ipſa Eccleſia degentium, etiam et per licentiam Domni Hludouuici Regis eidem Hittone ad ſuum proprium ad habendum in loco, qui dicitur ad Puanteshuſun in monte conſtituto loco Eccleſiam, et curtem cum domo, et pomerio, et a foris de terra arabili iornales CXXIIII et de pratis, ubi colligi poſſunt carradae XV et de ſiluae confiniis iornales VIII ad hunc locum pertinentem. Hoc totum, et integrum cum omni ueſtitura tali, quod praedictum eſt, ſicut ad ipſam ſedem pertinere dinoſcitur. Et econtra in reconpenſationem huius rei dedit memoratus Hitto Laicus ex ſuo proprio ſupra dicto Erchanberto Epiſcopo, et Aduocato ſuo Piligrimo ad partem monaſterii ſui in uilla, quae dicitur Cucinhuſir prope fluuio Moſaha curtem cum domo, et curtiferum unum, et talem partem, ſicut in ipſa eccleſiaſtica re in ipſo loco habere debuiſſet. Et a foris de terra arabili praeter eccleſiaſticam rem iornales C et IIII et de pratis ubi colligi poſſunt carradae C et de terminis ſiluae iornales C cum farinariis, et cum omnibus ad ſe pertinentibus firmiter condonauit. Vnde et duas commutationes pari tenore conſcriptas inter ſe fieri rogauerunt, per quas deinceps unusquisque, quod ab altero accepit, teneat, atque poſſideat, et quicquid exinde ob commoditatem ſui facere, uel iudicare uoluerit, liberam in omnibus habeat poteſtatem faciendi. Et taliter inter eos conuenit, et ſi fuerit poſt hunc diem ullus ex ipſis, aut alia quaelibet obpoſita, uel emiſſa perſona, quae contra hanc commutationem, de qua duae cartulae pari firmitate conſcriptae eſſe uidentur, uenire temptauerit, aut eam infringere conatus fuerit, inferat parti, contra quem litem intulerit, diſtringente fiſco auri libras II multa componat, et ſua repetitio nullum obtineat effectum, ſed praeſens commutatio omni tempore firma permaneat cum ſtipulatione ſubnixa. Hoc factum eſt ad Frigiſingas, anno Incarnationis Domini DCCCXLV. Indictione octaua in V Idus Aprilis. Et iſti ſunt, qui in ipſa domo hanc commutationem peractam uiderunt: Vodalpald Presbyter, et Monachus, Gozroh Presbyter, et Monachus, Sindmar Presbyter, et Monachus, Herolf Presbyter, Amalrih Presby-

§. XII.

§. XII. Presbyter, Rihperht Presbyter, Adalgarius Diaconus, et Praepositus, Abſolon Diaconus, Kernod Diaconus, Vndieo Diaconus, Hartperht Presbyter, Arnolt Diaconus, Piligrim Aduocatus Laicus, Reginperht Laicus, Otperht Laicus, Riholf Laicus, Willihart, Immino, Kartheri, Erkanperht, Anthelm, Makelm, Hitto Clericus, Hartvvih Clericus, Culping Clericus, et alii ſine numero. Ego indignus Presbyter Gozroh has commutationes peractas uidens, et audiens ſcripſi, et ſubſcripſi. Iisdem fere formulis conceptae ſunt commutationes per licentiam Ludouici regis initae, quae proferuntur cit. loc. num. 692, 693, ubi Adalbertus Comes res aliquas et Erchanbertus epiſcopus commutant num. 694 num. 730 praeſente et annuente rege commutatio ſit inter Annonem epiſcopum et Ernpertum Comitem: In Dei nomine. Placuit, atque conuenit inter uenerabilem Annonem Frigiſigenſis Eccleſiae Epiſcopum, nec non et quendam Comitem nomine Errupertum quandam commutationem facere, ſicut et fecerunt. Dedit itaque uenerabilis Epiſcopus eidem Comiti ex parte Eccleſiae ſuae in proprietatem habendum in loco, qui dicitur Yſana hobam I de terra arabili, cunctisque rebus forinſecus ad eandem pertinentibus. Et e contra in reconpenſatione huius rei dedit praeſcriptus Comes laudabili Epiſcopo ad Eccleſiam retinendum in loco, qui dicitur Puotilinpahc de culta terra hobam alteram cum pratis, ac paſcuis, aquis, aquarumue decurſibus, omnibusque ad eam pertinentibus. Poſtea ueniens praetitulatus Comes ad uenerabilem Arnoldum Epiſcopum eidem Sedi praeminenti in praeſentia Sereniſſimi Hludouici Regis eandem cum eo commutationem firmare, idque fecerunt. Vtrorumque nempe petitioni conſentiens conceſſit, ut inde agerent, prout animo licuiſſet ſuo. Statim uero praenotatus Epiſcopus cum licentia Sereniſſimi Regis, totiusque familiae ſuae, una cum conſenſu Canonicorum, ſeu Monachorum dedit eandem hobam eidem, ut praeſcriptum eſt Comiti in proprietatem habendum, ut nullus deinceps hoc frangere potuiſſet. Ea ratione adiens Comes Ernpertus tradidit eandem hobam ad Poatilinpahc iure hereditario domo Dei poſſidendum. Vnde et duas commutationes inter ſe fieri rogauerunt pari tenore conſcriptas, ut uterque, quod ab altero accepit, atque poſſideat aeuis temporibus feliciter. Regis auctoritate itidem nititur commutatio num. 731 inter eundem epiſcopum et Cotaſcalcum num. 732 Reginbertum nobilem uirum, num. 733 Iſangrim nobilem

F. item Adalbertum et Ernpertum, comites,

aliosque uiros nobiles.

nobilem uirum, num. 734 Ifolff nobilem uirum, num. 737 Reginhart nobilem uirum, num. 739 Liutfrid nobilem uirum, n. 740 Graman nobilem uirum, n. 741 Othelm nobilem uirum, num. 745 Iob infantem nobilem, num. 747 Inti nobilem uirum, num. 748 Annonem nobilem uirum, num. 749 Herilunc, nobilem uirum, num. 750 Altiperht, num. 751 Adalleoz, num. 753 Wichartum nobilem uirum, n. 756 Wolfhart nobilem uirum, n. 757 Ampho nobilem uirum, n. 759 Podalung nobilem uirum, num. 764 inter eundem epifcopum Annonem et Arnoldum nepotem fuum, n. 765 Cotafridum nobilem uirum, n. 767 Othelm nobilem uirum, n. 770 Cotafrid nobilem uirum, n. 771 Heinbret nobilem uirum, n. 776 Wolfrat uirum nobilem, n. 778 Fridaloh nobilem uirum, n. 781 Hiltiperht nobilem uirum, n. 783 Reginfrid nobilem uirum, n. 787 Alpradum nobilem uirum, n. 789 Cundhart nobilem uirum, n. 790 Waltfrid nobilem uirum, n. 792 Nordperht nobilem uirum, n. 799 Liutfrid nobilem uirum, n. 800 Hruodoldum comitem, n. 801 Heimbertum nobilem uirum per licentiam Sereniffimi Hludowvici Regis Senioris, n. 803 Immo laicum, n. 805 Altmann laicum, n. 806 Erkanman nobilem uirum, n. 807 Marcholt nobilem uirum, n. 808 Adalo nobilem uirum, n. 810 Altmann nobilem uirum, n. 811 Meginharium nobilem presbyterum, n. 813 Reginherum nobilem uirum, n. 817 Fritilo comitem palatinum, n. 819 Reginperht nobilem uirum, n. 821 Wurmhart nobilem uirum, n. 822 Hruodpert laicum, n. 827 Hildiperht, n. 828 Annonem nepotem epifcopi Annonis, n. 829 Atalfrid nobilem uirum, n. 831 Vnroh nobilem uirum, n. 832 Mahtperht, num. 834 Hucpald nobilem uirum, n. 835 Offo, n. 836 Alpolt et Irminpold nobiles uiros, n. 837 Rantolf, n. 839 Petto nobilem uirum, n. 841 Herivvic nobilem uirum, n. 844 Kerolt nobilem uirum, n. 845 Hruodrih nobilem uirum, n. 849 Deotmar, n. 850 Echo nobilem uirum, n. 855 Vodalrih nobilem uirum, n. 858 inter Arnoldum epifcopum et Amalrih, nobilem uirum, n. 859 inter eundem et Heimbert nobilem uirum, n. 861 Kepahart nobilem uirum.

§. XIII.

§. XIII.

Immunitatis ac defenfionis tabulas accipit

More maiorum rex ecclefias tutela fua complectens, ab aliorum iudicum poteftate liberabat, illisque interdum fifci emolumenta affignabat. Prodeat teftis ecclefia Argentinenfis, charta huius argumen-

§. XIII. gumenti freta: „uir uenerabilis Rudulphus Episcopus Argentinensis siue Strasburgensis nostram, inquit Rex, adiens praesentiam, detulit obtutibus nostris auctoritatem immunitatis Domini et Genitoris nostri Ludouici bonae memoriae piissimi Augusti, in qua continebatur insertum, quod non solum idem Genitor noster, uerum etiam praedecessores eius Reges uidelicet Francorum, sedem Ecclesiae Sanctae Mariae semper Virginis, in cuius amore et honore ipsa dicata est Ecclesia, sub suo nomine et defensione cum monasteriis et cellulis sibi subiectis, et rebus uel hominibus ad eam pertinentibus uel aspicientibus, tam infra Ciuitatem quam foras consistere fecerant, et earum immunitatum auctoritatibus hactenus ab inquietudine iudiciariae potestatis, eadem munita atque defensa fuisset Ecclesia. Sed pro rei firmitate postulauit fatus Rudolphus Episcopus, ut paternum seu praedecessorum nostrorum Regum morem sequentes, huiusmodi nostrae immunitatis praeceptum ob amorem Dei et reuerentiam ipsius sancti loci circa ipsam Ecclesiam fieri censeremus, cuius petitionibus adsensum praebuimus, et hoc nostrae imunitatis praeceptum erga ipsam Ecclesiam immunitatis atque tuitionis gratia pro diuini cultus amore et animae nostrae remedio fieri decreuimus, per quod praecipimus atque iubemus, ut nullus iudex publicus uel quislibet ex iudiciaria potestate in Ecclesias aut loca, uel agros seu reliquas possessiones, quas moderno tempore in quibuslibet pagis uel territoriis infra ditionem Imperii nostri, iuste et legaliter memorata tenet uel possidet Ecclesia, uel ea quae deinceps in iure ipsius Ecclesiae uoluerit Diuina potestas augeri, ad causas audiendas uel freda aut tributa exigenda aut mansiones uel paratas faciendas aut fideiussores tollendos, aut homines ipsius ecclesiae tam ingenuos, quam et seruos super terram ipsius commanentes, iniuste destringendos, nullasque redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris uel futuris temporibus ingredi audeat, nec ea quae super memorata sunt penitus exigere praesumat: sed liceat memorato praesuli suisque successoribus res praedictae ecclesiae cum omnibus sibi subiectis, et rebus uel hominibus ad se aspicientibus uel pertinentibus sub tuitionis atque immunitatis nostrae defensione remota totius iudiciariae potestatis inquietudine, quiete et ordine possidere, et nostro fideliter parere imperio etc. Et quicquid (fiscus) de praefatae rebus Ecclesiae exigere poterat integrum eidem concessimus; Ecclesiae scilicet perpe-

ecclesia Argentinens.

cum iure fisci.

perpetuo tempore ei ad peragendum Dei feruitium augmentum et §. XIII. fupplementum fiat.,, Haec legimus in charta anno XXIII regni Ludouici Francofurti data apud LAGVILLE in hift. Alfat. prob. p. 21. Sed GVILLIMANNVS hoc tempore nullum habet Epifcopum, cui nomen Rudulphi. VIMPHELINGIVS duos conftituit Ratoldos, unicum BRVSCHIVS et REGIOVILLANVS. Ill. SCHOEPFLIN. in Alfat. illuftr. p. 745 hanc chartam refert ad a. 841, quo Ludouicus German. magnam Auftrafiae Gallicae partem fibi fubiecit; quare et Alfatia ipfi usque ad pacem Virodunenfem parebat. Forfan haud incommode tabulae refpondet a. 862. Nam a. 860 Lotharius Ludouico Regi Alfatiam tradidit, redditam poftea Lothario a. 867. Quum uero a. 870 Ludouicus ex diuifione regni Lotharingici iterum Argentoratum accepiffet: iam §. X, 1 innuimus. Ratoldum (a Rudulpho non diuerfum) ecclefiae fuae, antiquis praefertim interea tabulis combuftis, noua charta regia profpexiffe, in qua notam immunitatis formulam offendimus: *Sed ut Domino adiuuante et nobis opem ferente praefatam Ecclefiam ad priftinum poffet reuocare ftatum et a nemine pro hac re nullum de rebus uel familiis iufte et legaliter ibi pertinentibus fentiat difpendium hanc noftrae auctoritatis praeceptionem fieri decreuimus, per quam omnes res ac mancipia quae a religiofis uiris feu a praedeceſſoribus noftris uel a quibuslibet hominibus eidem ecclefiae collata fuiffe nofcuntur fub immunitatis noftrae tuitione praefatus Rataldus Succeſſoresque fui quiete teneant atque poffideant. Et nullus hominum uel iudex publicus feu quislibet ex iudiciaria poteftate in ecclefias baptifmales uel oracula curtes uillas loca uel agros feu reliquas poffeffiones memorati Epifcopii quas moderno tempore in quibuslibet pagis ac territoriis infra dictionem imperii noftri iufte et legaliter poffidet uel que deinceps in iure ipfius fancti loci diuina pietas augere uoluerit ad caufas iudiciario more audiendas uel freda aut telonea exigenda aut manfiones uel paratas faciendas aut fideiuffores tollendos feu homines ipfius Ecclefiae tam liberos quam feruos fifcalinos et tabellarios diftringendos nec ullas redhibitiones aut inlicitas occafiones requirendas ullo unquam tempore ingredi audeat uel ea quae fupra memorata funt penitus exigere praefumat, fed liceat memorato uenerabili uocato Epifcopo fuisque fucceſſoribus praedictae Ecclefiae cum omnibus fibi fubiectis fub immunitatis noftrae defenfione quieto ordine poffidere absque cuiuspiam contrarietate.* KVLPIS. et SCHILTER. fcriptores, p. 111. Immunitatis formula explicatur t. I Commentar. §. LIII, 11. Qua

§. XIII. 2. Paderbornensis. ratione immunitates ecclesiae Paderbornensis munitae fuerint, exponit charta in SCHATENII annal. Paderborn. p. 148: „uenerabilis Episcopus, fidelisque noster Batheradus nomine ueniens in procerum nostrorum, Rex ait, praesentiam obtulit obtutibus nostris praeceptum domini ac genitoris nostri Ludovvici serenissimi Imperatoris, quod ipse facere iussit per petitionem praefati uenerabilis Episcopi ad locum, qui uocatur Paderbrunno, constructum in honore sanctae Mariae semper Virginis et sancti Kiliani, in quo praecepto continebatur immunitas atque defensio seu tuitio domini Imperatoris genitoris nostri supra praedictum locum, sed pro integra firmitate ac securitatis studio praefatus uenerabilis Episcopus Baderatus deprecatus est mansuetudinem nostram, ut ipsam defensionem atque tuitionem per nostrae mansuetudinis praeceptum renouare dignaremur, cuius petitioni ob amorem Domini mei Iesu Christi et reuerentiam praenominati uenerabilis Episcopi seu animae nostrae remedium libenti animo assensum praebentes tale auctoritatis praeceptum ad ipsum sanctum locum fieri decreuimus, quatenus sub quali defensione domini genitoris nostri fuit, ita deinceps sub nostra tuitione et immunitatis defensione cum omnibus ad se iuste et legaliter pertinentibus permaneat. Praecipientes ergo iubemus ut nullus iudex publicus uel quislibet ex iudiciaria potestate in Ecclesias aut loca uel agros seu reliquas possessiones memoratae Ecclesiae, quas moderno tempore infra ditionem regni nostri legibus possidet, uel quae deinceps in iure ipsius loci uoluerit diuina pietas augeri ad causas iudiciario modo audiendas, aut freda exigenda, aut mansiones, uel paratas faciendas, aut fideiussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiae contra rationem distringendos, nec ullas redhibitiones uel illicitas occasiones requirendas ullo unquam tempore ingredi audeat, uel ea omnia quae supra numerata sunt penitus exigere praesumat, sed liceat memorato Episcopo suisque successoribus res praedictae Ecclesiae cum omnibus, quae possidet, quieto ordine possidere et nostro fideliter parere imperio: quidquid uero fiscus exinde sperare potuerit, totum nos pro aeterna remuneratione praedictae Ecclesiae ad stipendia pauperum et luminaria concinnanda concedimus.„

3. Vltraiectensis. Iisdem fere formulis roborat rex Ecclesiae Vltraiectensis immunitatem in HEDAE historia episcop. Vltraiectens. p. 55: Hungerus Veteris Traiecti Ecclesiae Episcopus, quae est constructa in honorem S.

Martini

Martini confefforis, et aliorum Sanctorum, obtulit obtutibus noftris §. XIII.
(i. e. Regis) authoritatem immunitatis Domini et genitoris noftri, bonae memoriae, Ludouici piiffimi Augufti, in qua erat infertum, quod non folum idem Dominus et genitor nofter, uerum etiam praedeceffores eius Reges Francorum, eidem Ecclefiae, cui Hungerus ipfe, authore Deo, praeffet fub tuitione et defenfione eorum, cum omnibus fibi fubiectis, et rebus uel hominibus ad fe pertinentibus, uel afpicientibus confiftere fecerunt, et eorum Immunitatum auctoritatibus hactenus ab inquietudine iudiciariae poteftatis eadem munita atque defenfa fuiffet Ecclefia, fed pro rei firmitate poftulauit a nobis praedictus Epifcopus, ut paternum feu praedecefforum noftrorum Regum morem fequentes, huiusmodi noftrae Immunitatis praeceptum erga ipfam Ecclefiam, Immunitatis atque tuitionis gratia, ob amorem Dei et reuerentiam ipfius loci, circa ipfam Ecclefiam fieri cenferemus. Cuius petitioni libenter affenfum praebuimus, et hoc noftrae authoritatis praeceptum fieri decreuimus, per quod praecipimus atque iubemus, ut nullus iudex publicus, neque quislibet ex iudiciaria poteftate, aut nullus ex fidelibus noftris in Ecclefias aut loca, uel agros, feu reliquas poffeffiones, quas moderno tempore, in quibuslibet pagis uel territoriis infra ditionem regni noftri iufte et rationabiliter memorata tenet uel poffidet Ecclefia, et ea quae deinceps iure ipfius fancti loci diuina pietas augere dignabitur ad caufas audiendas, aut freda exigenda, aut manfiones uel paratas faciendas, uel fideiuffores tollendos, aut homines ipfius Ecclefiae tam ingenuos quam et feruos fuper terram ipfius commanentes iniufte diftringendos, neque ullas redhibitiones, aut illicitas occafiones requirendas, noftris et futuris temporibus ingredi audeat, uel ea, quae fuperius memorata funt, exigere praefumat. Sed liceat memorato Praefuli, fuisque fuccefforibus res praedictae Ecclefiae cum omnibus fibi fubiectis fub tuitionis ac Immunitatis noftrae defenfione quieto ordine poffidere, et noftro fideliter parere Imperio etc. et quicquid de praefatis rebus Ecclefiae Ius Fifci exigere poterat, integrum eidem conceffimus Ecclefiae fcilicet, ut in perpetuo tempore ei ad peragendum Dei feruitium augmentum et fupplementum fiat etc. Immunitati Ecclefiae Verdenfis profpiciunt tabulae depromptae a LVNIGIO in fpicileg. ecclefiaft. continuat. III *Fortfetzung* pag. 73: Verdenfis.
uenerabilis Epifcopus nofter Wipertus deprecatus eft celfitudinem noftram,

§. XIIII. ftram, ut ob mercedis noftrae augmentum res pertinentes ad fuum Epifcopatum, quod eft conftructum in honorem fanctae Mariae in loco, qui dicitur Feride fub noftrae emunitatis tuitione fufciperemus. Cuius petitioni, ob amorem Domini noftri Iefu Chrifti libenti animo affenfum praebentes decreuimus ita fieri, et iuffimus ei fieri hoc noftrae auctoritatis praeceptum, per quod decernimus atque iubemus, ut nullus iudex publicus, uel quilibet ex iudiciaria poteftate in ecclefias aut loca, uel agros, feu reliquas poffeffiones memoratae ecclefiae, quas praefenti tempore in quibuslibet pagis et territoriis habet, et deinceps ibidem conlatae fuerint ad caufas iudiciario more audiendas uel freda exigenda, aut manfiones uel paratas faciendas aut fideiuffores tollendos, aut homines ipfius ecclefiae tam ingenuos quam et latos diftringendos, aut ullas reddibitiones, aut inlicitas occafiones requirendas ullo unquam ingredi audeat, uel ea, quae fupra memorata funt penitus exire praefumat. Sed liceat memorato Praefuli fub immunitatis noftrae auctoritate fuccefforibusque eius et monachis in memorato monafterio per tempora degentibus iam dictam Ecclefiam cum omnibus ad fe pertinentibus uel afpicientibus a Dei et Domini noftri Iefu Chrifti famulatum diligentius peragendum absque cuiusquam contrarietate uti et quaecunque ad fuos Domini noftri Iefu Chrifti militia ufus et neceffitates pertinent ordinare difponere iufteque efficere etc.

§. XIIII.

Rex dirimit controuerfias procerum ecclefiafticorum

Quemadmodum Regis fummum iudicium nemo poterat fubterfugere: ita ipfius aufpiciis controuerfiae quoque antiftitum facrorum dirimebantur. Exempla uaria, quae proferemus, cauffas cognofcendi modum uberius declarabunt. Litem inueteratam inter epifcopum Conftantienfem et abbatem S. Galli componit Rex in charta ab HERRGOTT. in cod. probat. Geneal. Habspurg. n. 56 diuulgata, quae omnem difceptationis hiftoriam enarrat: uiri uenerabiles, Grimaldus Archicapellanus nofter, inquit Rex, et Abba monafterii fancti Galli Confefforis Chrifti, et Salomon Conftantienfis ecclefiae Epifcopus, noftrae innotuerunt manfuetudini: quod inter Epifcopos praedictae urbis, et inter Abbates praefati monafterii, temporibus ataui noftri Pipini, atque aui noftri Caroli, nec non beatae memo-

epifcopi Conftantienfis et Abbatis S. Galli.

riae

riae Hludouici Serenissimi Augusti et genitoris nostri, semper dissensio et discordia esset; quia Episcopi praefatae ciuitatis praescriptum monasterium ad partem episcopatus uindicare uoluerunt, eidem rationi monachi cum propriis Abbatibus resistentes ad auum atque genitorem nostrum se reclamauerunt. Vnde diuae memoriae Karolus auus noster, et Hludouicus praestantissimus Imperator ac genitor noster, propter futuram dissensionem uitandam, cum suis fidelibus decreuerunt praeceptum confirmationis illis scribere, ut annis singulis, partibus eiusdem sedis, Abbates ipsius monasterii sancti Galli unciam auri, et caballum unum, libram unam ualentem, persoluerent: et ecclesiam S. Stephani extra muros ciuitatis constructam, quando necessitas fieret, proprio sumptu cooperirent: et nihil amplius Episcopi eiusdem ciuitatis de rebus iam dicti monasterii exigerent, sed liceret eosdem monachos secure uiuere, absque alicuius infestatione, uel rerum suarum diminoratione. Quamuis uero praecepta antecessorum nostrorum nostra auctoritate confirmaremus, tamen a fidelibus nostris praescriptis comperimus, semper inter illos discordiam et dissensionem haberi. Quapropter petitionibus Archicapellani Grimaldi Abbatis, et monachis suis in hac petitione consentientibus, nec non et Episcopo praefatae sedis et canonicis sibi subiectis acquiescentibus, hoc malum dissensionis penitus per futura tempora exstirpandum, secundum petitionem utriusque partis, placuit nobis et nostris fidelibus Episcopis, Abbatibus, et Comitibus, de rebus praefati monasterii aliquid conferre ad episcopatum: id est, in comitatu Chazonis Comitis, in pagello Suuercenhuntare, in uilla Muntinga, capellam unam, et quicquid ad ipsam pertinet, hoc est ipsam uillam, et in Stetiheim, Stiutzringa, et Heiginga, et Wiltzinga cum mancipiis utriusque sexus, numero centum quinquaginta sex: Et in comitatu Ruadolti Comitis Palacii, in pagello Affa, in uilla Antoluinga, quicquid haberi uisi sunt cum mancipiis utriusque sexus, numero quadraginta quatuor: Et in comitatu Vdalrici Comitis, in pagello Goldineshuntare, in uilla Heriprehtinga, hobam unam cum mancipiis ibidem manentibus: Et in comitatu Vtonis Comitis, in pagello Perachtoldespera, in uilla Paldinga, capellam unam cum terra Salica, et hobas uestitas quinque; cum mancipiis ad eas pertinentibus. Has itaque res superius denominatas, cum ecclesiis, domibus, caeterisque aedificiis, desuper positis mancipiis, terris, cultis et in-

G cultis,

§. XIIII.

§. XIIII. cultis, pratis, silvis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, adiacentiis, pertinentiis, exitibus et regressibus, quaesitis et inquirendis, uel quantumcunque ad supradicta loca aspicere uidetur, totum et integrum ad iam dictam sedem conferre, et dare omnibus fidelibus nostris complacuit. Quorum petitionibus ob Diuinum amorem libenter aurem accomodauimus, ut propter hanc donationem, ab illa sede episcopali monasterium supra nominatum penitus ab omni censu et omni seruitio absoluatur, et nullis temporibus amodo, et deinceps per futura tempora, ullam inquietudinem et molestiam ab Episcopo uel successoribus illius patiatur, nisi sicut caetera monasteria canonica auctoritate Episcopis subiecta sunt. Praeterea comperimus, quod tempore, quando episcopatus et monasterium simul continebantur, in quibusdam locis censati homines terras quasdam cum censu ad episcopatumproseruire deberent, ad iam dictum monasterium sua sponte tradidissent, et in hoc magna discordia et dissensio inter illos semper erat; sed hanc dissensionem penitus abrumpendam dedit praedictus Abba et fratres, quicquid habuerunt in Bischoffeshoui ex traditione Reginfridi presbiteri, et in pago Arbonensi, in uilla Puocha, hobam unam, quam Poso illuc tradidit; ita ut deinceps, quod illud monasterium modo in sua potestate et uestitura habere uidetur, absque ullius inquietudine, seu reppetitione, secure possideat, nec amplius tempore succedente ad partem monasterii usurpare praesumant aliquid de illa terra, ad illam sedem episcopalem censata, ut in utraque parte pax et concordia sine ullius contradictione semper habeatur. Haec omnia per auctoritatem nostrae confirmationis circa utraque loca decreuimus, atque iubemus, ut sicut utrisque partibus et nostris fidelibus complacuit, pleniter omni tempore absque alicuius infestatione aut contrarietate, Domino annuente, perpetuo inconuulsum permaneat; sed liceat memorato Episcopo, suisque successoribus, res ei a praefato monasterio collatas, cum omnibus ad eas respicientibus secure habere. Similiter iam dicto Abbati, et fratribus sibi subiectis, et successoribus eorum, res monasterii sui absque ulla inquietudine libere possidere. Litis huius historiam copiose enarrat RATPERT. Monachus S. Galli de origine et diuersis casibus monast. S. Galli in Alamannia c. 8 inter GOLDAST. script. rer. Alamann. t. I p. 7: Venerabilis namque Constantiensis ecclesiae Praesul nomine Salomon, cum suae sedis dignitatem non solum non minue-

Monasterium absoluitur ab omni censu et seruitio episcopo exhibendo,

et quidquid in sua potestate et uestitura habet, secure possidere iubetur,

Ratpertus litis historiam narrat

minuere, sed etiam in omnibus uellet religiose accumulare, ad nostrum monasterium nuntios direxit, censum, ut saepius praefati sumus; nefanda conditione ex monasterio ad Episcopi partes condictum sibi restitui inquiens. Quae perturbatio fratres aliqua ex parte inquietauit, maxime cum ille census ab hoc a Hludouico Imperatore ita fuisset concessus, ut ipsum monasterium et ab Episcopis, et ab omnibus secularibus potestatibus absque solis Regibus fuisset absolutum. Grimaldus autem Abbas cupiens omnia utrobique cum pace et caritate finiri, claustra ingrediens monasterii Principes fratrum ad se conuocauit, a quibus inquirere coepit, cur censum sicut scriptura ipsorum continebat ad Episcopatum non persoluerent. Tunc Hartmotus prae caeteris respondens: non merito, inquit, debemus hunc censum, sicut hactenus fecimus, persoluere. Grimaldus dixit: unde debet cessare census istius ad Episcopatum donatio? Hartmotus respondit, quia illa securitas et illa emunitas, quam nobis iste census liberam Regum donante clementia usque huc fecit, a nobis penitus ablata est. Grimaldus dixit, ob quam causam, et per quem eadem libertas uobis ablata est. Hartmotus respondit, utique propter uos. Quia enim uobis in beneficium traditi sumus, ideo Episcopo censum persoluere non debemus. In uestrae enim dominationis seruitute nobis sufficere credimus, et ideo in diuersa partiri nequimus: His auditis, Grimaldus ex illo tempore coepit cogitare, rogantibus Harmoto et reliquis fratribus, atque cum illis pertractare, qualiter ipsum monasterium et ab istius censu, et ab omni inquietudinis liberaretur molestia, quod ita peractum in sequentibus, Deo miserante, monstrabimus. Exinde igitur utriusque loci Rectores, Episcopii uidelicet et monasterii, cum sibi subiectis perquirere coeperunt, qualiter salubritas pacis inter utrumque locum ita statueretur et firmaretur, ut absque discordia quandoque liceret utrisque Christi seruitio inhaerere. Cum uero huius consilii prolixitas saepius utrimque pertractaretur, tandem, salubri consilio reperto, Rectores praefati consentientibus partis utriusque familiis interuenerunt et decreuerunt, ut quaedam possessiones de monasterio ad episcopatum contraderentur, per quarum donationem monasterium ab episcopatu segregaretur, et ab omni census molestia deinceps redderetur securum. Quod decretum ab Episcopo et Abbate inuentum placuit ambobus, Episcopi uidelicet filiis, et monasterii incolis. Interea contigit,

§. XIIII.

Monasterium regi αμέσως subesse dicitur.

§. XIIII. Hludovvicum piissimum Regem publice placitum suum habere in uilla, quae dicitur Vlma, praesentibus filiis suis aliisque regni sui Principibus. Ad quod placitum istius conuentionis causa perlata est. Et coepit exinde Rex sollerter et caute cum suis cogitare atque pertractare. Cumque Summates, qui aderant, in bonam partem causam declinare studerent, tandem piissimus Princeps ab Episcopo et Abbate Monachisque, qui aderant, inquisiuit, si utraque pars, Monachorum uidelicet et Clericorum, in hac re consentiret? Responsum est ab Abbate et Monachis, qui aderant, in hac uoluntate se cunctamque illorum congregationem persistere. Similiter et Episcopus interrogatus pro se suisque similem reddidit istius consensus responsionem. Rex uero ambarum partium cum conspiceret unitatem, sese huic pacto interposuit medium, atque in semet omne negotium assumens cum manu sua potestatiue res praedictas ad episcopatum contradidit, atque cum ipsa manu similiter potestatiue ab Episcopio monasterium abstulit, penitusque diremit, ita ut deinceps nullam potestatem Episcopi in rebus eiusdem monasterii haberent, neque in censu, neque in ulla alia causa praeter spiritualem tantummodo Episcopalis officii dignitatem, sed pura mente ex hoc, et deinceps licentiam haberent Monachi iidem seruire, nullique seculari Potestati, nisi solis Regibus subiacerent. Haec confirmatio cum per regiam auctoritatem circa utramque partem fuerit stabilita, oriebatur et alterius similis causae necessitas in praesenti, quae et protinus in eodem consilio penitus finiebatur. Nam cum ipsa loca ita unitate fuissent antea copulata, ut uelut uni semper uiderentur cedere potestati, huius causa communionis quidam haereditatem suam ad Constantiam census debito cedentem monasterio contradiderunt: e contra tributarii monasterii eandem tributariam hereditatem ad episcopatum contradiderunt: et ut in hoc etiam penitus omnis dissensio auferretur, idem Rex de parte monasterii, consentientibus Abbate et fratribus, quasdam res ad Constantiam condonauit, ea uidelicet ratione, ut omnia, quae tunc in potestate monasterii erant, uel a praefatis tributariis illuc delegata, uel qualicunque modo ibidem confirmata, postea sine ullius contradictione personae firmarentur ibidem in perpetuum permansura. His uero ita a clementi Rege omni cum consensu compositis, iussit idem Rex suae auctoritatis praeceptum utrique parti ad perpetuam confirmationem istius pacti

statim

ſtatim in praeſenti conſcribi, et ut cautius haec eadem firmitatis ſcri- §. XIIII.
ptura communiretur, praecepit primitus tantummodo dictatam, et in aliqua ſceda conſcriptam ſibi praeſentari, et cum ille cauſam comprobaret, tunc demum Cancellario praecepit in legitimis cartis conſcribere praefati pacti confirmationem, et cum perſcriptae fuiſſent propriae manus auctoritate eas confirmans, unam Epiſcopo cum ſuis, aliamque Abbati Monachisque contradidit, perpetuae firmitatis ſine aliqua euerſione ita retinendas indicio. Quisquis autem uult ſcire, quantae fuerint cauſae ob redemptionem praedicti cenſus, et monaſterii ſecuritatem, et praeterea ob tributariorum praedictorum reconciliationem ad Epiſcopatum contraditae, legat in cartis ſupra memoratis, et inuenire potuit, quod quaerit. Haec RATPERTVS. Monaſterium igitur S. Galli ſibi plane relictum poteſtati tantum eccleſiaſticae epiſcopi Conſtantienſis parebat, quae poſtea diſceptandi cauſſam ſubinde praebebat. Haud ita pridem abbas libertatem ſuam aduerſus epiſcopum Conſtant. in ditione S. Gallenſi uiſitationem tentantem re ipſa et libello, SELECT. IVR. PVBL. nouiſſ. P. I p. 42 inſerto, tueri ſtudebat.

In eccleſiaſticis epiſcopi Conſtant. iurisdictionem admittit monaſterium.

8. Eccleſiae Oſnabrugenſi decimae ablatae reſtituuntur.

Eccleſiae Oſnabrugenſi Rex, in comitiis cauſſa cognita, decimas ablatas reſtituit, eamque in ſuam tuitionem recepit. Teſtor chartam, quam HENSELER. in diſſ. de diplomate Caroli M. eccleſiae Oſnabrugenſi pro ſcholis Graecis et latinis dato p. 107 diuulgauit; ECCARDVS autem t. II rer. Franc. p. 398 inde repetiit: *uir uenerabilis Oſnebruggenſis Eccleſiae Epiſcopus, nomine Egibertus, et* Ludouici regis *clementiam, Apoſtoli praeceptum ſequens, arguendo, increpando, obſecrando et iuuentutem* Regis eiusdem *non parum incuſando adiit, querimoniam faciens, Epiſcopium ſuum a Cobbone Comite et Gozberto Sueonum Epiſcopo, quibus, dum Geſuuinus ſuae infidelitatis in partem* Regis Ludouicum Imp. *conſcius et pro periurio ab Epiſcoporum conſortio ſemotus fugitiuus abſcederet, tuendum* Rex *commiſerat, in decimarum direptione, ſibi debite pertinentium, eſſe decurtatum, et huc usque non ſine* Ludouici Regis *culpa indecens et informe, quaſi pecus mutilum, permanſiſſe: Hinc, ut inde iuſtitiam acciperet, et ſe ſuaque firmius et ſecurius habere ualeret, poſtulauit. Rex eius reclamationi aſſenſum ſuo ſolo conſilio praebere non cenſens, praefato Epiſcopo ſuisque aduerſariis Franconofort, ubi Principibus ſuis conuenire ſtatutum erat, ut et ipſi uenirent, praecepit. Ibi in* Regis *ceterorumque fidelium* eius *praeſentia praefatus Epiſcopus literas*

§. XIIII. *magni et admirabilis Karoli, aui* Ludouici Regis, *Imperatoris Augusti, ipsius sigillo assignatas in palam protulit. His in* Regis *caeterorumque considentium praesentia recitatis, Osnebruggensem Ecclesiam Adriani Papae consilio et consultu ab eodem magno et illustri uiro Karolo primitus in prouincia Westfala fundatam, et a uenerabili Egilfritho Leodicensi Episcopo consecratam et eisdem decimis, quia alia ibi tunc temporis non erant donaria, dotatam; et priuilegiis Paparum ante Regem relectis, omnem hominem, qui haec sancita aliquo modo irritauerit*, siue irrita reddiderit, *anathematizatum constare absque ulla ambiguitate*, Rex et Principes *didicerunt. Qua de causa ob amorem Domini nostri Iesu Christi et S. Petri Principis Apostolorum et pretiosissimorum Martyrum Crispini et Crispiniani, quorum corpora illuc translata sunt, assensum libenti animo praebens Rex, praeceptum inde conscribi iussit, praecipiens, ut sicut reliquae sanctae Dei ecclesiae, quae in regno suo immunitatis tuitione, antecessorum Regum auctoritate, confirmantur, ita iam dicta Ecclesia perpetuo per hoc* suum Praeceptum, *Domino opitulante, consistat, ita, ut nullus iudex publicus Dux uel Comes neque alia iudiciaria potestas, nisi illius loci Episcopus et eius Aduocatus aliquid in rebus sibi pertinentibus, potestatem habeat agendi uel homines illius diiudicandi, quod eorum lingua* Obarzala *dicitur: sed idem Episcopus suique successores decimas infra terminum sui Episcopii* ceterasque res suae Ecclesiae, quas modo possidet, uel deinceps acquisierit, quieto ordine obtineat et gubernet; *exceptis decimis dominicalium* siue praediorum *Monachis* [*Corbeiensibus*] *et Sanctimonialibus* [Herivordensibus] *pertinentium, quas* Foravverch *uocabant, quas pater Regis Hludouuicus de eodem Episcopatu per cambiatum* siue commutationem *acquisiuerat, et ad pauperum sustentationem et peregrinorum susceptionem iam dictis Monasteriis tradiderat: Serui autem ipsorum et liberi et cuiuscunque conditionis coloni decimas, ut caeterorum in Saxonia ius est Episcoporum, secundum Karoli institutionem Episcopo pleniter offerant.*

Memoremus etiam chartam apud SCHATEN. p. 141 et MABILLON. Act. S. Ord. S. Bened. saec. IV P. I p. 526, qua Rex noster non solum uaria munificentiae documenta in Corbeiense et Herfordiense monasterium confert, sed et abbatem Corbeiensem Herfordiensium Sanctimonialium prouisorem et patronum esse iubet, ac consentiente Synodo Moguntina de uisitatione episcopali ecclesiarum monasteriis his subiectarum, uaria sancit his quidem formulis:

§. XIIII.

mulis: *Venerabilis abbas Warinus adiit excellentiam nostram suppliciter orans, ut nostra munificentia prospiceremus monasteriis illi commissis, quorum unum est monachorum noua Corbeia nominatum, ubi et ille primum regulari electione Abbas exstitit, et alterum est Sanctimonialium Herifordt dictum et propriae abbatissae, euius nomen Addila, subiectum, sed iuxta consuetudinem, quod ancillarum Dei congregationibus procurari solent praepositi ex ecclesiastico ordine, iam dicto Abbati commendauimus, ut tam in disciplina abbatissam iuuare, quam in cunctis negotiis, quae famulae Christi pro sexu et professione sua exsequi non possent, ipsarum prouisor et patronus exsisteret. Is ergo petiit celsitudinem nostram recordari, quod piae memoriae genitor noster, Hludouicus imperator, ambo haec monasteria exstrui iussit, ad normam uidelicet praecipuorum in Gallia monasteriorum, nouam utique Corbeiam ad similitudinem antiquae Corbeiae, Herifordense uero eoenobium ad exemplum monasterii Sanctimonialium in Suessionis ciuitate exsistentium, et ut in elemosinam suam hac totius generis sui institutionem earundem perfectio expleretur, cellam iuris sui, quae uocatur Meppia, cum decimis et possessionibus undique ad eam pertinentibus, et ecclesiam Eresburg, quam auus noster Carolus primo exstruens in Saxonia decimis dotauit, circumquaque habitantium per duas Saxonicas rastas praefatus noster genitor ad nouam Corbeiam tradidit, ad Herfordiensis autem monasterii adiumentum dedit, in episcopatu quidem Osnabrugensi ecclesiam Bugimthi cum subiectis sibi ecclesiis, in parochia uero Mimigerfordensi ecclesiam Hreni cum his, quae ad eam pertinent, ecclesiis. Ita sane, ut decimarum aliorumque redituum prouentiones praefatis cederent monasteriis et ab ipsis uicissim procurentur subiectae plebes in baptismate, in Eucharistia, in sepulturis, in confessione peccatorum audienda. Et presbyteri, qui principales ex his ecclesias tenerent, Archipresbyterorum officio fungerentur ad agenda omnia, quae solent fieri ab Archipresbyteris episcoporum. Cum autem ipsi episcopi circationes suas ibi agere deberent ad eorum monsionatica daretur, quod in capitularibus antecessorum nostrorum praescriptum habetur. Nos igitur rata esse uolentes cetera omnia, tantum expensas ad ministerium episcopi propter aegritudinem et senectutem eius, qui nunc est Gozberti, augere debemus. Id iuxta petitionem saepedicti Abbatis Warini ita moderari placuit, ut descripto, quantum satis sit ad seruitium episcopi, hoc nullo modo subtrahatur et episcopus uicissim ampliora non requirat, nec cum pluribus ueniat, quam ut eis sufficere possint. In quibus satis esse, consensit praefatus episcopus coram nobis et*

3\. Warinus, Abbas Corbeiens. constituitur prouisor parthenonis Herford.

Definiuntur necessaria subsidia episcopo Osnabrugensi uisitationem suscipienti porrigenda.

§. XIIII. *et Archiepiscopo nostro Hrabano, ceterisque cum eo in synodo agentibus: Item ut dentur ad singulas ecclesias porci quatuor ualentes singuli denariis duodecim et octo arietes, qui eadem paene summa, quod quatuor porci, aestimarentur; tres porcelli, quatuor aucae, octo pulli, uiginti situlae de medone, uiginti de mellita cereuisia, quadraginta de non mellita, centum uiginti panes, centum modii de auena, manipuli sexcenti; sitque in potestate episcopi, utrum haec per singulos ad unam mansionaticam, an ad duas uelit habere. Ne autem in summa debiti bis plus aut minus complectatur, hoc auctoritatis nostrae praecepto cum consensu synodali decernimus atque iubemus.* Haud aegre feres, lector, si obseruationes quasdam perquam utiles a MABILLONIO huic diplomati adspersas huc transcribamus: „*Primum* est, morem antiquitus fuisse, ut Coenobiis puellarum prouiderentur Praepositi ex ordine ecclesiastico, qui Abbatissam in regulari disciplina iuuarent consiliis suis, et ancillarum „DEI negotia tractarent. *Alterum*, Herifordensem Parthenona ab „initio subiectum fuisse Corbeiae nouae, cuius Abbas Heriforden„sium Virginum Praepositum agebat. Id Conradus Imperator an„no MCXLVII et Fredericus Aenobarbus anno MCLV confirmant, „decernentes, *ut Wilboldus Abbas Corbeiensis Herifordensis ecclesiae, „ad similitudinem Suessionensis Monasterii constructae, procurationem agat, „iuxta consuetudinem, qua ancillarum Dei congregationibus procurari so„lent Praepositi ex ordine ecclesiastico, tam in disciplina, quam in cunctis „negotiis* etc. Verum ius istud modo Corbeiae nouae detractum „est. *Tertium*, Herifordense Asceterium institutum fuisse *ad exem„plum monasterii Sanctimonialium in Suessionis ciuitate existentium*, id est, „Suessionici beatae MARIAE Coenobii, quod *praecipuum* in Gallia „tum habebatur. *Quartum*, tam Corbeiensi, quam Herifordensi „Coenobio subiectas fuisse, regia auctoritate, paroeciales ecclesias „hic designatas, *ita sane, ut decimarum, aliorumque redituum prouen„tiones praefatis cederent Monasteriis, et ab ipsis uicissim procurarentur „subiectae plebes in Baptismate, in Eucharistia, in sepulturis, in confes„sione peccatorum audienda: Et Presbyteri, qui principales ex his eccle„sias tenerent, Archipresbyterorum officio fungerentur, ad agenda omnia, „quae solent fieri ab Archipresbyteris Episcoporum.* Quo in loco non „tantum ius decimarum istis Monasteriis confertur, sed etiam ple„bium cura in ministrandis Ecclesiae Sacramentis. *Quintum*, an„nuum uectigal Episcopis praedictas ecclesias uisitantibus (procu-

Obseruationes MABILLONII.

„ratio-

„rationem appellant) a Ludouico Rege adfignari et definiri, ne §. XIIII.
„quid amplius ab iisdem Monafteriis Epifcopi in pofterum exigerent; augeri tamen ad tempus, in gratiam Gozberti Ofnabruggenfis Epifcopi, qui Ebonis Remorum Antiftitis nepos, eas in partes, praedicationis cauffa, adductus fuerat, eoque in munere confenuerat, uti in Actis S. Anscharii Epifcopi inferius edendis fufius memoratur. *Sextum* denique eft, Ludouicum Germaniae regem ab anno DCCCXXXIV, aut infequenti, in orientali Francia regnaffe. Siquidem fuperius Diploma datum eft anno regni eius uigefimo, Indictione I, Hrabano Moguntiae praefidente: qui charactere anno DCCCLIII conueniunt. Eodem tendit aliud eiusdem Regis Diploma fuperius memoratum. Id propterea noto, quod ea res a nullo Hiftoricorum ueterum, fi bene memini, obferuata fit.

„His obferuatis infuper notare conuenit, Herifordenfe Monafterium principio Monacharum fuiffe, quae fancti Benedicti Regulae, uti et Sueffionenfes, addictae erant; poftea ad Canonicarum mores et habitum tranfiiffe Seculo XII, ut colligitur ex litteris Hadriani Papae IV, fcribentis, *Iudithae Abbatiffae Herwordenfis Monafterii, eiusque fororibus canonicam uitam profeffis*; demumque a Catholica fide ad Lutheranam defeciffe, quod factum anno MDXXXIII, quo Herifordenfis ciuitas et collegium a Religione auita ad Lutheranam herefim recefferunt, translatumque anno MDXLVII dominium temporale ab Herifordenfi Abbatiffa, Anna Limburgica, in Ducem Iuliae ac Rauenfpergiae Comitem Guillelmum. Haec omnia didici ex literis noftri Ouerhami, qui ex uetuftis Diplomatis quasdam eruit Herifordenfes Abbatiffas, fcilicet in Diplomate Ludouici Pii anno Chrifti DCCCXXXVIII inuenit Antiftitam nomine *Tettam*, cui *Addila*, in fuperioribus literis laudata, fucceffiffe uidetur. Item anno DCCCLXIII aliam inuenit *Hadewic* dictam, modernam uero Abbatiffam fcribit uocari Elizabetham Palatinam, doctam principem, Palatini Electoris Heidelbergenfis fororem; fed quae, prô dolor! Caluiniana labe infecta eft. Hadevvic, feu Hadvvic, Warini Abbatis confobrina erat, ut lego in hiftoria translationis St. Pufinnae Herifordam in tomo 3 Aprilis Bollandiani: cuius translationis auctor fuit Hadevvic anno DCCCLX. in editis *Haduini* appellata, pro *Hadwic*." SCHATENIVS SCHATENII.

H c. I.

§.XIIII. c. I. huic chartae insigni hanc addit annotationem: Heriuordiense quoque Sanctimonialium uirginum monasterium Warino Abbati commendatur, quantum ad disciplinam sacram attinet, quamuis locus intra iurisdictionem sacram Episcopi Paderbornensis assertus, et haec ipsa administratio ad Ecclesiastici ordinis praepositos, ut Ludouicus agnoscit, spectaret. Sed hoc datum Warino Abbati, dissimulante Badurado Episcopo. Legas quoque in hoc diplomate Gosbertum Osnabrugensem Episcopum successorem Gosvvini debilitate et senio praegrauem, cui tamen Ertvvinus in Chronico suo Gosvvinum antecessorem ad annum 866 superstitem scribit, siue iam ille exauctoratus uixerit hactenus Fuldae inter monachos, siue iam ante etiam extinctus fuerit. Quaerit Cleinsorgius cur inter annonam, et portiones Episcopi uisitantis Ecclesias nulla uini portio assignata, cum cetera tam large praebeantur; nec aliam causam reperit, quam quod uini usus tum nondum per Saxoniam inualuerit.

4. An episcopus Pataviensis pallium obtinuerit?

Archiepiscopi Salisburgensis et Pataviensis controuersia notissima. Tempora quoque Ludouiciana nonnihil habent, quod ad eam intelligendam faciat. *Reginarius*, narrante BRVSCHIO de Laureaco ueteri p. 80, *pro pallio cum Arnone Salisburgensi contendit annis quinque, uiuente Arnone nihil impetrans, cuius non uulgaris erat Romae autoritas: qua fretus praesul ille et ambitiosus et contentiosus Salisburgensis, qui iam Archiepiscopalem sibi dignitatem potestatemque omnem arripuerat, et plenissime usurpabat, alium quendam Baturi cum nomine, Ratisbonensem Canonicum, contra Rincharium episcopum designat, ac pronunciat, quem alii tamen Henricum uocant. Post Arnonis uero ex hac uita emigrationem Reinharius Romam petit, causam ac litem suam coram Paschali primo Pontif. Max. ipse prosequitur: ac tantum ibi consequitur, ut a Paschali, pontificatus eiusdem anno sexto, Archiepiscopus solenniter ordinatus, et de recuperato pallio triumphans in Germaniam rediret, paulo post rebus humanis exemptus, cum iam contendisset nouem annis pene integris.* Reginarium pallium reportasse negat HANSIZIVS, Germaniae sacr. tom. I p. 154; illud nescio, inquit, quam uere proditum sit a plerisque (nam Annales haud meminere) Reginarium itinere ad Paschalem Papam suscepto non tantum in sedem, qua detrusus erat, repositum, sed etiam pallio per eundem Pontificem exornatum, eumque in modum *gloriose*, quod magnifice referunt, contra Salisburgenses *triumphasse*. Reginarius anno 817 uel sequenti officium auspi-

auſpicatus eſt, ſed breui ut dixi demotus annos fere quinque in or- §. XIIII.
bitate egit: Arno demum uiuere et aduerſari deſiit ſub initium anni 821. Hic Reginarius reſpirare: apud Paſchalem, qui ab anno 817 ad annum usque 824 Eccleſiae uniuerſae praefuit, cauſam agere ſuam ſeu abſens, ſeu quod narrant, itinere ad urbem ſuſcepto. Reſtitutus itaque; uerum de pallio praeterea impetrato, res eſt parum probata. Certe non hoc tempore, non a Paſchale impetraſſe illud argumentum eſt, quod Vrolphus ex Eugenio Paſchalis ſucceſſore pallium tulerit, Reginario, et tunc et diu poſt ſuperſtite. Sane palam eſt, non fuiſſe duos eodem tempore Laureacenſes Archiepiſcopos, autoritate Romana probatos. Quid? quod in Diplomatis Regum Reginario titulus Archiepiſcopi nuspiam tribuatur, ſed *Epiſcopi* tantum Patauienſis? etc. Omnis itaque triumphus, quem Reginarius ope Paſchalis anno Pontificatus eius ſexto, id eſt Chriſti 822, reportauit, in eo uno abſoluitur, quod in ſedem ſuam reſtitutus eſt, et eodem anno in Epiſcopum ordinatus; cum antehac electus tantum, ſeu deſignatus fuiſſet. Litis inueteratae momenta plura recenſere, non fert inſtituti noſtri ratio. uid. *Gründlicher Bericht von dem Anfang, Weſen und Zuſtand des uralten Erzſtiffts Lorch, anjezo Reichs-Fürſtlichen Hochſtiffts Paſſau* cum aliis ſcriptis eriſticis in ELECTIS IVR. PVBL. CVRIOS. P. I p. 271. SCHWEDER. theatr. praetenſ. t. I p. 859. Certius eſt, Ludouicum noſtrum litem de finibus dioeceſium Salisburgenſis et Patauienſis decidiſſe. AVENTINVS lib. IIII p. 387 rem ita commemorat: *Hoc anno, cum Vrolphus Pontifex Bathauenſis, Archimyſtes Laureacenſis obiiſſet, Bathauenſi templo Reginerius pontifex capitur. Is litem mouet Adelramo, Archiflamini Iuuauenſi, ob regiones, quae ultra montes Comagenos cubant; dicebat hic Arnonem deceſſorem ſuum ibidem religionis myſteria aperuiſſe; ille, Bathauenſi Laureacenſique templo ſubditas eſſe comprobat. Rex Boiorum (Ludouicus, Ludouici Pii filius) Reginoburgium utrumque ad ſe accerſit, epiſcopos diſcordes ad pacem reuocat. Inter utrumque ita ſuperiorem regionem partitur. Aquilonarem Occidentalemque oram, qua Spiraza amnis exoritur, et cum altera Spiraza et Arabone confluit, Bathauenſi adiudicat, reliqua Orientem Auſtrumque ſpectantia in rebus diuinis procurare Salisburgenſes iubet Pontifices. Extat haec tabula, eius initium eſt: In nomine domini Dei et ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouicus diuina ordinante prouidentia rex Boiariorum* etc. *Finis eius is eſt: actum Re-*

§. Iudicium de finibus dioeceſ. Salisburg. et Patauienſ.

§. XIIII. *ganesburch anno Christo propitio DCCCXXIX anno XVII Hludouico imperatore, filio eius Hludouico regnante in Boiaria anno V. XIIII Kalend. Decembris.* Luna XVI. Indictione VIII. *Angelmarus ad uicem Gotzbaldi scripsi et subscripsi.*

6. Episc. Frisingensis uindicat in placito piam quandam donationem.

Pro ecclesia Frisingensi itidem rex noster uel ipse ius dicebat, uel dici iussit. MEICHELBECK. monumenta quaedam asseruauit huiusmodi iudiciorum, quae silentio transire non possumus, quamuis consuetum diplomatum uestitum non habeant. Documentum scilicet DCI de controuersia quadam dispicit Ellanharti, et Isanharti cum Erchanberto Episcopo, et Aduocato suo Odalrico de Pachtiltahofa. „Conuenerunt multi nobiles uiri in locum, quae dicitur Einhofa Erchanbertus Episcopus, Liutpald Comes, Ratolt Comes, Engilhart Comes, Riho Comes, et Missus Domni Regis nomine Antermaro iusta iudicia decernenda, et alii quam plurimi diuersas causas dirimendas, et finiendas, ibi in praesentia cunctorum accessit Aduocatus Erchanberti Episcopi nomine Oadalrih, et interpellabat nobiles uiri Isanhardum, et Ellanhardum pro eorum hereditatem, quod habuerunt ad Durfingesdorf, et ad Pachtiltahofa, dicens, quod Auus eorum Isanhart, et pater eorum Reginhart pro remedium animarum suarum tradidissent ad Slechdorf Sancto Tertulino Martyre Christi. Illi uero fortiter resistebant, et contradicebant, et multo spatio temporis inter se contentionem pro hoc habebant. Sed hoc testimoniis adhibitis Erchanbertus Episcopus, et Aduocatus eius Oadalrih uerum esse conprobare uoluerunt, et plenum testimonium testium habuerunt. Proinde inito consilio supra dicti uiri credebant semetipsis se ad placandum, et conciliandum cum Domno Episcopo profitebantur se reddere Domno Episcopo, et Aduocato suo colonicas III plenas ad Pachtiltahofa; aliis uero in ipso placito supplicantibus benignissimus Episcopus misericordia motus, et conpunctus noluit eos per omnia hereditate priuare, nec exheredes facere, sed consuluit paupertati eorum, et ita fieri permisit, ea ratione, ut ipsas tres colonicas plenas restituissent cum curtiferis, et terris, pratisque, et pascuis, et quicquid ad ipsas tres colonicas pertinere uidebatur, et super haec omnia medietatem silue, saltuumque et omnium confinium eorum, quicquid in ipso die habere uiderentur culti uel inculti, uel ad colendum conprehensum habuissent, omnium illorum confinium medietatem in siluis, et

in

in ruris, et in runcariis (i. e. agris incultis) dimiserunt in manus Erchanberti Episcopi, et Aduocati sui Oadalrihi, et aliud, quicquid ex parte hereditatis eorum habuerunt cum iuramento super capsam corporis Sancti Tertulini confortare, et confirmare uoluerunt. Sed ipsum iuramentum per misericordiam suam supra dictus Episcopus dimisit eis, si pleniter perfecissent, sicut supra prenotatum est. Hoc factum est anno incarnationis DCCCXXXVII. Indictione XV. Hludouici Regis nostri in Baiaria XII. Hoc peractum in presentia uenerabilium uirorum Erchanberti Episcopi, Liutpaldi, et Ratolti Comitum, et Rihoni Comitis, et Engilharti Comitis, et alii presentes testimoniales etc." Rex ipse IB. n. DCCII causa cognita episcopo Annoni uindicauit uineas quasdam ab Episcopo Tridentino mala fide possessas. Quodam tempore, dum turbida res agitabatur in episcopatu Frisinge, contigit Deo donante plebem elegisse sibi Annonem Episcopum, quod Domnus Rex Ludovvicus assensit, talemque uotum benigne suscepit, illumue statuit feliciter regere Sanctum ouile. Tunc temporis Odalschalc Triente Episcopus per malorum suasionem ad Pauzanam uinearum Sancte Marie inuasionem fecit iniuste. Quibus sibi subactis, ut locus obtulit dono Dei optimus Rex Ludovvicus interea ad Eipilingun dies quadragesimales frequentabat, misit aciem Baiovvariorum in Poëmanios, quorum ductor Ernst Comes exstitit Episcopis simul comitantibus. Tum demum reuersi cum rumore non minimo, ut moris est, confluebant ad Regem. Tum autem euenit inter alia Missos Regis Longobardorum affuisse Notingum Episcopum, et Pernhardum Comitem, simulque Odalscalci Episcopi Iacobum Aduocatum, et Willipertum pro uineis ipsis contradicendis. Tunc mediatore Rege interrogante causam terminandam, quid legis fuisset, turba tota subclamat prouinciarum, qui uestituram prius haberet, inter duo regalia testes exhibere, si XXX annorum etate subiectae essent uineae ad domum Sanctae Mariae, nunquam mutaretur. Sin autem, ad locum Trientarum reuertissent. Initio autem hoc consilio statim Domnus Anno Episcopus testes exhibuit. Quibus praesentatis Domnus Rex mandauit Ernsto Comiti palatium adire, cum quo Missi Longobardorum Regis, ac Odalschalci palatium inierunt. Tunc iurauerunt testes, quorum nomina in libro traditionum habentur. Post iuramentum Ernst Comes interrogauit, quomodo se res haberet? Illi uero secundum legalem iustitiam sol-

§. XIIII.

7. item uineas ab episcopo Tridentino iniuste occupatas,

iudicium dirigente Ernesto comite.

§. XV. uere iuramentum parati ita dixerunt: hoc ſcimus ueraciter, quod ipſe uineae in ueſtitura domus Sancte Marie XXX annos ſine malo, et iniuria ullius hominis permanſit. Tunc Ernſt Comes regalem multitudinem, uulgique Summam interrogauit: quid iuſtitiae eſſet peragendum? omnes autem ſingulatim ad ultimum ſimul iudicabant aeuis temporibus ad domum Sancte Marie eas perſiſtere. Quod et Rex ita definiuit eſſe, et Miſſi ineuitabili aſſenſerunt iuſticia. Actum ad Eipilingen XVI Kalendas Aprilis, anno incarnationis Domini DCCCLV. Indictione III. Num. DCCIII. Cum tres bonitatis et pacis inter Regum ſtatuta uentilatur, Ludovvici quippe Baiovvariorum Regis, et equiuoci ſui Ludovvici Longobardorum Regis, contigit conuentum illorum alloqui fore ad Trientam Odalſcalci Epiſcopi ciuitatem. Ibi uero multa utilia Chriſtianitatis cum ſuis familiaribus Reges exercebant, et magna populorum concordia fiebat, letantes in eo, quod Octauianum (h. e. *pacatum*) tempus ſe accepiſſe mirabantur. Interim Domnus Epiſcopus pro eisdem uineis cum ſuis fidelibus ſermocinari cepit, ut in praeſentia Dominorum peracta cauſa uinearum iterato plenius ſtatueretur, praeſciuit enim ſe cum maxima iuſtitia commiſſum habere. Ideo uentilauit usque ad Regum patulas aulas, qui ſtatim ad illam interrogationem ſe erigentes fecerunt cauſam iuramenti pro uineis peractam ante ſe recoli. Cum ſcilicet cauſa, ſicut facta fuit ante illos duceretur, praecipiebant multitudinem plebis interrogare: Si iuſte cauſa ageretur inter urbem Friſingam, et ciuitatem Trientam? Tunc omnis plebs, cum audierat Concilium, tam principes, quam mediocres iudicauerunt iuſtiſſimum iudicium, ut uineae ad domum Sanctae Mariae perpetualiter, et inconuulſe permaneant.

§. XV.

Rex monaſteriorum ſalutem et commoda ſibi commendata habet.

Si Ludouicus in eccleſias beneficus fuit, quod abunde monſtrauimus, in coenobia non parca certe manu beneficia ſua contulit; nam modo eum uetera liberalitatis monimenta roboraſſe, modo noua addidiſſe, modo uaria impedimenta atque onera ſuſtuliſſe, modo lites compoſuiſſe, animaduertimus. Diſpiciamus primum de iſtis praeceptis regiis, quibus iura quaedam monaſteriorum aliunde quaeſita confirmantur. Chartarium Prumienſe ſuppeditat tabulas ad hunc locum pertinentes, quas MARTENE in ueter. ſcript. et monum. Collect.

Collect. T. I p. 187 diuulgauit: „domnus auus noster, ait Rex, §. XV, concessit quamdam decimam ad monasterium Altrepiae, de fisco, qui uocatur Neccranva. Postea uero serui in eodem fisco consistentes reclamauerunt se ad domnum genitorem nostrum, et dixerunt ei, quod non potuissent propter inundationem Rheni fluminis ecclesiam quaerere ad diuinum officium audiendum. Domnus uero genitor noster gloriosissimus imperator misertus eorum, concessit quoddam curtile in praefato fisco Neccrauuia ad unam ecclesiam construendam, nec non et unum mansum unde ipsa dotata fuit. Et etiam de terris sicut illi per licentiam domni genitoris nostri, scilicet serui ibi dotauerunt. Illam uero ecclesiam cum praefato manso concessit domnus genitor noster ad praefatum monasterium Altripiae. Postea uero deprecatus est celsitudinem nostram uenerabilis abba noster Ansbaldus una cum sancta congregatione sibi commissa, ut nostrae auctoritatis praeceptum super hoc scriberemus. Cuius petitioni ob amorem Domini nostri Iesu Christi libenti animo assensum praebentes, decreuimus ita fieri, et iussimus fieri hoc nostrae auctoritatis praeceptum, per quod decernimus atque iubemus, ut praefata ecclesia in praenominato fisco Neccrauuia cum illo manso, quem domnus genitor noster ibi concessit, nec non et cum terris, quas illi serui per licentiam domni genitoris nostri ad illam ecclesiam donauerunt, nec non et cum omni decima sicut temporibus domini aui ac genitoris nostri plenissime ibi data fuit perpetualiter deinceps habeant absque ulla contradictione, et nullus eis inde ullam molestiam uel inquietudinem facere praesumat. Nec de illorum piscatione, quam debent habere ad illorum uennam, sed per hoc nostra auctoritas praeceptum plenius in Dei nomine confirmatum nullo inquietante, sed Deo auxiliante, principaliter ad usus necessarios fratres in monasterio Prumiae Deo famulantes habeant absque ulla contradictione etc. IBID. pag. 191 Ludouicus Rex confirmat res quasdam proprietatis, quas quidam ac nobilis uir nomine Hererich tradidit ad modo dictum monasterium Prumiae, quod est constructum in honore S. Saluatoris, coram istis fideiussoribus, quorum nomina sunt Megingaudus comes, Milo, item Megingaudus uicedominus, Brunicho, Hunaldus, Ratadus, id est in locis quae uocantur Turglena, seu quod ipse propria tradidit manu in uilla, quae dicitur Vuihmundesheim, uel omnia quae ad easdem uillas pertinere uidentur proprietate iuris sui in marca Genzingas,

Confirmat ecclesiae in fisco Neccrauuiae exstruendae fundum, et piscationem pro usibus fratrum Prumiens.

2. Monasterium Prumiense a Wernhario comite uillas quasdam repetit,

et in

§. XV. et in Binga cum mancipiis utriusque sexus ibidem pertinentibus uel aspicientibus. Postea uero nepos huius Wernharius uoluit easdem res et mancipia de praescripto monasterio Prumio iniuste abstrahere. Tunc denique uenerabilis abba Ansboldus una cum sancta congregatione sibi commissa transmisit ad nostram (Regis scil.) clementiam, flagitans, ut ob mercedis nostrae iustitiam de eisdem rebus et mancipiis adimpleremus. Cuius petitioni ob amorem Domini nostri Iesu Christi libenti animo assensum praebuimus, et ita sicut petiit per omnia fieri decreuit. Et iussimus uenire in praesentiam nostram praescriptum Wernharium comitem nostrum, et inquisiuimus ab eo de eisdem rebus et mancipiis, quo ordine quaue ratione eas tenere uoluisset. Ille uero nulla ratione eas sibi usurpare potuit ad possidendum, sed concredidit sibi de illis, quod eas iniuste tenere uoluisset, et reddidit tunc eas illis fratribus in praesentiam nostram. Tunc illi monachi deprecati sunt serenitatem nostram, ut hoc scriptum eis fieri iuberemus, per quod decernimus atque iubemus, ut praescriptae res et mancipia utriusque sexus ad praescripta loca pertinentia, cum terris, pratis, pascuis, siluis, aquis, aquarumue decursibus, exitibus et regressibus, mobilibus et immobilibus, totum et ad integrum, permaneant in perpetuum ad usus fratrum Domino famulantium in monasterio Prumiae.

rege causam cognoscente.

Charta traditionis Hererici reperitur IBID. p. 188 et finitur: *Actum in Wimundasheim publice XII Calend. Sept. firmatumque legaliter Ansbaldo Abbate praesente ac Megingaudo comite pagensi proceribusque ac Scabinis pagensibus anno incarnat. Dom. Saluat. DCCCLXVIII indict. I regnante domno et glorioso Hludouico cum fratre Karolo XXVIII Lotbario uero nepote ipsorum.* IBID. p. 193 rex praecepto roborauit piscationem monasterio Prumiensi a Carolo M. concessam: „Ansboldus uenerabilis abbas detulit in praesentiam nostram quoddam praeceptum, in quo continebatur qualiter domnus auus noster Karolus imperator concessit de uilla Naucrauia ripam Rheni fluminis, et terminos de eadem uilla coniacentes ad ripam Rheni fluminis, ad quamdam piscationem et uinnam faciendam fratribus ad monasterium Prumiae consistentibus. Quam etiam piscationem et uinnam domnus Pippinus rex cum terminis supra fluuium Rheni consistentibus de praescripta uilla Naucrauia concessit ad monasterium Prumiae per suae auctoritatis praeceptum, et idcirco deprecatus est clemen-

3. Monasterio Prumiensi roboratur ius piscandi in flumine Rheni ad uillam Naucrauiae.

clementiam nostram praefatus uenerabilis abba Ansboldus, ut no- §. XV.
strae auctoritatis praeceptum super eamdem piscationem et uinnam facere iuberemus. Cuius petitioni ob amorem Domini nostri Iesu Christi libenti animo assensum praebentes, decreuimus ita fieri, et iussimus ei fieri hoc nostrae auctoritatis praeceptum, per quod decernimus atque iubemus, ut abbas et fratres in praefato monasterio Prumiae consistentes potestatem habeant de terminis, et finibus, et de ripa Rheni fluminis, quae pertinet ad uillam Naucrauiam, ut possint sibi uinnam et piscationem facere, ubicumque eis placuerit, ac melius uisum fuerit. etc.

4. Corbeiensium ius in uillam Hucxeri munitur.

Corbeiensibus monachis uillam Huxariam et fundum coenobii confirmat Rex in SCHATEN. Ann. Pad. P. I p. 130: „aderant inter caeteros fideles nostros quidam Monachi cum uenerabili eorum Praeposito Walanae, ex monasterio, quae noua Corbeia nuncupatur, coramque familiaribus Consiliariis nostris in praesentiam culminis nostri adducti attulerunt Domni ac genitoris nostri Hludouici excellentissimi Imperatoris quoddam praeceptum, in quo continebatur, qualiter idem Christianissimus Imperator praefatum monasterium in honorem S. Stephani Protomartyris Christi super fluuium Wisera, in uilla regia, in loco dudum nuncupante Hucxeri Adalhardo cuidam seni Abbati germanoque suo Walanae construi ac fabricari praecepisset, obsecrantes clementiam Serenitatis nostrae, ut pro maiori firmitate ac certiori studio securitatis, nostrae mansuetudinis super hoc praeceptum paterno ac regali affectu confirmari deberet. Quorum petitioni iustae, et rationabili aurem libenter accommodauimus, ac praescriptam uillam Hucxeri, quam Serenissimus Augustus ad praefatum monasterium tradiderat, cum omnibus finibus uel terminis suis, terrisque, siluis, aquis, aquarumue decursibus, seu cunctis adiacentiis, nec non apendiciis suis, siue res et possessiones, quae a Deum timentibus, uel gratiam diuinam diligentibus ibi conlatae sunt, etiam et res quae ad Corbegiam antiquiorem, ex cuius uocabulo illud monasterium nomen usurpat, traditae fuerunt, infra fines regni Saxoniae terris, siluis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, propriis uel communibus aedificiis, prius habitis uel postea constructis, mancipiis quoque diuersi generis uel conditionis, mobilibus et immobilibus datum, uel traditum erat cum omni integritate praefato monasterio, et Monachis ibidem Deo soli militantibus ad possiden-

§. XV. dum fruendumque per hanc nostram auctoritatem in eleemosinam praefati piissimi genitoris nostri ac nostram confirmare atque stabilire decreuimus. „ Monasteria Bauariae insignem praeceptorum regiorum copiam ostentant; quod non miramur, cum Ludouicus hanc prouinciam primam omnium gubernaret. Monasterii S. Emerami negotia quaedam firmabat, testibus tabulis PEZ. thes. anecd. t. I. P. III insertis. Praestariam roborat Rex p. 13: „ Erchanfridus Diaconus atque capellanus noster, nec non et propinquus suus Baturicus obtulerunt obtutibus nostris quandam cartam praestariam, in qua continebatur, qualiter Baturicus Ep. praestitisset eis ad usum meritum quasdam res ex ratione Monasterii sui S. Emmerammi, quasdam idem Erchanfridus ex suo proprio eidem largitatis munere contulerat monasterio, nec non et alias ex ratione eiusdem Monasterii eis ad usum meritum diebus uitae eorum concessisset, quae sunt utraeque res in uilla, quae dicitur Hruchinga, quae alio nomine Folinchoua uocatur, etiam et in alio loco, qui dicitur Buchusa cum mancipiis, casis, domibus, aedificiis, terris, pratis, pascuis, siluis, aquis, aquarumue decursibus, cum omnibus, quae in praedictis locis tam ex praedicti Erchanfredi donatione, quamque et ex ratione eiusdem Monasterii habere uidebatur; nec non et in alio loco, qui dicitur Alinchoba hobam unam; et deprecatus est excellentiam nostram, ut super hanc praestariam confirmationis nostrae praeceptum fieri iuberemus, per quod diebus uitae eorum firmius et quietius absque alicuius contrarietate ipsas res tenere, et possidere ualerent. Quorum petitionibus libenter annuimus, et hanc auctoritatem confirmationis nostrae eis fieri iussimus, per quam praecipimus, atque iubemus, ut diebus uitae eorum ipsas res teneant, et possideant. Et nullus quilibet Ecclesiasticae dignitatis praeditus, aut alius quilibet eis de ipsis rebus ullam inquietudinem, aut contrarietatem facere praesumat; sed liceat illis, sicut diximus, diebus uitae eorum usufructuario ordine tenere et possidere, et post eorum amborum discessum cum integritate in potestate et dominatione praedicti Monasterii reuertantur. „ IBIDEM p. 20 confirmatur traditio quorundam bonorum: „ uir uenerabilis Erchanfridus Reginesburgensis Ecclesiae Episcopus obtulit obtutibus nostris quandam traditionem, quod Willehelmus Comes ob Dei amorem, et animae suae remedium ad Monasterium S. Emmerammi tradiderat omnem proprietatem suam,

5. Praestariam Rex ratam esse iubet pro commodis mon. S. Emerami.

6. Confirmatur traditio monasterio S. Emerami facta a Willehelmo comite;

quam

quam ille habere uidebatur infra duo flumina inter Agastam et Nardinam, a locis uidelicet, ubi ipsa in Danubium fluunt, usque ad loca, ubi de uenis in amnes deriuantur, et ita usque in Nortvvalt in hanc partem siluae sine termini conclusione, cum domibus et aedificiis reliquis, et mancipiis, atque manentibus, pratis, pascuis, siluis, aquis, aquarumue decursibus, mobilibus et immobilibus, cultis uel incultis, quicquid habuit. Etiam et res illas, quas Engilradae coniugi suae ad dies uitae suae habere concesserat, et post obitum illius ad eandem traditionem S. Emmerammi pertinere constaret. Insupet et quicquid ad Rosdorf habere uidebatur, omnia et ex omnibus rebus ex illa parte Danubii, quicquid sibi pertinebat in mancipiis et aedificiis, ac uineis cultis, uel incultis, totum et integrum ad iam dictum sanctum locum tradidit, atque pleniter delegauit. Sed pro integra firmitate ac securitatis studio memoratus Erchanfridus, atque familiaris noster petiit celsitudinem nostram; ut eandem traditionem per nostrae mansuetudinis praeceptum confirmare deberemus. Cuius petitioni denegare noluimus, sed sicut unicuique fidelium nostrorum iuste petentium, ita nos illi concessisse, atque in omnibus confirmasse omnium fidelium nostrorum cognoscat magnitudo. Praeterea hos apices Serenitatis nostrae circa ipsum monasterium fieri decreuimus, per quos praecipimus, atque iubemus; ut res omnes, quas praedictus Comes Willihelmus tradiderat, atque consignauerat, per hanc nostram auctoritatem ad iam dictum sanctum locum in perpetuum consistant.„ IBID. p. 245 traditio Ratpodi Comitis rata habetur: postquam ergo in Dei nomine Ratpodus Comis ad sanctum tradidit Emmerammum, sicut in carta traditionis scriptum inuenitur, quicquid proprietatis ad Tullinam habere uidebatur, in praesentiam Ludouici Regis Reganesburc uenit, et omnia, quae ad Tullinam uisus est possidere, ad praedictum sanctum Dei nihil extra dimittens tradidit, ita scilicet, ut si haeres sibi non nasceretur, post obitum suum statim ista traditionis causa firmiter ad locum sancti Dei constaret. Si autem haeres sibi nasceretur, ut cum ducentis solidis res eiusdem traditionis redimeretur, ut sicut supra dictum est, in praesentia Regis et optimatum eius, omniumque sibi astantium haec traditio facta est, quorum ex parte nomina innotescimus. Ernost Comis, Vuerinheri, Timo, Ermfrid, Ratperht, Vto, Vuaning, Vuillihelm, Rihheri, Vuolfdrigil, Poso, Eginolf, Perchttolt, Rihho

§. XV.

7. item a Ratpodo comite.

§. XV. Rihho Com. Adalo, Ratolt, Popili, Rodolt, Fritilo, Reginpreht, Adalhoh, Managolt, Papo, Albker. Facta est haec traditio in loco supra dicto Anno Domini DCCCXXXVII. Monasterii Altahensis possessiones quasdam ueteres confirmat rex in HVNDII Metropoli Salisburg. part. II p. 9 his quidem formulis: uir uenerabilis Cozbaldus sacri palatii nostri summus capellanus et abbas Monasterii, quod dicitur Altaha, quod est constructum in honore S. Mauritii Martyris Christi, adiens excellentiam nostram innotuit clementiae nostrae, qualiter postquam terra Auarorum ex parte ab auo nostro Domino Carolo Imperatore capta fuisset, ipsius permissu atque consensu quaedam res in ipsa Marcha ad ius regium pertinentes eidem monasterio collatae fuissent, quas etiam usque nunc praedictum possedit Monasterium. Sed quia auctoritas traditionis exinde minime apparebat, deprecatus est idem Gotsbaldus Abbas, ut nostrae auctoritatis largitionem atque confirmationem eidem daremus monasterio, per quam ipsas res in posterum praedictum monasterium, eiusque rectores absque cuiuslibet impedimento aut contradictione tenere et dominari potuisset. Cuius deprecationem propter diuinum amorem et reuerentiam ipsius sancti loci libenter annuimus, et ipsas res perpetuo possidendas solenni datione eidem concessimus monasterio, id est locum, qui nuncupatur Wachauua, qui terminatur a fonte riuuli, qui uocatur Mystrica, usque ad eum locum, ubi ipse Danubium influit, ac deinde tendit sursum in ripam Danubii usque in Bochbach, et ultra Bochbach mansum unum, et deinde iuxta Bochbach sursum usque in uerticem montis, qui nuncupatur Ahornica, nec non et alium locum nuncupatum Accusbach iuxta ripam Danubii, cuius mensura est in longitudine milliarium unum et in latitudine similiter, nec non et campum unum, qui continet mansum unum, quem interiacet causa Frisingensis Ecclesiae. Has itaque res cum mancipiis, domibus, aedificiis, uineis, terris, syluis, pratis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, quantumcunque infra terminia praedicta de eisdem rebus continetur, totum et ad integrum, in ius et dominationem praedictae Ecclesiae perpetualiter ad habendum conferimus. Ita uidelicet, ut quicquid de ipsis uel in ipsis rectores uel ministri supra memoratae sedis ob utilitatem et commoditatem ipsius Ecclesiae facere uel iudicare uoluerint, liberam habeant in omnibus potestatem faciendi, quicquid elegerint.

8\. Monasterii Altahensis possessiones in marcha Auarorum roborantur.

IBI-

§. XV.

9. Bribinus Dux, consentiente rege, donat monasterio Altah. partem proprietatis suae.

IBIDEM pag. 11 rex annuit traditioni Bribini Ducis pro dicto monasterio: Scilicet Bribinus fidelis Dux noster, Rex ait, ueniens in procerum nostrorum praesentiam postulauit Serenitatem nostram, ut de rebus proprietatis suae, quas ei in proprietatem concessimus, liceret ei partem aliquam ob memoriam eius dare ad S. Mauritium, et ad Monasterium nostrum Altaha, cui tempore illo Abbas Ottgarius praeesse uidebatur et rector, cuius petitioni libenti animo assensum praebentes decreuimus ita fieri. Dedit itaque Bribinus fidelis Dux noster cum consensu et licentia nostra ad praefatum Monasterium S. Mauritii martyris Christi de sua proprietate in suo Ducatu quicquid habuit ad Salipiugiti infra terminos istos. In Orientem ultra Salam fluuiolum usque in Slougenzim Marchan et Stresmaren, et sic sursum per Salam usque ad Waltungespuch, et sic inde usque in Hrabagisreit, et ad Chiristetin. Postea uero praedictus fidelis Abbas noster Otgarius deprecatus est celsitudinem nostram, ut easdem res per nostrae auctoritatis praeceptum confirmassemus. Cuius petitioni ob honorem Dei et S. Mauritii militis Christi, et bonum illius seruitium libenti animo assensum praebuimus. Et hoc ei nostrae auctoritatis praeceptum fieri iussimus, per quod decernimus atque iubemus, ut sicut praedicti termini in praedictis locis diffinitissime (diffiniti sunt), ita deinceps ad iam dictum monasterium per hoc nostrae auctoritatis praeceptum ipsae res nullo inquietante Deo auxiliante perpetuis temporibus consistant in proprium.

10. Rex tradit mon. Altah. uillam Nauuauuinida, et uetustiores res possessiones firmat,

IBIDEM p. 12 eiusdem coenobii possessionem antiquam noua donatione cumulat Rex, et prisca iura firmat: uenerabilis Abbas noster Otgarius adiit celsitudinem nostram, humiliter implorans, ut quasdam res proprietatis nostrae ad monasterium, quod uocatur Altaha, constructum in honore S. Mauritii in proprium concedissem. Nos itaque petitioni ipsius libenti animo assensum praebuimus et concessimus quasdam res proprietatis nostrae ad Monasterium Altaha, id est uillam, quae uocatur Nauuauuinida iuxta riuulum Trebinam. Admonuit etiam celsitudinem nostram praedictus Abbas, qualiter Dominus Auus noster Carolus licentiam tribuit suis fidelibus in augmentatione rerum Ecclesiasticarum Dei in Pannonia carpere et possidere haereditatem, quod per licentiam ipsius in multis locis, et ad istud etiam monasterium factum esse dinoscitur. Fuerunt namque in uestitura praedicti monasterii quaedam loca nomine Scalcobach, sicut ipse riuulus fluit in

§. XV. Occidentalem partem usque in Dagodeos Marcha, et inde in Orientalem plagam usque in Ryzara Marcha, atque in eum locum, quem uocat Cidalaribach in ſaltu Eniſae fluuii, qui coniacet inter Danubium et Ibyſam, atque Hurulam in meridianam partem, usque in uerticem montis et ad Biugen manſos quinque et quicquid ad praedictas uillas pertinet, hoc eſt in mancipiis, aedificiis, terris, cultis et incultis, uineis, pratis, ſyluis, uenationibus, paſcuis, aquis aquarumue decurſibus. Licet itaque fuiſſent in ueſtitura praedictae res ad praeſcriptum monaſterium, tamen ibi non erant confirmatae per illius auctoritatis praeceptum. Qua de re commoniti hoc noſtrae auctoritatis apices fieri iuſſimus, per quos decernimus atque iubemus, ut praedictae res cum omnibus praenominatis ad praeſcriptum monaſterium Altaha in noſtra eleemoſyna atque in remedio animarum anteceſſorum noſtrorum inuiolabiliter perennis temporibus permaneant, nullo contradicente. IBIDEM donationem Abbatis Otgarii praecepto ſuo munit Rex: uenerabilis Otgarius Abbas et uocatus Epiſcopus adiit celſitudinem noſtram deprecans, ut ob mercedis noſtrae augmentum, loca quaedam pertinentia ad ſuum Monaſterium Altaha, quae ille una cum communi conſilio fratrum ad illorum uſus neceſſarios deſeruire conſtituit, nec non etiam quae antea habuerunt, quorum locorum nomina hic ſubtus tenentur inſcripta, per noſtrae auctoritatis praeceptum eis perpetualiter habere concederemus. Cuius petitioni ob amorem Domini noſtri Ieſu Chriſti libenti animo aſſenſum prebentes, ita decreuimus fieri. Conceſſimus itaque praeſcriptis fratribus conſiſtentibus in Monaſterio Altaha ad illorum uſus neceſſarios res, quas antea habuerunt in iſtis locis, quorum nomina ſunt, Buechofen, Heidolfinga, Oparinhuſa, Bogama cum Anſolfinga, Vrbach et quae illuc pertinent cum Schellmaha, Mülihein. Nec non etiam eas res, quas uenerabilis Otgarius Abbas ibidem ad illorum uſus neceſſarios poſtea per noſtram licentiam adauxit in iſtis locis, quorum nomina ſunt, Altdorf cum Niunhuſa et ad Walde, poſt obitum Odali, Zullinga, Vſterlinga, Smidaha cum decem uineis ad Mahouue, ad Bouhhae, poſt obitum Slemari, et loca, quae Richoui et Richardo ad obedientiam commendata ſunt poſt obitum amborum. Et quod Heribertus habuit, poſt obitum eius et coniugis ſuae, atque tertiam partem ſalis ad ſalinas, et ſi deinceps aliquis res ſuas ad praefatum Monaſterium tradiderit, in praedictorum fratrum redi-

II. pariter ac donationem Otgarii Abbatis Altah.

redigatur seruitium. Has itaque praescriptas res cum omni integritate in praedictorum fratrum seruitio perpetualiter per hoc nostrae auctoritatis praeceptum plenius in Dei nomine confirmatum permanere concedimus, ea uidelicet ratione, ut nullus ex successoribus nostris inde quippiam auferre praesumat, neque Abbas, neque alia quaelibet opposita persona, sed absque alicuius molestia uel inquietudine easdem res, ad illorum seruitium perpetualiter habeant, teneant, atque possideant. Reliquae uero res ubicunque sint pertinentes ad Monasterium Altaha sub dominio et gubernatione Abbatis existant, quem ipsi fratres secundum regulam S. Benedicti elegerint. In SCHEVCHZER. et LOCHMANN. Alphabet. tab. I et II indicatur charta Regis nostri, qua iura et immunitates monasterii Thuricensis confirmari dicuntur; sed paucula haec tantum afferuntur uerba: qualiter dilecta coniunx nostra Hemma - - ubi etiam charissima filia nostra Bertha domino auxiliante diebus uitae suae pracelle dinoscitur. §. XV. I. 12. Monast. Thuricensis iurium confirmatio.

§. XVI.

Vt donationis titulus Coenobiis semper erat optatissimus amplissimusque: ita etiam nihil reliqui fecerunt collegia pia, ut Ludouici nostri beneficentiam excitarent; quamquam rex sponte sua in domus religiosas largus esset et munificus. Agmen ducat Abbas Fuldensis, Sigehardus, de quo inter traditiones Fuldenses apud SCHANNAT. praeceptum regium num. DXVI haec memorat: Sigehardus uenerabilis Abbas deprecatus est Celsitudinem nostram (Regis scil.), ut ob mercedis nostrae augmentum quasdam res proprietatis nostrae consistentes in Buchonia in loco qui dicitur Harterateshus ad sanctum Bonifacii Fuldense monasterium concederemus et per nostrae auctoritatis praeceptum confirmaremus; cuius petitioni ob amorem Domini nostri Iesu Christi libenti animo assensum praebentes iussimus fieri hoc nostrae auctoritatis praeceptum, per quod praefatas res in Buchonia consistentes, in loco qui dicitur Harterateshuson cum silua illuc pertinente, omnibusque appendiciis in terris, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, exitibus et regressibus totum et ad integrum ex iure et dominatione nostra in ius et dominationem Sancti Bonifacii Martiris tradimus atque transfundimus; Rex tradit Monasterio Fuld. res proprietatis suae in loco Hartereshusa.

§. XVI. mus, ea uidelicet ratione, ut ab hodierna die et deinceps per hoc nostrae auctoritatis praeceptum plenius in Dei nomine confirmatum, nullo inquietante, sed Deo auxiliante perpetuis temporibus praefatae res ad praedictum monasterium permaneant absque ullius hominis contradictione etc.

2. Monasterio Campidonensi permittit sal Hala petere.

Monasterium Campidonense, hodie abbatis principis sedes, etiam habet, quod Ludouici nostri munificentiam laudibus efferat; isti enim monasterio, inquit instrumentum, *ubi praesente tempore Erchambertus Frisingensis ecclesiae episcopus rector praeesse uidetur, concessit, ut tres naues liceat ei dirigere ad Hallo propter sal accipiendum et ad necessaria fratrum in eodem monasterio degentium deducendum.* Summam huius documenti ex antiquissimo codice diplomatico Campidonensi exhibuit MEICHELBECK. in histor. Frisingens. P. I p. 127.

3. Abbati Prumiensi commendat ecclesiam Aquisgran. destructam, eamque dotat.

Monasterio Prumiensi rex liberaliter prospicit apud MARTEN. uet. script. et monument. T. I pag. 194: nos uenientes ad Aquisgrani palatii, inuenimus ibi ecclesiam destructam, quam genitor et mater in eleemosyna illorum construi fecerunt, ut ibi cymeterium esset mortuorum. Hanc ergo ut ita destructam reperimus, condoluimus inde, eo quod nec donata fuerat, nec etiam praeuisa ad Dei seruitium, sicut esse debuerat. Nos uero hoc cernentes, commendauimus eam Ansboldo uenerabili abbati, ut ipse eam in prouidentia haberet, et quisquis post eum abbas in Prumia esse uideretur. Dotauimus itaque eam, dantes ibi duo mansa et tertium mansum indominicatum cum uineis quas missus noster ibi consignauit, nec non et mancipia utriusque sexus, quorum nomina sunt - - - cum uxore sua Vrsilde nomine et infantibus eorum. Has ergo praescriptas res cum omni integritate, cum mancipiis utriusque sexus, concedimus ad ecclesiam S. Saluatoris, praecipientes, ut nullus ex successoribus nostris praescriptam ecclesiam ac res, quas ibi concedimus, auferre praesumat de potestate abbatis Prumiae; Sed inde in perpetuum rector ac gubernator abbas Prumiae ac sui fratres existant. Similiter ergo de duabus ecclesiis praecipimus, quarum una est ad Wornisali et alia ad Antiquum-campum, ut simul eadem donatione consistant cum appenditiis earum etc.

4. Monasterio S. Cornelii Ind. largitur uillam Crassinia-

Monasterio S. Cornelii ad Indam concessit rex uillam Crassiniacum in LVNIG. Spicil. ecclesiast. P. III pag. 725: ob amorem Dei omnipotentis, et emolumentum animarum genitoris ac genitricis, seu nostra totiusque Regni nostri stabilitate, seu ad petitionem fidelis nostri Adalongi, Abba-

Abbatis, largimur res proprietatis nostrae monasterio Indensi constructo in honorem Domini et Saluatoris nostri Iesu Christi, unde et praedictus Adalongus Rector esse uidetur, uillam iuris nostri nuncupata Crastiniacum cum omnibus mancipiis, et rebus ibidem aspicientibus, unde et hanc nostram authoritatem fieri iussimus, per quam firmamus, atque transfundimus supra taxatas res praedictae cellulae Sancti Saluatoris, cum omnibus appenditiis hoc est cum mancipiis utriusque sexus, cum terris, siluis, pratis, aquis aquarumue decursibus, quatenus in stipendiis fratrum ibidem Deo famulantium, caeterisque necessitatibus, quae hactenus fiscus noster exigit, amodo augeatur, atque a rectoribus ipsius matris Ecclesiae praeordinetur seu exigatur, nullo nostro Iudice contradicente, etc. cum, cum iuribus fisci.

5\. Corbeiensi undecim mansos in uilla Hemili, In SCHATEN. Ann. Pad. p. 132 Rex concedit Corbeiensibus monachis mansos undecim his uerbis: nos pro mercedis nostrae augmento concessimus ad monasterium, quod noua Corbeia nuncupatur, quod est constructum in honorem S. Stephani Protomartyris Christi, super fluuium Wisera, in uilla regia, in loco nuncupante dudum Hucxeri, mansa undecim, quae sunt in pago Langneae, in uilla, quae dicitur Hemili, cum omnibus appendiciis, uel ad se pertinentibus, in terris uidelicet cultis et incultis, siluis, aquis aquarumque decursibus, adiacentiis, peruiis, exitibus et regressibus, quaesitum et ad inquirendum, uel quantumcunque infra praescripta uilla, uel quae ad ipsam undecim mansa pertinere uidentur; ut nostri iuris atque possessionis in re proprietatis est, totum et integrum praescripto monasterio Corbeiae et monachis ibidem Deo soli militantibus perpetualiter ad possidendum fruendumque concessimus, atque de nostro iure in ius et dominationem praefati monasterii liberalitatis nostrae munere contulimus; ita uidelicet, ut quidquid exinde ab hodierna die uel tempore Rectores, et ministri eiusdem monasterii facere, ordinare, atque disponere uoluerint, per hanc nostram auctoritatem liberam in omnibus habeant potestatem faciendi quidquid elegerint.

6\. res proprietatis suae in uilla Amplidi, Idem monasterium alio munificentiae documento ornat Rex IB. p. 132: „nos ob amorem Dei et emolumentum animae nostrae quasdam proprietatis nostrae res concessimus ad monasterium, quod dicitur noua Corbeia, quod est situm super fluuium Wisera, constructum in honore sancti ac beatissimi Stephani Prothomartyris, ubi praesenti tempore Venerabilis Vir Warinus auctore

K Deo

§. XVI. Deo Abba praeesse uidetur, sunt enim praedictae res in pago Guottinga, in uilla quae dicitur Amplidi, hoc est mansum Dominicatum cum casis et reliquis aedificiis, cum aliis mansis uiginti ibidem aspicientibus ac deseruientibus. Has itaque res, sicut diximus, cum domibus, aedificiis, mancipiis utriusque sexus, salinariis, terris cultis et incultis, siluis, pratis, pascuis, aquis aquarumue decursibus, adiacentiis, peruiis, exitibus et regressibus, quaesitis et inquirendis, quemadmodum Banzleibs Comes in beneficium hactenus habuit, et nostri iuris atque possessionis in re proprietatis est totum et ad integrum praedicto monasterio concessimus, et de iure in ius, et dominationem eius liberalitatis nostrae munere contulimus, ita ut de eisdem rebus et mancipiis Rectores et ministri praedicti monasterii ob utilitatem et necessitatem ipsius facere, ordinare, atque disponere uoluerint, per nostrae auctoritatis largitionem libero in Dei nomine perfruantur arbitrio faciendi, quidquid elegerint.

7. cellulam Fischbecki, in pago Leri, Liberalitatis regiae testes quoque sunt codicilli, quos IB. p. 144 deprehendimus: petente atque suggerente Warino uenerabili Abbate, qui monasterium, quod dicitur noua Corbeia, nostra concessione in regimine habere dinoscitur, quod piae memoriae genitor noster construi iussit in honorem Dei, et sancti protomartyris Stephani, ubi et S. Viti Martyris pretiosa pignora seruari noscuntur, complacuit Celsitudini nostrae quandam cellulam iuris nostri uocatam Fischboeki, quae est constructa in pago Leri, memorato monasterio adiungere, atque per hanc nostram auctoritatem ei tradere, ut perpetuo sub eius ditione, cum omnibus ad se pertinentibus et aspicientibus consistat. Hanc ut diximus cellulam sub integritate, cum omnibus rebus, appendiciis et terminis suis, et cum omnibus ad se pertinentibus, id est, Basilicis, domibus, caeterisque aedificiis Decimis, siluis, campis, pascuis, aquis aquarumue decursibus, cultis locis et incultis, mobilibus rebus, et immobilibus, mancipiis diuersi sexus et aetatis memorato monasterio subditam esse facimus, atque per hanc nostram auctoritatem ita condonamus atque tradimus, ut in iure eiusdem, ac Monachorum inibi per tempora Deo deseruientium in diuersis necessitatibus ad diuinum cultum propensius exequendum absque cuiuslibet diminoratione, aut retractatione permaneat. Et nullus fidelium nostrorum ab eorum dominatione uel potestate eam quoquo modo auferre, aut in aliam quamlibet partem quacunque occasione transferre

§. XVI.

ferre praesumat. Corbeiensium opes alia augentur accessione p. 178: Nos (Rex Ludouicus) ob nostrae mercedis augmentum, et pro remedio animae Domini aui ac Genitoris nostri, nec non fratris nostri Hlotharii suique filii et aequiuoci concessimus quasdam res proprietatis nostrae ad monasterium situm in Saxonia, quod nuncupatur noua Corbeia, id est Villam, quae uocatur Lizzicha, ubi sunt homines L. qui picturas faciunt et picturae Vinearum, quinquaginta et septem particulae Vinearum. Vbi duae Carradae colligi possunt, et sunt ibi 30 foeminae, quae dant censum, unaquaque sex siclas uini, et de lino XII fusas III pullos, et XV oua, et de terra aratoria ad L. modios, et de pratis ad Carradas X. Has itaque praescriptas res cum omni integritate totum et ad integrum ex iure et dominatione nostra in ius et dominationem praescripti monasterii tradimus atque transfundimus. 8. uillam Lizzicha.

Praedia uaria larga manu Rex transtulit in Monasterium Herford. IB. p. 157: nos ob amorem Dei, et remissionem peccatorum nostrorum, atque pro remedio animarum Antecessorum nostrorum, Augustissimorum Imperatorum, ad monasterium, quod dicitur Heriuurt, quod est constructum in honore Sanctae Mariae semper Virginis, situm in Ducatu Saxonico, ubi praesentibus temporibus Hadevvic abbatissa et Rectrix esse uidetur, quasdam res proprietatis nostrae in pagis Dreini et Boroctra cognominantibus, et in Comitatibus Burchardi et Warini coniacentes, id est, casas dominicatas duas cum territorio dominicali, unam scilicet in Seliheim, et alteram in Stockheim, nec non et mansos triginta pertinentes ad loca praenominata, et quidquid dici aut nominari potest, quae ad praedicta loca iure pertinere noscuntur, cum familiis sexaginta, quae lingua eorum lazi dicuntur, totum, et integrum per hanc nostram auctoritatem ad memoratum monasterium perpetualiter in proprium tenendum concessimus, et de iure nostro in ius et dominationem eiusdem monasterii transfundimus et condonamus. 9. Herfordiensi res proprietatis suae in pago Dreini etc.

Aliam benignitatis tesseram eisdem addidit sanctimonialibus p. 160: nos ob amorem Dei, et pro absolutione peccatorum Antecessorum nostrorum Augustissimorum Imperatorum, atque pro remedio animae nostrae quasdam res proprietatis nostrae, quas Folcheri fidelis noster hactenus in beneficium tenuit in Ducatu Westfalorum, coniacentes in pagis Grainga et Trecvviti (Hrecvviti), nec non in comitatibus Burchardi, Walt- 10. item in pagis Grainga et Trecvviti &c.

 berti,

§. XVI. berti, et Albrici atque Letti. Id sunt mansi XIIII cum familiis uiginti, qui lingua eorum Luti dicuntur, ad monasterium quod uocatur heriuurt, quod est constructum in honore sanctae Mariae semper Virginis, ubi Haduvvic praesentibus temporibus Abbatissa et rectrix esse uidetur, cum omnibus appendiciis totum et integrum ad praefatum monasterium in proprium perpetualiter tenendum tradimus, et de iure nostro in ius et dominationem ipsius monasterii solenniter condonamus. Noua donatione illud monasterium impertiuit Rex IB. p. 162: nos concessimus quasdam res proprietatis nostrae ad monasterium, quod dicitur Herifurt, siue ad reliquias sanctae Mariae semperque Virginis in eodem monasterio consecratas, in pago uidelicet Grainga, in Villa, quae uocatur Kelueri, id est mansum indominicatum cum domibus, aedificiis, et omnibus adiacentiis, terris cultis et incultis, siluis, pratis ac pascuis, de reliquo beneficio, quod Hrodradus Comes habuit, dimidiam partem cum familiis supermanentibus utriusque sexus numero uiginti nouem. In alio autem pago, quod dicitur Sutherbergi, in uilla, quae uocatur Lodre, octo familias et nouem mansos. Et in eodem pago in uilla, quae uocatur Arpingi, unum mansum cum familia supermanente. Has itaque res, sicut superius diximus, cum domibus, aedificiis, mancipiis utriusque sexus, et terris, pratis, siluis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus totum et integrum praedicto monasterio ad proprium concessimus atque confirmauimus. Peragremus coenobia Bauarica. Monasterio S. Emmerami rex quasdam res proprietatis suae tradit, in PEZII thes. anecdot. tom. I part. III p. 15: nos pro mercedis nostrae augmento sanctae Reginisburch ciuitatis Ecclesiae, quae est constructa in honore S. Petri, Principis Apostolorum et S. Emmerammi, ubi etiam idem beatissimus martyr Christi corpore quiescit humatus, cui praesenti tempore uenerabilis Baturicus Episcopus, auctore Deo praeesse uidetur, quasdam res proprietatis nostrae, quae sunt in prouincia Auarorum, ubi locum, ubi antiquitus castrum fuit, qui dicitur Harlungeburch, cum reliquis adiacentiis in circuitu, quarum terminia sunt ab eo loco, ubi Erlaffa in Danubium cadit, sursum per ripam eiusdem fluminis usque ad locum, qui dicitur Erdgastegi, et ab eodem flumine in orientali parte usque ad medium montem, qui apud Vuinades Colomezza uocatur, ubi in duabus arboribus euidentia signa monstrantur, et ab eo loco, a parte Aquilonis usque

[Margin notes:]
11. in uillis Kelueri et Lodre et Arpinga.

12. Monasterio S. Emmerami Ratisbon.

res proprietatis in terra Auarorum.

usque in Danubium, et ad meridiem et occidentem per uerticem montis, sicut euidentia arborum signa demonstrant, usque ad supradictum locum Erdgastegi. Has itaque res cum Slauis ibidem commanentibus, cum domibus, aedificiis, terris cultis et incultis, pratis, pascuis, siluis, aquis, aquarumue decursibus, adiacentiis, peruiis, exitibus et regressibus, quantumcunque infra praedicta terminia continentur, totum et integrum praedictae Ecclesiae perpetuo ad habendum concessimus, et de nostro iure in ius et dominationem eius liberalitatis nostrae munere contulimus, ita uidelicet, ut ab hodierno die et tempore, quicquid de praedictis rebus, et mancipiis Rectores et ministri memoratae sedis ob utilitatem et commoditatem eiusdem Ecclesiae facere, uel iudicare uoluerint, libero in omnibus perfruantur arbitrio, faciendi quicquid elegerint. Huic donationi aliud liberalitatis documentum adiunxit Ludouicus IBID. p. 17: nos pro mercedis nostrae augmento et aeternae retributionis fructu confirmauimus ad Monasterium S. Emmerammi martyris Christi, ubi idem praeclarissimus martyr corpore requiescit, quandam Ecclesiam cum mancipiis, et territoriis, sibi pertinentibus, quae est sita in prospectu fisci nostri, qui nominatur Tinguluinga, qui fuit cuidam seruo regio, nomine Antkario. Hanc itaque Ecclesiam, sicut diximus, ibidem pertinentibus, et cum omnibus aedificiis, terris, et quidquid ad eandem Ecclesiam pertinere uidetur, totum et ad integrum praedicto Monasterio S. Emmerammi perpetualiter ad habendum firmamus, ita uidelicet, ut quidquid ab hodierno die et tempore Rectores ac ministri supra memorati monasterii, et inde ob utilitatem et commoditatem sui facere, uel iudicare uoluerint, libero in omnibus perfruantur arbitrio faciendi, quidquid elegerint. IBIDEM n. 18 beneficia ad monasterium sancti Emerami, quae ab eodem acceperat, post obitum suum reuerti iubet: nos uolumus, ut omnem proprietatem, quam diuae memoriae Domnus Karolus, piissimus auus noster ad Monasterium S. Emmerammi, Christi martyris condonauit, et Baturicus Episcopus, Rector ipsius Monasterii una cum consensu Monachorum, ibidem Deo famulantium, nobis beneficiauit, postquam diuina uocatione de hac luce migrauerimus, Rectores et ministri eiusdem monasterii eandem traditionem, quam Domnus, et auus noster Karolus Imperator ad praedictum monasterium tradiderat, perpetualiter in eorum uestituram reuertentes possideant. Sed pro integra firmitate ac securitatis

§. XVI.

13. ecclesiam sitam in prospectu fisci Tinguluinga.

14. beneficia, quae a monasterio habet, ad idem, post obitum ipsius, recursura.

§. XVI. ritatis ſtudio placuit nobis ob diuinum amorem has litteras noſtrae auctoritatis circa ipſum Monaſterium fieri, per quas decernimus, ut poſt deceſſum noſtrum nullus filius noſter, neque ſucceſſores noſtri iam ulterius in praeſcriptis rebus S. Emmerammi, quas per beneficium a Rectoribus praedicti Monaſterii habuimus, nullam poteſtatem habeant iniuſte inuadendi, neque in quoquam dominare, ſed in futurum cum omni integritate in poteſtate ac dominatione iam dicti Monaſterii absque alicuius contrarietate aut impedimento pleniter reuertantur. IBIDEM p. 22 eidem monaſterio largitur capellam Stiftinc: nos ob diuinum amorem et reuerentiam omnium ſanctorum conceſſimus ad proprium ad Monaſterium S. Emmerammi, ubi ipſe praeclariſſimus martyr Chriſti in corpore requieſcit, quasdam res proprietatis noſtrae, quae ſunt in Comitatu Rumoldi, in uilla, quae nuncupatur Sundargaue, hoc eſt: Capellam unam, quam habuit quidam Monachus ex Monaſterio S. Emmerammi, nomine Stiftinc, et de terra hobam unam, quae pertinet ad eandem capellam, quam acquiſiuit inter homines noſtros cenſales, totum et integrum ad iam dictum ſanctum locum per hanc auctoritatem ad proprium conceſſimus, et de noſtro iure in ius et dominationem eiusdem Monaſterii munere liberalitatis noſtrae contulimus, atque in perpetuum confirmauimus. Hos apices Serenitatis noſtrae circa ipſum monaſterium fieri decreuimus, per quos decernimus atque ſancimus, ut praefata capella et huba una de terra, ſicut ſupra diximus, ab hodierna die et tempore cum omni integritate et absque alicuius contrarietate aut impedimento ad idem Monaſterium perſiſtat. IBIDEM p. 23 dimidiam partem fiſci, qui uocatur Tullina, confert in monaſterium S. Emmerammi: nos cuidam ex primatibus noſtris, nomine Radpotto medietatem unius fiſci, qui uocatur Tullina, ſitus in regione Pannonia, cum omnibus appendiciis eius, uidelicet, qui ad ipſum fiſcum pertinent, tam mancipiis, quam uineis, terris, paſcuis, et caetera, quae dici aut nominari poſſunt, in proprium contulimus, ea ratione, ſi fidem ſuam erga nos inuiolatam ſeruaſſet. Sed quia ipſe a nobis totis uiribus ſe alienauit, et fidem atque iusiurandum omni infidelitate fraudauit, placuit Serenitati noſtrae eandem medietatem memorati fiſci ad noſtram dominationem recipere, atque pro abſolutione diuinae recordationis anteceſſorum noſtrorum Auguſtiſſimorum ſc. Imperatorum et pro remedio animae noſtrae, et corporis ſaluatione ad S. Emmerammum contradere,

15. capellam Stiftinc.

16. medium fiſcum Tullina.

§. XVI.

tradere, atque confirmare, quod ita per hanc noſtram auctoritatem nos feciſſe, omnium fidelium noſtrorum magnitudo cognoſcat, ea ratione; ut ipſa medietas ipſius fiſci ad menſam Monachorum, ibi Domino famulantium, ibi iugiter deſeruiat, et nullus Epiſcopus aut quislibet Praelatus easdem res in beneficium alicui dare ſiue ad opus ſuum recipere praeſumat, ſed ſolummodo ad opus ipſorum deſeruiant, et tamdiu eandem medietatem praenominati fiſci * (Rabotonem) * inferiorem noſtrum habere liceat, quo usque nos in alterum locum ex aliis rebus illum adiuuare poſſimus. Atque tunc eodem momento temporis memorati Monachi praefatam medietatem fiſci cum omnibus ſuis conſiſtentibus recipiant, teneant, atque poſſideant, et quidquid exinde pro utilitate ſua facere uoluerint, liberam et firmiſſimam in omnibus habeant poteſtatem Chriſto propitio faciendi. Nec monaſterio Altahenſi regis deerat munificentia. Teſtes ſunt tabulae aliquot apud HVNDIVM c. l. p. 8 ſq. obuiae: petente ac ſuggerente Gosbaldo uenerabili Abbati et fideli noſtro, inquit Rex, complacuit nobis propter ſuum deuotiſſimum erga noſtrae manſuetudinis obſequium, quasdam res proprietatis noſtrae, quae ſunt in uilla, quae uocatur Ingolſtat, et quas praefatus uir hactenus in beneficium habuit, ei deinceps ad proprium per noſtrae largitionis munificentiam concedere. Id ſunt eccleſiae duae, curtis dominicata, cum caeteris aedificiis deſuper poſitis, de terra arabili iornales centum triginta, de pratis ubi poſſunt colligi de faeno carradae quadringentae. Mancipia infra curtem inter pueros et foeminas genecias, numero uiginti duo. Manſi ſeruiles ueſtiti ad eandem curtem aſpicientes uiginti duo. Sint manſorum duodecim. Vnde etiam pro firmitatis ac maioris ſecuritatis ſtudio praeſentem auctoritatem largitionis noſtrae fieri iuſſimus, per quam memorato Abbati rem ſuperius nominatam cum ſuis pertinentiis, campis ſcilicet, ſyluis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumue decurſibus, molendinis, mobilibus atque immobilibus, ſeruis quoque uel ancillis, et quicquid ad eandem curtem iuſte et legaliter pertinere dinoſcitur, et noſtri iuris atque poteſtatis iure proprietatis eſt, totum et ad integrum, quod ille ſicut praefati fuimus, in beneficium habuit, largimur, de poteſtate noſtra in eius transfundimus dominationem iure proprietario ad habendum, ita ut ab hodierna die nulla perſona noſtris uel ſucceſſorum noſtrorum temporibus, aliquam ex his praeſumat ei afferre inquietudinem, ſed per hoc

* recentiori manu additum.

*Cod. inſertorem. Cod. Vdalrici Babenberg. Miniſterialem.

17. Monaſterio Altahenſi res proprietatis in uilla Ingolſtat, beneficii nexu ſoluto,

§. XVI. hoc nostrae donationis praeceptum hoc eum quiete tenere liceat. Et inde quicquid elegerit, uel facere uoluerit, liberam in Dei nomine in omnibus habeat faciendi potestatem.

18. item res proprietatis

Ad idem monasterium spectat etiam charta regia p. 11: nos ob petitionem Eginulfi fidelis nostri quasdam res proprietatis nostrae, quas quondam Reginbertus et Reginolf pater suus seruus noster possidens incolebat, ad Monasterium, quod uocatur Altaha, cui Otgarius Abbas et rector praeesse constituitur, ad proprium dedimus, datumque in perpetuum mansurum esse uolumus. Quicquid Reginbertus praedictus, et Reginolf pater suus seruus noster de nostro iure habere uisus fuit. Sunt autem ipsae res in coniacentibus terminis prope monasterium Altaha in pago Quinzingöuue situm, in territorio, quod est inter Svveinaha et Monasterium Altaha contiguum. Sed pro integra firmitate petiit praefatus Otgarius nostrae auctoritatis praeceptum super hac re sibi conscribi, cuius petitioni libenter annuimus, et hoc praeceptum nostrae donationis scribere iussimus, per quod praecipientes imperamus, ut res superius comprehensae, iure firmissimo in potestate eiusdem Otgarii successorumque ipsius perpetualiter sine ulla contradictione inconuulsae permaneant. Et quicquid inde elegerit faciendum, plenariam deinceps et liberam faciendi potestatem habeat.

in pago Quinzingouue

19. Monasterio Lunaelacensi

Monasterium Lunaelacense a rege ditionem Abersee dono accepit, quod ex charta in Chronico Lunaelacensi, pag. 70 exhibita, elucet; sed quia tabulae istae a consueto stilo curiae Ludouicianae nonnihil recedunt, de iis §. XXXX dispiciemus. Res ipsa extra dubitationem posita uidetur, teste notitia quadam cit. l. p. 72 occurrente: In hac notitia continetur, qualiter Lantpertus Abbas Hludouuicum pium Regem postulauit intercedentibus Ernosto et Adalberto, ut ad Monasterium Sancti Michahelis, quod est constitutum ad Maninseo, in elemosinam suam perdonaret quendam lacum, nomine Aparinesseo cum omni foreste circumiacente ad utilitatem seruorum Dei, qui in eodem Monasterio Domino seruire student. Rex uero ob memoriam animae fecit ita, et donauit ad S. Michahelem supra dictum lacum et forestem, ut nullus de die illa et deinceps aliquam contrarietatem in his rebus facere auderet, deditque Missum suum, qui inde supra nominatum Abbatem et seruos Dei uestiret. Tunc et ille Missus iussionem Dominicam implens uestituram peregit. In occidente a riuo nominato Zinchinpah, ubi ipse in Aparinesseo decurrit,

lacum Aparinesseo cum omni foreste.

currit, et ab Oriente in eo loco, ubi Tinnilipah in eundem lacum §. XVI. influit, usque ad eum locum, ubi Iſcula in Trunam cadit, ut absque ullius contradictione illuc conſtaret. Et ex alia parte terminum haberet usque ad Wizinpah, ubi et ipſe in Atarſeo uadit, et ad alium Wizinpah, usque dum ipſe in Trunam decurrit, ita uidelicet, ut nemo alienus in hoc lacu piſcari auderet, neque in ſupra dictis locis uenationem exercere, ſed pleniter ad ſupra dictum Archangelum conſtaret. Haec donatio facta eſt ad Rantesdorff anno Domini DCCCXXIX. Hoc ipſum documentum deprehendimus etiam apud PEZIVM c. I. p. 205. Monaſterium Sanctimonialium Tigurinum rex noſter inſignibus liberalitatis documentis ornat. Tabulas iam ediderat MAGERVS de Aduocatia armata cap. V, p. 155; ſed CONRINGIVS in cenſura diplomatis etc. p. 360 illas ab illuſtris Tigurinae reipublicae miniſtro ex autographo deſcriptas et ſigillo publico urbis munitas ſe accepiſſe commemorat; quare fidem illius hic inprimis ſequimur. Ita uero habent uerba: nos pro Sereniſſimi Imperatoris aui noſtri Karoli et praeſtantiſſimi Hludovvici Auguſti domni ac genitoris noſtri nec non et noſtra ſempiterna remuneratione ac pro coniugis prolisque noſtrae chariſſimae perpetua mercede curtim noſtram turegum in ducatu alamannico in pago durgaugenſe cum omnibus adiacentiis uel aſpicientiis eius ſeu in diuerſis functionibus. Id eſt, pagellum uroniae, cum eccleſiis domibus ceterisque aedificiis deſuper poſitis mancipiis utriusque ſexus et aetatis terris cultis et incultis, ſyluis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumue decurſibus, adiacentiis, peruiis, exitibus et regreſſibus, quaeſitis et inquirendis, cum uniuerſis cenſibus et diuerſis redibitionibus. Inſuper etiam foreſtem noſtrum albis nomine, et quicquid in eisdem locis noſtri iuris atque poſſeſſionis iure proprietatis eſt, et ad noſtrum opus inſtanti tempore pertinere uidetur, totum et integrum ad monaſterium noſtrum tradimus quod ſitum eſt in eodem uico turegum, ubi ſanctus felix et regula martyres Chriſti corpore quieſcunt, quod nobis uidelicet eo rationis tenore complacuit agendum, ut deinceps inpoſterum ibidem omni tempore ſanctimonialium feminarum ſub regulari norma degentium uita conſeruatio (conuerſatio) que monaſterialis monaſtico cultu inſtituta caelebretur, et libentius propter huius loci ſupplementum a nobis iam praedictis martyribus dediti dei famulatus illic exhibeatur, ac pro noſtra debitorumque noſtrorum omnium

20. Monaſterio Thuricenſi

curtem Turegum,

pagellum Vroniae,

foreſtem Albem,

L merce-

§. XVI. mercedis augmento diligentius ac uberius domini misericordia exoretur. Volumus etiam ut fidelium nostrorum nouerit beneuolentia, quod paterna pietate commoniti supradictum monasterium cum omni integritate una cum nostra traditione in locis praefatis dilectissimae filiae nostrae hildegardae in proprietatem concessimus, ut quantum domino permittente ualeat, familiam in eodem monasterio domino militante suoque dominatui subiectam disciplinis regularibus et obseruantiae monasterialis institutione corrigat et nutriat, locaque ipsa sibimet concessa quantum uires suppeditent profectibus et emendationibus augmentando prouehat ac emendet. Aliud diploma Thuricense ex autographo diuulgat CONRING. c. l. p. 367, ex quo iterum Ludouici in hoc monasterium munificentia intelligi potest: nos iuxta postulationem dilectissimae filiae nostrae hildagardae pro serenissimi Imperatoris aui nostri Caroli animae remedio, et praestantissimi Hludouuici augusti domni et genitoris nostri, nec non et nostra sempiterna remuneratione ac coniugis prolisque nostrae perpetua mercede, curtim nostram quae uocatur chama consistens in ducatu alamannico in pago turgaugensi cum omnibus adiacentiis uel appendiciis eius seu in diuersis functionibus. Id est curtem indominicatam cum ecclesiis domibus ceterisque aedificiis desuper positis mancipiis utriusque sexus et aetatis terrisque cultis et incultis siluis pratis pascuis aquis piscationibus uel piscatoribus aquarumue decursibus uel adiacentiis peruiis exitibus et egressibus quaesitis et inquirendis cum uniuersis censibus qui ad ipsam curtem pertinent et diuersis redhibitionibus uel quicquid in eisdem locis nostri iuris atque possessionis iure proprietatis est et ad nostrum opus instanti tempore pertinere uidetur, totum et integrum ad monasterium nostrum tradimus, quod situm est in uico nostro turegum ubi sanctus felix et sancta regula martyres Christi corpore quiescunt, quod uidelicet rationis tenore placuit nobis hoc agendum, ut ab hac die et deinceps inposterum ibidem omni tempore sanctimonialium feminarum sub regulari forma degentium uita conuersatioque monasterialis monachico cultu instituere delectetur et libentius propter huius loci supplementum a nobis iam praedictis martiribus dedita dei famulatus illic exhibeatur ac pro nostrae debitorumque nostrorum omnium mercedis augmento diligentius domini misericordia uberiusque exoretur. Monasterium Laureshamense etiam regia dona acceperat, quae praecepto roborata

21. quibus in alia charta additur Chama, curtis.

22. Monasterio Lauresham. res proprietatis

rata fuerunt in FREHERI comment. de Lupoduno p. 26: nos ob noſtrae mercedis augmentum, et pro remedio animae Domini aui et genitoris noſtri, conceſſimus quasdam res proprietatis noſtrae ad monaſterium Laureſham, quod eſt conſtructum in honore beatorum Apoſtolorum Petri et Pauli, ubi etiam requieſcit corpore S. Nazarius, hoc eſt in pago Renenſe ad Seneim et Bicchumbach, cum omnibus ibidem adiacentiis uel pertinentibus, in mancipiis terris uineis pratis paſcuis ſyluis aquis aquarumue decurſibus exitibus et regreſſibus, mobilibus, quaeſitum et ad inquirendum, totum et ad integrum ex iure et dominatione noſtra in ius et dominationem praefati ſancti loci tradimus atque transfundimus, ea uidelicet ratione, ut ab hodierna die et deinceps, per hoc noſtrae auctoritatis praeceptum, plenius in Dei nomine confirmatum in uſus fratrum Domino ibidem famulantium perpetualiter permaneant absque alicuius contradicentis obſtaculo. Quod ſi nunc Nos easdem res cum conſenſu et uoluntate dilecti filii noſtri Karoli ſtatim commutare poſſumus, hoc omnino deſideramus. Si autem hoc eſſe nequiuerit, tunc firmiter praecipimus atque iubemus, ut poſt obitum noſtrum perpetualiter ibi permaneant absque alicuius moleſtia uel inquietudine.

§. XVI.

in pago Renenſe

23. Monaſterio Rhinaugienſi

res proprietatis

et piſcationem.

Monaſterium Rhinaugienſe Ludouici noſtri munificentiae teſtimonium perhibet, edita charta in SAMMARTHAN. Gallia Chriſtiana Tom. V inter inſtrumenta pag. 509 num. 2: nos ob noſtrae mercedis augmentum, ait Rex, et pro remedio anime domini aui ac genitoris noſtri, nec non pro ſalute dilectae coniugis noſtrae ac cariſſima prole conceſſimus quasdam res proprietatis noſtrae ad monaſterium, quod uocatur Rinhouua, id eſt illam proprietatem, quam Vdilloz habuit in locis ſubnotatis, Gahtelinga, Sibelinga, Houeſtat, Hideſtat, Altunburg-Palba, Svvabovva, Raffa, Woluenefriuti, Wilechinga, Haſelaha, Arcinga, Wizvvila, Loucheringa cum eccleſiis cunctisque eccleſiaſticis rebus et mancipiis utriusque ſexus, curtilibus, aedificiis, terris cultis, et incultis, pratis, paſcuis, ſiluis, aquis, aquarumque decurſibus, molendinis, piſcationibus, uiis et inuiis, exitibus et reditibus, quaeſitis et inquirendis, omnibusque ad eadem loca iure legitimeque pertinentibus, ut perpetualiter permaneat ad monaſterium praeſcriptum Rinhovva, ubi nunc Woluine abbas eſſe dinoſcitur, quod uolumus ut ſit ſecuriter diebus uitae ſuae per hoc noſtrae auctoritatis praeceptum. Inſuper etiam de loco Loufa in omni quoque tempore tertia poſt bi-

§. XVII. 24. Monasterio Glanderiensi

duum die uel nocte usque Svvabovva; ab eodem autem omni tempore in utraque Reni parte usque ad locum, qua Shura influit, sine ullius contradictione piscandi potestatem concedimus. Nec minus habet monasterium Glanderiense, quod regis liberalitatem celebret ob chartam donationis ab eodem impetratam in MABILLONII annal. Benedict. Tom. III append. pag. 679, ubi ita legimus: fratres ex coenobio Sancti Martini, nec non et beati Vndonis confessoris Christi, nostram adeuntes clementiam reclamando, quod substantia uictus illorum minus deerant necessaria innotuerunt, unde precantes nostram mansuetudinem, ut pro amore Dei, et reuerentia Sanctorum inibi Deo quiescentium, nostra largitas ex rebus eiusdem ecclesiae aliquid restitueremus, et restituta in augmentum salubre uictus et uestitus pro remedio genitoris nostri, nostraeque coniugis, seu sobolorum nostrorum deinceps ad emolimentum proficerent. Quorum petitionibus aures misericordiae nostrae libenter acquiescentes, quia ecclesia ipsa in manibus nostris habebatur per consensum ac consultum Bertulfi Treuirensis uenerabilis archiepiscopi ceterorumque nostrorum, ad eorundem fratrum usum concessimus, ac praecepto nostrae authoritatis constituimus, id est uillam Grinstat in Warmacense cum omni integritate, eo scilicet rationis tenore, ut deinceps nostris futurisque temporibus potestatem habeant ipsi monachi ordinandi legitimo duntaxat iure de suis usibus quidquid rationabiliter elegerint uel uoluerint; et nulla regia uel episcopalis unquam potestas hoc nostrae authoritatis praeceptum infringere, uel uiolare audeat, sed ut superius dictum est, pro mercedis nostrae augmento ac genitoris nostri sobolorumque attentius Domini implorent misericordiam.

uillam Grinstat.

§. XVII.

Permutationes monasteriorum.

Regis cura, qua monasteria eorumque patrimonia prosequebatur, eo etiam pertinebat, ne quid detrimenti permutando caperent religiosa delubra. Exemplorum copia suppetit, ex quibus abunde patet, regem non solum ipsum permutationes cum coenobiis iniisse, sed et cum aliis initas confirmasse. Inter traditiones Fuldenses SCHANNATI num. CCCCLXX hanc commutationem deprehendimus, quae non ad regiae, sed ad priuatae chartae similitudinem accedit:

§. XVII. Rex cum rebus monast. Fuld. permutat

cedit: In Christi nomine. Ego Hatto humilis Abba ex monasterio Sancti Bonefacii, ubi ipse praeclarissimus Martyr corpore requiescit humatus, tradidi de rebus Sancti Bonifacii, una cum consensu et conhibentia monachorum, in eodem monasterio degentium, domno Hludouuico serenissimo Regi, secundum suam Licentiam in tribus uillulis, quae nuncupantur Zutilinga, et Vuillihereshus, et Thuna omnia et ex omnibus, quicquid in praescriptis uillis, et marchis, ad eas pertinentibus, uel aspicientibus, ad praefatum monasterium tenere uisus fui, praeter unum Curtilem, et in Mechitamulinero-marcha de terra Curtilem unum, id est, mansis, domibus, aedificiis, desuper positis, mancipiis utriusque sexus et aetatis, terris cultis et incultis, campis, siluis, pratis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, molendinis, adiacentiis, uiis, exitibus et regressibus, quaesitum et ad inquirendum; totum et integrum, Domno Hludovvico Glorioso Regi, ad suum proprium perpetualiter tenendum tradidi, atque legaliter corroboraui, ea uidelicet ratione, quia ipse pyssimus Dominus Rex, in reconpensatione earundem rerum tradidit de rebus suis propriis, per suum mansuetudinis praeceptum ad Sanctum Bonifacium in futurum firmiter tenendum, quae sunt in Bochonia, quas Harduvigus Vasallus ipsius Principis, prius per suum Beneficium habuit in Eitrungfeldono-marcha, omnia et ex omnibus quicquid illuc est, totum et integrum, ad iam dictum Sanctum Locum concessit atque confirmauit ✝ Signum Hattoni Abbatis, qui hanc Traditionem fieri et adfirmari rogauit ✝ Signum Bernochi presbiteri ✝ Signum Hunrati presbiteri ✝ Signum Theotmari presbiteri ✝ Signum Leobsuni presbiteri ✝ Signum Megingozi presbiteri ✝ Signum Hruodolfi presbiteri ✝ Signum Hattoni presbiteri ✝ Signum Engilberti presbiteri ✝ Signum Marchovvardi presbiteri ✝ Signum Hruotgarii presbiteri ✝ Signum Hruotberti presbiteri ✝ Signum Gerolfi presb. ✝ Sig. Engilhelmi Diaconi ✝ Sig. Theotoni Diac. ✝ Sig. Ortolti Diac. ✝ Sig. Reginharti Diac. ✝ Sig. Engilharti Diac. ✝ Sig. Hruotleichi Diac. ✝ Sig. Hermanni Diac. ✝ Signum Manovualdi Diac. ✝ Helmogozi Diac. ✝ Signum Vuolfleoz Diac. ✝ Baldhard Diac. ✝ Signum Sibigelti Diac. Actum Franconofurt Palatio Regio sub die XV Kal. aug. Anno Christo propitio XIII Regni Domni Hludouuici gloriosissimi Regis in Orientali Francia, Indict. VIIII in Dei Nomine feliciter amen. Ego Hermannus

res proprias in Bochonia.

§. XVII. 2. confirmat permutationem Hattonis Abbatis Fuld. et Hessi comitis.

mannus Diaconus, per iussionem Hattoni Abbatis scripsi et subscripsi. IBID. num. CCCCLXVIIII rex roborat permutationem pro commodis Fuldensium auctore Abbate susceptam: Vir Venerabilis Hatto, Abbas ex monasterio Sancti Bonifacii, ubi preclarissimus Martyr corpore requiescit humatus, nec non et quidam uir inluster Comis Hessi, atque Fideles nostri, dixerunt nobis, eo quod pro ambarum partium oportunitate de quibusdam rebus et mancipiis nuperrimam Commutationem fecissent: dedit igitur memoratus Abbas, ex ratione monasterii sui eidem Hessi Comiti ad partem regis tenendum in duabus uillis Bleihueld, et Gruonbah nuncupatis atque terminis earum Hobas uiginti quatuor, et mancipia quadraginta his nominibus. Gozmar. Geruvart. Reginhilt. Perahthilt. Hruoding. Heito. Mahfrid. Otleib. Heidolf. Reginvuar. Sandolf. Gundhart. Hadelung. Albun. Adalmar. Reginolf. Theotsuvind. Odalbirg. Gerleib. Leobman. Theotleib. Hruodrih. Suuarlind. Pliddrud. Vuillibirg. Reginvvar. Vuolbirin. Gundleih. Bernnuvig. Vualtrud. Hadubraht. Sigiburg. Leobman. Otrat. Theotmunt. Vuerinheri. Liobun. Gozmar. Gisalof. Vuolfrat. et e contra in Conpensatione huius rei, dedit praefatus Hessi Comis eidem Abbati ad partem monasterii sui in futurum tenendum de rebus Beneficii sui, quod proprietas Regis erat in duabus uillis quae uocantur Quirnaha, et Espinaveld, et in terminis earum Hobas uiginti quattuor, et mancipia quadraginta quorum haec sunt nomina. Hato. Albrih. Zeizhilt. Adalger. Sigivvart. Othilt. Vuallo. Vuerinburg. Regindrud. Engilburg. Vuerinbraht. Heririh. Rantolf. Helmunas. Otrih. Gozuvin. Heriolt. Zeizhilt. Luitger. Sigiflat. Regindrud. Herileih. Viugbraht. Herisuind. Perahtilt. Vuieltrud. Vuillimunt. Meginolt. Eoliud. Oto. Ratsuvint. Rihbraht. Vuinit. Gotescale. Heribraht. Peratgund. Vuarolf. Bernhart. Cunibraht. Frumiheri. unde et duas commutationes pari tenore conscriptas manibusque bonorum hominum roboratas ad relegendum nobis ostenderunt, sed pro integra firmitate ac securitatis studio petierunt Celsitudinem nostram ut easdem commutationes, per nostrum mansuetudinis praeceptum confirmare deberemus, quorum petitionem denegare noluimus, sed sicut unicuique Fidelium nostrorum iuste petentium; ita nos illis concessisse atque in omnibus confirmasse, omnium Fidelium nostrorum cognoscat Magnitudo praecipientes ergo iubemus, ut quicquid Pars iuste et rationabiliter alteri

contu-

contulit parti, per hanc deinceps nostram auctoritatem iure firmissimo teneat atque possideat; ea uidelicet ratione ut res quas Hatto Abbas dedit, in nostra dominatione in futurum permaneant et res quas Hessi Comes dedit memorato Abbati, ad suum monasterium consistant etc. IBIDEM num. CCCCLXXVI alia commutatio rege consentiente ac praesente peragebatur, his formulis concepta: Iustum est, ut ratum et stabile permaneat quod bona fide contractum est, et firma possessione teneatur, quod Pars Parti legitima Donatione contulerit: Placuit igitur, atque conuenit inter Venerabilem uirum Hattonem, Abbatem Fuldensis monasterii, ubi sanctus Martyr Bonifacius quiescit, et illustrem uirum Sigihardum Comitem, ut pro communi compendio quasdam possessiones rerum suarum inter se iure concambii commutarent, quod et ita fecerunt non tam commutandarum rerum utilitate prouocati, quam praeteritorum Beneficiorum, quae inter se saepe mutuo contulerant, recordatione illecti; prius namque Sigehardus Comes, ab Hattone Abbate postulatus, Beneficium suum apud Hengesfelt, quod ad spatium uitae suae, si uellet, habere potuisset, non solum consensit, sed etiam Regi Ludevvico persuasit, ut illud Partibus Sancti Bonifatii, quia Bonis Fuldensis monasterii contiguum erat, Regio munere conferret: propterea Sigihardum Comitem promptiorem effecit, ut de rebus suis Bona quaeque et in Locis conuenientia Abbati donaret et Fratribus, dedit igitur Vir clarissimus Sigihardus Comes, Viro Venerabili Hattoni Abbati, et Fratribus praefati Monasterii in Pago Vuingarteiba, quicquid proprietatis habuit in duabus uillis, id est in Liubegheim et Mensingenheim cum terminis et omnibus adiacentiis suis ad se iuste et legaliter pertinentibus, una cum Mancipiis, terris, domibus, campis, Siluis, Pratis, Pascuis, aquis, aquarum decursibus, mobilibus et immobilibus, et quicquid eo tempore in ipsis locis, proprietatis habuit: e contrario autem in Recompensatione illa, dedit praefatus Abbas Hatto, cum consilio Fratrum suorum, de rebus Sancti Bonifatii, praedicto Sigihardo Comiti, sicut postulauit, in Pago Chochingovve, in duabus uillis, id est, in Rotaha et in Vuestheim, et in Mulahgovue in uilla uocabulo Alahdorp, quicquid in eis et in omnibus adiacentiis earum, proprietatis habuit Ecclesia Fuldensis, in edificiis, in Mancipiis, Terris, Siluis, Pratis, Pascuis, aquis, piscationibus, et omnibus utilitatibus totum et integrum sicut eatenus idem Sigihar-

§. XVII.

3. eiusdem Abbatis et Sigihardi comitis.

§. XVII. Sigihardus Comes easdem res in Beneficio praefati Abbatis habuit, et per manum aduocati sui Gundalahi tradidit ei Proprietatis iure perpetuo possidendum: et ob hoc duas Cartas ambobus conscriptas, propter stabilem commutationis firmitatem inter se facere decreuerunt, ut uterque quod ab altero accepit, habeat, teneat, atque possideat, suisque posteris iure perpetuo possidendum relinquat, et quicquid inde facere uoluerit libero atque firmissimo perfruatur arbitrio. Actum publice in monasterio Fulda Anno XV Regni Ludouici Gloriosissimi Regis V die mensis Ianuarii coram ipso Rege, et cunctis Principibus presentibusque idoneis Testibus ✝ Signum Hattonis Abbatis ✝ Signum Gerharti Comitis ✝ Signum Sigifridi Comitis ✝ Signum Gundalaha aduocati.

4. Sigismari Abbatis Maurobac. et Hagilonis.

Rex denique commutationem bonorum in Honoltesuillare atque Hassinga uillis, a Sigismaro, Abbate Maurobacensi et Hagilone quodam susceptam diplomate quodam a. 842 confirmauit, cuius mentionem facit SCHOEPFLIN. in Alsatia illustrata t. I p. 692.

5. Facultatem libere permutandi indulget Rex Corbeiensibus.

SCHATEN. P. I p. 131 priuilegium regium libere permutandi Corbeiensibus indultum exhibet, generatim his uerbis conceptum: „illud uero inserere hoc praecepto nostrae placuit regiae auctoritati, ut licentiam habeant Rectores et ministri eiusdem monasterii, cum quibuslibet hominibus liberis res et mancipia legaliter commutare, uidelicet ut quidquid pars iuste, et rationabiliter alteri contulerit parti, deinceps per hanc nostram auctoritatem iure firmissimo teneant atque possideant, et quidquid exinde facere uoluerint, libero in Dei nomine perfruantur arbitrio faciendi quidquid elegerint.„

6. Rex ipse permutat cum Baturico ep. Ratisb. et rectore mon. S. Emerami.

Rex ipse bona quaedam permutauit cum Baturico episcopo et rectore monasterii S. Emmerami in PEZII thesauro anecdot. T. I P. III p. 19: nos unacum Baturico uenerabili Ep. summoque Capellano nostro pro ambarum partium opportunitate de quibusdam rebus et mancipiis nuperrimam commutationem fecimus. Res uero, quas nos Baturico, almifico Episcopo ad partem S. Emmerammi, martyris Christi, ubi idem Praesul modernis temporibus Rector esse uidetur, perpetualiter ad proprium tenendum tradidimus, sunt in pago Chelasgue, in uillis nuncupantibus Fandolueshusun, et Guntereshusun, atque Mandechingon, quidquid Engilmonus et Isandeoh per nostrum beneficium habuerunt, id est: ecclesiam unam et casis, domibus, caeterisque aedificiis desuper positis, mancipiis utriusque sexus,

ſexus, et aetatis, terris, ſiluis, campis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumue decurſibus, molendinis, adiacentiis, peruiis, exitibus et regreſſibus, quaeſitum, et ad inquirendum, uel quantumcunque praefati homines Engilmonus uidelicet, et Iſandeoh in praeſcriptis uillis prius per noſtrum beneficium tenuerunt, et noſtri iuris, atque poſſeſſionis iure proprietatis eſt, totum et integrum Sancto Emmerammo, martyri Chriſti, ad proprium conceſſimus, et de noſtro iure in ius et dominationem ipſius Monaſterii, liberalitatis noſtrae munere contulimus. Et econtra in conpenſatione harum rerum dedit nobis memoratus Baturicus Epiſcopus ex ratione Monaſterii ſui, Sancti Emmerammi una cum conſenſu et conhibentia Monachorum, in eodem Monaſterio degentium, ad noſtrum proprium poſſidendum quasdam res, pertinentes ad ipſum Monaſterium, quae ſunt in pago Huoſi in uilla nuncupante Solzimos, quicquid ille ibidem habere uidebatur, id eſt, eccleſia una, et caſis, domibus, caeterisque aedificiis deſuper poſitis, mancipiis utriusque ſexus et aetatis, terris, ſiluis, campis, pratis, aquis, aquarumue decurſibus, molendinis, adiacentiis, peruiis, exitibus, et regreſſibus, quaeſitum, et ad inquirendum, uel quantumcunque memoratus Baturicus Ep. in eadem uilla habere uidebatur, totum et ad integrum in poteſtate, ac dominatione noſtra tenendum in futurum legaliter tradidit, atque delegauit. Sed pro integra firmitate ac ſecuritatis ſtudio placuit Serenitati noſtrae easdem commutationes per noſtrum manſuetudinis praeceptum pleniter confirmare. Propterea has litteras noſtras fieri iuſſimus, per quas decernimus, atque iubemus, ut quidquid nos ad iam dictum locum tradidimus, perpetualiter permaneat poſſidendum, atque Rectores et miniſtri eiusdem Monaſterii, quicquid exinde ab hodierno die et tempore facere, ordinare, atque diſponere uoluerint, libero in Dei nomine perfruantur arbitrio faciendi, quicquid elegerint; et illas res, quas praefatus Praeſul nobis tradidit, ſicut ſuperius diximus, in futurum in poteſtate noſtra usque permaneant. IBID. pag. 199 alia Charta permutationis regiae, duos clericos reſpicientis, exhibetur: „In nomine Sanctae et unicae Trinitatis. Cunctorum liqueſiat induſtriae fidelium, quorumcunque obtutibus haec Kartula intuenda porrigatur: qualiter piiſſimus Rex Hludouuicus, Pater uidelicet Karlomanni, quendam Clericum, nomine Gundpertum, de Eccleſia Sancti Petri Apoſtoli cum ſuo quolibet clerico commutauit. Largiente

§. XVII.

7. item permutando accipit clericum Gundbertum.

§.XVII. giente igitur clementia ſua praedictum Gundbertum ſibi accepit, ut eum ob remedium animae ſuae liberum, atque ab opere ſeruili ſecurum praecepto auctoritatis ſuae efficeret: quod etenim miſericorditer ita peregit. E contra autem donauit Clericum ſuum, nomine Elefantem in manum ſanctae Dei Eccleſiae paulo ante nominatae, ac uenerabilis Epiſcopi Ambrichonis. Porro eidem Gundperto, quia utilior et maioris ingenii fuit ſcribendi, nec non et legendi, addidit Rex prudentiſſimus, quae ſubſequenter referam. Nam donatione ſua donauit in manum praedictae ſanctae Dei Eccleſiae, eiusdemque prouiſoris noualia, quae ſunt contra Monaſterium ad Vuerida, et contra nemus medium, quod ibidem obuium extat. Omne uero, quod nouiter in eodem loco agrorum uel pratorum extirpatum eſt, ex integro illuc transfudit, ac eidem adiacentia in parte Orientali poſtea in commutationem allaxauit. Illo autem in tempore Vuito Miniſterialis Regis fuit, princeps ſuper omnes foreſtes. Subiectus quoque eius, nomine Wichad haec ad perficienda et inueſtienda dirigebatur. Commutationes etiam alias, quas monaſterium hoc S. Emmerami inierat, rex roborauit. Sic cit. loc. pag. 7 Baturicus Epiſcopus Ratisbonenſis ut rector dicti monaſterii cum uiro quodam illuſtri Maurentio terras quasdam permutat. IBID. pag 14 Ludouicus permutationem approbat, quam coniux illius Hemma cum Baturico epiſcopo Ratisbon. hac lege iniit, ut ea acciperet monaſterium ſuperius, Obern Munſter, Ratisponae; monaſterio Manſeenſi epiſcopo tradito: *Dedimus itaque praefatae Kariſſimae coniugi noſtrae Monaſterium in Regenesburc, quod dicitur Oberunmuneſtri cum conſenſu Batrici praefati epiſcopi. Et e contra dedimus atque tradimus praefatum monaſterium Manenſeo ad S. Petrum, principem Chriſti apoſtolum et ad S. Emmerammum martyrem Chriſti, - - iubemus, ut ab hodierna die et deinceps memoratus epiſcopus per honorem b. Petri Apoſtoli et S. Emmerammi martyris Chriſti idem monaſterium cum omnibus rebus ad hoc pertinentibus et omnes ſucceſſores eiusdem epiſcopi absque aliqua contradictione filiorum noſtrorum omniumque in poſterum ſucceſſorum noſtrorum firmiter habeant* etc. Totam chartam dedimus in Commentario de re diplomat. Imperatricum §. LXXII. Apud eumdem PEZIUM cit. loc. p. 248 iterum Baturicus cum homine quodam Erchanperto nutu regis commutationem ſuſcepit pariter ac pag. 252 cum illuſtri uiro

8. Roborat commutationem Baturici ep. Ratisb. et rectoris mon. S. Emer. et uiri illuſtr. Maurentii.

9. eiusd. Baturici et Hemmae, reginae.

10. eiusdem Baturici et Erchanperti,

§. XVII.

uiro Vcciando. Nec Erchanfrido communtanti auctoritatem suam rex subtrahebat. Exemplum extat cit. loc. pag. 246, ubi dictus episcopus ex rationibus monasterii S. Emmerammi non nihil tradit Eparhoho, uiro nobili, ab eo hereditatem quandam recepturus. Eadem lege pag. 255 Suuidker quicquid Otram in beneficium habuit, accipit, ut aliam possessionem reddat. Singulari charta regia cit. loc. pag. 24 confirmatur negotium, quo Engilmarus diaconus proprietatem suam Ettinchoue monasterio Sanct. Emmerammi hoc pacto tradidit, ut beneficium, quod de rebus Sanct. Emmerammi haberet, inposterum possideret proprietatis iure: concessimus fieri, Rex ait, quandam traditionem inter Embrichonem uenerabilem Episcopum, et Engilmarum Diaconum. Tradidit namque Engilmarus suam proprietatem ad Ettinchouen in manum Episcopi, et aduocati eius Amalberti ad S. Emmerammum, quicquid ibidem habere uisus est, cum curtibus, aedificiis, pratis, pascuis, siluis, aquis, aquarumue decursibus, molendinorum locis, mancipiis nihil extra dimittens, sed totum ad praedictum Sanctum Dei transfundens; et sibi complacitauit de rebus S. Emmerammi beneficium suum in proprietatem cum consensu Episcopi, et omnium fratrum ibidem commorantium in loco, qui dicitur Heribrantesdorf, et hobam Heimonis cum mancipiis usque ad finem uitae suae, et postea omnia meliorata ad S. Emmerammum constarent. Igitur nos super eandem complacitationem hoc nostrae auctoritatis praeceptum fieri iussimus, per quod decernimus, atque iubemus, ut, sicut superius comprehensum est, ita diebus uitae suae securiter habeat, beneficium sc. in proprium; post suum uero obitum ad praedictam potestatem S. Emmerammi reuertatur. IBID. p. 213 episcopus Ambricho noluit de rebus monasterii S. Emmerammi quicquam permutare, antequam regem rogasset. Charta digna ob alias quoque caussas, quae hic recitetur: Deo gratias, quod ualde utilis et nimium fructuosa olim inter homines inoleuerat consuetudo, et adhuc plerumque apud quosdam nobiles bene caute que frequentatur, commutandi uidelicet quasdam res pro ambarum commoditate partium. Deinde complacuit fidelibus Episcopi Ambrichonis, ut illum instigarent; ut fecisset unam commutationem cum fidele suo Ogone, qui habuit bonas res, comparatas in proprietatem, bene pertinentes ad fiscos supra dicti Episcopi. Tunc Ogo confitebatur eo modo se fecisse, si bene restitueretur sibi. Et statim Episcopus consuluit

Vcciandi. 11. Erchanfridi ep. et rect. mon. S. Emer. et uiri nobilis Eparhohi, Suuidkeri. 12. Embrichonis episc. Ratisb. et Engilmari diaconi, beneficium suo proprietatis iure accipientis, 13. eiusdem Embrichonis et Ogonis. modus permutationis caute peracte

§. XVII. Monachos, atque Canonicos, si uoluntas illorum esset. Et illi dixerunt, quod bene esset, si antea misisset suos fideles, et inuestigaret, quae pars melior esset. Tunc iussit Episcopus Egilperto Praeposito, atque Auoni aduocato, et Vuolfhoho Clerico, et Deotfrido Vicario, ut perrexissent et inuestigarent, atque emensurarent subtiliter cum pertica. Placuit illis, et indicauerunt Episcopo eo modo, quo inuenerunt de proprietate Ogonis de terra arabili, et de silua iugera CLXXVIIII. Quod debuit Episcopus e contra dare, fuerunt iugera CXXXIII. Tunc dixit Episcopus, ut melius fuisset, si interrogasset Dominum suum Regem, quomodo sua uoluntas esset. Tunc dixit Rex eo modo fieri, sicut licentiam dedi, ut commutatio esset usque ad quinque hobas. Haec dictio a Rege dicta est in Idibus Iunii. Postea conuocauit domnus Episcopus Ambricho suos Monachos, atque Canonicos, et alios fideles suos, et fecerunt commutationem illam. Tradidit itaque supradictus Ogo ad S. Emmerammum in praesentia seruorum Dei et aduocati eiusdem Ecclesiae nomine Auonis in loco, qui dicitur Puohhusa casam cum curte, et de terra arabili iugera LXX et de silua iugera X et ad Punninchoua iugera X et de silua iugera XXXIX et ad Munolfinga casam cum curte iugera XXX et de silua iugera XX. E contra quoque Auo aduocatus praefati Episcopi tradidit iam dicto Ogoni de rebus S. Emmerammi, in loco, qui dicitur Matinga, casam cum curte, et de terra arabili iugera CXXXIII. Isti sunt, qui praesentes tunc aderant de Monachis: Egilperht, Faraman, Deotperht, Reginfrid, Adalgoz, et ceteri fere omnes. De Canonicis Sandrat, Ermanolt, Erchanperht, Vuolfhoh, Rodolt, Rihholf, etc. Postea Episcopus et sui fideles praeceperunt Auoni Aduocato, et Ogoni, ut perrexissent ad concilium Comitum ad Eitaraha, ibique testes tracti essent per aures. Hoc fuit in praesentia Chuniperti Comitis, et Cundopoldi Comitis et Rumoldi Comitis. Isti testes sunt ibi tracti: Reginhoh, Pazrih, Nidhart, Rodmunt, Liudhart, Eparhoh, Vuihmunt, Arhart, Perahthelm, Pern, Erchanpold, Rodmar, Erchanfrid, et caeteri. Similiter Rex firmam esse iussit commutationem aliquam cit. loc. pag. 249 inter Apollonium Abbatem, monasterii Bergensis, et Erchanfridum diaconum celebrata. Gotzbaldo Episcopi Herbipolensi et Abbati Altahensi generatim potestatem in commoda coenobii permutandi concessit Rex in HVNDII metropoli Salis-

digendae late narrantur.

14 *Rex confirmat commutationem Apollonii Abb. Berg. et Erchanfridi diaconi.*

§. XVII.

15\. Gozbaldo ep. Wirzburg. et Abb. Altah. liberam potestatem commutandi (prouide tamen) impertit.

Salisburgensi tom. II pag. 10: quia uir uenerabilis Gotzbaldus Wirzburgensis Episcopus nec non et rector monasterii, cui uocabulum est Althaha, nostram adiit celsitudinem, deprecans, ut sibi nostrae munificentiae praeceptum fieri iuberemus, ut ubicunque inuenire posset aliquas res et mancipia, quae a nobilibus hominibus aptius et congruentius suo monasterio commutare ualeret, nostrae benignitatis auctoritate sibi successoribusque suis et aduocatis eorum licentia commutandi tribueretur. Et contra quae a parte illius monasterii dantur his, qui cum eis commutare uoluerint, ratam et stabilem perpetuo commutationem fieri, hac auctoritate nostra decerneremus. Cuius petitioni, quia iuste et rationabiliter inde nostram mansuetudinem hortatum est, sicut unicuique fidelium nostrorum rationabiliter petentium aurem benignitatis nostrae accommodamus, ita istius petitionem ad effectum dignum duximus, statuentes, ut deinceps quicquid pro utilitate iam dicti monasterii praefatus Episcopus successoresque illius et aduocati illorum commutauerint, in mancipiis caeterisque rebus, syluis, seu etiam territoriis, per hanc nostrae beneuolentiae concessionem firmum et inconuulsum perpetuo permaneant. Et ut nulli liceat illam commutationem infringere uel irrumpere, aut infestare, sed, ut diximus, quicquid pars altera alteri dederit stabilitatem et incontaminatum futuris temporibus consistat. Illud tamen omnimodis praecipientes, ut cum maxima cautela et diligentia consideretur, ne peius aut deterius uel minus in ullo isto negotio parti et potestati praefato monasterio ex illa commutatione proueniat.

16\. Approbat commutationem Abb. S. Galli et Witperti.

Monasterium S. Galli permutationem cum Witperto, uasallo regis, impetrato regio consensu, iniit in HERRGOTT Codice probat. genealog. Habspurg. n. 71 et in GOLDAST. Scriptor. rer. Alemannicar. T. II p. 30. Apud eumd. GOLDAST. c. l. legitur concambium in cubiculo regis adprobatum: Omne quod inter diuersas partes bonis moribus sanisque consiliis fuerit definitum, necesse est ob utilitatem seruandae pacis atque futura iurgia deuitanda spacio temporis succedente conscriptionis uinculo colligare.

17\. item commutationem Totonis et Grimaldi Abb. S. Galli.

Quapropter conuenit inter quendam uirum nomine Totonem, et inter Grimaldum monasterii Sanct. Galli Abbatem et aduocatum suum Libonem una cum consensu fratrum quoddam concambium facere in Prisignovve, in loco qui dicitur Vuitinovva, quod et ita fecerunt. Ego igitur Toto ad monasterium Sanct. Galli dedi in praefato loco quattuor in iuchos,

 et

§. XVIII. et unam uineam in auia unius hominis labore procurandam: ea uidelicet ratione, ut e contra Rectores ipsius monasterii in concambium mihi donarent, quicquid in saltu Suarzvvald iuxta fluuium Melia hodierna die extirpatum et cultum haberent. Quod illi quoque meae potestati concesserunt, ita duntaxat, ut sicut iam supra dixi, quicquid in ipsa cella extirpatum possiderent, in concambium mihimet ipsi sine ulla contradictione possiderem: caetera uero, id est, inculta quaeque ipsamque siluam et potestatem caedendorum lignorum, nec non adiacentia cuncta, pascuas, marchas, aquarumque decursiones, ipsam quoque uiam sibi reseruauerunt in perpetuum. Praeterea quippe ego Toto ipsos obnixe rogaui, ut mihi unum pratum iuxta eundem fluuiolum concederent, promittens me partem proprietatis meae postea illis donaturum. Id ipsum uero, ut promissa factis implerem, similiter egerant, et conscriptione stabilitatis firmauerunt. Haec quoque condictio concambii tali ratione firmata est, ut haec praesens concambii carta ex utraque parte firma et stabilis permaneat stipulatione subnixa. Actum in Chirichheim in cubiculo Regis publice, praesentibus istis quorum hic signa continentur. Sign. Totoni qui hoc concambium cum Grimaldo Abbate et aduocato suo Libone perpetrauit. Sign. Vuitperti † Pero † Vuolfuini † Hagano † Libo iunior † Vto † Isanhart † Erchanfrid † Ridhard † Meginbert, item † Vto, item † Vuitpert. Ego itaque Theodhardus Praepositus uice Remmingi Presbyteri rogatus scripsi et subscripsi. Notaui diem Martis, II Nonn. April ann. XXVII regni Hludovvici in Orientali Francia, sub Karolo principe eiusdem Hludovvici Regis filio.

§. XVIII.

Cauetur, ne patrimonium coenobiorum distrahatur aut detur in beneficium

Etsi iam lege cautum, ne res ad ecclesias pertinentes distrahantur: chartarum tamen munimenta non superuacanea existimabant clerici ac monachi, quas ideo uariis clausulis ac diris, perpetuam possessionem stabilientibus, refertas deprehendimus. Nec tabulae nostrae regiae hac in re collegiorum religiosorum desunt securitati, ut iam passim monstratum fuit. Nominatim liquido fit documento charta Corbeiensis in SCHATEN. P. I p. 145: „Hanc quoque commonitionem subiungere curauimus, Rex inquit, ut praefatus Abbas, eiusque

eiusque per tempora Succeſſores prouideant de praefata cellula, ne aliquando negligatur in diuino cultu, neque cuilibet perſonae in beneficium tribuatur, ſed potius procuretur, ut ibi in perpetuum Dei cultus perſeueret, et ad praefati monaſterii monachorumque ibidem Deo ſeruientium uſus et neceſſitates perpetuum proſpiciat. „IB. p. 158 in literis Herford. legitur: ea ſcilicet ratione, ut perpetuo ſanctimonialibus ibidem domino iugiter famulantibus in cibariis et uictualibus reliquisque uſibus earum per futura tempora Chriſto propitio conſiſtant, et in beneficio res ipſae nulli concedantur, ſed ſolummodo abſolute ad menſam earum iugiter deſeruiant, et nullus Succeſſor noſter hanc auctoritatem largitionis noſtrae aliter immutare poſſit, neque ullus publicus Iudex, aut aliqua iudiciaria poteſtas aliquam moleſtiam, aut contrarietatem in his rebus illis facere praeſumat. Similia tradit aliud praeceptum iſti coenobio datum p. 160: Ita uidelicet, ut nullus Succeſſor noſter easdem res inde ulterius ſubtrahendi licentiam habeat, ſed ab hodierno die Rectrices atque ſanctimoniales ipſius monaſterii easdem res recipiant, atque deinceps per hoc noſtrum praeceptum data licentia Chriſto propitio habeant poteſtatem utendi pro communi utilitate eorum qualitercumque eis libuerit.

§.XVIIII. in monaſterio Corbeienſi,

2. Herfordienſi.

§. XVIIII.

Monaſteria ſummo ſtudio a regibus immunitatem haud ſecus ac eccleſiae contendebant; nam dum regis tutelae ſe tradebant, id potiſſimum agere uidebantur, ut omni iudicum poteſtati ſe ſubducerent, ac ſimul iura fiſci regii obtinerent. Quos non piget chartas intueri, ii non habebunt, quod de hoc regum munificentiae genere dubitent. Primum prodeat Fuldenſe coenobium, hodie inter reliqua longe eminens, cui rex Ludouicus defenſionem ſpopondit in SCHANNATI hiſtor. Fuldenſ. Cod. probat. num. 14: uir uenerabilis Hrabanus Abba ex Monaſterio quod dicitur Fulda, quod eſt ſitum in pago Grapfelt, conſtructum in honore Sancti Bonefacii Martyris Chriſti, ubi idem glorioſus Martyr corpore quieſcit, adiens Excellentiam culminis noſtri, obtulit nobis quandam auctoritatem immunitatis Domni et Genitoris noſtri Hludovvici praeſtantiſſimi Imperatoris, in qua continebatur, qualiter idem praeclariſſimus Princeps praefa-

Immunitatis ac tuitionis chartam conſequitur

monaſterium Fuldenſe

§. XVIII. praefatum Monasterium cum monachis ibidem Domino militantibus, et cum rebus uel hominibus ad se iuste pertinentibus uel aspicientibus sub sua constituisse defensione et immunitatis tuitione; obsecrauit namque praescriptus Abba, ut similiter ipsum Monasterium cum Monachis ibidem Deo famulantibus, et cum rebus et hominibus sibi legaliter pertinentibus sub nostra constitueremus defensione, et paternae auctoritati nostram quoque iungeremus auctoritatem, cuius petitionem quia iustam, immo rationabilem esse iudicauimus, libenter accommodauimus, et beneficium, quod nobis postulauit deuoto animo adsensum praebuimus, et ideo hanc auctoritatem propter diuinum amorem et uenerationem ipsius sancti loci, tranquillitatemque fratrum ibidem consistentium, circa ipsum monasterium fieri decreuimus, per quam in futurum sancimus, atque praecipientes iubemus, ut nullus iudex publicus uel quilibet ex iudiciaria potestate in Ecclesias, uillas, loca uel agros, seu reliquas possessiones, quas moderno tempore iuste et rationabiliter infra regnum diuinitus nobis commissum, praefatum tenet et possidet Monasterium, uel quae deinceps in iure ipsius sancti loci uoluerit diuina pietas augeri, ad causas iudiciario more audiendas, uel freda undecumque exigenda, aut mansiones uel paratas faciendas aut fideiussores tollendos, aut homines ipsius Monasterii tam ingenuos, quam et seruos super terram ipsius commanentes distringendos, nec ullas redibitiones aut inlicitas occasiones requirendas, nostris futurisque temporibus ingredi audeat, uel ea quae supra memorata sunt, penitus exigere praesumat, sed liceat memorato Abbati, suisque successoribus res praedicti monasterii cum omnibus sibi subiectis sub immunitatis nostrae defensione quieto ordine possidere, et nostro fideliter parere imperio, et quicquid de praedictis rebus ius Fisci exigere poterat, totum nos pro aeterna remuneratione praefato Monasterio et Monachis ibidem Deo seruientibus concessimus, ut ibidem perpetuo proficiat in augmentis etc.

cum iure fisci.

2. *Corbeiense* SCHATEN. P. I p. 144 tradit chartam Corbeiensem, hac sanctione munitam: neque ullus Iudex publicus, uel quilibet ex iudiciaria potestate in Ecclesias, aut loca, uel agros, seu reliquas possessiones memoratae Cellulae, quas praesenti tempore in quibuslibet pagis et territoriis habet, ac deinceps ibidem conlatae fuerint, ad causas iudiciario more audiendas, aut fideiussores tolendos, aut homines

mines ipſius cellulae, tam ingenuos, quam et Latos diſtringendos, aut ullas redibitiones, aut illicitas occaſiones requirendas ullo unquam tempore ingredi audeat, uel ea quae ſupra memorata ſunt, penitus exigere praeſumat. Sed liceat memorato Abbati ſub immunitatis noſtrae auctoritate ſucceſſoribusque eius, et Monachis in memorato monaſterio per tempora degentibus, iam dictam cellam cum omnibus ad ſe pertinentibus uel aſpicientibus, ad Dei et Domini noſtri Ieſu Chriſti famulatum diligentius peragendum absque cuiusquam contrarietate uti, et quaecunque ad ſuos in Domini noſtri Ieſu Chriſti militia uſus et neceſſitates pertinent, ordinare, diſponere, iuſteque efficere. IB. p. 158 Herfordienſes ex regis munificentia uarios fundos acquirunt, hac clauſula: ſed liceat ipſis ſuas res libere et abſolute Domino adiuuante, et noſtra munitione tuente poſſidere, omni iudiciaria remota poteſtate. In alia huic coenobio conceſſa largitionis auctoritate IB. p. 162 legimus: propterea hos apices ſerenitatis noſtrae circa ipſum monaſterium fieri decreuimus, per quos praecipimus atque iubemus, ut nullus iudex publicus in homines ipſius loci aſpicientibus poteſtatem ullo unquam tempore habeat praeter aduocatum eorum, neque fideiuſſores illorum tollendo, nec in Wadiis, aut publicis placitis aliquam diſtrictionem in eos faciendo, ſed ob Dei amorem noſtramque conceſſionem in futurum omnes res ſuperius inſertas ad iam dictum monaſterium pleniter deſeruiant absque alicuius contrarietate, aut impedimento. Lite de decimis epiſcopis dandis exorta, Corbeienſes ab hoc onere regis indulgentia liberantur IB. p. 177: „nouae Corbeiae monaſterium iuſſu glorioſi Genitoris noſtri conſtructum eſt in honorem ſancti Stephani protomartyris Chriſti, atque per uoluntatem eiusdem Imperatoris corpore eſt B. Viti Martyris inſignitum. Sed et ex integro ab omnibus publicae exactionis officiis et expeditione hoſtili tam de litis quam de ingenuis hominibus terram eius incolentibus abſolutionem promeruit, in quo et nos comprehenſum exiſtimauimus, et hactenus obſeruatum comperimus, ut decimae de dominicatis eiusdem monaſterii manſis non darentur Epiſcopis. Sed ad portam monaſterii darentur in eleemoſinam praefati Genitoris noſtri, et totius proſapiae eius, ut uidelicet eſſet, unde miniſtraretur peregrinis et hoſpitibus, qui nunquam deſunt monaſterio; nunc uero exorta quaeſtione per quosdam Epiſcopos, utrum nam hoc eidem monaſterio Genitoris noſtri noſtroque praecepto conceſſum ſit:

§. XVIIII.

3. Herfordienſ.

4. Corbeienſes a decimis quibusdam perſoluendis liberantur.

N quan-

§.XVIIII. quanquam, ut ipsi dicunt, nominatim non sit expressum, sub generali tamen confessione liberae dispositionis rerum suarum etiam hoc comprehensum fatemur. Sicut et seniori Corbeiae, ad cuius normam haec noua instituta est, et praecipuis quibusque monachorum monasteriis antecessores nostros concessisse comperimus, et ne deinceps hinc aliqua dubietas fiat, rogatu uenerabilis uiri Adalgarii Abbatis eiusdem monasterii per hoc nostrae potestatis praeceptum decernimus atque iubemus, ut et omnia, quae prius habuit, immunitatis praecepta rata et inconuulsa habeantur, et per hanc conscriptionis nostrae Cartam specialiter ei concessum sciatur, ut de Dominicatis mansis uel nunc habitis, uel post acquirendis, a reddendis decimis plenam hoc monasterium habeat immunitatem, nisi sicut hactenus fuit, ut dentur ad portam monasterii in susceptionem hospitum et peregrinorum. His omnibus adstipulari recens Adriani Apostolici praefato Abbati collatum priuilegium cognouimus, dum huius apud nos controuersiae quaestio uentilaretur.„ Stilus huius diplomatis ac priuilegii apostolici mentio scrupulos quosdam nobis iniiceret, nisi formulae initiales et finis cum regulis bene congruerent. Ad monasterii S. Emmerami immunitates pertinet charta, quam PEZIVS tom. I Thes. anecdot. part. III p. 20 exhibuit, ex qua hanc notabimus formulam: „statuentes firmiter iubemus, ut omnes homines, qui super easdem res commanere noscuntur, et ad praefatum Monasterium pertinere uidentur, tam Baioarii, quam Slaui, liberi et serui, et in antea consistere, Domino donante, potuerint. Nullus iudex publicus, neque ulla potestas eos in quoquam constringere audeat, sed neque causam illorum abstrahere praesumat, nec in aliam partem ire compellat, sed liceat Rectoribus et aduocatis, et ministris eiusdem Sedis, res superius nominatas legaliter possidere, ac regere, et omni tempore sub nostra defensione atque immunitatis tuitione pleniter consistere. Si uero aliquis fuerit, qui contra istos homines, superius conscriptos, aliquas iustitias requirere, aut exactare uoluerit; tunc aduocati et ministri ipsius Monasterii, prout iustum est, diligenter rei ueritatem inquirere studeant, et emendent. Similiter quoque praecipimus, atque omnimodis iubemus; ut nullus iudex publicus neque ex iudiciaria potestate super rebus, quae pertinent ad Erlaffa, et in Harlungeuelt, nec non et ad Scirnicha et circa Agasta seu Bersnicha, atque Rosdorf, uel infra praedicta terminia et marckam,

[margin: 5. Immunitas monast. S. Emerami.]

[margin: aduocatorum officium.]

ckam, ubi res Sancti Petri et Sancti Emmerammi pertinere noscuntur neque super homines liberos uel Slauos ullam potestatem habeat in quoquam illos * distingendi. Sed neque ad placitum ullum, uel in hostem ullo umquam tempore ire compellat, quamdiu aduocatus eiusdem sedis iustitiam facere uoluerit, sed sicut praediximus, cum omni integritate praenominatas res in futurum sub nostra defensione et immunitatis tuitione absque alicuius contrarietate aut impedimento, consistant. „ Monasterium Thuricense ita liberatur a potestate iudiciaria in CONRING. censura diplom. p. 362: Denique iubentes praecipimus, ut nullus iudex publicus nec comes nec quislibet ex iudiciaria potestate in locis praefatis uel in cunctis rebus ad eadem loca respicientibus seu homines tam liberos quam et seruos qui illic commanere uidentur distringere aut infestare nec fideiussores tollendos aut ullas redhibitiones uel fredas aut bannos exigendo, aut alicuius iniuriae uim ullo unquam tempore inferre praesumat, sed sub nostra defensione et immunitatis tuitione cum aduocatis ibi constitutis res illae secure per diuturna tempora permaneant. Prolixe rex monasterium Altahense de tuitione sua certiorem reddit, ita, ut charta hanc ob caussam data et in HVNDII metrop. Salisburg. pag. 10 exhibita paululum interpolata uideatur: uir quidam Otgarius, quem nos quidem ad Monasterium nomine Altaha, quod in honore S. Mauritii martyris Christi est constructum, Abbatem esse statuimus, obtulit obtutibus nostris non solum auctoritatem emunitatis beatae memoriae Caroli aui nostri Augustissimi Imperatoris, sed et Tassilonis quondam Ducis in Ducatu Baioarico super eadem re literas ostendit, in quibus continebatur insertum, quod praefatum monasterium sub suo nomine et defensione cum cellulis et locis sibi subiectis rebus et hominibus et omnibus illic pertinentibus hactenus ab inquietudine iudiciariae potestatis munitum atque defensum firmissime fuisset. Vnde etiam pro rei firmitate suggessit uir praenominatus clementiae nostrae, ut paternum seu praedecessorum nostrorum Regum uidelicet morem sequentes, huiusmodi nostrae emunitatis praeceptum ob amorem Dei et reuerentiam ipsius sancti loci circa ipsum monasterium conscribere iuberemus. Cuius petitioni libenter acquiescentes hoc emunitatis nostrae praeceptum erga ipsum monasterium gratia tuitionis et defensionis, ac pro diuini cultus amore, nec non et animae nostrae conscribi decreuimus, per quod fir-

§. XVIIII.

* Cod. distringeados.

6. Immunitas monast. Thuricens.

7. Altahens.

§.XVIIII. miter et omnibus modis imperamus, ut nullus iudex publicus uel quislibet ex iudiciaria potestate, aut ullus ex fidelibus nostris, tam praesentibus quam et futuris, neque Comites, neque Centenarii, neque exactores in Ecclesias aut loco uel agros, seu reliquas possessiones, quas moderno tempore in quibuslibet pagis uel territoriis infra ditionem regni nostri iuste et legaliter tenet ac possidet, uel etiam in ea, quae in iure ipsius monasterii uoluerit diuina pietas augeri, ad causas audiendas, uel freda et tributa exigenda, aut fideiussores tollendos, aut homines ipsius monasterii tam ingenuos quam seruos, Sclauos et accolas super terram ipsius commanentes, nec iuste nec iniuste distringendo, et nullas redhibitiones uel mansiones aut paratas faciendas aut illicitas occasiones requirendas, nostris nec futuris temporibus ingredi audeat, nec ea quae supra commemorata sunt, ulla unquam tempore exigere praesumat, sed liceat memorato uiro suisque successoribus res praedicti monasterii cum omnibus rebus sibi subiectis et hominibus, tam ingenuis quam seruis, cuiuscunque sint nationis, atque omnibus ad se pertinentibus uel aspicientibus, sub tuitionis atque emunitatis nostrae defensione, remota totius iudiciariae potestatis inquietudine, et uulgari appellatione quieto ordine ac tranquilla securitate possidere. Et aduocati ipsius Ecclesiae omnem causam inquirendam et discutiendam ipsi diiudicent, et finiant, et quicquid de praefatis rebus Ecclesiae ius fisci exigere poterat in integrum praedicto uiro Ottgario, suisque successoribus concessimus, scilicet ut perpetuo tempore ei ad peragendum Dei seruitium augmentum et supplementum fiat. Alias tabulas tutelares monasterio Metensi in Bauaria traditas offendimus apud HVNDIVM c. I. p. 346: uir uenerabilis Nithardus Abbas ex Monasterio, quod dicitur Medema, quod est constructum in honore S. Michaelis Archangeli, obtulit excellentiae nostrae quandam auctoritatem bonae memoriae aui nostri Caroli praestantissimi Imperatoris, in qua continebatur insertum, qualiter idem Christianissimus Imperator praefatum Monasterium cum Abbate et Monachis ibidem Deo famulantibus, cum hominibus uel rebus ibidem pertinentibus sub sermone tuitionis suae constituisset. Ita ut in posterum tam sub suo, quam sub successorum suorum, Regum uidelicet sequentium Mundiburdo et defensione consisteret. Petiit celsitudinem nostram praedictus Abbas, ut nos similiter eum et Monasterium, cui praeest, cum Monachis ibidem Deo militantibus,

8. Metensis in Bauaria.

bus,

bus, atque rebus uel hominibus sibi pertinentibus, sub nostra constitueremus defensione et eidem auctoritati nostram firmitatis gratia iungeremus auctoritatem. Cuius deprecationem libenter annuimus, et beneficium, quod a nobis postulauit, ob amorem Dei, et reuerentiam ipsius sancti loci libenti animo ei concessisse omnium fidelium nostrorum cognoscat industria. Propterea praesentem autoritatem nostram ei fieri iussimus, per quam praecipimus atque iubemus, ut nullus quislibet ex uobis, neque de iunioribus aut successoribus nostris, memorato uenerabili uiro Nithardo Abbati, nec Monachis seu hominibus suis, qui per eum legibus sperare noscuntur, de nullis quibuslibet illicitis occasionibus iniuriare, nec inquietare, aut condemnare, neque contra rationem Ordinis de rebus Monasterii sui, unde ad praesens iusto ordine restitutus esse uidetur, aut in ante Deo largiente ibidem iuste et rationabiliter collatum fuerit, aliquid abstrahere aut minuere ullo modo praesumatis: nisi liceat ei una cum Monachis et hominibus suis, sub Dei, nostrique Mundiburdo ac defensione quieto tramite uiuere, ac residere, et pro nobis, uxoreque ac prole uel gente Francorum, seu stabilitate regni nostri attentius diuinam misericordiam exorare. Et si aliqui casus aduersus eum et in uico suo surrexerint, aut orti fuerint, quos ibidem in prima absque graui, iniquo dispendio diffinire nequiuerit, usque in praesentia nostra suspensos uel reseruatos, qualiter ibidem secundum legem et iustitiam finitiuam accipiant sententiam. Immunitatem quoque indulgebat Rex Monasterio S. Galli, teste Ratperto monacho in GOLDASTI script. rer. Alemannic. T. I pag. 8: Praeterea Rex piissimus Hludouuicus statim iussit, Monachis fieri aliam cartam firmissimae emunitatis, ut post Grimaldum deinceps potestatem in perpetuum haberent eligendi sibi Abbates, nullique hominum nisi solis Regibus subiacerent; et in eadem carta conscribi iussit regia dona sibimet ipsi secundum consuetudinem aliorum monasteriorum securitate praeditorum quot armis uentura, id est, duos caballos et duo scuta cum lanceis. Et sic etiam istam cartam manu sua confirmatam, proprioque anulo consignatam, Monachis tradens laetos eos in sua redire permisit. Tabulas hasce nunc in lucem edidit MVRATOR. t. V antiquit. Ital. p. 959: uir uenerabilis Grimaldus Archicapellanus noster, ac Abba Monasterii Sancti Galli Confessoris Christi, quod est situm in Pago Turgauge super fluuium, qui dicitur

§. XVIIII.

causae grauiores regi desiniendae relinquantur.

9. Immunitas mon. S. Galli firmatur.

§. XVIII. dicitur Stamath, detulit excellentie nostre quoddam Preceptum prestantissimi Imperatoris et genitoris nostri Ludouici, in quo continebatur insertum, quod idem Genitor cum predictum Monasterium beati Galli cum Monachis ibidem Deo militantibus, et cum rebus atque hominibus ad se iuste et legaliter aspicientibus uel pertinentibus, sub sua constituisset defensione, atque immunitatis tuitione; et quando diuina uocatione Abbas ipsius Monasterii ab hac luce migrasset, licentiam haberent, secundum Regulam Sancti Benedicti, inter se eligere Abbatem, sicut supra nominata constitutio et confirmatio predicti Augusti et genitoris nostri Ludouici perpetuis temporibus inconuulsa manet: prefatus Abbas precibus, quibus ualuit, nostram obsecrauit clementiam, ut super eamdem confirmationem, nostram etiam iungeremus auctoritatem. Idcirco pro Dei amore, communi consilio cum nostris fidelibus, Episcopis scilicet, Abbatibus, atque Comitibus habito, comperimus, quod ibidem status Monachorum sit Deo omnipotenti famulantium, Regulamque Sancti Benedicti custodientium. Ideoque eiusdem Abbatis atque Archicapellani nostri Grimaldi petitionibus aurem accommodauimus, et hanc auctoritatem confirmationis nostre circa ipsum Monasterium eiusque Rectores fieri iussimus. Quapropter decernimus atque iubemus, ut deinceps omni tempore absque alicuius infestatione aut contrarietate, Domino annuente, perpetuo inconuulsum permaneat. Et ut nullus Iudex publicus, aut quilibet superioris aut inferioris Reipublice Procurator, in Ecclesias aut loca, uillas uel agros, seu reliquas possessiones memorati Monasterii, quas moderno tempore infra Regnum diuinitus nobis collatum iuste et rationabiliter possidet, uel que deinceps diuina pietas ibidem augere uoluerit, ad causas iudiciario more agendas, uel Freda exigenda, aut Mansiones uel Paratas faciendas, aut fideiussores tollendos, aut homines ipsius Monasterii tam ingenuos quam et seruos, super terram ipsius commanentes, irrationabiliter distringendos, nec ullas redibitiones, aut illicitas occasiones requirendas, nostris et futuris temporibus ingredi audeat, uel ea quae supra memorata sunt, penitus exigere presumat. Et liceat memorato Abbati, suisque successoribus, res predicti Monasterii cum omnibus sibi subiectis, et rebus uel hominibus ad se iuste aspicientibus uel pertinentibus, sub tuitionis atque immunitatis nostre defensione, remota totius iudiciarie potestatis inquietudine,

quieto

quieto ordine possidere, et nostro fideliter obedire imperio: Et quandoquidem diuina uocatione supradictus Abbas, uel Successores eius obierunt, quandiu ipsi Monachi inter se tales inuenire potuerint, qui in ipsam congregationem, secundum Regulam Sancti Benedicti regere ualeant, per hanc nostram auctoritatem atque consensum, et secundum quod in auctoritate Genitoris nostri continetur, licentiam habeant eligendi Abbatem, quatenus Monachi ibidem Deo famulantes, pro nobis et stabilitate Regni nostri, Domini misericordiam iugiter exorare ualeant. Statuimus etiam, ut annuatim inde Dona nostre Serenitati ueniant, sicut de ceteris Monasteriis; id est Caballi duo cum Scutis et Lanceis. Inter dona regia i. e. tributa caballos fuisse, innuit Capitul. Caroli M. t. I §. LVI, 11 allatum. add. MVRATOR. c. l. p. 958. Ad ea, quae §. VIII, 3 de monasterio S. Dionysii diximus, plenius intelligenda pertinet diploma regis nostri in DOVBLET hist. de l'abbaye de S. Denys p. 784 asseruatum, in quo monasterii huius possessiones in Alamannia immunitate ac tutela regia roborantur his quidem formulis: uir uenerabilis, propinquus uidelicet et aequiuocus noster Hludouuicus Abba, petiit celsitudinem nostram ut quasdam Cellulas sitas in Alamannia, Hetsilingua in pago Necheragauue super fluuium Nechra, ubi sanctus Vitalis Confessor corpore requiescit, et Harbrittinga in pago Rehtsa ubi sanctus Veranus corpore requiescit, et Hadalongcella in pago Heegeuua, ubi Sanctus Georgius corpore requiescit, ad ius et potestatem Monasterii pretiosissimorum Christi Martyrum Dionysii, Rustici, et Eleutherii, pertinentes, quia a reliquis supradictorum martyrum rebus longe sepotue erant sub nostro muniinine et defensione cum rebus et hominibus ad se pertinentibus uel aspicientibus consistere fecissemus, ut nostrae immunitatis auctoritate deinceps ab inquietudine iudiciariae potestatis ipsae munitae ac defensae fuissent Cellulae. Similiter autem et de rebus in Mortonogouua et Brisikagua, ad praedictum Monasterium sancti Dionysii aspicientibus fieri petiit. Cuius petitioni assensum praebuimus, et hoc nostrae auctoritatis praeceptum erga ipsas cellulas ac supradictas res immunitatis atque tuitionis gratia pro diuini cultus amore, et animae nostrae remedio fieri decreuimus. Per quod praecipimus atque iubemus, ut nullus Iudex publicus, uel quislibet ex iudiciaria potestate, in Ecclesias, aut loca, uel agros, seu reliquas possessiones, quas moderno tempore in quibuslibet

§. XVIII. et ius eligendi abbatem.

Rex postulat annuam pensionem duorum caballorum cum scutis et lanceis.

Mon. S. Dionysii possessionibus in Alamannia immunitas et tutela indulgetur regia;

bet

§. XX. bet pagis uel territoriis infra ditionem regni noſtri iuſte et legaliter memoratae tenent uel poſſident Cellulae, uel ea quae deinceps in iure ipſarum Cellularum uoluerit diuina pietas augeri, ſub quibuslibet inlicitis occaſionibus, aut fideiuſſores tollendos, aut homines ipſarum Cellularum tam ingenuos quam ſeruos ſuper terram ipſarum commanentes iniuſte diſtringendos, nec ullas redibitiones, nec non et in his quae in Mortonogouua et Briſikagauua precioſus Chriſti martyr Dionyſius iure habere in praeſenti uidetur, uel deinceps iuſte adquirere poteſt, noſtris nec futuris temporibus ingredi audeat, nec ea quae ſupra memorata ſunt poenitus exigere praeſumat. Similiter et mercatum quod in praedicta Cellula Hetſilinga in praeſenti habetur, et quod tempore clariſſimi aui noſtri Karoli, ac domni noſtri genitoris Hludouuici piiſſimi Auguſti fuit, ſub noſtra tuitione uolumus conſiſtat, ut nullus de quolibet negotio ex eo teloneum per uim aut per aliquam poteſtatem auferre praeſumat, ſed ipſum teloneum et omnia quae ſupra memorata ſunt, cum omnibus ſibi ſubiectis, et rebus, uel hominibus ad ſe aſpicientibus uel pertinentibus, ſupradicto Coenobio ſancti Dionyſii, uel Monachis ibidem Deo deſeruientibus, in eorum uſus noſtra auctoritate permaneant ſub tuitionis atque immunitatis noſtrae defenſione, remota totius iudiciariae poteſtatis inquietudine, quieto ordine uideant poſſidere etc.

item ius mercatus et telonei.

§. XX.

Rex concedit poteſtatem Abbatem eligendi monaſterio Fuldenſi.

Quamquam monaſteria permulta libertate abbates eligendi uterentur: eam tamen ipſam libertatem non iure ſuo, ſed regis priuilegio fulta, habebant. Documentum nobis ſuppeditat coenobium Fuldenſe clariſſimum, quod in SCHANNATI hiſtoriae Fuldenſis codice probation. num. XIIII reperitur: *quandoquidem*, ait rex, *diuina uocatione ſupra dictus Abba uel ſucceſſores eius de hac luce migrauerint, quamdiu ipſi monachi inter ſe tales inuenire potuerint, qui ipſam congregationem ſecundum regulam pii patris Benedicti regere ualeant, per hanc noſtram auctoritatem et conſenſum licentiam habeant eligendi Abbates.*

2. Corbeienſi

SCHATEN. P. I p. 131 chartam Corbeienſ. ſimilis argumenti habet: Libuit etiam noſtrae celſitudinis pietatem erga Diuae memoriae Genitoris noſtri Nobiliſſimi Auguſti inſtitutionem, quando diuina

na uocatione Abbas praedicti monasterii uitam finierit mortalem, quamdiu ipsi monachi inter se talem inuenire huiusce uitae quiuerint, qui ipsam congregationem secundum regulam S. Benedicti, primi instructoris illius normae, regere ualeat, per hanc nostram auctoritatem licentiam habeant eligendi Abbatem. IB. p. 142 iterum haec facultas cum Corbeiens. tum Herfordiensibus indulgetur: *His etiam adiungere placuit liberam utrique loco concessionem eligendae de propria congregatione in regimen suis per futura semper tempora congruae personae.* Apud HVND. c. l. T. II pag. 8 charta singularis extat, qua monachis Altahensibus abbatem eligendi libertas permittitur: uir uenerabilis Gotsbaldus Wirtzburgensis Ecclesiae Episcopus, nostram adiens Serenitatem, postulans ut fratribus in Monasterio S. Mauritii martyris Christi, uocabulo Altaha consistentibus, quibus nunc sub eius regimine Deo famulari noscuntur, post illius transactae mortalis uitae terminum, si talis frater inter illos inueniri pote.it, qui fratris officio idonetur, et rationabiliter fungi ualeat, cum eligendi nostra eis licentia tribueretur. Cuius petitioni aurem mansuetudinis nostrae accommodantes hoc ita perdonasse per praesentem auctoritatem nostram omnium fidelium nostrorum cognoscat magnitudo, ita tamen, ut praefatum est, si talis secundum regulam S. Benedicti, aptabilis et idoneus, tam in moribus, quam in scientia, seu caeteris bonis ornatus ad seruitium Dei omnipotentis ibi inuenitur, per praefati uenerabilis Episcopi petitionem et amorem assensum praebemus, etc. Eamdem potestatem impertiuit Rex monasterio Rhinaugiensi in SAMMARTHANI Gallia Christiana T. V inter instrumenta pag. 509 num. 2: Post obitum uero praedicti abbatis eiusdem monasterii, fratres licentiam habeant secundum regulam S. Benedicti abbatem eligendi, quamdiu inter se possit inueniri, ac si non posse contingat inuicem reperiri, quod absit, a quacunque monachicae professionis congregatione sibi placeat, salua electione sui, sibi rectorem eligant, donec rursus eorum aliquem diuina clementia inibi uotiuum disponet fieri dispensatorem. De monasterio S. Galli uid. §. XVIIII, 9.

§. XXI. 3. Altahensi. 4. Rhinaugiensi.

§. XXI.

Etsi Rex eodem iure, quo rebus sacris prouidebat, reliqua maiestatis munera administrauit; tantulum tamen indulgendum est theoriae,

§. XXI. Fines regni Ludouiciani designati per tabulas diuisionis a. 817.

riae, ut facra a politicis fecernantur. Ante uero quam internam regni formam, gubernandi rationem ac leges intueamur, fines regni Ludouici noftri explorare ftudebimus, qui diuerfi fuerunt pro diuerfitate temporum. Iam anno 817 per diuifionem patris obtinuerat Baioariam et Carentanos et Beheimos et Auaros atque Sclauos, qui ab orientali parte Baioariae funt, et infuper duas uillas dominicales ad fuum feruitium in pago Nordgaoae Luttraof et Ingoldeftat. uid. t. I commentar. §. LXXVII, 2 et p. 457.

2. per diuifionem a. 833.

Anno 833 fratres reges, Ludouico patre cuftodiae tradito, imperium inter fe diuififfe uidentur; nam ab his initiis Ludouicus rex faepiffime annos *Franciae orientalis* repetit. Nouas diuifionis regni tabulas anno 835 Stremiaci adornatas, et anno 837 Aquisgrani in generali populi conuentu approbatas exhibuimus t. I p. 463.

3. per diuifionem a. 837.

Ad Baiuuariam tum referebant *Tringiam totam, Ripuarios, Atrarios, Saxoniae, Frifiae, Ardenna, Hasbania, Bragmento, Frauderes, Mempifcon, Metunenti, Amau, Aufterban, Adertenfis, Teruuanenfis, Bolenfis, Quentouico, Camalecenfis, Virdomadenfis. Ad Alamaniam totam Burgundiam, excepto quod Pippino datum eft, totam Prouinciam, et totam Gotiam, et de ifta media Francia Warenfis, Vngenfis, Caftrenfis, Potiano. Remegenfis, Laudunenfis, Mofellis, Treueris.* Quum Ludouicus nofter diuifionem Caroli fratris gratia factam molefte ferens, iterum turbas aduerfus patrem concitaret;

4. per diuifionem a. 838.

hic anno 838 filio *quidquid ultra citraque Rhenum iuris paterni ufurpauerat hactenus Alfatiam, Saxoniam, Thuringiam, Auftriam atque Alamanniam* ademit, teftibus ANNAL. BERTINIAN. atque adeo, fola Bauaria Ludouico relicta, regna inter Lotharium et Carolum diuidit; Ludouicus hac re multo magis incenfus aduerfus patrem noua molitur; at pater, quod ex auctore uitae illius difcimus, *usque Bedonnam* (Bodomam) *perrexit, ibique filius, quamquam inuitus, fupplex uenit et increpatus ab eo, male fe egiffe confeffus, emendataramque fe perperam gefta profeffus eft. At Imperator confulta et fibi femper amica utens confuetudine et filio indulfit et eum uerbis primum, ut dignum fuit, paululum afperius increpauit, poft autem lenioribus demultum in regno reliquit*; deinde filium Baioaria egredi uetat; egreffum uero mox exercitu usque ad monafterium Hersfeldenfe perfequitur. Ludouico Pio rebus humanis erepto fata alia omnia tulerunt, uota paterna temnebantur, difcordia fratrum et inuidia augefcebat, nullumque praeter Martem arbitrum audiebat. Lotharius

rius pulsus indignus habebatur hereditate paterna. Fratres igitur Ludouicus et Carolus istam ex praesulum sententia dispertire conabantur; sed quae utriusque portio fuerit, apud NITHARDVM hodie non legimus, nec ista diuisio optatum habuit exitum; nam Lotharius fidem fratrum implorare, et aequalem regni portionem petere, ut NITHARDVS callida illius consilia uberius memorat. Fratres denique augusti anno 843 notissimam illam partitionem Virodunensem perfecerunt, cuius quidem tabulas ignoramus, uerum ex ANNALIVM BERTIN. testimonio *Ludouicus ultra Rhenum omnia, citra Rhenum uero Nemetum Vangium et Moguntiam ciuitates pagosque sortitus est.* REGINO addit: *propter uini copiam.* OBRECHT. in prodrom. rer. Alsat. p. 52 aliorum Auctorum narrationes colligit, animaduertitque Alsatiam orientali Franciae non adscriptam fuisse, sed Lotharium imperatorem eam tenuisse. Fragmentum histor. Franc. apud du CHESNE t. II rer. Franc. Ludouici portionem ita definit: *Ludouicus praeter Noricam, quam habebat, tenuit regna, quae pater suus illi dederat, i. e. Alamanniam, Thoringiam, Austrasiam, Saxoniam, et Auarorum i. e. Hunnorum regnum.* AVENTINVS Ann. Boior. L. IV c. 13 n. 13: *Ludouico destinata sunt uniuersa, quae a Rheni fluentis orientem solem longe lateque spectant: Germania magna, Rhetia, Sueuia, Vindelicia, Illyricum, Noricum, Pannoniae, Liburnia, Boii et Venedi.* Anno 860 Lotharius rex metuens, auunculum suum Karlum Ludoico regi Germaniae sociatur, atque ob eandem societatem partem regni sui, id est, Helizatiam tradit. ANNAL. BERTIN. Anno 867 Lotharius suspectum habens Carolum, ad Ludoicum reuertentem, a Metis ciuitate uersus Franconofurt pergit, et cum eo pridem sibi satis aduerso se pacificat, filioque suo de Waldrada Hugoni ducatum Elizatium donat, eumque Ludovvico commendat, ac caeterum regnum suum quasi Romam perrecturus et Waldradam praemissurus committit. IBID. Quum anno 869 Lotharius rex e uita decessisset, frater ipsius Ludouicus imperator regnum illius iure maximo sibi uindicare poterat. Nonnulli regni proceres rogabant hanc ob caussam Carolum, ne in regnum uacuum intraret, donec Ludouicus rex Germaniae ab expeditione hostili Winedorum reuerteretur: Sed Carolus festinanter se coronari iussit. Tum uero anno 870 ad fratrem Ludouicum Francofurtum legatos misit, petiitque, ut ad regnum Lotharii diuidendum conuenirent.

§. XXI.

5. per diuisionem Virdunensem a. 843.

6. Alsatia accedit a. 860.

redditur a. 867.

7. a. 870 accedit pars regni Lotharii.

 Ludo-

§. XXI. Ludouicus Flamereshemium in pago Ribuario uenit. Inde Aquisgranum; ubi conuenerant, hereditatem, Ludouico imperatore atque Hadriano Pontifice ualde obstrepentibus, inter se dispertiebant. Ludouici regis portioni adscribebantur: *Colonia*, *Treuiri*, *Vttrecht* siue Vltraiectum ad Rhenum, *Stratsburch* siue Argentoratum, *Basula* siue Basilea ciuitates; *Abbatia Siuestre* siue Susterensis in dioecesi Leodiensi; *Berch* prope Roremundam ad fluuium Ruram; *Niu Monasterium*, quod Miraeus de Huio interpretatur per coniecturam, Mabillonius de Nussa ad Rhenum supra Coloniam; *Castellum*, Kessel ad Mosam; *Inda* seu S. Cornelii Monasterium prope Aquisgranum; *Monasterium S. Maximini* prope Treuiros; *Epternacum* oppidum et Abbatia in Ducatu Luxemburgensi; *Horreum* Monasterium Treuirense; *S. Gangulfi*, uulgo S. Gengoul; *Fauerniacum*, Fauerney, Abbatia uirorum in Ducatu Burgundiae; *Polemniacum*, Poligny, oppidum Ducatus Burgundiae; *Luxouium*, Luxeuil, oppidum et Abbatia ibidem; *Lutera*, Lure, Abbatia in Dioecesi Vesontionensi; *Balma*, Baume, duplex Monasterium Virorum et Virginum in Comitatu Burgundiae; *Offonisuilla*, hodie S. Leger siue Monasterium S. Leodegarii, in dioecesi Vesontionensi. *Megeni Monasterium*, Medianum Monasterium in Vosagi silua; *S. Deodati*, S. Dyé, Abbatia Mediano Monasterio uicina, nunc collegiata Ecclesia Secularium Canonicorum; *Bodonis Monasterium*, Bodonuille, olim foeminarum, nunc translatum ad locum proximum, qui S. Saluatoris dicitur et Ordinis Canonicorum Regularium; *Stiuagium*, Estiual, nunc Ordinis Praemonstratensis in Lotharingia; *Romerici-mons*, Remiremont, nobilium Canonicarum nunc Abbatia in Lotharingia; *Morbach*, *S. Gregorii* et *Mauri-Monasterium* nota in Alsatia loca; *Ebresheim* seu Ebersheim ibidem; *Homouua* aliis *Honouua* tunc Collegium Canonicorum in insula Rheni infra Argentoratum, nunc translatum in urbem ad S. Petri seniorem ecclesiam, *Masonis Monasterium*, Masmunster, Puellarum in Alsatia; *Homburc*, nunc S. Otiliae mons, olim Virginum, nunc Virorum ordinis Praemonstratensis Coenobium; *S. Stephani in Stratsburch* Monasterium, nunc in potestate Monialium Visitationis; *Erenstein* Monasterium Virginum in Alsatia, *Sancti Vrsi in Salodoro* apud Heluetios, uulgo Solothurn; *Grandiuallis*, Granfel, olim Abbatia dioecesis Basileensis, nunc Saecularium; *Alta Petra* prope Medianum Monasterium, nunc destructum;

ctum; *Iustena*, in Annal. Bertin. *Lustena*, de quo Miraeus dubitat, §. XXI. an sit Castrum in Burgundia uulgo *Mont-Iustin* dictum, an Prioratus Ordinis Cluniacensis *Iussé* uel *Ioué*; *Vallis clusae*, Vaucluse, in Comitatu Burgundiae; *Castellum-Carnonis*, uulgo Chatel-Chalon, Virginum Coenobium in Burgundia; *Heribodesheim* Abbatia, quam anno 908 Ludouicus Rex Stephano Leodiensi episcopo attribuit, ut Diploma eius apud Miraeum Cod. Donat. Piar. c. 25 prodit; *Abbatia de Aquis* forte Basilica regia Aquisgrani; *Hoenchirche*; *Augustchirche*; *Comitatus Testrebant*, Teisterbant, nota adhuc regio inter Vahalim et Rhenum; *Batua*, Betuvve nunc dicta, etiam inter Vahalim et Rhenum; *Hattuariae* supra Batuam ad Nirsam fluuium; *Masau subterior de ista parte*, Maeslandia inferior; Item *Masau superior quod de ista parte est*, Maeslandia superior, utraeque nempe, quantum in dextra Mosae fluminis ripa iacent; *Liugae quod est de ista parte*, id est, pars pagi Leodiensis, quae in dextra Mosae ripa iacet; *Districtus Aquensis* siue quicquid ad Aquisgranum pertinuit: *Districtus Trectis*, ubi Miraeus rectius legit *Tectis* seu *Tetis*, qui ad fluuium Tectum, uulgo *Teu* dictum, inter Franchimontem et Fraipontem iacet; *in Ripuariis Comitatus quinque*, *Megenensium* nempe Pagus, cuius princeps locus *Meyen* prope Andernacum; *Bedagovva* pagus circa *Bidburgum* uersus Meyen inter Mosellam et Kyllam fluuios situs; *Nitachovva* pagus ad Nidam fluuium in Saram influentem iacens; *Saracbouua* pagus supra Nidam ad Saram constitutus; *Blesitchouua* pagus ad Blesam amnem, qui in Saram deuoluitur; *Selme* pagus ad eundem Saram; *Albechouua* pagus eo loco, ubi iam est Sar-Alben; *Suentisia*, Sanctoy, in Lotharingia; *Odernense*, *quod Bernardus habuit*, pagus, cuius nomen restat in loco *Darney* in sylua Vosago; *Solocense*, pagus Burgundiae, unde *Solieu* ibi restat; *Basiniacum*, Bassigny; *Elischouue* pagus Alisiensis; *Warasch* tractus Sequanorum seu Burgundionum, unde etiamnum dicitur Comitatus de Varesco; *Scudingum*, Salins, ut Miraeus ex Vita MS. S. Anatolii ostendit (ubi dicitur: *Vallis Romano itineri peruia*, *Scodinga in Sequanis*, *ubi nunc Salinarum locus*) *Basalchouua*, ager Basileensis; *in Elisatio Comitatus II de Frisia duae partes*, quae nempe usque ad Mosam Oceano influentem pertingunt. His regionibus recensitis Carolus Rex addit: *De regno*, *quod Lotharius habuit*, *super istam diuisionem: propter pacis et charitatis custodiam superaddimus istam adiectionem:*

§. XXI. *Ciuitatem Mettis cum Abbatia S. Petri et S. Martini et Comitatu Moslensi, cum omnibus uillis in eo consistentibus, tam dominicatis, quam et uasallorum. De Arduenna, sicut flumen Vrta* (Our) *surgit inter Bislanc* (Beling) *et Tumbas* (Tomen) *ac decurrit in Mosam, et sicut recta uia pergit in Bedensi, secundum quod fideles nostri rectius inuenerint, excepto quod de Condrusto est ad partem Orientis trans Vrtam; et Abbatias Prumiam et Stabolau cum omnibus uillis dominicatis et uasallorum.*

8. *An hanc portionem Ludouico Imp. reddiderit.* Pleniorem explicationem suppeditant MIR. donat. piae t. I c. 21. Sed Angilberga Augusta atque Hadrianus Pont. Ludouicum Regem a. 872 eo permouerunt, ut partem regni Lotharii, quam nuper acceperat, Ludouico Imp. Angilbergae marito redderet. Ita enim ANNALES BERTIN.: Ludovvicus apud Trientum cum Ingelberga loquens, partem regni Lotharii, quam contra Carolum accepit, neglectis sacramentis inter eos pactis, sine consensu ac conscientia hominum quondam Lotharii, qui se illi commendauerunt, clam reddidit. Ad annum 873 nihilominus ANNALES FVLD. referunt, regem generalem conuentum Metis habuisse. ANNALES contra BERTIN. regem placitum tenere quidem dispofuisse, sed nuntio de Winedis aduerso accepto, statim Ratisbonam reuertisse. At aliunde constat, Ludouicum portionem suam hereditariam, Ludouico praesertim Imp. e uita migrante, retinuisse. OBRECHT. in prodr. rer. Alsat. p. 58, 71. SCHVRZFLEISCH. diss. de diuisione imp. Carolini §. 49.

9. *Regni Germanici siue Franciae orientalis prouinciae* Ex cunctis his fines quidam regni Ludouici quodam modo adumbrare licet, sed ea, quae hodie in regnorum terminis signandis adhibetur ἀκρίβεια, frustra postulatur. Rex noster generatim regnum Franciae orientalis gubernasse dicitur; at interdum Francia orientalis ab aliis regni Ludouiciani prouinciis discernitur. Regnum Bauariae ut primum is acceperat, ita semper tenuit; multo autem latius id tum patebat, quam hodie; complectebatur enim et Austriam et Carinthiam cum Marcha Auarorum, de qua uid. §. XV, 8, 12. Alamannorum regem Ludouicum appellant documenta literarum priuata; in chartis nostris offendimus ducatum Alamannorum §. XVI, 20. Saxonia regnum dicitur §. XV, 4, quod rarum. Ducatus Saxonicus, item Westfalorum legitur §. XVI, 9, 10. In Thuringia Dux limitum contra Sorabos constitutus erat. Populi, originis Slauicae, uarii regi nostro tributarii tantum erant, sed perfidi, ac perpetuis

bellis

bellis coercendi. uid. §. XXIV. E uerbis epistolae Pontificis §. VIII, §. XXI. 7 recitatis, argumentari liceret, ditionem Ludouici nostri Bononiam usque et Rauennam excurrisse. De regni Lotharingici parte Germanica modo diximus. Omnes hae prouinciae in pagos distribuebantur, quibus Duces aut comites praeerant. Fines singulorum pagorum notare difficillimum est, nec eos umquam accurate constitutos fuisse puto. Pagi maiores continebant minores siue pagellos, ac plures comitatus. Pagis suis assignantur uillae et loca. Villarum quaedam sunt regiae, quas pariter ac palatia regia indicabit §. XXVIII. Marca non unius est significationis; nam modo respicit limites regni, unde marchiones siue duces uel comites limitum; modo uillarum tractum siue *territorium*, quod non differt hodie a *feldmarck*, *bezirck*, *terminey*. Termini etiam in tabulis nostris non semper fines, sed ipsum territorium significant. Optarem, ut quis rerum peritus regnum Ludouici in tabulis aliquot (una enim id non capit) repraesentaret. Chorographiam autem primum pertractare opus erit, quia pagi quidam singulares ex chartis praesertim traditionum egregie restitui possunt, prout exemplo est pagus Grapfeld in SCHANNATI Buchonia exhibitus. Traditiones Frisingenses, Laureshamenses, Corbeienses, monasterii S. Galli, S. Emerami etc. hoc studium itidem multum adiuuabunt. Temporum ubique ratio habenda. Inuestigandum, quando unusquisque locus primum reperiatur, quid pago accesserit, quid detractum fuerit. Tabularum nostrarum ope huic instituto symbolum nostrum additur. Pagos cum uillis et locis recensebimus, sed ita, ut temporum, quae illustranda sumsimus, spatium non egrediamur. Ampliorem notitiam pagorum, qui desiderant, iis praesto sunt MABILLON. CHRON. GOTWICENSE, PAVLLIN. IVNCKER. LOESCHER. PFEFFINGER. ad Vitriar. aliique geographiae mediae aetatis cultores. FALCK. in Saxonia antiqua restituenda egregie laborauit. Pagorum Soraborum et Venedorum accuratiorem descriptionem exhibuit SCHOETTGEN. P. III *der diplomat. Nachlese* p. 361. De pagis ueteris Misniae differt. exstat FRIDER. WIDEBVRGII. add. IO. IAC. REINHARD. *Juristische- und historische Ausführungen* P. II p. 59 *von den Gauen, worinnen die Fürstlich Nassauische Lande gelegen sind* etc. SCHOEPFLIN. Alsat. illustrata.

diuiduntur in pagos.

Quid sit marca?

Geographiae mediae studium commendatur.

§. XXI. 10. Pagorum recensio.

AFFA pagellus Alamanniae, in Comitatu Ruadolti Comitis Palat.
Antoluinga uilla. HERRGOTT p. 32 n. 56.
ALPEGOWE, Albekevve, Alpicauge pagus Alamann.
Alaffin uilla. HERRGOTT p. 47 hodie Alpfen.
Gurtvvila uilla. ib. p. 46.
Luzheim uilla. ib. p. 31.
Pirihtorf, Pirihchinga, Chuchilipach, Puach, Ezilivvilare, Haivvilare. GOLDAST. t. II rer. Alamann. p. 58 n. 93.
Stoufun locus. ib. p. 43 n. 55.
Tezzilnheim uilla. HERRGOTT p. 26. hodie Tözelen ad fines Cleggouiae.
Waltchilchun. ib. p. 39.
Wizzin uilla. ib. p. 44.
ALTGEWE pagus, in meridiana plaga Thuringiae. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 184 et 290.
Girruzen, Gundakeres, Sumeringen, uillae. ib. p. 290.
AMBERGO pagus in ep. Hildes.
Vpstedi uilla. FALCK. p. 267.
ARBONENSIS pagus, in ducatu Alemanniae.
Puocha uilla. HERRG. p. 33 n. 56.
ARGENGAVVE, Arghangauge pagus in ducatu Alemanniae. GOLDAST. script. rer. Alam. t. III p. 54.
Arguna locus.
Concaptio sita in marcho Vuangon prope Argunam Aquilonio-rem. GOLDAST. c. l. n. 71.
Wazzarburc insula. ib. n. 48.
ATARGAVVE pagus, in archiep. Salisburg. a lacu *Attersee* dictus.
Adalhohesdorf locus. CHRON. LVN. p. 54.
Pirichinuuanc locus. ib. p. 57, 62.
Pohperc locus. ib. p. 61, 62.
Puhilespah locus. ib. p. 64.
AVARORVM prouincia.
Harlungeburch locus, ubi antiquitus castrum fuit, cum reliquis adiacentibus in circuitu, quorum terminia sunt eo loco, ubi Erlaffa in Danubium cadit, sursum per ripam eiusdem fluminis usque ad locum, qui dicitur Erdgastegi, et ab eodem flumine in orientali parte usque ad medium montem, qui apud Winades Colomezza uocatur. PEZ. t. I P. III p. 16.

Harlun-

Harlungeuelt. ib. p. 22. §. XXI.
Lytha, locus super fontem Schönprunn. HVND. P. I p. 197.
Tullina fiscus regius in regione Pannonia. PEZ. t. I P. III p. 24.
In marcha Auarorum locus Wachauua, qui terminatur a fonte riuuli, qui uocatur Mystrica, usque ad eum locum, ubi ipse Danubium influit ac deinde tendit sursum in ripam Danubii usque in Bochbach - - - iuxta Bochbach sursum usque in uerticem montis, qui nuncupatur Ahornica - - - alius locus nuncupatur Accusbach iuxta ripam Danubii. HVND. P. II p. 9 in charta monasterii Altahensis. item p. 12 eidem monasterio confirmatur possessio locorum in Pannonia Scalcobach, sicut ipse riuulus fluit in occidentalem partem usque in Dagodeos Marcha, et inde in Orientalem plagam usque in Ryzara Marcha, atque in eum locum, quem uocat Cidalaribach in saltu Enisae fluuii, qui coniacet inter Danubium et Ibysam, atque Hurulam in meridianam partem, usque in uerticem montis et ad Biugen.
BOROCTRA pagus, in ducatu Saxoniae, dicitur forsan a Bructeris. SCHATEN. p. 157. uid. *Dreini* pagum.
Porricbeci (Pyrbeke) uilla. in Chartular. Werthinens. ap. LEIBNIT. t. I rer. Brunsuic. f. 117.
BRISIGAVGE pagus, Brisgau.
Lollinga uilla. GOLDAST. c. l. n. 51.
Vfhusun, Merishusa marcha, Vuitrachomarca, Vuitunovva marcha. GOLDAST. c. l. n. 74.
BVCHONIAM accuratius repraesentauit SCHANNAT.
CHELASGVE pagus in ducatu Baioariae, a fluuio Kelz nuncupatus.
Fandolueshusun, Guntereshusun, Mandechingon, uillae. PEZ. thes. anec. t. I P. III p. 19.
CHLETGOWE, Chleggovve pagus, in ducatu Alamanniae, *Kletgau*. in comitatu Adilberti. HERRGOTT. p. 26.
Altunburch uilla. ib. p. 44.
Lodestetin. ib.
Louchiringa uilla. ib. p. 25.
CHOCHINGOWE pagus, in ducatu Franciae orientalis, a fluuio Cochera dictus.
Rotaha et Westheim, uillae. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 476.

§. XXI. DARNAV pagus Lotharingiae.

Sodoia marca uel uilla, quae ſita eſt ſuper fluuium Geldium, in comitatu Giſelberti, - - - et ſilua, quam determinat ab oriente res Liutberti, ad auſtrum fluit Sambra, ad occidentem res ſancti Lamberti, ad aquilonem item res Liutberti. HELWICH. antiq. Laureſham. p. 28.

DERLINGO pagus Saxon.

Bochinafeld campus. FALCK. p. 15.

Sunſtede uilla. ib. p. 61.

DREINI pagus in ducatu Saxonico ſiue Weſtphaliae.

Dreini et Borootra pagi, in comitatibus Burchardi et Warini, caſae dominicatae cum territorio dominicali in Seliheim, et in Stockheim. SCHATEN. p. 157.

DVRGAVGENSIS, Turgaugenſis pagus, Durgovve in ducatu Alamannico.

Cecinchauon. HERRGOTT. p. 46.

Chama curtis. CONRING. cenſur. p. 368.

Chezivvilare uilla. HERRGOTT. p. 22.

S. Galli monaſterium. MVRATOR. t. V antiq. Ital. p. 959.

Helſintesvvilare marcha. HERRGOTT. p. 36.

Nuzpoumin uilla. ib. p. 44.

Puozzeriſuioda locus. ib. p. 23.

Richelinga uilla. ib. p. 29.

Seeheim uilla. ib. p. 28.

Tegreſca. ib. p. 46.

Turegum curtis. ib. p. 30.

Vzonvvilare. ib. p. 45.

Zuginrehot uilla. ib. p. 36.

FELDVN pagus, in ducatu Bauariae ad Filuſam.

Iazaha locus. PEZ. t. I P. III p. 249. forte *Ietſtetten.*

FILICOVSGAVVE pagus, in ducatu Bauariae ad Filuſam.

Yſminga uilla. CRVS. ann. Sueu. P. II p. 58.

FLEITHI pagus Saxon.

Hariberneſſun uilla (Harnbaſuſen in epiſc. Hildeſ.) FALCK. p. 4.

FLINA, pagus Sucuiae, in dynaſtia Helfenſteinenſi.

Hohenſtat uilla. CRVS. ann. Sueu. P. II p. 58.

Weiſteti locus. ib. p. 58.

FOLC-

FOLCFELD, pagus Franciae. §. XXI.

Brunnonſteti uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 211.

Lintaha, Lindenloh, Lindelbah, Vuigericheshuſun, Speozesheim, Grezzeltat. ib.

Svvarzaha monaſterium. ECCARD. rer. Franc. t. II p. 887.

GARDACHGOWE pagus Franciae orientalis. FREHER. origin. Palat. P. I p. 59. CHRON. GOTWICENS. p. 602 loca huius pagi ex traditionibus Laurishamenſ. indicat.

GOLDINESHVNTARE pagellus Alamanniae, in comitatu Vdalrici comitis.

Heriprehtinga uilla. HERRGOTT. p. 32.

GRAINGA pagus in ducatu Weſtphal. SCHATEN. P. I. p. 160.

Kelueri uilla. ib. p. 162.

GRAPFELT pagus Franciae orientalis. SCHANNAT. in Buchonia uetere hunc pagum egregie illuſtrauit; item IVNCKER. in Geographia medii aeui p. 224 ſq.

Adalolfesleiba. SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 201.

Aſcaha uilla. ib. p. 203.

Aten captura. ib. p. 203.

Fridirichesrot uilla. SCHANNAT. hiſt. Fuld. cod. prob. p. 187.

Fuldenſe coenobium. ib. n. 14.

Geruvineshuſun uilla. ib. p. 188.

Helmricheshuſun uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 196.

Herolfesſteti. ib. p. 201.

Hohheim uilla. ib. p. 188. 201.

Hohireod uilla. ib. p. 204.

Horobachorum marca. ib. p. 187.

Hoſtheim uilla. ib. p. 209.

Ishereshuſun. ib. p. 201.

Iuchiſa uilla. ib. p. 197. 198.

Lembirbachorum marca. ib. p. 187.

Rotmulti uilla. ib. p. 203.

Suuinfurt uilla in finibus Gelteresheimono. ib. p. 201.

Veſtheim uilla. ib. p. 188.

Vuaccanheimeromarcu uilla. ib. p. 187.

Vualdbaringi uilla. ib. p. 209.

Vualtratehus uilla. ib. p. 204.

§. XXI. GRVBINGAW pagus Sueuiae, in comitatu Warinhari.
Tuiffenthal locus. CRVS. ann. Sueu. P. II p. 58.
Wisonteſtaiga locus in pago Pleonungethal, ad flumen Filiſa, quod eſt ſitum in Grubingavv-marco etc. ib. p. 58.
GRVNTZWITI pagus Baioariae.
Territorium quoddam incipit ex plaga orientali, a Sumerpereh, ſicut miſſi Geroldi Comitis deſignauerunt, usque in Draeisma ad locum, qui uocatur Hohoga, Plaettchinn, et inde ſurſum usque ad territorium Epiſcopatus Patauienſis Eccleſiae, et exinde ad plagam Auſtralem usque in Heribrunnum. Deinde ex parte occidentali usque ad eum locum, ubi Flinspach exit de ſylua a parte aquilonis, ſicut ipſa ſylua pergit usque ad iam dictum montem, qui uocatur Sumerperch. RETTENPACHER annal. Cremiſan. p. 31.
GVOTTINGA pagus Saxon. Oſtphal.
Amplidi uilla. SCHATEN. P. I p. 135. (Empelde. FALCK. c. l. p. 10).
HARDEGO pagus Saxon.
Widisleue uilla. FALCK. p. 7.
HATTVARIA pagus Ripuariorum.
Geizefurt uilla ſuper fluuium Nerſa in Odenheimero marca. HELWICH antiq. Lauresham. p. 27.
Sylua, quam determinat ab oriente fluuius Lusgochesbach usque in Nerſchinam, et a Nerſchina usque in Nerſam, et a Nerſa usque ad ſyluam campumque, qui diuidit Odeheimero marcam. ib. p. 27.
HEEGEWA pagus Alam.
Hadalongcella. DOVBLET. hiſt. mon. S. Dionyſ. p. 784.
HESSI pagus Francorum; Haſſia late deſcribitur in CHRON. GOTWIC. p. 627, ſed iuſtam chronologiam deſidero. FALCK. p. 67. Diuerſus hic pagus a pago Heſſi Saxoniae uel Angariae.
Ambrichi uilla. FALCK. p. 65.
In prouincia, quam Heſſi inhabitant, uillae Affaltra, Gilihha, Buochela, Fiermenni et Scrouffi, Mehilina. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 191.
HVOSI pagus Bauariae ad Glanam.
Solzimos uilla. PEZ. c. l. p. 19.

HVVE-

HVVETIGO pagus in comit. Pyrmont. et Sualenberg. § XXI.
Billurbechi uilla. FALCK. p. 111.
Bracu uilla. ib. p. 63.
Scitira uilla. ib. p. 6.
ILARGOWE pagus Sueuiae.
Campidonense monasterium. PAVLLINI hist. Visbecens. p. 10.
Heimmortingomarcu. MEICHELBECK p. 349. hodie Heimertingen feudum ecclesiae Campidonensis, ad Comites Fuggeros pertinens.
LANGNEA pagus Saxoniae, a pago Login haud diuersus uidetur CHRON. GOTWICENS. Late FALCK. p. 63.
Budinifeld uilla. FALCK. p. 63.
Hemli uilla. SCHATEN. P. I p. 132.
LERI pagus Westphaliae; in ducatu Falhon. FALCK. p. 74.
Fischboecki cellula iuris regii. SCHATEN. P. I p. 144.
LINZGAVGE pagus Alamann.
Achstetten uilla. HERRGOTT. p. 48.
Druantesuuilare, Eilingun, Habemuuilare, loca. ib.
LOBDENGOVVE pagus Franciae orientalis. Hunc pagum FREHER. in orig. Palat. latius explicat.
Aberinesburg locus. HELWICH. antiq. Lauresh. p. 30.
Laurishamense monasterium.
Windenheim locus. CRVS. ann. Sueu. P. II p. 58.
MARSTEM pagus Sax.
Fohanreder uilla. FALCK. p. 272.
MATAHGOVVE, Matahgauui pagus Baioariae.
Maninseo, monasterium S. Michael. Archangeli.
Maticha locus. CHRON. LVNAEL. p. 57.
MERTENAW, Martinhauga, Ortenau, pagus Alamanniae et Alsatiae. Mortonogovva. DOVBLET. hist. mon. S. Dionys. p. 784.
Guntersvvilre. HERRGOTT. p. 27.
MOINGOWE pagus Franciae orientalis.
Mulinheim. TOLNER. cod. diplom. p. 6.
Saligunstad, monasterium. ib.
MVLAHGOVVE pagus Franciae orientalis.
Alahdorp uilla. SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 193.

§. XXI. MVSELAHGEWI pagus Moslensis, Lotharingiae Mosellanicae.
Berge uilla. SCHANNAT. trad. Fuld p. 210.
NECKERGEW pagus Franciae orientalis et Sueuiae.
Bissinga locus. | Nabera locus. | Nidlinga locus. | Wilheim locus. } CRVS. ann. Sueu. p. 58.
Hetsilingua cellula. DOVBLET. hist. mon. S. Dionys. p. 784.
NIBALGAVGE pagus in ducatu Alamanniae. GOLDAST. script. rer. Alem. t. II p. 49.
NITENSIS et WORMACENSIS pagus occurrit in ANNAL. FVLD. ad a. 880.
In Nitensi siue Nithagevve reperitur Horaheim. SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 125.
NORDGOWE pagus, pars ducatus Baioariae, alios plures pagos complectebatur. FALCKENSTEIN. in Analect. Nordgauiens. P. II p. 149 disquirit: ob Noricum und Nordgau vor einerley und gleichgültige Wörter zu halten?
Aichstet, episcopi sedem.
Engoldestat. BALVZ. t. I p. 375.
Priemberch. De hoc loco iam in Caroli M. Capitul. obuio uid. FALCKENSTEIN c. l. P. I p. 1.
NORTHTHVRINGI pagus. FALCK. c. l. p. 42.
PATHERGO pagus siue tractus Paderborn.
Wamuri uilla. FALCK. p. 113.
PERACHTOLDESPERA pagellus in comitatu Vtonis Comitis, BARA pagus Alemanniae ad nigram syluam, Landgrauiatus Barensis.
Paldinga uilla. HERRGOTT. p. 32 n. 56.
PLEONVNGETHAL pagus Alemanniae; ad pagum Alpengovv pertinebat.
Wisonteftinga monasterium in comitatu Werinherii. CRVS. ann. Sueu. P. II p. 58.
PRISICOWE, Prisgaudi pagus Alemanniae, Brisgouia.
Buabiliuisvvilare. HERRGOTT. p. 45.
Munzinga uilla. ib. p. 27.
Vuitinovva locus. GOLDAST. script. rer. Alem. t. II p. 30.

QVIN-

QVINZINGAVVE, Kunzingovve pagus Baioariae. §. XXI.
Altahae inferioris monasterium. HVND. p. 11.
Rossapah locus. CHRON. LVN. p. 49.
Sulzipah locus. ib. p. 67. 86. PEZ. t. I P. III p. 28.
terrae quaedam ad Filusam. CHRON. LVN. p. 81.
REHTSA pagus Alam.
Harbrittinga cellula. DOVBLET. hist. mon. S. Dionys. p. 784.
RETIENSIS pagus Nordgouiae et Sueuiae; Raetia, *Ries.*
In charta inedita Ludouici Germanici regis a. eius XXXVI monasterio Lauresham. data: *de rebus praefati monasterii inter Raetiam et Suualeueldon in locis nuncupatis Buila, Rumilinga, Gunzenheim, Mundilinga, Ranheim.* CHRON. GOTWIC. p. 740.
In loco Saulifelt filii Ludouici German. regnum diuiserunt.
RINECGOWE, Renensis pagus Franciae orientalis ad dextram Rheni.
Bibifloz uilla. CHRON. LAVRISHAM. p. 109.
Bicchumbach. FREHER. de Lupoduno p. 26.
Bisistat. ANN. FVLD. ad a. 870, 873.
Houa in comitatu Gunthramni comitis. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 163.
Langungon uilla. CHRON. LAVRISHAM. p. 109.
Seneim. FREHER de Lupoduno p. 26.
Wadtinheim uilla. CHRON. LAVRISHAM. p. 109.
Wisgoz fluuius. ib. p. 109.
RIPOARIORVM pagus Austrasiae; plures pagos comprehendebat.
Werthina locus. LEIBNIZ. script. rer. Brunf. t. I p. 102.
ROTACGEVVA pagus Baioariae ad fluuium Rotam.
Intinstegon locus. CHRON. LVN. p. 64.
locus ad Perge. ib. p. 59.
Pochinga locus. ib. p. 52.
Skefouua uilla. PEZ. t. I P. III p. 226.
SALAGEWE pagus Franciae orientalis.
Adalfrideshusun in Salegouueno marcu. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 192.
Chinzziche uilla. ib. p. 180.
Matolfeshus uilla. ib. p. 186.
Nuttelinga uilla. ib. p. 181, 187.

Scuntra

§. XXI. Scuntra uilla. ib. p. 199.
Tulba uilla. ib. p. 185.
Vrdorph uilla. ib. p. 186, 192, 194, 199.
SALZPVRCAVVE pagus Baioariae.
Hiltigerisdorf locus. CHRON. LVN. p. 69.
Hoherahah, curtis regia.
Oftermutinga, curtis regia.
Sura locus. CHRON. LVN. p. 65, 77.
Vuengi locus ib. p. 63.
SCHWEINACHGOWE pagus Baioariae.
CHRON. GOTWICENS. p. 766 huic pago adfcribit monafterium Medemenfe, cui Ludouicus Iunior dedit omne foreftum et praedium inter ipfum monafterium et Danubium, hoc eft, in pago --- de Steine usque in Khrapfenzayn, inde in Pranne, inde in Zvverchloe usque in Zeidlorn et fic usque in Danubium. BRVSCH. fupplement. chronol. monaft. p. 23.
SISIGAVGENSIS pagus Alfatiae.
Honoltesuillare uilla. SCHOEPFLIN. Alfat. illuftr. t. I p. 639.
SPIRAHGOWI, Spirenfis pagus, inter Alfacenfem et Wormacenfem. ANN. FVLD. ad a. 871. Reftituitur ex chartis Laurishamenf. in CHRON. GOTWIC. p. 780.
SVILBERGI pagus in comitatu Daffel.
Ymmanhuf. FALK. p. 98.
Thiednodeshus. ib. p. 298.
SVNDARGAVVE pagus Baioariae alios complectitur.
Eipilingun. MEICHELBECK. t. II p. 350.
Poche. CHR. LVN. p. 66.
Sundargaue uilla in comitatu Rumoldi. PEZ. p. 23.
SVTHERBERGI pagus Weftphaliae.
Arpingi uilla. SCHATEN. p. 162.
Lodre uilla. ib. p. 162.
SVTHVRINGIAE pagus, ampliffime explanatur in CHRON. GOTWIC. p. 801.
Heiriki uilla. HARENBERG hift. Gand. p. 584. SCHATEN. A. P. p. 183.
SVTRACHI, Sudergavve pagus Weftphaliae.
Aldgreposhem uilla. LEIBNIZ. fcript. rer. Brunf. t. I p. 102.
Kompingvverua uilla. ib. SVVER-

SVVERCENHVNTARE pagellus Alemanniae. §. XXI.

Heiginga locus.
Muntinga uilla.
Stetiheim locus. } HERRGOTT. p. 32.
Stiutzringa locus.
Wiltzinga locus.

TONAHGEVVI, Tonogeuue, Tonocgeuua, Tunahgovve pagus Baioariae, Donagau.

Alburch uilla. RETTENPACHER p. 34.
Engildeonis comitatus. PEZ. p. 27.
Epilinga locus. RETTENPACHER p. 34.
Ginginchoua locus. PEZ. t. I P. III p. 250.
Hahalinga locus. ib. p. 249.
Matingas locus. CHRON. LVN. p. 60.
Samutesbach uilla. PEZ. p. 27.
Scampah locus. ib. p. 250.
Tuncilinga uilla. ib. p. 216.

TRECWITI pagus Westphaliae. uid. GRAINGA pagus. SCHATEN. P. I p. 160. *Hrecwiti.* FALCK. p. 301.

TRVNGAVVE pagus Baioariae.

Chremisa monasterium. RETTENPACH. p. 34.
Pahheima locus. CHR. LVN. p. 60.

TVLLIFELD pagus Franciae orientalis pars Buchoniae.

in Hoitinomarcu uilla Wolfmunteshusun. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 196.
Vueitaha uilla. ib. p. 185.
Westheim uilla. ib. p. 197, 205.

VFGAVVI pagus Baioariae.

Groninpah locus. CHRON. LVN. p. 81.
Ostarperhtesdorf locus. ib. p. 51.
Vfgovve pagum refert CHRON. GOTWIC. p. 832 ad Franciam orientalem.

VRONIA pagellus in pago Durgaugensi. CONRING. cens. dipl. p. 360. HERRGOTT. p. 30.

Burgilla et Silana.

WERINGEVVE pagus Franciae orientalis.

Altendorff uilla, in marcu Gruonbechero. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 190.

§. XXI. WESTRACHI pagus Frisiae.

Invvostarburon uilla. LEIBNIZ. script. rer. Brunsc. t. I p. 102.

WETAREIBA pagus Franciae orientalis. Wetterauia plenius describitur in CHRON. GOTWIC. p. 850 ex tradit. Fuld. et Lauresham. conf. BERNHARDI antiquit. Wetterauieae.

WINGARTEIBA pagus Franciae orientalis.

Liubegheim et Mensingenheim, uillae. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 476 p. 193.

WORMATIENSIS pagus, Wormazfeldun etiam luculenter repraesentatur in CHRON. GOTWIC. p. 868.

Apssoa uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 196.

ZVRICHGEWE pagus Alamanniae. Zurichgovve pagus.

Velcbach. HERRGOTT. p. 43.

Wangun. ib. p. 44.

Wirchilleozha. ib. p. 43.

II. Loci et uillae pagis adscribendae. Tantum de pagis, sed non omnia loca nominatim ad pagos suos referuntur. Nonnullae enim chartae, ueluti Frisingenses, pagos silentio fere transeunt; sed nemo dubitabit, uillas pagis suis subiectas fuisse. Quodsi igitur nobis id negotii imponatur, ut loca pagis suis reddamus, dispiciendum erit, annon locus a flumine, monte, sylua etc. signetur; deinde obseruemus ad quam ecclesiam uel monasterium locus pertineat, quo in comitatu situs sit. Sicut enim comitatus ex pagis, ita pagi ex comitatibus definiri possunt. Infinitum laborem aggrederemur, si curam nostram ad omnes uillas uagantes proferremus. Nunc specimine contenti alii tempori reseruamus latiorem inuestigationem. SCHANNAT. possessionem Fuldensem, GOLDAST. S. Gallensem, PEZ. S. Emeramensem, MEICHELBECK. Frisingensem indicat, quod, aliis notis deficientibus, generatim tenendum.

Alincboba, locus, ad monast. S. Emeram. pertinens. PEZ. t. I P. III p. 14.

Altabensi monasterio tradit Bribinus Dux de Ducatu suo, quicquid habuit ad Salipiugiti infra terminos istos. In Orientem ultra Salam fluuiolum usque in Slougenzim Marchan et Stresmaren, et sic sursum per Salam usque ad Waltungespuch, et sic inde usque in Hrabagisreit, et ad Chiristetin. HVND. P. II p. 11.

Altdorf

Altdorf, Niunhusa, ad Walde, Zullinga, Vsterlinga, Smidaha, ad Mahouue, ad Bouhhae; loca ad monasterium Altahense spectantia. HVND. P. II p. 12. § XXI.

Altsteti uilla, mon. S. Galli. GOLDAST. script. rer. Alam. t. II p. 47.

Anninwilare in charta mon. S. Galli. HERRGOTT. p. 25.

ad *Antiquum* campum pro ecclesia mon. Prum. MARTENE t. I p. 194.

Aparinesseo locus, cum omni foreste, Abersee, in ditione monast. Monseens. ubi termini describuntur: in occidente a riuo nominato Zinchinpah, ubi ipse in Aparinesseo decurrit, et ab Oriente in eo loco, ubi Tinnilipah in eundem lacum influit, usque ad eum locum ubi Iscula in Trunam cadit, ex alia parte usque ad Wizinpah, ubi et ipse in Atarseo uadit, et ad alium Wizinpah, usque dum ipse in Trunam decurrit. CHRON. LVNAELAC. p. 72.

Atinga uicus, mon. S. Emerami. PEZ. t. I P. III p. 239.

Benninwanch, locus, in territorio mon. Chremisens. RETTENPACH. p. 33.

Bernwinteschiricha prope fluuium Meisaha, ab ecclesia Frising. datur Adalberto comiti. MEICHELBECK p. 342.

Binga mon. Prum. MARTENE t. I p. 191.

Bischoffesboui, ad ep. Constant. HERRGOTT. p. 32.

in *Bleibueld* uilla, tradit hobas aliquot monasterium Fuldense comiti Hessi. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 469.

Bodolungboua locus ad ep. Ratispon. PEZ. p. 248.

Buchusa, locus, monast. S. Emeram. PEZ. t. I P. III p. 14.

Buechofen, Heidolfinga, Oparinhusa, Bogama, Ansolfinga, Vrbach, Schellmaha, Müliheim; loca ad monasterium Altahense spectantia. HVND. P. II p. 12.

in *Buggenheimono* marca, item in Rosbah, Otenbah, in ciuitate Mogontia, in Tienenheim atque Oppenheim, in Simera, Chira, Vuentilesheim, una traditione uarias possessiones acquisiuit mon. Fuldens. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 181, 182.

Bugimthi, ecclesia in episcopatu Osnabrugensi, data mon. Herford. SCHATEN. P. I p. 141.

Buochun, locus, mon. Ottingens. HVND. P. III p. 42.

§. XXI. *Caput Trebie* locus, haud procul ab urbe Placentina situs. MVRATOR. antiq. It. t. V p. 501.
Chauinga, mon. Monseens. CHRON. LVN. p. 86.
Chiricheim. GOLDAST. script. rer. Alem. t. II p. 30.
Corbeia monasterium super fluuium Wisera, in uilla regia, in loco dudum nuncupante Huexeri. SCHATEN. A. P. p. 130, 132, 133, 144, 178.
Crastiniacum uilla. LVNIG. spic. eccl. P. III p. 725.
Cucinhusir uilla prope fluuium Mosaha, eccl. Frising. hodie Gintzenhausen in districtu Crantspergensi. MEICHELBECK p. 324.
Dabbauxa, locus prope fluuium, qui dicitur Ampra eccl. Frising. ib. p. 323.
Dreisma fluuius in Muntinchoua marca. HERRGOTT. p. 38.
Durrenpach riuulus. HVND. P. III p. 42.
Einhofa in dioecef. Frising. MEICHELBECK. n. 601 p. 309.
Eitaraha. PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 213.
Eitrungfeldono - marcha in Bochonia. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 470.
Eligauge. GOLDAST. script. rer. Alem. t. II p. 28.
Elisba uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 206.
Elmaha flumen. ib. p. 192.
Epilinga, locus. RETTENPACH. p. 34.
Eresburg. ecclesia, concessa mon. Corbeiens.
Erlaffa. PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 22.
Espinaueld uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 469.
Ettinchoue, ubi Engilmarus proprietatem habuit, post traditam mon. S. Emeram. PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 25.
Ezinpah uilla. ib. p. 227.
Feride. LVNIG. spicil. eccl. contin. III Fortsez. p. 73.
Feringa, curtis dominica, in charta Frising. ap. MEICHELBECK. p. 358.
Flanheimmero-marcus. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 196.
in marcha ac uilla *Flaridesheim* (Floersheim), in marcha uel in uilla Albolfesheim, in marcha uel in uilla Mouuenheim, in nouali, qui dicitur prope Thoneresberg, res quasdam proprietatis suae dat Ludouicus Rex S. Cyriaci ecclesiae Neuhaus. dioecef. Vormat. SCHANNAT. cod. prob. hist. Wormat. p. 9.

Franco-

Francofurtensis capella regia acquisiuit capellam ad Cufstein, monasterium ad Vrsella, ecclesiam in uilla Steci, ecclesiam ad Plagstat, uilla Pargilla, ecclesiam ad Sprendilingun, ecclesiam ad Biscofesheim, res aliquas in uilla Seskibach, ecclesiam ad Sueinheim, tres mansos ad Gelstrabah, capellam ad Nerenstein, uillam Kadelcams, capellam in Bunna, Osteren Acha. MARTEN. t. I p. 211. §. XXI.

Frienbusen uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 207.

Frisingensi ecclesiae opes largissimae accesserunt, quas dum chartae enarrant, loca multa obliuioni eripiuntur, e. g. Rota, Aaldfridesstat, Vrdorf, Tegrinavva, Pritilinbach, Kimhareshusir, Perchofen, Sevvn, Adalhareshusir, Puochsslachun, Puoch, Impach, Echinacha, Archinivvente, Pullinhuson, Perchach, Cienperc, Steingauui, Tannara, Helidkereshusir, Chleninauua, Muninpach, Starkinum, Horskinhofun, Kysalheringa, Lozesbach, Potilinbach, Paingas, Crumpinbach, Cuntinhusir, Marcilinga, Halle, Truchtering, Holzen, Zuoltesdorf, Vrdorf, Othelmesdorf, Hasalpach, et Papinkircha, Hrosdorf, Holzhausen et Rotta, Otinhusun, Omninbach, Phrumarun, Harchausin, Reode, Prunnon, Pullinhusin, Sevve, Glara, Inzimnos, Stocperc, Hrodateshopa, Hruodperchtsdorf, Strupinga, Reod, Rot, Luzilindorf, Erlinhuson, Pritilinbach, Peralohc, Hardhusen, Cundpaldesdorf, Chuginhuson, Tagolfing, Gramanesdorf, Ekkulinpurc, Dorfacrum, Ruadperchtesdorf, Glana, Ruite, Pheterach, Wilpach, Alhelmeshusen, Purolfingen, Lansberesried, Erlahusen, Mosaha, Humplen, Leron, Cunzinhuson, Eicylunpurc, Purcrain, Strazbach, Alpagauui, Rota, Affoltrapach, Lantperchtesreode, Niuvara, Heidolfingen, Sindilindorf, Feldgundinha, Pota, Slipfes, Pacharn. uid. MEICHELBECKII traditiones.

Genzingas marca, mon. Prum. MARTENE t. I p. 191.

Res proprietatis (Ludou. Reg.) quas Folcheri fidelis noster hactenus in beneficium tenuit in Ducatu Westfalorum, coniacentes in pagis *Grainga* et Trecvviti, nec non in comitatibus Burchardi, Waltberti et Albrici atque Letti. SCHATEN. p. 160.

Grandis - uallis monasterium in ducatu Helisacensi. HERRGOTT. p. 28.

Grinstat uilla. MABILL. ann. Bened. t. III p. 679.

Hagenbach uilla. LEHMANN. Chron. Spir. L. III c. 44.

§. XXI. *Hagenbach.* GOLDAST. fcript. rer. Alem. t. II p. 28.
Habchilftat, locus, in charta permut. Baturici ep. Ratispon. et Abb. S. Emeram. et Maurentii ep. PEZ. thef. anecd. t. I P. III p. 7.
Haionbus uilla ad monaft. Herif. pertinens. SCHATEN. A. P. p. 164, 170.
Harteratesbus. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 516.
Hartinga uicus. PEZ. t. I P. III p. 204.
Haffinga uilla. SCHOEPFLIN. t. I p. 692.
Heitungesfeldon uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 193.
Hengesfelt. ib. n. 476.
Locus, qui in territoriis uillae, quae *Herefi* nuncupatur, coniacet, quem Waldburg iure mutuario in propriam hereditatem a Paderbornenfi ecclefia mutuata eft. SCHATEN. p. 164 et 170.
Herfesdorfero-marcus. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 200.
Heribrantesdorff, ubi mon. S. Emeram. poffeffionem habuit. PEZ. p. 25.
Herifi uilla. SCHATEN. A. P. p. 164, 169.
Herolfesfelt. LAMBERT. SCHAFNABVRG. ad a. 845.
Herolfesfteti. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 201.
Hbreni ecclefia, in parochia Mimigesfordenfi data monaft. Herford. SCHATEN. P. I p. 141.
Hitinchoua iuxta Ifuram fluuium. PEZ. t. I P. III p. 226.
Hoftrabum uilla. GOLDAST. fcript. rer. Alem. t. II p. 27, et t. III p. 57.
Holze eccl. Frifing. inter fluuios Ifaurie et Filufa. MEICHELBECK. p. 325.
Horskinhofun, curtis eccl. Frifing. ib. p. 310.
Hrabagisreit. HVND. metr. Sal. P. II p. 11.
Hruchinga, uilla, quae alio nomine Folinchoua uocatur, monaft. S. Emeram. PEZ. P. III t. I p. 14.
Hucxeri uid. Corbeia.
Hufhufan. PEZ. t. I P. III p. 26.
Humplen uilla eccl. Frifing. MEICHELBECK. p. 343.
Hunolzenghoua locus. (ad monafter. S. Quirini Pataulenf.) PEZ. p. 247.
Ibiftati uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 184.
Iefteten uilla. HERRGOTT. p. 44.

Indenfe

Indense monasterium. LVNIG. spic. eccl. P. III p. 725. §. XXI.
Ingolstat uilla. HVND. p. 8.
Isberesbusen uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 201.
Kazabano-marcus. ib. p. 192.
Kebirates marca mon. S. Galli. GOLDAST. t. III p. 65.
Kekingon mon. Monseens. CHRON. LVN. p. 86.
Khrapfenzain in charta mon. Metimens. BRVSCHII supplem. chronol. monast. p. 23.
Kirchbach, locus in prouincia Auarorum ab ipso loco pergens per unam semitam usque ad locum, qui dicitur Tumus, usque ad Markam Theotherii, et inde usque sursum Cynnenberg. Datus ecclesiae Patauiensi. HVND. M. S. P. I p. 232.
Leichilinga uicus. PEZ. t. I P. III p. 251.
Lentinchoua, Rodratinchoua, Aregisinchoua, Hardheim, Escinbach, Frgoltesbach, Coginbach, Beninchoua, Pitenchoua, possessiones mon. Lunaelac. PEZ. p. 26.
Libtolfesbach uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 204.
Linthard locus mon. Chremis. RETTENPACH. p. 35.
Liuttura-marca. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 195.
Liezicham uillam Corbeiensibus donat Ludouicus Rex. SCHATEN. p. 178. (hodie Liez oppidulum, in dextra Rheni ripa, ex aduerso Arae fluuii).
Lodartinchoua locus, in charta permutat. Baturici episc. Ratisb. et Abb. S. Emerami, et Maurentii. PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 7.
Lonesbemere-marcus. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 196.
de loco *Loufa*, usque Svvabovva, inde in utraque Rheni parte usque ad locum, qua Shura influit ius piscandi certa conditione permittitur mon. Rhinaug. SAMARTANVS t. V p. 509.
Luchesono-marcus. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 192.
Luchiseranus marcus. ib. p. 195.
Lutaraha uilla mon. S. Galli. GOLDAST. script. rer. Alem. t. II p. 47. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 192.
Machasbah uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 185.
Marahesfeldun. ib. p. 188.
Mechitamulinero-marcha mon. Fuld. ib. n. 470.
Meppia, cella iuris regii, concessa monasterio Corbeiensi. SCHATEN. P. I p. 141.

Mettin-

§. XXI. *Mettingen* uilla. HERRGOTT. p. 44.
Mobinga uilla. MEICHELBECK. p. 372.
Munolfinga. PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 214.
Muntincboua marca circa fluuium Dreisma sita. HERGOTT. p. 38.
Naucrauia uilla ad Rhenum. MARTENE t. I p. 193. (Baucrauia, Becrauua, Baccharacum).
Nauuauuinida uilla iuxta riuulum Trebinum mon. Altahens. HVND. metr. Sal. P. II p. 12.
Neccranua seu Neccrauuia fiscus regius, in quo ecclesia mon. Altripiae erat. MARTENE t. I p. 187.
Nerenstein. ib. p. 211.
Nittelinga uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 180.
Niunbrunnen uilla. ib. p. 195.
Nortgardinum ad monast. Herifiens. pertinens. SCHATEN. p. 164. 170.
Nutilinga uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 186, 187.
Oberunmunestri monasterium in Regenesburc. PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 14.
Osdagighusen, Lutzilandreni, Bocchem, Heringi ecclesiae Paderborn. traduntur. SCHATEN. P. I p. 164.
Osteringa mon. Monseens. CHRON. LVNAEL. p. 86.
Owilab uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 206.
Paninperc mons. PEZ. t. I P. III p. 258.
Perge uilla. ib. p. 238.
Pergen. ib. p. 26.
Possessiones mon. S. Emerami ad *Pergen* iuxta Husnusan et Adalbrichinchouan iuxta Rocchingan. ib. p. 26.
Perinberesteti uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 188.
Pilinga uilla. PEZ. t. I P. III p. 232.
Punnincboua. ib. p. 214.
Puobbusa. ib. p. 214.
Quirnaba uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 469.
Raemundinga uilla. HERRGOTT. p. 29.
Rechendorp uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 194.
Reginisburch ciuitas. PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 15.
Reginuuartesdorf uilla. ib. p. 233.

Rinbo-

Rinbouuae monasterii possessiones in Gahtelinga, Sibelinga, Honestat, §. XXI.
Hidestat, Altunburg, Palba, Svvabovva, Russa, Woluenesrinti, Wilechinga, Haselaha, Arcinga, Wizvvila, Loucheringa. SAMARTHAN. T. V p. 509.

Rocchinga. PEZ. t. I P. III p. 26.

Rodabusun uicus. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 194.

Robingesbus uilla, sita in silua Bochonia. ib. p. 202.

Rosdorf. PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 21, 233.

Rura fluuius. LEIBNIZ. script. rer. Brunf. t. I p. 102.

Sala fluuius. HVND. metr. Sal. P. II p. 11.

Salageuuensium prouincia. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 194.

Salagewe prouincia. ib. p. 199, 202.

Salagewona regio. ib. p. 198.

Salagewono-marcus. ib. p. 204.

Salegouveno-marcus. ib. p. 192.

Salipiugiti. HVND. metr. Sal. P. II p. 11.

Sallaciola curtis regia. BALVZ. t. II Capit. p. 1504.

Salchunga uilla in finibus Turingiae super fluuium Vuisara sita. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 183.

In *Saxonia* Ludolfus dux monasterio Brunnistashusano omnem proprietatis suae hereditatem tradidit in Gandersemia marcu, et Aluunge marcu, et Ruderinge marcu, et Dengdia marcu, et Lachtiandorp marcu, et alia loca plurima. LEVCKFELD. in antiq. Gandersheim. p. 22.

Scirnicha. PEZ. thes. anec. t. I P. III p. 22.

Sempinchoua uilla. ib. p. 232.

Sikkowna mons. HVND. P. III p. 42.

Slechdorf. MEICHELBECK. n. 601.

Slougenzim marcha. HVND. metr. Sal. P. II p. 11.

Smachtum et Suitgardinum ad monast. Heris. pertinentia. SCHATEN. p. 164, 170.

Smidaha locus in territor. Chremis. RETTENPACH. p. 33.

Snetta. GOLDAST. script. rer. Alem. t. II p. 28.

Speck uilla. LEHMANN. chron. Spir. L. III c. 44.

Spraza fluuius in territorio Chremis. RETTENPACH. p. 32.

§. XXI. *Starcfridesbusen.* SCHANNAT. trad. Fuld. p. 200.
Stiftinc capella. PEZ. thes. anec. t. I P. III p. 22.
Stoupho mons prope uillam Zartur am. HERRGOTT. p. 35.
Stresmaren. HVND. metr. Sal. P. II p. 11.
Suarzwald saltus. GOLDAST. script. rer. Alem. t. II p. 30.
Suitgardinum uilla. SCHATEN. A. P. p. 164, 170.
Sulzibach locus mon. Monseens. PEZ. t. I P. III p. 28. CHRON. LVNAELAC. p. 86.
Sundheim. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 202.
Sundheimero-marcus. ib. p. 195.
Sunnimuotingon. Sumathingen. Pertinet ad Fuggeros Comites. MEICHELBECK. p. 349.
Sweinaha. HVND. p. 11.
Tagamari uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 188.
Talamazinga uicus S. Emeram. PEZ. t. I P. III p. 251.
Tanchiricha, Tankirchen, Praefecturae Wolfratshusianae. MEICHELBECK. p. 351.
Tanhusa uilla. PEZ. t. I P. III p. 225.
Tengstede uilla. SCHATEN. A. P. p. 183.
Tennisteti uilla. HARENBERG. hist. Gand. p. 584.
Theotherii marca. HVND. P. I p. 231.
Thuna uillula mon. Fuldens. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 470.
Tinguluinga fiscus regius in Baioaria. PEZ. thes. anec. t. I P. III p. 17.
Traubidinga, locus, in charta permutat. Baturici ep. Ratispon. et Abb. S. Emerami, et Maurent. ib. p. 7.
Trosesfteti uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 188.
Truna riuus. CHRON. LVNAELAC. p. 72.
Tullifeld prouincia in Hoitino-marcu. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 196, 197, 205, 206.
Tumescat locus. CRVS. ann. Sueu. P. II p. 58.
Turglena mon. Brum. MARTENE t. I p. 191.
Tuzilinga uicus. PEZ. t. I P. III p. 251.
Vcchinpiunt uicus. ib. p. 251.
Villach pons. HVND. P. III p. 42.
Vrsella monasterium. MARTENE t. I p. 211.
Vualtinboua locus iuxta fluuium Napa. PEZ. t. I P. III p. 257.

Vuerida

Vuerida monasterium. ib. p. 200. §. XXII.
Vuestheimono-marcus. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 205.
Vuihmundesheim uilla. MARTENE t. I p. 191.
Vuilliberesbus uillula mon. Fuldens. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 470.
Vuinades. PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 15.
Vuinzara uilla. ib. p. 219.
Vuitarduro. GOLDAST. script. rer. Alem. t. II p. 28.
Vuulfmunteshusun uilla. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 196.
Vuolfmuntingas uicus. PEZ. t. I P. III p. 229.
Vuormazfeldono prouincia. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 196.
Wacbrein, locus in territorio Chremis. mon. RETTENPACH. p. 33.
Waltungespuch. HVND. metrop. Salisb. P. II p. 11.
Wangen pagus Alsatius. HERRGOTT. p. 27.
Wimundasheim mon. Prum. MARTENE t. I p. 188. (forte Wines-heim inter Wald-Laubersheim et Rockheim seu Weinsheim prope Hüffelsheim. HONTHEIM. I, 211).
Witerowald silua. LEIBNIZ. script. rer. Brunf. t. I p. 114.
Wornisali in charta Prumiens. MARTENE t. I p. 194.
Zartuna uilla, adiacens monti Stoupho. HERRGOTT. p. 35.
Zillenslotte mon. S. Galli. GOLDAST. t. III p. 65.
Zinchinpah riuus. CHRON. LVNAEL. p. 72.
Zullestein uilla, sita in ripa fluminis Rheni. CHRON. LAVRISHAM. p. 109.
Zutilinga uillula mon. Fuld. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 470.

Vbi fundi et agri geographice satis definiti fuere, saepius etiam geometrica descriptio additur. Indicantur enim *hobae*, *iornales*, *iugera*, *iuchi* (a iugo boum dicti). In terris emetiendis perticam adhibebant (§. XVII, 13). Siluae numero porcorum, qui ex iis pasci possunt, aestimantur; prata carradis; uineae siclis. 18. Fundorum, agrorum etc. mensurae.

§. XXII.

Ludouicus Rex admodum iuuenis regnandi artibus imbuebatur. Iam anno 817 pater ipsum regem Baioariae appellabat, eumque in hanc prouinciam mittebat; sed illam suis auspiciis, comitibus adiutoribus, regebat. Sic teste charta apud MEICHELBECK. num. CCCLXXIII: *Audulfus super prouincia Baiowariorum tam potenter et bono-* Ludouicus iuuenis Rex Baioariae appellatur, regnum tamen patris auspiciis gubernatur.

§. XXII. *honorabiliter a pio imperatore Karolo, deinde etiam a Ludouico eandem potestatem accepit, hanc prouinciam prouidere, regere et gubernare.* Anno sexto imperii Ludouici Audulfus mortuus; posthaec saepius uocatur Kysalhardus. MEICHELBECK num. CCCLXVIII, CCCLXXXII, CCCCLXX, CCCCLXXII. Ludouicum filium regem comitabatur Egilolfus paedagogus. In charta MEICHELBECK. num. CCCLXXII Egilolfus paedagogus Hloduvvici iuuenis inter testes per aures tractos reperitur. adde chartam CCCCLXX seq. Anno 821 Ludouicus imperator in comitiis Nouiomagensibus partitionem regni inter filios suos recensuit, ac iuramentis optimatum, qui tunc adesse poterant, confirmauit. uid. ANNALES LAVRESHAM. ad h. a. Anno 825 Ludouicum filium maiorem potestatem in Baioaria nactum putamus, quia ab anno isto epocham duxit. Ab anno 830 Ludouicus rex sua quidem auctoritate regnare coepit, ita tamen, ut in chartis ipsius anni imperii patris adhuc notentur. De filiorum in patrem Ludouicum coniuratione huiusque exauctoratione conf. t. I comment. §. LXXVIII, 4.

2. Viuente patre, Ludouici filii potestas adstricta.

Ludouico nostro, dum pater uiueret, nec absolutum imperium erat, nec definita formula regnandi, tum quod plurima in turbis agebantur, tum quod pater summa se potestate abdicare nolebat. Nam in regno Ludouico filio destinato comitia, quibus filius ipse adfuit, coegit, iudicia habuit, priuilegia concessit. Quae Ludouico Pio uitam exuente inter fratres acta fuerint, eorum iam in re diplomatica Lotharii et Caroli Calui imperatorum §. LXXXVIIII et CXXXX expositorum narratione supersedemus.

3. Conditiones pacis Lothario oblatae.

Ludouicus et Carolus arma aegre arripiebant, fratremque hortabantur, (apud NITHARDVM L. II) *ut memor esset fraternae conditionis, sineret Ecclesiam Dei et uniuersum populum Christianum pacem habere, concederet illis regna a patre suo consensu concessa, haberet sua sibi non merito, sed sola misericordia a patre illi relicta, et in munere offerebant illi, quicquid in uniuerso exercitu absque armis et equis habere uidebantur. At si id nollet, cedebant illi uterque portionem regni, alter usque Carbonarias, alter uero usque Renum. Quod et si renueret, uniuersam Franciam aequa lance diuiderent, et quicquid horum uellet, suae ditionis esset.*

Proelium ad Fontanidicum

At Lotharius lautis his conditionibus contemtis ad cladem istam funestissimam Fontanitensem coeco impetu properabat; sed cum uictus fugere cogeretur, Saxones sibi conciliare studebat; Ludouicus autem partim terroribus, partim gratia Saxonum quidem complures,

tes, Austrasiorum, Toringorum atque Alemannorum suae omnes subiugauit ditioni. ANNAL. BERTIN. ad a. 841. Ludouicus et Carolus mutui auxilii caussa, Argentorati anno 842 foedus nectebant, idque solenni sacramento firmabant, quod exhibebimus in appendice num. III. conf. etiam t. I §. CXXXX. Docet hoc monumentum: 1) bellum iudicium diuinum existimatum fuisse, haud secus ac duellum inter priuatos; 2) hoc foedus publicum, approbatione populi, hoc est, procerum regni indiguisse; quibus 3) Rex noster tantam potestatem concessit, ut si sacramentum uiolauerit, isti nulla obsequii religione teneantur; 4) utraque lingua, et latina et theotisca publica habebatur. Paulo post fratres duo, Ludouicus et Carolus, de fratris Lotharii regno diuidendo cogitabant; sed ne quicquam temere uel sine figura iudicii agere uiderentur, arbitrium sacerdotum requirebant, ita ut, si NITHARDI narrationem legas, Taciti aeuum rediisse putaueris. Ita uero NITHARDVS: et primum quidem uisum est, ut rem ad Episcopos sacerdotesque, quorum aderat pars maxima, conferrent, ut illorum consultu, uelut numine diuino, harum rerum exordium atque auctoritas proderetur. Et hoc illis, quoniam merito ratum uidebatur commissum est. Quibus ab initio gesta Lodharii considerantibus, quomodo patrem suum regno pepulerit, quoties populum Christianum periurum sua cupiditas effecerit, quoties idem ipse hoc quod patri fratribusque iurauerat, frustrauerit, quoties post patris obitum fratres suos exhereditare atque delere temptasset, quota homicidia, adulteria, incendia, omnigenaque facinora uniuersalis Ecclesia, sua nefandissima cupiditate perpessa sit: Insuper autem neque scientiam gubernandi Rempublicam illum habere, nec quoddam uestigium bonae uoluntatis in sua gubernatione quemlibet inuenire posse, ferebant. Quibus ex causis non immerito, sed iusto Dei omnipotentis iudicio, primum a proelio, et secundo a proprio regno fugam illum inisse aiebant. Ergo omnibus unanimiter uisum est atque consentiunt, quod ob suam nequitiam, uindicta Dei illum eiecerit, regnumque fratribus suis melioribus se, iuste ad regendum tradiderit. Verumtamen haudquaquam illis hanc licentiam dedere, donec palam illos percontati sunt, utrum illud per uestigia fratris eiecti, an secundum Dei uoluntatem regere uoluissent. Respondentibus autem, in quantum nosse ac posse Deus illis concederet, secundum suam uoluntatem, se et suos gubernare

§. XXII. 4. Pactum Argentoratense a. 842.

5. Lotharii regnum sacerdotibus aequa lance diuidendum committitur.

§. XXII. et regere uelle, aiunt, et auctoritate diuina, ut illud suscipiatis, et secundum Dei uoluntatem illud regatis, monemus, hortamur atque praecipimus. Hinc autem uterque illorum duodecim e suis ad hoc opus elegit, quorum unus extiti, et sicut illis congruum ut inter illos hoc regnum diuideretur uisum est, contenti sunt. In qua diuisione non tantum fertilitas aut aequa portio regni, quantum affinitas et congruentia cuiusque aptata est: Euenitque Lodhuuico omnis Frisia, etc. **

sic uet. ex quod nuper admodum quidam sic supplere tentauit: Et Orientalia regna cesserunt, omnis scilicet Germania usque ad Reni fluenta et aliquae ciuitates trans Renum cum adiacentibus pagis. Karolo uero **

sic uet. quod et idem nuper sic supplere conatus est: Karolus uero accepit occidentalia regna a Britannico Oceano usque ad Mosam

6. Ludouicus factionem Stellingorum perdomat.

fluuium, in qua parte ex tunc et modo nomen Franciae remansit.„ Eodem anno Ludouicus omni Saxonia peragrata Stellingorum (uid. t. I §. C, 5.) factionem perdomuit; multi enim liberti et coloni in dominos suos coniurarunt, et secundum ANNALES BERTIN. Christianam fidem pene reliquerant; qua impietate Rex eo permouebatur, ut *CXXXX capitis amputatione plecteret, XIV patibulo penderet, innumeros membrorum praecisione debiles redderet, nullumque sibi ullatenus refragantem relinqueret.* Hludouuicus mense Augusto in uilla, quae uocatur Salz, habito generali conuentu, in Saxoniam pergens, ualidissimam conspirationem libertorum legitimos dominos opprimere conantium, auctoribus factionis capitali sententia damnatis, fortiter compescuit. Ita ANN. FVLD. ad a. 842. Vbi locus Salz fuerit, docet ECCARD. *in der gründlichen Nachricht von der Kayserl. und Koenigl. alten Salzburg und dem Pallaste Saltz in Francken.* Anno 843 tres fratres augusti pacem sibi reddere instituebant, ac denique de regnis patriis diuidendis Virduni inter se conueniebant. uid.

7. Pactio Virdunensis Lex imperii.

§. XXI, 5. Pactio itaque Virdunensis ista iure suo in numero legum imperii primariarum refertur. Neque enim solum ab isto tempore Germaniae regnum finibus suis distinctis terminabatur, sed Rex etiam suo arbitratu regnabat; cum praesertim Lotharius, quem fratres iuniores ex patris uoluntate deberent colere, non impediret, quo minus quisque illorum portionem regni sui, prout melius posset, regeret. uid. NITHARDVS l. IV apud PITHOEVM p. 480. Pactum

ctum hoc Virdunense memoratur in MEICHELBECK t. I num. §. XXII.
DCXXVIIII instrumentorum. De pace ad Teudonis uillam an- 8.
no 844 inter fratres reges firmata diximus §. VII. Omnia capita id Pax publi-
postulant, ut pax et iustitiae cultus restituatur, ac rapinae, familiare ca ad Teu-
Germanorum delictum, coerceantur. A. 847 Lotharius et Ludo- donis uil-
uicus mutua familiaritate transegerunt; nam uterque eorum ad do- lam a. 844 sancita.
mum alterius inuitatus, conuiuiis et muneribus regiis honoratus est; 9. Lotharii et
Ludouicus tamen Lotharium et Carolum ita ut uoluit pacificare non Ludouici
potuit, renuente Lothario propter iniuriam sibi a Gisalberto uasallo concor-
Caroli in raptu filiae suae factam. ANNAL. FVLDENS. qui ad an- dia.
num 848 addunt, Lotharium in colloquio Confluentino id maxime 10. Pacto Marsnensi
molitum esse, ut Ludouicus posthabita Caroli amicitia sibi germani- a. 847
tatis iure sociaretur, Ludouicum uero pacti memorem suasoria ma- pax publi-
chinamenta ingeniose declinasse. At reges tunc temporis turba- ca firma-
tores pacis uideri noluisse, intelligimus ex pactione Marsnensi, tur;
mense Februario anno 847 approbata. Caput I commendat uerissi- seruetur cuiusque
mum et non fictum charitatis uinculum; cap. II mutuum auxilium; lex prisca,
cap. III pacem publicam; cap. V cautum, ut singulis fidelibus lex, missi con-
qualem temporibus priorum regum habuerint, conseruetur; cap. VI stituantur,
ut rapinae et depraedationes penitus interdicantur; cap. VII ut missi succedant filii regum
idonei constituantur, qui caussas secundum legis aequitatem defi- in regnis
niant; cap. VIII raptus damnatur; cap. VIIII regum filii legitimam nunc inter se distin-
hereditatem regni secundum definitas praesenti tempore portiones ctis.
post eos retineant. Carolus in adnunciatione sua uult, ut unusquis- Cum suo quisque
que liber homo, seniorem, qualem uoluerit, in se et in suis fidelibus seniore in
accipiat, nec seniorem suum sine iusta ratione dimittat, sed cum eo- hostem
dem in hostem uel aliis suis utilitatibus pergat, nisi lantvveri accide- pergat.
rit. Reliqua uide in appendice num. V. Hoc anno in concilio 11. Concilio
Moguntino (§. VII, 4) uaria statuebantur ad statum politicum per- Mogunt.
tinentia. Cap. VI ne rex *assensum praebeat improuide affirmantibus non* a. 847 statutum
debere esse res dominicas, id est domino dominantium deditas, ita sub de- de rerum
fensione regis sicut propriae suae sunt hereditates; cap. XVII ne paupe- dominica-
res iniuste *opprimantur uel cogantur, ut res suas uendant siue tradant, ne* rum de-
forte parentes eorum contra iustitiam fiant exheredati, et regale obsequium fensione,
minuatur, et ipsi propter indigentiam mendici uel latrones, seu malefacto- ne paupe-
res efficiantur, et ut saepius non fiant manniti ad placita, nisi sicut in do- res res suas
minico capitulari olim facto praecipitur; cap. XVIII *quisquis ex rebus* uendere cogantur,
paupe- emtio uenditio

§. XXII. fiat in publico placito, parricidis non licet sumere cingulum militare. *pauperum aliquid comparare uoluerit, in publico placito coram idoneis testibus et cum ratione hoc faciat*; cap. XX *parricidis non licebit ultra militiae cingulum sumere, et nuptiis uel coniugiis copulari.* Anno 849 Lodovvicus et Carolus germana charitate conuenientes tanto fraterni amoris uinculo deuincti patuerunt, ut alter alteri baculos publice tribuendo regnum, uxores et liberos superstiti commendaret. ANNAL. BERT.

12. Ludouici et Caroli fides per baculos firmata. Anno 851 a tribus fratribus regibus in altero conuentu Marsnensi articuli quidam suarum manuum subscriptione roborabantur, quos lege sis in appendice num. VII. Cap I de amnestia, II de concordia, III de mutuo auxilio, IIII de quietis publicae hostibus non recipiendis, V de facinorosis incestus crimine pollutis etc. profugis persequendis et constringendis sancit,

13. In pacto Marsnensi consiliis fidelium se assensum praebituros spondent reges, eosque adiutores et cooperatores esse iubent. VI maxime memorabile quo reges se nullum contra legem et iustitiam oppressuros spondent, fideliumque suorum communi consilio ad restitutionem sanctae Dei ecclesiae et statum regni et ad honorem regium atque pacem populi pertinenti assensum praebituros, in hoc, ut illi non solum non sint regibus contradicentes et resistentes ad ista exequenda; uerum etiam sic sint nobis fideles et obedientes ac ueri adiutores atque cooperatores, uero consilio et sincero auxilio ad ista peragenda, quae praemisimus, sicut per rectum unusquisque in suo ordine et statu suo principi et suo seniori esse debet." En! insigne documentum praecipuorum iurium ordinum regni, quibuscum Rex haud secus ac hodie pacta de gubernando regno iniit. Quibus rerum origines altius repetendae uidentur, ii Capitulationem hic adumbratam existimabunt. Et ut uerum fatear, proceres regni Germanici etiam nunc aptissime definiuntur, *fideles et obedientes ac ueri adiutores atque cooperatores.* Coimperantium enim elogium cum schemate imperii non concordat. c. VIII si aliquis de senioribus de hac conuenientia exierit, de eo quid agendum sit, in conuentu seniorum et primorum decernatur.

14. Ludouicus in Saxonia caussas iudicat, auitas possessiones uindicat, Anno 852 profectus est in Saxoniam ob eorum uel maxime causas iudicandas, qui a prauis et subdolis iudicibus neglecti et multis modis (ut dicunt) legis suae dilationibus decepti, graues atque diuturnas patiebantur iniurias. Suberant etiam et aliae causae ad se ipsum specialiter aspicientes, possessiones uidelicet ab auita uel paterna proprietate iure haereditario sibi derelictae, quas oportuit ab iniquis peruasoribus iusta repetitione legitimo domino restitui. Igitur in loco qui appellatur Nimia super amnem,

amnem, quem Cornelius Tacitus scriptor rerum a Romanis in ea gente gestarum, Visurgim, moderni uero Wisuracha uocant, habito generali conuentu, tam causas populi ad se perlatas iusto absoluit examine, quam ad se pertinentes possessiones iuridicorum gentis decreto recepit. Inde transiens per Angros, Harudos, Suabos et Holsingos, et per mansiones singulas, prout se praebuit opportunitas, causas populi iudicans, Thuringiam ingreditur. (ECCARD. rer. Franc. t. II p. 420 notat, Ostphalos diuersis in pagis a Visurgi usque ad uiciniam montis Hartonis degentes, Angros uocari, credo quod campestria inhabitarent. *Anger* enim campum et pratum lingua Saxonica designat. Harudi sunt incolae pagi Hartingau per Hartonem eiusque radices distenti. Suabi a pago Suabingau dicti magnam partem Halberstadensis dioecesis occupabant, ut supra ostendimus, et Harudis et Hartinganis contermini erant. Pro Holsingis restituendi sunt Hossingi, qui in pago Hosgau siue Hassingau per Mansfeldium comitatum usque ad Salam fluuium, Thuringiam a Saxonia dirimentem, habitabant.). Vbi apud Erpfesfurt habito conuentu, decreuit inter alia, ut nullus Praefectus in sua praefectura, aut Quaestionarius infra quaesturam suam, alicuius causam aduocati nomine susciperet agendam: in alienis uero praefecturis uel quaesturis singuli pro sua uoluntate, aliorum causis agendis haberent facultatem. ANNAL. FVLDENS. Quaestionarius in glossa AELFRICI est iudex dema Forsitan hi quaestionarii crimina cognoscebant, et comparari possunt cum *Rügegrafen* et *Zentgrafen.* WALAFRIDVS enim STRABO de rebus ecclesiasticis cap 31: *sunt in secularibus*, inquit, *quaestionarii, id est qui reos examinant.* 15. Anno 855 Lothario imperatore defuncto principes et optimates regni filium eius Lotharium super se regnare cupientes ad Hludovvicum regem orientalium Francorum, patruum eius in Franconofurt eum adducentes cum consensu et fauore illius sibi regnare consentiunt. ANNAL. FVLDENS. Ex his perspicimus uim pactorum, quibus reges fratres aliquoties promiserunt, se de portionibus hereditariis regni filiorum seruandis solicitos fore. Ludoicus enim, rex Italiae, filius Lotharii, super portione regni paterni in Francia apud patruos suos Ludovvicum et Karlum conquiritur, Italiam largitate aui Ludoici imperatoris se asserens assecutum. At proceres quondam Lotharii filium eius Lotharium regem Franciae (mediae scilicet, id est Lotharingiae) etiam sacra ratione (unctione) constituunt. ANNAL. BERTIN.

§. XXII.

Praefectos et Quaestionarios aduocatos domi esse uetat.

Lotharius iunior suscipit regnum patris, consentiente Ludouico patruo, conquerente Ludouico Imp. fratre.

S

§. XXII. 16. foedera regum. BERTIN. Anno 857 rex Ludouicus colloquium habuit in Confluente castello cum Lothario nepote suo; at in ANNALIBVS BERTIN. legimus: Karlus rex et Lotharius nepos eius sacramentis uicissim exhibitis foederantur. Similiter Ludoicus rex Germaniae et Ludoicus imperator Italiae.
17. Conuentus Vlmensis. Anno 858 mense Februario Rex cum quibusdam consiliariis suis in Forcheim colloquium habuit. Inde condicto placito et designatis ad hoc specialiter Comitibus, in uilla Alamanniae quae uocatur Vlma, Notingum Episcopum et Eburhardum Comitem missos Hludouuici nepotis sui suscepit et audiuit. Post mediam autem Quadragesimam uenit in Franconofurt, et ibi Pascha celebrauit. Interea missi quos ad Hlutharium nepotem suum directos habuit, ueniunt, eumque iuxta condictum, in Confluente castello Regi occursurum esse nunciarunt, Rege autem promissionibus eius credente, et ante dies Letaniarum ad condictum diem et locum ueniente Hlutharius promissa mentitus, neque ipse uenit, neque de suis aliquem mittere uoluit. Foedus enim cum Carlo contra Regem iniit, quod uterque eorum iuramento firmauit. Qui cum se uidisset inlusum esse, reuersus in Franconofurt cum multa de utilitate regni cum suis tractaret atque disponeret. ANNAL. FVLDENS.
18. Pactum Confluentinum Anno 860 pactum istud Confluentinum sancitum inter tres reges, praesentibus multis praesulibus, quorum nomina uide §. VII, 16, et comitibus, de quibus infra §. XXVI. Ludouicus rex fratri ac nepotibus suis Ludouico, Lothario atque Carolo auxilium perpetuum sacramento firmat.
repetit capitula plurima pacti Marsnensis II Cap. I, II, III, IIII, V, X, XI, XII iisdem uerbis repetuntur ex conuentu Marsnensi secundo; atque adeo ista constitutio de iuribus ordinum regni (uid. num. 13 §. huius). Cap. VIII de rapinis, depraedationibus, conspirationibus, seditionibus, raptu; praeterea leges Christianae et capitula progenitorum; item cap. VIIII sanctiones de ecclesiae honore, regis auctoritate, et populi lege ac iustitia conseruentur. Hludovvicus adnunciat lingua theotisca, summam priorum capitulorum repetens: art. V leges ueteres uult obseruari;
pax publica roboratur. art. VI pacem publicam roborat, ac transgressores de Dei banno et de suo uerbo bannit; securus in hostem quisque uel ad placitum siue ad curtem eat, de suo sic vvarnitus (h. e. *verwahrt*, tutus) et de domo sua moueat. Haec eadem Carolus Romana lingua adnuntiat, ac impunitatem spondet iis hominibus, qui ad Hludovvi-

§. XXII.

dovvicum transierunt. Anno 861 rex in conuentu Ratisbonensi 19.
Ernustum summatem inter omnes optimates suos quasi infidelitatis Ernustus, cum aliis
reum publicis priuauit honoribus. Vtonem quoque et Berengarium comitibus,
fratrem eius atque Sigihardum Comites, Waldonemque Abbatem, honoribus
cum aliis nonnullis, quasi complices infidelitatis eius, similiter exau- priuatur.
ctorauit. E quibus Vto et Berengarius cum Waldone fratre suo in Gallias ad Carlum Regem secesserunt, caeteris intra patriam in proprietate sua remanentibus. Carlmannus quoque filiorum Regis maximus, res nouas molitus est. Expulit enim duces quibus custodia commissa erat Pannonici limitis et Carantani, atque per suos marcam ordinauit: quod Regis animum rebellionem suspicantis non parum commouit. ANNAL. FVLDENS. Illustrant haec ANNAL. BER- 20.
TIN.: Carolomannus Ludoici regis Germaniae filius cum Resticio Carlomannus a patre
Winidorum Regulo foederatur, a patre deficit, et Resticii auxilio deficit ma-
magnam sibi partem usque ad Hin fluuium paterni Regni praesumit. gnamque
Hludovvicus Socerum Karolomanni filii sui Arnustum honoribus pri- partem
uat, et nepotes ipsius a Regno suo expellit. Qui cum Adalardo, paterni regni sibi
Irmintrudis Reginae auunculo, suo autem propinquo, quem Hlo- afferit,
tharius patrui sui Hludoici factione insequebatur, Karlum adeunt, a quo benigne suscipiuntur, et honoribus consolantur. Sed et pene omnes, qui nuper a Karolo ad Ludoicum defecerant, ad Karolum reuertuntur, et ab eo familiaritate, et honoribus redonantur. Anno 862 Carlemannus per sacramenta pacis et securitatis suae Reganesburgum uenit, et reddita ratione conuicit aduersarios, patrique suo reconciliatur, iuramento confirmans, ne contra eius iustam potestatem quicquam deinceps mente maliciosa machinaretur. Et patri re-
Carlemannus quidem ad sua cum pace reuertitur, Rex uero Mogon- conciliatur et portio-
tiam profectus, occurrentem sibi ad colloquium nepotem suum susce- nem regni
pit Lutharium regem. ANNAL. FVLDENS. Hac de re ANNA- accipit.
LES BERT. ita: Carolomannus Ludoici regis Germaniae filius concessa sibi a patre regni portione, quam pridem inuaserat, et dato sacramento, ne amplius inde sine patris uoluntate inuaderet, cum patre pacificatur. - - - Ludoicus rex Germaniae Lotharium nepotem suum apud Moguntiam accersiens, petit, ut cum eo contra Winedos qui appellantur, aduersus Regulum (Restitium) cum apparatu hostili pergat, qui se primum iturum promisit, post uero a promis-

§. XXII.

21. Ludouicus R. Carolum et Lotharium inter se conciliare studet.

22. Carlomannus, Carantanis praefectus, grauiorum criminum accusatus,

prouinciam amittit,

Gundacharo comiti commissam;

sed per iuramenta principum crimina obiecta purgat.

sione sua defecit. IIDEM ad hunc annum Ludouicum *priuatum mediatorem* inter Carolum et Lotharium reges exhibent. Carolus autem Ludouico caussas exponit, cur cum Lothario communicare non posset, nisi hic rationem redderet, et emendationem ostenderet. Horum actorum seriem uid. in BALVZII t. II p. 163. Anno 863 Carlemannus filius Regis, qui praelatus erat Carantanis, tam multis criminibus et tam magnis apud patrem absens accusatus est, ut merito reus maiestatis haberi debuisset, si ea, quae in eum dicta sunt, ab accusatoribus probari potuissent. Quod Regis animum adeo commouit, ut per se ipsum coram frequentia populi sui protestatus sit, Karlemannum filium suum ab eo tempore et deinceps donec ipse uiueret et regnaret, sua uoluntate publicis honoribus nunquam esse potiturum. Quo audito Karlemannus ab itinere, quo ad palatium ire coeperat, perterritus in Carinthiam se recepit, ibi tutari apud suos, quos sibi fideles arbitratus est, uolens, donec patris ira quiesceret, et ipse per internuncios ueraces sibi fallaciter obiecta purgaret. Interea Rex collecto exercitu, specie quidem quasi Rasticem Margensium Sclauorum ducem cum auxilio Bulgarorum ab Oriente uenientium (ut fama fuit) domaturus, re autem uera ad Carantanos filium expugnaturus accessit: qui reuera ad id temporis defenderet, nisi proditione Gundachari Comitis sui deciperetur incautus, qui totum pene robur exercitus secum habens, quasi uada fluminis N. hostibus prohibiturus, cum omnibus copiis transiuit ad Regem, et praelatus est Carantanis, sicut ei prius occulte promissum est, si dominum suum fraude decepisset. Et hic quidem praefecturae dignitatem hoc modo promeruit. Carlemannus uero per iuramenta principum uenit ad patrem, de obiectis sibi criminibus securus, quia innocens erat, et testimonio conscientiae fretus, laetum se per omnia exhibebat atque iucundum. ANNAL. FVLD. Et secundum ANNALES BERTIN.: Carolus rex - - - Gebehardum Spirensem episcopum de parte Ludoici fratris sui, regis Germaniae - - - accipit pro pace petentem, quam idem Carolus semper seruare uoluit, quantum infestatio contrariorum sibi permisit. Sed et alium missum fratris sui Ludoici nomine Bligarium accipit petentem, ut Carolomannum filium eius a Restitio Winido desertum et a se fugatum, si ad illum uenerit, non recipiat. Quem non longo post tempore deceptum

§. XXII.

ptum atque desertum a suis, sub conditione sacramenti, pater suus Ludoicus recepit et secum in libera custodia tenuit. Pergunt ad annum 864 Carolomannus, qui in libera custodia cum patre suo morabatur, simulans, se uenatum ire, a patre fuga labitur, et Marcas sibi a genitore ablatas cum consensu Marchionum, qui eum tradiderant, reoccupat. Anno 865 Hludouuicus et Carolus, Reges fratres, apud Dusicam uillam mense Septemb. (Februar.) conuenientes foedus ineunt, et quidquid inter eos leuitate humana uel suggestione militum perperam gestum fuerat, sibi mutuo dimittunt, cuncta retro obliuioni tradenda censentes. Huius autem foederis pactum inuiolabiliter omni tempore conseruandum, testes et admonitores idonei ex utraque parte statuuntur. Nam Hludouuicus ex parte Karoli Hincmarum Remensem Episcopum et Engilrammum comitem: Karolus uero ex parte Hludouuici Luitbertum Archiepiscopum et Altfridum antistitem elegit, ut si forte ab aliquo eiusdem pacti iura laederentur, his admonentibus et gesta priora ad memoriam reuocantibus, facilius in pristinum statum reformari possent. ANNAL. FVLD. Apud BALVZIVM t. II p. 201 extant adnuntiationes utriusque regis. In memoriam reuocant pactum Confluentinum, ecclesiae et regni honorem stabiliunt, atque alter alteri superstiti uxorem et filios commendat, missosque ad Lotharium nepotem decernunt. De Tusiaco Ludoicus Baioariam pergens, Carolomanno filio sibi familiariter reconciliato marcas, quas ab eo tulerat, reddidit. ANNAL. BERTIN. Anno 866 Werinharius comes unus ex primoribus Francorum apud Ludovvicum regem accusatus, quasi Rastizen suis hortationibus aduersus eum incitasset, publicis priuatus est honoribus --- Hludouuicus, Hludouuici regis filius, grauiter ferens, quod Rex quaedam beneficia illi subtrahens, Carlmanno fratri suo reddidit, patri molestus efficitur. Nam nuntiis per uniuersam Thuringiam et Saxoniam missis, quos potuit ad se traxit, et contra Regem rebellare disposuit. Werinharium quoque, Vtonem, et Berengarium Comites a patre suo depositos, suis adhibens consiliis, pristinam eis dignitatem se restituturum esse promisit. Sed et Heinricum principem suae militiae ad Rastizen destinauit, obnixe postulans, ut eiusdem conspirationis fautor fieri non recusaret. Quo comperto Rex Carlmannum ad tuitionem Baioariae derelinquens, concitus uenit in Franciam, et a suis undique confluentibus honori-

A patre in libera custodia tenetur, sed elapsus marcas sibi ablatas recuperat.

23. Ludouici et Caroli regum foedus, in uilla Dusica initum, cuius testes quidem et admonitores constituuntur.

24. Carlomanno Pater reddit marcas suas;

25. Werinharius Comes honoribus priuatur. Ludouici filii coniurationem

§. XXII.

compimit pater,

fice apud Franconofurt susceptus est, et conspirationem exortam facile extinxit. Tanta etenim multitudo fidelium suorum cum eo tunc aderat, ut pars aduersa, nisi timor filii eius adfuisset, ligari procul dubio potuisset. Interea Guntpoldus quidam de satellitibus Carlmanni contra dominum suum uolens dimicare, amisso exercitu uix uiuus euasit. Hludouuicus uero mediante Luitberto Archiepiscopo aliisque pacis amatoribus, mense Nouemb. apud Wormatiam patri suo reconciliatur. ANNAL. FVLD. Adde ANNAL. BERTIN.

cui filius reconciliatur.

26\. *Ludouicus et Carolus de regnis nepotum diuidendis paciscuntur.*

Anno 867 Ludouicus et Carolus fratres de regnis nepotum suorum diuidendis pactum ineunt, sacramento firmatum, quod dabimus in appendice num. XI. Anno 869 Ludouicus rex Ratisponae graui detinebatur infirmitate, quapropter omne aurum et argentum, quod in thesauris illius inueniri potuit, per diuersa monasteriorum loca distribuit, et pauperibus erogauit. ANNAL. FVLD.

27\. *Ludouicus R. aegrotans thesauros suos pie erogat.*

Anno 870 cum ad Carolum fratrem Lotharii regni diuidendi caussa pergeret, Flamershemii de solario quodam cecidit, ac laesionem parui pendens Aquis aliquamdiu decubuit; post Ratisbonam rediit, quo filios Ludouicum et Carolum uenire iussit, qui sentientes satagente matre inclinatiorem esse uoluntatem patris erga Carolomannum, quam erga se ad illum uenire detrectauerunt.

28\. *Ludouicus et Carolus, filii Ludouici R. aegre ferentes, patrem in Carlomannum benigniorem, inaequalem regni diuisionem meditari, aduersus patrem insurgunt,*

Ludoicus ad placitum suum, quod in Franconofurt condixerat, ante Quadragesimae initium uenit, et satagentibus legatis inter eum et filios suos utrinque factae sunt firmitates, ut usque futurum Maium mensem, et ipsi ex parte patris securi manere possent, et ilii uastationem regni, quam inceperant dimitterent, et pacifice usque ad idem placitum degerent. ANNAL. BERTIN. Quae ANNAL. FVLDENS. ita declarant ad annum 871: Hludouuicus et Karolus Hludouuici Regis filii dure accipientes, quod quandam partem regni Francorum, quam Rex illis sub testamento post obitum suum habendam delegauerat, ab eis auferri et Karlmanno fratri illorum tradi fama uolitante audierunt, congregata multitudine non modica, Spirensem pagum occupant, contra Regem rebellare disponentes. Quod cum Rex comperisset, de Baioaria profectus uenit ad Franconofurt in Kalen. Febr. missisque nuntiis, animos filiorum suorum sibi reconciliare nititur. Sed cum reciproci nuncii diu laborantes rem ad effectum perducere non potuissent, tandem condicto placito, atque pace ex utraque parte iuramento firmata, Rex quidem in Baioariam se recepit, filii uero illius in loca

§. XXII.

Qui (?) s patre non nisi multo cum negotio in obsequium redigit.

in loca sibi delegata profecti sunt. - - - Rex Hludouuicus mense Maio, iuxta condictum placitum, uenit ad uillam Tribure, ibique filiorum suorum animos propter obcaecationem cuiusdam Saxonis, ad iracundiam prouocauit, ita ut ad eius colloquium nollent uenire. Erat enim is, qui excaecatus fuerat, Heimrichi Comitis uasallus. Rex autem filios inde transeuntes in uilla Gerichesheim profecutus, uix ad suum inuitauit colloquium, et blandis sermonibus et beneficiorum pollicitationibus aliquo modo mitigauit. - - - Mense Augusto Hludouuicus Rex cum Carolo fratre suo colloquium habuit prope Masa fluuium, sed nec ibi filios suos secum pacificare potuit. Noluerunt enim ad eius colloquium uenire, propter dilationem beneficiorum, quae eis promissa fuerant. Cum autem falsus rumor exisset, Hludouuicum Italiae Imperatorem ab Adalgiso duce Beneuentano insidiose peremptum fuisse, et Rex tristis de Aquense palatio in Orientales partes regni sui rediret; ilico filii eius obuiam ei uenientes, et quibusdam beneficiis ab eo acceptis, sine ulla difficultate regi reconciliantur. ANNAL. FVLD. His iungas ANNAL. BERTIN.: Rex Carolus petentibus nepotibus suis Ludouici fratris sui filiis Ludouico et Carolo per Viridunum obuiam eis locuturus, cum illis perrexit, et inde ad synodum in Duciaco rediit. - - - Missi Ludouici fratris sui ad eum uenerunt postulantes, ut obuiam illi secus Treiectum municipium ad colloquium illius ueniret, sicut et fecit, ducentes secum missos nepotum suorum, qui ea, quae petierunt apud patrem suum, ex illorum uoce narrarent. Vbi etiam missos Carolomanni filii sui interueniente Ludouico fratre suo Carolus rex audiuit, et sicut antea sub conditione suae correctionis eum redire ad se inuitauit, quae inuitatio nihil profecit. In quo aliquamdiu colloquio Ludouicus et Carolus immorantes aut parum aut nihil profecerunt. Anno 872 mense Ianuario circa Epiphaniam Basilii Graecorum Imperatoris legati cum muneribus et epistolis ad Ludouuicum Regem Radasbonam uenerunt; atque ei, inter caetera xenia, crystallum mirae magnitudinis, auro gemmisque pretiosis ornatum cum parte non modica salutiferae crucis obtulerunt. Qui honorifice suscepti, et congrua responsione accepta, redierunt in sua. Rex uero mediante quadragesima apud uillam Foracheim generali conuentu habito, filios suos de regni partitione inter se diffidentes pacificauit, et quam quisque partem post obitum suum tueri deberet,

29. Colloquium Ludouici et Caroli R. ad Traiectum.

30. Legati Imp. Graecor. munera afferunt.

31. Rex a. 872 inter filios regna partitur.

liquido

§. XXII. liquido designauit. Ibi etiam Hludouuicus et Carolus filii eius in conspectu totius exercitus fidem se illi seruaturos esse omni tempore uitae illorum, iuramento firmauerunt. ANNAL. FVLD. Hac de re ANNALES BERTIN. ita: Ludovvicus filios suos Ludovvicum et Carolum ad se uocans, ut eos cum Carolomanno pacificaret, dolose illis iurare fecit; sed et iidem filii sui et homines eorum dolose nihilominus Ludovvico sacramenta praebuerunt. Et uolens idem Ludovvicus pater, ut ipsi filii sui cum fratre illorum Carolomanno aduersus Winidos pergerent, obtinere non potuit. Vnde hostem, quam magnum potuit, cum Carolomanno direxit.

32. Ludouicum et Carolum constituit caussis cognoscendis.

Anno 873 rex in uilla Bisestat prope Wormatiam placitum habuit, filiosque suos Ludouicum uidelicet et Carolum ad audiendum singulorum caussas constituit, ut quidquid illi per se terminare non possent, patris iudicio reseruarent. Vnde accidit, ut undique conuenientium quaerimoniis legitime terminatis unusquisque cum gaudio rediret in sua. - - -

Legatus Imp. Graecorum cum muneribus uenit.

Mense Nouembri Agathon Archiepiscopus, Basilii Graecorum Imperatoris legatus, ad renouandam pristinam amicitiam cum epistolis et muneribus ad Ludouicum regem Radasbonam uenit, quem Rex honorifice suscepit et absoluit. ANNAL. FVLD.

33. Rex Francofurti de salute regni consultat cum suis.

Anno 874 Ludouicus iunior apud Sanctos Marcellinum et Petrum cum quibusdam patris sui consiliariis secretum habuit colloquium, quod regem de Baioaria traxit in Franciam. Venit enim circa Calend. Febr. ad Franconofurt, ibique de concordia et statu regni cum fidelibus suis consiliatus est. ANNAL. FVLD.

34. Turbae inter Francos et Saxones compositae.

Anno 875 rex Triburiae generale placitum habuit. Tunc inter Francos et Saxones seditio non modica exorta, et nisi Ludouicus iunior citius cum suis interuenisset, iam districtis gladiis mutua se caede truncassent. - - - Interea Hludovvicus Italiae Imperator obiit: cuius corpus translatum Mediolani, in basilica sancti Ambrosii sepultum est. Quod cum Karolus Galliae tyrannus comperisset, ilico regnum Italiae inuasit, et omnes thesauros, quos inuenire potuit, unca manu collegit.

Carlomannus cum exercitu in Italiam mittitur.

Vnde Hludouuicus Rex iratus, Karlmannum cum exercitu per Baioariam destinauit in Italiam: Ipse uero, iuncto sibi aequiuoco suo, cum manu ualida regnum Karoli ingressus est, ut eum de Italia exire compelleret. Exercitus autem, qui Regem sequebatur uersus ad praedam, cuncta, quae inuenit, diripuit atque uastauit. Karolus uero audito Karlmanni aduentu in Italiam, primo clausis Alpium

Alpium se defendere nititur, sed nihil proficit. Carlmannus enim loca accessu difficilia cum suis praeoccupauit. Ille autem dum negotium ferro decernendum timuisset (est enim lepore timidior) ad calliditatem solitam conuertitur. Nam aurum et argentum gemmasque pretiosas infinitae multitudinis Carlmanno obtulit, ut eum sibi placare, et a paterna fidelitate segregare potuisset: iurauitque, se de Italia cito exiturum, et Hludouuici fratris sui iudicio illud regnum disponendum seruaturum, si Carlmannus inde discederet. Quo inde discedente, et promissionibus illius credente, ille quaecunque pollicitus est, mentitur, et quanta potuit uelocitate Romam profectus est, omnemque senatum populi Romani pecunia more Iugurthino corrupit, sibique sociauit, ita ut etiam Iohannes Papa uotis eius annuens, corona capiti eius imposita, eum Imperatorem et Augustum appellare praecepisset. Qualiter autem regnum illud postea cum suis disposuerit, qualiterue cum thesauris, quos tulerat, in regnum suum redierit, quantasque caedes et incendia in itinere exercuerit, quia certum non habui latorem, scribere nolui. Melius est enim tacere, quam falsa loqui. Anno 876 Hludouuicus Rex misericordia motus, multorumque precibus exoratus, ne Galliae regionem propter Caroli stultitiam perderet, in regnum suum mense Ianuario rediit, uenitque Magontiacum post Epiphaniam, et inde ad Franconofurt, ibique cum suis sequenti mense colloquium habuit. ANN. FVLD. Aliter ANNALES BERTIN. Carolo fauentes: Hludovvicus Rex Germaniae frater eius filium suum Carolum in Italiam, ut fratri suo aduersaretur, transmisit. Quem Carolus Rex fugam accipere, et inde abscedere coëgit. Hludovvicus autem Rex Germaniae, alium filium suum Carolomannum cum quibus potuit in aduersitatem fratris sui, in Italiam direxit. Quod praenoscens Carolus Rex, obuiam ei cum ualidiori manu perrexit. Et quia Carolomannus praenouit, se patruo suo non posse resistere, pacem petens cum eo locutus fuit, et sacramentis utrimque confirmatis ad propria rediit. Hludovvicus uero persuadente Engelranno quondam Caroli Regis Camerario, et domestico, suasione Richildis Reginae ab honoribus deiecto, et a sua familiaritate abiecto, cum hoste, et filio, ac aequiuoco suo Hludovvico usque ad Attiniacum uenit. Ad quem obsistendum Primores Regni Caroli, iubente Richilde Regina, sacramento se confirmauerunt. Quod non attenderunt, sed ex sua parte Regnum Caroli pessun-

§. XXII.

sed Caroli R. dolis et muneribus ingentis pretii permotus ex Italia discedit,

aut, ex Ann. Bertin. narratione, formidine perculsus fugit.

§. XXII. pessundantes hostili more deuastauerunt. Similiter et Hludovvicus cum suo exercitu idem Regnum pessumdedit. Sicque Natiuitatem Domini in Attiniaco agens, per placitamenta Primorum Regni Caroli depraedatione facta, cum quibusdam Comitibus ex Caroli Regno, qui ad eum se contulerant, rediit: et per Treuerorum ciuitatem transiens ad Palatium ultra Rhenum Franconofurt peruenit. Ibique dies Quadragesimae, et Pascha Domini celebrauit. ANNALIBVS FVLD. magis consentaneum est chronicon ANDREAE presbyteri apud MVRATOR. t. I antiquit. Ital. p. 50: Post Ludouici Imp. obitum magna tribulatio in Italia aduenit. Colligentes se maiores natu in Ciuitate Ticino simul cum Angelberga sua Regina mense Septembri, Indictione IX prauum egerunt consilium, quatenus ad duos mandarent Regnum, id est Carolo in Francia, et Hludouico in Baioaria, sicut et fecerunt. Tunc Carolus uenit nesciens quicquam de Hludouico. Hludouicus nesciebat, quod Carolus uenisset, et misit filium suum, Carolum nomine, quem propter distantiam homines coeperunt Caroletum nominare. Carolus Rex uenit Papiam. Caroletus in fines Mediolanenses: qui quum de patruo suo comperisset, quod esset in Papia, coeperunt homines, qui se Caroleto adiunxerunt, multa mala facere: hoc est Beringherius cum reliqua multitudine statim uenerunt in fines Bergomenses, residentes in Monasterio Fara per hebdomadam unam, domus deuastantes, adulteria uel incendia facientes. Tunc multi Bergomenses relinquentes domos suas plenas uino et annona, tantum cum uxoribus et parentibus in Ciuitatem uel in montes perrexerunt. Carolus rex haec audiens, statim prae ipsis malefactoribus cum multitudine Populorum perrexit in Baioariam. Tunc Carlomannus germanus eius obuiam ueniens Carolo Regi ad fluuium, qui dicitur Brenta, et pacificis uerbis se inuicem salutauerunt, et pactum usque in mensem Maium firmauerunt, Carlomannus iuit in Baioariam, Carolus Rex porrexit Romam, et Ecclesiae beati Petri dona obtulit, ab Apostolico Iohanne unctus. Et honore Imperii coronatus in Papiam reuersus est mense Ianuario, supra scripta Indictione IX. Quumque idem Carolus Imperator de Roma reuersus in Papia sederet, audiuit, quod Carlomannus Hludouici filius contra eum ueniret: quumque exercitum suum adunare uellet, et cum eo bellum gerere, quidam de suis, in quorum fidelitate maxime confidebat, ab eo defecti, cum Carlomanno

Andreae Presbyteri testimonium.

manno se coniungebant. Quod ille uidens, fugam iniit, et in Galliam repedauit, statimque in ipso itinere mortuus est. Carlomannus uero Regnum Italiae disponens non multum temporis ad patrem in Boioariam reuersus est. §. XXIII.

§. XXIII.

Acta Ludouici et Caroli regum fratrum.

Quamquam reges fratres saepissime, ut ostendimus, dextras iungebant, aeternamque concordiam iurabant; occasio tamen quaeuis leuior eos ad pacta infringenda adducere poterat. Carolus Normannorum furori compescendo impar, in Aquitanorum offensionem incurrebat. Hinc anno 853 eorum legati Ludouicum regem crebris supplicationibus solicitant, ut aut ipse super eos regnum susciperet, aut filium suum mitteret, qui eos a Karli regis tyrannide liberaret, ne forte ab extraneis et inimicis fidei cum periculo Christianitatis quaerere cogerentur auxilia, quae ab orthodoxis et legitimis dominis inuenire nequirent. ANNAL. FVLDENS.

Ludouicus ab Aquitanis in regnum inuitatur.

2\. Lotharius et Carolus

Anno 854 Lotharius et Carolus apud Leudicam colloquium habebant, ad quod Ludovvicus inuitatus non accessit; quare fratres isti duo in BALVZII t. II p. 71 foedus iam saepius repetitum renouabant. Carolus adnuntiat se, quia Ludouicus aliquibus impedimentis praepeditus uenire omisit, audita perturbatione, quam filius eius facere conatur, se consociare uoluisse. Si aliquis pari suo superstes extiterit, ipse, qui remanserit, nepotes suos una cum regno patris sub tuitione et defensione habeat. Certissime deinde suos scire cupit Carolus, se in multis Deum offendisse, animosque eorum negligenter molestasse. Additur sacramentum, quod de securitate mutua sibi iurauerunt: Ab hodierna die et deinceps, si Hludouuicus frater noster illud sacramentum quod contra nos iuratum habet infregerit uel infringit, aut filii eius ad talem partem regni, quam tu contra eum acceptam habes, in quantum Dominus posse dederit, et contra ipsum et contra filios eius ac omnes, qui eam tibi auferre uoluerint absque iusta et rationabili occasione, si tu expetieris, adiutorium tibi defensionis praestabo. Si autem ego te superuixero, filiis tuis talem partem regni, quam tu contra me et meum fratrem acceptam habes, non auferam, sed consentiam. Et si ipsi uel fideles illorum expetierint defensionis adiutorium contra ipsum

sibi mutuam defensionem contra Ludouicum fratrem promittunt.

§. XXIII. ipſum fratrem noſtrum et filios eius ac omnes, ut eam tenere poſſint, adiutorium in quantum potero praeſtabo, ſi tu aut filii tui id ipſum adiutorium mihi praeſtaueritis, et a nobis uos non diſſociaueritis. His peractis Lotharius fratrem ſuum Lodoicum ſuper Rhenum de fraternitate erga Carolum alloquitur. Sed prius acriter ſeſe mordentes, tandem ad concordiam redeunt, pacisque nomine foederantur. Deinde Lotharius et Carolus legatos ad fratrem Lodoicum pro pacis concordia, et ut filium ſuum ab Aquitania reuocet, mittunt. Karlus rex Pippini (filii Aquitaniam ingredientis) cauſſa poſthabita, Lodovvicum nepotem ab Aquitania fugatum ad patrem, in Germaniam redire compellit. ANNAL. BERTIN. Paullo aliter rem narrant ANNALES FVLDENS.: Hludouuicus filius Hludouuici regis ad Aquitaniam pergit, uolens experiri, ſi uera eſſent, quae patri ſuo per legatos gentis promittebantur. Cum ergo ueniſſet, et non eſſet ſuſceptus, niſi ab ea tantum ſola cognatione, quam Carlus maxime offendit propter interfectionem Gozberti, eorum propinqui, quem iuſſit occidi; caeteris omnibus ad ſuſceptionem eius diſſimulantibus, aduentum ſuum illo ſuperuacuum fuiſſe ratus, cum ſuis ſe circa tempus autumni in Franciam recepit. Anno 855 Lotharius infirmatur, qua de re occaſio data eſt Ludoico et Carolo fratribus ad concordiam redeundi. ANNAL. BERTIN. Anno 856 comites pene omnes ex regno Karli regis cum Aquitanis aduerſus eum coniurant, inuitantes Ludoicum regem Germanorum ad ſuum conſilium perficiendum. Quo diutius in expeditione Sclauorum detento, ubi et magnam partem ſui exercitus amiſit, iſti moras illius non ferentes, Karlo regi reconciliantur. ANNAL. BERTIN. Sed pax mox turbata fuit. Nam comites ex regno Caroli regis anno 858 Ludouicum Germanorum regem, quem per quinque annos inuitauerant, adducunt. Carolus et pacem et uictoriam deſperans, partes Burgundiae petit; Ludouicus uero receptis his, qui a Karlo defecerant, Auguſtam Tricorum adit, ibique diſtribuens inuitatoribus ſuis comitatus, monaſteria, uillas regias atque proprietates ad Attiniacum palatium reuertitur. Anno 859 Karlus rex recuperatis uiribus fratrem ſuum Ludoicum nec opinantem aggreditur, et de regni ſui finibus pellit, et congreſſum fratris deſiderat. Anno 860 uterque frater et Lotharius ad Confluentes concordiam iterum iureiurando firmant. Ita hanc periodum memorant ANNALES BERTIN.

3. Ludouicus iunior in Aquitaniam fruſtra proficiſcitur.

4. Ludouicus iam quinque annos inuitatus a comitibus regni Caroli in idem tendit, diſtribuit amicis comitatus, monaſteria, uillas regias, ſed tandem repellitur, et concordia reparatur.

TIN. quos hic breuiter recensuimus. ANNALES FVLDENS. legatorum querelas latius exponunt, tyrannidem Caroli suos diutius ferre non posse testati. Rex anceps haerebat, contra fratrem agere impium putabat, aeque impium periclitanti populo non succurrere; difficile opinionem uulgi tollere, se regnum dilatare cupere; precibus tandem legatorum fauet. Proficiscitur in Galliam et fugat Carolum, at nimis incauta ductus securitate, omne robur totius exercitus, quem ab oriente secum adduxerat, remisit in patriam; frustra in desertores et proprii domini proditores spei suae fiduciam ponens, quorum etiam consilio ibi decreuit hyemare; ignarus per omnia imminentis sibi periculi, quod ei parabatur ex parte Karli, cuius animum ad ultionem iniuriarum suarum erexerant filii Chuonradi Comitis, Ludouuicum securum et paucos esse, qui cum eo ex suis remanserunt, indicantes: quos ille quidem quasi sibi fideles ad explorandos, sibique renuntiandos actus Karli transmiserat. Illi uero fidem mentiti et Karlo coniuncti, quomodo Ludouuicus ex improuiso cum multitudine exercitus obrueretur, tota intentione moliebantur. Anno 859 singuli, Ludouicus nimirum, Carolus et Lotharius cum aequo numero principum suorum ex aduersa parte nominatim expressorum, iuxta Andernacum castellum in quadam insula Rheni fluminis nauigio uecti conuenerunt, reliquo singulorum comitatu super litus ex utraque parte fluminis consistente. Quam acerbis conuitiis nonnulli episcopi Galliae Ludouicum coetu fidelium exclusum lacessierint, indicauimus §. VII, 14 ad annum 858. Non curamus quidem audacem istam epistolam, sed eo tamen nobis potest prodesse, ut comitum officia, quae negligi putant episcopi, intelligamus. Constituite comites (monent episcopi) et ministros reipublicae qui non diligant munera, qui odiant auaritiam, qui detestentur superbiam, qui non opprimant neque dehonestent pagenses, qui messes et uineas et prata ac siluas eorum nequaquam deuastent, qui eorum pecora uel friskingas uel quaecunque illorum sunt non praedentur neque diripant, et per uiolentiam ac mala ingenia, quae illorum sunt nullo modo auferant, qui Episcoporum suorum consilio quae Dei sunt et Christianitati conueniunt faciant, qui placita non pro adquisitione lucri teneant, sed ut casae Dei, et uiduae, ac pupilli, et populus iustitiam habeant, et plus litigantes ad concordiam salua iustitia reuocare studeant quam committere ut ipsi inde aliquod lucrum possint habere;

§. XXIII. 5. Caroli tyrannis et Ludouici oscitantia.

6. officia comitum,

§. XXIII. iudicum uillarum regiarum, habere; quos si pacificare non potuerint, tunc, sicut rectum est, iustum iudicium decerni cum magna sollicitudine faciant. --- Iudices denique uillarum regiarum constituite, qui non sint cupidi, qui non diligant auaritiam, et usuras nec ipsi faciant, nec pecunias regias uel suas ad usuras donent, neque a suis subditis usuras fieri sinant. quae omnia uos super omnes ministros uestros odire debetis et fugere. Et seruos regios iudices non opprimant, nec ultra quod soliti fuerunt reddere tempore patris uestri ab eis exigant; neque per angarias in tempore incongruo illos affligant; neque per dolos, aut per mala ingenia, siue inconuenientes precationes, colonos condemnent: quia si per tales uel alias huiusmodi factiones pondus argenti uel auri habueritis in arca, maius et grauius pondus erit peccati quod habebitis in conscientia uestra et anima. Aedificent uillas uestras moderatis castitiis, ut et honestas necessaria sit, et familia non grauetur. Laborent et excolant terras et uineas in tempore cum debita sollicitudine, saluent et dispensent laborata cum fideli discretione, faciant nutrimenta congrua et necessaria; custodiant siluas, unde habeant pastiones; defendant et excolant prata, unde habeant pabula; quatinus non sit uobis necesse per quascunque occasiones quorumcunque hortatibus circuire loca Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, uel Comitum, et maiores quam ratio postulat paratas exquirere, et pauperes ecclesiasticos et fidelium uestrorum mansuarios in carricaturis et paraueredis contra debitum exigendis grauare, et peccatum de facultatibus indebite consumptis in animam uestram congerere. --- Iudices uero uillarum colonos distringant, ut non ecclesiasticos homines uel francos pauperiores aut alienos seruos propter priuilegium regium opprimant, aut siluas uel quaecunque aliorum sunt in sua uicinitate deuastent. Quia Rex iustus, qui iustitiam debet diligere, ministros et colonos impios et iniquos non debet habere; sed omnibus in se et in suis debet imitationem debi-
missorum. tam demonstrare. --- Missos etiam tales per regnum constituite qui sciant qualiter Comites et ceteri ministri reipublicae iustitiam et iudi-
7. cium populo faciant; qui sicut Comitibus praeponuntur, ita scien-
Carolomannus, Caroli filius, Liutberti archiep. Mo- tia iustitia ac ueritate eis praeemineant. Anno 873 Carolomannus Caroli filius ad regem Ludouicum uenit, qui eum Liutberto archiepiscopo pascendum in monasterio S. Albani apud Moguntiam commendauit, euidenti demonstrans indicio, qualiter illi displicuerint

rint

rint mala, quae isdem Carolomannus in sancta Dei ecclesia, in populum Christianum, et contra patrem suum egit, quandocunque uel ubicunque praeualuit. ANNAL. BERTIN. gant. custodiae commendatur.

§. XXIIII.

Quamquam Ludouicus Sclauicas quoque gentes regno suo complecteretur, istae tamen cum imperio, tum religioni Christianae ualde obnitebantur: Quare Rex noster earum prouincias male pacatas habebat. Nec temere quisquam credat, Sclauos ad eam prouinciae formam, quae in Baioariis aut Alemannis conspiciebatur, redactam fuisse. Enarrabimus, quae Rex noster inde ab istis temporibus, quibus regnum Germaniae quasi emancipatum sua maiestate constare coepit, cum perfida illa natione gessit. ANNALES equidem BERTIN. ad annum 844 Ludouicum Regem Germanorum populos Sclauorum et terras aggressum, quosdam in deditionem coepisse, quosdam interfecisse, omnes pene illarum partium regulos sibi aut ui aut gratia subegisse, referunt: Sed tam late uictoria non patebat, ut Regi imposterum nihil fuisset metuendum. Immo ANNALES FVLDENSES Abodritos defectionem molientes, bello Ludouicum nostrum perdomuisse aiunt, occiso rege eorum Gozzomuil, terramque illorum et populum sibi diuinitus subiugatum per duces ordinasse. Barbarum istum regem charta fucata, qua Corbeiensibus a Lothario imperatore insula Rugia donata dicitur, memorat. Si qua facta fuerit donatio, eam Ludouico nostro, non Lothario, tribuendam, ostendimus t. I §. CXI, 7. Anno 845 Ludouicus XIV ex ducibus Boemanorum cum hominibus suis Christianam religionem desiderantes suscepit, et in octauis Theophaniae baptizari iussit. Ill. IORDAN. origin. Slau. n. DCCCCLXXXVI non duces Boemanos, sed proceres Morauorum hic intelligendos esse putat, nec rarum, Boemannos loco Morauorum in annalibus poni. Suscepit etiam in placito generali Paderbornensi Sclauorum et Bulgarorum legationes, quamquam Bulgari Ludouici imperio non subiecti, uel ob fines regendos uel ob Christiana sacra amplectenda aduenerint, ut haud inepte coniectat ECCARD p. 385. Anno 846 cum exercitu ad Sclauos Margenses defectionem molientes profectus est, ubi ordinatis et iuxta libitum suum compositis rebus ducem eis constituit Rasticem, nepotem

Res Slauicae.

Ludou. Rex Slauorum populos subegit.

Abodritos in obsequium redigit, occiso rege Gozzomuil.

2. Duces Boemici XIV Christi doctrinam amplectuntur.

Bulgarorum legati suscepti.

3. Morauis Rex constituit ducem Rasticem.

§. XXIIII. potem Moimari. (PESSINA iam a. 842 Radislaus dux Morau. constitutus uidetur.) Inde per Boemanos cum magna difficultate et grandi damno exercitus sui reuersus est. ANNAL. FVLDENS. Anno 847 Ludouici Regis exercitus aduersus Sclauos prospere dimicant, ita, ut quod ante annum amiserat, reciperet. ANNAL. BERTIN. quos explicant ANNALES HILDESHEM.: Ludouicus filius Ludouici Pannoniam subegit, et Bohemos domum rediens uastauit. Anno 848 Sclaui in regnum Lodovvici hostiliter irruentes, ab eo in Christi nomine superantur. ANNAL. BERTIN. Qui fuerint Sclaui isti, definiunt ANNALES FVLDENSES: Boemanos eruptionem molientes per Ludovvicum filium suum missa aduersus eos expeditione contriuit, legatosque pacis gratia mittere et obsides dare coegit. Circa Calendas Octob. in generali placito Moguntiacensi legatos Sclauorum suscepit. Anno 849 Boemani more solito fidem mentientes contra Francos rebellare moliuntur. Ad quorum perfidos motus comprimendos Hernustus dux partium illarum, et inter amicos Regis primus, Comitesque non pauci atque Abbates cum exercitu copioso mittuntur. Barbari uero pro pace et securitate sua obsides se daturos et imperata facturos per legatos ad Thachulfum directos promittunt, cui prae caeteris credebant, quasi scienti *leges et consuetudines Sclauicae gentis.* Erat quippe dux Sorabici limitis, sed in illa expeditione iam tunc grauiter uulneratus. Nam pridie cum exercitus uallum hostium ui magna inrumperet, et resistentibus aduersariis ex utraque parte multi sine discretione sauciarentur, ipse in sinistro genu sagitta percussus est. Cum legatis uero qui missi fuerant, quo minus ab eis debilitas eius deprehenderetur, equo sedens simulata sanitate locutus est: cumque quibusdam ex primatibus per missos suos legatorum uerba nuntiasset, indignati sunt aliqui eorum aduersus eum, quasi caeteris praeferri cupiens, summam rerum gerendarum in se uellet inclinare; et citato impetu, inconsultis caeteris, bellum hostibus paci studentibus intulerunt, statimque experti sunt, quid sine timore Dei propria discordium possit uirtus et audacia. Hostes enim effecti superiores, caedendo persecuti sunt eos usque in castra, occisorumque spolia in conspectu eorum securi detrahentes, tantis eos terroribus affecerunt, ut euadendi spe penitus priuarentur. Vnde coacti obsides dabant eis, a quibus suscipere dedignati sunt, ut inlaesi ab hostibus, et uia tantum publica pergentes in patriam reuerti

Boemani Ludouico graues,

pacem petere coguntur.

4. Cum Boemanis perfidis infauste pugnant duces discordes, Hernustus, Thachulfus

reuerti potuissent. ANNAL. FVLDENS. Anno 851 Sorabi Francorum fines crebris incursionibus atque incendiis infestant. Vnde Hludouicus Rex commotus cum exercitu per Thuringiam iter faciens, terram eorum ingressus, graui eos obsidione fatigauit, perditisque frugibus et omni spe uictus adempta, magis eos fame quam ferro perdomuit. ANNAL. FVLDENS. Anno 852 legationes Bulgarorum Sclauorumque in synodo Moguntina audiuit Rex et absoluit. Anno 853 Gunedes contra Ludoicum solitis sibi perfidiis mentiuntur. Bulgari sociatis sibi Sclauis, et ut fertur, a nostris (id est Caroli Calui) muneribus inuitati aduersus Ludovvicum Germaniae regem acriter permouentur, sed Domino pugnante uincuntur. ANNAL. BERTIN. Gunedes obscuri, nisi fuerint Venedi. Anno 855 Rex Ludovvicus in Sclauos Margentes contra Rasticen ducem eorum sibi rebellantem, parum prospere ducto exercitu, sine uictoria rediit, malens aduersarium firmissimo (ut fertur) uallo munitum ad tempus dimittere, quam militum suorum periculose pugnando damna sustinere. Magnam tamen prouinciae partem praediis et incendiis uastauit exercitus, nec paruam multitudinem hostium castra Regis inuadere cupientium usque ad internecionem deleuit, sed non impune: quia post reditum Regis, Rastices cum suis insecutus plurima trans Danuuium finitimorum loca praedando uastauit. ANNAL. FVLDENS. Anno 856 mense Augusto Hludouuicus Rex collecto exercitu, per Sorabos iter faciens, Ducibusque eorum sibi coniunctis, Dalmatas (Dalemincios) praelio superat, acceptisque obsidibus tributarios facit. Inde per Boemanos transiens, nonnullos ex eorum ducibus (*duces minores fuisse uidentur, alio forsan titulo appellandi*) in deditionem accepit. In qua expeditione perierunt Comites Bardo et Erpf, cum aliis quampluribus. ANNAL. FVLDENS. Anno 857 Otgarius Episcopus et Hruodoltus Comes Palatii, et Hernustus filius Hernusti Ducis, cum hominibus suis in Boemanos missi, ciuitatem Wiztrachi Ducis ab annis multis rebellem occupauerunt, expulso ab ea Scala-lugato filio Ducis Wiztrachi, qui tyrannidem tunc in ea exercebat. Quo per fugam lapso, et ad Rasticen se conferente, frater eius qui ab eo patria pulsus apud Cziztiborum Sorabum exulabat, ad regem fideliter ueniens loco fratris Dux constituitur. ANNAL. FVLDENS. Quis Wiztrach (inquit IORDAN. c. I. n. MXXVI), et quod nomen Slaui-

5. Ludouicus uastat terram Soraborum

6. Gunedes, Bulgari et Slaui turbas excitant.

7. Ludouicus contra Rasticem ducit exercitum parum prospere;

8. felicius contra Dalemincios et Boemanos.

Dux Boeman. constituitur frater Scala-lugati, filii Wiztrachi ducis.

§.XXIIII. cum uerum ei fuerit, difficile est coniecturare, cum multa propinqua nomina applicari possint, ex quibus BALBINVS in epitome rer. Boh. l. I c. 10 nomen Vitkonum, quo uetus Rosensium optimatum prosapia utebatur, seligit, et ex Scala-lugato filio eius, uel prout legit PITHOEVS, Sclauitagoue, Zavvissium uel Slavvnikum, PESSINA autem in Marte Mor. lib. 2 c. 5 concinnatius Slauatam facit. ECCARD. c. l. p. 457 Wiztrachi ciuitatem Pragam interpretatur; huic enim urbi adhuc castellum supereminet Wiczerad siue Wizonis uel Wiztrahi arx dictum.

9\. Tres exercitus ad fines regni contra populos Slauicos tuendos mittere decernit rex.

Anno 858 decreuit Rex tres exercitus in diuersos regni sui terminos, esse mittendos, unum quidem per Carlmannum filium suum seniorem in Sclauos Margenses contra Rasticen, alterum uero per Ludouuicum filium suum minorem in Obodritos et Linones; tertium autem per Tracholfum in Sorabos dicto obedire nolentes; ut sedatis extrinsecus aduersariorum tumultibus, facilius intrinsecus regni gubernacula disponeret. ANNAL. FVLDENS. Cum Rex in Gallia ageret, nuntiatum est ei in oriente rempublicam Sorabici limitis esse turbatam, eo quod Sorabi duce eius

Cziztibor dux Sorab. et Tabamuizil dux Obodritor. turbas mouent

Cziztiboro nomine sibi fidelissimo insidiose peremto defectionem meditarentur. Anno 862 Rex ducto in Obodritos exercitu ducem eorum Tabamuizilem rebellantem dicto obedire, et filium suum cum aliis obsidibus dare coegit. ANNAL. FVLDENS. Aliter ANNALES BERTIN.: Ludoicus relicto in patria filio Carolo, quoniam nuper uxorem Ercangarii comitis filiam duxerat, Ludoicum filium suum secum ducens, aggreditur Winedos; unde amissis quibusdam primoribus et nihil prospere gestis sub obtentu obsidum Francofurtum redit.

Vngari regnum Ludouici populantur.

Hostes antea illis populis inexperti, qui Vngari uocantur, regnum eiusdem populantur. Anno 864 Hludovvicus Rex in mense Augusto, ultra Danubium cum manu ualida profectus, Rasti-

10\. Rastiz, datis obsidibus, fidem iurat.

cen, in quadam ciuitate quae lingua gentis illius Douuina, id est puella dicitur obsedit. At ille, cum regiis copiis congredi non auderet, atque loca sibi effugiendi denegata cerneret, obsides quales et quantos Rex praecepit, necessitate coactus dedit; insuper cum uniuersis optimatibus suis, fidem se cunctis diebus Regi seruaturum esse iuramento firmauit, licet illud minime seruauerit. (Douina seu Devina Slauice, Dievina Bohemice, puella latine, est arx diruta in hodiernis Hungariae confiniis ultra Morauam fluuium, nunc Theben. PESSINA l. 2 c. 5 p. 152 caussam non seruatae fidei refert duras nimium regi Morauorum a Ludoui-

douico Germanico impoſitas et ui extortas pacis conditiones, inter quas erat, ut Radiſlaus in ſiniſtra Danubii ripa, adeoque in territorio ſuo proprio Morauico ibi, ubi Ludouico opportunum uideretur, duo munimenta exſtrui eaque militari praeſidio firmari permitteret etc. IORDAN. c. l. n. DCCCCLXXXIX). ANNAL. FVLD. Addunt ANNALES BERTIN.: Rex hoſtiliter obuiam Bulgarorum Cagano nomine, qui Chriſtianum ſe fieri uelle promiſerat, pergit. Inde ad componendam Winidorum marcam, ſi ſe proſperari uiderit, perrecturus. Anno 867 Ludouicus rex Germaniae Ludouicum filium ſuum cum Saxonibus et Toringis aduerſus Abodritos hoſtiliter dirigit, et reliquum populum regni ſui paratum eſſe praecipit, quatenus mox ut ipſe iuſſerit praeparati mouere hoſtiliter poſſint. ANNAL. BERTIN. Anno 869 Sclaui (qui uocantur Behemi) terminos Baioariorum crebris incurſionibus infeſtant, et quasdam uillas incendio tradentes, mulieres inde duxere captiuas. Contra quos Hludouuicus Rex tutores partium illarum interim miſit, donec ipſe oportuno tempore ſuorum uindicaturus iniurias, in deſertores arma corriperet. Carlmannus exercitibus Raſtici bis numero congreſſus uictor extitit, praedam inde capiens non modicam, ſicut ipſe literis ad patrem ſuum deſtinatis retulit. Sorabi et Siusli iunctis ſibi Beheimis et caeteris circum circa uicinis, antiquos terminos Thuringiorum transgredientes, plurima loca deuaſtant, et quosdam ſibi incaute congredientes interficiunt. Cundachar uaſallus Carlmanni, qui multis periuriis et doloſis machinationibus Hludouuico Regi eiusque filiis ſaepe numero extitit infidelis, et proprium dominum derelinquens ad Raſticen defecerat, contra patriam more Catilino dimicare uolens occiſus eſt. Hic Carlmanni ducibus ad locum certaminis appropinquantibus, dixiſſe fertur ad eos, quibus erat a Raſtizo praelatus: Pugnate fortiter ueſtram patriam tuentes, ego enim in hoc certamine uobis proficuus non ero; quoniam ſanctus Emmerammus caeterique Sancti, in quorum reliquiis Hludouuico Regi filiisque illius fidem me ſeruaturum eſſe iuraui, meum clypeum et haſtam tenentes, mea brachia et uiſum deprimunt, et me undeque conſtrictum quaſi loris ligatum retinent, ita ut nec manum quidem ad os mittere ualeam. Dum haec infelix loqueretur, noſtris ſuperuenientibus occubuit, Domino illi infidelitatis ſuae condignam mercedem retribuente. Quod cum regi relatum fuiſſet, omnes in commune laudare Dominum,

§. XXIIII.

11. Ludouicus iunior in Abodritos mouet.

12. Behemos, item et Raſticem reprimunt tutores finium et Carlmannus. Sorabi et Siusli Thuringiam inuadunt. Gondachar periurus perit, perculſus a S. Emeramo aliisque ſanctis.

§.XXIIII. 13. num, signis etiam cunctarum in Reganesburg Ecclesiarum concrepantibus, pro interitu hostis extincti praecepit. ---- Mense uero Augusto Rex Hludouuicus collectis copiis in tres partes dimisit exercitum. Aequiuocum suum cum Thuringis et Saxonibus ad comprimendam Sorabum audaciam destinauit: Baioarios uero Karlmanno in adiutorium fore praecepit, contra Zuentibaldum, nepotem Rastici, dimicare uolentem: Ipse autem Francos et Alamannos secum retinuit aduersus Rastizen pugnaturus. Cumque iam proficiscendum esset, aegrotare coepit. Vnde necessitate compulsus, Carolum filiorum suorum ultimum eidem exercitui praefecit, Domino exitum rei commendans. Qui dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastici munitionem, et omnibus antiquissimis dissimilem uenisset, diuino auxilio fretus, omnia moenia regionis illius cremauit incendio, et abscondita quaeque in siluis uel defossa in agris reperiens, cum suis diripuit, omnesque sibi congredientes fugere compulit uel interfecit. Nec minus Carlmannus regnum Zuentibaldi, nepotis Rastici, igne et gladio depopulatur, uastataque omni regione Carlus et Carlmannus fratres conuenerunt, de uictoria sibi coelitus data gratulantes. Interea Hludouuicus frater illorum cum Sorabis manum conferens, primo quidem quibusdam occisis, hostes terga uertere coegit: deinde uero non modica ex eis multitudine prostrata, et Behemis (qui a Sorabis mercede conducti fuerant) partim occisis, partim turpiter ad sua redeuntibus, caeteros in deditionem accepit. --- Omnes autem Ludouuici regis filii in diuersis locis rebus prospere gestis sine damno militum suorum, cum triumpho regressi sunt. Behemi dextras sibi a Carlmanno dari petunt et accipiunt. ANNAL. FVLD. Anno 870 Zuentibald nepos Rastizi propriis utilitatibus consulens, se Carlmanno una cum regno, quod tenebat, tradidit. Vnde Rastiz uehementer iratus, nepoti occulte ponit insidias, et eum in conuiuio nihil mali suspicantem iugulare disponit, sed gratia Dei a periculo mortis liberatus est. Nam antequam illi, qui eum necaturi erant, domum intrarent, surrexit de loco conuiuii, annuente sibi quodam eiusdem fraudis conscio; et quasi cum falconibus ludum exercens, praeparatas deuitauit insidias. Rastiz autem uidens denudatum consilium suum, nepotem cum militibus quasi comprehensurus insequitur: sed iusto iudicio Dei captus est laqueo, quem tetendit. Nam ab eodem nepote suo comprehen-

Ludouici filii tres in diuersis locis rem prospere gerunt contra Rasticem, Zuentibaldum, Sorabos.

Zuentibaldus, Rastici nepos, se cum regno tradit Carlmanno.

prehenditur, ligatur, et Karlmanno praesentatur: a quo sub militibus illum ne elaberetur obseruantibus, in Baioariam missus, usque ad praesentiam Regis seruandus in ergastulum retruditur. Carlmannus uero regnum illius nullo resistente ingressus, cunctas ciuitates et castella in deditionem accepit, et ordinato regno atque per suos disposito, ditatusque gaza regia reuertitur. --- in Baioariam profectus est, ibique cum suis colloquium habens, Rastizen graui catena ligatum sibi praesentari iussit, eumque Francorum iudicio et Baioariorum, nec non Sclauorum, qui de diuersis prouinciis Regi munera deferentes aderant, morte damnatum, luminibus tantum oculorum priuari praecepit. ANNAL. FVLD. Anno 871 Ludouicus ad Rainisburg perrexit, quia maximum damnum a nepote Resticii, qui principatum Winidorum post eum susceperat habuit, in tantum, ut markiones cum plurima turba suorum perdiderit, et terram quam in praeteritis annis obtinuerat, perniciose amiserit. ANNAL. BERTIN. Vberius ANNAL. FVLD.: Zuentibald nepos Rastici apud Carlmannum infidelitatis crimine insimulatus, in custodiam missus est. Sclaui autem Marahenses ducem suum perisse putantes, quendam presbyterum eius ducis propinquum nomine Sclagamarum sibi in principem constituunt, ei minantes interitum, nisi ducatum super eos susciperet. Qui eisdem necessitate coactus assensum praebens, contra Engilscalcum et Willihelmum duces Karlmanni praelia mouere, et eos ex obsessis ciuitatibus expellere nititur. Illi uero aduersus hostem pari intentione dimicantes, et nonnullos de exercitu eius prosternentes, eum fugere compulerunt. --- Interea Zuentibald cum nullus crimina, quae ei obiecta fuerant, probare potuisset, a Carolomanno dimissus, et muneribus regiis honoratus in regnum suum rediit, ducens secum Carlmanni exercitum, quasi Sclagamarum expugnaturus. Sic enim per dolum Carlmanno promiserat, si ei ad patriam reditus concederetur. Sed sicut solet incautos et de se praesumentes sequi ignominia, sic illi contigit exercitui. Nam Zuentibald caeteris castrametantibus, urbem antiquam Rastizi ingressus est, statimque Sclauisco more fidem mentitus, et iuramenti sui oblitus, non ad expugnandum Sclagamarum, sed ad ulciscendam contumeliam a Carlmanno sibi illatam uires studiumque conuertit. Denique Baioarios nihil mali suspicantes, et minus se obseruantes, cum magno exercitu in castris aggressus est, et multos ex eis uiuos com-

§. XXIIII. Rastiz captus

oculis priuatur.

14. Zuentibald in custodiam missus,

mox liberatus in patriam redit,

perfidus opprimit exercitum Baioariorum.

§ XXIIII. comprehendit, caeteris pene omnibus occisis, exceptis his, qui prius se prudenter de castris subtraxerant, omnisque Noricorum laetitia de multis retro Victoriis conuersa est in luctum et lamentationem. Quibus auditis Carlmannus de exercitus sui interitu nimium consternatus est, et necessitate compulsus omnes obsides, qui in suo regno erant, iussit colligi, et Zuentibaldo reddi; uixque unum uirum nomine Ratbodonem inde seminecem recepit. - - - Inde in Baioariam profectus, contra Behemos irruptionem in regnum suum molientes, tutores partium suarum misit, Arnum uidelicet Episcopum et Ruodoldum comitem, aliosque cum eis. Aduersarii autem quendam locum uallo firmissimum circundederunt, iter angustum in ipso aditu facientes, ad insidias scilicet illorum, qui terminos obseruabant; ut si forte aliquis ex illis illuc ueniret, in ipso angusto itinere nusquam declinare ualens occideretur. Interea Sclaui Marahenses nuptias faciunt, ducentes cuiusdam ducis filiam de Behemis. Quod cum supra dicti uiri, id est, Arni et alii, qui cum eo erant, comperissent, ilico armati aduersarios sequebantur. Illi autem fugientes, ad uallum memoratum ignari uenerunt, ibique propter loci angustiam, equis et armis derelictis, uix nudi euaserunt. Nostrates uero superuenientes DCXLIV equos cum fraenis et sellis, atque eiusdem numeri scuta, quae fugientes dimiserant, inuenerunt, et haec nullo resistente tollentes ad castra reuersi sunt. Iidem ad annum 872: mense autem Maio misit Thuringos et Saxones contra Sclauos Marahenses, qui quoniam regem secum non habebant, et inter se concordes esse nolebant, idcirco hostibus terga uerterunt, et plurimis suorum amissis turpiter redierunt: ita ut quidam Comites in illa expeditione fugientes, a mulierculis illius regionis uerberati, et de equis in terram fustibus deiecti referantur. Iterum quidam de Francia mittuntur Carlmanno in auxilium contra Sclauos supra dictos, alii destinantur contra Behemos, qui Dei adiutorio freti, duces quinque, quorum ista sunt nomina, Zuuentislan, Witislan, Heriman, Spoitiman, Moyslan, cum maxima multitudine sibi rebellare nitentes, in fugam uerterunt, et alios quidem occiderunt, alios uero in fluuio Fludaha (Moldaua) submerserunt. Qui autem euadere potuerunt, in ciuitate defecerunt. Deinde parte non modica illius prouinciae depopulata, incolumes reuersi sunt. In hac expeditione Luitbertus Archiepiscopus primatum tenuit. Hi uero, qui Carlmanno missi sunt

15. Cum Behemis et Marahensibus dimicatur.

Marahenses sponsam ducentes in fauces incidunt.

Thuringi et Saxones infauste pugnant.

Duces V Bohem. fugiunt.

Dux belli primarius Luitbertus Archiep.

ſunt in auxilium, id eſt, Aran Epiſcopus, et Sigahardus Abbas Ful- §.XXIIII.
denſis monaſterii, quamuis fortiter hoſtes premendo pugnaſſent, plu-
rimis tamen ſuorum amiſſis cum magna difficultate regreſſi ſunt. Sed
cum Carlmannus caedes et incendia in Marahenſibus exercuiſſet,
Zuentibald miſſo clam exercitu copioſo, Baioarios, qui ad tuendas
naues in littore Hiſtri fluminis relicti fuerant, occupauit, et alios oc-
cidit, alios necauit in flumine, alios uero duxit captiuos; nullusque
inde, niſi Embrico Radasbonae ciuitatis Epiſcopus, cum paucis eua-
ſit. (Duces iſti quinque iterum laxius appellantur. PESSINA
lib. 2. c. 6. p. 177. nomina eorum optimatibus Böhemicis tunc flo-
rentibus, Suentoslao Biliuenſi, Witoslao Kadanenſi, Hermanno cui-
dam, natione Thuringenſi, Spitimiro Werſchovvizenſi fratri Bor-
bogii, de Sitolib & Mſtislao filio Tuhonis Klatouienſi conuenire pu-
tat). Ad annum 873 ANNALES BERTIN.: ad Renisburg rex
praeueniens per miſſos ſuos Winidos ſub diuerſis principibus conſti-
tutos modo, quo potuit, ſibi reconciliauit. Legatos autem ab illis,
qui Behin dicuntur, cum dolo miſſos ſuſcipiens in carcerem miſit. Ad
eundem annum ANNALES FVLD.: quidam etiam de Alamannia
nomine Berthrammus, qui ſuperiori anno in Marahenſibus Sclauis
fuerat comprehenſus, a Zuentibaldo dimiſſus, uenit ad regem, et
legationem ſibi ab eodem Duce iniunctam retulit, ſicut prius iura-
mento conſtrictus ſe facturum eſſe pollicitus eſt. Anno 874 So- 16.
rabi et Siusli, eorumque uicini, Thaculfo defuncto defecerunt.
Quorum audaciam Luitbertus Archiepiſcopus et Ratolfus Thaculfi
ſucceſſor ultra Salam fluuium menſe Ianuario profecti, praedis et in-
cendiis ſine bello compreſſerunt, et eos ſub priſtinum ſeruitium re-
degerunt. --- in uilla Foraheim legatos Zuentibaldi pacem peten-
tes et fidelitatem promittentes ſuſcepit. Cuius legationis princeps erat
Iohannes presbyter de Venetiis, qui etiam, ut ei Rex omni ambigui-
tate remota crederet, quicquid uerbis dicebat, ſacramento firmabat,
uidelicet, ut Zuentibald Regi fidelis permaneret cunctis diebus uitae
ſuae, et cenſum a Rege conſtitutum per annos ſingulos ſolueret, ſi
ei tantummodo quiete et pacifice a Rege uiuere concederetur. Be-
hemorum quoque nuntia Rex audiuit et abſoluit, et poſt haec in Ba-
ioariam ſe recepit. ANNAL. FVLDENS.

Rex Winidos ſibi reconciliat.

Berthram, legatus Zuentibaldi.

Sorabi et Siusli in obſequium rediguntur.

Zuentibald pacem petit et cenſum annuum promittit.

§. XXV.

§. XXV.

§. XXV.

Normanni inuadunt regnum Ludouici.

Quod ad Normannos attinet, anno 845 Rex eorum Oricus sexcentas naues per Albim fluuium in Germaniam aduersus Ludouicum direxit, quos Saxones quidem repellunt, sed illi digressi, Sclauorum quandam ciuitatem, quae ANNALIBVS FVLDENS. Hamburgum est, capiunt, et populantur. Idem Oricus rex miraculo quodam perculsus, a Ludouico nostro pacem petiisse perhibetur. Anno 846 piratae Danorum Fresiam adeuntes, recepto pro libitu censu, pugnando quoque uictores effecti, tota pene prouincia potiuntur. ANNAL. BERTIN. In conuentu Marsnensi anno 847 tres reges fratres decernunt, *ut ad regem Nordmannorum legati mittantur, qui eum contestentur, quod aut pacem seruare studebit, aut communiter eos infensos habebit.* Repetunt haec ANNALES BERTIN. Anno 848 in concilio Moguntino legatos Normannorum suscepit Rex. ANN. FVLD. Dani Saxoniam adgrediuntur, sed repelluntur. ANN. BERT. ad a. 858. Anno 862 Dani magnam regni Ludouici partem caede et igni uastantes praedantur. Anno 864 Nordmanni, qui cum plurimo nauigio in Flandris appulerunt, resistentibus sibi pagensibus, per Rhenum ascendunt, et uicina regnorum Lotharii ac

2. Sigifridus Rex Danorum eiusque frater Halbdeni foedus cum Ludouico inire cupiunt, offerunt gladium,

Ludovvici ex utraque ripa ipsius fluminis uastant. ANNAL. BERTIN. Anno 873 uenerunt quoque illuc Sigifridi Danorum Regis legati pacis faciendae gratia in terminis inter illos et Saxones positis, et ut negotiatores utriusque regni inuicem transeuntes et mercimonia deferentes emerent et uenderent pacifice. - - - Rorichum per obsides ad se uenientem in suum suscepit dominium. Deinde mense Augusto cum apud urbem Mediomatricorum generalem conuentum habuisset, Halbdeni frater Sigifridi Regis etiam suos ad eum nuntios misit, eadem postulans, quae frater suus postulauerat, uidelicet ut Rex legatos suos ad fluuium nomine Egidoram, qui illos et Saxones dirimit, mitteret, et illi eisdem occurrentes pacem ex utraque parte omni tempore stabilem confirmarent. Obtulerunt quoque iidem

petuntque, ut rex eos filiorum loco habeat.

nuntii gladium Regi pro munere, aureum habentem capulum, obnixe flagitantes, ut Rex dominos suos, supradictos scilicet Reges, in loco filiorum habere dignaretur, et illi eum quasi patrem uenerari uellent cunctis diebus uitae suae. Iurabant etiam iuxta ritum gen-

Iurabant per arma sua.

tis suae per arma sua, quod nullus deinceps de regno dominorum suo-

suorum, regnum Regis inquietare, aut alicui in illo laesionem inferre deberet. Quae omnia Rex gratanter accepit, et postulata se facturum spopondit. --- Mense Iunio Hruodulfus quidam Nordmannus de regio genere, qui regnum Karoli praedis et incendiis saepenumero uastauerat, classem duxit in regnum Hludouuici Regis, in comitatum scilicet Abdagi Regis, (uerba *Abdagi regis* mendum turbat) missisque nunciis praecepit habitatoribus loci illius tributa sibi soluere. Qui cum respondissent, se non debere tributa pendere, nisi Hludouuico Regi eiusque filiis, et se nequaquam in hoc negotio ei assensum esse praebituros; ille uehementer iratus, iurauit prae superbia, se cunctis maribus occisis, mulieres et paruulos cum omni substantia illorum, in captiuitatem esse ducturum, ignarus uindictae, quae eum de coelo erat secutura. Statimque terram illorum ingressus, bellum aduersus eos instaurauit. Illi autem Dominum inuocantes, qui eos saepius ab hostibus liberauit, hosti infestissimo armati occurrerunt, consertoque praelio ipse Hruodulphus cecidit primus, et cum eo octingenti uiri. Caeteri uero cum ad naues effugere non potuissent, in quodam aedificio se tutati sunt, quod Frisiones obsidentes conferebant ad inuicem se quid de eis facere debuissent. Cumque diuersi diuersa dixissent, unus Nordmannus, qui Christianus effectus longo tempore cum eisdem Frisionibus conuersatus est, et eiusdem certaminis dux erat, caeteros hoc modo affatus est: O boni commilitones, sufficit nobis hucusque pugnasse, quia quod modo nos pauci contra plurimos praeualuimus hostes, non nostris deputandum est uiribus, sed Dei gratiae. Scitis etiam, quod oppido lassi sumus, et plurimi nostrum grauiter uulnerati; isti autem, qui hic intus latitant, in desperatione positi sunt, si contra eos pugnare coeperimus, nos eos sine cruenta obtinebimus uictoria; si autem illi fortiores extiterint (uarius enim euentus est praelii) forsitan nobis expugnatis securi discedent iterum nocituri. Consultius ergo mihi uidetur, ut obsides ab eis accipiamus, et quosdam ex illis inlaesos abire patiamur ad naues, et obsides interim retineamus, donec mittant uniuersam pecuniam quam in nauibus retinent: prius tamen praestito sacramento, ne ultra in regnum Hludouuici regis redeant. Huius itaque consilio caeteri assenserunt, et obsidibus acceptis quosdam ad naues ire permiserunt. Illi autem miserunt pecuniam ualde multam, et obsides, quos dederant, receperunt: prius tamen

X (ut

§. XXV. 3. Hruodulfus, Nordmannus, classem in regnum Ludouici ducens praelio cadit. Reliqui obsides dant, tum receptis obsidibus,

§. XXVI. multam pecuniam, iurantque, se numquam in regnum Ludouici redituros. (ut dixi) praestito sacramento, ne ultra in regnum Hludouuici Regis redirent, ac deinde cum magna confusione ac suo detrimento etiam sine duce, a finibus illis discesserunt. ANNAL. FVLD.

§. XXVI.

Regum successio, Iam alii saepius obseruarunt, successionem in regno Carolidarum tempore ita temperatam fuisse, ut procerum consensio non negligeretur. Addo, patris aut decessoris uoluntatem plus ualuisse, quam ordinem succedendi (§. XXII, 28). Primogenitis regnum Italiae iure praecipuo tradidisse uidentur Ludouicus P. et Lotharius; sed Ludouicus II Imp. se ex auctoritate aui Ludouici P. id obtinuisse affirmabat, sicut ipse Carolomanno, Ludouici nostri filio, regnum Italiae et Imperatoris dignitatem destinauit. Ludouicum solemni ritu

inauguratio. inauguratum fuisse, nusquam legimus. Etsi Carolus regni Lotharingici corona ornari uoluit; Ludouicus tamen eiusdem regni par-

Sedes regiae. tem adeptus est sine caerimoniis. Rex prouincias suas peragrare sueuit; Ratisbonae autem ac Francofurti frequentius sedebat. Of-

2. officia aulica. ficia aulica, Francorum more, adornauit. Inter plures summos capellanos unus plerumque Cancellarii summi partes sustinebat. Grimoldus Abbas S. Galli, quem §. XXXVI huic muneri praefuisse monstrabimus, episcopis etiam praefertur (§. VII, 14). Baturicus summus capellanus regis erat, sed non Cancellarius (§. XVII, 5). Erchanfridus capellanus (§. XV, 4), Vuito ministerialis regis fuit, princeps super omnes forestes; et subiectus eius Wichad (§. XVII, 7).

3. Regis patrimonium, Eginolf, uenator (§. XII, 1). Ludouicus prouincias quidem suo tenebat imperio, sed non erant in ipsius dominio. Proceres imperii ac ingenui *res proprietatis*, ueluti rex ipse, habebant. Fundos, uillas, nemora etc. regem tanquam *res proprietatis suae* largitum esse locis Deo dicatis, chartae nostrae testantur abunde. Auitum patrimonium uindicauit in Saxonia §. XXII, 14. Permutando uillulas quasdam a mon. Fuldensi acquisiuit in SCHANNAT. trad. Fuld. p. 190. Immo §. XVI, 14 ostendimus, regem a monasterio S. Emerami beneficium accepisse, quod post obitum suum ad idem reuerti

beneficia, uoluit. *Fidelibus* suis praeterea rex multa distribuebat beneficia, quae postea feuda dixerunt, uasallos ad seruitia deuincientia, quamquam non uasallorum tantum, sed et subditorum obsequia rex ab iis postu-

postulabat. Si in *bostem eundum* esset, ne episcopi quidem et abbates se proeliis subducere poterant, quorum nonnullis etiam limitum custodia commissa erat. Beneficia inuito rege diuendi non potuisse, eo minus dubium uidetur, quod ne proprietatis quidem res libera possessorum facultati relictae essent. De ecclesiis id constat; Bribini ducis exemplum attulimus §. XV, 9. Si comes de comitatu suo permutationis uel alio titulo quicquam detraxit, quod interdum contigisse legimus: id certe non nisi approbante rege fieri poterat. Nec tributa, uectigalia, census et alia fisci commoda exigui momenti erant; quo pertinet formula chartarum remittens, *quidquid fiscus exigere* poterat. Monasteria regi quotannis caballos duos cum scutis et lanceis exhibuisse, monstrauimus §. XVIIII, 9. Ius monetae aetate Carolingica in manu solius regis fuisse, multis extra dubitationem positum uidetur; neque ego hanc turbabo regulam, quamquam non omni exceptione superiorem. Rex noster ecclesiae Argentinensi §. XI, 5 monetam indulget; quod unicum exemplum chartae nostrae produnt. Ius metallorum, salinarum etc. si non plane regiae potestatis erat proprium; fiscus tamen ex eo sua capiebat emolumenta, neque id sine regis nutu dispensabatur. uid. §. XV, 11; XVI, 2. Si de charactere statuum imperii istius aeui sciscitemur, eum forte haud minus commode, quam hodie, ponimus in suffragio comitiorum. At caue, putes, hoc ius eximium territorio (quod et uillis tribuebatur) adhaesisse. Dignitas cum sacra, tum politica, itèm et nobilitas istam afferebant praerogatiuam. Quum uero non iure haereditario, sed regis indulgentia caperentur dignitates: nemo non intelliget, comitiorum faciem fuisse uariam, regis forsan arbitrio relictam, quos uellet conuocare, nec omnes omnibus conuentibus adesse cogebantur. Proceres regni frequentius dicuntur *fideles*, *seniores*; interdum *consiliarii familiares* §. XV, 4. *Principes* et *mediocres* legimus §. XIV, 7. Non est, quod moneamus, *principes* hic non ordinem procerum singularem, sed optimates generatim indicare. Sic CHRON. S. GALLI ad a. 864: *Ebarhard*, *Luitolf*, *Erchancker*, *Luitfrid*, *Rudolf regni principes obierunt*. *Consilii* cum fidelibus *episcopis* scil. *Abbatibus* atque *comitibus* habiti mentio fit §. XIX, 9. Has tres ordinum classes primarias ubique deprehendimus. Rex, ubi e re sua erat, episcoporum consilia magni faciebat, (quod exemplo patet §. XXII, 4 adducto), imo ea in rebus dubiis interdum obten-

§. XXVI.

4. res fisci

Ius monetae

5. Procerum regni ordines;

 debat

§. XXVI. debat (§. VII, 14); si quando autem regi non commode suadere uiderentur praesules, non curabat eorum sententiam. Ducis ac comitis uocabulo promiscue utuntur historiarum scriptores, nec duces et comites uel dignitate uel munere multum inter se differebant; utrumque enim procerum genus reipublicae partes sibi concreditas domi et foris administrabant non iure suo perpetuo, sed regis iussu. Et si illis interdum *comitatus* tribuantur; non terras ipsorum proprias, sed ditiones, quibus praefecti erant, intelligamus. In SCHATEN. A. P. p. 160 quatuor comitatus appellantur, item apud HERRGOTT. p. 32. PEZ. c. l. p. 22. Engildeonis *comitium* occurrit apud PEZ. c. l. p. 262. Pagi praefectura tantae dignitatis erat, ut ne rex quidem filiis suis pagos regendos committere dubitaret. Ita habet finis chartae LXXV HERRGOTT. *a. XXXIII Hludouici regis et sub filio eius Karolo, rectore eiusdem pagi, in quo praefatae res sitae sunt i. e. Prisicowe.*

Ducis et comitis uocabulum interdum promiscue adhibetur. comitatus.

6. Vt omnes regni Ludouiciani proceres de industria scrutemur, instituti nostri ratio non postulat. Specimen tamen huius laboris haud iniucundum, tabularum inprimis subsidio, iis exhibere libet, quos maiora conari iuuat. Obseruauimus, duces frequentius uocari apud populos Slauici ortus, comites apud Germanos. Sic §. XXIV, 2 duces Bohemici XIV christianam religionem suscepisse dicuntur. Duces, limitis Pannonici et Carantani custodes, uidimus §. XXII, 19.

Duces quidam recensentur

Bribino duci §. XV, 9 ducatus adscribitur, quem ECCARD. t. II rer. Franc. p. 472 in sinistra Anasi fluuii ripa in Austria inferiore situm ratus. At in CHRONICO GOTWICENSI *Salipiugiti*, locus ducatus ipsius, refertur ad paludes Volceas.

Chuanratus, dux nobilissimus, regnante domino Hludovvico rege Alemannorum et Peioariorum, occurrit in GOLDAST. c. l. t. II p. 27. Dux erat Alemanniae Burgundicae; in Alemannia enim Teutonica Carolus M. ducum loco Camerae nuncios instituerat. uid. PFEFFINGER. ad Vitriar. t. II p. 303.

Ernestus comes, (§. XV, 7), Dux partium Bohemiae, inter amicos regis primus (§. XXIIII, 4), ductor Baiovvariorum in Poemanios. MEICHELBECK. t. I n. 702 inter instrum. (§. XIV, 7) socer Karlomanni, filii regis. Rex in comitiis honoribus eum, *summatem inter omnes optimates*, priuat (§. XXII, 19, 20). Schema eius

eius genealogicum fingit ECCARD. c. l. p. 482, et p. 510 ad illum fabulam notiſſimam de Erneſto duce ſpectare putat, quam late explicat. §. XXVI.

Ludolfus dux Saxoniae, ſocer Ludouici II regis. HROSWITHA in carmine:

Hinc nam Francorum magni regis Hludouici
Militiae primis adſcriptus pene ſub annis,
Ex ipſo digne ſummo ſublatus honore,
Gentis Saxonum mox ſuſcepit comitatum,
Ac cito maioris donatus munere iuris
Principibus par fit, ducibus ſed nec fuit impar.

De ſtemmate et uita huius Ludolfi, fundatore monaſterii Gandersheimenſis late tractat HARENBERG. in hiſt. Gandersh. p. 9 ſq. Filii eius Brun et Otto.

Thaculfus, dux Sorabici limitis (§. XXIV, 4, 9) ANN. FVLD. ad a. 873: *Thachulfus comes et dux Sorabici limitis menſe Auguſto defunctus eſt.* Ratolfus ſucceſſit Thaculfo (§. XXIV, 16). Poppo, comes et dux Sorabici limitis conſtitutus a Ludouico iuniore. Slauorum duces cognoſcimus ex §. XXIV.

Comitis palatini nomen et dignitatem plures ſimul prae ſe ferebant, quorum munus certa prouincia definitum uidetur. Et enim Alamannia alios habebat comites palatinos, quam Baioaria. In chartis noſtris appellatur 7. comites palatini.

Ansfridus, comes palatii Lotharing. a. 871. HELWICH. antiq. Laurisham. p. 28.

Fritilo, palatinus comes Baioariae. MEICHELBECK. p. 318 in charta a. 843, in qua Ratolt comes ipſi praeponitur, p. 320 eod. a. aliis comitibus item et Ratolto praeponitur; p. 324 a. 845 p. 381 permutat res proprietatis cum eccleſia Friſingenſ.

Meginhardus, palatinus comes Baioariae. MEICHELBECK p. 394 a. 883.

Ruadoltus, comes palacii Alamann. ad cuius comitatum pertinebat pagellus Affa. HERRGOTT. n. 56 a. 854. Hruodoltus comes palacii a. 857 in Bohemiam mittitur (§. XXIV, 8).

§. XXVI. *Timo*, palacii comes Baioar. MEICHELBECK. p. 293 a. 811. Nescio an ad hunc Timonem pertineat carmen, quod habet MEICHELBECK p. 38:

Thimo comes, missusque tunc, rex inclite, quidem,
iura bonis reddens, iure malos quatiens etc.

8. comites. Germaniam omnem comitibus refertam fuisse, non miramur, quia comitis uocabulum latissime patebat, nec tam uariae, quas hodie cernimus, illustrium classes constituebantur. In tabulis hi obliuioni eripiuntur:

Adalardus comes mittitur cum Megingaudo comite a. 876 ad Carolum Regem Gall.

Adalbertus comes Baioar. a. 843. MEICHELBECK. p. 320. Adalbertus comes Durgouiae. GOLDAST. script. rer. Alem. t. III p. 65 a. 876. Saepius occurrit ap. HERRGOTT. p. 23, 39, 48, 42, 44, 45, 46, 49.

Adalbernus comes Zurichgouiae censetur. HERRGOTT. p. 36.

Albarichus comes Alpegouiae. HERRGOTT. p. 31.

Albarichus comes Brisgouiae. ib. p. 35, 38, 39, 40, et saepius reperitur.

Albricus comes Westphal. SCHATEN. A. P. p. 160 a. 866.

Alprat comes Baioar. MEICHELBECK p. 339 a. 850, p. 357 a. 857, p. 358. Albrat comes. PEZ. t. I P. III p. 208, 255.

Amalung comes Sax. FALCK. p. 96.

Antermaco missus regius in Baioar. MEICHELBECK. p. 309.

Anzo comes Baioar. ib. p. 358. missus dominicalis. ib. p. 278.

Aodalscalh comis Baioar. ib. p. 337 a. 849.

Arotbotus comes Baioar. regnante Carolomanno. RETTENPACH. p. 33.

Babo comes Baioar. PEZ. t. I P. III p. 211.

Banzleibs comes beneficium in pago Guottinga habuit. SCHATEN. A. P. P. I p. 133. Stemma genealogicum uid. in ECCARD. rer. Franc. p. 386.

Bardo comes in expeditione Bohemica periit, (§. XXIV, 8). FALCK. p. 252, 257.

Bernhardus comes Sax. FALCK. c. I. p. 92.

Beren-

Berengarius comes Franc. Orient. exauctoratus (§. XXII, 19). §. XXVI. ECCARD. rer. Franc. p. 477.
Beuo comes Sax. FALCK. p. 108.
Burchardus comes Weſtphal. SCHATEN. A. P. p. 160 a. 866.
Burghartus comes Franc. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 197 a. 857, p. 201 a. 866.
Chazo comes Alamann. in pagello Suuercenhuntare. HERRGOTT. n. 56 p. 32 a. 854.
Chezul comes de Sclauis habuit terram prope Pilozfvve in uilla Wampaldi. MEICHELBECK. p. 353.
Chozil comes Baioar. PEZ. t. I P. III p. 233.
Chriſtan comes Franc. in pago Grapfeld. ECCARD. p. 456, 572. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 197 a. 857.
Chunipertus comes Baioar. PEZ. theſ. anec. t. I P. III p. 214. beneficium habuit ad Atinga. ib. p. 265.
Cobbo comes Saxoniae. ECCARD. rer. Franc. p. 398.
Cotafridus comes Baioar. praefuit mallo publico ad Phetarah. PEZ. p. 240.
Cotaſcalh comes Baioar. MEICHELBECK. p. 358, 359. PEZ. p. 208 a. 871. Kotaſcalh ib. p. 376.
Cuanratus comes Alamann. GOLDAST. ſcript. rer. Alem. t. II p. 47.
Cundpald comes Baioar. MEICHELBECK. p. 305. Cundpaldi duo. ib. p. 320. Cundpold comes Baioar. PEZ. t. I P. III p. 208.
Cundopoldus comes Baioar. PEZ. theſ. anec. t. I P. III p. 214.
Eggihart comes Thuring. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 204, 218. ECCARD. in hiſtor. Geneal. principum Saxon. ſuper. p. 179 conſtituit hunc Eggihart parentem marchionum Miſnenſ. Eccarding.
Egilperht comes Baioar. PEZ. p. 264.
Engildeo comes Baioar. ib. p. 221, 262.
Engilhart comes Baioar. MEICHELBECK. p. 309 n. 601 a. 837.
Engilpertus comes in Baioaria, magna ſublimatus praeſtantia. PEZ. t. I P. III p. 207, 256, 257.
Ercangarius comes Alamann. ſocer Caroli filii regis (§. XXIV, 9).
Ermpertus comes Baioar. MEICHELBECK. p. 359 n. 730.
Ernuſtus comes Baioar. regnante Carlomanno. RETTENPACH. p. 33.

Erpho

§. XXVI. *Erpho* comes Franc. et Thuring. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 193. periit in acie (§. XXIV, 8).
Esic comes. FALCK. c. l. p. 247.
Folckbertus comes Franc. ECCARD. t. II rer. Franc. p. 887.
Fridarat comes Baioar. MEICHELBECK. p. 335.
Geio comes Baioar. PEZ. p. 232, 257.
Gerhartus comes Francor. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 193.
Geroldus comes in Argouia. HERRGOT. p. 35. GOLDAST. c. l. t. II p. 47. III, 48.
Geroldus comes Baioar. PEZ. p. 242.
Gozbertus comes Alamann. et Abbas Rinaug. HERRGOTT. p. 26, 29.
Gundacher comes Carentanis praefectus (§. XXII, 22).
Gundpold comes Baioar. PEZ. p. 233. de satellitibus Carlmanni.
Gundram comes Baioar. PEZ. p. 233, 257.
Heinricus comes Baioar. ib. p. 235.
Herilant comes Baioar. MEICHELBECK. p. 317, 320, 326, 330, 333.
Hessi comes Franc. acquirit opes in uillis Bleihueld et Gruonbah. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 189, 197, 201.
Hiltiboldus comes Alamann. HERRGOTT. p. 49.
Hrodradus comes in pago Grainga. SCHATEN. P. I p. 162.
Hrodgerus comes. FALCK. p. 316.
Hrundoldus comes Baioar. MEICHELBECK. p. 377.
Hudolrichus comes Alpegouiae. HERRGOTT. p. 42.
Humfridus comes Zurichgouiae. ib. p. 43, 44.
Iezo comes Baioar. MEICHELBECK. p. 376.
Immadus comes Sax. FALCK. p. 96.
Kerolt comes Baioar. PEZ. p. 227.
Lettus comes Westphal. SCHATEN. A. P. p. 160 a. 866.
Liutpald comes Baioar. MEICHELBECK. p. 308, 309 a. 837.
Lutfridus illuster comes dominusque monasterii Grandisuallis in ducatu Helisacensi. HERRGOTT. p. 28.
Marchodo comes. FALCK. p. 316.
Megingaudus comes pagensis in charta Prum. MARTENE t. I p. 188, 191.

Megin-

Meginhart comes in charta Frising. MEICHELBECK. p. 358. §. XXVI.
Nordperht comes Baioar. CHRON. LVNAEL. p. 78.
Oadalscalh comes Baioar. MEICHELBECK. p. 306, a. 836.
Oago comes Baioar. ib. p. 308 a. 836.
Odalribus comes Turgouiae. HERRGOTT. p. 28. GOLDAST. t. II p. 33.
Orendil comes Baioar. MEICHELBECK. p. 314, 320, 331, 358.
Pabo comes Alamann. GOLDAST. script. rer. Alem. t. II p. 50.
Papo comes Baioar. MEICHELBECK. p. 324 a. 845.
Ratolt comes Baioar. ib. p. 309 a. 837, p. 318, 320, 332, 335, 342, 348, n. 601.
Ratpodus comes Baioar. HVND. P. I p. 231. PEZ. thes. anec. t. I P. III p. 233, 245; ex primatibus ib. p. 23, ubi rex ei adimit medietatem fisci Tullinae in regione Pannoniae ob perfidiam.
Raynmannus comes. FALCK. c. l. p. 364.
Ribbo comis Baioar. MEICHELBECK. p. 308, 335, 351.
Ribo comis Baioar. ib. p. 308, 309 a. 837.
Rodoltus comes in Baioaria. PEZ. p. 212. Alavvihus Cancellarius eius, presbyter p. 208, 241.
Rumoldus comes Baioar. PEZ. p. 214, 232, 235. Sundargaue uilla in comitatu eius. PEZ. p. 23.
Ruodolfus comes Zurichgouiae. HERRGOTT. p. 43.
Sigifridus comes Franc. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 193.
Sigibardus comes Franc. in Chochingouia. SCHANNAT. trad. Fuld. p. 193 n. 476, n. 477. exauctoratus (§. XXII, 19).
Thiodger comes. FALCK. p. 100.
Thuring comes Sax. FALCK. p. 94, 96.
Vdalricus comes Alamann. in pagello Goldineshuntare. HERRGOTT. n. 56 p. 32 a. 854.
Vto comes Alamann. in pagello Perachtoldespera. ib. n. 56 p. 32 a. 854.
Vto comes Francor. frater Berengarii exauctoratus (§. XXII, 19).
Waltbertus comes Westphal. SCHATEN. p. 160 a. 866.
Werinbarius comes unus ex primoribus Francorum; honoribus priuatur (§. XXII, 25).
Wernbarius comes in charta Prumiensi. MARTENE. t. I p. 191.

§. XXVI. *Wetti* comes Baioar. MEICHELBECK. p. 394.

Wilhelmus comes Baioar. regnante Carlmanno. RETTENPACHER. p. 33.

Willihelm comes Baioar. MEICHELBECK. p. 357. PEZ. thes. anec. t. I P. III p. 20 ubi proprietatem suam tradere dicitur mon. S. Emeram. quam habuit infra duo flumina inter Agastam et Nardinam, a locis uidelicet ubi ipsa in Danubium fluunt usque ad loca, ubi de uenis in amnes deriuantur et ita usque in Nortvvalt in hanc partem siluae siue termini conclusione, quidquid ad Rosdorf habuit; item res mon. S. Emerami ad Erlaffa et in Harlungeuelt, nec non et ad Scirnicha et circa Agasta seu Bersuicha atque Rosdorff.

Wodalrichus comes Argouiae. GOLDAST. script. rer. Alem. t. III p. 55, 64. II, p. 27.

9. nobiles. Ecquod ingens commemorabo nobilium agmen? Si ueteres traditionum tabulas euoluimus, quam multos uiros nobiles in una, nec lata admodum, prouincia deprehendimus? Litem nolo suscipere, utrum Franci habuerint ordinem quemdam nobilium, ab ingenuis separatum? quod ADR. VALESIVS, insignis antiquitatum inuestigator, negat, hodie omnes fere affirmant. GVNDLING. diss. an nobilitet uenter? ESTOR. de ministerialibus c. V p. 327. Genere nobiles Germanis caros, ac praecipuis reipublicae muneribus praefectos fuisse constat, quamquam huiusmodi nobilitas non tam subtili, quam nostri mores postulant, ratione computata uideatur. At nobilium numero ingenuos dignitate meritisue claros fuisse exclusos, ego certe non contenderem. In SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 158 Poppo comes et maiores natu XIII de comitatu eius caussam aliquam cognoscunt; hi maiores sine dubio fuerunt ingenui istius comitatus; at dicuntur tamen *nobiles uiri*. In CHRON. LVNAELAC. p. 78 Nordperht comes uenisse dicitur in ipsum saltum ad ipsa confinia perspicienda *cum aliis quam plurimis nobilibus uiris ut agnoscere ualerent, quod ipsius rei ueritas haberet; tunc uero ueraces uiros ad ipsa signa et confinia adsignanda nauigando direxerunt* etc. Viri nobiles et ueraces coniunguntur etiam in MEICHELBECK. c. l. p. 304, 314. Mihi certe persuadere non possum, horum nobilium appellatione comprehensos fuisse nullos ingenuos, multominus incredibilis ista multitudo nobilium,

lium, quos chartae inprimis Frisingenses, S. Emeramenses, Fulden- §. XXVII.
ses etc. nominant, ordinem ab ingenuis diuersum constituisse uidetur.

§. XXVII.

Res arduas in comitiis tractatas fuisse, docent §. XXII sq. Legum scil. belli, pacis, foederum, iudiciorum grauiorum etc. caussae conuentui publico reseruabantur, ita, ut nonnihil eorum, quae hodie Pac. Osnabrug. art. VIII §. 2 expresse sancita, isto tempore in moribus esset. At quis inficias eat, penes regem summam fuisse auctoritatem summumque iudicium? Neque enim Rex prouincias suas animi oblectandi caussa peragrabat, sed ut pacem publicam ubique firmaret, ut facinorosos puniret, ut lites dirimeret. Quae ipsi expedire non uacabat negotia, ea filiis suis uel missis commendabat (§. XXII, 10). Iudicium missi Antemari recitauimus §. XIIII, 6, ex quo modum in placitis agendi discimus, pariter et e documento in CHRON. LVNAELAC. p. 78 asseruato: „Quidquid enim de legitimis placitis uentilatum fuerit, optime condecet memoriae commendandum, et quod a Nobilibus uiris rationabiliter seu legaliter „inquisitum et definitum fuerit, futuris temporibus a nemine possit „destrui, sed potius iuxta narrationem ueracium hominum res iuste „complacitatae, eius temporibus inconuulsae sine aliqua contradi-„ctione permanere ualeant. Enim uero non est incognitum, quali-„ter quaedam commotio exorta fuit inter Luiphrammum Iuuauen-„sis Ecclesiae Archiepiscopum et Baturicum Radesbonae ciuitatis „Episcopum de uenatione et piscatione eorum ad Apirinesseo et in „caeteris locis. Tunc inter uentilata ratione et placito peracto co-„ram supra dictis Praesulibus ac caeteris pagensibus loci ipsius uenit „Luiphrammus Archiepiscopus et Nordperht Comes in ipsum saltum „ad ipsa confinia perspicienda cum aliis quam plurimis nobilibus ui-„ris ut agnoscere ualerent, quod ipsius rei ueritas haberet. Tunc „uero ueraces uiros ad ipsa signa et confinia adsignanda nauigando „direxerunt, quorum hic nomina supter praenotata sunt: Farut, „Vuihkoz, Kerrat, Alpker, Reginhart, Heriperht, Kozzilo, Keri-„lo, Deothad Hiltiprant, Chuniperht, Ilpunc, Sigirod, Kerhart, „Ruodker, Ruodheri. Ista ratione peracta isti homines interrogati „ab ipsius loci Comite in illa fidelitate, quam cum Sacramento

Negotia comitiorum.

2. Placiti exemplum.

 Domno

§. XXVII. „Domno Regi promissam habent, ut ipsius rei ueritatem dicerent, „qualiter ueracissime scirent, quorum nomina sunt, Kerrat, Kerilo, „Vuihkoz, Ferut, Heriperht, Deothad, Rodheri. Postea uero di-„xerunt, de Zinkinpah et Tinnulinpah usque super uerticem montis, „quem uulgo nominat Skafesperc, ex occidentali parte et meridia-„na proprie illa confinia ad Sanctum Petrum et Sanctum Rodbertum „ad Sedem Iuuauensem iuste et rationabiliter pertinere deberent. „Isti alii quam plurimi saepissime ad illam markam fuerunt, qui id i-„psum testificati sunt, sicut supra dictum est, quorum nomina sunt „Nordperht Comes, Ostarpald, Otachar, Otker. Actum „anno Domini DCCCXLIII. Indict. VI die Conf. III. Non. „Augusti.

3. Aduocatorum officium.

Aduocatorum ecclesiarum, coenobiorum ac nobilium frequens commemoratio. Prouidebant, ne quid detrimenti caperet ecclesia uendendo, commutando, beneficii titulo fundos tradendo (§. XVII, 13). Caussas in prima cognoscebant instantia (§. XVIII, 5, 7); grauiora uero iudicia sibi Rex reseruabat (ib. 8). In charta Argentinensi §. X, 1 allata, controuersiae per arbitros definiri iubentur: *si quoque aliquae querimoniae aduersus iam dictam ecclesiam tam de rebus et hominibus liberis et seruis ortae fuerint, quae absque graui et iniquo dispendio diffinire nequiuerint iubemus, ut per idoneos circa uicinos et fideles nostros fideliumque nostrorum homines plenissime sub sacramento inquiratur et ad finem rite usque deducatur.*

4. Austregarum iudicii initia dubia.

OBRECHT. in prodromo rer. Alsat. p. 293 huius quoque chartae excerpta affert, et Austregarum natales in eadem deprehendit. add. HAHN. hist. Imp. in Ludou. German. §. IX not. d. III. SENCKENBERG. in flor. sparf. ad ius Austregar. p. 23 ex uerbis allatis Austregas non deducit; ea enim nihil aliud signare putat, quam aut curiam aliquam superiorem pro iudiciis in episcopatu, *einen Oberhof*, aut ea quae in episcopatu definiri nequeant, remittenda esse ad iudices regios in uicinia, uti uel hodie criminalia ab iis, qui iurisdictione criminali carent, ad uicinos remittuntur. conf. etiam KOPPII *Proben des teutschen Lehen-Rechts* p. 65 *von den Obmannen der alten Teutschen.*

§. XXVIII.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Quamquam Rex ecclesias et coenobia liberalitate sua potissimum prosequebatur; ideo tamen aliorum sibi propinquitate, obsequio, meritis, iunctorum non obliuiscebatur penitus. Iam §. XVII, 9 attulimus chartam, qua uxori suae Hemmae commutationem roborabat. In MVRAT. T. II Antiquit. Ital. p. 215 Hirmingardae Ludouici II Imperatoris filiae curtes quasdam concedit his formulis: dilecta Nepta nostra Hirmingarda depreeata est celsitudinem nostram, ut ob mercedis nostrae augmentum quasdam res proprietatis nostrae consistentes in Italia ei in proprium concedissemus. Cuius petitioni ob amorem Domini nostri Iesu Christi libenti animo assensum praebentes, decreuimus ita fieri. Concessimus itaque ei illam Curtem in proprium, quae uocatur Morcula, consistentem in Comitatu Pergama, et Lemin Curtem in eodem comitatu, et Curtem Maiorem in Placentino Comitatu, et in Aucia, et nouum Monasterium in Papia. Et iussimus ei fieri hoc nostrae auctoritatis Praeceptum, per quod decernimus atque iubemus, ut nec nos, nec ullus ex successoribus nostris ullam potestatem habeat in praefatis rebus ei quicquam auferre, sed eas cum omnibus ibidem adiacentiis uel pertinentibus diebus uitae suae securiter habeat, teneat, atque possideat. Post suum uero obitum ad suae filiae reuertatur potestatem. MVRATORIVS hanc addit annotationem: „Reperimus heic *Curtem Maiorem* sitam in *Comitatu Placentino*, et in *Aucia*. At uisitur „adhuc Castellum *Curtis Maioris* in ditione ad Pallauicinos Mar„chiones olim pertinente, conterminum agro Placentino. Vide „etiam supra in Differtat. XIX *de Tributis* Placitum Anno DCCCCX „Cremonae habitum, in quo se nobis offert *Aduocatus Curtis Domni* „*Regis Auce*, *quae dicitur Maiore*. *Auce* pro *in Auce*. Attamen per„pende, num ipsi *Curti Maiori* nomen fuerit *Auce*, atque inde uni„uerso illi Comitatui titulus *Aucienfis* accesserit. Exploratum quo„que habeo, pari comitatus iure ac honore olim donatum fuisse „Oppidum *Gardae* ad Lacum Benacum positae, unde is *Lago di* „*Garda* adhuc appellatur. Iam Charta producta in Differtatione „XIV *de feruis* nos docuit, *Ciuitatis* nomine nobilem locum olim „nequaquam caruisse. Atqui uix ulla erat Ciuitas, cui territorium „proprium ac proprius Praeses siue Comes non esset.„ Ex his argu-

Rex Hirmingardi nepti suae concedit curtes quasdam

§ XXVIII. mentamur, Ludouici nostri ditioni regiones quasdam Langobardicas paruisse, quod iam §. XXI innuimus; sed quam late dominatus fuerit, non liquet. Id certissimum est, eumdem, Ludouico II Imp. regni Italiae sceptra una cum uita deponente, hanc sibi hereditatem iure maximo asseruisse. Nec abnuebat gens Itala, quamuis posthaec fortunam magis propitiam haberet Carolus Caluus. At in rebus dubiis fidem quoque Ludouici implorabant. In comment. rei diplomat. Imperatric. Aug §. 63 chartam recitauimus, qua Rex filiae suae Engilpergae, Ludouici Imp. uiduae confirmat *uniuersa ea ad usufruendum et ordinandum*, *seu etiam proprietario nomine habendum et possidendum*, *quemadmodum* Ludouicus Imp. *per suorum praeceptorum paginam concessisse et confirmasse dinoscitur et de his*, *quae ipsa sibi qualicumque contractu iuste et legaliter adquisiuit et in posterum adquisitura est*, *firmam pro Dei amore habeat potestatem in elemosina Senioris sui*, *nec non et sua sanctis locis seu quibuscumque ei placuerit tradere absque alicuius contradictione*. In HERRGOTT. Cod. probat. num. 67 rex hominibus quibusdam de Argengevve plenam legem uulgo Phaath dictam concedit: dilectus nepos noster, inquit, Odolricus Comes, et Hiltibolddus Missus noster, innotuerunt nobis, quod quidam homines de Argengeuue depraecarentur Celsitudinem nostram, ut eis liceret habere plenam legem, que uulgo dicitur Phaath, sicut caeteri Alamanni, et se redimerent de tali censu, sicut illorum antecessores nostris antecessoribus persoluerunt. Nos itaque petitioni illorum, sicut praedicti nostri fideles nobis innotuerunt, ob amorem Domini nostri Iesu Christi libenti animo assensum praebuimus, et decreuimus ita fieri, sicuti depraecabantur. Dederunt itaque nobis homines illi de Argengeuue, quorum nomina sunt, Podololt, et frater eius Folcherat, et Theatere, et Chunipret, et frater eius Felpo, Helibret, et Vsso, et Cuntzo, Hilteprant, et Wileboto, et Bodo, cum haeredibus eorum: P. Engilbold, et Hartpret, Hirsinc, et Gelunc, cum haeredibus eorum: Reginger, et Engilhere, cum fratribus eorum, in totum plenos mansos IX cum mancipiis, ea uidelicet ratione, ut securi essent de illo censu, quod illorum antecessores nostris antecessoribus persoluerunt, et illorum legem, quae uulgo dicitur Phaath, plenam habuissent, sicut caeteri Alamanni. Idcirco itaque praescriptis hominibus hos nostrae auctoritatis apices fieri decreuimus, ut securi sint de censu, quem antea illorum antecessores nostris ancessoribus persol-

2. Engilpergae filiae possessiones firmat

3. Argengouienses quidam obtinent legem plenam Phaath.

perſoluerunt, ac per hoc noſtrae auctoritatis praeceptum plenius in Dei nomine confirmatum, nullo inquietante, ſed Deo auxiliante, illorum legem plenam habeant, quae uulgo dicitur Phaath, perpetuis temporibus, ipſi et ſucceſſores eorum, absque ulla contradictione. Vocabulum Phaath TSCHVDIO uiolentia, ſed HERRGOTTO lex eſſe uidetur Alemannorum, qua ſe a cenſu redimere poterant. *Phaath*, ni fallor, dicitur a phahen, capere, atque adeo haec lex ſeruitutem reſpicit. Apud PEZ. c. l. pag. 233 Alauuicus presbyter commutationis lege tradit proprietatem Ambrichoni epiſcopo, quam habuit *ab Ottarpah*, et *quam ei Hludouuicus piiſſimus rex, praecepto auctoritatis ſuae condonare dignatus eſt in perpetuam poſſeſſionem*. Ad petitionem Hartuuici, uenerabilis Epiſcopi Pataurenſis, Ludouicus rex Albrico chorepiſcopo ſuo manſos proprietatis ſuae conſiſtentes inter Raba et Chumberch dono dedit. HVND. Part. I pag. 197. Presbytero Peroldo donat Capellam unam ſitam in uilla Zurih, quae eſt constructa in honore Sancti Petri Principis Apoſtolorum, nec non et alteras duas Capellas in ualle Vronia in locis cognominantibus Burgilla (hodie *Bürglen*) et Silana (*Sillenen*). SCHEVCHZER et LOCHMANN. Tab. I et II. Huius donationis etiam mentio fit in Tom. III rer. Alemannic. GOLDASTI pag. 113, cum hac appendice: cum mancipiis, decimis, terris, cultis et incultis, donauit ea conditione, ut eo mortuo res praedictae ad prius memorati Monaſterii uſum et poſſeſſionem reuerterentur. Facta eſt haec donatio anno regni Ludevvici XXV in Orientali Francia. Cum monaſterio Laureshamenſi Samuel Abbas praeeſſet, rex Ludouuicus illuſtri comiti Werinhero praedia ſua in uillis Bibifloz et Wadtinheim ſitis in eodem pago Rhenenſe ſuper fluuium Wisgoz et uillam Zulleſtein ſitam in ripa fluminis Rheni, cum portu et omni integritate ſua, regia auctoritate tradidit: quae mox idem Werinherus Laureshamenſi monaſterio aſſignauit, et ad dies uitae ſuae in precariam accepit. Ipſe etiam in eccleſia, quae dicitur Varia, ſepultus eſt. Bribino duci regem res quaſdam in proprietatem conceſſiſſe, dictum §. XV, 9.

[Margin: §. XXVIII. — 4. Donis regiis ornantur Alauuicus presbyter, Albricus, chorepiſcopus, Peroldus, presbyter, Werinherus, comes.]

§. XXVIIII.

§. XXVIIII.

§. XXVIIII.

Iuris priuati antiqui confirmatio.

Legum priuatarum conditionem ut accepit, ita et seruare studuit rex. Saepius capitularium et scitorum singularium populorum Germaniae auctoritas roboratur. Id agebant reges in conuentu Marsnensi I. (uid. §. XXII, 10). In concilio Moguntino a. 847 uaria iuris priuati capita attinguntur. c. IX e concilio Carthaginensi repetitur: *de manumissionibus in ecclesia celebrandis, si id nostri consacerdotes per Italiam facere reperiuntur, nostrae etiam erit fiduciae istorum ordinem sequi.* c. XIII cautum, ut clerici et monachi a negotiis saecularibus omnino abstineant, quibus accensetur etiam in placitis saecularibus disputare, excepta defensione orphanorum aut uiduarum, conductores aut procuratores esse saecularium rerum, turpis uerbi uel facti ioculatorem esse, uel iocum saecularem diligere, alias amare, ornamentum inconueniens proposito suo quaerere etc. c. XXI iis, qui abortum procurant, poenitentia diuturnior dictatur, et in sequentibus caedem perpetrantibus. c. XXVII permittit, ut etiam cadauera suspensorum in patibulis ad ecclesias deferantur, et pro iis missae celebrentur. De incestu ita definit c. XXVIIII: si quis uiduam uxorem duxerit, et postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu duabus sororibus nupserit: aut si qua duobus fratribus nupserit, seu cum patre et filio: item si quis relictam fratris, quae paene prius soror exstiterat, carnali coniunctione uiolauerit: si quis neptem in coniugium acceperit: si quis nouercam aut nurum suam duxerit; si quis consobrinae suae impudice se sociauerit, uel relictae siue filiae auunculi, aut patris filiae, uel priuignae suae concubitu pollutus, uel huiuscemodi coniunctionis attactu maculatus fuerit: eos disiungi, et ulterius numquam coniugio copulari, sed sub magna districtione fieri uolumus. et c. XXX: contradicimus quoque, ut in quarta generatione nullus amplius coniugio copuletur: ubi autem post interdictum factum inuentum fuerit, separetur. Sane eadem quae in uiri, haec nimirum in uxoris parentela de lege nuptiarum regula custodienda est. Quia ergo constat eos duos esse in carne una, communis illis utrimque parentela esse credenda est; sicut scriptum est: erunt duo in carne una. Conf. quae §. VII, 15 ex alia synodo attulimus. In pacto Confluentino a. 860 iterum leges et consuetudines antiquae confirmantur. In concilio Wormatiensi a. 868 de homicidiis

2. Concilium Mogunt. statuit de manumissionibus, de clericorum officiis, de abortu procurato, de cadaueribus suspensorum, de incestu.

3. Concilium Vormat.

micidiis uaria fanciuntur: c. XXVIII de caede a furiofo commiffa agit, c. XXVIIII de caede, quam dicunt cafuali: faepe contingit, ut dum quis operi neceffario infiftens arborem incidat, aliquis fubtus ipfam ueniens deprimatur: et idcirco fi uoluntate uel negligentia incidentis arborem factum eft, ut homicida poenitentiae debet omnino fubmitti. Quod fi non uoto, non incuria illius, non denique fcientia contigit, fed dum ille operi neceffario fortaffis incumberet, ifte infperatus occurrens, fub arborem improuifus deuenit, et fub ipfa, nemine ualente penitus adiuuare, fuppreffus eft, incifor arboris homicidae procul dubio non eft comparandus. c. XXXII feqq. ftatuitur de inceftu. c. XXXVIII et XXXVIIII dominorum poteftas in feruos conftringitur. c. XL fi feruus abfente uel nefciente domino fuo, epifcopo autem fciente, quod feruus fit, diaconus aut presbyter fuerit ordinatus, ipfe in clericatus officio permaneat, epifcopus tamen eum domino duplici fatisfactione perfoluat etc.

§. XXX. de caede fortuita. de dominorum in feruos poteftate.

§. XXX.

Haud leues iuris Germanici priuati lineas tabulae ac hiftoriarum monimenta regis noftrae referunt, quibus iam inhaerebimus, non ut uolumus, fed ut poffumus. Seruos fifcalinos fiftit diploma Argentinenfe §. XIII, 1. Conf. t. I §. LVII, 2, quibus iunguntur tabellarii uel tabularii, qui per tabulas manumiffi liberti erant ecclefiae. POTGIESER. de ftatu feruorum p. 695. Gentis Saxonum tres erant ordines Edhilingi, Frilingi et Lazzi, h. e. nobiles, ingenui, et ferui, tefte NITHARDO. *Latos* igitur feruos putes §. XIII, 4. XVI, 9. Liti uix melioris fortis erant §. VII, 21. XVI, 10. POTGIESER. p. 252. *Geneciae* feminae (§. XVI, 17) in gynaeceo artibus muliebribus lanificio, colo, etc. operam dabant, de quibus uid. LEX ALAMANN. c. LXXXI §. 2, 3. *Slaui* quidem inter homines feruilis conditionis referuntur §. XVIIII, 7; fed ideo tota Slauorum natio non erat feruilis (uid. t. I §. LXXVI, 45). Perfidi tantum ac pertinaces bello capti in feruitutem detrudebantur. Operae et cenfus hominum propriorum paffim, praefertim §. XVI, 8 recenfentur. Tametfi ex ftatutis Francorum ferui ad clericorum ordinem promouendi manumittendi effent: Gundpertum tamen Clericum §. XVII, 7 feruilis fortis deprehendimus, poftea a rege libertate donatum. Prae-

Serui fifcalini. Lati. Geneciae. Slaui.

§. XXX. ſentibus miſſis regis noſtri Sigimarus famulus ſacris ordinibus dignus
2. Charta manumiſſionis. manumittebatur in GOLDAST. t. II rer. Alem. p. 27: „Auctoritas „Eccleſiaſtica patenter ammonet, inſuper et poteſtas Regia canoni„cae religioni adſenſum praebet, ut quemcunque ad ſacros ordines „ex familia propria promouere Eccleſia quaeque elegerit in prae„ſentia Sacerdotum canonicorum ſimul et Nobilium laicorum, et „eius cui ſubiectus eſt manumiſſione ſub libertatis teſtamento ſollem„niter roboretur. Idcirco ego in Dei nomine Engildruda quondam „meum famulum nomine Sigimarum, ſacris ordinibus dignum, in „praeſentia nobilium uirorum liberum ab omni uinculo ſeruitutis di„mitto. Cui Romanae per hoc auctoritatis teſtamentum ſtatuo, „ita ut ab hodierno die et tempore bene ingenuus atque ſecurus per„maneat, tanquam ſi ab origine fuiſſet parentibus liberis procreatus „uel natus: eandem pergat partem quamcunque uolens canonice „elegerit, habensque portas apertas ita ut deinceps nec mihi nec ſuc„ceſſoribus meis ullum debeat noxiae conditionis ſeruitium, neque „aliquod libertatis obſequium, ſed omnibus diebus uitae ſuae ſub „certa ingenuitate, ſicut alii ciues Romani, per hunc manumiſſionis „aut ingenuitatis titulum bene ſemper ingenuus atque ſecurus exi„ſtat, ſuumque peculiare, quod habet aut quod adhuc adquiri po„terit, faciat inde ſecundum canonicam libertatem quidquid uoluerit. „Et ut haec teſtamenti ac ingenuitatis auctoritas inuiolatam incon„uulſamque optineat firmitatem, ego Engildruda et Richolf aduo„catus meus amborum manibus ſubterfirmauimus, ſacerdotes quo„que ita nominati manus ſuas in praeſentem ingenuitatis cartulam „miſerunt, Pero, Adalman, Hiltiger, Rodpot, Baldolt, Rantolf. „Actum in uilla Hoſtrahum nuncupata, in praeſentia Salomonis et „Reginolfi miſſis Domni Hludovvici Regis Sig. Hiltibaldi miſſi Ho„norati Comitis ✝ Otkit ✝ Liutpreht ✝ Hadpert etc. Ego itaque „Vuato Diaconus rogatus ſcripſi et ſubſcripſi. Notaui diem Iouis, „in VIII Id. Octobr. regnante Domno Hludovvico Rege Alaman„norum et Peioariorum, ſub Chonrato Duce nobiliſſimo, feliciter.
3. appendices fundorum enumerantur. Venatio. Piſcatio. „Amen.„ Traditiones regiae fundorum appendices, ut moris erat, diligenter enumerant. Venationes reperimus §. XV, 10; XVI, 19, ubi etiam ius piſcandi aliis eccleſiis conceditur. Piſcationes iterum memorantur §. XVI, 23; XVII, 3 et XV, 1 piſcatio ad Vennam aliquam h. e. locum ſeptum, *Venne* Belgis eſt locus paluſtris.

luſtris. De uineis loquitur §. XIIII, 7. XV, 10. *Picturae* uineae (§. XVI, 8) ſunt pedaturae h. e. agri ſpatium pedum menſura definitum. Exceptionem praeſcriptionis XXX annorum iure propitio opponi potuiſſe, docet §. XIV, 7. Germanis hoc temporis interuallum ſaeculi inſtar fuit; quare negligentiae ſat indultum uidebatur; ſed nec annalem praeſcriptionem in aliis negotiis reiiciebant. Sanctimonialibus Eſſendienſibus facultas de rebus propriis uel mortis cauſſa uel inter uiuos libere ſtatuendi conceditur §. VII, 25. Rex ipſe graui morbo laborans theſauros ſuos locis religioſis et pauperibus erogauit (§. XXII, 26). Ratpodus comes nonnihil patrimonii ſui legauit monaſterio S. Emerami hac lege, ſi heres ſibi non naſceretur; herede autem naſcente, res traditionis ducentis ſolidis redimeretur (§. XV, 8). Traditionibus ſaepius accedebant fideiuſſores, quos curare oportebat, ne pacta uel donata interuerterentur (§. XV, 2). conf. comment. noſtra de Salmannis. Magna praeterea teſtium turba accita, quorum aures memoriae cauſſa uellicabantur, ut chartae inprimis Bauaricae abunde docent. uid. Opuſcula noſtra p. 15. Crimina acerrime punita fuiſſe diſcimus ex ANN. FVLD. ad a. 866: ea tempeſtate apud Mogontiacum quidam de hominibus Luitberti Archiepiſcopi orta ſeditione interfecti ſunt, quorum mors grauiter in auctores ſeditionis uindicata eſt. Quidam enim in ligno ſuſpenſi, alii manuum et pedum ſummitatibus amputatis, etiam lumine oculorum priuantur: nonnulli omnia ſua relinquentes, et mortem euadere cupientes, exules effecti ſunt. add. §. XXII, 6. Sacramenta ſuper capſam (h. e. reliquiis in medium allatis) ſanctorum exhibebantur (§. XIIII, 6).

Vineae.

4. Praeſcriptio XXX annorum.

5. Diſpoſitio mortis cauſſa.

6. Fideiuſſores traditionis.

7. Teſtium aures tractae.

8. Criminum poenae ſeueriores.

§. XXXI.

In Germania, Ludouico regnante, bonae artes tantum quantum iſtius aetatis fortuna ferebat, colebantur. Rex enim ipſe excelſo praeditus ingenio optimas didicerat diſciplinas; id, quod ANNALES METENS. et REGINO in elogio ipſius ſilentio non praetermittunt: *fuit iſte Princeps Chriſtianiſſimus, fide Catholicus, non ſolum ſecularibus, uerum etiam eccleſiaſticis diſciplinis ſufficienter inſtructus; quae religionis ſunt, quae pacis, quae iuſtitiae, ardentiſſimus executor: ingenio callidiſſimus, conſilio prouidentiſſimus, in dandis ſiue ſubtrahendis publicis dignitatibus diſcretionis moderamine temperatus, in proelio uictorioſiſſi-*

Ludouici Regis laudes

§. XXXI. *riosissimus, armorum, quam conuiuiorum apparatibus studiosior, cui maximae opes erant instrumenta bellica, plus diligens ferri rigorem, quam auri fulgorem, apud quem nemo inutilis ualuit, in cuius oculis perraro utilis displicuit, quem nemo muneribus corrumpere potuit, apud quem nullus per pecuniam Ecclesiasticam siue mundanam dignitatem obtinuit, sed magis Ecclesiasticam probis moribus et sancta conuersatione, mundanam deuoto seruitio* et *sincera fidelitate.* Quae Carolus M. et Ludouicus P. de scholis constituerant, ea Ludouicus noster in suo quoque regno approbasse uidetur. Doctrinae perfugium praebebant coenobia, inter haec in Germania celebritate maxime florebat Fuldense, cui aeternum decus conciliauit HRABANVS MAVRVS, Abbas, postea archiepiscopus Moguntinus. Nolo huius singularis saeculi sui ornamenti in rem sacram merita, de quibus §. VII disserui, repetere. Omnibus solidae eruditionis adminiculis instructus uir magni ingenii in literis diuinioribus interpretandis multo cautius, quam reliqui, uersabatur, qui nec hebraicam, nec graecam linguam callebant. Immensam illius industriam ingens prodit librorum, quos composuit, multitudo. Commentarium suum in παραλειπομένα spectare uoluit *ad serenissimum, gloriosissimum, plenissimum, inque uera religione excellentissimum Baioariae regem Ludouicum. Reginae nobilissimae* dedicauit explicationem libri Esther. BVDD. in diss. de Hrab. Maur. p. 88 cum NATALI ALEXANDRO diss. XI p. 578 Iuditham intelligere mauult, quam Emmam quandam cum aliis fingere, nullibi memoratam. At memoratur saepius Emma, Ludouici nostri coniux. Quae in selecta quaedam cantica sanctorum uet. et noui testamenti matutino tempore cantari solita, meditatus est hic praesul, Ludouico R. una cum libro de uniuerso obtulit. Nec remissiore diligentia in argumentis philosophicis ac philologicis elaborauit. Theotiscae inprimis linguae culturam sibi cordi habuit; quapropter in concilio Moguntino a. 847 sanciebatur, ut homiliae theotisce exponerentur. De inuentione linguarum ab hebraea usque ad theotiscam et notis antiquis commentatiunculam reliquit Rabanus, quam et in t. II rer. Alem GOLDASTI p. 68 deprehendimus, glossis eius latino-barbaricis de partibus humani corporis additam. Maioris pretii est glossarium in uetus et nouum testamentum, quod nunc ex codice bibliothecae Caesareae uetustissimo, cum aliis Saec. IX theotiscarum literarum monimentis, publica luce donauit ECCARD. in commentar. rer.

Margin notes: et cura rei literariae. — 2. Hrabani Mauri eruditio amplissima,

rer. Franc. t. II p. 950 sq. Specimen glossarii huius latino-theotisci larga eruditione illustrati dedit IO. DIECMANNVS. Vitam Hrabani, non totam tamen, discipulus ipsius Rodulphus optima fide enarrauit, sed nostra aetate multo plenius cel. BVDDEVS in singulari dissertatione eam restituit. conf. etiam SCHANNATI historia Fuldensis et IOANNIS scriptores rer. Mogunt. Opera Hrabani VI uoluminibus comprehensa prodiere Coloniae 1627 cura GE. COLVENERII, Cancellarii uniuersitatis Duacensis. BALVZ. t. I Miscellan. librum de computo inseruit. Quum Hrabani fama longe lateque uagaretur, insignem iuuenum copiam ad monasterium Fuldense confluxisse, dubitauit nemo. De Rudolfo, quem modo appellauimus, ANNALES FVLD. ad a. 865 honorifice memorant: *Rudolfus Fuldensis Coenobii presbyter et monachus, qui apud totius pene Germaniae partes doctor egregius et insignis floruit, historiographus et Poeta, atque omnium artium nobilissimus auctor habebatur, VIII Id. Mart. diem ultimum feliciter clausit.* In diplomate quodam, minus quidem sincero, de quo §. XXXX, 2 differemus, Rudolfus *monachis Scolaribus in monasterio S. Bonifacii Fuldae praeesse et censum curiae regiae* accipere dicitur. Quod Hrabanus optauerat, ut nimirum sacrae literae etiam theotisce legerentur, id praestare tentauit discipulus eius OTFRIDVS monachus Weissenburgensis. Sacra enim Euangelia rhythmo Francico interpretatus est, cuius praeclari operis, nunc in SCHILTERI thesauri antiquit. t. I editi, notitiam literariam suppeditat praefatio huius thesauri, itemque DIEDERICVS von STADE in specimine lectionum antiquarum Francicarum ex Otfridi Monachi Wizanburgensis libris Euangeliorum, et DAV. HOFFMANN. in diss. de Otfrido Monacho Weissenburgensi, quatuor Euangeliorum interprete celeberrimo. OTFRIDVS ipse conatus sui censuram in epistola singulari Luitberto, Archiepiscopo Moguntino commendat, in qua de incunabulis quasi theotiscae literaturae haec memoriae prodidit: „Huius linguae barbaries ut est inculta et indisciplinabilis, atque insueta capi regulari freno Grammaticae artis, sic etiam in multis dictis scriptu est propter literarum aut congeriem aut incognitam sonoritatem difficilis. Nam interdum tria *uuu*, ut puto, quaerit in sono, priores duo consonantes, ut mihi uidetur, tertium uocali sono manente. Interdum uero nec *a*, nec *e*, nec *i*, nec *u* uocalium sonos praecanere potui, ibi *y* Graecum mihi uidebatur ad-

[Margin: §. XXXXI. — 3. et discipuli, Rudolphus, — 4. Otfridus, monachus Weissenburgensis. — Initia literaturae Francicae.]

§. XXXI. scribi. Et etiam hoc elementum lingua haec horrescit interdum, nulli se chara Aeri aliquotiens in quodam sono nisi difficile iungens. *K* et *Z* saepius haec lingua extra usum latinitatis utitur, quae Grammatici inter literas dicunt esse superfluas. Ob stridorem autem dentium interdum, ut puto, in hac lingua *Z* utuntur; *K* autem ob faucium sonoritatem. Patitur quoque metaplasmi figuram nimium, non tamen assidue, quam doctores Grammaticae artis uocant sinalipham, et hoc nisi legentes praeuideant, rationis dicta deformius sonant, literas interdum scriptione seruantes, interdum uero Ebraicae linguae more uitantes, quibus ipsas literas ratione sinaliphae in lineis, ut quidam dicunt, penitus amittere et transilire moris habetur; non quo series scriptionis huius metrica sit subtilitate constricta; sed Schema omoeoteleuton assidue quaerit. Aptam enim in hac lectione et priori decentem et consimilem quaerunt uerba in fine sonoritatem, et non tantum per hanc inter duas uocales, sed etiam inter alias literas saepissime patitur conlisionem sinaliphae, et hoc nisi fiat, extensio saepius literarum inepte sonat dicta uerborum. Quod in communi quoque nostra locutione, si solerter intendimus, nos agere nimium inuenimus. Quaerit enim linguae huius ornatus, et a legentibus sinaliphae lenem et conlisionem lubricam praecanere, et a dictantibus omoeoteleuton; id est consimilem uerborum terminationem obseruare. Sensus enim hic interdum ultra duos uel tres uersus uel etiam quatuor in lectione debet esse suspensus, ut legentibus, quod lectio signat, apertius fiat. Hic saepius *i* et *o*, ceteraeque similiter cum illo uocales simul inueniuntur inscriptae, interdum in sono diuisae uocales manentes, interdum coniunctae, priore transeunte in consonantium potestatem. Duo etiam negatiui, dum in Latinitate rationis dicta confirmant, in huius linguae usu paene assidue negant, et quamuis hoc interdum praecauere ualerem, ob usum tamen quotidianum, ut morum se locutio praebuit, dictare curaui. Huius enim linguae proprietas nec numerum, nec genera me conseruare sinebat. Interdum enim masculinum Latinae linguae in hac foeminino protuli, et cetera genera necessarie simili modo permiscui. Numerum pluralem singulari, singularem plurali uariaui, et tali modo in barbarismum et soloecismum saepius coactus incidi. Horum supra scriptorum omnium uitiorum exempla de hoc libro Theotisce ponerem; nisi irrisionem legentium deuitarem. Nam dum agrestis linguae

guae inculta uerba inferuntur Latinitatis planitiae, cahinnum legentibus praebent. Lingua enim haec uelut agrestis habetur; dum a propriis nec scriptura, nec arte aliqua ullis est temporibus expolita, quippe qui nec historias suorum antecessorum, ut multae gentes ceterae, commendant memoriae, nec eorum gesta uel uitam ornant dignitatis amore. Quod si raro contigit, aliarum gentium lingua, id est, Latinorum uel Graecorum potius explanant; cauent aliarum et deformitatem non uerecundant suarum. Stupent in aliis uel literula parua artem transgredi, et paene propria lingua uitium generat per singula uerba. Res mira, tam magnos uiros prudentiae deditos, cautela praecipuos, agilitate suffultos, sapientia latos, sanctitate praeclaros, cuncta haec in alienae linguae gloriam transferre, et usum Scripturae in propria lingua non habere. Est tamen conueniens, ut qualicunque modo, siue corrupta, seu lingua integrae artis, humanum genus autorem omnium laudent, qui plectrum eis dederat linguae, uerbum in eis suae laudis sonare, qui non uerborum adulationem politorum, sed quaerit in nobis pium cogitationis affectum, operumque pio labore congeriem, non laborum inanem seruitiem.„ Ludouicum nostrum in carmine, quo ipsi librum dedicat, laudibus ac piis precibus cumulat. Sed non Regi tantum, sed et Salomoni, Episcopo Constantiensi opus suum inscripsit. In L. I c. 1 Franci ad linguae suae culturam excitantur, eorumque gloria ualde celebratur. Vatis huius ingenium ex hoc specimine cognoscemus:

§. XXXI.

Otfridi specimen metri theotisci.

Vuanana sculun Frankon
einon thaz biuuankon,
Ni sie in Frenkisgon beginnen,
sie Gotes lob singen?
Nist niso gisungan
mit regulu bithuungan.
Si habet tho thia rihti
in sconeru slihti.
Ili thu zi note,
theiz scono thoh gilute,
Ioh Gotes uuizzod thanne
tharana scono helle.

Hoc

§. XXXI. Hoc eſt:

Quare debent Franci
ſoli hoc legere,
Ne ſit in Francico auſu,
ut Dei laudes cantent?
Nunquam ſic cantatum eſt,
ad regulam coactum.
Ea habet tamen rectitudinem
in pulchra ſimplicitate.
Feſtiua igitur anxie
uti eleganter reſonet,
Vt Dei uerbum inde
in eo pulchre clangat.

Ziu ſculun Franckon, ſo ih quad,
zi thiu einen uueſin ungimah.
Thie liutes uuiht ni dualtun,
thie uuir hiar oba Zaltun.
Sie ſint ſoſama chuani,
ſelb ſo thie Romani.
Ni tharf man thaz ouh redinon,
thaz kriachi ni es uuideron.
Si eigun in zi nuzzi
ſo ſamalicho uuizzi.
In felde, ioh in uualde
ſo ſint ſie ſama balde.
Rihiduam ginuagi,
joh ſint ouh filu chuani.
Zi uuafane ſnelle,
ſo ſint thie thegana alle.
Si buent mit geziugon
joh uuarun io thes giuuon
In guatemo lante
bithiu ſint ſe unſcante.
Iz iſt filu feizzit,
harto iſt iz giuueizit

Mit

§.XXXI.

Mit manigfaltan ehtin,
nift iz bi unfen frehtin.
Zi nuzze grebit man ouh thar
er inti kuphar.
Ioh bi thia meina,
ifine fteina.
Ouh thara zua fuagi
filabar zi nuagi.
Ioh lefent thar in Lante
gold in iro fante.
Sie fint faft muate,
zi managemo guate,
Zi manageru nuzzi,
thaz duent in iro uuizzi.
Si fint filu redie,
fih fianton zi rettine.

Hoc eft:

Quomodo debent Franci, ut ego dixi,
ad illa foli effe inepti?
Iftos populos nihil quicquam morantur,
quos fupra retulimus.
Ipfis funt aeque fortes,
ac ifti Romani.
Nec licet etiam dicere,
quod Graeci ipfis praeualeant.
Poffident fibi utiliter
aequalem fcientiam.
In campis et in fyluis
aeque funt audaces.
Diuitiarum fatis,
et funt quoque multum fortes.
Ad arma celeres,
fic funt hi milites omnes.
Habitant cum apparatu,
fuerunt hoc confueti,
In bona terra,
propterea funt haud confufi.

§. XXXI. Illa eſt multum pinguis
ualde eſt id comprobatum
Multiplicibus prouentibus.
Non eſt illud a noſtra ſatione.
Ad utilitatem foditur quoque hic
Æs et cuprum,
Atque cum multitudine
ferrum.
Sed et adde
argentum ad ſatietatem.
Imo legunt hac in terra
aurum in eius arena.
Sunt ualde alacres
ad bonum uarii generis.
Ad uarias utilitates,
hoc faciunt ſua ſcientia.
Sunt admodum promti
ſe ab hoſtibus defendere.

LAMBECIVS in commentar. biblioth. Caeſar. Vindob. alia huius Otfridi theotiſca documenta ſe reperiſſe tradit, homilias ſcil. quas nunc ECCARD. t. II rer. Franc. p. 941 protulit, carmen in monachos S. Galli et paraphraſes; quamquam paraphraſin et uerſionem pſalmorum NOTKERO LABEONI uindicet SCHILTERVS pariter ac ECCARD. in incerti monachi Weiſſenburgenſis catecheſi theotiſca, Saec. IX conſcripta, paraphraſin orationis dominicae KERONI monacho S. Galli. Hrabani ſcholae maximo fuit honori WALAFRIDVS STRABVS, ſacri codicis interpres clariſſimus, uenuſtus poeta, ac hiſtoriae ſcribendae bene peritus. In Augienſi monaſterio, celeberrimo illius aeui literarum ſacrario, Abbatis munere functus eſt grauiſſime, ut in IOH. EGONIS libro de uiris illuſtribus Augiae diuitis c. 13 latius oſtenditur. Hrabanus ipſi ſuperſtes hoc epitaphium poſuit:

5. Walafridus Strabo.

Noſcere quisque uelit tumulo hoc quis conditus extet
Perlegat hunc titulum omnia ſicque ſciet
Ergo Walafredus tumulatus ſorte quieſcit,
Presbyter et Monachus ingenio hic ualidus,

Abbas

Abbas coenobii huius, custosque fidelis §.XXXI.
Hic fuerat, caute dogmata sacra legens.
Nam docuit multos metrorum iure peritus,
Dictauit uersus, prosa facundus erat.

Walafridi poemata in CANISII t. II antiq. lect. reperiuntur. 6. Ruthardus. SCHATEN. in Annal. Paderborn. P. I p. 143 memorabile, ait, quod de Ruthardo monacho, Rabani et Strabi auditore, scribit Meginfridus in Chron. Fuldensi, cui cum post obitum Haymonis Episcopi Ludouicus Germaniae Rex ob praeclaram doctrinam et uirtutum famam Episcopatum Halberstadiensem obtulisset, ut uidelicet Haymoni monacho succederet et ipse monachus, libere respondit: da Episcopatum alteri, qui idoneus sit, ego religiosae uitae quietem, et studium scripturarum omnibus mundi honoribus antefero; digna sapiente uox. 7. Probus. PROBVS, presbyter religiosus, cuius casta conuersatio et doctrinae sanctae studium Moguntinam illustrauit ecclesiam, VII Kal. Iul. diem obiit. Ita ANNAL. FVLD. ad a. 859: Probus in Fuldensi monasterio praeceptorem coluit Rabanum et cum Walafrido et Lupo Ferrariensi amicitiam contraxit, quod ille in carmine, hic in epistola XX et XXXIV declarauit. *Probum autem*, inquit, *non tam aliquid edidisse admiror, quam non omnibus scribendi materiam abstulisse.* 8. De Grimoldo, abbate S. Gallensi, Ermenrico et monachis doctis S. Gallensibus. Walafridus monachus iuuenis Augiensis usus est Grimoldo magistro, eruditionis laude florentissimo, postea Abbate S. Gallensi et regis Archicapellano, quem §. XXXVI, 2 iterum memorabimus. Ermenricus monachus Augiensis, dein episcopus Patauiensis in epistola de grammatica ad hunc Grimoldum, quam MABILLON. in analect. uet. p. 420 asseruauit, non solum regem Ludouicum splendidis elogiis ornat, sed et monachorum S. Galli praestantiorum nomina posteritati tradidit: tantas uirtutes in iisdem fratribus conspexi, ut uix illas, ne dicas me, sed neque Pythagoram de Samo egressum putem eloqui posse. Alius enim alio humilior, et patientior inuenitur, nec est Zelus amarus inter eos, uel inuidiae liuor: sed sola caritas ibi principatur, et iustitia regnat. Et sic caritas mater est uirtutum, et concordia filia eius, ac simplicitas earum pedisequa illic sine dubio domicilium proprium habet. quae etsi pro tempore aliquanto in aliis locis commorata fuerit, et particulatim se ibi ostenderit; hic tamen semper cum filia et ministra tota consistit.

§.XXXI. Nec eſt aduentantium hoſpitum ullus, cui ab his tribus non occurratur. Sunt enim iugiter ſimul indiſſolubiles, ut funiculus triplex, et inter omnes ſparſae, integrae tamen unum omnibus miniſterium praebent. A cuius ſcilicet caritatis uberibus ſuxit domnus *Engilpertus* largitatem, et ingenioſiſſimus *Hartmodus* benignitatem: ambo tam Deo quam hominibus digniſſimi, tibi etiam domino cariſſimo per omnia fideliſſimi, ceu aurea candelabra lucent in domo tua ante Deum. Nec nocet ſi unius lux paullo feruentius ardet, alterius uero lenius, et ob hoc longius: cum utrumque placeat, et botrus, qui a calore ſolis citius, et qui ſero matureſcit; et equus uelox, et qui pedetemptim ambulat, aeque laudatur ab his, qui interdum huius, interdum uero illius utilitate, prout res liceat, utuntur.

Longum eſt ſane per ſingulos nominatim uelle diſcurrere, quantos, qualesque Dei famulos in omni arte et uirtutum ſtemmate redimitos ibi uiderim. Sed neque in aedificiis conſtruendis ex omni materia, tam induſtrios uiros, uel raro uſquam repperi, ſicuti bene in nido apparet, quales uolucres ibi inhabitant. Cerne baſilicam et coenobii clauſtrum, et non miraris quod refero. Et ne de omnibus ſileam, quis eſt *Vuinibartus*, niſi ipſe Daedalus? uel quis *Iſenricus*, niſi Beſeleel ſecundus? in cuius manu uerſatur ſemper dolabrum, excepto quando ſtat ad altaris ſacri miniſterium. Tanta humilitas in eis eſt, ut tam perfecti uiri non dedignentur opus ruſticum per ſe ipſos actitare, penſantes ſcriptum: Humilitate penetratur caelum, et caritate peruenitur ad regnum ſempiternum. Quid memorem de domino *Amalgero*, in conſiliis prouido, et uniuerſitate morum honeſtate praeclaro? In diuino autem cultu quam religioſus ſit, teſtatur altare aureum, ante quod ſedulo ſedet, nec iacet orans. Taceo de domno *Radgero*, uiro ſimpliciſſimo etc. Sed quia de omnibus longum eſt commemorare, uel de uita ſancti Galli, cuius tu paſtor quam optime tugurium poſſides, et familiam regis; liceat amoris cauſa uirtutum eius quosdam floſcellos decarpere, et metricis melodiis, ceu floreum diadema capiti tuo componere: ut ſi ſuperius te omni uirtutum decore dixi gemmatum, ſine corona tantum non te uideat ſol ſtellatum. Scripſit itaque eiusdem Confeſſoris Chriſti uitam ſupradictus praeceptor meus, uir ſimpliciſſimae uitae, et per omnia rectae, domnus *Walhafredus* tibi notiſſimus, quem etiam tu ipſe ut peritus cathegeta peritum ſophiſtam enutriſti, et ut plus in domo

Dei

Dei luceret, lumine Dei praeuentum super candelabrum eleuasti. §. XXXI.
Sed heu prô dolor! mors acerba, quae nulli parcere nouit, subito eum nobis tulit: nec tamen sibi animam illam uindicauit, quam Christus assumsit. Voluit uero ille poëtico cothurno gesta beatissimi Galli comere, sed morte praeuentus, uitam in uita finiuit. Vnde ego rogatus sum a quibusdam fratribus, et praecipue a deuotissimo Gozperto, ne dicas Caluo, sed pilis cephali aure tenus nudo, omni tamen sancta beneuolentia pleno, felicissimi Abbatis Gozperti nepote, cum quadam ui impulsus, ut quod magister deuotus non impleret, ego cliens assecla compleam illud factum, asserens esse unum tam incipientis ex animo, quam perficientis praemium etc. Conf. IO. MEZLER. de uiris illustr. S. Galli L. II c. XI sq. Nec tacendus est HAIMO, grande illius saeculi lumen. Bonis literis operam dedit comite Rabano, quod hic in dedicatione operis de uniuerso ad Haimonem directa tradit: *Memor sum*, inquit, *boni studii tui, Sancte Pater, quod habuisti in puerili atque iuuenili aetate in literarum exercitio et sacrarum literarum meditatione, quando mecum legebas, non solum diuinos libros et Sanctorum Patrum super eos expositiones, sed etiam huius mundi sapientium de rerum naturis solertes inquisitiones, quas in liberalium artium descriptione et ceterarum rerum inuestigatione composuerunt.* Monasterio deinde Hersfeldensi, ac denique ecclesiae Halberstadensi praefectus fuit. ANNALISTA SAXO haec memorat: *Hemmo Herolnesfeldensis monachus magis in detrimentum, quam ad profectum a Lodouico, filio Imperatoris Lodouici, tertius Halberstadensi ecclesiae est missus episcopus. Nam decimas super totum Fresienoueld ab Halberstadensi ecclesia, cui iure offerendae sunt, ad Herolnesfeldensem transtulit.* Vitam ac doctrinam uiri huius clarissimi in dissertatione singulari exposuit PAVLL. ANTONIVS, in qua p. 7 ex WINNIGSTADII Chronico Halberstadiensi MS. haec proferuntur: „Attulit Haimo „Hirsfeldia secum probatae fidei uirum, cui omnes curas saeculares „demandauit, quo ecclesiae uacare posset, exstruxit etiam in uicinia „huic administratori suo uillam ab episcopo Hoym denominatam, „ubi negotia sua sine impedimento conficere posset. Cuius procu„ratoris familia uillam hanc, mox in pagum excrescentem, primum „incolens cognomen inde traxit de Hoym, unde originem habet no„bilissima Hoymiorum familia von Haim Hoym, cum laude adhuc „superstes. Docet hoc exemplum, neque Ludouicum fefellisse

9. Haimo, episc. Halberstad.

§. XXXI. „opinionem, quando codicem euangeliorum dominicalium argento, „auro gemmisque fulgentem Haymoni episcopo dono mittens etiam „atque etiam de cura animarum rerumque ecclesiasticarum ipsum ad-
10. Adalramus Archiep. Salisburg. „monuit.„ In bibliotheca monasterii S. Emerami exstat codex membraneus continens sermonem S. Augustini de symbolo contra Iudaeos, quem ADALRAMVS Ludouico regi obtulit. Hoc enim denotant uersus ad calcem subiecti:

Accipe summe puer paruum Hludovvice libellum,
Quem tibi deuotus obtulit en famulus,
Scilicet indignus Iuuauensis praesul ouilis
Dictus Adalramus seruulus ipse tuus.

uid. HANSIZ. German. sacr. t. II p. 127. Iurisprudentiam Ca-
11. Benedicti Leuitae noua Capitularium collectio. rolidarum aetate e capitularibus potissimum hauriendam fuisse, nemo nescit. BENEDICTI igitur LEVITAE studium, quo ANSEGISI capitularium collectionem, iubente quidem Archiepiscopo Moguntino Otgario, tribus locupletauit libris, laudandum erat omnino. Exordium collectionis nouae ita habet:

Quattuor explicitis, lector uenerande, libellis,
Qui canonum recitant iura tenenda satis,
Quosque pater quondam collegit nobilis apte
Ansegisus ouans ductus amore Dei,
Antcario demum, quem tunc Mogontia summum
Pontificem tenuit, praecipiente pio,
Post Benedictus ego ternos Leuita libellos
Adnexi, legis quis recitatur opus etc.

12. Wicbertus episc. Hildesheim. medicae artis peritus. WICBERTVS episcopus Hildeshemensis a. 880 electus est, qui suo tempore medicinae artis peritissimus fuit. CHRON. HILDESHEIM. t. I scriptor. Brunsuic. p. 743. ECCARD. in not. ad uitam S. Hathumodae in monimentorum ueterum quaternione p. 27.

Sic nullum bonarum artium genus hoc tempore plane neglectum fuisse constat, quamquam istae scientiae, quae ingenio potissimum nituntur, laetius florerent. Proinde non deerant oratores eximii ac poetae; non deerant artifices. In historicis desiderari possent per-
13. Ἐπινίκιον Ludouic. R. multa. Dignum, quod commemoremus ἐπινίκιον rhythmo Francico Ludouico Regi acclamatum, quod SCHILTERVS notis illustrauit. Dubitabatur, utri Ludouicorum, regi Franciae orientalis, an occi-

occidentalis, hoc carmen inscriptum fuerit, cum uterque de Nortmannis uictoriam reportauerit. Sed, re penitus perspecta, id Ludouico Gallico siue Ludouici Balbi filio potiori iure, quam Ludouico Germanico iuniori uindicatur. Verba: §. XXXII.

Kind vvart er vaterlos,
des vvarth ihme sehr bos
Holoda' nan Truhtin,
Magaczogo vvarth her sin

perspicue indicat Ludouicum R. Franciae occident. Dum rhythmus pergit:

Gab her ihme Dugidi,
Fronisc githigini,
Stuel hier in Vrankon.
so bruche her es lango.
Das gedeild er thanne
sar mit Karlomanne
Bruder sinemo,
thia czala vvanni ano.

Ludouico quidem iuniori Germanico etiam frater erat, Karlomannus dictus: sed diuisionis negotium non concordat cum Ludouici iunioris historia. Ceterum miramur iure nostro linguae ueteris theotiscae maiestatem et copiam. Eleganter et proprie cum rebus congruebant uocabula, nec alienae linguae auxilia petebantur, quibus hodie uel carere non posse, uel superbire uidemur. uid. opusc. nostra p. 705.

§. XXXIII.

Vt chartis perpetuum robur accederet, eas uariis clausulis ac mulctis Rex muniuit. Documenta quaedam proferre liceat. *Et nullus quilibet ecclesiasticae dignitatis praeditus aut alius quilibet eis, de ipsis rebus ullam inquietudinem aut contrarietatem facere praesumat.* HVND. t. I p. 150. *Nulla regia uel episcopalis umquam potestas hoc nostrae auctoritatis praeceptum infringere uel uiolare audeat.* MABILLON. Annal. Benedict. t. III append. p. 679. *Si quis uero contra hanc nostram auctoritatem aliquid agere tentauerit aut ex his, quae praescripta sunt* Inhibitiones, comminationes, mulctae.

§. XXXIII. §. XXXIIII. *sunt, quippiam uiolare praesumserit, sciat se XXX libras auri optimi secundum ueterem morem parti praefatae ecclesiae se esse persoluturum, nostram insuper offensionem incursurum.* BOECLER. script. rer. Germ. p. 111. Interdum argenti pondera adiiciuntur (§. XII, 1, 2).

§. XXXIII.

Preces. Munificentia Regis nil mercedis, nisi ut coetus sacri pro sua ac familiae Augustae salute Deum precibus flagitarent, postulauit. Formula iam nota. *Quatenus pro nostra incolumitate, coniugis et prolis seu etiam totius imperii a Domino nobis collati iugiter Domini misericordiam exorare delectetur.* BOECLER. script. rer. Germ. p. 111. *Pro nobis, uxoreque ac prole uel gente Francorum seu stabilitate regni nostri attentius diuinam misericordiam exorare.* HVND. t. II p. 347. *Pro incolumitate nostra, coniugis ac prolis seu etiam totius regni a Deo nobis collati et eius clementissima miseratione per immensum conseruandi una cum Clero et populo sibi subiecto Domini immensam clementiam exorare.* HEDA p. 56. *Vt eis libentius pro nostra ac carissimae coniugis ac dilecta prole salute Domini clementiam exorare delectet.* SCHANNAT. Cod. prob. hist. ep. Wormat. p. 9. *Vt eis pro nostra ac coniugis carissimaque prole salute ac remedio animarum antecessorum nostrorum Domini clementiam delectabilius exorare delectent.* MARTEN. t. I uet. script. et monum. p. 195. *Pro mercedis nostrae augmento ac genitoris nostri sobolorumque attentius Domini implorent misericordiam.* MABILLON. t. III ann. Bened. append. p. 679. In charta Corbeiensi apud SCHATEN. P. I p. 131: *quatenus ipsos seruos Dei, qui illuc uni Deo diu noctuque seruiunt, pro nobis proleque nostra et stabilitate regni a Deo nobis conlati iugiter domini misericordiam exorare delectet.* p. 144: *quatenus pro pii genitoris nostri animae saluatione et pro nobis et coniuge proleque nostra et pace nostra ac stabilitate totius imperii a Deo nobis commissi alacrius eos indefinenter domini misericordiam exorare delectet.* p. 148: *quatenus melius delectet clericos in eadem sede degentes pro nobis coniuge proleque nostra domini misericordiam exorare.*

§. XXXIIII.

Subscriptionis et signi commemoratio. In exitu chartae Rex memorat, se eam subscriptione ac sigillo suo firmasse; id quod *manu propria* et *annuli impressione* indicatur. *Et ut haec auctoritas* (largitionis, donationis, confirmationis) *firmior habea-*

habeatur et per futura tempora a cunctis fidelibus sanctae Dei ecclesiae nostrisque praesentibus et futuris uerius credatur atque diligentius conseruetur, manu propria nostra subter eam firmauimus et annuli nostri impressione assignari (signari) *iussimus.* In huiusmodi uerbis omnes fere tabulae integrae concinunt. Sigilli uocem ignorant. In MARTEN. t. I uet. script. et moniment. p. 191 legimus, omissa manus mentione: *annuli nostri impressione subter eam iussimus sigillari.* In SCHATEN. Ann. Paderborn. p. 133: *manus nostrae signaculis subter eam decreuimus corroborare et annuli nostri impressione assignare iussimus.* Ceterum externa forma scribendi haud discrepat ab ea, quam in tabulis Caroli M. et Ludouici P. deprehendimus. Exemplum ex SCHANNAT. uindiciis tab. I reddimus. Vt in chartis priuatis rarius sigilla memorantur: ita illis testium nubes accedit, quos hoc tempore diplomata regia non habent. Chartae Alamannicae comites etiam appellant, quibus prouinciam gubernantibus acta fuerunt negotia. §. XXXV.

§. XXXV.

Tabulis perscriptis Rex subscribit, suique nominis signum siue monogramma appingit. Formula frequentior reperitur: *Signum Domini Hludouici serenissimi Regis;* interdum uox: *Dominus* desideratur; et *Serenissimus* nonnumquam cum *gloriosissimo* commutatur, praesertim in chartis Radleico Cancellario recognitis. *Signum domini Ludouici piissimi regis* occurrit apud HEDAM p. 55. *Signum Hludowici gloriosissimi ac piissimi regis* in MARTEN. uet. script. et monim. p. 191. Ibid. p. 187 filius Ludouicus quoque subscribit: *manu propria subter eam firmauimus et anuli nostri impressione adsignari iussimus et filio aequiuoco nostro confirmare rogauimus. Signum domini Hludouici regis serenissimi. Signum filii domni Hludouici regis.* Item in FALCK. cod. tradit. Corbeienf. p. 84. Iuxta signum patris signum filii Caroli positum cernitur in MABILL. rei dipl. tab. XXIX. Formula subscriptionis regis.

Quod ad Monogramma attinet, illud examussim cum patris Ludouici P. signo conuenit. Testor tabulas, quas ex SCHANNATI uindiciis archiui Fuldens. tab. V reddidimus tab. I. Testor SCHEVCHZER. et LOCHMANN. Alphabet. tab. II, testor chartas SCHATENIANAS omnes, et FALCK. cod. tradit. Corbeiens. p. 84, 301; testor MVRATOR. t. II antiq. Ital. p. 215. Testor etiam 2. Monogramma uerum et

§ XXXVI. etiam regis nostri diploma, cuius partem MABILLON. rei diplom. tab. XXIX n. 2 aere repraesentauit. Testor denique complures alios auctores, qui chartas diligentius scrutati signa accuratius pinxerunt. Consentit quoque nobiscum cl. BAVDIS. in Analysi monogrammatum Imperator. ac Regum Germanic. §. 16. Error itaque abstulit uirum eruditissimum CONRINGIVM, dum in censura diplom. Lindau. p. 36 et 46 Ludouici nostri signum a paterno uult eo distingui, quod Ludouici Regis monogramma literam I haud prae se ferat, ne, patre in primis uiuente, utraque signa commixta uideantur. Cel. CONRING caussae suae nimium seruire studuit, quod est destruere; quamobrem TENZEL. in uindiciis p. 138 hanc sententiam ita temperauit, ut Ludouicus Germanicus pro lubitu modo idem, quod pater monogramma, adiecto I, modo I omisso, diplomatibus appinxisse sit censendus. Nos filium patris signum semper retinuisse arbitramur; si diuersa signacula in lucem prodiere, culpa plerumque redundat in artifices nouos. Sic apud HVND. t. II p. 9 et 11 pro litera I inter crura litera L ponitur. Alii, quos cl. BAVDIS. c. l. §. 16 indicauit, literam I plane omittunt. GVILLIMANN. de episc. Argentin. p. 37 diplomati ancipitis auctoritatis adiicit signum illegitimum, quod uide n. 2. Monogramma ab OBRECHTO rer. Alsat. prodr. p. 293 exhibitum in basi nonnihil habet peregrini. uid. n. 3.

9. uaria incepta.

§. XXXVI.

Archicancellarii et notarii.

Quemadmodum ex Archicancellarii subscriptione, quae regis signo, ut moris est, subiungitur, chartis cum firmitas, tum lumen conciliatur: ita recognitores sedulo inuestigandi sunt. CONRINGIVS quidem atque ECCARDVS comment. rer. Franc. p. 592 plures Archicancellarios uno eodemque tempore fuisse negarunt: sed non solum Ludouici Pii, uerum etiam regis nostri diplomatica huic sententiae refragari uidetur.

Gozbaldus.

Gozbaldus, Altahae inferioris Abbas, postea Wirceburgensis ecclesiae episcopus, et Archicapellani et Archicancellarii munus gessit; recognouit tabulas usque ad a. 834, quo Ludouicus in Orientali Francia regnare coepit. Obiit *Gozbaldus* d. XII Kal. Oct. a. 855, ac uicario, dum Archicancellarius esset, usus est *Adalleodo Diacono*. a. 830. HVND. P. II p. 9. *Adalleodus diac. ad uic. Gozbaldi rec.* Ib.

P. I

P. I p. 163 *Adelbertus ad uicem Ganzoaldi* recognouisse dicitur; sed uttumque nomen corruptum esse constat. a. 829 *Angelmarus* ad uicem *Gotzbaldi* scripsit et subscripsit. AVENTIN. Annal. Boic. L. IV p. 387. HANSIZ. Germ. sacr. t. I p. 155. §. XXXVI.

2. Grimoldus. Alter Archicancellarius erat *Grimoldus*, Capellanus, quem Ludouicus P. Ludouico filio in Bauariam a. 825 misso adsociauerat; postea Abbas S. Galli constitutus fuit. Augiense monasterium eum magistris suis celeberrimis adnumerat. uid. IO. EGONIS lib. de uiris illustr. Augiae Diuitis c. 14, in PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 672, ubi etiam uersus, quibus Walafridus eum salutauerat, leguntur:

Quamuis, subter agas regum tabularia uitam,
Non te praetereo, specubusne latebis Homere?
Noui namque Sicana tibi spelaea placere,
Solus ubi meritis Musarum et amore fruare;
Saepe tamen magnis uictoribus optima cudis
Carmina, tempus erit rutilo te sole carere.

Breui quoque carmine eidem salutem dicit RABANVS in MABILLON. uet. analect. p. 419. Iam a. 834 *Adalleodus ad uicem Grimoldi* recognouit et subscripsit. SCHANNAT. hist. Fuld. Cod. probat. p. 114, n. 14. A. 837 apud HVND. t. II p. 346 *Adalleodatus Diaconus ad uicem Brunaldi recognouit.* Quis non uideat, *Brunaldum* pro Grimoldo fictum fuisse? a. 841 *Adalerdus Diac.* ad uic. *Grimaldi.* LVNIG Spic. eccl. P. III p. 725. Hactenus isti praesto fuit *Adalleodus Diaconus*, qui forsan haud alius est ac *Edilleoz* diaconus, qui scripsit chartam, in *Goldast.* t. III script. rer. aleman. p. 48. Tum, aliis forte negotiis distractus *Grimoldus*, in curia Regis aliquamdiu tacuit. At a. 854 *Comeatum Not. ad uicem Grimoldi* recognouisse reperio in HERRGOTT Vol. II hist. Habsburg. p. 33. a. 857 *Hadebertus Subdiaconus ad uicem Grimoldi Archicapellani rec.* ECCARD. t. II rer. Franc. Orient. p. 887. Eodem anno iterum *Hildeberdus subdiac. ad uic. Grunoldi Archicap. rec.* in HVND. t. II metrop. Sal. p. 11; nomina male lecta fuisse quisque intelligit. Frustra igitur MALINCROT. de Archicancellar. S. R. Imp. p. 249 sibi persuadet, Hildebertum, a Williberto, posthaec Archiepiscopo Coloniensi, haud diuersum fuisse. A. 866 *Heberhardus Not. ad uic. Grimaldi rec.* MABILL. Ann. Bened. t. III p. 185. A. 867 *Hebarhardus Not. ad uicem*

§. XXXVI. *cem Grimaldi Archicapellani recognoui et subscripsi.* SCHANNAT. Cod. prob. hist. Wormat. p. 9. Hic Hebarhardus postea uices Grimoldi semper sustinuit; ultima charta, quam *Hebarhardus Cancellarius ad uic. Grimaldi Archicap. rec.* (quantum nos quidem scimus) exhibetur in MARTEN. t. I uet. script. et monum. p. 191. Diploma dubiae fidei, de quo §. XXXX, *Otgarius ad uicem Grimoldi Archicancellarii recognouit.* Moritur Grimoldus a. 872 in monasterio S. Galli. HERRGOTT. Vol. II hist. Habsburg. p. 25 sq. uarios libellos profert, quibus huius Grimaldi, Abbatis, mentio fit. Facessat itaque commentum MALLINCROTII, qui c. l. p. 247 Brunaldum siue Grimoldum episcopum Argentinensem statuit.

3. Radleicus. Tertium Archicancellarium appellant chartae *Radleicum*, Abbatem Seligenstadiensem, antehac Notarium Eginhardi; RABANVS isti martyrologium dedicauit in MABILLON. uet. Anal. p. 419. Nomen eius uario modo effertur. Anno VII regni, qui cum anno Chr. 840 uel 841 congruit, *Dominicus Notar. ad uic. Reidlici rec.* MABILL. t. II Ann. Bened. p. 487. a. 845 *Dominicus Notar. ad uic. Radleici rec.* SCHATEN. Annal. Paderborn. p. 130. Saepius adhibuit *Comeatum Notarium.* SCHANNAT. tradit. Fuld. a. 469. ECCARD. c. l. p. 399. SCHATEN. c. l. p. 163. HERRGOTT. c. l. p. 31 et GVILLIMANN. de reb. Heluet. l. 3 p. 347: *Comeatus Not. ad uicem Radbani rec.* HERRGOTT. Radbanum putat fuisse Hrabanum, Abbatem Fuldensem, postea Archiepiscopum Moguntinum. At Hrabanum inter Cancellarios non reperimus, immo in hoc ipso diplomate, quod CONRING. in Censura p. 360 ex apographo, fide digno, exhibuit, legimus: *Comeatus Notar.* ad uic. Radleici *rec.* Barbare apud ECCARD. c. l. p. 887: *Comeatus Notarius ad uic. Rodollem. rec.* Iam nouimus *Adalleodum*, hic etiam a. 845 ad *uic. Rathleici* rec. SCHATEN. c. l. p. 133. Nouimus item *Hadebertum*; at enim *Hardbertus* (corrupte) *ad uic. Ratelerii rec.* apud HEDAM de episc. Vltraiect. p. 55. Denique a. 849 *Regnibertus Diac. ad uic. Redleici rec.* HVND. c. l. t. II p. 8. *Radleicum* MABILLON. Ann. Bened. l. 34 c. 34 a. 851 obiisse existimat; ECCARD. c. l. p. 423 a. 852.

4. Baldricus. Quartus Archicancellarius uocatur *Baldricus Abbas*, cuius partes semper suscepit *Hadebertus Subdiaconus.* Ita a. 853 *Hadelbertus subdiac. ad uic. Baldrici Abbat. rec.* SCHATEN. c. l. p. 141; MABILLON.

LON. Act. S. Ord. S. Bened. Saec. IV p. I f. 526 reponit: *Adbertus* *subdiaconus*. Recurrit a. 855. SCHATEN. p. 144. FALCK. p. 84. SCHANNAT. hist. Wormat. P. II p. 8, ubi etiam legitur: *Godebertus subdiac. ad uic. Baldrici Abb. rec.* De uitiosa nominis Hadeberti scribendi ratione differit plenius TENZEL. in uindiciis p. 193. §. XX-XVII.

5. Witgarius, Accedat quintus Archicancellarius *Witgarius*, qui episcopus ecclesiae Augustanae fuisse uidetur. Vsus est itidem opera *Hadeberti* subdiaconi. Sic a. 858 *Hadedeus* (Hadebertus) *subdiac. ad uic. Wiegarii Cancellarii rec.* CONRING. censura p. 369. ECCARD. p. 464. A. 859 et 865 apud SCHATEN. p. 157, 160. Alter uicarius erat *Walto Subdiaconus*, qui a. 858. *ad uicem Witgarii Cancellarii rec.* Ib. p. 148. Afferrem quoque subscriptionem *Witkarius Cancellarius ad uic. Karoli Archiepiscopi*, nisi peregrina uideretur. uid. infra §. XXXX, 6.

6. Liutbertus. Agmen denique claudat *Liutbertus*, Archiepiscopus Moguntinus, Archicapellanus et Archicancellarius Regis; hic ab a. 871 solus chartas, uicario unico ac perpetuo Hebarhardo, recognouit hac formula: *Hebarhardus Cancellarius ad uic. Liutberti Archicapellani rec.* Pro *Heberhardo* interdum legitur *Ebarhardus*, *Helardus* in charta Argentor. ap. OBRECHT. prod. rer. Alsat. p. 293; ut alios librariorum naeuos silentio transeam. *Luitbrand. diac. ad uic. Luitberti Archicap. rec. et subscrips.* chartam singularem in MABILL. t. III Ann. Bened. append. p. 679 n. 19.

7. Incerti Rhabanus, Non moramur *Rabanum* Archiepiscopum Moguntinum, quem MALLINKROT c. l. p. 250 excitat. Rabani enim nomine, inquit, literas eius recognouit Comeatus, ut scribit, nescio cuius fide WINDECK. de elector. c. 12. uid. quae paullo ante ad HERRGOTT. tabulas annotauimus.

Carolus. *Carolum*, Archiepiscopum Moguntin. chartam quamdam recognouisse, docebimus posthaec §. XXXX, 6, nec nostras aliorumque dubitandi rationes celabimus.

§. XXXVII.

Sigilla Subscriptionem cancellarii excipit sigillum regis. HEINECC. de sigill. p. 87 tria tantum sigillorum exempla uidit; nos plura possumus ostendere, quae, quas HEINECCIVS statuit, regulas uel fir-

 mant

mant uel adſtringunt: I) *Sigilla ſcil. Ludouici ſenioris non minus, quam anteriorum regum et Imperatorum eſſe oualia.* II) *Faciem in iis conuerti in latus dextrum ſecus ac in illis Caroli ac Ludouici Pii.* III) *Barbae, ueſtium et coronae non eſſe eamdem ubique rationem.* IIII) *Formulam XPE PROTEGE etiam in Ludouici ſigillis fuiſſe obſeruatam.* V) *Numquam eum Imperatorem, ſed ſemper regem uocari.* VI) *Ludouici nomen non ſcribi eo modo, quem in patris ſigillis inuenimus, h. e. Hludouicus, ſed Ludouicus.* Nota tertia clarius definiri poſſet, ſi plura ſigilla ad nos perueniſſent, aut ſi ea, quae peruenerunt, accuratius delineata fuiſſent. Notam ſextam HEINECCIVS finxit dubius, et in additamento eam deſeruiſſe uidetur; ſed ego non deſero, ſed alia ratione explico. Quamquam enim non LVDOVICVM, ut in Conringianis exſcriptum, legendum eſſe putem, immo CONRINGIVS ipſe cenſurae p. 58 annotari uelit, quod ex MS. chronico Tigurino BVLLINGERI refert doctiſſimus HEIDERVS, ſigillum atque adeo imaginem Ludouici noſtri his uerbis eſſe circumſcriptum: *Chriſte protege Hludouicum regem:* in eo tamen diuerſa ſcribendi ratio cernitur, quod ſigilla regis noſtri habeant HLVDOICVM, non HLVDOVICVM. Genuinas ſigillorum iconas innuo, qualem debemus SCHANNATO tab. I. Deinde HEINECCIVS tab. IV n. 11 nobiscum ſigilli communicat ectypon, ex Archiuo Corbeienſi depromtum cum epigraphe: ✝ XPE PROTEGE HLVDOVICVM REGEM. Pertinet ad diploma a. 873 datum atque adeo haud diuerſum ab eo uidetur, quod ECCARD. rer. Franc. orient. t. II p. 614 exhibet, praeterquam quod ECCARDINVM diligentius ſculptum pro: *Hludouicum* referat *Hludoicum.* Vtrumque reddimus tab. III n. 1 et 2. add. FALCK. Cod. trad. Corb. tab. I n. 3. His adiungimus ſigilla duo Tigurina a CONRINGIO in cenſ. p. 363 et 369 exhibita; ſed prius in SCHEVCHZER. et LOCHMANN. Alphabet. tab. 2 uenuſtius expreſſum, a nobis n. 3 depictum; alterum *Conringianum* repraeſentatur n. 4. MVRATOR. t. II antiquit. Ital. p. 215 illud, quod n. 5 conſpicimus, obliterata quidem inſcriptione aſſeruauit. FREHER. de Lupoduno p. 26 non ipſum quidem ſigillum tradit, inſcriptionem tamen prodit: *Chriſte protege Hludouicum regem.* SCHATENIVS etiam P. I ann. Paderb. p. 145 ſigilli mentionem facit cum epigraphe: *Chriſte protege Ludouicum regem.* Diploma ſpurium monaſterii

nasterii Lamspringensis sigillum quoque incaute fictum habet, quod §. XX. n. 6 ex HARENBERG. hist. Gandersheim. tab. XVI fig. 2 repraesentamus. XVIII.

§. XXXVIII.

Notas chronicas in Ludouici Germanici chartis uehementer turbatas sat comperimus. Quare singulari studio istas ut ad harmonian aliquam reduceremus, laborandum erat. Si omnibus numerorum erroribus nonnihil concedendum esset, quot epochas fingere necesse haberemus. Finxerunt uel decem, ut unicuique in re ancipiti uisum fuit. At non est uerisimile, regem calculum tam frequenter mutasse, cum praesertim mutandi caussa non appareat idonea. Epocha noua admissa, Rex priorem non deseruit, sed pluribus usus est promiscue. Notae chronicae chartarum

A. 817 mens. Iul. indict. X anno imp. Ludouici Imp. IV Ludouicus imperium inter filios Lotharium, Pipinum et Ludouicum diuidit, docente charta in BALVZ. t. I capit. p. 573, et in comment. nostris de re diplomatica Imp. P. I p. 457. Ludouicus Rex Baioariae ab hoc anno nullam epocham ducit. Quemadmodum enim pater Imp. hanc prouinciam, dum filius ad iustam aetatem perueniret, per missos et comites gubernandam curaret: ita etiam in chartis sui, non filii, regni anni notabantur. annis suis restitutae.

A. 821 mense Maio in comitiis Nouiomagens. partitio regni recensebatur et optimatum sacramentis firmabatur. Inde epocha nulla.

A. 826 Ludouicus Rex in Bauariam uenit. Ab hoc aduentu epocha prima computatur, quam et MABILLON. p. 206 obseruauit. In MEICHELBECK. hist. Frising. instrum. 493 rem extra dubitationem ponit: *A. inc. dom. DCCCXXVI ind. IIII Ludouici Imp. a. XIII in ipso anno, quo filius eius Ludouuicus in Bawariam uenit.* n. 495: *hoc factum ad Frigisinga in VIII Id. Iun. a. Hludowici imperii sui XIII primo anno, quo filius eius Hludowicus R. in Baiowariam uenit.* add. n. 496, 498, 499, 501 (leg. pro a. XIV, a. XIII). Anno sequenti h. e. Ludouici Imp. a. XIIII Ludouici R. anni omittuntur; quare ad patrem eum reuertisse, credibile est. Annus Ludouici XIIII respondet anno Christi 827. ibid. num. 510. item annus Epocha I.

XV anno 828. ibid. n. 513, 514 sqq. Sic a. XVII in chartis compluribus cum anno regni Ludouici filii V coniungitur. Currebat autem annus ille cum initio A. Chr. 830. Quamobrem, si anni regni Ludouici regis etiam ad anni 826 fere primordia redeunt, annus regni V incidit itidem in annum 830. Itaque non est, quod cum ECCARDO rer. Franc. t. II p. 194 et 592 hanc epocham ad a. 825 retrahamus.

A. 828 Ludouicus R. iterum adiit Bauariam, cum coniuge, quam nuper duxerat. Chartae MEICHELBECKIANAE hunc reditum signant; n. 514: *Actum est hoc ad Frigisingas in domo S. Mariae in VII Id. Maias ind. V a. inc. dom. nostri Ihesu Chr. DCCCXXVIII Hludouici Imper. XV in ipso anno et mense, quo filius eius Hludowicus Rex in Baiowaria cum coniuge rediit.* conf. etiam n. 516, 517, 520, 521 (pro *rediit* legitur *uenit*) 522, 523, 524, 525, 526, 529, 530; 537 et 538 habent annum 829, neque indictio sibi constat.

A. 829 Acta sunt haec in Ranstorff a. DCCCXXVIIII indict. VII. CHRON. LVNAELAC. p. 71.

A. 830 Ludouicus rex ipse chartas edere coepit. Annus regni illius V congruit cum a. XVII imp. Ludouici Imp. Inter Frisingenses traditiones legimus n. 593: *hoc factum est in domo S. Mariae in XVI Cal. April. indict. VIIII a. inc. dom. DCCCXXVIIII Hludouici Imperat. a. XVII Hludowici regis in Baiowaria a. V;* item n. 540: *actum est hoc in XIII cal. Ianuar. a. inc. dom. DCCCXXVIIII ind. VI Lud. Imp. a. XVII in ipso anno quo filius eius Hludowicus Rex Baiowariorum potestatem accepit.* Aera Christiana cum reliquis annis non consentit; immo in aliis chartis cum iisdem regni numeris connectitur annus 831, ut n. 551, 553, 554, 555, 556, 557, 558 b, 559, 560. Fallunt etiam notae n. 537 et 538, ubi a. dom. 829 iungitur annus imp. Ludouici XV, et n. 545 annus XVI.

Ludouici R. ipsius charta exstat in HVND. t. II metrop. Sal. p. 9: D. prid. Non. Oct. a. Christo propitio XVII regalis Imp. D. Ludouici sereniss. Aug. a. V regni nostri ind. VIIII. Actum in Regensburch ciuitate.

Act. Reganespurch. a. XVII Hlud. Imp. filio eius Hludouico regnante in Baioaria a. V. XIIII Kal. Dec. Lun. XVI. Indict. VIII. AVENTIN. Ann. Boi. L. IV f. 387. HVND. P. I p. 197.

A. 831 Rex apud patrem et fratres Hlotharium ſcilicet et Pipinum circa natales Domini Aquisgrani erat. §. XX-XVIII.

D. XVII Kal. Mart. a. dom. 831 ind. XI a. regni Hludou. R. VII. Actum Regensburc. CHRON. LVNAELAC. p. 73. PEZ. theſ. anecd. t. I P. III p. 14. LVNIG. Sp. Eccl. III Th. p. 177. Notae non conſpirant.

D. XV Kal. Sept. XVIII imp. Hlud. Aug. a. VI regni noſtri ind. VIIII. Actum Regenspurch. PEZ. theſ. anecdot. t. I P. III p. 13. HVND. c. l. p. 150.

Rex adfuit placito Theodonis uillae habito.

A. 832 Ludouicus Rex aduerſus patrem inſurgit, et iuxta Wormatiam in uilla, quae uocatur Langbardheim (Lauresheim) cum ſuo exercitu reſidet. Mox patri reconciliatur Auguſtae.

D. IV Non. Mart. a. XX (XIX) imp. Lud. et a. regni VII regis. Actum Oſterhoua. HVND. t. I p. 197 epitomen huius diplomatis exhibet.

D. Non. Oct. a. XVIIII imp. Hlud. Aug. et a. regni ipſius VII. ind. XI. Actum Reginesburch. PEZ. theſ. Anecd. t. I P. III p. 16. Tradit hoc documentum etiam HVND. t. I p. 163 ex LAZ. de migrat. l. 7 p. 247 repetitum; uerba a PEZII lectione nonnihil diſcrepant. HVNDIVS ſubſcriptionem adiicit: *Adelbertus uice Gauzbaldi.*

A. 833 Ludouicus Imperator a filiis ſuis in pago Heliſaciae in loco Rotfelt iuxta Columb ſe coniungentibus cingitur, et in cuſtodiam mittitur; tum regna diuiduntur, unde Ludouicus Rex poſtea annos regni numerauit. En epocham alteram: Epocha II.

D. VI Kal. Iun. a. XX imp. Hlud. Aug. a. VIII regni noſtri indict. XI. Actum Reginesburg. PEZ. c. l. p. 17.

A. DCCCXXXIII ind. XI Hlud. Imp. XVIIII, Hlud. reg. noſtri VII. MEICHELBECK n. 596.

Ludouicus R. Francofurtum proficiſcitur; Moguntiae cum fratre Lothario colloquitur, ac de patre liberando cogitat. Quamobrem

A. 834 Aquisgranum contendit. Cariſiaci a patre benigne excipitur, eumque Aquisgranum comitatur, itemque contra Lotharium ad Lingones et Aurelianos. In chartis anni imperii patris ceſſant. Noua, quam modo diximus, epocha placet, et titulus Regis in

 Francia

§. XX-XVIII. Francia orientali; tabulae tamen nonnullae priuatae priorem computandi rationem retinent. uid. MEICHELBECK. n. 571.
A. DCCCXXXIV. XIX Kal. Ian. a. Hlud. regis XXI ind. XII in secunda feria. CHRON. LVNAELAC. p. 76.
D. Non. Febr. a. I regni Hludovvici Regis in Orientali Francia ind. XII. Act. Francof. pal. reg. SCHANNAT. hist. Fuld. cod. probat. p. 114 n. 14. RASSLER. in append. p. 37.

A. 835 Conuentui Wormatiae a patre indicto pariter ac conuentui Stremiacensi adest Ludouicus. Regnum inter Pipinum, Ludouicum et Carolum diuiditur, neglecto Lothario.
Hoc factum est a. inc. d. DCCCXXXV ind. XIII. Hlud. regis nostri in Baiovvaria regnum gubernante a. X Id. April. MEICHELBECK. n. 563.

A. 836. D. XIV Kal. Mart. (Maii) a. III regni Lud. R. indict. XIV. Actum (lectum) Osterhouen. pal. reg. HVND. t. I p. 197 et 232, mutatis quibusdam. GEORGISCH. in regest. hoc diploma refert ad a. 821, respiciens a. 817; sed annos inde computatos non reperio, nec isto tempore tabulas dedit Ludouicus, multo minus Grimaldus Cancellarius subscripsit.
Act. II Kal. Aug. ind. XIII a. Hlud. Imp. XXII. Hlud. reg. XI. MEICHELBECK n. 588. A. DCCCXXXVI ind. XIIII Hlud. reg. in Baioar. X. IBID. n. 591. Eod. a. XXII Hlud. Imp. et XI Hlud. reg. X Kal. Mart. n. 596 et n. 599 VIII Kal. Febr. eiusd. a.

A. 837. D. VIII Id. Ianuar. a. IV Lud. reg. in Or. Franc. ind. XV. Act. Reganespurc ciuit. HVND. t. II p. 346. MABILLON. t. II Ann. Bened. p. 599 n. 82. GEORGISCH hoc praeceptum apponit a. 822; sed notes, quae modo diximus. Datum fuit deprecante Nithardo, Abbate Mettensi, qui si ab anno demum 865 monasterio praeesse coepit, uti ex Catalogo apud HVND. c. I. p. 347 apparet, notae chronicae fallerent; uerum hic catalogus fallere uidetur.
Rex comitiis Aquisgranensibus adest, quibus Carolo pars regni datur.
A. DCCCXXXVII Hlud. reg. XXIV ind. XV in Non. Mart. feria II. CHRON. LVNAELAC. p. 76, 77. a. DCCCXXXVII. VIII Kal. Mai. uel XXI feria III in albis regnante Hlud. sereniss. reg. in or. Fr. a. XXII. IB. p. 78.

Act.

Act. Reganesburg. ciuit. ſub die V Kal. Sept. a. IV propitio Chriſto regn. domni Hludouici Regis in Orient. Francia ind. XV. PEZ. c. l. p. 253. §. XX-XVIII.

TENZEL in uind. hiſt. p. 112 in a. 837 caput epochae reponit, quippe quo Ludouicus Imperator regna filiis ſuis in conuentu Aquisgranenſi diſtribuerit, ſed ſuperſedere poſſumus hoc inuento.

A. 838 Colloquitur in ualle Tridentina cum Lothario fratre. Feſto Paſchatis patrem Aquisgrani conuenit.

Menſe Maio comitiis Nouiomagenſibus interfuit. Noua diuiſio regnorum inter Lotharium et Carolum; Ludouico regno orientalium Francorum priuato, Bauaria tantum relinquitur.

A. dom. inc. DCCCXXXVIII ind. I menſ. Iun. XVIII Kal. Iul. facta eſt contentio Gozberti et Hrabani Abbatis coram Imp. Ludouico et filiis eius Ludouico et Carolo nec non et principibus eius in palatio apud Niomagum oppidum conſtituto. SCHANNAT. tradit. Fuld. n. 434.

A. DCCCXXXVIII ind. I Hlud. reg. XIII. VI Id. Iun. MEICHELB. n. 604.

Non. Dec. a. XXIV Hlud. Imp. et Hlud. iun. reg. Alamann. V ſub Geroldo comite. HERRGOTT. n. 47.

A. 839 Rex in patrem turbas concitat, et caſtella ad Rhenum occupat; in Baioariam ſe recipit. Inde prohibetur egredi a patre.

a. DCCCXXXVIIII Hlud. Imp. XXVI et reg. noſtri Hlud. XII. ind. I. III Id. Decembr. MEICHELBECK. n. 607.

SCHATEN. p. 133 annos regni Franciae orientalis in quibusdam tabulis ab a. 839 duci putat, quo a Saxonibus et Thuringis adiutus rex, Alemanniam et Franciam orientalem ſibi uindicauit.

A. 840 Alamanniam inuadit Ludouicus; patris exercitu adueniente ad Thuringos redit, poſt in Baioariam. Moritur Ludouicus Imp. Hinc tertiam epocham repetit Ludouicus Rex. Epocha III.

Ludouicus in loco, quo Moenus in Rhenum influit caſtra ponit; a Lothario in Baioariam repellitur.

a. DCCCXL Non. Iun. ind. I Hlud. R. XII. MEICHELBECK. n. 608.

D. XV Kal. Sept. a. VII regni d. Lud. Reg. ind. IV. Actum Heilicobrunno. HVND. t. II, 8. Variis annis haec charta obtruditur. COINTIO placet a. 823 t. VII annal. §. 8 ab a. 817 compu-

§. XX-XVIII. computanti; et ind. I reponenti, dissentiente MABILLON. t. II Annal. Bened. p. 487 n. 57. Sed uide notam ad a. 836; praeterea a. 823 Radleicus non recognouit. GEORGISCH. a. 825 statuit; sed eadem obstacula animaduerto. ECCARD. t. II comment. p. 350 approbat a. 841, cui quidem ind. IV, sed non a. VII respondet. HVND. c. l. Cancellarium non habet; formula initialis Ludouicum appellat regem Baioariorum, si uox: Baioariorum tolerari posset (quamquam mihi non toleranda uidetur); charta prioribus regni annis, et epochae primae esset adscribenda.

A. 841. Ludouicus Rhenum transit. VII Kal. Iul. Praelium ad Fontanitum. Medio mense Aug. reuertitur ad uillam regiam Salz.
D. VII Kal. April. a. II regni ind. V. Actum Aquisgr. LVNIG. S. E. th. III p. 725. Mendum in numeris, quia Grimoldus chartam recognoscens hoc tempore quieuit.

A. 842 Ludouici et Caroli Regum foedus Argentorati d. XVI Kal. Mart. sancitum. Ludouicus per Spiram Wormatiam contendit, inde Confluentiam; Aquisgrani cum Carolo fratre regna diuidit excluso fratre Lothario; festum Paschale agit Coloniae; per Theodonis uillam Virdunum proficiscitur. Medio mense Iun. fratres Lotharius, Ludouicus et Carolus prope Matisconem Aeduorum urbem, in Insula, Ansilla dicta, pacem firmant.
D. III Kal. Iun. a. II ind. XIII. Actum Serencia uilla. SCHOEPFLIN. Alsat. illustr. t. I p. 692. Annus regni et indictio respiciunt a. 835.
Ludouicus mense Augusto conuentum in uilla Salz habuit, et omnem Saxoniam peragrat. Fratrem Lotharium Vormatiae conuenit.
a. III Hlud. regis orientalium Francorum. Ita octo chartae signantur inter SCHANNAT. tradit. Fuld. n. 458-465 duabus additur a. inc. dom. 842.
TENZELIVS ab hoc anno epocham ducit ob regnorum diuisionem. Commotus fuit charta Paderbornensi d. XI Kal. Iun. a. XVII regis in Orient. Francia regnantis; at SCHATEN. exscribit a. XVIIII; nec unum diploma ad epocham firmandam ualere uidetur.

A. 843

A. 843 Lotharius, Ludouicus et Carolus Virduni partitionem regni perficiunt. § XX-XVIII.

Ludouicus fratrem Carolum Carisiaci inuisisse uidetur.

In hoc anno figit epocham HERRGOTT. n. 49 ob chartam a. II Hlodeuici regis, anno autem I Sergii Papae II. *Noua epocha*, inquit, *regni Ludouiciani ideo hoc loco statuenda uidetur, quod mentio fiat a. II Sergii Papae. Atqui certum est, Gregorio XXV Ian. a.* 844 *mortuo IV Id. Febr. Sergium substitutum esse; itaque annus I Sergii II Papae erit annus* 844. *Epocha uero Ludouiciana desumitur a celebri illa diuisione inter filios Ludouici P. facta apud Viridunum Galliae ciuitatem, mense Aug. a.* 843 *ut Annal. Bertin. ad h. a. quo nimirum tempore Ludouico regi omnis Germania usque ad Rheni fluenta obtigit.*

A. 844. D. II Non. April. a. XI ind. VII. Act. Regenesburg. PEZ. c. I. p. 19. ECCARD. t. II comment. p. 376. Sed hoc anno Baturicus episc. Ratispon. ad quem haec charta spectat, non amplius erat in uiuis, si non errat HVND. qui t. I p. 127 Baturico Erchanfridum a. 842 successisse ait. A. 833, quem GEORGISCH. habet, minus aptus.

Ludouicus subigit Obotritos.

D. V Kal. Aug. a. XI ind. VII. Act. Reginesburg. PEZ. c. I. p. 18. A. 829 GEORGISCHII non quadrat. HVND. t. II p. 254 habet a. II.

Mense Octobr. fratres in loco, qui dicitur Iudicium prope Theodonis uillam comitia egerunt.

A. 845. D. V Kal. Nou. a. XII regni ind. VIII. Act. Reganesburg. ciuit. SCHANNAT. tradit. Fuld. n. 469, ubi in nota: *alia calculi ratio ineunda est, non quidem ab anno* 833, *ut post longam disquisitionem uero similius statuit Mabillonius, sed ab anno* 834, *nam praeter quam quod in utraque Charta annus et Indictio nouae huic nostrae Epochae apprime conueniant, fauet insuper aliud eiusdem Regis Diploma alias suo Loco exhibendum, quod datum est Francofurti, Non. Feb. Anno Christo propitio, Primo Regni Domni Hludowici Regis in Orientali Francia Indictione XII, ubi Indictio XII. correspondet Anno* 834.

D. II Kal. Nou. Rex Monasterii Hersfeld. priuilegia confirmauit. LAMBERT. Schaffnab.

In auctumno apud Paderbrunnam generalem conuentum habuit.

§. XX. XVIII. D. IV Id. Dec. a. VII regni ind. VIII. Act. Patherbrunnen. SCHATEN. Ann. Paderborn. P. I p. 130.

D. altera charta eodem anno et die. IB. p. 131.

D. IX Kal. Ianuar. a. VII ind. VIII. Actum Rosbath uilla (non procul a Fridberga). IB. p. 132. Locus et indictio in diplomatibus hisce designant a. 845; sed annus regni VII refragatur. COINTE t. VIII Annal. §. 44 assumit a. 840, sed non satis commode. Ego a. VII in XII mutauerim.

A. 846 Ludouicus mens. Mart. in Galliam profectus in Caroli congressum uenit; iuxta lacum Briganticum (in palatio Bodoma) Pascha celebrat; mens. Aug. in Morauos mouet.

Act. Franconofurt pal. reg. XV Kal. Aug. a. Christo propitio XIII regni Domni Hlud. gloriosiss. reg. in orientali Francia ind. VIIII. SCHANNAT. tradit. Fuld. n. 470.

A. 847 Lotharius et Ludouicus se inuicem uisentes conueniunt Confluentiae.

Mense Febr. tres fratres reges Marsnae foedus ineunt.

Circa Kal. Octobr. Concilium Moguntiae celebratur.

Act. XIV Kal. Oct. a. DCCCXLVII ind. VII a. regnantis Hlud. reg. Christo propitio XIIII. MEICHELB. n. 646.

A. 848. VII Id. Ianuar. et VII Kal. Aug. a. DCCCXLVIII. Hlud. XIIII. MEICHELB. n. 657 et 656.

D. VIII Id. Mart. a. XV ind. IX (XI). Act. Regensburg. LVNIG. Sp. Eccl. P. II p. 933.

D. XIII Kal. Iul. ind. XII a. XXXIII (XIII). Act. Francof. LEHMANN. Chron. Spir. L. III c. 44.

Circa Kal. Octobr. Moguntiae conuentus habetur et synodus.

D. IV Id. Nou. a. XV ind. XII. Actum Mogontia ciuitate. ECCARD. c. l. p. 399 hanc chartam huic anno affert; HENSELERIVS autem, qui istam in dissert. de diplomate Caroli M. ecclesiae Osnabrugensi pro scholis Graecis et Latinis dato p. 107 sq. edidit, a. 864, quo nec a. regni XV currebat, nec Radleicus Cancellarius uitam amplius usurpabat.

Ludouicus Francofurto Moguntiam rediit.

A. 849 Reges fratres concordiam iterum inter se confirmant.

D. VIII Id. Mart. a. XIV ind XII. Act. in ciuit. Ragenspurg. HVND. t. II p. 8. LVNIG. Sp. Eccl. II Th. p. 933 habet a. XV ind. IX.

Rex

Rex aegrotans exercitum ſuum in Sclauos dirigit. §. XX.

A. 850. a. dom. inc. DCCCL ind. XIII regni uero Hlud. glorioſiſſ. XVIII.
reg. orient. Francor. a. X. SCHANNAT. tradit. Fuld. n. 471.
a. DCCCL, VIII Kal. Mai. ind. IIII. Hlud. reg. XV. MEICHELB. n. 672.

A. 851. Hoc factum eſt in VI Kal. Ianuar. a. inc. dom. DCCCLI ind. XIII a. Hlud. reg. XVII. MEICHELB. n. 675.
D. V Id. Ianuar. a. XI ind. V. Actum Franconofurt. ECCARD. t. II p. 887. LVNIG. ſpicil. eccl. P. I Contin. p. 750. Charta memorat Gozbaldum Ep. Wirceburg. itaque eam intra a. 842 et 855 datam neceſſe eſt. ECCARDVS c. l. ponit a. 851; ſed renuit indictio V. Poſſet etiam ſtatui a. 844, ſed indictione diſcordante. A. 827, cui GEORGISCH. inhaeret, plane cogitari nequit.
a. DCCCLI, VI Kal. Febr. ind. XIIII. Hlud. reg. XVIII. MEICHELB. n. 673.
D. XI Kal. April. a. XIX ind. XIV. Act. Ratiſpona ciuit. HVND. t. II p. 9. COINTE hunc libellum reddit a. 836, ſed quoniam iſte Gozbaldum epiſc. Wirceburg. a. 842 conſtitutum appellat, a. 851 cum indictione magis conſentire uidetur per epocham ſecundam. conf. MABILLON. t. II Ann. Bened. p. 603 n. 6.
Actum eſt ad Friſiginſas XII Kal. Iun. a. inc. dom. DCCCLI ind. XIII Hlud. reg. XVII. MEICHELB. n. 674.
Fratres Reges Marſnae noua pacta conſtituunt.
Rex per Thuringiam Soraborum terram ingreditur, eosque perdomat.
D. VI Id. Dec. a. XXIIII ind. XV. Act. in monaſt. Heriford. SCHATEN. c. l. L. III p. 162 a. XXIV explicat 867 propter indictionem; ſed tum Radleicus Cancell. iam mortuus erat. ECCARD. t. II Commentar. p. 416 pro a. XXIV reponit XIIII; at ne ſic quidem numerorum naeui abſterguntur.

A. 852. D. XVI Kal. a. XXVI. Act. Reganeſpurc pal. noſtro. MEICHELBECK. P. I p. 127 annum hunc 852 mente complectitur, epocha ab a. 826 repetita, qua hoc tempore non amplius uti uidetur Ludouicus R. conf. etiam ECCARD. c. l. p. 418. Nihil definio, quia diploma non exſcriptum fuit integrum.
D. a. ab incarn. dom. 852 a. regni dom. Hlud. reg. I indict. XV. Act. Moguntiae coram multis principibus in generali concilio. SAMMARTH. Gall. Chriſt. t. V inter inſtrum. p. 507 n. 1.

Comi-

§. XX- Comitia et fynodus Moguntiae habentur.
XVIII. Rex in Bauariam reuertitur.

Saxoniam ordinaturus per Coloniam Mindam uenit, ibique conuentum generalem inftituit, tranfit per Angros, Harudos, Suabos, et Holfingos, Thuringiam ingreditur, et apud Erpesfurt conuentum habet. GOLDAST. t. III Conftit. Imp. p. 274.

Ratisbonae natalem domini celebrat.

A. 853. D. XV Kal. Febr. a. XX ind. I. Act. in ciuit. Reginisburch. PEZ. c. l. p. 22. GEORGISCH. a. 838 perhibet, fed iftum annum charta non fert, quia Erchanfridum Ratispon. epifcopum a. 842 conftitutum nominat. HVND. t. II p. 254 habet indict. V.

D. III Id. Febr. a. XX ind. VII. Act. Regenespurc. PEZ. c. l. p. 22. Nifi indictionem VII in I mutes, ea aut a. 844 aut 859 indicat.

D. XI Kal. Iun. a. XX ind. I. Act. in palat. reg. Franconofurt. ECCARD. c. l. ad h. a. SCHATEN. Ann. Pad. L. II p. 141. a. X ponit, ab a. 844 computandum. MABILL. Act. S. faec. IV P. I p. 526.

D. XII Kal. Aug. a. XX ind. I. Act. in Regenespurg. GVILLIMANN. de reb. Heluet. L. III p. 347. HERRGOTT. t. II p. 30. MAGER. de aduocat. arm. p. 155. TSCHVD. prodit a. XXI. CONRING. cenfur. diplom. p. 55 et 360. VORBVRG. hift. Vol. XII p. 163.

a. DCCCLIII, XIV Kal. Iun. ind. XIV Hlud. reg. in oriental. Francia XVIIII. MEICHELB. n. 679. XVI Kal. Dec. n. 680. die feftiuitatis S. Laurentii a. XVIII. n. 681. IV Non. Febr. ind. I a. XVIIII. n. 682.

A. 854. Lotharii et Ludouici fratrum colloquium ad Rhenum.

D. XV Kal. Iun. a. XXI ind. II. Actum Franconof. pal. reg. HEDA p. 55. Dubium has tabulas premit, quod Ratelerius (Radleicus) easdem adhuc recognouerit. MIR. t. I p. 501 reponit a. XXIX.

D. XI Kal. Aug. a. XXI ind. II. Act. Hulma pal. reg. HERRGOTT. t. II p. 32.

Eod. die ac loco alia charta data in MVRATOR. t. V antiquit. Ital. p. 959.

A. 855.

A. 855. Actum publice in monast. Fulda a. XV regni Ludouici gloriosiss. regis V die mensis Ianuar. coram ipso rege et cunctis principibus praesentibusque idoneis testibus. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 476. §. XXXVIII.

D. pridie Id. Febr. Act. Eorecheim. ID. c. l. p. 193.

D. XIII Kal. April. a. XXIII ind. III. (a. XIII ind. XV). Act. in uilla Lipilingas (Eipilingas). SCHATEN. p. 144. FALCK. in cod. tradit. Corbeiens. p. 84 ponit a. 853. a. 863 admitti nequit, quia Warinus abb. quem charta memorat, iam a. 856 obierat.

Act. ad Eipilinga. XVI Kal. April. a. DCCCLV ind. III. MEICHELB. n. 802.

Rex cum Slauis Margensibus parum prospere pugnat. Lotharius R. uenit ad Ludouicum R. Francofurtum.

A. 856. D. XIII Kal. Febr. a. XXIIII ind. IV. Actum Franconof. SCHANNAT. episc. Wormat. P. II, n. 6, 7. duae chartae eiusdem diei exhibentur.

Mense Aug. Hludouuicus R. collecto exercitu per Sorabos iter facit, Dalmatas (Dalemincos) praelio superat, per Boëmanos transit.

D. XIII Kal. Sept. a. XXIIII ind. IV. Act. Franconof. pal. reg. SCHANNAT. hist. Worm. P. II n. 8. MVRATORII Antiq. Ital. T. II p. 449.

D. prid. Id. Sept. a. XXIII Hlud. sereniss. reg. in Alsatia ind. IV. Act. Strazburc. HERRGOTT. t. II p. 34. GVILLIMANN. de ep. Argent. p. 32.

A. 857. Ludouicus cum Lothario R. colloquium habet in Confluente castello mense Februar.

Quadragesimae tempore Wormatiae comitia habet.

D. III Id. Mart. a. XXV regni Hlud. in Orient. Franc. ind. V. Act. in uilla Potamo. SCHEVCHZER et LOCHMANN. Alph. t. I et II.

D. VI Kal. April. a. XXV ind. V. Act. ciuitate Vormatia. ECCARD. c. l. p. 456, 887. LVNIG. spicil. eccl. P. I contin. p. 749 sq. Diploma a. 842, ut GEORGISCH. putauit, non agnoscit, quia Arnonem Episcopum Wirceburg. a 855 constitutum in eodem legimus.

§. XX-XVIII. a. DCCCLVII Hlud. reg. XVIII Id. April. et V Kal. Iul. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 485, 486.

D. XI Kal. Maii a. XXV ind. V. Act. in uilla Potamo. HVND. t. II p. 11.

D. XV Kal. Sept. a. XXV ind. V. Act. in ciuit. Ratispon. HVND. c. l.

A. 858. Mense Februar. Ludouicus Forchemium petit; Vlmae conuentum indicit; post mediam Quadragesimam Francofurtum uenit, ibique Pascha celebrat; Castellum Confluentis abit, redit Francofurtum.

D. II Id. April. a. XXVI ind. VI. Act. Francof. SCHEVCHZER. et LOCHMANN. Alphab. t. I, II.

D. XVI Kal. Maii a. XXVI ind. VI. Act. in uilla Franckonofurt. pal. reg. CONRING. censura. p. 367.

D. XI Kal. Iun. a. XVIIII ind. VI. Act. Franconofurt. SCHATEN. p. 148. CONRING. in censura p. 29 tradit a. XVII, fide fretus monimentor. Paderborn. at in illis non reperio hoc diploma.

a. DCCCLVIII mens. Iun. XVII die eiusd. mens. a. regn. dom. piissimi regis Hlud. XVIII. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 487.

Ludouicus mens. Aug. Wormatiae comitatum colligit, ac per Alsatiam transit. Kal. Sept. Ponteonem Regiam uillam adueniens, per Catalaunos, et Cupedenses Aiedincum Senonum peruenit. Inde Aurelianensem pagum adiens, eadem pene uia usque ad Cupedenses remeat. Augustam Tricorum adit, et ad Attiniacum palatium reuertitur. Post per Durocortorum Remorum, et Laudunensem pagum ad Augustam Veromandorum, in coenobio uidelicet S. Quintini Martyris, Dominicae natiuitatis festum celebraturus ingreditur. ANNAL. BERTIN.

A. 859. D. VII Kal. Maii a. XXVII ind. XIV. Act. Francofurt. SCHATEN. c. l. p. 161.

D. Kal. Mai. a. XXVII ind. VII. Act. Franckenfort. PEZ. c. l. p. 23.

Rex uerno tempore Wormatiae agit.

Ludouicus, Carolus et Lotharius in insula Rheni fluminis, quae media est inter Antunnacum et Confluentes, conueniunt.

Rex iuxta lacum Brigantinum consistit.

A. 860.

A. 860. D. X Kal. Mart. a. XXVIII ind. VIII. Act. Regenspurg. ciu. reg. HVND. t. II p. 11. §. XX-XVIII.
D. VIII Kal. Octobr. a. XXVIII ind. VIII. Actum Ostermoutingen, uilla regia. HVND. t. I p. 197.
Capitula, quae gloriosi Reges Hludovvicus et Karolus atque Hlotharius inter se fecerunt VII Id. Iunias a. 860 in Basilica S. Castoris apud Confluentes. BALVZ t. II Capit. p. 137.
Epistola Ludou. Germ. et Lotharii ad Nicol. P. de pace Confluentana, ut eius fractores censura ecclesiastica distringantur. GOLDAST. t. II const. Imp. p. 25. BARON. t. X ann. a. 860 §. 27. VORBVRG hist. Vol. XII p. 256.

A. 861. Rex conuentum tertia septimana post Pascha Ratisbonae habet.
Acta est haec traditio in ipso loco Wisentestaiga sub die VIII Id. Decembris a. ab inc. dom. DCCCLXI ind. X regnante dom. Ludouico Rege super Orientales regiones a. XXVIII regni eius. CRVS. Annal. Sueu. P. II, l. II c. 11.

A. 862. Ludouicus Ratisbona Moguntiam profectus in Obotritos (Winedos) mouet; Francofurtum redit.
D. III Kal. April. a. XXIII ind. IV. Act. Franckenfurt. LAGVILLE preuves de l'histoire d'Alsace. SCHOEPFFLIN. in Alsat. illustr. t. I p. 745 refert ad a. 841. Numeri respiciunt a. 856.
D. VI Id. Iun. a. d. inc. 862 ind. VI. Act. Francofurt. VORBVRG. histor. Vol. XII p. 207.
Actum publice in monasterio Lauresham a. inc. dom. regni Ludou. reg. XXVI sub die III Non. Octobr. CHRON. LAVRESHAM. p. 110.

A. 863. Rex aduersus filium Carolomannum in Carantanos pergit.
D. XVI Kal. Iul. a. XXXI ind. X. Act. Ostermutinga. HVND. t. II p. 12.
D. Kal. Aug. a. XXX ind. IX (XI). Act. Franconof. pal. reg. LVNIG. sp. eccl. Cont. III Fortf. p. 116.
a. DCCCLXIII regni d. Hlud. piiss. reg. XXIII mens. Iun. XV die eiusd. mens. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 492. IIII Non. Dec. e. a. n. 494. Id. Dec. n. 495.

A. 864. Ludouicus Rex mense Augusto ultra Danubium cum ualida manu profectus Rasticem in quadam ciuitate, quae lingua gen-

§. XX. XVIII. tis illius Dovvina i. e. puella dicitur, obsedit. Redit Francofurtum.

In uenatione ex equo decidit et in uicino monasterio decumbit.

D. IV Kal. Nou. a. XXXII ind. XII. Act. Reganesburc ciuit. regia. SCHEVCHZER. et LOCHMANN. Alph. t. I et II.

A. 865. Ludouicus a Carolo R. Gall. in uilla Tusciae honorifice suscipitur mense Febr. Baioariam redit.

Mens. Iun. Francofurti Arsenium Pontificis Rom. legatum audit.

D. Id. Iun. a. XXVI ind. XIII. Act. in uilla Franconouurt. SCHATEN. c. l. p. 157.

a. DCCCLXV regni d. Lud. reg. Orient. Franc. XXVI, XX Dec. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 498.

D. XV Kal. Ian. a. XXXIII ind. XII. Act. Altaha monast. HVND. c. l. p. 12. ECCARD. c. l. p. 509 substituit ind. XIII.

A. 866. a. DCCCLXVI regni Lud. piiss. reg. Or. Fr. XXVI, V Kal. Mart. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 499.

D. VII Kal. Mai. a. XXVII ind. XIV. Act. in Franconouurt. SCHATEN. c. l. p. 160.

D. V Kal. Aug. a. XXXIV ind. XIII. DOVBLET. p. 784. MABILLON. t. III Annal. Bened. p. 185 §. 56; sed in Re diplomat. p. 207 ponit ind. XIV.

Mense Nou. fuit Rex Wormatiae.

Legati Bulgarorum regem adeunt Ratisbonae.

A. 867. a. DCCCLXVII regni Lud. reg. XXVII, III Ianuar. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 502. XX Maii e. a. IB. n. 503, 504. X Kal. Aug. IB. n. 505.

Act. in Kirichheim in cubiculo reg. publ. II Non. Apr. a. XXVII regni Hlud. in orient. Franc. sub Carolo principe eiusdem Hlud. regis filio. GOLDAST. script. rer. Alamann. t. II p. 30.

D. VIII Id. Iul. a. XXXV ind. XV. Act. Francof. SCHANNAT. ep. Vormat. P. II p. 9.

D. XVI Kal. Sept. a. XXXV ind. XV. Act. Regenspurc. HERRGOTT. Vol. II p. 40.

Anno inc. dom. DCCCLXVIII indict. I, Mettis ciuitate apud S. Arnulfum pactiones inter Hludouuicum et Karolum gloriosos Reges factae sunt. BALVZ. t. II Cap. p. 207. ECCARD. c. l. p. 531 notas temporum ex Annal. Bertinian. accommodat ad a. 867.

Lotha-

Lotharius et Ludouicus Francofurti conueniunt. §. XX-XVIII.

A. 868. Concilium Vormatiense mense Maio celebratur.

In charta Luitberti Archiep. Moguntini apud SCHATEN. p. 163. Datum in Wormatia a. inc. dom. DCCCLXVIII imperii uero gloriosissimi Regis Ludouici a. XXVIII ind. I.

a. DCCCLXVIII regni d. Lud. piiss. reg. XXVIII. XII Kal. Maii. SCHANNAT. trad. Fuld. n. 510.

D. X Kal. Aug. a. XXXVI ind. I. Act. Reganisburc. SCHEVCHZER et LOCHMANN. Alph. tab. I et II.

A. 869. Rex Ratisbonae graui morbo laborat.

VII Kal. Febr. a. XXX regn. Hlud. sub Adalberto comite. HERRGOTT. n. 69. VI Id. Febr. eod. a. sub Ruodolfo comite. IB. n. 70.

Ab hoc anno, quo Ludouicus in sortem Lotharii nepotis sui successit, epocha ducitur in autographo quodam Metensis coenobii S. Arnulfi, sub hac clausula: D. IX Kal. Decemb. a. XXXVIII regni Hlud. sereniss. regis in Orient. Franc. regnante, et adeptione regni Lotharii VI indict. IX. Actum Mettis ciuitate. MABILLON. de re diplomat. p. 207.

A. 870 Mense Febr. in purific. Mariae Rex Francofurtum uenit.

Pactio a. DCCCLXX regni Karoli XXXII ind. III pridie Non. Mart. Aquisgr. pal. inter Karol. et Hludou. reg. fratrem ipsius facta. BALVZ. t. II Cap. p. 221.

D. XIII Kal. April. a. XXXVII ind. III. Act. Franconof. SAMMARTH. Gall. Christ. t. V p. 509 inter instrum. n. 2.

D II Id. April. a. XXXVII ind. III. Act. Triburias uilla regia. MARTEN. t. I uet. monim. p. 191.

Rex dies letaniarum et pentecostes in uilla Bisestadt celebrat. Venit ad uillam Flameresheim in pago Ribuario, inde Aquisgranum. Charta diuisionis regni Lotharii factae a. DCCCLXX regni Karoli XXXIII ind. III, VI (V) Id. Aug. inter reges Karolum et Hludouicum in procaspide super fluuium Mosam. BALVZ. t. II p. 222. Rex Aquisgrani ex lapsu decumbit. Ratisbonam redit.

A. 871. Rex Francofurti conuentum habet. Ratisbonam abit.

D. XV Kal. Mart. a. XXXIX ind. IV. Act. Franconof. MARTEN. c. l. p. 193.

Conuentus Triburiensis mense Maio.

§. XX-XVIII. D. Id. Iun. a. XXXII (XXXI) ind. IV. Act. Triburias. SCHATEN. c. l. p. 169.

D. XVII Kal. Iul. a. XXXI ind. IV. Act. Triburias. SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 207.

Cum filiis Gerichesheim, et mense Augusto cum fratre Carolo sermonem confert prope Mosam fluuium.

Actum publice in monasterio Lauresham a. inc. d. DCCCLXXI regni Ludouici regis XVI sub die III Non. Octobr. HELWICH. antiquit. Laurisham. p. 28.

D. XVI Kal. Nou. a. XXXIX ind. IV. Act. Aquisgr. pal. MARTEN. c. 1. p. 194. MIR. t. III p. 9.

Cum suis mense Octobr. Francofurti colloquium habet, inde in Baioariam profectus.

A. 872. Mense Ianuar. Rex Ratisbonae legatos Basilii Imperatoris Graecorum audit. Media Quadragesima apud uillam Forchheim generalis conuentus cogitur. Rex in Baioaria Pascha celebrat. Angilberga Augusta et Ludouicus Tridenti conueniunt. Rex natalem Domini Francofurti celebrat.

A. 873. Ludouicus mense Ianuar. conuentum conuocat Francofurti.

D. VII Id. Mart. a. XXXVI ind. VI. Actum Francof. pal. reg. MARTEN. c. l. p. 187.

Rex Bisestadium adit; circa Kal. Mai. Moguntiam, post Aquisgrani cum suis secretum habuit colloquium.

D. IV Id. Iun. a. XXXVI ind. VII. Act. Aquisgr. pal. reg. MARTEN. t. II uet. script. et monim. p. 28. LVNIG. spicil. eccl. III Th. p. 785 habet indict. VI.

D. II Id. Iun. a. XXXVI (XXXIII) ind. VI. Act. Aquisgr. MABILL. supplem. rei dipl. p. 97 n. 2. LVNIG. R. A. P. spec. Cont. I Fortf. III p. 276. BOECLER scriptor. rer. Germ. in gest. Caroli M. p. 111.

Act. a. dom. inc. DCCCLXXIII Ludouici reg. a. XXXIV. D. Aquisgr. Id. Iun. ind. VI. HARENBERG. hist. Gandersh. p. 139.

D. XVI Kal. Iul. a. inc. d. DCCCLXXIII a. regni XXXIIII ind. VI. Actum Aquisgr. SCHATEN. Ann. Paderb. c. l. p. 177.

Mense Augusto Rex Metis generalem conuentum congregat, tum Argentoratum proficiscitur. Ratisbonam redit, mox Aquisgranum.

D. VII Kal. Octobr. a. XXXIIII ind. VI. Act. Aquisgr. SCHATEN. Ann. Paderb. p. 178.

Mense

Menſe Nouembri repetit Ratisbonam. §. XX-XVIII.

A. 874. Rex Francofurtum uenit circa Cal. Februar.

In Paſchali hebdomade Fuldam petit.

D. IV Non. Febr. a. XXXVII ind. VII. Act. Augusburch. PEZ. c. I. p. 25.

D. IIII Kal. Mart. a. XXXVII ind. VII. Actum Franconofurt. WALTHER. in Lexic. diplomatico tab. III alphabet. in qua non ſolum ſpecimen ſcripturae diplomatis a rege Wiperto epiſcopo conceſſi, ſed et monogramma cum ſigillo (a nobis n. 7 delineato) exhibetur.

D. IIII Non. Mart. a. XXXV ind. VII. Act. Triburias pal. MARTEN. t. II p. 27.

D. IIII Non. Mart. a. XXXVII ind. VII. Act. Francofurt, in pal. reg. LVNIG. ſpicil. eccleſ. Fortſez. Continuat. III p. 73. Eodem die hae duae chartae datae uidentur, ſi indictionem intueamur. Sed loci diuerſitas mendum arguit numerorum.

Triburiae conuentum agit; per Alpes Noricas in Italiam proficiſcitur, haud procul a Verona colloquitur cum Ludouico Imp. et Pontif. R. Adit in hoc itinere Monaſterium Laureſham.

D. IV Non. Maias a. XXXVII ind. VII. Act. Lobetenburc. FREHER. de Lupoduno p. 26. HELLWICH. Antiquit. Laureſham. p. 27. MABILLON. t. III Ann. Bened. p. 185 §. 56 ita: non bene conſentit annus XXXVII regni Ludouici cum eodem anno, ſi teneatur calculus a nobis ſuperius aſſertus non ſemel de initio Ludouiciani regni in Orientali Francia, quod ab anno currentis ſaeculi triceſimo tertio aut inſequente repetendum eſſe oſtendimus. Neque deſumi poteſt a morte Ludouici P. eius patris, cui filius annos duntaxat triginta quinque ſuperſtes fuit. Neque denique ab a. DCCCXXXIX, quem Schatenius ſuggerit, ſed ab a. DCCCXXXVII aut inſequente. Haec obſeruatio ad plures chartas poſtremis regni Ludouici annis datas pertinet.

Rex Forchhemium uenit, poſtea in Baioariam.

Francofurtum ſe recipit, inde poſt paullo apud uillam Biburg, conſcenſis nauibus, ad Aquisgrani palatium perrexit.

Menſ. Decemb. cum fratre ſuo Carolo habita collocutione apud S. Lambertum rediit in Franciam, uenitque Moguntiacum XIII Kal. Febr. et inde Francofurtum, ubi natalem Domini celebrat, itemque

A. 875. Feſtum Paſchale,

§. XXXVIIII. D. IV Kal. Mart. a. XXXVIII ind. VIII. Act. Francofurt. MVRATOR. Antiq. t. II p. 215.
Ratisbonam inuisit. circa Cal. Iunii uenit Triburiam.
Galliam inuadit et uastat. Attiniaci natalem Domini agit.
D. XI Kal. Dec. a. XXXVIII ind. IX. Act. Metis ciuit. MABILL. t. III Annal. B. p. 190 § 68 et append. p. 679 n. 19. CALMET. hist. de Lorr. t. I preuv. p. 312.
A. 876. Ludouicus Moguntiam post epiphanian et Francofurtum redit.
D. XIII Kal. Aug. a. XXXVIII ind. VIIII. Act. ad Ingilinheim. MVRATOR. t. VI antiq. diss. 71. Commentarii nostri de re diplom. Imperatricum p. 57.
V Kal. Sept. Rex Francofurti moritur.

Tabulae perscriptae apponitur, more patrio et auito, religiosum epiphonema: *in Dei nomine feliciter. Amen.*

§. XXXVIIII.

Tabularum fragmenta et recordationes

Huic chartarum indici plura forsan documenta addi possent, nisi ea uel tempus edax rerum absumsisset, uel tabularia obscura tenerent custodia. Annales certe quorumdam memoriam conseruarunt. Ex CHRONICO LAVRISHAMENSI pag. 109 haec discimus: Huius Lotharii frater Ludouuicus, quem diximus in diuisione imperii orientalem Franciam sortitum, iustus, pius, misericors, ac circa ecclesias Dei immensae benignitatis extitit. Vnde et Laureshamensi monasterio plurima beneficia contulit, inter alia uillam Langungon, sitam in eodem pago Renense. Et cum regnasset an. XXXIV, ibidem etiam sepeliri se moriens praecepit. ------- Sub hoc tempore praefatus rex Ludouicus illustri comiti Werinhero praedia sua in uillis Bibifloz et Wadtinheim sitis in eodem pago Rhenense super fluuium Wisgoz et uillam Zullestein sitam in ripa fluminis Rheni, cum portu et omni integritate sua, regia auctoritate tradidit: quae mox idem Werinherus Laureshamensi monasterio assignauit, et ad dies uitae suae in precariam accepit. Ipse etiam in ecclesia, quae dicitur Varia, sepultus est.

(Mon. Laurishamens.)

2. Hersfeldens.

LAMBERTVS SCHAFNABVRGENSIS ad a. 845 memorat: Ludouicus uenit ad Herolfesfelt 2 Calendas Nouembris, et priuilegia monachis dedit, suoque sigillo muniuit. Monachi quoque eiusdem

dem Herueldensis monasterii reconciliati sunt cum Otgario archiepiscopo, de decimis frugum et porcorum ex terra Thuringorum, per fideles legatos domini Ludouici Augusti, episcopos uidelicet et praesides. CHRONICON QVEDLINBVRGENSE hoc priuilegium immunitatis fuisse ait. §. XX-XVIIII.

SCHATEN. annal. Paderborn. P. I p. 153 tradit: Ad hanc nobilium (quos antea monasterium Treckenhorste et Hersenbrocense fundasse dixerat Schatenius) pietatem et munificentiam accessit ipse Ludouicus Germaniae Rex, et illustre collegium Canonicorum condidit Tremoniae, templumque a se magnifice constructum dedicauit Pantaleoni Martyri; id quod D. Anno Coloniensis Archiepiscopus ob bellorum iniurias postea Coloniam transtulit. Aedem praeterea sacram in suburbio Tremoniae erexit D. Benedicto, certus istic monasterium eiusdem Diui familiae condere, ni iniquiora tempora consilium praepediissent. 3. Tremoniens. colleg. canonic.

Ludouico nostro regnante coenobium Wiesensteigense fundatum fuit, testantibus tabulis in CRVSII Annal. Sueuic. P. II pag. 58 exhibitis, quas hic recitare lubet, quia mores huius saeculi illustrare uidentur: In nomine Dni nostri Ihu. Christi. Sit omnibus notum, tam presentibus, quam et futuris, qualiter ego Rudolfus pro augmento precum Serenissimi Dni mei regis Ludouici cogitans: et pro remedio animae meae, uel parentum meorum, una cum uoluntate et consensu Erichi filii mei, et cum manu ipsius sub presentia Venerabilis Salomonis Episcopi, Trado atque transfundo, Dno Deo omnipotenti, et sancto Ciriaco martiri Christi, talem locum: qualem hactenus uisus sum habere in pago nomine Pleonungethal: hoc est, ipsum locum, qui uulgo dicitur Wisontestaiga, iuxta flumen quod uocatur filifa: quod est situm in grubingauu, marco in comitatu Warinhari Comitis, omnia sicut nunc in circuitu disterminata uidentes: tam in agris, quam in siluis, cultis et incultis, in aedificiis, in pomariis, in pascuis, in pratis, in aquis, aquarumque decursibus, in molendinis, in noualibus, in adiacentiis, in finibus, cum mancipiis. Ita nominatur Albger, Ratini, Bertuum, Suuabelf, Erichart, Matherat, Altman, Othekar, Walachgrine, Engelman, Hildibrecht, Egelbold, Item Mahterat, Meginbold, Rattolff, Wolfgang, Erimpert, Wacho, Ellinhurt, Zeissmund, Hemmo, Ratolff, Erfold, Alnuuing, Engelburg, Reginhart, Wichram, Watlind, Vtgrun, Werimprecht, 4. Mon. Wisensteigens. fundatio.

§.XX-XVIIII. Amalhilt, Ruadhilt, Ellinburg, Luibſind, Thiuburg, Otburg, Erchintrud, Benedicta, Gunderun, Wiguurg, Auſtrat, Gundrud, Theotlind, Wiberat, Engeldrut, Wolfin, Ratinza, Adelgund.

Geſtin Wilburg Reginburg Engelhart Eggibirt Gunſa Wezza	cum filiis ſuis	Irnochtolff Abbo Richmund Sigibrant Sigmund Sigimar Egghart Rittmund	cum uxore, et filiis ſuis.

Similiter infra eandem Marcam in pago ſupradicto, ubi flumen iſtud Filiſa initium capit, ſupradicto martyri Chri. Trado alterum locum cum agris, et ſiluis: et quicquid ad eundem locum reſpicit, cum mancipiis iſtis. Erpini cum uxore et filiis Erackat cum u. et f. Hutto cum u. et f. Hedfrid cum u. et f. ſuis. Nec non et tertium locum in ipſa marca trado ſancto Ciriaco, in loco qui dicitur Tuiſſenthal cum adiacentiis ſuis, et mancipiis his. Erich cum uxore et filiis ſuis: Tuto cum uxore et filiis ſuis. Similiter trado ſupradicto martiri Chri. Quartum locum in altero pago, qui dicitur flina, hoc eſt, uillam illam quae dicitur Hohenſtat, quicquid infra marcam ipſius uille eſt, absque loco qui dicitur Weiſteti, cum mancipiis his. Vadil cum uxore et filiis, Wisman cum uxore et f. Otakar cum u. et f. Ba[illegible]rich cum uxore et f. Iſarhart cum u. et f. Lucceth cum u. et f. Heilhurt cum f. ſuis. Wighart cum u. et f. Nanzo cum u. et f. Ruadhilt cum f. Silma cum filiis, Ruadpert cum u. et f. Ata cum f. Meginhart cum u. et filiis, Haſſo cum u. et f. Danckholff cum u. et f. Rimunt cum u. et filiis, Eicho cum u. et f. Rudbold cum u. et f. Otherich cum u. et f. Amalin, Otmunt, Wolſdrerh. Item Otmunt. In quinto uero loco, qui dicitur Weſterheim, ſimiliter trado hoc cum medietate ipſius eccleſiae, et quicquid impa. marca uiſus ſum habere cum mancipiis his. Watila cum filiis ſuis. Wanpert cum u. et f. Giſelmund cum u. et f. Wolfgang cum u. et f. Irrath, Hitta, cum filiis. In ſexto loco, qui dicitur, Tumeſcat, quicquid ibi uiſus ſum habere cum mancipiis his. Onolff, et Becchilt uxore eius, cum f. Similiter trado ſupra dicto Chri martiri, quicquid in pago Neckergevv uiſus ſum habere in locis ita nominatis. Nabera, Biſſinga, Wilheim, Nidlinga, cum mancipiis his. Folckmar, Raron, Rafolt, Deo-

Deotheri, Luttsind, Thenka cum filiis, Baldolff, Trabesan, cum u. et f. Deothilt cum f. Item in pago, qui dicitur filicousgauve. Similiter trado, in uillam nuncupata Ysminga, quicquid in ipsa marca uisus sum habere, cum mancipiis his. Gundi cum uxore et filiis. Otleib cum u. et f. Bern, Wigman, Deotolff, filiib. Item in francia, in pago, qui nominatur Lobetrugavve: In loco qui dicitur Windenheim: Vnam Ecclesiam ibi trado, et quicquid ad ipsam pertinet, cum mancipiis his. Otpert cum u. et f. eius, Sigifrid cum u. et f. suis. Vuatholf cum u. et f. suis. Item decimatores omnes de Milhausen. Nec non et de Ditzenbach, et de Vffhusen, et de Mercktlingen. trado autem firmiter transfundo Sancto Ciriaco hec omnia, que superius comprehensa sunt, tam in mancipiis, quam in agris et siluis, cultis et incultis: cum omnibus adiacentiis, iure ad ipsa loca superius scripta respicientibus potestatem manu cum filii mei manu trado firmiter Sancto Ciriaco et ipsis seruis Dei qui ibidem constare noscuntur. hoc est de meo et filii mei iure, In illius sancti et Dei, seruorum ius et dominationem ea cum ratione, ut ipsi serui Dei potestatem illarum rerum habeant: et post obitum meum, filio meo Ericho censum talem singulis annis faciant: Hoc est, qn. ad seruitium pii Regis perrexerit: unum saumarium onustum praestent cum homine, qui illum ducat. Similiter secunda uice faciant, si iter in hostem eodem anno contigerit, et ab ipso filio meo Ericho auxilium et defensionem habeant tempore uitae meae et similiter deinceps in optimo filiorum eius habeant. Quencunque ipsi, in illa prosapia sapientiorem et Deum timentem probauerit Illi tantum eundem censum singulis annis persoluant, Caeteris autem coheredibus nihil. Quod si forsan post hec ego ipse quod absit uel filius meus seu filius ipsius uel ullus heredum seu proheredum uestrorum, uel ulla alia emissa seu opposita persona erit, quae contra hanc chartam uenire ut eam mutare seu frangere conauerit, non obtineant effectum, nec ullam aliam potestatem generatio mea super ipsum locum habeat: nisi sicut superius comprehensum est: sed ipsi serui Dei, inter se dignum Abbatem eligere potestatem habeant, post obitum Dni. Tutammani, quem primum Abbatem cum Dno. Salomone episcopo elegi et loco presenti prefeci. quod si ab ulla persona, ut iam dictum est, aliqua contrarietas surrexerit potestatem habeant ipsi serui Dei cum Abbate suo pergere ad episcopum, ad cuius dyocesin ipse locus pertinet, et cum eius autoritate canonica et adiutorio su-

§. XXXVIIII.

Conditor posteris suis censum reseruat.

Lites ad episcopum et, si opus.

 perent

§. XX-XVIIII. ad Regem deferantur. perent prauorum conatum: uel si necesse fuerit cum Episcopo rem coram rege examinent. Et ut hec traditio firma et stabilis permaneat omni tempore cum stipulatione subnixa roboratur, Sic Salomon episcopus sub cuius presentia hec acta sunt, et Lexert presbiter, Vndolff Diaconus, Eberhart Diaconus, Tutaman-abbas, Heremias presbr, Adonolt presbr, Irmpert presbr, Meginhart presbr, Gisalhart presbr, Hamadro pbr, Gerhart pbr, Gosbeit presbr, Erhart presbr, Otherich pbr. Lierpert Diaconus, Dauid Diacon, Walpert, Wigbert, Perrilteri, Truegkey, Hervvart, Adelmunt, Wiserich. Et isti testes Laici qui hanc traditionem uiderunt et audiuerunt, Ego Rudolfus, qui hanc traditionem cum manu Erichi filii mei et firmari rogaui Erich Rudolff Iunior Wald Conso hunso Hunolff Vdelger Reginhart Rettpert Pernger Germunt Erimpert Goshelm Rigant Amalpert Isanpert, Sigerrich Raholff Rantvvig Pereltrum Deopert Amalhart, Otem Perithram, Adal uoto Iacob, Salaho Willihart Reginhart Wigerich Pebo. Adalvvald Rudger Wiserich Meginheri Suuidger Suuanager gesilpert, Darathram, Giselpert, Hartman Lampert. Idem ipsi uiderunt uestituram supra dicti monasterii. Acta est hec traditio in ipso loco Wisentestaiga sub die Viti Idus Decemb. Anno ab incarnatione Dni. 861. indictione decima, regnante Dno. Ludouico rege super Orientales regiones Anno 28. regni eius. Et ego Erinenricus rogatus scripsi et subscripsi. 867.

5. Rex ecclesiam in pago Nisinensi fundasse fertur. WECK in der Beschreibung von Dresden p. 290 Ludouicum Germanicum ecclesiam apud Venedos in pago Nisinensi condidisse tradit, quae hodie in parochia Priesnicensi quaerenda.

6. Mon. Werthinense augetur opibus. Werthinense monasterium auctorem seu conditorem habuit sanctum Liudgerum, qui primus fuit Monasteriensis episcopus; uerum adeo insignem donationem Werthinae fecit ad construendum monasterium Folckerus, ut praecipuus forte illius fundator haberi non immerito potuerit. Ita legimus in MARTEN. collect. ampliss. t. I p. 140, ubi etiam donationis charta haud negligenda recitatur: In nomine Domini Dei aeterni et Saluatoris nostri Iesu Christi. Ego Folckerus incertum unicuique huius miserabilis uitae finem et horam pertimescens, uariosque ac omnimodis sinistros instantis temporis euentus considerans, et Saluatoris dicti recordans, quod dicit: Si uis perfectus esse, uade, et uende omnia quae habes, et da pauperibus, et ueni sequere me. Omnem huius uitae delectationem, quantum humana

humana fragilitas finit, pro Dei omnipotentis amore, pro nihilo ducens, in coenobio Werdinensi ad beati confessoris Christi memoriam monachicam elegi ducere uitam. Quapropter quia unicuique necessarium est, ut quamdiu in hoc saeculo uiuere licet, de temporalibus rebus sibi aeternae beatitudinis praemia adquirere studeat; Ego quasdam proprietatis meae res, quae mihi iure hereditario in pago Hamulande, in comitatu Wigmanni, nec non et in Batuue, in comitatu Ansfridi, cum aedificiis omnibus, et cunctis adiacentibus siluarum, et aquarum, et pascuarum commodis, cultam et incultam terram, cum mancipiis utriusque sexus, coram testibus et nobilium uirorum praesentia secundum legem Ripuariam et Salicam, nec non secundum Euna Fresonum de iure et potestate mea in ius et proprietatem praedicti monasterii, in quo et laicalem habitum et secularem conuersationem Domino miserante dimisi, pro remedio animae meae et parentum meorum perpetuo possidendas tradidi, et secundum praedictas leges uestituram feci: ea uidelicet ratione, ut omnes res supra dictae ab hac die fratribus ibidem Deo seruientibus seruiant, et de his illud praefatum coenobium construatur et inluminetur, et memoria progenitorum meorum siue mea in eorum sacris orationibus perpetualiter habeatur. Si uero ob merita peccatorum qualicumque casu neglectum fuerit uel destructum saepe dictum coenobium, aut praefatae proprietatis meae res sine consensu fratrum alicui in beneficium praestitae fuerint, aut eas praefati monasterii heredes inter se quasi iure hereditario diuidere uoluerint, si haec, inquam, me uiuente euenerint: tunc annuente Domino potestatem habeam cum omnibus rebus ad supra dictum monasterium traditis ad aliud coenobium transmigrandi. Sin autem post obitum meum haec euenerint, tunc propinqui et heredes mei easdem res et mancipia sine ullius contradictione recipiant, et illas praefato tenore ad monasterium Fuldense sancti Bonifacii perpetualiter tradant. Peracta uero traditione, media pars totius hereditatis inferius nominatae in potestate fratrum eiusdem monasterii deinceps iugiter habeatur. Aliam uero partem, hoc est medietatem totius hereditatis, illum qui hanc posteriorem traditionem fecerit, ad tempus uitae suae retinere desidero, et post illius obitum nullus alius de progenie eius sine uoluntate monachorum sancti Bonifacii uel attingere praesumat, sed omni deinceps occasione sublata, omnis subscripta hereditas in praefata potestate ob §. XXVIIII.

§. XXXX recordationem noſtri ſtabili firmitate permaneat. ------ Igitur traditio facta eſt coram pluribus et idoneis teſtibus in pago cui uocabulum eſt Flethetti, in uilla quae uocatur Hlara ſub die ſeptima idus Nouembris, et in pago uocato Batue, in uilla quae uocatur Hligo, ſub die IIII idus Nouembris, anno ab Incarnatione Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCC. LV. indictione III regnante domno noſtro Hludovvico imperatore iuniore auguſto XV.

Ego Hildricus ſubdiaconus huius traditionis cartam rogatus ſcripſi et ſubſcripſi.

Haec ſunt nomina teſtium qui hanc traditionem ſecundum legem Ripuariorum fieri uiderunt et audierunt.

Signum Folkeri, qui hanc traditionem coram teſtibus ſubterius nominatis manu propria perfecit et roborauit.

Nomina teſtium qui in Orientali ripa Hreni fluminis conſtituti eſſe noſcuntur. Sig. Hildric. Sig. Odo. Sig. Hrodger. Sig. Engilrad. Sig. Odaccar. Sig. Thiatric. Sig. Vulfhelm. Sig. Athaluuard. Sig. Vulthrahan. Sig. Thiadrad. Sig. Abbo. Sig. Egilbraht. Sig. Vuiger. Sig. Sahsger.

Conſequenter in eodem cartario haec leguntur.

Anno dominicae Incarnat. DCCCLXXV. indictione VIII. IV idus Nouembris, ſanctae memoriae Willibertus archiepiſcopus Coloniae baſilicam S. Liudgeri in Werdina cum Hildigrimo epiſcopo dedicans, nominatim has uillulas ſegregauit, a quibus uel decimae ad ſanctum Liudgerum debeant dari, uel quae ad ipſam parochiam et ad ſynodi conuentum debeant pertinere; uidelicet uillam Hamine et Rodberg, Feldbrahti, Vbiti, Vuelanaia, Bredanaia, Ois, Hilinciueg, Elatmaras, Beki, Hrotſteninghuſon, et quicquid infra haec nominata loca continetur.

§. XXXX.

Diplomata a regulis aberrantia.

Tabularum quarundam uitiis nulla par eſt medicina; alia excuſatione non indigna uidentur; formula rarior, eaque aliena non illico chartam totam damnat. Quod ſi igitur nonnullos libellos ad artis noſtrae regulas excutiemus: nemo exiſtimet, nos poſſeſſiones certiſſimas conari laceſſere, aut documenta uetuſtate ſua conſpicua euerte-

euertere. Iura, quae aliunde digne sustineri possunt, dubiarum literarum auctoritate non indigent. §. XXXX.

Prodeat primum charta ex SCHANNATI dioecef. Fuld. p. 239, qua monasterii Fuldensis decimae in Thuringia firmantur. ECCARDVS in animaduers. histor. et crit. in Ioh. Frid. Schannati dioecesin et Hierarchiam Fuldensem p. 23, et in Commentar. rer. Franc. t. II p. 590 iam plures huius chartae errores detexit. Initium stilo Ludouici contrarium: *In nomine Dei et Saluatoris nostri Iesu Christi.* Insueta formula: *Ludewicus* (uel rectius Hludovvicus) *propiciante clementia Dei Rex.* Subscriptio inusitata: *Signum Domni Ludewici Serenissimi regis, filii Ludewici Imperatoris.* Recognouit *Heburhardus Cancellarius ad uicem Hugberti Archicapellani.* Pro Heburhardo reponendus *Hebarhardus*, pro Hugberto *Liutbertus.* Notae temporum: *Data anno domini DCCCLXXIIII indict. VII regni uero Domni Ludewici serenissimi regis in Orientali Francia regnantis XXXVI sub die XV Kal. Iun. Actum in Palacio Ingilunheim*, partim peregrinae, partim corruptae. SCHANNATVS in Vindic. p. 73 tabulas has a regula quidem multum aberrare animaduertit, sed formulas in placitis subinde diuersas esse ab iis, quae passim occurrunt in regum praeceptis putauit; additamentum in subscriptione: *filii Ludewici Imperatoris* non minus tolerandum esse, quam in aliorum, quos appellat, regum chartis; *Hugbertum* et *Luitbertum* uno eodemque tempore Archicancellarios esse potuisse. Replicat ECCARDVS in Commentar. rer. Franc Orient. t. II p. 590 sq. paullo durius ac uehementius. In primis de Ludouici Pii et Ludouici Germanici Archicancellariis studiose differit, ut, uno eodemque tempore plures Archicancellarios non fuisse, monstraret. Neque alias digerere potest uoces ac formulas: u. c. *audientiae*, *sedis Moguntinae primatem*, *idoneos fautores*, *praesidem aulicum*, *curtem* pro *palatio* aut *comitiis regni* hoc scil. aeuo. Si quid est in arte nostra, libellus hic maculas suas uix eluet.

Monasterii Fuldensis primum,

2. Aliam ex SCHANNATI histor. Fuld. p. 56 proferre liceat chartam, quam tamen ideo, quod nonnulla singularia uehat, non reprobamus. Incipit: *In nomine sanctae et indiuiduae trinitatis. Hludouicus diuina fauente gratia Rex Lutolfo, Cristano et Hessoni comitibus ceterisque suis fidelibus gratiam.* Haec sana. Tum *Rudolfo Monacho, qui praeest scolaribus in monasterio S. Bonifacii Fuldae colonos, qui agros prae-*

2. alterum,

§. XXXX. *praefati monasterii colunt et ad regiam curiam censum persoluere debent et omnem iustitiam, quae nobis legitime ab eis debetur et uniuersa debita ad partes nostras pertinentia ad ministerium memorati fratris Rudolfi persoluunt.* Praecepti periodi non connectuntur more solito. Formula immunitatis non sibi constat. Verba: *nec ullus legatus noster - - inquietet*, minus obuia. Explicit: *de annulo nostro hanc conscriptionem iussimus sigillari. Signum Domini Hludowici Regis. Ego Conradus Notarius recognoui.* (Notarius hic obscurus). *Dat. VI Kal. Febr. ind. XII. Actum Fuldae Monasterio.* Notae exiles.

3. tertium, 3. Inter traditiones Fuldenses apud eumdem SCHANNATVM p. 193 Rex donat monasterio Fuldensi *quidquid Sigibardus comes in uilla Heitungesfeldon nuncupata beneficii a nobis habuit cum duobus locis uocabulo Roggunstat et Hucbelebeim et sicut nunc ad eadem loca dignoscitur de terra arabili pertinere ubicumque in Heitungesfelda marcha iacent*, cum mancipiis, territoriis et silua. Sed deest chartae uotum pium initiale. Phrasis haud idonea: *Abbas Hatto uir religiosus et spiritualis uitae de Fuldensi monasterio, cui speciali deuotione semper ac libenter annitimur.* De clausula uaria moneri possent: *Signum Domni Ludouici Regis. Reginbertus cancellarius recognoui. Data pridie Idus Februarii. Actum Forechbeim feliciter amen.* Hunc Cancellarium non noui. ECCARD. t. II rer. Franc. Or. p. 430.

4. quartum, 4. IB. p. 205 *uir nobilis ac fidelis Euerwardus nomine omnes res proprietatis suae, quas ex meridiana parte Lippae fluminis habere uisus fuit in pago Dorerinse, totum et integrum ad monasterium sancti Bonifacii Fuldae tradidit.* Rex ea, quae uir *religiosus* (modo nobilis dicebatur) Euervvardus donauerat, regali praecepto et *imperiali* decreto communiuit. *Adalbertus Cancellarius recognouit et subscripsit. Dat. IX Kal. Apr. Wormatiae.*

5. quintum. 5. Nec ad stilum curiae Ludouici apte fluit libellus precariae IB. p. 206 exhibitus, quo *bomo nobilis*, nomine *Etbil*, uillam proprietatis suae Ovvilah tradidit ad Sanctum Bonifacium martyrem una cum consensu *amicorum suorum* ea uidelicet ratione, ut eamdem uillam diebus uitae suae habeat, et quasdam alias res, quae ei ex parte sancti Bonifacii datae sunt; post obitum eius eaedem res cum omni integritate melioratae una cum uilla ad S. Bonifacii reuertentur potestatem. Accedit regis auctoritas, qui cartam conscribi et sigilli sui

impres-

impressione insigniri iussit. Data VII Kal. Nou. Actum Franconofurt feliciter. §. XXX.

6. Anonymi series Abbatum monasterii Weissenburgensis in SCHANNATI Vindem. liter. collect. I p. 6 tradit diploma, quo Ludouicus Rex, petente Grimoldo Abbate, monasterio Weissenburgensi confirmat possessionem calidarum aquarum, quae dicuntur Balnei in pago nuncupato Vsgavve, *quos Dagobertus antecessor* Ludouici, *cum omnibus appenditiis ad ipsum locum iure et legitime pertinentibus ad monasterium Weissenburg, quod est constructum in honorem sancti Petri contradidit praesidente Rodfredo eiusdem loci Abbate, quae postea in Beneficium quorundam Vasallorum regis uersa est et per multa annorum curricula ita in beneficiis stetit. Traditio firma ac stabilis permaneat, nec alio uertatur sine uoluntate praepositi eiusdem loci ac consensu fratrum.* Elocutio chartae, ut uerum fatear, excusatius offendere uidetur; sed clausula eidem non satis respondet: *Wiarius* (Witkarius) *Cancellarius ad uicem Caroli Archiepiscopi recognoui. D. XV Kal. Iun. a. regni domini Hludowici regis XXIII.* (omittitur: Serenissimi in Oriental. Francia regnantis). *Actum Franconofurt palatio regio feliciter. Amen. Witkarium* Cancellarium produximus §. XXXVI, 5. At Carolum, Archiepiscopum Moguntinum, inter Archicancellarios regios non reperimus. Ad haec ista aetate tabulae Grimoldi nomine recognitae fuerunt; nec Ludouicus in Alsatia iuris quidquam habuit. ECCARD. c. l. p. 449. MABILLON. t. III Ann. Bened. p. 58 de charta nostra haec commentatur: *His chronicis notis nonnemo temere adiecit annum ab inc. DCCCLXXI qui septimus erat a morte Caroli Archiepiscopi Moguntini et Archicancellarii, ad cuius uicem Witkarius Cancellarius seu notarius hoc diploma recognouit.* 6. Mon. Weissenburgens.

7. Nescio, quid de duabus tabulis Wormatiensibus uno eodemque die datis, atque a SCHANNATO in Cod. probat. hist. Wormat. p. 6 sq. diuulgatis, iudicem. Scrupulos, quibus uexor, ingenue ostendam docenti meliora cuicumque facile cessurus. Rex ecclesiae monetam, modium regis, immunitatem his uerbis indulget: *idcirco omnibus Christianae fidei cultoribus* etc. (aliena a formulis §. V productis) *quia nos diuino compuncti amore, quasdam res iuris Regalis* (iura Regalia non tam huic, quam inferiori aeuo nota sunt; nunc saepius appellantur iura fisci) *infra Wormatiam ciuitatem ad ecclesiam S. Petri principis Apostolorum, quae ibi honorificenter constructa uidetur, cui etiam* 7. ecclesiae Vormatiensis primum,

 Samuel

§. XXXX. *Samuel uenerabilis episcopus praesidet i. e. monetam ad integrum, modium etiam Regis, quod uulgari nomine Stoufkari* (in diplomate regis Arnulfi legitur: *Stuff-Korn;* conuenit forte cum nostro *Stubichen*) *appellatur - - tradimus et insuper omne telonium et uectigal uel quicquid in dominicum fiscum de praedicta ciuitate infra uel extra in uadiis aut fredis fine iustitiis legaliter redigi potest - - - ob petitionem praefati Samuelis dignissimi pontificis* (insuetum elogium) *supradictae ecclesiae et locis illuc aspicientibus hac nostra auctoritate concedimus interdicentes,* (iam sequitur formula exemtionis ualde turbata) *ut nullus iudex publicus, nec quispiam ex iudiciaria potestate in mansionibus ibi dandis aut telonio uel fredo de familiis ecclesiae uspiam poscendo aut hominibus eidem ecclesiae subditis, tam ingenuis, quam etiam seruis, distringendis, aliquod ius habeat, nec ullam iuris exactionem de colonis, liberis seu de seruis repetere praesumat, quin potius aduocato praefatae ecclesiae, sicut regio exactori, totum quod legi debebant, omnino persoluant.* (nec clausula familiaris) *quatinus parentum nostrorum, nostrique nominis memoria in orationibus Deo ibi seruientium per succedentia saecula incessabiliter habeatur et ut haec auctoritas nostrae traditionis et confirmationis perpetuum obtineat uigorem manu propria subtus eam notauimus et annulo nostro eam signari praecepimus.* Deest regis et Cancellarii subscriptio. *D. XIII Kal. Febr. a. XXIIII regni Hludowici serenissimi Regis in Orientali Francia regnantis Indict. IIII. Actum Franconofurt, palatio regio, in Dei nomine feliciter Amen.* SCHANNAT. has notas assignat a. 858 sed inuita indictione, quae a. 856 ponit. Chartae huius fidem non temere conuelli ex eo quoque colligo, quod Arnulfo Imp. c. l. p. 15 haec ipsa concessio tribuitur, dummodo tabulae uitio uacent. Ius telonii confirmat Otto Rex a. 947. ib. p. 18, Otto II p. 23.

8. alterum, 8. Alterum praeceptum, quo inter Samuelem episcopum Wormat. et regios exactores, contentio dirimitur, iam initio regulas deserit: *In nomine Domini Iesu Christi Hludowicus diuina prouidente clementia Rex* (§. I et II). *Ob hanc ergo dissensionem nostris uisibus obtulit praeceptionem Domini aui nostri beatae memoriae Karoli famosissimi Francorum Imperatoris* (talis nec erat, nec dicebatur Carolus; sequentia ex Caroli diplomate, adhuc exstanti p. 1 repetuntur) *in quo scriptum reperitur, quomodo Dagobertus Rex Francorum ad Basilicam S. Petri Apostoli in Wormatia ciuitate constructam tradidit ciuitatem Lobedenburg, in pago Lobedungowe sitam, cum omnibus utensilibus illuc aspicientibus, aedifi-*

aedificiis, mancipiis, uineis, terris cultis et incultis, agris, pratis, campis, omni ſyluatico in ſiluis Otenwalt, cum omni utenſilitate in pago Lobedungowe, telonium, mercatum et quae dici aut nominari poſſunt, excepta ſtipe regia et comitatu (ſiue ſtipite h. e. furca, ſicuti diſcimus ex charta Caroli Calui apud MIR. t. I p. 248 et in t. I Comment. noſtror. §. CXXXVIII, 8. Comitatus hic iurisdictionem loci alicuius ſignificare uidetur. uid. du FRESNE Gloſſar. h. u. ubi ad Dagoberti Regis tabulas prouocat. add. Diſſert. noſtro praeſidio habita de uera uocis comeciae ſignificatione §. 3.) *illic omnia donauit, et cetera ad eandem baſilicam pertinentia ſua praeceptione confirmauit - - - manu propria ſubter eam notauimus et noſtri ſigilli* (pro anulo hic aegre toleratur) *impreſſione inſigniri iuſſimus. Godebertus* (Hadebertus) *ſubdiaconus ad uic. Baldrici Abbatis recognouit.* Notae chronicae plane congruunt cum ſuperioribus. §. XXXXX.

9. Chartam hanc mendoſam imitatur etiam libellus tertius Wormatienſis apud SCHANNAT. p. 8. eodem anno d. XIII Kal. Sept. editus. *Per petitionem*, ait Rex, *eiusdem praefati Samuelis epiſcopi ſub integra emunitatis tuitione donauimus, atque conceſſimus, ut nullus noſter, aut ſucceſſorum noſtrorum Comes, aut aliquis publicus iudex in rebus aut locis ad Wimpinam aſpicientibus, quae certis nominibus et ſignis ſubnotantur, nec ad cauſas audiendas, nec homines ipſius eccleſiae tam ingenuos, quam et ſeruientes diſtringendos, placitum uel aliquid incommodum audeat facere, ſiue aliquam deinceps poteſtatem in eisdem locis et rebus, niſi ad partem et utilitatem eccleſiae habeat; ſed ipſe pontifex Samuel et ſucceſſores ſui hoc habeant conceſſum atque indultum quieto ordine poſſidere, atque dominari quod partibus fiſci noſtri fuit conſuetudo retinendi.* Tum emunitatis fines latius deſcribuntur. *Manus noſtrae ſubſcriptione eam decreuimus roborari, noſtrique annuli impreſſione ſigillare* (alias aſſignare) *iuſſimus.* Deeſt Regis et Cancellarii manus. 9. tertium.

10. Quamquam charta Lindauienſis, diuturnae contentionis materia, a parthenonis defenſore WAGENRECKIO Ludouico noſtro tributa fuerit: poſtea tamen, hoc errore reiecto, Ludouicum P. Imperatorem auctorem utriusque partis patroni ſtabiliuere; at cur ciuitas Lindauienſis hoc diploma ſpurium exiſtimet, iam oſtendimus t. I §. LXXXX, 16. 10. coenobii Lindauienſ.

11. Excutiamus tabulas, quas coenobium Argentoratenſe S. Stephani aſſeruat. Typis exſcriptae fuerunt curante FRANC. GVILLI- 11. Argentoratenſis S. Stephani.

§. XXXX. GVILLIMANNO de episc. Argent. p. 32 sq. E Guillimanno istos repetiit CONRING. in Censura p. 30 sq. tamquam diplomatum integerrimorum exemplum; sed monagramma deprauatum, quod apud Guillimannum exstat, mutauit, ita tamen, ut literam I hypotheseos approbatae studio omitteret. Reddidit eamdem chartam TENZEL in append. I uindiciarum p. 98 sq. Quum haec apographa ab autographo ualde dissentirent; SCHILTERO, indulgente Abbatissa Eua Salome de Fürdenheim, diploma ipsum accuratius describere licuit, quod nunc omnes in annotationibus illius ad KOENIGSHOFII Chron. Alsat. et Argent. p. 478, una cum antiqua uersione germanica, legere possunt. Authenticam Schilteri lectionem secutus est ECCARDVS in Orig. Habspurg. Austr. c. 8, p. 107. HERRGOTT. hos apices regios in Cod. probat. Geneal. Habspurg. Vol. II p. 34 ex cod. MS. Aug. bibliothecae Vindobon. reddidit, sed a *Schilterianis* nonnihil discrepantes. At sit fides penes SCHILTERVM. Audiamus, quid iam MABILLON. t. III. Ann. Bened. p. 58. n. 15. de hac charta existimauerit. *Data pridie Id. Septembr. a. Chr. propitio XXIII domini Hlud. Serenissimi regis in Alsatia ind. IV. actum Strazburc palat. reg. Otgarius ad uicem Grimoldi Archicancell. rec. Ita scriptum legimus in exemplari, quod nobis pro authentico non habetur. Editum est integrum a Guillimanno et post eum a Conringio, sed apud utrumque Ludouici annus XXII positus pro uicesimo tertio, qui non compendiosis numericis notis, sed integris literis in exemplari adscriptus legitur, uitioso sigillo apposito. Non placet Lotharii Imperatoris primi elogium, nec Ludouici regis in Alsatia apposita notatio, ubi in Orientali Francia scribi debuerat.* ECCARDO t. II rer. Franc. Orient. p. 449 etiam hoc diploma suspectum uisum est; cum praesertim hactenus nihil iuris in Alsatia et Argentorati habuerit Rex. Nos in pluribus haesitamus. Pro *Hludouuico* scribitur modo *Ludewicus*, modo *Hlodeuicus*, modo *Chlodewicus*. *Nobilis atque uenerabilis sanctimonialis Abbatissa Basilla - - auterabiles emunitatis firmitates - - - - per constitutionem Chylderici regis emunitatus et per Pipinum maior domum locupletatus - - - - per munificentiam Clotharii Imperatoris primi.* Omnes hae phrases insolitae, nec iusta lectio: *reges uidelicet Fraemchorum.* Formula nota immunitatis et tuitionis paullo plenius effertur. *Liceat memoratae Abbatissae suisque successtricibus* (uox intolerabilis) *auctoritate episcopali et dispensatione illius, quem de numero fratrum ipsius loci constituerit echonemum* (oeconomum)

mum) etc. Appendix alias non legitur: *Nec liceat alicui ſub prae-textu aduocatoriae occaſionis ſibi uel in hominibus uel in quibuslibet rebus uel poſſeſſionibus eorum aliquod ius uendicare, niſi quem pro aliqua, ſicut aliquando fieri euenit, neceſſitate, ipſa Abbatiſſa cum congregationis uoto per conſilium antiſtitis aput palatium expoſtulauerit, qui nec palemundum* (praeſtationem iniuſtam pro tutela. SCHILTER. gloſſar. h. u. quam hactenus in chartis regiis non reperi) *uel aliquas exactiones exercere praeſumat. Si quis uero temerarius contra hanc noſtrae conſtitutionis auctoritatem uenire praetemptauerit, praedictae eccleſiae quinque libras auri, fiſcoque regio decem auri puriſſimi perſoluere cogatur et inſuper offenſam regiam incurrat.* In monogrammate deficit linea transuerſa, qua litera H efficitur. *Otgarius* (hunc reliquae chartae ignorant) *ad uicem Grimoldi Archicancellarii recognouit.* Sigillum SCHILTERVS pingendum non curauit, ſed indicauit tantum: *effig. reg. in cera quad.* Nihil itaque decerno. §.XXXX.

12. Diploma pro eccleſia Argentoratenſi emiſſum et a LAGVILLE in probat. hiſt. Alſat. p. 21 productum dubiae fidei uidetur ECCARDO t. II rer. Franc. p. 449, ſed rationes non prodit. Nos quoque ſcrupuli, quorum aliquos §. XIII, 1 indicauimus, uexant; at non tanti ſunt momenti, ut totam chartam reiiciendam putemus. 12. eccleſ. Argentoratenſ.

13. Idem ECCARD. c. l. p. 595 diploma Corbeienſe, quod §. XVIIII, 4 recenſuimus, haud genuinum exiſtimat, tum ob argumentum inſolitum, tum ob adiectum a. incarnat. dom. DCCCLXXIII; uerum enim uero ut a. 873 imperita manu additus uidetur: ita, ſi res ipſa alium ſtilum poſtulet, non intelligo, cur tabulas trita non loquentes damnari oporteat, reliquis formulis concinentibus. Pontificis Romani adſtipulatio inuſitata. Diſpiciant alii, quibus chartam ipſam contemplari contingit. 13. Mon. Corbeienſ.

14. In MARTEN. t. II uet. ſcriptor. et monim. p. 27 incido in codicillos pro monaſterio Stabulenſi exaratos, quorum phraſes a ſtilo regis noſtri alienas cenſeo. Ludouicus diuina fauente gratia Rex *omnibus degentibus in regni ſui munimine praeſentibus et futuris.* Amplum et inuſitatum exordium de regno caelorum piis donationibus comparando, *ſicut ſcriptum eſt: Honora Dominum de tua ſubſtantia et de primitiis frugum tuarum; et iterum: Elemoſina a morte liberat et non patitur ire in infernum.* Concedit unum manſum *in fiſco Crouia cum manuero* (manerio, habitatione, *manoir*) *ad ipſum manſum pertinentem,* 14. Stabulenſ.

 quem

§. XXXX. *quem de ipso manso excolere solitum erat et cum hominibus desuper manentibus his nominibus* etc. *Heberhardus Cancellarius ad uicem Hugberti* (Luitberti ponendum erat) *Archicapellani rec. Data IIII Non. Mart. a. Chr. prop. XXXV. regni domini Ludouici serenissimi regis in Orientali plaga* (haec uox exterminanda) *Franciae regnantis Indict. VII.* Hanc chartam alia excipit, cuius summam supra recensuimus. Initium et clausula haud spernenda. Prooemium nimis floridum - - - - *ut mereamur illam beatam uocem Domini audire dicentis: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod uobis paratum est ab origine mundi.* Nec reliqua Ludouici curiam omnino sapiunt; sed nolo huius instrumenti natales lacessere.

15. Charta Theodorico concessa.

15. Ἔγνων, ἀνέγνων, κατέγνων tabulas in Chron. Holland. ANT. MATTHAEI Analect. t. V p. 526 propositas: „In nomine sanctae trinitatis. Ludouicus Dei gratia Rex. (Alamanniae) notum facimus „uniuersis, quod Hemma consors regni nostri regina nostra rogauit „nos, quatenus Theodorico fideli nostro nepoti forestum daremus, „quae adiacet comitatui Hollandiae, nomine Wasda et aquam, „quae ibi intrat et exit cum pratis suis et nemoribus et cuncta, quae „illam forestam pertinere dicuntur, quod ad instantiam nostrae consortis ei negare non possumus, sed libenter donamus dilecto nostro „Theodorico praedicto ut libere possideat ipse cum posteris suis ita „ut posset cum ea facere sicut libet sibi, uel possidere uel uendere „uel donare. Et ut haec rata habeantur, duximus bis sigillum ma„iestatis nostrae appendere. Dat. a. DCCCLXVIII tertia Aprilis. Quot uerba, tot errores fere. Exemplum huius diplomatis minus inepte exscriptum reperitur etiam in MIRAEI donat. piar. t. I c. 23, quod ideo faciliori negotio excusari posset; sed dubia passim premunt. Insueta subscriptio: *Gezo Cancellarius ad uicem dom. Vtbelrici archiepiscopi summique Cancellarii recognouit et subscripsit. Datum a. dom. DCCCLXVIII Id. April. regnante dom. Lothowico a. XIV Ind. XIV.* MIRAEVS addit: *istud Ludouici diploma mihi suspectum est, quod ipsi titulus Augusti aut Imperatoris non tribuatur.* At si hunc adiicias titulum, charta multo erit uitiosior (§. II). MALLINCROTIVM de Archicancell. p. 251 hae tabulae mirum in modum angunt, quarum auctorem perperam fingit Ludouicum iuniorem, a patre in regni consortium receptum. GERHARD. DVMBAR. Analect. t. I in WILH. NAGGE histor. Holland. p. 293 hanc chartam Belgice uersam

ſam attulit. Subſcriptio ita habet: S. Conings Lodevvyks. Gero s.XXXX.
die Cancelier in ſtede uan Othelryk Aerts-Biſſchop ende ouerſte Cancelier heeft 't ouerleſen en onderteikent. Gegeven in den iare onſes Heeren 868 op den 13 dag uan April.

16. ecclesia Hamburg. cellam Ramesloa adquirit.

16. LETZNER in hiſtor. Lud. pii cap. 32 fol. 72 profert diploma, quo cella Ramesloa eccleſiae Hamburgenſi traditur. Quam uehementer hoc praeceptum a ſtilo curiae Ludouici abludat, primus monſtrat adſpectus. Prolixe narratur hiſtoria e Remberti uita ſancti Ansgarii compoſita. Controuerſia Ansgarii cum Waltgario, Epiſcopo Ferdenſi, ad ſimilitudinem litis illius, quam Guntharius, Archiepiſcopus Colonienſis, concilio Wormatienſi dirimendam obtulerat, inepte et turbatis temporum rationibus fingitur. Ita uero artifex res geſtas commemorat: qualiter beatae memoriae praecellentiſſimus Rex auus noſter Carolus, tempore praedeceſſorum noſtrorum, diuino afflatus ſpiritu gentem Saxonum ſacro cultui ſubdidit, iugumque Chriſti, quod ſuaue ac leue eſt, usque ad terminos Danorum ſiue Slauorum corda ferocia ferro perdomans, docuit: ultimamque regni ipſius partem trans Albeam, inter mortifera paganorum pericula conſtitutam, uidelicet ne ad ritum relaberetur Gentilicium, uel quia lucrandis adhuc gentibus aptiſſima uidebatur, proprio Epiſcopali uigore fundare decreuerat. Sed quia effectum mors prohibuerat, ſuccedente eius filio Ludouico Imperatore Auguſto, pium ſtudium ſacri genitoris ſui efficaciter impleuit. Cuius etiam auctoritate in Nordalbingorum populo ſedes conſtituta eſt Archiepiſcopalis in Caſtello Hammaburg nuncupato. In eadem ſede Archiepiſcopus, accepto a ſede Apoſtolica pallio, primus eſt nominatus Ansgarius. Cui delegata cura ſeminandi uerbi Dei et animas lucrandi Deo, delegauit etiam Genitor noſter eidem Archiepiſcopo quandam Cellam Turholt uocatam, quatenus eidem loco periculis undique circumdato fieret ſupplementum. Cumque ego, quem diuina clementia in ſedem regni eius adſciuerat, in multis regni diſponendis negotiis inſiſterem, hoc quoque praedictum patris mei ſtudium uelut Regni in finibus peractum minus caute attendi. Vnde contigit, ut peccatis populi exigentibus, Deique permittente occulto iudicio, ipſa Metropolis Hammaburg, penitus deuaſtaretur. Cumque praedictus Archiepiſcopus in multis eſſet preſſuris et calamitatibus, et fratres Congregationis eius una cum ſanctis pignoribus per uaria loca circumeundo,

§. XXXX. eundo, huc illucque uagarentur, et nusquam sedem haberent quietam: matrona quaedam nomine Ikia diuino amore tacta, ex sua haereditate possessiunculam tradidit, in sylua Ramesola nominata, in pago Bardengoa, in Episcopatu Waldagari, Verdensis Ecclesiae Episcopi, ubi et Cellam construxit, et reliquias Sanctorum una cum fratribus, qui supererant collocauit. Quamobrem adiit celsitudinem nostram, miseriarum suarum ordinem lacrymabiliter exponens; unicum namque refugium, Monasterium uidelicet Turholt nuncupatum, quod illi genitor noster ad supplementum et uictum sibi suisque Clericis dederat, ex parte fratris nostri Caroli Regis ablatum non sine magno dolore conquestus est. Vnde & nos paterna simul & Regali pietate commoti, quaerere coepimus quomodo ei solatium subsistendi faceremus, quo Legationis sui mandatum perficere posset. Et quia in eadem prouincia Cellam nullam huic Legationi habebamus congruam, suggerere studuimus praedicto Waldagario Verdensis ecclesiae Episcopo, ut eius permissione ei liceret in supradicto loco Ramesloa monasterium ex suis impensis construere. Vbi et fratres, qui tantae cladi superfuerant, nostro coeterumque Dei fidelium auxilio sustentarentur: et ipse locum respirandi, & si unquam facultas suppeteret, propter uicinitatem eiusdem loci, Hammaburgensem Ecclesiam restaurandi haberet, sub suo successorumque eius regimine mansurum. Cui quidem rei ipse admodum contrarius exstitit. Postmodum uero Wormatiae habito generali Conuentu, in nostra nostrique fratris Lotharii Regis praesentia, praesentibus Archiepiscopis Ebone Remensi, Hetti Treuirensi, et Otgario Moguntinensi, cum pluribus aliis utriusque Regni Praesulibus, haec eadem res nostro iussu diligentissime uentilata est. Quae cum ab omnibus licita et concedenda probaretur, ut praedictus Pontifex Waldagarius hoc ipsum sua autoritate concederet et confirmaret, cuncti rogauimus. Qui primo quidem fortiter reniti cepit; non esse iustum multipliciter asserens, ut honorem suae Sedis in aliquo minueret. Postremo tamen et nobis ipsis et cunctis Episcopis ibi aggregatis, pro hoc ipso eum rogantibus, et omnino caussa necessitatis id licitum fore dicentibus, euictus concessit et conscripsit. Quapropter consulto fidelium nostrorum, tam nostra, quam sanctae Romanae Sedis authoritate, per hoc nostrae Regiae dignitatis praeceptum, praecipimus firmiter atque iubemus, ut praedicta Cellula Ramesloa

mesloa nuncupata ſub poteſtate ac regimine Ansgarii Hammaburgenſis Eccleſiae Archiepiſcopi eiusque ſucceſſorum absque omni contradictione perpetualiter maneat. Homines quoque, qui eidem Cellulae ſeruire uidentur, ob amorem Dei et S. Sixti Confeſſoris eius, ad noſtram noſtraeque Sobolis perpetuam mercedem, ab omni expeditione uel militia ſeu qualibet occupatione, abſoluimus. Vt idem Venerabilis Archiepiſcopus ad hanc dignam Deo peragendam in prouiſis temporibus Legationem, nullum in hoc patiatur impedimentum. Res quoque Sedis ac praeſcripti Monaſterii, ſub pleniſſima defenſione et munitatis tuitione, uolumus ut conſiſtant ac tueantur: ita ut nullus iudex publicus aut alia quaelibet poteſtate publica praedita perſona, de eorum rebus, freda, tributa, manſionaticos, uel paratas, aut theloneum uel fideiuſſores tollere, aut homines ipſorum, tam litos quam et ingenuos, ſuper terram eorum commorantes, diſtringere, nec ullas publicas functiones aut redibitiones uel illicitas occaſiones, requirere uel exigere praeſumat. Sed liceat Venerabili Archiepiſcopo ſuisque ſucceſſoribus ac omni Clero, ſub eodem regimine conſtituto, quiete in Dei ſeruitio degere, ac nobis Prolique noſtrae atque ſtatui totius Regni noſtri diuinam miſericordiam exorare. Et ut haec authoritas ſui uigoris perpetuam habeat firmitatem, manu noſtra propria ſubter eam firmauimus, et annuli noſtri impreſſione aſſignari iuſſimus. Data 6 Idus Iunii, Anno Dominicae incarnationis DCCCXII Indict. VI. Ludouici Sereniſſimi Regis, in Francofurdt Palatio Regio. In Dei nomine feliciter Amen. §. XXXX.

17. Monaſterium Lunaelacenſe a Rege noſtro ditionem Aberſee dono accepit; id, quod diploma quidem in Chronico Lunaelacenſi p. 70 confirmat, ſed ad ſimilitudinem priuatarum chartarum iſtud accedere uidetur. 17. Charta monaſt. Lunaelacenſ.

In Nomine Sanctae et Indiuiduae Trinitatis.

Ludouicus diuina fauente gratia Rex. Aequitatis ratione, Regiaeque Maieſtatis moderamine, ad hoc prouocamur, et excitamur: quatenus Vniuerſorum, maxime autem Seruorum Dei utilitatibus promouendis, iuſtisque eorum uotis ac petitionibus effectui mancipandis, ſerenitatis noſtrae benignum fauorem praeſtare debeamus: ut Saluatoris noſtri (qui dat ſalutem Regibus) miſericordiam conſequamur. Huius rei gratia fidelium noſtrorum Erneſti et Adelberti, Nobilium uirorum mediante interuentu, Dilecti noſtri Lamberti, uene-

 rabilis

§. XXXX. rabilis Abbatis, de Coenobio S. Michaelis Archangeli in Mänsee petitioni clementer annuentes, locum in Abernsee cum toto nemore circumiacente eidem Monasterio ad utilitatem fratrum Deo inibi militantium, cum omni proprietatis iure, in perpetuum legitime possidendum donauimus. Porro ne inposterum pro terminis eiusdem Allodii aliqua oriatur contentio, situm pariter et metas nemoris supradicto Coenobio assignati, praesenti pagina annotari fecimus. Pateat itaque Vniuersitati tam futurorum quam Praesentium, idem praedium, quod uersus occidentem incipit ab ortu fluminis Zinzenbach nominati, et inde in Obernsee protenditur: ab oriente uero ex ea parte, ubi Tinnilbach in eundem lacum deriuatur, usque ad eum locum, ubi Iscula in Trunam cadit, absque omni dubietate ad praedictum pertinere Coenobium: ex ea quoque parte terminari omnia in Weissenbach, quousque ipse in Trunam redundat. Adiicimus quoque huiusmodi interdictum, ne ulla persona extranea in locis praetaxatis piscandi, aut uenandi, uel quicquam uendicandi habeat potestatem exceptis fratribus aut eorum colonis. Ne qua igitur inposterum Ecclesiastica saecularisue persona contra hanc nostrae Constitutionis paginam uenire praesumat, ipsam sigilli nostri impressione insigniri iussimus, quatenus haec corroboratio nostra firma et inconuulsa omni aeuo permaneat. Testes sunt huius solennis donationis Ernestus et Adelbertus superius annotati. Chumbertus Comes, Adermoldus Comes, Mogenvvardt Comes, Adelger, Milo, Pulcher, Petto, Limpold: Sieco: Renhoh, Adelmehr, Fahrmund: Tiso.

Acta sunt haec in Ranstorff, anno Dominicae incarnation. D CCCXXIX. Indictione VII.

In Nomine S. et indiuiduae Trinitatis.

Ludouicus diuina fauente gratia Rex.

(L. S.)

18. Amorbacens. 18. IGNATIVS GROPP in Historia monasterii Amorbacensis pag. 192 uersionem alicuius diplomatis germanicam profert, quod iure suo Ludouico nostro uindicat; quamquam negari nequit chartam ab interprete non optime habitam fuisse. Regem enim Romanorum,

norum, quem in titulo legimus, nemo facile rerum gnarus admittet. Anni aerae Christianae perperam additi cum annis regni Ludouici non consentiunt. At signum regis iustum existimamus, et subscriptio Cancellarii sine multo negotio ita emendari potest: *Ragenbertus ad uicem Radleici rec.* Nec ipsum diplomatis argumentum habet, quod non possit excusari. Tabulas ipsas iuuat inspicere: In dem Name der Heyligen und der ungeteylten Drivaltikeyt Amen. Wir Ludevvig von Gotlicher Gnade Römischer Kunig sint geneyget und habin Gnade zu erhörende rechte bede der Dyner Godes, und der dy sich uben yn Gotlicher myne und ubunge, und haben vvyllen zu gebin und mit zu teylen der Gabe, dy uns von Gode ist verlyhen; Darumb soll sin Kunt und Wissen allen unsern Getruvven unseres Riches, dy yzunt, sin, oddir hernach kumen, vvy der Erbir Man, Spatto genant, Apt des Closters, daz da heyzzet Amorbach, mit synen Brudern desselben Klosters quam zu unser Meckrekeyt, und flehet und bat demudeclichen, daz vvir durch dy Liebe unser Frauvven, dy Gebererin Godes evvig Magt, yn der Ere daz vorgenante Gotshus ist gevvyhet, und auch durch dez Evvigen Lones vvillen, geben und verlyhen den Brudern, dy Gote daselbes dynen, etliche hilffe Waldes und Fisch Weyde von dem, daz da by dem vorgenanten Kloster nahe gelegen ist. Des haben vvir in gutige und rechte Bede angesehen, und auch da von daz ez uns und unser Fursten fugsam duchte; So geben vvir aus unser Gunst, und mit unseren Gevvalt, und auch mit der strengekeyt unseres Gebodes geben vvir yn den Walt, der da heyzzet Wolckmar, mit den Fische Weyden, die sich aneheben, da sich dy Bach Moda teylet, und ein Werdelin odder eyn Inseln machet, daz man heyzzet, der Münch Wert, davon daz dieselbe Herren, der Apt und Bruder des vorgenanten Closters vvysten uns vor viel Fürsten, dy gegenvvertig vvaren, gude Vrkunde, diz sy hetten von unsern Eltern, und bezugeten, daz dazselbe des Closters eygen vvere, und rechtlich Erbe. Wir geben yn auch dy Fische Weyde biz an dy Statt, da dyselbe Bach yn fluzzet daz Wazzer yn den Meyn, und dy Statt ist genant Vachhusen; Vnd vvir geben yn auch an derselben Stat eyn Werdelin und Flecken mit den zugehorende der Fische Weyde, und auch des Waldes, daz zu demselben Werdelin und Flecken gehöret. Daz ist, daz vvir yn geben von derselben Stad, biz über daz

§. XXXX.

 Tal,

§. XXXX. Tal, oddir den Graben, genant Strichental, und daz Bruneis, daz man heyzzet den turren Brunnen. Vnd daz dyse unser Gevvalt und Gebunge also by unser und unser Nachkumen Ziten mit Godes hilfe muge unversert und unverbrochen bliben, so haben vvir mit unser eygen Hand daz hy unden gesestend, und haben dyse Sache heyzzen gezeychent mit yndruckung unsers Ingesigl. Daz ist daz Zeychen Herrn Ludevviges des allerluterften Kuniges.

Ragenbert bekante an Rodeleyn Stat. Dyser Briff ist gegebin, da man zalte von Christes Geborte Achthundert Iar und darnach yn dem Sechs und zvvenzigisten Iare, yn dem Sechzzehenden Iar des Riches, des allerluterften Kunigs und Herren Herrn Ludevviges und gescach zu Vorcheym in Godes Namen.

19. Rhinaugiens. 19. Monasterium Rhinaugiense conseruauit diploma Regis nostri, quod in SAMMARTHAN. Gall. Christ. t. V p. 507 instrum. exstat, sed a regulis curiae ipsius ualde abhorret. Formula initialis: *in nomine Domini et Saluatoris nostri Iesu Christi, Hludewicus diuina ordinante prouidentia rex* magis respondet diplomaticae Ludouici Pii. Alienum est exordium; inusitatum elogium: *Rabanus Metropolitanus Moguntiensis.* Singularia sunt, quae de abbate eligendo, item de aduocatorum iniqua administratione frequenti sequiorum saeculorum querela traduntur: *quatenus monachum quemdam nomine Gotbertum, quem idem Woluene a fratribus et a se electum dixerat in praefato locello abbatem constitueremus, quod et ita fecimus, ea uidelicet ratione, quod monachos suos regulariter regat, nulli calumniam sine iusto iudicio inferat, res monasterii intus et foris bene ordinet, omnia iuxta sapientis architecti dispositionem decenter, congrue, et utiliter gubernet. Hic talis atque successores a nullo eiiciantur, nisi tali, quod absit, facinori inuoluantur, quod ecclesiastici uiri eos inter se non patiantur; tunc primo in concilio generali Constantiensi, uel Moguncienfi iusto conregularium iudicio deponantur. Postquam uero aliquis eorum sic depositus fuerit, uel de hac luce, quod magis cupimus, migrauerit, non aliunde abbas constituatur, nisi, quod absit, inter eos nullus idoneus inueniatur. Praeterea principes supradicti nobis flebiliter sunt conquesti, quod et nos satis audiuimus, et ueraciter sciuimus, scilicet plerosque eorum, qui ecclesiarum uocantur aduocati, debita potestate in tantum abuti, ut qui deberent esse modesti defensores, impudenter effecti sint rapaces et iniuriosi exactores. Quapropter nostrae placuit prouidentiae in praefati abbatis suorumque successorum et fratrum,* *uideli-*

uidelicet monachorum hoc perpetualiter ponere potestate, ut sapientum usi §. XXXX.
consiliis ex eis, quos inter potentes seculi esse nouerint equitatis et modestiae amatores, eligant suo competenter loco aduocatos et defensores, nec quisquam omnium sibi hanc curam uel potestatem praesumat uendicare, uel quasi haereditariam, aut aliquo iure debitam inuadere, nisi quem abbatis electio et monachorum consulta approbatione uelint admittere. Cuiuscunque autem fidei abbas eiusdem coenobii aduocatiam non timet committere, eidem nos et successores nostri bannum regale debemus contradere, eo uidelicet tenore, ut quandocunque sui commissi praeuaricator in rebus uel hominibus, quod uulgo Balinunt dicitur, existat, uel si aliquem aduocatum, siue exactorem praeter se sine abbatis permissione sibi uspiam constituat, semel, secundo et tertio commonitus, si non emendauerit, statim sine mora et sine praeiudicio aduocatiam cum omnibus commodis perdat. Idem aduocatus in praefato loco nullum ius habeat placitandi, uel aliquam iudiciariam potestatem exercendi, nisi forte ab abbate uocatus aduenerit, et tunc uoluntati, siue petitioni ipsius satisfaciat. Poenam deinde minatur rex tabulasque claudit more minus solito: *Hadabertus subdiaconus ad uicem Grimaldi archicapellani recognoui. Datum anno ab Incarnatione Domini 852. anno regni Domini Hludewici regis primo indictione XV. Actum Moguntiae coram multis principibus in generali concilio feliciter. Amen.*

20. Lamspringenf.
20. Priuilegium monasterio Lamspringensi indultum, ab HARENBERG. in hist. Gandersh. p. 139 exhibitum, uitiis manifestis satisque explosis scatet. Quis enim agnosceret Ludouicum, Romanorum regem, illustrissimum principem, et per omnia regi ac regno fidelem Riddagum, Comitem eiusque sapientissimam coniugem Imhildem. Incongruenter de electione Abbatissae, item et de Alfridi Hildensemensis praesulis donatione differitur; tum rex pergit: *praecipiendo mandamus, quatenus ex hoc et per omnes futurorum temporum successiones inuariabilis maneat haec uniuersa constitutio decretorum: et ut nulla deinceps auctoritas aut potestas uel temeritas aliquam praesumat praefato S. Adriani monasterio uiolentiam, seu rapinam, aut calumniam ullo ingenio, seu qualibet occasione inferre nec homines illius distringere, aut fredas siue redhibitiones uel thelonea exigere, aut in expeditionem cogere, sed sub nostra et successorum meorum, et proprii Episcopi et successorum horum, nec non regni nostri Principum fideli defensione omni futuro tempore absque perturbatione Christi famulantium sancta congregatio - - - imperturbata consistat.* Sanctio poenae regi

 nostro

§.XXXXI. noſtro fere indigna: *ſi quis temere contra ire praeſumſerit et horum aliquid infringere auſus fuerit, ſi non digne in beneplacito incolarum loci quantocius per omnia ſatisfecerit, primo eum ut inimicum Dei diſtrictiſſimae ultioni diuinae militari gladio ſancti Adriani terribiliter feriendum tradimus: Deinde ut publicum hoſtem Regni omni gratia, honore, ac iuſtitia priuamus, et iudicialis gladii noſtri animaduerſione perſequendum, et de terra exterminandum, nemine parcente, aut miſerente, foras mittendo, publicae damnationi exponendo, proſcribimus.* In exitu quoque uacillat charta: *manu propria ſuper eam firmando anuli noſtri impreſſione in nomine Domini ſignamus. Actum Dominicae Incarnationis Anno octingenteſimo ſeptuageſimo tertio, glorioſiſſimi Ludowici Regis anno trigeſimo quarto. Datum Aquisgrani, in Palatio regio, coam Regni Principibus. Idus Iunii, Indictione ſexta. Signum Hludowici Sereniſſimi Regis Romanorum. Euerbardus Cancellarius ad uicem Lamberti Archi-Capellani recognoui. In Dei nomine feliciter. Amen.* De ſigillo rudi diximus §. XXXVII.

§. XXXXI.

Ludouici Germanici familia. Ad ſtemma Carolingicum, ac inprimis ad Ludouici noſtri familiam dilucidandam iis, quae iam §. VI diximus, addere nonnulla iuuat. Diem regis emortualem notant annales paſſim; natalem tacent. E tabulis (§. XXXVIII) conſtat, quando is ad regni partes adminiſtrandas admiſſus fuerit, quando nuptias celebrauerit. Coniux ipſi obtigit Hemma, codicillis noſtris notiſſima. RHEGINO et alii eam genere nobilem fuiſſe perhibent, ſed, quod magis laudandum, nobilitate mentis multo praeſtantiorem; uerum cuius illa fuerit proſapiae illuſtris, auctores, fide dignos, non habeo. Ex hac regina Ludouicus tres ſuſcepit filios, quorum rem diplomaticam ſeparatim tractabimus. **filiae,** Filias libelli genealogici plerumque ſilentio praetereunt, quamquam tabulae tres commemorant Hildigardam, Bertham et Angelbergam (§. VI; X, 2; XVI, 20, 21) **Hildigarda.** Hildigarda, Tigurini et Schvvarzacenſis coenobiorum moderatrix, a. 859 obiit; diem definit codex S. Galli: *X Kal. Ian. Hildigarda uirgo Chriſti et domni Hludouuici regis filia de hoc ſaeculo migrauit ad Chriſtum et humata eſt in eccleſia S. Regulae et Felicis martyrum Chriſti in caſtello Turego*, cui Ratpertus (alii Hartmuoto tribuunt) hoc epitaphium poſuit:

Hoc iacet in tumulo Chriſti digniſſima uirgo
Hildigarda nitens moribus egregiis.

Haec

Haec fuit eximii Hludouuici filia regis, §. XXXIII.
Mentem ſponte ſuam uouerat illa Deo.
Bis denos octo uitae compleuerat annos,
Migrans ad ſponſum uirgo beata ſuum.

Sed et elogium iisdem numeris ſcriptum ſuper eo ipſo templo, cui donatio facta eſt, quod in haec uerba habebat:

Condidit hoc ſanctum ſtabili fundamine templum
Cum genitore pio Hludouuico principe terrae
Hildigarda potens Chriſti clariſſima uirgo,
Cui Deus aeternae concedat gaudia uitae.

conf. GOLDAST. t. II ſcriptor. rer. Alamann. p. 64. Hildegarda Tigurinum et Schvvarzacenſe monaſterium Berthae ſorori regenda reliquit, quae a fratre Carolo craſſo cudendae monetae facultatem impetrauit. Obiit Berta a. 877. Quod ad Angilbergam attinet, nonnullos eam Ludouici Germanici filiam fuiſſe negare, iam in commentar. de re diplomatica Imperatric. §. LXIII indicauimus. MVRATORIVS t. I antiquit. Ital. p. 562 ſq. ſuas dubitandi rationes ita explicat: „ Re diligentius inſpecta, deprehendi tandem inconcuſſa minime eſſe fundamenta, quibus ſuam opinionem CAMPIVS ſupraſtruxit. Infra intuere diploma eiusdem Ludouici I Germanici in diſſertatione LXXI edendum atque anno DCCCLXXVI datum. Ibi tantummodo appellatur *dilecta ac ſpiritalis filia noſtra Engilpirga*. Eiusmodi uerba ſignificant, non natura quidem, ſed ſpiritali adoptione filiam Ludouici eiusdem regis fuiſſe Angelbergam, hoc eſt ab eo de ſacro fonte ſuſceptam. *Filioli* et *filiolae* et *filii baptiſmatis* et *filii ſpiritales* olim dicebantur infantes a patrinis ſuis de baptiſmo ſublati. Nobis nunc *figliocci* dicuntur. Quare quum *ſororem noſtram* a Carolomanno rege et a Carolo craſſo auguſto fratribus Angelbergam Imperatricem inſcribi audimus, dubitare licet, eadem ſignificatione uſurpatam hanc uocem, ita ut ſoror ſpiritalis, non uero uterina, neque naturalis, eorundem regum fuerit. Atque in eam ſententiam pronius feror, quod iis ſaeculis, rigidius etiam quam noſtris, inire coniugia inter conſanguineos nefas eſſet. Et nondum mos inuectus fuerat, ut Romani Pontifices diſpenſatione adhibita impedimentum canonicum tollerent. IVVENIVS in comment. de ſacrament. diſſ. X de matrimon. auctor eſt, *Paſchalem Papam II ſaeculo XII primum fuiſſe Pontificem, qui diſpenſarit in gradibus conſanguinitatis*. An ſtabilis ſit illius ſenten-

2. Bertha.
3. Angilberga.
MVRATORII dubitatio

§.XXXXV. fententia, non eft huius loci inquirere. Illud nobis in praefentia fufficiat, tunc abhorruiffe ecclefiam a matrimoniis inter coniunctos et affines usque ad certos gradus, neque difciplinam hac in re laxari tunc confueuiffe. Atqui, fi uera effet Campii opinio, nimis arctum fanguinis uinculum interceffiffet inter Ludouicum II Imperatorem atque Angelbergam, quam tamen nemine contradicente aut *difpenfante*, ei facro foedere coniunctam nouimus. Adhaec, uti DuCangius animaduertit, reginae et auguftae a regibus exteris fororis appellatione, honoris et amoris cauffa interdum donabantur, qua ratione noftris etiam temporibus Galliae reges *fratris* aut *confobrini* titulum deferunt principibus exteris, fi quando ad eos fcribunt. Quae omnia eo nos ducunt, ut Campii fententiae diffifi, dubitare poffimus, num alius a Ludouico Germaniae rege parens Angelbergae contigerit. Quisnam uero ille fuerit, is mihi et aliis prodat, qui maiore otio quam ego ad rem altius inueftigandam abundet. „ Et paullo ante: BOVCHETVS in libro de uera origine Francorum regum *Angelbergam* (*Engelbergam* et *Ingelbergam* alii appellant) Ludouici II Augufti coniugem, tamquam *Spoletani Ducis* filiam nobis exhibet. SAMMARTHANI uero fratres in hiftor. Genealog. reg. Francor. l. 3. fcribunt, ab hiftoricis Germanis tradi, patrem illuftri huic mulieri fuiffe *Ethiconem Welphum*, filium Ethiconis ducis, ut aiunt, Sueuiae. MVRATORIVS t. V hiftor. Ital. ad a. 872 fententiae fuae inhaerens addit, Angilbergam, teftibus ANNAL. BERTIN. cum Ludouico Germanico Tridenti colloquium habuiffe, nullam uero uel filiae

diffoluitur. uel patris mentionem fieri. Non diffiteor, fcrupulos hos lectorum animis facilius iniici, quam euelli. At nobis nondum penitus perfuafum eft, Angilbergam Ludouici regis filiam non fuiffe. 1) Angilberga haudquaquam uitam filentio tranfiit, fed, ut acris mulier erat et callida, rebus publice gerendis intererat femper. Quis igitur credat, hiftoriarum auctores Auguftae huius uiriliter dominantis parentes ne uerbulo quidem attigiffe, fi ab his, quos tabulae produnt, habuiffet diuerfos. 2) Non eft, cur plana teftimonia ac liquida diplomatum fpernamus, ubi in Annalibus incerta funt omnia; coniecturas fane documentis probis opponere non decet. Iam uero in commentar. de re diplom. Imperatric. oftendimus, Ludouicum Germanicum Engilpergam *dilectam fuam filiam* uocare. Epitheton *fpiritalis* manus forte imperita addidit ftilo Pontificis R. affueta. Iohannem enim

VIII P.

VIII P. Angilbergam in epistolis suis *dilectam* et *spiritalem* filiam appellasse constat. Deinde *filiae spiritalis* elogio eo potissimum tempore ornabatur, quo *spiritali* contemplationi se iam dederat. 3) Ludouicus *dilectae neptae* suae Hirmingardae, Angilbergae filiae, res quasdam proprietatis concessit in MVRATOR. c. l. t. II p. 215. Neptis latioris est significationis; non nescio; nec id monuissem, nisi Carolus crassus hanc Hirmengardam etiam neptem suam dixisset in MVRATOR. c. l. t. I p. 919. Itaque in Caroli charta sororis filia, in Ludouici filiae filia intelligi uidetur. Etenim 4) Carolus aeque ac frater eius Carolomannus Angelbergam *sororem* in libellis suis pronunciant, quos uide in commentar. de re dipl. Augustar. c. l. 5) Connubia consobrinorum uetita, locumque rarius fuisse dispensationi, non nego; sed quis audeat asseuerare, in re diuina lege non improbata dispensatum fuisse numquam. Caeterum in cel. FALCK. codice tradit. Corbeiens. p. 369 Ludouico nostro filiam tribui animaduertimus, hactenus ignotam, cui nomen Gerburg. Vxor haec Erdagi, praepotentis domini et possessoris magnarum diuitiarum in Hassia; Erdagus autem proauus Conradi I, regis Germaniae, perhibetur. Iam nostrum non est, rem coniecturis permixtam accuratius euoluere.

§. XXII. §. XXIII. 4 Gerburg.

CAP. II
DE DIPLOMATIBVS CAROLOMANNI.

§. XXXXII.

AVspicii formula: *In nomine sanctae et indiuiduae trinitatis*, ita sibi semper constat, ut ne in chartis quidem a regulis paullulum recedentibus uacillet, nec usquam desideretur. Omen faustum.

§. XXXXIII.

Tabularum auctoris nostri titulus perpetuus: *Karlomannus diuina fauente gratia rex.* Karlomanni nomen literis quidem hodie minus Inscriptio auctoris tabularum.

§. XX-XXIIII. minus usitatum, quam Carolomanni, immo in VGHELL. Ital. sacr. t. II p. 145 *Carolusmannus* deprehenditur; sed *Karlomannum* stilo curiae placuisse, cum diplomata accuratius descripta, tum monogrammata regis comprobant. Verba: *diuina fauente gratia* commutantur cum his: *diuina fauente clementia* in VGHELL. c. l. MVRATOR. t. I antiquit. Ital. p. 927 et t. V p. 501; *diuina auxiliante clementia* in HVND. metrop. Salisb. P. III p. 41; *diuina mouente gratia* in VGHELL. t. I p. 798. Verum libellos hos etiam in aliis articulis plerumque regulas deserere comperimus. Rex regna sua non addit, quamquam tempora ab annis regni Bauariae et Italiae computantur. Iohannes VIII P. Carolomannum in epistolis suis appellat *gloriosum regem, dilectum et spiritalem filium*. Imperatoris titulo numquam utitur Rex noster.

§. XXXXIIII.

Exordia. Exordiorum argumenta itidem a spe mercedis aeternae repetebantur. RETTENPACHER. annal. Cremisan. p. 32. *Si erga loca diuino cultui mancipata regali more beneficia largimur opportuna, id nobis proculdubio ad stabilitatem regni nostri et animae salutem proficere minime dubitamus.* IDEM ibid. p. 34. *Si circa casas et Monasteria Dei beneficia opportuna non desistimus agere, non solum regium morem decenter implemus, uerum etiam aeternae beatitudinis praemium nos promereri inde liquido credimus.* IDEM ibid. p. 35. *Si aptas, utilesque complacitationes inter Ecclesias Dei, et nobiles quosque consenserimus, non solum inde res Ecclesiarum subleuari credimus, uerum etiam praemia inde nobis aeterna prouidere liquido confidimus.* MVRATOR. t. VI antiq. Ital. p. 303. *Si - - - - ob amorem aeternae retributionis locis Deo dicatis augmenta de rebus propriis praebere ad sustentandos eorumdem locorum Dei famulos dignum ac profuturum animae nostrae nobis omnibus credimus eterna carere arbitramur mercedem, si destructa atque dissipata per praecepta nostrae auctoritatis ad prioris ordinis gradum restaurare.* - - - - HVND. t. III p. 42: *Si pro amore Dei ac reuerentia Sanctorum illius locis Deo dicatis, nostrisque laboribus a fundamentis (Christo miserante) extructis et terrenarum praebere satagamus rerum: liquido nobis inde aeterna credimus prouenire praemia.* PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 27: *Si pro Dei nutu uel pro mercede aeternae retributionis fidelibus quibuscunque nostris quasdam res proprietatis nostrae donamus; non solum regium morem decenter*

center implemus, uerum etiam aeternae beatitudinis praemium nos promereri liquido credimus. IDEM ibid. p. 28: *Si enim fructuosas complacitationes circa casas Dei fieri consentimus, non solum temporaliter nobis profuturum esse credimus, uerum etiam ad aeternam uitam feliciter perueniendam nobis profructuosum esse liquido non dubitamus.* MARGARINI bullar. Casin. t. II p. 34: *Si petitionibus Sacerdotum, seu Ancillarum Dei aures praebemus placabiles, non solum id nobis profuturum ad stabilitatem praesentis Regni credimus; uerum etiam aeterna praemia nobis inde prouenire liquido confidimus.* §. XXXXV. XXXXVI.

§. XXXXV.

Promulgatio uel statim inscriptioni regis subiungitur, ueluti: *notum sit omnibus fidelibus sanctaeque Dei ecclesiae nostrisque praesentibus et futuris.* PEZ. t. I P. III p. 26: *omnibus sanctae Dei ecclesiae nostrisque fidelibus praesentibus uidelicet ac futuris cognitum fieri uolumus.* MVRAT. t. I p. 501; uel prooemium sequitur formula nota: *quapropter nouerit industria omnium fidelium sanctae Dei ecclesiae nostrorumque praesentium et futurorum.* MVRATOR. t. I p. 929. RETTENPACHER. p. 32, 35. Nonnullae chartae habent: *quapropter siue idcirco notum sit omnibus fidelibus* etc. PEZ. c. l. Promulgatio.

§. XXXXVI.

Stilus curiae Carolomanni nec in honorifica compellatione aliorum adeo differt a paterno. *Nobilissimus pater diuae memoriae Ludwicus Rex* deprehenditur in RETTENPACHER. c. l. p. 32. *Beatissimae memoriae antecessorem ac consobrinum suum Ludouicum Imperatorem Augustum* item: *piissimum genitorem suum Ludouicum regem ac patruum Carolum* memorat rex in DACHERII spicileg. T. II p. 937. *Caroli Bisaui magnique Augusti* mentio fit in MARGARINI Bullario Cassinensi T. II p. 34; item *felicissimi imperatoris Hlutharii patrui et Lodouici consobrini* in MVRATOR. T. V p. 945; *piae recordationis Hludouicus imperator consobrinus, auus Hludouicus Serenissimus Augustus, patruus Hlotharius piissimus imperator* occurrit ibid. T. I p. 927; *dulcissima coniux.* RETTENPACHER. p. 34. HVND. P. III p. 42. MARGARIN. t. II bullar. Casin. p. 34. *Angilberga diuae memoriae Hludouici piissimi Imperatoris fratris et consobrini coniux Augusta dilecta soror* ibid.

Digna recordatio Ludouici Patris, aui, consobrini, coniugis. 2. Angilbergae sororis;

§. XX-XXVII. ibid. T. V, p. 501. *Angilberga soror amantissima* ibid. T. I p. 929. Recordatio regum Langobardorum et Francorum Caroli uidelicet Magni Hlotharii et Ludouici piissimorum regum et imperatorum praedecessorum suspecta. VGHELL. T. II p. 145. *Venerabiles* Episcopi et Abbates interdum appellantur *dilecti fideles; fidelem ac dilectum presbyterum Iob* prodit charta PEZIANA cit. loc. p. 27.

3. episcoporum uenerabilium, dilectorum, fidelium.

§. XXXXVII.

Cura rei sacrae.

Quamquam Rex Carolomannus potestatem suam sacrorum non adeo explicuerit, ut pater uel maiores illius: nihil tamen cum in his religiosis, tum in aliis regni negotiis neglexit, quod regni fines adstrictiores et dominatus breuis et iniqua ualetudo permittere uiderentur. Scrutemur primum ea, quae cum Iohanne VIII P. egit. Hic Pontifex in epistola LXIII in BINII t. VII P. I Concilior. general. ad Carolomannum uehementer dolet mortem Caroli Imperat. At hortatur etiam Carolomannum, ut, quod promisit, ecclesiae Romanae dignitatem prouehat. „De caussa sane, inquit, uestri ad nos aduentus, uestraque sublimissima promissione, Romanae Ecclesiae supra omnes qui fuerunt ante uos, eiusdem exaltatione, cum hoc opere compleueritis aderit ille uestri retributor, qui per controuersiam iuramenti confirmans modulos humanae locutionis, ait, Viuo ego (dicit Dominus) quia glorificantes me, glorificabo. Dum a colloquio, ut dicitis, fratrum uestrorum fueritis reuersi, legatos ex latere nostro ad uos solemniter dirigemus, cumque pagina capitulariter continente ea, quae uos matri uestrae Romanae Ecclesiae, uestroque protectori Beato Petro Apostolo perpetualiter debetis concedere. Quibus peractis demum rursus ordinabiliter et honorifice mittemus, qui uos cum tota decentia, utpote tantum Regem ad limina Apostolorum ductare studeant, unaque conuenientes de statu Reipublicae, totiusque Christiani populi saluatione salubriter tractare, Deo opitulante, ac ordinare ualeamus, inter quae quaeso fili carissime, quotquot infideles nostros, nostraeque uitae insidiantes, quoquomodo, uel significatione poteritis cognoscere; nullum apud uos, uestrosque fideles ualeant aliquatenus locum, uel aditum inuenire, ne immunda eorum praesentia aliqua consortii macula regium culmen contagiet. Pallium uero, uestra petitione inclinati, Theomaro Archiepiscopo, consuetudinaliter dirigen-

Acta regis cum Iohanne VIII P.

Rex dignitatem ecclesiae Romanae augeat, ac defendat.

2. Pontifex Theotmaro Archiep. Salis-

§. XX-

XXVII. burg mittit pallium, ac petit reditus annuos b. Petri e Baioaria.

dirigentes; optamus ut hoc decore interius fulgeat in oculis interni iudicis, quo nitet exterius humanis obtutibus, cuique quaeso committite ea, quae apud Bagoariam Beatus Petrus Apostolus habet, uti nobis annualiter redditus eius Romam transmittat. Data Mense Nouemb. Indictione undecima.„ In Epistola LXIV ad Theotmarum, Archiepiscopum Iuuauensem, de pallio concesso memorat his uerbis:„ Idcirco tuam fraternitatem tanto pallii decore studuimus decorare, ut Christo opitulante, et ante Dei oculos bonis et sanctis actibus polleas, et sanctae Romanae Ecclesiae, a qua potus praeclari poculi sumis, deuotus semper fidelis existas, eius in futurum effectus particeps, cuius locata perpetualiter fundamentis consistit, et apud Carolomannum regem dilectum filium nostrum cotidianus interuentor pro Romana Ecclesia hortamur, existas. Inter haec ea, quae Beatus Petrus Apostolus apud Bagoariorum terram iure proprietatis possidet, tuae industriae, sagacitatique committimus: quatenus a modo et deinceps annuos eorum redditus Romam sine mora transmittas.„ Quum Lambertus, Dux Spoleti, sequeretur partes Carolomanni, pontificem ualde affligere eiusque machinationes interuertere conabatur. Pontifex in Galliam proficisci constituerat; at ne quid offensionis haberet istud iter, inter Galliae ac Germaniae regem concordiam se reparaturum simulabat in epist. LXVIII ad Lambertum, gloriosum comitem:„ Ideo Franciam, ait Pontifex, per iter marinum proficisci, gloriosumque Carolomannum Regem adire, atque optatam illius contemplari praesentiam cupimus, pro salute scilicet, ac defensione terrae sancti Petri, et totius Christianitatis suppliciter deprecantes, quatenus Dei omnipotentis solatio, et regia uirtute nobis (prout opportunum est) solati ante, possimus salubri prosperoque successu regere, atque tueri territorium, et populum Domini precioso cruore redemptum: Ne pro aliquo eorum per nostram desidiam, uel incuriam pereunte, districtam Domino cogamur reddere rationem. Ideo monemus, et his nostri Apostolatus litteris dilectionem uestram pio intuitu exhortamur, ut nobis abeuntibus in Franciam pro defensione sanctae Dei Ecclesiae, et Reipublicae stabilitate, nullam contrarietatem uel inimicitiam exerceatis in toto territorio Principis Apostolorum, neque Vrbis Romae, quae est ciuitas Sacerdotalis, et regia, per sacram B. Petri Sedem, aliquas aduersitates, uel insidias praeparetis, neque faciatis, facereque uolentibus

3\. Lambertum ducem Spoleti, Carolomanni adiutorum.

cohortatur, ne, se in Franciam proficiscente, turbas concitet.

Hh 3 nullo

§. XX-XXVII.

nullo modo consentiatis. Quia si per uos, aut per uobis subiectos homines eadem urbs Romana perturbationem aliquam, uel dehonestationem habuerit, uel aduersa quaelibet sustinuerit, pro certo scitote, quia canonicis uos correptionibus cum uictrici Sancti Spiritus auctoritate omnimodis redarguemus, et ab Apostolicae sedis communione merito separabimus.„ Querelas repetit in epist. LXXXIX ad Carolomannum additque, Lambertum et Adelbertum iter ad regem claudere: „Exierunt quidam, inquit, ex nobis, sed non fuerunt ex nobis, confitemur, neque ex nobis, qui tanta Romanam Ecclesiam dehonestatione, Vrbemque sacram, nos quoque fatigauerunt, atque oppresserunt, ut simile nec in Christianis Regibus factum reminisci nullo modo possit. Lambertum fateor, atque Adelbertum electos Marchiones, qui hostili manu, occultaque fraude qualiter nos affecere, culminis uestri gloriam latere nulla potuit ratione· quod ad omnium uestrum notitiam in suo scriptum tenetur opusculo. Nobis enim uero ad uos inter caetera mala iter clausere uenire cupientibus, qua necessitate compulsi, nauale animam prae manibus habentes, assumpsimus laboriose periculum, et commodum duximus Franciam ire, uestramque fraternam compagem in pacem et unanimitatis uinculum consolidare: uestrae matris saepe dictae liberationem sanctae Romanae Ecclesiae necessario quaerere. Vos siquidem illuc, omnesque uestrorum regnorum Episcopos ad synodum celebrandam uenire hortamur.„ Epistola XCI ad Angilbergam Imperatricem uiduam etiam loquitur de itinere gallico: „porro uos scire cupimus, quia apud Trecas in Calendis Augusti una cum Rege Ludouico, Imperatoris Caroli filio, et cum uniuersis Galliae Episcopis synodum uniuersalem celebrabimus: dehinc Carolomannum Regem, suosque germanos alloquemur, ut pari omnium consilio consolationem nostrae Ecclesiae reperiamus.„ In epist. LXXXV ad Beringarium gloriosum comitem, regia prosapia ortum acerbe conqueritur Pontifex de Lamberto comite, rogatque, ut Carolomanno regi facinora eius nuncientur, ac reprimantur. „Cum itaque, ait epistola, praedicto Lamberto multa quotidie bona fecissemus, dignumque impendissemus honorem supra quam antecessores nostri parentibus illius fecissent; ipse pro bonis mala retribuens, collecta populi multitudine omne territorium S. Petri inuasit, et quod defendere debet ab hostibus, tyrannice dominatur inuasum: uenitque Romam, et quasi

Apud regem de Lamberto et Adelberto conqueritur,

et inuitat eum ad colloquium.

Lamberti audaciam latius describit,

quasi inimicus portam ciuitatis Romanae uiolenter capiens, satellites §. XX-
suos per dies plurimos retinere fecit, ac sic tantam ciuitatem inua- XXVII.
sam retinuit: ita sane, ut nobis apud B. Petrum consistentibus, nullam urbis Romae potestatem a piis Imperatoribus B. Petro principi Apostolorum, eiusque Vicariis traditam haberemus. Sacras autem litanias Episcopos, et Sacerdotes, atque seruos Dei, ex more celebrantes, et ad Ecclesiam S. Petri uenire uolentes, fustibus caedere, ac dispergere fecit, intulitque nobis contraria, quanta nulli praecessorum nostrorum unquam facta fuerunt: existitque paratus nobis iterum maiora inferre, cuius rei causa, nescimus. Quamobrem, quia nostrum ministerium est, pro totius Christianitatis salute Dominum assidue deprecari, ut oues, quas Christus Deus noster nobis in B. Petro commendauit, iugibus uotis et precibus ad aeternae uitae pascua perducere ualeamus; uoluissemus debitam habere quietem: sed illo prauis cogitationibus, et actibus se non retrahente, quin potius nos cum inimicis, et infidelibus nostris, quos bis iam, et ter excommunicatos, et anathematizatos habemus, iuncto, rursum turbare uolente: rogamus nobilitatem uestram, ut pro amore Dei, et S. Petri, ac auctoritate
nostro, haec omnia, et Carolomanno glorioso Regi, et spirituali filio regis coer-
nostro cognita faciatis: quatenus missis apicibus suis eum a tali prae- cendam.
sumptione compescat, et quod tempore parentum illius sedes Apostolica non sustinuit, eius non patiatur diebus: et uestris similiter literis eundem admonete, corripiteque Lambertum, ut nullam de caetero contrarietatem nobis ingerere praesumat, eo quod nec Deo, nec alicui Deum timenti, eius temeritatis placeat effectus. Si uero idem Lambertus nos persequi non omiserit, nos iam dicto Regi fideles amici esse quomodo possumus? quia eius se uoluntate iactat talia agere: et ideo nos adiuuare (sicut supra dictum est) procurate: nam nos ea, quae uestrae fuerint placita uoluntati, libentissime perficere studebimus, eo quod uos loco amantissimi filii, quamdiu uixerimus, retinere, nostraeque Ecclesiae causas necessarias per uos perficere optamus.„ In epistola CLXXXVI Carolomannus iterum admonetur, ut ecclesiam Romanam defendat. Supponem comitem, comitantibus Ansperto et Wibodo episcopis, teste epist. CVII, ad Carolomannum regem misit, ut *apud eum omnia sua ordinabiliter ponerent, cauerentque, ne aliqua fraudis astutia deciperentur*. In epist. CLV ad Anspertum Archiep. Mediol. Pontifex sibi potestatem Imperatorem

XXVII. 4. Pontifex sibi ius imperatorem eligendi arrogat.

rem eligendi tribuit. „Et quia, ait, Carolomannus corporis, ficut audiuimus, incommoditate grauatus, Regnum retinere iam nequit, ut de noui Regis (electione) omnes pariter confideremus, uos praedicto adesse tempore ualde oportet: et ideo antea nullum absque nostro consensu Regem debetis percipere. Nam ipse qui a nobis est ordinandus in Imperium, a nobis primum, atque potissimum debet esse uocatus atque electus, quoniam et nos una cum uestra fraternitate cupimus pertractare, et de hoc, et quo tenore uel ordine communes causas, et utilitates Ecclesiarum Dei nobis commissarum ordinemus, et iure canonico statuamus: quatenus tantorum malorum opera, quae sustinemus, procul abiicere, et leue iugum Christi, laetis, ut condecet, possimus ceruicibus ferre, quapropter nullam in ueniendo excusationem habeatis. Sed alacri mente occurrere, et ad iam dictam synodum uenire procuretis, quam sane, et canonica sanctorum Patrum regula bis in anno fieri iubet, et instantis temporis necessitas magna compellit.„ In epist. CLXXXI eidem Archiepiscopo Mediol. praecipit, *ut cum eo, qui de regibus Francorum Italiam fuerit ingressus, nullum absque ipsius consensu et unanimitate placitum facere* praesumat. Metuebat enim Pontifex, ne unus ex fratribus Carolomanni in huiusmodi conuentu Rex Italiae eligeretur. Quamuis enim, Carolomanno aegrotante, et Carolum et Ludouicum Romam uocarit; id tamen potius ad turbas mouendas, quam ad imperium stabiliendum facere poterat. Wibodum, episcopum, per epist. CLXXIII et CLXXIX ad Carolomannum regem et Carolum fratrem eius mittit, mandatque, si Carolummannum posse incunctanter agnoscitis, apud illum; sin autem apud germanum et aequiuocum eius, Carolum uidelicet gloriosum Regem, causas et utilitates sanctae Sedis Apostolicae prudenti dumtaxat consilio agere: et, Deo auxiliante, ad perfectum deducere satagatis; quatenus pristinum eius honorem, atque uigorem ipsius, regia maiestas, more uidelicet parentum suorum, conseruet incolumem. In epist. ad Anton. episc. Brixiens. et Berengar. gloriof. comitem, CCXXXVII, Pontifex se a Carolomanno rege uicarium in regno Italico constitutum affirmat: quia dilectus ac spiritualis filius noster Carolomannus gloriosus Rex suis regalibus litteris, et Missorum nostrorum uerbo, nostro praesulatui pio mentis affectu commisit, ut nos curam huius Italici regni haberemus, tam pro diuinitus nobis commissa pastorali solicitudine omnium Christi

Vetat conuentum, ipso inuito, conuocare.

Caussae sedis Apostolicae tractentur apud Carolomannum aut fratrem eius Carolum.

5. Pontifex se uicarium regni Italici a rege Carolomanno constitutum ait.

Christi ouium, quam etiam pro praefati Regis uice cura concessa, illa quae contra Deum, et iura legis alicubi cognoscimus praesumptione commissa, omni uolumus conamine compescere, et unam ouem morbidam gladio percutere spirituali, ut ad salutem quoquo modo anima uulnerata perueniat, antequam totus grex unius contagione maculetur. Audientes igitur etc. §. XX-XXVII.

Quod ad episcopos attinet, Carolomannus, sine dubio, morem regium seruauit. Memorabile exemplum suppeditat ipsius Pontificis Iohannis VIII epist. CLXXI, qua Pontifex Regem rogat, ut Gospertum diaconum constituat episcopum Vercellensem; quas preces Papa primarias uult censeri. Ita autem habet epistola: „ dilecto ac spiritali filio Carolomanno glorioso Regi. Multorum relatione didicimus, quod Ecclesia Vercellensis nunc ualde turbata, et quotidianis commota scandalis consistat, dum in duas partes populus pro Episcopi electione diuisus, alii unum, alii uero alterum eligere, habereque contendant, et cupiant; electumque enormiter defendere uterque procuret. Sed quia iuxta nostri ministerii Apostolicum officium et solicitudinem omnium Ecclesiarum Dei, nobis in ipso Apostolorum principe commissam, iuxta canonicam, etiam sanctorum Patrum regulam dicentem: Si diuisio clericorum, uel populi extiterit, et de futuri electione Pontificis contentio fuerit oborta, nullum ex his duobus in throno Episcopali esse aliquatenus consecrandum, sed alterius electionem fieri debere sacerdotis Ecclesiae proprio destitutae rectore, et ob id perturbatae iura pacis ferentes, subuenire debemus. Regiam excellentiam uestram rogamus, ut pro amore Dei, et sancti Petri, ac nostrae paternitatis dilectione, ipsum Vercellensem Episcopatum huic nobilissimo uiro Gosperto uidelicet uenerabili Diacono, uobis bene cognito, communique fideli nostro ac uestro, quem pro Ecclesiasticis utilitatibus in seruitium uestrum direximus, placido de praesentia modo tribuatis. Quoniam uero cognoscimus hunc in omnibus, tam ciuilibus, quam etiam Ecclesiasticis causis strenuum atque utilissimum fore, nobisque non mediocriter fidelissimum. Quapropter ad uestrae praesentis, et futurae gloriae augmentum, hoc uos nobis condere petimus, hanc primam nostri Pontificii iustam petitionem, uestra regalis alacriter perficiat magnitudo, ut nos et uestram libenti possimus perficere uoluntatem. Charissime fili, quoniam sic uerae dilectionis unanimitate, pioque amoris affectu uide-

6. Rex Gospertum diaconum constituit episcopum Vercellensem, rogante Pontifice,

Ii bimur

§. XXXVII. bimur manere coniuncti, si nos ea, quae cupitis, Apostolica duntaxat perfecerimus auctoritate; et uos item uestro regali iure nostri desiderii preces audire cum iucunditate procul dubio studueritis. Talem namque progenitores uestros inuictissimos Imperatores Augustos circa praedecessores nostros, sanctos uidelicet Romanae sedis Antistites, habuisse dilectionem, recolimus, ut quicquid ab alterutra parte petebatur, omni postposita occasione, mox efficaciter compleretur. Ita uero, et nostra nunc Pontificalis a Deo conseruata Maiestas, et uestra Regia magnitudo, sibimet debent placide fauere uicissim.„ Eadem strictim in epist. CLXXXVII repetuntur. In epist. CCXXIII praecipit Pontifex Vercellensibus, ut hunc Conspertum episcopum recipiant, Iosephi autem inuasoris acta irrita esse iubet: „quoniam dilectus, ac spiritalis filius noster Carolomannus gloriosus Rex istius Italici regni, ipsum Vercellensem Episcopatum, more praecessorum suorum Regum, et Imperatorum concessit huic Consperto uiro nobilissimo, praesentibus Missis nostris, nostramque Apostolicam clementiam suis est literis deprecatus, ut eum uobis Episcopum consecraremus. Nos autem eius precibus inclinati, nolentes uos diu sine proprii ac legitimi esse cura pastoris, hunc ipsum sanctae Vercellensi Ecclesiae uestrae, Apostolica duntaxat auctoritate, Episcopum consecra imus, dedimusque uobis pro inuasore illo istum pastorem, pro mercenario ignauo prouidum satis Rectorem, qui scilicet nostris uos Apostolicis doctrinis admonitus, quasi populum Domini sibi commissum more ueri pastoris pabulo uitae, perpetuaeque salutis pascere, atque in uirga aequitatis, et mansuetudinis regere uigilanti semper cura, et solicitudine solerter procuret. Quem itaque uos omnes uno uoto, et pio affectu quasi patrem, et Rectorem animarum uestrarum, utpote charissimi filii, ut recipiatis praesenti statuto nostro iubemus; et abiecto ac reprobato supradicto inuasore, hunc, quem ordinauimus, uobis habetote Episcopum.„ In epistola CIII (in HARDVIN. act. concil. T. VI p. 1.) declarat Pontifex, se secundum uoluntatem et petitionem dilecti filii sui Carolomanni gloriosi regis hunc Conspertum antistitem consecrasse.

more praecessorum regum et Imperatorum.

§. XXXXVIII.

§. XX-XXVIII.

§. XXXXVIII.

Ecclesiarum salutem sibi, maiorum more, cordi habuit Rex noster et antiqua iura confirmando et noua antiquis addendo. Immunitatis literarum exemplum, ad ecclesias pertinens, exstat in MVRATOR. t. I Antiqu. Ital. p. 927, ubi pro Nouariensi ecclesia ita statuit Rex: adiens serenitatem culminis nostri Notingus Nouariensis Ecclesiae Episcopus detulit obtutibus nostris quandam auctoritatem, in qua continebatur, qualiter piae recordationis Hludouicus Imperator Consobrinus noster confirmauerat Praecepta Aui nostri Hludouici serenissimi Augusti, nec non et auctoritatem Patrui nostri Hlotharii piissimi Imperatoris genitoris sui, qualiter beatam Sedem, quae est constructa in honore Sanctae Dei Genitricis semperque Virginis Mariae, cui etiam auctore Deo idem Episcopus praeesse dignoscitur, cum rebus et hominibus ad eandem Sedem legaliter pertinentibus uel aspicientibus, sub sua suscepisse tuitione, atque immunitatis defensione. Idcirco iam dictus Episcopus nostram deprecatus est celsitudinem, ut secundum supradictorum Imperatorum auctoritates, parentum nostrorum morem sequentes, nostram adderemus. Cuius petitione ob amorem Dei, et reuerentiam Sanctae Mariae Virginis, et Sancti Gaudentii precibus annuentes, hanc nostrae auctoritatis, immunitatis, et defensionis gratiam pro diuini cultus amore etc. (*ut in supra descripto Ludouici Diplomate*) exorare delectet. Insuper etiam uolumus atque omnimodis praecipimus, ut Ecclesia beati Clementis Matyris Christi, quae iniuste inde ablata fuit, et malo ingenio subtracta, ad supra dictam Sedem pertineat cum omnibus adiacentiis et pertinentiis suis. Volumus ergo, ut quidquid de praefatis Ecclesiis, rebus Ius Fisci exigere poterat, id est annona, uinum, caseum, pulli, oua, castanearum, fructusque messis que lentibus que gignitur plustatica, calcem, uenationes, uel ceterorum talia, in integrum Ecclesiis concedimus, scilicet ut perpetuo tempore ad peragendum etc.

Immunitatem roborat Rex ecclesiae Nouariensis.

2\. *Cremonensis.*

Ecclesia Cremonensis etiam tabulas immunitatis nacta est, quas profert MVRATOR. c. l. t. VI pag. 363: uir uenerabilis Benedictus Cremonensis Ecclesiae Episcopus, missa petitione petiit, ut Precepta piissimorum Augustorum parentum nostrorum per nostre Celsitudinis auctoritatem roboraremus atque confirmaremus. Cuius petitioni libenter ob amorem Domini nostri Iesu Christi libenter annuentes,

§. XXXXVIII. precipimus atque iubemus, ut omnes res fupradicte Ecclefie, que eft conftructa in honore Sancte Marie Virginis Matris Domini noftri Iefu Chrifti, et Sancti Stephani Martiris Chrifti, ficut in piiffimorum Auguftorum parentum noftrorum tuitione fuerant, ita et in noftra defenfione atque immunitate firmiter permaneant. Iubemus ergo, atque fupra dicte Ecclefie confirmamus, ut omnia loca ibidem pertinentia, que a longo tempore usque nunc ad hunc locum pertinere uidentur, tam Monafteria, quamque Synodochia, feu et Ecclefias Baptifmales, et reliquas poffeffiones, que ad hunc Epifcopatum iufte et rationabiliter pertinent, uel que deinceps diuina pietas ad ea loca augeri uoluerit, ut fupra nominatus Epifcopus, Succefforesque fui, perpetualiter ea teneant atque poffideant. Infuper adiunximus, ficut in fupradictis Preceptis inuenimus, locum, qui dicitur Teoledo, cum Briuifolis, et Cocullo, cum omnibus ad ipfum locum pertinentibus, et Portu Vulpariolo, et tranfitorio, cum molitura ufque ad Caput Addue, cum molitura de Molendinis, et portoris usque in Caput Addue. Omnia enim hec fupramemorate Ecclefie per hoc prefens Preceptum noftrum confirmamus, ut iure firmiffimo perpetuis temporibus poffideat.

3. Parmenfi ecclefiae concedit abbatiam de Bercedo ac nonnullas res fifci.

Ecclefiae Parmenfi Rex non folum antiqua iura ac priuilegia confirmat, fed et nouis ifta munificentiae regiae documentis cumulat in VGHELLI Italia facr. t. II pag. 145: Wibodus fanctae Parmenfis Ecclefiae uenerabilis Epifcopus, dilectus fidelis nofter, noftram per Emardum fidelem noftrum deprecatus eft clementiam, ut paupercu- lae Parmenfi fuae Ecclefiae pro amore Dei, animaeque noftrae, parentumque noftrorum mercede fubuenire dignaremur. Cuius petitionibus pietatis noftrae aures mifericorditer accommodantes, et eius erga noftrum obfequium curiofiffimam fidelitatem attendentes concedimus, atque donamus ei, et Ecclefiae fuae Abbatiam de Bercedo fitam in monte Bardone cum omnibus adiacentiis, et pertinentiis eius in integrum tam in finibus Tufciae, quamque Longobardiae cum omni integritate, et foliditate fua iure perpetuo. Infuper etiam confirmamus, et corroboramus, quod ei, et Ecclefiae fuae per aliud noftrum edictum nuper conceffum eft, id eft curtem regiam exftructam infra ciuitatem Parmam cum omni officio fuo, feruis et ancillis mafculini fexus, et foemini, feu etiam largimur, et perdonamus, atque nuper conceffum confirmamus praedicto Wibodo, et praelibatae

tae Ecclesiae suae omne ius publicum, et teloneum, atque districtum eiusdem ciuitatis, et ambitum murorum in circuitu, nec non et pratum regis non longe ab ipsa eadem ciuitate in integrum sicut nostrae publicae, ac regiae pertinet potestati. Corroboramus, quin potius et confirmamus per huius nostri edicti paginam omnes auctoritates quascunque praedicta Parmensis Ecclesia in honorem sanctae Dei Genitricis, semperque Virginis Mariae dicata dignoscitur a tempore omnium Regum Longobardorum, et Francorum, Caroli uidelicet Magni, Lotharii, et Ludouici piissimorum Regum, et Imperatorum nostrorum scilicet praedecessorum, usque in praesens tempus praecipientes, ut nullus saepe nominatam Parmensem Ecclesiam de uniuersis, quae inibi ab antecessoribus nostris pia deuotione collata sunt, et de iis, quae nostra regalis munificentia illi confert, absque legali iudicio exspoliare audeat, et idcirco hoc nostrae donationis, concessionis, seu confirmationis iussimus fieri praeceptum, per quod praedicto Wibodo uenerabili Episcopo fideli nostro, eiusque successoribus ad partem Ecclesiae suae praedictam Abbatiam de Bercedo, cum omni, ut iam diximus, integritate sua, tam quod modo habet, aut in antea Deo propitio per fideles animas adeptura est, et praefatam Curtem, quae regia dicitur, infra denominatam ciuitatem Parmam, et omne ius publicum, et teloneum et districtum ciuitatis, seu et ambitum murorum in circuitu, et pratum, quod regium nominatur, in integrum concedimus, perdonamus, atque largimur, et de nostro iure in eius ius, et dominium transfundimus, ut habeat, teneat, possideat, atque fruatur perenniter tam ipse Wibodus Episopus fidelis noster, quamque et successores eius ad partem Ecclesiae iam dictae iure proprietario in aeternum omni nostra, nostrorumque haeredum, ac prohaeredum, et posterorum repetitione sopita, atque extincta. §. XXXXVIII.

§. XXXXVIIII.

Quemadmodum coenobia semper sibi uigilabant, ut, regis auctoritate, non solum parta tuerentur; sed et opes ampliores acquirerent: ita etiam ex regis nostri largitate proficere contendebant. Documentum primum praebet monasterium Chremisense, cui, quam Ludouicus constituerat, donationem confirmat Carolomannus filius in RETTENPACHER. Annal. Cremisan. p. 32: compuncti amore diuino

Rex confirmat et auget possessiones coenobiorum; monasterii Cremisanensis;

§. XXX-XVIIII. diuino quaedam loca noſtrae haereditatis ad Monaſterium, quod uocatur Chremiſa, tradimus. Quae quamuis nobiliſſimus Pater noſter diuae memoriae Ludvvicus Rex ad id Monaſterium donaret, tamen nullo auctoritatis ſuae praecepto confirmauerat, idcirco complacuit regalitati noſtrae, pro remedio animae praefati beatiſſimi Genitoris noſtri et Genitricis noſtrae hanc ipſam donationem per praeſentem auctoritatem noſtram confirmare, quatenus perpetualiter firma et inconuulſa permaneat. Tradimus ad praefatum Monaſterium per hoc praeſens praeceptum noſtrum territorium quoddam iuxta fluuium, qui dicitur Spraza, quod a capite ab eo loco incipit, ubi unus fons in loco, qui Benninvvanch dicitur, intrat in Sprazam, et ſic inter duas Sprazas, usque in eum locum, ubi ipſae duae Sprazae ſimul unum decurſum conficiunt. Hoc igitur totum, ſicut iam a duobus Comitibus Arathoto, et Ernuſto circumequitatum fuerat, cum omni integritate ad praefatum Monaſterium Chremiſa, quod eſt in honore Domini et Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti conſtructum, tradimus atque donamus, et de noſtro iure in ius et dominationem eiusdem Monaſterii transfundimus; ita uidelicet, ut quicquid de praefatis rebus ob utilitatem et profectum praeſcripti Monaſterii Rectores et miniſtri eius facere uel iudicare uoluerint, libero in omnibus potiantur arbitrio faciendi quidquid elegerint. Aliud uero territorium tradimus ad ipſum praefatum Monaſterium ſub ſimili confirmatione in loco, qui dicitur Smidaha, cuius terminus a Danubio, ubi unus fons emanat, ex una parte incipit, et ſic uadit usque in eum locum, qui dicitur W-chrein. Hoc ergo totum, ſicut diximus, et ſicut hoc Wilhelmus Comes quondam ad id Monaſterium circuiuit, atque ſignauit ex noſtra poteſtate in poteſtatem eiusdem praenominati Monaſterii ſecuriter tradimus, quatenus Rectores, ſicut iam diximus, eiusdem Eccleſiae, liberam poteſtatem ad utilitatem eiusdem loci, ſanctaeque congregationis in omnibus habeant, inde facere, quidquid elegerint, nullo unquam ſucceſſore noſtro irrumpente, uel inquietante, ſed Deo auxiliante perpetuis temporibus firma, inuiolabilisque haec donatio permaneat.

a. Pro commodis monaſt. Cremiſan. beneficium mutat in proprietatem.

IBID. p. 35 complacitationem in uſus huius monaſterii approbat: quidam uenerabilis Diaconus noſter, nomine Chunibertus ad Monaſteria principum noſtrorum nobiſcum complacitauit. Tradidit itaque praefatus Chunibertus ad Monaſterium Chremiſae, quod eſt conſtructum in honore Saluatoris, praeter agros, prata,

prata, et ſyluas hubam unam, quam emerat in loco, qui dicitur Linthard, quatenus ipſa huba cum duobus mancipiis, et decem armentis, cum porcis uiginti, et ouibus totidem poſt finem uitae ſuae ſecuriter ad iam memoratum Monaſterium tranſeat, ea ſiquidem ratione, ut illi praeceptum noſtrae auctoritatis usque in finem uitae ſuae in proprietatem donaremus, quidquid in noſtrum beneficium de ipſo Monaſterio Chremiſae in iam dicto loco, qui dicitur Linthard, habere uidetur, id eſt, hubae duae cum curte et aedificiis, cum mancipiis utriusque ſexus, cum agris, ſyluis, pratis, paſcuis, aquis, uiis et inuiis, et cum omnibus, quae in eodem loco ad ſaepedictum Monaſterium iuſte et legaliter pertinerent. Nos autem eius petitiones iuſtas, et utiles ex utraque parte cognoſcentes, dedimus illi cunctas praefatas res, cum omnibus, quae ibi in beneficium prius habebat, quatenus ea omnia in proprietatem uitae ſuae tantum habeat, atque poſſideat cum omnibus quaeſitis et inquiſitis earundem rerum pertinentiis: poſt finem uero uitae ſuae pleniter, ac ſecuriter cum edicta complacitatione non ſolum ſua traditio, uerum etiam ipſa noſtra largitio iis uerbis, ſicut praedictum eſt, ad praefatum Monaſterium et locum Sanctum redeat. Haud parui pendenda charta, in DACHERII ſpicilegii t. II p. 937 prolata, qua Rex Ludouici Imp. conſobrini ſui donationem in monaſterium Caſaurienſe effuſam roborat, nouaque largitate amplificat. Dabimus ipſam CHRONICI CASAVRIENSIS narrationem, ex qua Carolomanno in Ludouici Imp. II teſtamento ſucceſſionem in regno Italico deſtinatam fuiſſe diſcimus: - - - Defuncto itaque piae ſemperque celebrandae memoriae Ludouico Auguſto, teſtamento poſt eum conſobrinus eius Carlomannus Rex, Ludouici Regis filius, regnum Italicum obtinuit. Quo audito, Romanus Abbas depoſito ingenti fletu atque triſtitia, quam habebat de morte ipſius Caeſaris ſui Coenobii conſtructoris, ſtatim direxit ad eum Domnum Celſum Praepoſitum cum auguſtalibus praeceptis, ut omne bonum quod de Piſcarienſe Monaſterio anteceſſor eius ipſe beatae recordationis Ludouicus Imperator effecerat, ipſe Rex ratum haberet, et omni modo confirmaret, ſuoque nouo regio praecepto corroboraret. Illo autem abeunte Romanus Abbas interim regimini ac profectibus ſui Coenobii ualidius inſiſtebat. Vir potens et locuples ſupra ſcriptus Rimo, largitus eſt pro anima ſua domos, agros, uineas, et omnia quae habebat de caſale ſupraſcripto Bectorita, Monaſterio

§. XXX-XVIIII.

3. Monaſterii Caſaurienſis opes tuetur et amplificat. Ex teſtamento Ludouici II Imp.

§. XXXXVIIII. ſterio Piſcarienſi. Indeque duos de fratribus, uidelicet Domnum Beatum, et fratrem Leonem ipſius Rimonis filium, ſolemniter inueſtiuit, et in tenimine poſuit coram teſtibus.

Eodem [ſiquidem] tempore Carlomanno piiſſimo Imperatore mandante, iubentibus etiam Lamberto et Widone Comitibus, uenit Grimbaldus, Pinnenſis Epiſcopus, una cum Anſerio et Adalberto atque Arterio Caſtaldionibus, et inueſtierunt Domnum Romanum primum Piſcarienſem Abbatem apud ſanctum Deſiderium, ubi propterea conuenerant per ipſam curtem de uillis, caſtellis, et omnibus praediis et rebus per totam Italiam acquiſitis, et Piſcarienſi Monaſterio collatis, et de libertate, et omnium dignitatum excellentiis, ſicut ei a quondam beatae memoriae Ludouico glorioſo Imperatore per praeceptalia ſcripta fuerunt conceſſa. Facta nimirum eſt haec inueſtitura in manibus Romani primi Abbatis, ad profectum et corroborationem ſanctae Caſaurienſis Eccleſiae, anno ab Incarnatione Domini octingenteſimo ſeptuageſimo ſexto, Indictione nona, praedicto Carolo Imperante anno primo, menſe Iunio, feliciter.

Profectus itaque Domnus Celſus Praepoſitus ad Imperatorem Papiae commorantem, benigne receptus, et in petitionibus et negotiis Monaſterii Piſcarienſis alacriter eſt exauditus, accepitque ab eo ſacrum praeceptum confirmationis, et tuitionis omnium rerum, et dignitatum, quas Caſaurienſe Coenobium a Domno Ludouico ſuo Fundatore per praeceptales paginas habebat; addiditque ei gualdum Corni cum caeteris rebus eidem pertinentibus, ſicut in eodem ſacro praecepto continetur.

Praeceptum Carlomanni Regis de libertate Monaſterii Piſcarienſis, et confirmatione omnium rerum et dignitatum eius, ſicut habuit a Ludouico Auguſto.

In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis, Carlomannus diuina fauente gratia Rex. Omnium uidelicet ſanctae Dei Eccleſiae fidelium noſtrorumque tam praeſentium quam et futurorum cognoſcat induſtria, quia cum gratia auxiliante diuina regnum Italicum obtinuimus primum Deoque duce Papiam uenimus ciuitatem, adiit ſerenitatem noſtram quidam Monachus, nomine Celſus, Praepoſitus Monaſterii quod Caſa-aurea uocatur, et quod beatiſſimae memoriae anteceſſor ac conſobrinus noſter Ludouuicus Imperator Auguſtus a fundamen-

regnum Italiae obtinuit.

damentis in honore ſanctae et Indiuiduae Trinitatis conſtruxit, afferens quoddam praeceptum, in quo continebatur qualiter praefatus Imperator pro amore ipſius ſanctae et Indiuiduae Trinitatis, nec non et pro remedio animae ſuae, omnes res ſuas, quas iuſto et legali tenore acquiſiuit, tam infra urbem Romam, quam extra ipſam Romuleam urbem, per totam ſcilicet Campaniam, et etiam per omnem Romaniam, nec non et ambos Spoletanos Ducatus, ſeu et per totam Tuſciam, ad praenominatum monaſterium contulit. Ea uidelicet ratione, ut liceat Fratribus ibidem regulariter uiuentibus easdem res tam interius, quam exterius perpetualiter ſine aliqua inquietudine poſſidere. Et ſi Abbas eiusdem Monaſterii obiiſſet, ex propria Congregatione Abbatem ſibi eligere licentiam haberent. Et ut id Monaſterium perpetuis temporibus ſub immunitate ac tuitione Imperiali perſiſteret. §. XXXXVIIII.

Haec nos cognoſcentes, decreuimus per hoc praeſens praeceptum noſtrae manſuetudinis omnia praefata ita ut ſcripta ſunt, confirmare. Volumusque, atque omnimodis praecipimus, ut Abbas eiusdem praedicti Monaſterii ſemper cum omnibus illuc pertinentibus ſub noſtra Regali immunitate ac defenſione maneat. Et omnes praenominatas res, id eſt, ſiue infra urbem Romam, ſiue extra, ſiue per totam Campaniam, ſeu per Tuſciam, et ambos Spoletanos Ducatus, ſicut in priori praecepto habebantur, Monachis ibidem Deo militantibus concedimus. Nec non ut et in eligendis Abbatibus de propria Congregatione perpetualiter poteſtatem habeant. Inſuper ergo placuit noſtrae Serenitati ad id praedictum Monaſterium quemdam gualdum prope ibidem ſitum, nomine Cornie, tradere, cum ſeruis et molendinis de Balneolo ad id gualdum pertinentibus, habitantibusque in uilla, quae dicitur Alanne, cum aquis, paſcuis, pratis ad id gualdum pertinentibus. Ea uidelicet ratione, ut haec omnia ob amorem Domini noſtri Ieſu-Chriſti, et pro remedio animarum noſtrarum, id eſt, Ludouici praefati Imperatoris ac conſobrini, qui nobis regnum iſtud diſpoſuerat: nec non et piiſſimi Genitoris noſtri Ludouici Regis, ac Patrui noſtri Caroli, noſtraeque qui hanc fecimus traditionem, ad id Monaſterium ſine ulla inquietudine, perpetuis temporibus pertineant, quatenus Abbas et Monachi eiusdem loci easdem res habeant atque poſſideant, et iuxta id quod opus eis ſit ad ſeruitium Dei potenter diſponant, uitamque iugiter Regularem ducant, nullo unquam ſucceſſore noſtro hoc irrumpente:

§. XXX- XVIIII. ſed liceat eis quiete uiuere, et pro nobis ac pro noſtris anteceſſoribus ſemper ipſam exorare ſanctam Trinitatem, in cuius honore haec ipſa eorum Eccleſia conſtat eſſe dicata. Et ut haec auctoritas noſtrae confirmationis atque donationis firmiorem in Dei nomine habeat tenorem, annuli noſtri impreſſione iuſſimus ſigillari, et manu propria noſtra ſubtus confirmauimus. Si quis uero, quod minime credimus, ipſa ſua loca, eorumque pertinentia, ſeu ſeruos Dei inibi ſupernae famulantes Maieſtati laedere aut inquietare, ſeu ex collatis minuere uel auferre praeſumſerit, duplum eis reſtituat, inſuper componat pro praeſumptione pondera auri probatiſſimi libras duodecim.

Signum manus Domni Carlomanni Sereniſſimi Regis.

Baldo Cancellarius Regis, ad uicem Theogmari Archicapellani recognoui et ſubſcripſi.

Data decimo ſeptimo Calendas Nouembris, anno Chriſto propitio ſecundo regni Domni Carlomanni Sereniſſimi Regis, Indictione decima. Actum Papia ciuitate Regia in Dei nomine feliciter, Amen.

Poſt mortem piiſſimae recordationis Ludouici Sereniſſimi Auguſti, Domno Romano primo Abbate, in augmentis et profectibus ſacro-ſanctae Caſaurienſis Eccleſiae fortius et ſollicitius inſiſtente, plures iniquae et prauae mentis homines inſurrexerunt, coeperuntque ipſum Regale Monaſterium querimoniis conturbare, Abbatem nimiis uexationibus fatigare; quia non fuit poſtea Rex uel Imperator, qui tanta deuotione uel ſollicitudine ipſum et res eius tueretur et cuſtodiret, ſicut Imperator Ludouicus qui eum a fundamentis conſtruxerat. Nam erant eo tempore tres fratres, uidelicet Amelfredus, Waningo, et Petrus, filii quondam Iuſtonis Franci, qui contendebant aduerſus Romanum Abbatem res et poſſeſſiones Gundi genitricis eorum, quae legibus et dono ipſius Caeſaris Piſcarienſi Monaſterio erant addictae ſeu confirmatae, ſicut in ſuperioribus ſcriptis continetur. Vnde cum apud ciuitatem Teatinam Ildebrando, et Ellone et Singolfo Caſtaldionibus, Supponis Comitis uicariis, generalis curia celebraretur, Romanus Abbas eſt eos prudenter aggreſſus, et de eisdem rebus cum Aduocato ſuo contra ipſos ſapienter agens et cauſidicans, ueris aſſertionibus eos deuicit et confutauit. [Qualiter autem, et quibus rationibus, eos deuicerit, in Notitia Iudicati, mandato Iudicum deſcripta, et teſtibus roborata, plenius reperitur et legitur.]

Poſt-

Poſtquam igitur ſupradictus Imperator Carlomannus Imperii gubernacula in duobus annis expleuit, Carolus, qui tertius eſt dictus, ei in Imperiatu ſucceſſit. Monachis S. Columbani Bobienſ. confirmat Rex portionem bonorum, ad ipſorum uſum deſtinatam, quum reliqua in beneficium potenti cuipiam conceſſa fuiſſent, in MVRATOR. t. VI p. 303: quidam uir uenerabilis Ebobienſis Monaſterii Abbas nomine Vmnobaldus adiit clementiam noſtram, auferens ſecum quoddam praeceptum conceſſionis noſtrae manſuetudinis ----- Monachis praenominati Monaſterii diuae memoriae Hludouicus Imperator Auguſtus recognouerat et confirmauerat, uociferans ad ------- pietatis hoc ------ atque omnino compertum fore. Nos uero amore ----- Praeceptum iam dicti Imperatoris Auguſti, fratris et Conſubrini noſtri, relegentes inuenimus in eo ſubnotata eorum diuiſionis loca ſingula nominatim, quae ad uſum Monachorum perpetualiter habenda, atque Monaſterio id quod utilitatis eorum foret ordinanda ab eorum Abbate, qui pro tempore fuerit noſtra largitione et eorum electione ſancto eodem loco ſubſtitutus, dignum duximus, haec omnia loca, ut in dicto Praecepto ſcripta uidentur, noſtra Regali auctoritate renouare atque roborare. Vnde hoc praeſens Praeceptum noſtrae reſtaurationis inſcribi iuſſimus. Per quod decernimus, aut modis omnibus praecipimus, ut omnia haec, quae in priori eorum Praecepto, quod a piiſſimo Imperatore Auguſto et Conſobrino noſtro ſcripta ſunt, habeant, ſicut ad eundem locum delegata et tradita noſcuntur. Ita ipſis praenominati Monaſterii Monachis cum omni integritate, tam Manentibus, Seruis, quam aliis familiis, aedificiis ſeu caſis, adiacentiis, mobilibus et immobilibus, tradimus atque confirmamus, quae temporibus iam ſaepe dicti Imperatoris ſub praeceptis ſui confirmatione ubique habuerunt, et quae deinceps ipſi ſua induſtria, uel quorumlibet Chriſtianorum legitima collatione adquirere potuerint, inconuulſa et perpetua ſtabilitate concedimus habere, poſſidere, et ad uotum ipſorum religioſe ac rationabiliter et Deo placite ordinare. Igitur quia pro ſumma Reipublicae neceſſitate, paciſque tranquillitate, eamdem diuiſionem de rebus iam fati Monaſterii factam cognoſcimus, iubemus, atque omnimodis ----- ut de illa parte, quae in uſus Monachorum per hoc praeſens praeceptum noſtrae renouationis et confirmationis delegauimus, interim dum Deo opitulante ad priſtinum reuocetur ſtatum, nullus

§. XXXVIIII.

4. Monaſter. Bobienſis.

§. XXXXVIIII. Iudex publicus, nullus Missus discurrens aliquam saepe fatis Monachis, eorumque familiis uiolentiam uel inquietudinem iniuste inferre praesumat, quos cum omnibus rebus et familiis sub nostra nos constat recepisse tuitionem et moneburdo, nullas quoque - - - - - - - aut publicas excubias, nullas paratas uel angarias facere siue persoluere cogantur, nullas pontium nouas uel ueteres structiones seu restructiones cogere uel renouare compellantur. MVRATORIVS hanc addit annotationem: iam uides, Francos Imperatores, contemta Monachorum disciplina, eorumque priuilegiis abiectis, Monasteria in Italia quoque pro libito in suos fideles Ecclesiasticos, interdum etiam et in Saeculares, fuisse partitos. Quo uero pinguioribus reditibus Monasteria fruebantur, eo studiosius ad ea inuadenda Regum et Augustorum ope, Episcopi conuolabant. Et profecto imperante Ludouico II, Augusto Lotharii I filio, peruersa eadem consuetudo perseuerauit; sed potissimum cupiditati lora laxata sunt, ubi post eiusdem Augusti mortem funestissimae Principum inhiantium ad Regnum turbae, et Saracenorum, atque Vngrorum frequentissimae incursiones, Italiam paene uniuersam dilacerarunt. Et quando egimus de Bobiensi Monasterio, nulla mihi dubitatio est, quin eius fortuna in peius deinde ruerit, praediorum portione non modica in Saecularem quempiam uirum sub nomine Beneficii translata. Est mihi Diploma Carlomanni Italiae Regis, ex tabulario eiusdem nobilissimi Monasterii descriptum, (atque utinam accuratius) ex quo constabit, diuisionem bonorum factam fuisse inter Monachos, eorumque Abbatem legitimum ex una parte, et Commendatarium, ut ita dicam, Abbatem illegitimum, atque, ut suspicor, militarem uirum, ex altera; idque iam contigisse sub Ludouico II Augusto. Inquit autem Rex, ut huiusmodi uiolentiam aliqua ex parte excuset: *Quia pro summa Reipublicae necessitate, pacisque tranquillitate eamdem diuisionem de rebus iam fati Monasterii factam cognoscimus.* Tum huic rapinae finem futurum sperare iubet, subdens: *interim, dum Deo opitulante ad pristinum reuocetur statum.* - - Ita uero in consuetudinem abiit diuisio haec bonorum Bobiensis coenobii, quorum portio a regibus in beneficium concedebatur cuipiam ecclesiastico, aut uni e saecularibus magnatibus (qui propterea Abba-comites apud nonnullos appellari consueuerunt) ut subsequentium regum nemo sibi religioni duxerit uestigia in hoc antecedentium constantissime sequi.

MVRATORII annotatio de bonis coenobiorum diuisis

et in saeculares uiros translatis.

§. L.

§. L.

§. L.

Monasterio S. Resurrectionis Placent. concedit Rex cellulam quamdam.

Suppetunt alia documenta, quibus Rex monasteriis se liberalem impertitus est. Angilbergae sorori, Imperatrici uiduae ad utilitatem monasterii monialium Placentiae ab ipsa fundati, concedit cellam cum ecclesia in loco nuncupato caput Trebiae in MVRATOR. antiq. Ital. t. V p. 501: cognitum fieri uolumus, Angilbergam diuc memorie Hludovvici piissimi Imperatoris fratris nostri et consobrini nostri Coniugem Augustam, dilectam sororem nostram, quoddam nouiter Coenobium Ancillarum Dei ad laudem et gloriam Dominice Resurrectionis infra muros Vrbis Placentinae in solo proprio pia deuotione fundasse. Ad cuius operis supplementum nos quoque ad honorem Dei, et eiusdem Fratris et Consobrini nostri amorem et nostrae mercedis augmentum, Cellulam quamdam haud procul ab eadem Vrbe Placentina sitam loco, qui Caput Trebie uocatur, in qua et Ecclesia Apostolorum Principis honori dicata consistit, et ut fertur, Monasticis quondam habitationibus adtributa, cum omni integritate sua ad famularum Christi usus praefato Monasterio clementi liberalitate conferimus, donamus atque largimur, et per hanc nostre auctoritatis paginam in ius et potestatem praenominati loci sollemniter transfundimus, confirmamus, roboramus, stabilimus cum uniuersis intrinsecis et extrinsecis, appendiciis, casis, et rebus mobilibus et immobilibus, ac promiscui sexus familiis ad ipsam Cellulam respicientibus, ut habeant illam famule Christi inibi militantes, et hoc nunc et deinceps, et possideant iure quieto ac pacifico absque ullius in posterum repetitione uel subtractione etc. IB. t. I p. 929 eidem monasterio bona quaedam tradit: Angilberga soror nostra amantissima, humiliter nostram petiit clementiam, quatenus terram iuris publici de Comitatu Placentino habentem iuges tredecim secus uiam publicam, quae ab urbe Placentia ad Placentinum portum ducit quaeque cohaeret ex parte Orientali conferto pomorum Monasterii sanctae resurrectionis, quod eadem Angilberga Augusta nostra a fundamentis construxit, atque molendinum unum iuxta Baselicam Sanctae Brigidae cum solo et decursu aquae a uia fluentis usque in fossam Augustam, simulque cum terra iuxta eundem molendinum sita et de praedicto Cometatu attinentem, habente scilicet per mensuram tabulas quadringenta, cui ab Oriente terra eiusdem Comitatis adiacet,

2\. terram iuris publici in comitatu Placentino.

§. L. ab Aquilone murus praefcriptae ciuitatis adhaeret, ab Occidente uero et Meridie uiae publicae cohaerent, caufa aeternae mercedis eidem Coenobio beatae refurrectionis propter fui commoditatem concederemus. Cuius deprecationi aurem clementiae noftrae inclinantes, praefcriptam terram usque ad iuges tredecim, nec non etiam praenominatum molendinum fimul cum terra fibi cohaerente, ficut per menfuram et fines atque cohaerentias habente tabulas quadringenta, uidelicet usque ad terram eiusdem comitatus, et murum ipfius ciuitatis, atque uias publicas decernitur, una cum ripa et alueo riui a uia decurrentis usque in iam dictam Foffam Auguftam, faepe dictum Monafterium iure proprietario habendam concedimus ac perpetuo aeternae remunerationis gratia confirmamus. Monafterio Chremifenfi, cuius, ut oftendimus, fortunas firmauit, noua adiicit piae largitatis documenta. Rex in RETTENPACHER. c. l. p. 34: nos pro diuini cultus amore, et reuerentia Sanctorum illius, cogitauimus quasdam res proprietatis noftrae tradere ad Monafterium, quod dicitur Chremifa, quod effe cernitur conftructum in honore Saluatoris Domini noftri Iefu Chrifti, in pago, qui dicitur Trungovve. Et hoc eft, quod illuc tradimus: id eft hubas quinque iacentes in pago nuncupato Tunahgovve, in uilla, quae uocatur Alburch, et Barfchalcum unum cum Huba fua in loco, qui dicitur Epilinga, cum terris cultis et incultis, agris, pratis, pafuis, fyluis, aquis, aquarumue decurfibus, et omnibus adiacentiis, et pertinentiis fuis. Haec autem omnia ex integro ad praefatum Monafterium per praefentem auctoritatem noftram tradidimus, atque de iure noftro, in ius et dominationem eius ea transfundimus, ut ab hodierna die et deinceps ob redemptionem animae noftrae et animarum genitoris et genitricis noftrae, nec non et animae dulciffimae coniugis meae, illuc perpetualiter pertineant, et Rectores et Praepofiti Monafterii illius inde faciant, atque difponant ad utilitatem eius, fecundum quod eis placeat, nullo unquam fucceffore noftro hanc traditionem noftram irrumpente, uel inquietante, fed Deo auxiliante perpetuis temporibus firma et inuiolabilis permaneat. Subuenit praeterea ecclefiae Ottingenfi regis munificentia apud HVND. P. III p. 42: pro redemptione animae noftrae ac coniugis parentumque noftrorum, quasdam res proprietatis noftrae in partibus Carentaniae, Sclauiniaeque regionis fitas. Ad fanctum Maximilianum confefforem Chrifti, nec non et ad fanctam Felicitatem, feptem filiorum marty-

3. Monafterio Cremifanenfi res tradit proprietatis fuae in pago Tunahgovve.

4. monafterio Ottingenfi res proprietatis in partibus Carentaniae etc.

martyrum et matrem, tradidimus, quorum corpora, in nouam nostrae aedificationis basilicam ad Otingas collocare in timore et amore Dei omnimodis curauimus; cui uenerabilis abbas Werinolphus praeesse dinoscitur, quatenus in luminaribus eiusdem ecclesiae et in alimoniis pauperum, seruorumque Dei ibidem degentium perpetualiter proficiant in augmentum. Dedimus namque ad praefatas Sanctorum Dei reliquias, locumque nominatum, curtem illam ad Trebinam cum domibus et uniuersis aedificiis, cum mancipiis infra curtem morantibus utriusque sexus nouendecim, cum mansis LXX, cum agris cultis, incultis, pratis, pascuis, syluis, aquis aquarumque decursibus, mobilibus, immobilibus, et cum omnibus pertinentiis et adiacentiis. Termini uero eiusdem nostrae donationis ita se concludunt. Tendunt in partes occidentales sursum per fluuium Traun usque in eum locum, qui uulgo dicitur ad Buochun: in aquilone inter duos lacus, (qui ibi sunt) se continent. Et in orientem iuxta illum lacum simulque cum lacu usque in eum locum ubi rubea petra e regione eiusdem loci prominet. Et in meridiem usque in riuulum, qui dicitur Durrenpach, et sic usque ad pontem Villach, insuper et montem Sikkovvna. Ad eundem locum praescriptum dedimus, quatenus haec omnia cum omnibus integritatibus suis, ad praefatos sanctos Dei, per hoc praesens praeceptum munificentiae nostrae, sine ulla diminuratione seu molestatione pertineat. Liceatque praenominato abbati suisque successoribus, easdem res ordinare, disponere per omnia, iuxta id quod ipsis fratribusque sub eis degentibus complaceat. §. L.

Apud PEZ. c. l. p. 27 Rex presbytero cuidam Iob res proprietatis suae hac lege donat, ut post obitum illius ad monasterium S. Emerami redeant: quidam fidelis ac dilectus presbyter noster, Iob nomine, culmen Serenitatis nostrae adiit, deprecans; ut ei quasdam res proprietatis in pago, qui dicitur Tonogeuue, in comitatu Engildeonis, in proprietatem donaremus. Nos uero libentissime petitionibus illius satisfacientes propter nimiam seruitutem illius, in nos exhibitam, per hoc praesens praeceptum nostrum in praedicto pago, et in uilla, quae uocatur Samutesbach, donauimus ei duas hobas in proprietatem cum octo mancipiis, cum terris cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, siluis, aquis, aquarumque decursibus. Omnia haec praedicto Iobo, dilecto presbytero nostro in proprietatem dedimus, atque de nostro iure in ius et dominationem eius transfundimus, ea uidelicet ratione, ut ab hodierna die, et deinceps hanc ipsam proprietatem omnibus

§. Monast. S. Emerami, res proprietatis in pago Tonogeuue, Iobo ad uitam datas.

§. LI. omnibus diebus uitae suae habeat, teneat atque possideat. Post obitum autem illius iubemus; ut res praedictae redeant in potestatem S. Emmerammi martyris Christi. Deo et sancto Bonifacio uillam proprietatis suae Gerstungen cum omnibus suis appendiciis et familia tradidisse dicitur Karolomannus in SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 291.

6. Monast. Fuldensi uillam Gerstungen.

§. LI.

Permutationem Rex approbat inter Hittonem, Abbatem Lunaelacens. susceptam et aduocatum eiusdem monasterii

Piarum caussarum opes distrahere non sinunt leges; quare ne permutatio quidem iniussu regis fieri poterat, ut omnis damni suspicio auerteretur. Sic Rex noster complacitationem quamdam inter Hittonem, Abbatem Lunaelacens. et monachos eiusdem monasterii ratam esse iussit in PEZ. c. I. t. I P. III p. 28. CHRON. LVNAELAC. p. 86: quidam uenerabilis ac dilectus Abbas noster, nomine Hitto petiit culmen serenitatis nostrae, ut sibi liceret quandam complacitationem agere cum Monachis in Coenobio, quod Maninsio dicitur, consistentibus: quod etiam constructum esse uidetur in honore B. Michaëlis Archangeli Domini nostri Iesu Christi. Nos autem petitionibus libenter illius aurem accommodantes, permisimus ita fieri, sicut rogauit. Et ideo praefatus Abbas cum manu Aduocati sui tradidit ad supradictum Monasterium proprietatem suam, qualem uisus est habere in loco, qui dicitur Sulzibach cum mancipiis V, cum domibus et caeteris aedificiis, cum terris, agris, pratis, uiis et inuiis, pascuis, siluis, aquis, aquarumue decursibus et cum omnibus integritatibus suis. Econtra uero tradidit Aduocatus S. Michaëlis Ato, memorato Abbati cum consensu et licentia omnium fratrum in eodem coenobio consistentium, omnia beneficia, quae Perhtrammus Presbyter cum sua proprietate complacitauit, usque ad finem uitae suae haberet, id est, ad Kekingon et ad Erlafu, et Chauinga, et Osteringa cum omnibus locis illuc pertinentibus, et cum omnibus integritatibus suis, id est: cum mancipiis utriusque sexus, cum domibus et caeteris aedificiis, cum terris, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, siluis, aquis, aquarumque decursibus. Omnia uero haec praedictus Aduocatus Hittoni Abbati tradidit ea ratione, ut post obitum memorati Presbyteri usque ad finem uitae suae in proprietatem haberet atque possideret, et post discessum eius omnia cum integritate ad praefatum Coenobium conuerterentur meliora. Sed pro firmita-

firmitatis gratia idem Abbas popoſcit ſerenitatem noſtram, ut praeceptum noſtrum ſuperadderemus, ut illius complacitatio firma et inconcusſa perſiſtere potuiſſet. Nos uero uoluntarie petitionem illius ſuſcipientes per hoc praeſens praeceptum noſtrum ſancimus, atque iubemus, ut quod ille ad iam dictum Monaſterium tradidit, ut hoc deinceps illuc perpetualiter aſpiciat, et quod ipſe Abbas ab eodem Coenobio ſuſcipit, hoc omnibus diebus uitae ſuae habeat, teneat, atque poſſideat in proprietatem cum omni integritate ſua, ea uidelicet ratione, ut poſt obitum illius redeant cum omnibus adiacentiis ſuis meliorata ad praefatum Monaſterium, nullo umquam ſucceſſore noſtro hanc traditionem inrumpente: ſed Deo auxiliante perpetuis temporibus ſalua et inconcuſſa permaneat. Addamus aliam complacitationem inter Ambrichonem, epiſcopum Ratisbon. et Hittonem abbatem Lunaelac. a rege corroboratam in PEZ. c. l. p. 26: quidam uir uenerabilis Embricho Reginae Vrbis epiſcopus, nepos que illius Hytto, Abbas Monaſterii ad Lunae Lacum noſtram adierunt excellentiam unacum aduocatis atque primatibus S. Emmerammi, martyris Chriſti, poſtulantes, ut ipſis per noſtrae licentiae conſenſum quandam aptam, utilemque complacitationem facere licèret. Tradidit itaque idem praefatus Abbas Hitto per conſenſum noſtrum atque Epiſcopi praefatae ſedis, totiusque familiae ipſius Eccleſiae ad Sanctum Dei martyrem Emmerammum proprietates ſuas, quales habuit ad Pergen iuxta Huſhuſan et Adalbrichinchouan iuxta Rocchingan in manum praedicti antiſtitis aduocatique illius Gundperti cum curtibus, aedificiis, mancipiis utriusque ſexus, pecudibus, domibus, agris cultis et incultis, ſiluis, aquis, aquarumque decurſibus, pratis, paſcuis, quaeſitis et inquirendis, mobilibus et inmobilibus, et quae in poſterum in ipſis locis adaugeri potuerint, omnia illuc transfundebat atque donabat, ea namque ratione, quatenus beneficia, quae prius habuit de praefatae ſedis Epiſcopo iam iamque dicto, id eſt: Lentinchouan, Rodratinchoua, Aregiſinchoua, Hardheim, Eſcinbach, Ergoltesbach, Coginbach, Benninchoua, Pitenchoua cum uniuerſis pertinentiis atque adiacentiis eorundem locorum firmiter in proprietatem teneat, atque poſſideat, unacum ſupra nominatis atque traditis proprietatibus usque in finem uitae ſuae ſine ulla diminoratione uel mutatione. Poſt obitum uero ſuum integriter cuncta maneant in poteſtate S. Emmerammi, et prouiſoris eiusdem Eccleſiae.

§. LI.

2. inter Ambrichonem, epiſcopum Ratisbon. et Hittonem, abbatem Lunaelac.

§. LII. 3. inter eundem episcopum et Adalfridum.

Cuius rei gratia hoc praesens praeceptum nostrae auctoritatis scribere iussimus, per quod decernimus, atque omnino iubemus, ut haec ipsa complacitatio per cuncta tempora inuiolabilis permaneat. Nec eam taceamus complacitationem, quam apud PEZ. c. l. p. 247 permittente Rege deprehendimus peractam: comperiat plurimorum sagacitas fidelium, qualiter quidam Regis uassus, uir quoque uenerabilis nomine Adalfridus tradidit ad S. Emmerammum portiones haereditatis suae exinde conplacitando beneficium quoddam. Tradidit igitur paulo superius commemoratus nobilis ad praefatum sanctum Dei martyrem proprietates suas, quales habuit ad Gimundin et ad Adinhard. Cum areis namque ac domibus, territoriis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, et mancipiis VIII. id est, Ditolf, Hiltipirc, Rihhilt, et filii eius duo, Liutto, Gerhoh, Perehtman. Omnia integriter illuc transfudit in manum reuerentissimi Praesulis Ambrichoeis, aduocatique eius Gundberti. Ea uidelicet ratione; quatinus beneficium ad Vtilinga firmiter in proprio obtineat usque ad finem suum. Post obitum uero suum ex integro relaxetur in pristinam potestatem. Hoc autem actum est cum consensu praedicti prouisoris sanctae Dei Ecclesiae, strenuissimo Rege Karlomanno permittente iam anno secundo regnante in Bauuariorum regione, in Longobardorumque primo. Et isti sunt, qui hoc per aures tracti testificantur etc.

§. LII.

Mundiburdii ac immunitatis tabulae indulgentur monasterio Ticinensi S. Mariae Theodotae.

Religiosa collegia tutelae regis se commendare ualde studebant; quum uarias cum illa coniunctas nossent immunitates. Praeceptum immunitatis Ticinensi Parthenoni S. Mariae Theodotae concessum promit MVRATOR. t. V p. 945: quidam uenerabilis uir Heimo Episcopus Bellonensis Ecclesiae adiit celsitudinem nostram, postulans, ut quoddam Immunitatis praeceptum sorori suae Rihsuindae Abbatissae Monasterii Sanctae Mariae Dei Genitricis, quod dicitur Theodotae, situm in Vrbe Ticinensi, pro diuersis utilitatibus eiusdem Monasterii fieri iuberemus. Nos uero eius petitiones rationabiles fieri conspicientes, hoc Immunitatis Praeceptum praefatae sorori suae conscribere iussimus. Per quod omnino determinantes iubemus, ut eadem Abbatissa praenominata, soror uidelicet iam dicti Episcopi, et dilecti fidelis nostri, degens sub Regula Sancti Benedicti,

dicti, id Monasterium cum omnibus adiacentiis, iure ac legaliter adquisitis, usque in finem uitae suae teneat atque possideat. Insuper ergo omnes res qualcumque Monasterium idem longo tempore possedit, aut postea iuste ac legaliter tam emptione, donatione, quam fidelium oblatione adquisiuit, ac deinceps iuste et legaliter adquirere potuerit, tranquillo iure per hoc nostrae auctoritatis Praeceptum teneat. Et ut liceat eidem Cenobio secundum Regulam Sancti Benedicti de propria Congregatione Abbatissam eligere: sintque cunctas res eiusdem Monasterii tam homines quam cetera pertinentia sub Regali seu Imperiali Immunitate defensae. Et si necessitas fuerit, de rebus et familiis ipsius per inquisitionem Regalem rei ueritas approbatur. Haec uero omnia, quae praelibauimus, et quaecumque antecessores nostri felicissimi Imperatores Hlutharius uidelicet Patruus noster, et Hludouicus Consobrinus noster, per praecepta Immunitatis, atque illorum confirmationis eidem sancto loco contulerunt, pleniter atque securiter, salua omni iustitia eiusdem Monasterii, per praesentem auctoritatem nostram ob amorem Dei, Deique genitricis Mariae, nec non et uenerabilem petitionem dilecti fidelis nostri Heimonis, concedimus atque confirmamus. Adimus huic chartae praeceptum regis nostri tutelare monasterio sanct. Christinae concessum in BALVZ. t. II Capitul. pag. 1504: quod nos tam diuino tacti instinctu quam sempiternae retributionis compulsi intuitu ad repropitiandum nobis nostrisque parentibus coelestem Regem et dominatorem omnium, beatae uirginis et martyris Christinae coenobium in Italico regno constructum haud procul a curte regia, quae Ollona dicitur, ubi uenerabilis Abba Trasoaldus praeesse uidetur, cum omnibus qui sub cura et ditione ipsius sunt famulis Christi, cunctisque rebus ac familiis ad eundem locum respicientibus, sub nostrum mundeburdum et perennem tuitionem suscepimus. Confirmamus quoque solemniter et per hanc nostrae auctoritatis paginam corroboramus quicquid eidem uenerabili monasterio in rebus mobilibus et immobilibus a tempore constitutionis suae usque in praesens ex dono priscorum Regum Reginarumque tam antecessorum quam propinquorum nostrorum seu aliorum quorumlibet fidelium largitione, collatione, uel qualicunque oblatione diuina pietas contulit aut largiri dignabitur in posterum, ut habeant illud atque possideant famuli Christi iure quieto ac pacifico sub nostrae im-

§. LII.

2. S. Christinae.

§. LII. munitatis protectione illaesi iugiter permanentes, et pro nostri statu regni altissimum rogantes, omni nostra heredumque nostrorum ac successorum molestatione, inquietudine, uel subtractione remota. Volumus denique ut quotiescunque uel undecunque opus habuerint, de rebus et famulis eiusdem monasterii tamquam de dominicatis nostris per publicos exactores inquisitio fiat. Illud quoque omnimodis interdicimus, ut in domibus et in cellulis eiusdem coenobii ex hoc nunc et in posterum nullus mansionaticum, teloneaticum, ripaticum, aut aliquas publicas functiones exquirere audeat; nullamque in commenditis eorum liberis ac seruis, massariis, libellariis, aldionibus contra legem uiolentiam inferat, aut eos potestatiue distringere aut pignorare praesumat. Quod qui fecerit, subiectam immunitionis nostrae poenam componere cogatur. Quia uero supra taxatum monasterium cum sit aliis substantia in fame, et tamen hospitum et peregrinorum susceptioni paratissimum, ob hoc ad maiorem nostrae mercedis emolumentum conferimus atque donamus ad Dei seruorum inibi degentium supplementum partem terrae de gualdo nostro quod Susmate dicitur, et pertinet de curte regia Salluciola, et est per mensuram legitimam ad iuges centum quinquaginta de terra permisona, habens fines ab ortu solis ipsum gualdum Susmate, et massarius praedictae curtis Salutiolla a meridie et occidente uallem Guidam et Lenatum percurrentem ab Alapallone locum et gualdum Susmate. Ipsam terram per infras - - - - praefato sanctuario mancipamus atque largimur in perpetuum possidendam, omni publica repetitione sopita.

9. Brixiensi S. Saluatoris. In MARGARINI bullario Casinensi t. II p. 34 monasterium S. Saluatoris Brixiae ab incommodis solitis liberatur: Ermengarda Abbatissa ex Monasterio Domini Saluatoris in Vrbe Brixia, quod dicitur nouum, per manus Venerabilis Episcopi Antonii eiusdem Ciuitatis, detulit obtutibus nostris praecepta immunitatis eiusdem praefati Monasterii, non solum Caroli Bisaui nostri, Magnique Augusti, sed et omnium antecessorum nostrorum Venerabilium Imperatorum, usque ad nos; postulans, ut ipsa praecepta piissimorum Augustorum per nostram Regalem confirmaremus auctoritatem: Nos uero ob amorem Domini, et Saluatoris nostri iussimus hoc praeceptum nostrae immunitatis fieri, per quod decernimus, atque omnino iubemus, ut nullus Iudex publicus, uel quislibet de Iudiciaria potestate, tam Curtes, quam res supradicti Monasterii, quae nunc tempore, legitimo ordine posside-

possidere uidetur, uel ea, quae diuina pietas adhuc ibi augere uoluerit, ad causas audiendas uel freda exigenda, seu mansiones, aut paratas faciendas, uel fideiussores tollendos, neque ullas redhibitiones publicas requirendas, nullo umquam tempore ingredere, uel exercere ullatenus praesumat; sed sub immunitatis nomen, cum omnibus fredis concessis, liceat Rectricibus ipsius Monasterii quiete uiuere, et sedere, et pro remedio animarum nostrorum Parentum, ac pro nobis, Coniuge, et prole misericordiam Dei iugiter exorare. Insuper concessimus ad id Monasterium per hoc nostrum praeceptum, pro nostra aeterna mercede, Curticellas, quas ipsa petiit praedicta Abbatissa, id est Canellas, Bogonago, Trepentio, et Piscaria de Sermione, et Curticellas, quas Aduocatus debet habere, id est campum Gumulfi, Perrego, Prato Capnoli. Haec enim omnia, cum omnibus integritatibus earundem rerum, et cum omnibus pertinentiis, et adiacentiis suis mobilibus, et immobilibus, quaesitis, et inquisitis ad id Monasterium tradimus, atque transfundimus, quatenus sine ulla molestatione, uel minoratione alicuius, sub nostrae immunitatis nomen, illuc perpetualiter ad sustentationem Ancillarum ibidem Deo militantium pertineant, et in aucmentum proficiant. §. LIII.

§. LIII.

Res a Carolomanno uiuente patre gestas iam exposuimus §. XXII sq. Dum post obitum Ludouici Germanici Ludouicus filius cum Carolo Caluo arma confereret, Carolomannus nec ad fratres, nec ad patruum suum Carolum Imperatorem, sicut ei mandauerat, uenit, occupatus in belligeratione contra Winidos. Ita ANNALES BERTIN. ad a. 876. ANNALES FVLDENSES addunt: Carlmannus et Hludovvicus atque Carolus Ludouici regis filii in pago Reciensi conuenientes, paternum inter se regnum diuiserunt, et sibi inuicem fidelitatem seruaturos esse sacramento firmarunt, cuius sacramenti textus theutonica lingua conscriptus in nonnullis locis habetur. ANNALES METENSES haec ita explicant: post haec conuenerunt tres supradicti fratres in loco, qui dicitur Saulifelt, ibi diuiserunt paternum regnum: Carolomannus sortitus est Baioariam, Pannoniam, et Carnuntum, quod corrupte Carantanum dicitur, nec non et regna Slauorum, Beheimensium et Marahensium: Ludouicus

Regni administratio politica.

Ludouici Germanici filii regnum paternum inter se diuidunt.

§. LIII. Orientalem Franciam, Thuringiam, Saxoniam et partem regni Lotharii: porro Carolus Alemanniam et aliquas ciuitates ex regno Lotharii. De loco Saulifelt sententiae diuersae. Alii eum in Thuringia quaerunt, alii in regno Lothariensi. A uero propius abesse uidentur, qui pagum Reciensem maioris pagi Nordgouiae partem, et Sualefeldam ad Almonam in dioecesi Eistettensi sitam existimant. Conf. FALKENSTEIN. in analect. Thuringo-Nordgauiens. P. VIII n. 4 *von der a. 976, von des Königs Ludouici I oder Germanici drey nachgelassenen Söhnen, Carolomanno, Ludouico und Carolo auf dem Nordgau vorgenommenen Reichs- und Länder-Theilung.* Carolomannus deinde de regno Italiae acquirendo cogitauit. Felices eius progressus ANNAL. FVLD. ad a. 877 commemorant: Carolus Galliae tyrannus, aestiuo tempore cum exercitu Italiam petiit, et Ticini residens magnopere nisus est, qualiter Carlmanno illuc aduentanti aditum denegaret in illam prouinciam. Carlmannus uero cum manu ualida Noricorum diuersorumque Sclauorum Italiam ingreditur, contra Carolum dimicare uolens. Quod cum Carolus comperisset, ilico (iuxta consuetudinem suam) fugam iniit. Omnibus enim diebus uitae suae ubicunque necesse erat aduersariis resistere; aut palam terga uertere, aut clam militibus suis effugere solebat, et in eodem itinere dysenteriae morbo correptus, cum magna periit tristitia. - - - Carlmannus optimates Italiae ad se uenientes suscepit, et dispositis, prout uoluit, regione, reuersus est in Baioariam. ANNALES BERTIN. in huius quoque rei narratione nimium indulgent Carolo in detrimentum ueritatis: „nunciatum est non incerta relatione, Carolomannum Hludovvici fratris sui filium cum maxima multitudine bellatorum super eos uenire. Quapropter relinquentes Papiam, uenerunt ad Tardunam. Et consecrata Richildis a Papa Ioanne in Imperatricem, mox retrorsum fugam arripuit cum thesauro uersus Moriennam. Imperator autem aliquandiu una cum Ioanne Papa in eisdem locis immorans, expectauit Primores Regni sui, Hugonem Abbatem, Bosonem, Bernardum Aruernicum Comitem, itemque Bernardum Gotiae Markionem, quos secum ire iusserat. Qui una cum aliis Regni Primoribus (exceptis paucis, et Episcopis) aduersus eum conspirantes coniurauerant. Et comperiens eos non uenturos, ut audierunt ipse, et Papa Ioannes appropinquare Carolomannum, Imperator post Richildem fugam arripuit, et Papa Ioannes uersus Romam concite

2. **Carolomannus regno Italiae potitur.**

concite festinauit. Per quem Carolus Imperator imaginem Saluatoris in cruce fixi ex auro multi ponderis fabrefactam, et gemmis preciosis ornatam, Sancto direxit Petro Apostolo. Carolomannus uero mendaci nuncio audiens quod Imperator, et Papa Iohannes super eum cum multitudine maxima bellatorum uenirent, et ipse fugam arripuit per uiam, quam uenerat. - - - Carolomannus pene usque ad mortem infirmatus, et lectica delatus ad propria, per annum ita iacuit, ut a multis fuerit desperatus.„ Turbatus Italiae status regisque nostri fortuna describitur etiam in formulis uet. Alsaticis. Nam c. XXVI Brixiensis ecclesiae pastor (qui forte Antonius erat, ex Iohannis VIII P. epistolis notus) dilectissimo et religiosissimo consacerdoti et firmissimo amico N. episcopo ita scribit: Obsecro fidelitatem uestram, ut ueraciter mihi et diligenter demandare dignemini, quomodo se summa rerum habeat, quam pacati inter se Domini nostri Reges sint, id est filii Hludouici, qualemcunque pacem ad consobrinum suum filium K. conseruent: *quia nos habitatores Italiae, et potius inquilini seu quod potissimum ueritas ipsa testatur, praeda nunc horum, nunc illorum, aegre nimis expectamus, donec inter se concorditer adinueniant, cuinam prouinciam illam concedere uelint; ut illi, prout oportet, singulariter subiiciamur.* Episcopus ille anonymus cap. XXV respondet: De perturbatione uero Italiae tum propter uestram et Ecclesiarum Christi inquietudinem et uastationem, tum etiam propter nostra detrimenta nimium contristamur: quia pauperrima et arida prouincia nostra quid amplius habitura est matre diuitiarum suarum direpta. Sed Dei misericordia confidimus hanc tempestatem in breui serenandam; nam sicut demandastis mihi, ut de Regni pace et statu uobis certi aliquid significarem, et qualem pacem ad inuicem inseruarent, tres fratres filii nostri Domini Hludouici, et utrum nepotem et consobrinum, immo compatruelem suum filium K. in societatem suam asciuissent? notum facio dilectioni uestrae, quia tres illi fratres, ita se mutua charitate complectuntur, ut summam Trinitatem, mediam inter illos diuersari credamus. A Deo omnia, quae ad illos seu priuato, seu publice pertinere uidentur, humanas res uota supergrediuntur: et unusquisque eorum si posset, et potest fieri, plus alios quam se ipsum diligit, et diligeret. *Et Domnus quidem K. cum fratre Hl. Hludouici iunioris, id est Galliam Lugdunensem et Treuirim cum omni Mosellana regione, nec non Agrippinensem Prouinciam, et Burgundioniam* *inter*

§. LIII.

Formulae uet. Alsat. de turbis loquuntur Italiae.

§. LIII.

quas Carlmanno regenda committitur.

inter se diuidendas acceperunt. Italiam uero et Thusciam, et omnem Campaniam Domno K. regendas commiserunt, qui etiam modo sanitate indulta, et indepta, quandocius uos per gratiam Dei uisitabit, et omnem aduersarium et praedonem de uestra prouincia fugabit.

3. Partem regni Lotharii reddit Carlom. Fratri Ludouico.

A. 878 Carlmannus partem regni Hlutharii, quam priori anno a fratribus sibi retinendam acceperat, Hludouuico reddidit. - - -

4. Lamberto et Adelberto auxiliantibus, Romani Carolomanno sacramentum fidelitatis exhibere coguntur. Pontifex Bosoni comiti regnum Italiae tribuere tentat.

Lantbertus Witonis filius, et Adalbertus Bonifacii filius Romam cum manu ualida ingressi sunt, et Iohanne Romano Pontifice sub custodia retento, optimates Romanorum fidelitatem Carlmanno sacramento firmare coegerunt. Quibus inde discedentibus idem Pontifex domum sancti Petri ingressus, omnes thesauros quos ibi reperit, ad Lateranis transtulit, et altare sancti Petri cilicio cooperuit, et cuncta ostia eiusdem Ecclesiae clausit, nullumque ibi officium ad Dei cultum pertinens per plures dies celebratum est, et (quod dictu nefas est) omnibus undique illuc causa orationis conuenientibus negabatur introitus, erantque ibi omnia confusa. Memoratus autem Pontifex conscensis nauibus per mare Tyrrenum regnum Caroli intrauit, ibique per totum pene moratus est annum. Tandem assumpto Bosone Comite, qui propria uxore ueneno extincta, filiam Hludouuici Imperatoris de Italia per uim rapuerat, cum magna ambitione in Italiam rediit, et cum eo machinari studuit, quo modo regnum Italicum de potestate Carlmanni auferre, et ei tuendum committere potuisset. PETRVS bibliothecarius in hist. Franc. ad a. 878 mens. Ianuar. inquit: Lanthbertus, Widhonis filius, et Adalberthus, Bonifacii filius, ualida manu Romam uenerunt, Pontificem uinculis redegerunt. Primores populi Romani coegerunt, ut Carlomannus pro Caesare haberetur.

5. Carolomannus moribundus regnum et suos Ludouico fratri commendat.

ANNAL. FVLD. ad a. 879: Hludouuicus Rex natale Domini celebrauit in Forahheim, inde in Baioariam profectus est inuisere Carlmannum, qui graui detinebatur infirmitate. Nam paralysi morbo correptus usum loquendi amisit. Ibique optimates eiusdem regionis ad se uenientes suscepit, ea uidel. ratione, ut post obitum Carlmanni nullum alium super se regem susciperent, uel regnare consentirent. - - - - Carlmannus autem tandem Hludouuicum ad se accersiuit, et quoniam loqui non poterat, ei seipsum et uxorem et filium uniuersumque regnum scripto commendauit. Cui Rex Episcopatus et Abbatias et Comitatus ad seruitium delegauit; et disposita, prout uoluit, regione, rediit in Franciam.

§. LIIII.

§. LIIII.

§. LIIII. LV.

Quisquis Carolomanni diplomata accuratius intueri haud grauatur: is uaria, quae ad ſtatum cum publicum, tum priuatum illuſtrandum ualeant, deprehendet. Multa iam in re diplomatica Ludouici Germanici delibauimus. Nunc digitum tantummodo ad aliqua loca intendere liceat. Saepiſſime reges emolumenta fiſci concedunt ecclesiis. Charta Carolomanni in MVRATOR. c. l. t. I p. 927 commoda iſta ſpeciatim enumerat: *annonam, uinum, caſeum, pullos, oua, caſtanearum fructus que meſſis que lentibus gignitur pluſtatica* (obſcura) *calcem, uenationes*. Huiusmodi bona fiſci interdum dicuntur *ius publicum*. In VGHELL. t. II p. 145 rex largitur Wibodo, epiſcopo Parmenſi, *omne ius publicum et teloneum*, *atque diſtrictum eiusdem ciuitatis et ambitum murorum in circuitu*, *nec non et pratum regis non longe ab ipſa eadem ciuitate in integrum ſicut noſtrae publicae ac regiae pertinet poteſtati*. *Terram iuris publici* in comitatu Placentino accipit monaſterium S. Reſurrectionis, in MVRATOR. c. l. t. I p. 929. Mundeburdium regium in coenobio Bobienſi id efficiebat, ut *monachi nullas publicas excubias*, *nullas paratas uel angarias facere ſiue perſoluere cogantur*, *nullas pontium nouas uel ueteres ſtructiones ſeu reſtructiones cogere uel renouare compellantur*. A terris ac reditibus fiſci, quae quidem ad imperium, non autem ad dominium regis, pertinent, diſcernuntur bona hereditaria ac res proprietatis regis, de quibus rex, ut liber rerum ſuarum arbiter, ſtatuit. Sic et *loca hereditatis ſuae* monaſterio Chremiſenſi tradidit. RETTENPACHER p. 32. *Territorii* in loca Deo dicata translati termini diligenter ſignabantur, accitis comitibus, qui illud uel *circumequitarent*, uel *circumirent*. RETTENPACHER. c. l. Seruos dono datos fuiſſe, notiſſimum. *Barſchalcum* unum cum huba ſua acquirit monaſterium Chremiſenſe apud RETTENPACHER. p. 34. *Schalc* ſeruum ſignificat; *bar* uero liberum. Hinc conficitur, *barſchalcos* melioris conditionis reliquis ſeruis fuiſſe. Quum ſerui ac liberi ſimul eſſe nequeant, medium genus hominum libertorum ſcil. conſtituere uidentur. uid. SCHILTERI gloſſar. h. u.

1. Iura fiſci.
2. ius publicum.
3. Res proprietatis.
4. Barſchalci.

§. LV.

Minarum atque poenarum formidinem non omittunt tabulae Carolomanni. HVND. t. III p. 42: *Si quis uero (quod abſit) hoc praeceptum*

Poenarum formido.

§. LVI. *ceptum donationis nostrae infringere dispofuerit: primum iram Dei sanctorumque eius incurrat, et in die iudicii tremendi, pro hac ipsa temeritate redditurus rationem ante Dominum fiat.* DACHER. t. II fpicileg. p. 938: *Si quis uero, quod minime credimus, ipsa sua loca, eorumque pertinentia, seu seruos Dei inibi supernae famulantes Maiestati laedere aut inquietare, seu ex collatis minuere uel auferre praesumserit, duplum eis restituat, insuper componat pro praesumptione pondera auri probatissimi libras duodecim.* MVRATOR. t. V antiquit. Ital. p. 502: *Si quis autem, quod non credimus, ex heredibus uel successoribus nostris hanc nostram in diuino famulatu donationem atque munificentiam infringere aut uiolare temptauerit, centum libras auri probatissimi componere compellatur, medietatem Palatio nostro, et medietatem supra taxato uenerabili loco, et quod repetit, irritum sit.* IBID. t. V p. 946. MVRATOR. c. l. t. I p. 930: *Quod si quis contemptor, aut uiolator extiterit huius Praecepti, et res easdem iniuste inuadere presumpserit, aut Seruos uel Ancillas iniuste constrinxerit, seu et Liberos homines res illas possidentes, trecentos Mancusos auri rectissimi ponderis exsoluat, medietatem Palatio nostro etc. Mancusas* fiue mancufos a *marcis* haud differre, docere conatur DV FRESNE in gloffario hac uoce. Charta VGHELLIANA t. I p. 799 utitur etiam uocabulo *marcae*, quod tabulis noftris reliquis obfcurum. In diplomate BALVZIANO capitular. append. p. 1505 et in VGHELLIANO t. II p. 146 mulcta dimidia *Camerae* regis inferri iubetur, quae in aliis tabulis *palatio* regio uindicatur.

§. LVI.

Preces. Pro beneficiis in collegia religiofa collatis Rex, ritu antiquo, preces piorum poftulat atque exfpectat. In DACHERII t. II Spicileg. p. 398: *Sed liceat eis quiete uiuere, et pro nobis ac pro nostris antecessoribus semper ipsam exorare sanctam Trinitatem, in cuius honore haec ipsa eorum Ecclesia constat esse dicata.* MVRATOR. t. V antiq. Ital. p. 502: *altissimum Dominum iugiter exorantes tam pro nostre anime salute, quam et pro diue memorie genitoris, fratris, ac consobrini nostri piissimorum Principum eterna requie.* IBID. t. VI p. 305: *quae nos uniuersa idcirco concessimus et perdonauimus pro nostra et Coniugis nostrae, nec non piissimorum Antecessorum nostrorum salute, totiusque regni nostri augmento et stabilimento, deuotius et delectabilius, omnia exclusa necessitati causa uel*

uel occaſione ualeant ſupplicare. IBID. t. V p. 946: *Liceatque eidem ſanctae Congregationi perpetualiter quiete et ſecuriter ſine ulla moleſtia et inquietudine pro nobis ac coniuge noſtra, diuinam exorare clementiam.* MARGARINI bullar. Caſin. t. II p. 34: *Sed ſub immunitatis nomen, cum omnibus fredis conceſſis, liceat Rectricibus ipſius Monaſterii quiete uiuere, et ſedere, et pro remedio animarum noſtrorum parentum, ac pro nobis, Coniuge, et prole miſericordiam Dei iugiter exorare.* §. LVII. LVIII.

§. LVII.

In calce tabularum mentio fit, ut moris eſt, ſubſcriptionis et annuli. Vocabulum *ſigillare* nunc frequentius adhibetur: *Et ut haec auctoritas noſtrae confirmationis (donationis, largitatis, complacitationis) firmiorem in Dei nomine habeat tenorem (uigorem), manu propria noſtra ſubter eam confirmauimus et annulo noſtro ſigillari (aſſigillari) iuſſimus.* In MVRATOR. t. I antiquit. Ital. p. 932 legimus: *Et ut uerius credatur, diligentiusque ab omnibus obſeruetur, manu propria ſubter confirmauimus et annuli noſtri impreſſione inſigniri praecepimus.* In BALVZ. append. t. II cap. p. 1504: *Et ut haec noſtra promulgatio ſiue largitio perenni ſtabiliatur robore, manus noſtrae monogrammate ſubter illam adnotamus et ex annulo noſtro inſigniri iuſſimus.* In MVRATOR. c. l. t. V p. 501: *Vt autem hoc noſtrae auctoritatis atque largitatis praeceptum pleniori robore cumuletur, manus proprie adnotatione inſignitum annulo noſtro ſigillari praecepimus.* VGHELLIANA charta t. V Ital. Sacr. p. 699 ut in reliquis, ita etiam in hac formula nonnihil habet inſueti: *ſigillo noſtro ſigillari iuſſimus.*

Subſcriptionis et annuli mentio.

§. LVIII.

Subſcriptio regis his uerbis plerumque concepta reperitur: *Signum domini Karlomanni Sereniſſimi regis.* In DACHERII ſpicil. t. II p. 938 exſtat: *ſignum manus Domni Carlomanni Sereniſſimi regis.* Vox *Domini* interdum omittitur aut certe deſideratur. *Sereniſſimi* elogium aliquando commutatur cum uocabulis *inuictiſſimi* et *piiſſimi.*

Subſcriptionis regiae formula.

Quod ad ipſum ſignum ſiue monogramma attinet, MVRATOR. t. I antiquit. Ital. p. 928 memorat, PANVINIVM in libro de Roman. principibus duplex Carlomanni monogramma attuliſſe. Haud rarum, diuerſa unius eiuſdemque regis reperiri monogrammata; ſed

2. Monogramma duplex.

§. LVIII. unum uerum, reliqua falsa. At in chartis Carolomanni, quod utique singulare, duas saltem monogrammatum figuras inter se dissimiles admittere necesse habemus, nisi codicillos sinceros in discrimen perperam uelimus adducere. Alterum scilicet et frequentius schema, fundamenti instar habet literam M, literis reliquis uel affixis uel appositis. uid. n. 4. Exhibetur istud in MVRATOR. t. I antiq. Ital. p. 929 et t. V p. 945. HVND. Metrop. Salisb. t. III p. 42. Ab hac forma non recedunt exempla in MVRATOR. c. l. t. I p. 931 et t. V p. 501 allata, nisi quod prius sustentaculum literae M oblique positum conspiciatur ac litera N alio charactere signetur. uid. n. 5. Alterum uero monogrammatum Karlomanni genus literis K et N iuxta se positis ac linea transuersa connexis constat; reliquae literae adduntur, ut effigies n. 6 ostendit, quam in MVRATOR. c. l. p. 927 pictam deprehendimus. Sed, ut uerum fateamur, *Karlomannus* inde uix potest colligi, ac litera I superflua uidetur. Chartae VGHELLIANAE (t. I Ital. sac. p. 145), non extra omnem teli critici iactum positae, monogramma adiicitur ad priorem speciem minus accurate delineatum. uid. n. 7.

3. de monogrammate uetustae alicuius picturae.

In Archiuo ecclesiae Romanae S. Paulli asseruatur codex bibliorum ab Ingoberto Carolo Regi oblatus. Praefigitur codici imago regis in folio sedentis. Sinistra globum imperii monogrammate signatum tenet. Reliqua exhibet figura in MABILLONII Itinere Italico cernenda, unde eam ECCARD. Commentar. rer. Franc. t. II p. 623 indidit. Adscripti sunt uersus:

Rex Coeli dominus solita pietate redundans,
Hunc Carolum Regem terrae dilexit herilem.
Tanti ergo officii ut compos ualuisset haberi,
Tetrasti impleuit uirtutum quatuor almo,
Imminet hic capiti de uertice cuncta refundens.
Denique se primum, tunc omnia rite gubernat,
Prudenter, iuste, moderate, fortiter, atque
Hinc inde angelico septus tutamine sacro,
Hostibus ut cunctis exultet pace repulsis.
Ad dextram armigeri praetendunt arma ministri,
Ecclesiam Christi inuictus defensor in aeuum,
Armipotens magnis quis ornet saepe triumphis.
Nobilis ad laeuam coniux de more uenustat,
Qua insignis proles in regnum rite paretur.

Sequitur

Sequitur deinde Prologus libri, a MARGARINO integer relatus, in §. LVIII. quo inter caetera haec leguntur:

Haec namque inuenies praesenti pagina libro,
Quem tibi quemque tuis Rex Carolus ore serenus
Offert, Christe, tuisque cliens et corde fidelis.
Eius ad imperium deuoti pectoris artus
Ingobertus eram referens et scriba fidelis,
Graphidas Ausonios aequans superansque tenore
Mentis, ut auri comum decus illi crescat in aeuum:
Quem fecit priscos Christus transire Monarchas,
Et sibi cognouit, duce Christo, sceptra tenere.

CORNELIVS MARGARIN. in inscriptionibus antiquis basilicae S. Pauli, NICOL. ALEMANNVS in libro de parietinis Lateranensibus, et PAPEBROCHIVS in hac pictura Carolum M. sibi uidere uidentur. MABILLONIVS nihil hic certi pro Carolo M. neque pro Caluo elici posse putat. ECCARDVS cit. loc. ostendere conatur, certi quid pro Carolomanno Rege concludi posse. „Nomen eius „in Monogrammate clare satis extat. Carolomannus prole carebat, „eam tamen ex Regina, Ernesti Ducis filia, sperabat. Hinc conue-„nit in eam uersus uotiuus: *Qua insignis proles in regnum rite paretur.* „Hoc uero uoto neque Carolo M, neque Caluo opus erat, qui pro-„lem habebant. Conuenit etiam Carolomanno, quod *hostes pace* „*repulerit;* ii enim, qui aduersi erant, Carolo Imp. mortuo, in pace „ad ipsum Papiam uenerant. *Cognouit* Carolomannus *duce Christo* „*sceptra tenere*, qui in Diplomate Casauriensi dicit, *Deo duce* se regnum „Italicum obtinuisse et Papiam uenisse. Nec turbare nos debet, „quod Carolomannus in uersibus *Carolus* appellatur, *Carolomannus* „enim diminutiuum est nominis *Caroli;* et EVTROPIVS Presbyter, „uetus scriptor, eundem Carolomannum *Carolum* uocat. Assumen-„dum Ingoberto hoc nomen fuit, quia illud *Carolomanni* uersum com-„mode non ingrederetur.„ Monogramma, quod uid. n. 8, Eccardo haec uerba exprimere uidetur: CAROLOMANNVS REX BAioariae. BA illud quidem inferius in monogrammate extans ceteris obscurius est.

§. LVIIII.

Archicancellarius unicus Theotmarus.

Karolomanni nostri tabulas recognouit Archicancellarius unicus ac perpetuus *Theotmarus*, Archicapellanus et Archiepiscopus Iuuauensis, quem deprecante rege pallium a pontifice impetrasse, diximus §. XXXXVII, 2. De controuersia inter hunc antistitem et Methodium, Marauensis ac Pannoniensis ecclesiae metropolitanum, agitata, uid. HANSIZ. Germ. facr. t. II p. 139 sq. add. epistola Theotmari Iuuauensis, ecclesiae archiepiscopi, aliorumque episcoporum ad Iohannem Pontif. de Slauis ad fidem Christianam conuersis et eorum archiep. et episcopis, in HARDVINI act. Concil. t. VI P. I p. 126. Theotmaro praesto fuit Cancellarius *Waldo*, postea episcopus Frisingensis. a. I regni Karlom. *Waldo Cancellarius ad uicem Diotmari rec.* RETTENPACHER. p. 32. a. II *Baldo Cancellarius regis ad uic. Theogmari archicapell. rec.* DACHERII t. II p. 938. *Baldo Cancell. ad uic. Theotmari Archiep. summique capellani rec.* MVRAT. t. V antiq. p. 501, t. VI p. 303 *Baldo Cancell. ad uic. Theotmari Archicancellarii rec.* IB. t. I p. 927. *Baldo Cancell. ad uic. Theotmari Archicap. rec. et subscr.* IB. t. V p. 945. *Baldo Cancellarius ad uicem Thigtmari Archicapellani rec.* IB. t. VI p. 363. *Baldo Cancellar. ad uic. Theotmari Cancellar. rec.* RETTENPACHER. p. 34. Inusitatum, *Cancellarium* ad uicem alterius *Cancellarii* recognoscere. Scribendum forte ad uicem Theotmari Archicancell. A. III regni Karlomanni *Madaluinus Notarius* ad uicem *Theotmari* recognoscere coepit. *Baldonem* abhinc non reperies, si chartam excipias BALVZIANAM d. VIII Kal. Maii a. III datam.

2. Baldo cancellarius; dubium, an fuerit archicancellarius?

Madaluinus etiam *Mandaluinus* scribitur, item *Mandouin.* in VGHELL. t. V p. 699. MALLINKROT. de Archicancellariis Imp. p. 253 *Baldonem* quoque Archicancellarium Carolomanni fuisse putat. Succurrit enim diploma in HVND. t. III p. 41, quod a. I regni *Madalwinus Not. ad uicem Baldonis Cancellarii* recognouit. Accedit charta in VGHELL. t. I p. 798, ubi *Baldo Cancellarius authentico contineri recognouit.* Sed utrumque documentum suspectae fidei uidetur.

§. LX.

Sigillorum penuria.

Sphragistica Carolomanni uacat. Non dubitamus, quin nonnulla eorum diplomatum, quae passim produximus, suis etiam nunc munita

munita ſint ſigillis; ſed iis, qui chartas diuulgarunt, ſigillorum imagines delineare non placuit. Optamus, ut haec lacuna rei diplomaticae regum Germaniae, ut par eſt, expleatur. MVRATOR. in charta t. V antiquit. Ital. p. 501 recitata, ſigillum cereum conſeruatum teſtatur, ſed illud nec deſcribit, nec pingit. In quibusdam tabulis locum ſigilli cerei deperditi indicaſſe, ſat erat. §. LXI.

§. LXI.

Temporis rationes in Carolomanni libellis ad duas dirigantur epochas, quarum altera a Ludouici Germanici morte decurrit, altera ab initiis regni Italici; ita, ut epocha regni Bauarici unico anno anteuertat regnum Italicum. Temporis punctum, quo Carolomannus in Italia poteſtatem regiam adeptus eſt, accurate definire ſtuduit MVRATOR. t. I antiquit. p. 931: Vt certius teneamus, inquit, annos regni a Carlomanno initi, accipe, quae in tabulis urbis Lucenſis animaduerti. Ibi Charta legitur ſcripta *Regnante Domno noſtro Karlomanno piiſſimo Rege, Anno Regni eius, poſtquam Deo propitio in Italiam ingreſſus eſt, Primo, pridie Idus Nouembris, Indictione duodecima;* in qua Gerardus Epiſcopus quaedam praedia permutat, et Adalbertus Dux ad ea aeſtimanda quosdam uiros mittit. Is eſt Annus DCCCLXXVIII. Altera Charta exarata fuit *Regnante* etc. *Anno Regni* etc. *Secundo. VI Kalendas Martias, Indictione Duodecima,* et alteram permutationem complectitur cum hiſce uerbis: *Super hac commutatione ſecundum legem direxit Gherardus Epiſcopus Miſſo ſuo, id eſt Saxſo Archipresbitero etc. et Adalberto Comite direxit Miſſo ſuo* etc. Is eſt Annus DCCCLXXIX. Rurſus eſt Charta ſcripta *Anno Secundo, III Nonas Septembris, Indictione Terciadecima,* cuius en prima uerba: *Manifeſtus ſum ego Ildebrando in Dei nomine Comes filius bonae memoriae Eribrandi* etc. Deſignatur heic Annus DCCCLXXIX. Hiſce adiunge Diploma eiusdem Carlomanni, editum in Chronico Caſaurienſi part. II Tomi II Rer. Italicar. et promulgatum *Decimo ſeptimo Kalendas Nouembris, Anno Secundo Regni Carlomanni Indictione Decima. Actum Papia.* Id eſt Anno DCCCLXXVII. Collige nunc rationes. Si recte ſe habet *Indictio decima* in Caſaurienſi Diplomate, neque ibi reſtituenda eſt *Indictio Decima tertia.* Carolomannus Octobri Menſe Anni DCCCLXXVII uerſabatur in Italia, atque in ipſa Vrbe

Notae chronicae et epochae

obſeruatio MVRATORII

§. LXI. Vrbe Ticinensi, eoque Mense ineunte Rex Italiae renuntiatus nondum uidetur. Quod si in eodem Diplomate Casauriensi signatur tantum *Annus Secundus Regni*, subintelligendum erit Baioariae, non autem Italiae. Itaque is Italiae Rex appellatus fuerit inclinante Octobri Mense eodem Anno DCCCLXXVII, quam dignitatem seu titulum per totum Octobrem Anni DCCCLXXIX retinuit. Quippe uidi Chartam in Archiuo Canonicorum Mutinensium scriptam *Regnante Domno nostro Carlomanno hic in Italia Tertio, die XXVII de Mense Octuber, per Indictione tercia decima.* Haec ad Chronologiam regum Italiae recte statuendam indicasse mihi licuerit. add. EIVSDEM *Geschichte von Italien* P. V ad a. 877. SIGONIVS l. V de re-

et SIGONII „gno Italiae p. 135 tradit, Carolomannum regnum Italiae per triennium tenuisse, eiusque rei in maximo Germanorum Francorumque „annalium silentio, uetera multa, quae in Lombardia leguntur, di„plomata fidem facere, quibus ipse Bauariae atque Italiae Rex, ut „se inscripserit, per hos tres annos, ecclesiis populisque beneficia „confirmarit ante - - condonata. Omnia tamen diplomata in Ba„uaria data esse.„ Vltima SIGONII obseruatio hodie fallit, quandoquidem ex tabularum serie, mox contexenda, chartas quasdam etiam in Italia datas fuisse, patet.

A. I. VII Kal. Octobr. in a. I regnante Carolomanno rege. GOLDAST. rer. Alamann. script. t. II p. 26.
Mens. Nouembr. fratres reges in pago Reciensi in loco Sualifelt regna diuidunt.
D. VI Kal. Mart. a. Christ. propitio I regni domini Carolomanni serenissimi regis Boiorum ind. IX. Actum Matachoue curte regia. a. Chr. DCCCLXXVI. At hic annus Christi non consentit cum reliquis numeris, qui a. DCCCLXXVII et ind. X requirunt. HVND. t. III p. 41.
D. IV Kal. Iul. a. I regni d. Karlom. ser. reg. ind. IX. Actum Ratensdorff curte regia. RETTENPACHER. Annal. Cremifan. p. 32.

A. II. D. XVII Kal. Nouembr. a. II regni domni Carlomanni serenissimi regis, ind. X. Actum Papia ciuitate regia. DACHER. t. II spicileg. p. 938.

Regnante

Regnante Carolomanno rege anno regni in Italia secundo, XV §. LXI.
Kal. Nouembr. ind. XIII. Actum ciuitate Leoniana urbis Romae, beati Petri Apostoli. FIORENTINI *uita de Matilde* L. III p. 24.

D. XIIII Kal. Nouembr. a. I regni domni Karlomanni sereniss. reg. in Ital. Actum in curte sancti Ambrosii, que uocitatur Cassianum iuxta Attuam fluuium, ind. XI. MVRATOR. t. V antiq. Ital. p. 501.

D. XIII Kal. Nouembr. a. I regni domni Karlomanni sereniss. reg. in Ytalia ind. XI. Actum in corte noua, uilla regia. MVRATOR. c. l. t. VI p. 303.

D. IV Kal. Nouembr. a. I regni dom. Karlom. ser. reg. Ital. ind. XI. Actum Piscariae. MVRATOR. c. l. t. I p. 927.

D. XII Kal. Decembr. a. I regni dom. Karl. ser. reg. Ital. Actum ciuitate Verona. ind. XI. MVRATOR. c. l. t. V p. 945.

D. X Kal. Decembr. a. I regni Carolomanni ser. reg. in Ital. ind XI. Actum in urbe Veronensi. VGHELL. Ital. sacr. t. I p. 798.

D. III Non. Decembr. a. II regni dom. Karlomanni inuictissimi reg. in Wavvaria et I in Italia ind. X. Actum ad Oetingas curte regia. RETTENPACHER. c. l. p. 34.

D. II Id. Mart. a. II dom. Karlomanni ser. reg. Bauariorum et Italie ind. XI. Actum ad Otingas pal. reg. MVRATOR. c. l. t. VI p. 363. Actum strenuissimo rege Karolomanno permittente a. II regnante in Bauuariorum regione, in Langobardorum primo. PEZ. t. I P. III p. 247.

A. III. D. V Id. Septembr. a. III regni dom. Carolom. piissimi reg. in Boiaria et I in Italia. ind. XI. Act. Rantersdorf curte regia DCCCLXXVIII. HVND. t. III p. 42.

D. III Non. Decembr. a. III dom. Karlom. ser. reg. in Bauaria et II in Ital. ind. XII. Act. ad Rantersdorf curte regia. PEZ. thes. anecd. t. I P. III p. 27.

D. IV Id. Februar. a. III regni Karlomanni ser. reg. in Wavvaria, in Italia II. ind. XI. Actum ad Oeting. curte regia. RETTENPACHER. p. 35.

D. V Id. April. a. III dom. Karlom. piiss. reg. in Bauaria et II in Ital. ind. XII. Actum ad Otingas cum regina (curte regia). PEZ. c. l. p. 28. CHRON. LVNAELAC. p. 86.

§. LXII. D. VIII Kal. Mai. a. IIII d. Karlom. inuictiff. reg. in Bauaria, III (II) in Ital. ind. XII. Act. ad Cunigust curte regia. BALVZ. Capitul. append. p. 1504.

D. XIII Id. Iul. a. regni d. Karolom. ser. reg. in Bauar. III in Ital. II Ind. XII. Act. ad Otinga curte regia. MARGARINI bullarium Casin. t. II p. 34.

D. VIII Id. Iul. a. III regni d. Karlom. ser. reg. in Bauaria et in Ital. II ind. XII. Act. ad Otinga curte regia. MVRATOR. c. l. t. I p. 929.

D. XII Kal. Octobr. a. III regni Karlom. ser. reg. in Bauaria et in Italia II, ind. XII. Actum ad Hoherahbach curte regia. PEZ. c. l. p. 26. CHRON. LVNAELAC. p. 85.

D. II Non. Octobr. a. III regni Karlom. inuictiff. reg. in Bavvaria et in Italia II ind. XII. Act. in Bavvaria ad Hohbaerahah curte regie. MVRATOR. c. l. t. I p. 929.

D. II Non. Octobr. a. III regni Karolim. ser. reg. in Baiouaria et in Ital. V ind. XII. Act. in claustro S. Zenonis. VGHELL. t. V p. 699. Numeri corrupti.

A. IIII. D. V Id. Maii (a. dom. inc. 872) dom. uero Carlom. regis in Baioaria IV et in Italia III ind. V. Dat. ad Huotingam curtem regiam. VGHELL. t. II p. 145. Annus Christi oppido fallax; discordat etiam indictio.

Actum est a. dom. nostri I. Chr. DCCCLXXVIIII ind. XII regnantibus clarissimi regis Hludouuici filiis Carlomanno, Hludouuico, Carolo a. IV. PEZ. c. l. p. 217.

Quare Rex noster XI Kal. April. ut nonnullis uidetur, nondum obierat. Decessit autem de uita X Kal. Octobr. teste diplomate quodam Arnulfi Reg.

§. LXII.

Diplomata suspectae fidei monasterii Otingensis

Sicco pede non possumus locum praeterire, quem chartas fidei dubiae recipere uolumus, quamuis cautius hic agendum sit, quia diplomatibus Karlomanni non abundamus. Quid igitur consilii ad tabulas HVNDIANAS t. III p. 41 seruandas? Aliena formula: *diuina auxiliante clementia* (§. XXXXIII); offendit *Baldo* Cancellarius, cuius uicem sustinet *Mandalwinus* notarius (§. LVIIII, 2). Non obuius

alias

alias Karolomannus rex *Boiorum*. Si notas chronicas sequimur, charta, uiuente Ludouico patre, data fuit. Ac forsitan dubia sic dispelluntur. Rex enim epocham ab aliqua diuisione regni paullo ante obitum patris pacta ducere potuit. At inspiciamus etiam diplomatis interna: diuina inspiratione compuncti, complacuit nobis tradere pro augmento mercedis aeternae, quandam abbatiam quae dicitur Matafeo ad monasterium nouiter a nobis a fundamentis constructum, in loco qui dicitur Otinga, quod etiam in honore sanctae Dei genitricis semper Virginis Mariae, et sancti Philippi Apostoli Domini nostri Iesu Christi, aliorumque sanctorum plurimorum (quorum reliquias Deo propitio adgregare potuimus) ornatum esse cernitur, ea uidelicet ratione, praefatam abbatiam, ut supra nominatum monasterium tradidimus, ut ab hodierna die cum omnibus ad hanc ipsam abbatiam pertinentibus, tam traditione regum, uel etiam liberorum hominum, ad iam dictum monasterium a nobis constructum perpetualiter pertineant, sine ullius successoris nostri contradictione. Insuper etiam notum sit tam praesentibus quam futuris, quomodo illam Capellam ad Otingas et ad illam curtem ad Buoche, ad praefatum monasterium ad Otingas tradidimus, cum omnibus attinentiis, terris, cultis, incultis, agris, mancipiis, pratis, pascuis, syluis, aquis aquarumue decursibus, quaesitis et inquaesitis. Omnia enim haec quae supra memorauimus, tam ipsam abbatiam ad Matafeo, quam ipsa duo loca, id est, illam Capellam ad Otingas, et curtem ad Buoche, ex integro tradidimus ad iam saepe dictum monasterium perpetuis temporibus possidendum, ita ut nullus deinceps, nec de parentibus, nec de filiis (si eos nobis Deus dederit) neque de nepotibus siue de successoribus nostris, hanc traditionem nostram uiolare uel inquietare audeat. Si quis uero (quod absit) hoc praeceptum donationis nostrae infringere disposuerit, primum iram Dei sanctorumque eius incurrat, et in die iudicii tremendi, pro hac ipsa temeritate redditurus rationem ante Dominum fiat. Sed liceat seruis Dei ibidem Deo famulantibus cunctas res praefatas ad laudem Dei eorumque sustentationes perpetuis possidere temporibus, quatenus quiete uiuant, pro nobis atque cuncta sancta Dei Ecclesia Deum attentius exorent. §. LXII.

In VGHELLI Italia Sacra tom. I p. 798 Gerhardus, episcopus Lucanae ecclesiae, a rege nostro chartam obtinuit, quam uariae dubitandi rationes premunt. Formula tituli Carolomannus diuina mo- 2. ecclesiae Lucanae.

 uente

§. LXII. uente gratia Rex ualde peregrina (§. XXXXIII.) Nec alias legimus cancellarii subscriptionem huius generis: *Baldo Cancellarius authenti eo contineri recognoui.* Interim argumentum diplomatis a uero forsan non adeo abludens hic reddemus: uir uenerabilis Gherardus Episcopus Lucanae Ecclesiae, quae constructa in honorem S. Martini Confessoris cernitur, et in qua S. Regulus requiescit in corpore, apud nostram celsitudinem indicauit, quasdam Ecclesias inde iam diu iniuste ablatas fuisse, id est Ecclesiam S. Vincentii, ubi B. Fridianus Confessor Christi requiescit in corpore, et Ecclesiam S. Syluestri a seruiendo, uenerabilem Episcopum dilectum fidelem nostrum petiit, ut easdem iam dictas Ecclesias ad praefatam sedem Lucanensem ob amorem Dei per praeceptum nostrae authoritatis tradidimus per praesentis nostrae authoritatis praeceptum ab amorem Dei, et reuerentiam eiusdem S. sedis praedictae, nec non et pro remedio animae patris, et matris nostrae, atque pro nostra aeterna mercede ad eandem Gherardi Episcopi sedem, ipsas praedictas Ecclesias cum omnibus suis appendiciis, id est, uestibus, aedificiis, mancipiis, agris, pascuis, pratis, syluis, campis, aquis, aquarumque decursibus, egressibus et regressibus, mobilibus et immobilibus, atque cum uniuersis quae ad easdem Ecclesias iure, et legaliter pertinere debeant, quatenus iure perpetuo sine ulla contradictione, seu diminoratione sub regimine, ac potestate Episcoporum iam dictae sedis amodo, et deinceps permaneant, nullo nunquam successore nostro hoc frangente, sed Deo auxiliante, haec nostra traditio perpetuis temporibus firma, et inuiolabilis permaneat, quatenus Episcopus eiusdem sedis - - - - - congregatione iugiter pro nobis ac coniuge nostra, ac pro animabus fratris nostri, matrisque nostrae, nec non et pro stabilitate Regni a Deo nobis collati, diuinam misericordiam exorare delectet. Et si quis, quod fieri non credimus, contra hoc nostrae authoritatis praeceptum uenire, et insurgere ausus fuerit, Marchas 40 auri purissimi soluere cogetur, medietatem eidem Ecclesiae, et medietatem Palatio nostro. Vt hoc traditionis nostrae praeceptum certius credatur, manu propria subter firmauimus, et anuli nostri impositione sigillari iussimus.

§. monasterii S. Zenonis. Vitia sua facile produnt tabulae, quas IDEM c. I. tom. V pag. 699 exhibuit: In nomine Sanctae et Indiuiduae Trinitatis Karolomannus diuina fauente gratia Rex. Si de rebus transitoriis Deo, et sanctis, uel Deo dicatis hominibus nostra consolamina praebeamus, inde

inde nobis mansura gaudia prouenire liquido credimus, et iuxta Da- LXII.
toris uocem in hoc saeculo centuplum accipiemus, et quod melius in futuro est, uitam possidebimus aeternam. Quapropter nouerit industria omnium fidelium nostrorum praesentium ac futurorum, qualiter nostrorum caeterorumque fidelium assensum praebentes pro anima Pipini aui, et Karoli Martelli patris mei, ac nostra, ac omnium fidelium defunctorum dedimus Monasterio S. Zenonis curtem nostram nomine Disentianum iuxta ripam laci positam cum omnibus aedificiis suis, et pertinentiis, terminisque suis, et cum mancipiis duobus, id est seruis Germanis, cum Caluulo et Orthoberto cum uxoribus eorum, ac filiis, et cum terris cultis, et incultis, campis, agris, monticellis duobus, siluis, pascuis, pratis, aquis, aquarum decursibus, molendinis, et cum omnibus adiacentiis suis mobilibus, et immobilibus, quaesitis, et inquisitis, usque Maguziano, et ripas, piscationes, et uenationes, pascuas usque ad arcem Mineruae Scouolo, ac per totas ripas lacus, seu cum omnibus casis, et rebus, quae Adelbertus habet in Isola, ac in Scuuolo cum filiis, et filiabus, uineis, campis, et oliuetis, et omnia ad eumdem pertinentia a meridie per ripas lacus, piscationes, ac uenationes usque Sermionem, et Piscariam, et per totam siluam de Lugana, uenationes porcorum, ceruorum, capreolorum omni tempore sine omni hominum contradictione. Haec enim omnia, supra taxata in memoratis, et castrum cum curte, et plebe iuxta ripam lacus positam, et Desentianum nomine cum omnibus superius nominatis donare praeuidimus de nostro iure, in ius, ac proprietatem monasterio S. Zenonis sito foris ciuitatem Veronam iuxta ripam Athesis, et in ius, et proprietatem tradimus, atque transfundimus. Quatenus perpetuis temporibus ea omnia superius nominata teneat, atque possideat, liberamque in omnibus habeat potestatem Abbas Deodatus, qui nunc est, ac sui sequentes perpetualiter tenendi, donandi, uel quidquid libuerit faciendi, nullo successore nostro unquam interrumpente, uel mutante: sed maneat haec nostrae authoritatis largitio perpetuis temporibus, firma, ac inconuulsa tam ipsi praefato Abbati, quam etiam imposterum cunctis sequacibus suis. Ac ut haec authoritas nostrae largitionis ab uniuersis fidelibus per cuncta futura tempora firmior habeatur, ac uerius credatur, ac diligentius conseruetur manu propria nostra confirmauimus, ac sigillo nostro sigillari iussimus. Signum Karoli-

 manni

§. LXII. manni inuictissimi Regis. Mandauin. Not. ad uicem Theot. Maif. rog. Dat. II Non. Octob. anno 3 regni Karolimanni sereniſſimi regis in Baiouaria, et in Italia 5. ind. 12. Actum in clauſtro S. Zenonis in Dei nomine feliciter. Amen.

VGHELLI annotatio. VGHELL. animaduertit quidem tabulas has mendis inquinatas eſſe, ſed leue remedium in annotatione ſua attulit. „Quod autem, „inquit, in documento ſcribatur anno Karolimanni V in Italia, cum „mihi non conſtat ex hiſtoriis illum fuiſſe Italiae Regem, poſſem „quidem diuinare regium titulum Italiae donatum a Rom. Pontifici-„bus Carolo Martello patri, eidemque ſucceſſiſſe idem Karolusman-„nus ante exactos Longobardos Reges. Italiae regnum in Longo-„bardos usque ad Deſiderium perdurauit, qui a Carolo Magno ca-„ptus anno 774, uel ut aliis placet 776, et in Galliam deductus finem „Longobardorum regno dedit. At cum Martellus Karolimanni pa-„ter Eccleſiam Romanam, ac Gregorium III Pontificem a Longo-„bardis uiribus, quibus Luitprandus praeerat, uindicauerit an. 739 „ut Genebrardus refert lib. 3 Chronolog. ex quo, ut ipſe teſtatur, „multae benedictiones in eius poſteritatem redundarunt; potuit, „inquam, eſſe quod tunc Karolomanno eius filio regium nomen in „Italia impoſuerit, Gregorio annuente. Monumentum conſtat ex „Indictione XII, datum anno 743, qui cum dicatur quintus regni Ka-„rolimanni in Italia, ſequitur eius primum fuiſſe 739, quo tempore „pater eius Martellus Gregorium ab armis Longobardicis uindicauit. „Sed haec omnia gratis, et ſine fundamento diuinare licuit, et mo-„numentum alioquin digniſſimum, ab aliquo ob maximam inſcitiam „olim uitiatum, fabulandi occaſionem dediſſe, cum pro certo ab „omnibus habeatur primum ex Francorum Regibus, qui Italiae re-„gni titulum ſortitus ſit, Carolum Magnum poſt deuictum Deſide-„rium fuiſſe. Ceterum Karolusmannus cum Pipino fratre regnum „partitus, Auſtraſiam, eamque Galliae partem trans Rhenum ſortitus, „armis potens primum ſaepe ſaepius Odilionem Baioariae, et Ho-„moaldum Aquitanienſem principes, inita defectione, cohibuit, „Alemannosque, ac Saxones tumultuantes depreſſit. Religione „deinde tactus humanis ſpretis, ſanctiſſimi Bonifacii Germanorum „Apoſtoli conſiliis, adhortationibusque adductus Soractem montem „adiens, Caſinum poſtea ſe contulit, ubi monachico indutus cucul-„lo, miraculorum gratia inſignis euolauit ad coelum.„ Sed non opus

opus

opus eſt his tricis. Charta ſine dubio ſi non ficta, tamen interpolata fuit. Initium enim et exitus ad Carolomannum noſtrum quadrat. Subſcriptio Cancellarii ita reſtituenda: *Mandaluinus notarius ad uicem Theotmari rec.* Quae de Pipino et Carolo Martello diplomati immiſcentur, prorſus aliena putamus. His iam exaratis, MVRATORIVM t. I p. 568 mecum conſentire intelligo. Monendus tamen lector, inquit, diploma illud aut commentum eſſe ueterum ſaeculorum, aut ſaltem interpolatum putide ab aliquo ſciolo, ſiue corruptum fuiſſe, quod perpendenti notas chronologicas ac praecipue illa uerba *pro anima Pipini aui et Karoli Martelli patris mei*, e ueſtigio pateat. Inepte agit, quicumque Karlomannum Pippini regis fratrem Italiae imperaſſe opinatur. § LXII. MVRATORII obſeruatio.

§. LXIII.

De Carolomanni laudibus ſtatuque familiae haec memoriae prodiderunt ANNALES METENSES et RHEGINO: *Fuit iſte praecellentiſſimus Rex literis eruditus, Chriſtianae religioni deditus, iuſtus, pacificus et omni morum boneſtate decoratus, pulchritudo eius corporis inſignis, uires in homine quoque admirabiles fuere, nec inferior animi magnitudo. Permulta quippe bella cum patre, plurima ſine patre in regnis Slauorum geſſit, ſemperque uictoriae triumphum reportauit, terminos imperii ſui ampliando ferro dilatauit, ſuis mitis, hoſtibus terribilis apparuit, alloquio blandus, humilitate ornatus, in ordinandis regni negotiis ſingulari ſolertia praeditus, ſic, ut prorſus ei nihil deeſſe in regiae maieſtatis competentia uideretur. Huic ex legitimo matrimonio non eſt nata ſoboles, propter infoecunditatem coniugis, ſed ex quadam nobili femina filium elegantiſſimae ſpeciei ſuſcepit, quem Arnolphum nominari iuſſit ob recordationem reuerendiſſimi Arnolphi, Metenſis eccleſiae epiſcopi, de cuius ſancto germine ſua aliorumque Germanorum Francorum proſapia pullulauerat.* Vxoris legitimae ſaepius mentionem facit, (§. XXXXVI) ſed nomen tacet; neſcio, unde nonnullis conſtet, eam Hildegardem dictam fuiſſe. Id extra dubitationem poſitum eſt, Erneſtum, ducem, Carolomanni ſocerum fuiſſe (§. XXII, 20) i. e. patrem legitimae regis coniugis, non concubinae, ut non nemo exiſtimauit in GVNDLINGII meditationibus de Carolomanni legitima uxore et concubina. Nomen concubinae erat Litovvinda, teſtibus tabulis Arnulphi regis in MEI-CHEL-

Carolomanni character.

coniux legitima et concubina.

§. LXIIII-LXVI. CHELBECK. hist. Frising. t. I p. 146. Quum femina nobilis dicatur; GVNDLINGIVS ipse eamdem ex illustri domo prodiisse putat; nobiles enim isto tempore non appellatos fuisse, quos hodie nobilium inferiorum classi adscribimus. Ast nondum nobis persuasum est, nobilis uocabulum excelsarum tantum stirpium proprium fuisse (§ XXVI, 9). Nobilis forsan haud inepte uocabatur Litovvinda, tametsi ducis aut comitis filia non fuerit. add. SCHWARZII diss. de sententiis quibusdam dubiis et controuersis ex historia Arnolfi Imp. §. I. Ceterum cum ANN. FVLD. ad a. 879 Carlmannum morti uicinum Ludouico fratri se ipsum et *uxorem* et filium commendasse perhibeant, legitima coniux aut ipsi superstes fuisse, aut concubina ad matrimonii honorem peruenisse uidetur.

CAP. III

DE DIPLOMATIBVS LVDOVICI IVNIORIS.

§. LXIIII.

Primordia auspicata. IN tabulis cunctis, quae quidem ad nostras manus peruenerunt, Rex formulam uoti initialis retinuit: *In nomine sanctae et indiuiduae trinitatis.*

§. LXV.

Nominis et honoris regii inscriptio. Retinuit etiam paternam inscriptionem: *Hludouicus diuina fauente gratia Rex.* Pro *gratia* legitur *clementia* in MARTEN. collect. uet. monim. t. II p. 30. Rerum gestarum commentarii Ludouicum nostrum *iuniorem* appellant, ut a patre Ludouico *seniore* discernatur (§. II, 7); sed post patris obitum dicitur iste *Rex Germaniae*, quamquam stilus curiae agnoscit tantummodo regem *Franciae orientalis.*

§. LXVI.

Prooemia. Prooemia e locis communibus iam saepius laudatis hauriuntur. *Si locis Deo dicatis quiddam nostrae regiae potestatis impenderimus ad profectum*

fectum seruitiorum Dei hoc nobis ad aeternae retributionis premia capessenda profuturum indubitanter credimus. SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 210. MARTEN. t. I p. 211. *Si petitionibus fidelium praesulum sanctae Dei ecclesiae iusta et rationabilia petentium acquiescimus, hoc sine dubio ad aeternae remunerationis praemia capessenda profurum esse liquido credimus.* SCHATEN. Annal. Paderborn. p. 182. NESSEL. in supplem. BRVSCH. de monaster. p. 23. *Si liberalitatis nostrae munere locis Deo dicatis quiddam conferimus et necessitates ecclesiasticas nostro subleuamus iuuamine atque regali tuemur mumtione, id nobis et ad mortalem uitam temporaliter transigendam et ad aeternam feliciter obtinendam profuturum liquido credimus.* HARENBERG. hist. Gandersheim. p. 583, 584. Haec pietas suggessit; alia suadet regiae maiestatis splendor. *Constat nos diuina dispensante gratia ceteris supereminere mortalibus, inde oportet, ut cuius praecellimus munere, eius studeamus modis omnibus parere uoluntati.* SCHANNAT. in hist. Fuld. cod. prob. p. 136. §. LXVII. LXVIII.

§. LXVII.

Nec, dum Rex praecepta sua manifesta esse iubet, a statis deflectit formulis. *Notum esse uolumus omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus nostrisque praesentibus scil. et futuris.* TOLNER. cod. diplom. hist. palat. p. 10. *Quapropter notum sit omnibus sanctae* etc. NESSEL. c. l. *Quapropter nouerit omnium fidelium nostrorum tam praesentium, quam et futurorum industria, utilitas* etc. HARENBERG. c. l. SCHATEN. p. 182. SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 210. cod. probat. hist. Fuld. p. 136. MARTEN. t. I p. 211. Promulgatio.

§. LXVIII.

De stili regis huius diplomatici conformatione nihil fere, quod non ex superioribus constet, monendum. *Domni et genitoris* sui *Hludowici gloriosi regis, clarissimi principis*, meminit Rex in SCHANNAT. cod. prob. hist Fuld. p. 136. *piissimi genitoris* MARTEN. c. l. p. 211. TOLNER. c. l. p. 10, item HELWICH. antiquit. Lauresham. p. 30. *piissimorum antecessorum augustorum* HARENBERG. c. l. p. 584. *Dilecta coniux Lutgarda* et *carissima proles*, atque iterum *charissima coniux Liutgardis* occurrit in HARENBERG. c. l. et HELWICH. c. l. Honorifice compellatur Pater. coniux.

§ LXVIIII.

§. LXVIIII.

Rex rebus ecclesiasticis prouidet.

Etsi diplomaticis regis nostri documentis non abundamus: ipsi tamen rem sacram aeque ac politicam maximae curae fuisse intelligimus, ubi praesertim rerum gestarum commentarii inspiciuntur. Quae cum Iohanne VIII Pontifice Rex tractauit, ea non magni momenti uidentur. In epist. II Pontifex monet Ludouicum, ut donec inter Carolum Imp. et ipsum caussam cognouerit, pacem seruet: „quia una pars, inquit, sine altera facile audiri non debet; interim deliberatiue non scribimus: quin potius gloriam tuam monemus, et auctoritate Apostolica obtestamur, ut pacem cum omnibus, et praecipue cum eodem Imperatore conseruans, tibi subiectos compescas, et ab omnibus scandalis, uel factionis conspirationibus usque ad nostram discussionem (sicut per te speramus) remoueas. Quia nos, qui sacerdotum Domini matura uolumus se iudicia, nec illi, nec tibi contra iustitiam fauere studemus. Huius rei gratia (mediante sancti Spiritus gratia) per nostrae mediocritatis studium, quicquid illud est, uolumus diffiniri; et quod adhuc suspendendum duximus, iam digna deliberatione, iuuante Domino, dispensationis nostrae iudicio terminabimus.„ In Epist. LXXXVIII iterum eum adhortatur, ut cum consobrinis, Caroli Calui Imp. filiis pacem colat, suosque episcopos ad synodum accedere iubeat: quia in uestra pace fatemur, ait, totius Christiani populi salus consistit, qua demum necessitate, quaue fatigati angustia, relicta sede propria Apostolici culminis, compulsi sumus Franciam petere, uosque paterno affectu deposcere, quatenus una nobiscum positi de communi saluatione S. R. E. et Reipublicae statu tractaremus, in paucissimis nunc patefacimus: quia in alio opusculo, qualiter nefarie sit peractum, ad omnium Christianorum notitiam reseruatur conscriptum; quod luce clarius aduertis. Lambertus Spoletanus perfidus Dux Widonis quondam stirpis, proditionis filius in quantam superbiam pro cupiditate, ut fama uera se habet, Romani Imperii eruperit, in nostris tribulationibus, atque angustiis procul dubio cognoscetis, ad liquidum: Romam siquidem clandestina fraude deuotum uenire se simulans, a nobis uelut filius pacis benigne susceptus, quid uirulenti consilii corde gestiens in crastinum sequentis diei diluculum demonstrauit: nam deputatis custodibus, uerum etiam satellitibus ad portam Vrbis, quae ad Beati Petri Apostolo-

Pontifex R. regem ad pacem adhortatur

ac se iudicem exhibet.

2\. Inuitat regem ad Concilium in Gallia habendum.

grauissime uexatur P. a Lamberto.

ftolorum Principis euntibus pandit iter, nullum noftrorum fidelium ad nos egredi patiens, cibos deferentes coercens, afferit Carolomannum Regem fibi talia horrenda facere praecepiffe. Quod idcirco non poffumus credere; quoniam ex ueftra progenie nullus ceruicem fuperbe contra hanc extulit fedem: fed propter Deum fupplicitèr colla fubfit. Nos, fili cariffime, pro Domini Ecclefiae, et eius ouibus animam ponere cupientes, ecce marinos fluctus undasque falis ad uos ueniendo perdifficile iter affumpfimus, uobiscumque fimul pofiti, Domino miferante, uniuerfalem fynodum celebrare difponimus totius fanctae Ecclefiae, uobis obfecundantibus prouectum, et exaltationem loco percongruo fatagemus peragere. Quod quaefo, Regni ueftri omnibus Archiepifcopis, Coepifcopisque noftris innotefcere dignemini, eosdemque nobis adeffe, continua maturitate accelerare monete. In epift. CVI Luitbertus, Archiepifcopus Moguntinus, commouere regem iubetur, ut ad fynodum apud Trecas congregandam ueniat, aut legatum mittat. In epift. CXVIII Pontifex iterum in regis congreffum uenire optat.

3. iterum, Liutberto interueniente, colloquium urget.

Pontifex undique afflictus fidem Carolidarum omnium implorabat, quos ecclefiae Romanae aduocatos natos fciebat; fed Gallica progenies ipfi carior erat Germanica. A rege noftro Pontifici minus erat periculi, quia regnum Italiae non appetebat, quamuis id ad eum, ceu feniorem familiae poft obitum Carolomanni pertinere uideretur.

Ludouicus regnum Italiae non appetit, defenfor tamen ecclefiae Rom. habetur.

Sine dubio maiorum fuorum capitularia fibi approbauit rex Ludouicus; hinc de rebus ecclefiafticis noua fancire fuperuacaneum putabat. In pacto Furonenfi c. VII conftitutum, *ut res ecclefiarum in cuiuscumque regno caput fuerit, tam de epifcopatibus, quam de abbatiis fine ulla contradictione rectores ipfarum ecclefiarum illas poffideant. Et fi aliquid ibi mali factum a quoquam eft, in cuiuscumque regno illae res confiftunt, regulariter exinde iuftitiam reddere faciat.* c. II paganorum fiue pfeudochriftianorum audaciam reprimit.

4. Pactum Furonenfe de rebus eccles. fancit.

§. LXX.

Ad obtinenda beatae aeternitatis praemia Rex nofter locis Deo dicatis fundos impertiuit ac uaria emolumenta. Specimen prodit Gandersheimenfe coenobium in HARENBERG. hift. Gand. p. 584:

Rex donat res proprietatis fuae

§. LXX. nos pro remedio animarum piissimorum antecessorum augustorum et ob nostrae mercedis aucmentum, nec non pro dilecta coniuge nostra Lutgarda et carissima prole nostra, quasdam res proprietatis nostrae, ad monasterium, quod dicitur Gandesheim, concessimus, quod est constructum in honore sancti Stephani protomartiris et in nostro constat patrocinio, hoc est, in uilla, quae dicitur Tennisteti, et in uilla, quae dicitur Heiriki in pago, qui uocatur Suththuringa, in Comitatu Ottonis, cum domibus, aedificiis, campis, agris, pratis, pascuis, siluis, cultis et incultis, aquis aquarumue decursibus, uiis et inuiis, accessibus et adiacentiis, finibus, exitibus et regressibus et quicquid ad praefatas uillas iure ac legitime pertinere uidetur, ita ut quicquid ab hodierna die deinceps Abbatissa et sanctimoniales feminae praefati monasterii inde facere uoluerint, liberam in omnibus perpetualiter habeant potestatem faciendi.

monasterio Gandersheimensi,

2. *monast. Metensi in Bauaria.*

Huiusmodi liberalitatis documento laetatur etiam Monasterium Metemense in BRVSCHII Supplement. Chronolog. Monaster. pag. 23: nos ob nostrae mercedis augmentum, et pro remedio animae matris nostrae et antecessorum nostrorum concessimus quasdam res proprietatis nostrae in Comitatu Gunberti, cuidam Monasterio constructo in honorem S. Michaelis Archangeli, ad petitionem Wipponis Abbatis, qui eidem monasterio praeesse dignoscitur, omne scilicet forestum et praedium inter ipsum monasterium et Danubium, hoc est, in pago de Steine usque in Khrapfenzain, inde in Pranne, inde in Zvverchloe usque in Zeidlorn et sic usque in Danubium. Itaque quidquid infra scriptos terminos habere uisi fuimus, totum in proprietatem dominationis iam dicto Abbati et fratribus praedicti loci perpetualiter possidendum condonauimus, etc. Iam Ludouicus Germanicus res quasdam proprietatis suae capellae Francofurtensi destinauerat; Ludouicus noster pia uota patris praecepto confirmauit, quod extat in MARTENE c. l. T. I p. 211: piissimus genitor noster ob amorem Domini, et pro suae mercedis augmento tradidit, traditasque firmauit quasdam res proprietatis suae, ad capellam suam ad Franconofurt, quae est constructa in honore Saluatoris Domini nostri Iesu Christi, hoc est nostram capellam ad Cufstein, et illud monasterium ad Vrsella, et illam ecclesiam in uilla quae uocatur Steci, et illam ecclesiam ad Plagstat, et illam uillam quae dicitur Pargilla cum ecclesia et decima ad eam pertinente, sicut eam Ruotkerus in beneficium habuit, et illam ecclesiam ad Sprendilin-

3. *capellae Francofurtensi ex uoto patris.*

dilingum, cum illo manso qui ad eam pertinet, et illam ecclesiam ad §. LXX.
Biscofesheim cum omni decimatione, cum mancipiis et terris ad eam pertinentibus, et quod Ruotkerus habuit in uilla Seskibach, et illam ecclesiam ad Sueinheim cum omni decimatione, cum mancipiis et terris ad eam pertinentibus, et tres mansos ad Gelstrebah, et illam capellam ad Nerenstein cum omnibus ad eam pertinentibus, sicut eam Aaron ibi in beneficium habuit. Et illam uillam quae dicitur Kadelcams cum omnibus appenditiis, et illam capellam in Bunna, et sicut Heririch in beneficium habuit in Osteren Acha. Et quod Ruotlind ad ipsam capellam tradidit scripto confirmauit. Has itaque praescriptas cum omni integritate, id est cum omnibus ad eas pertinentibus in domibus, aedificiis, mancipiis, campis, agris, pratis, pascuis, uineis, siluis, cultis et incultis, aquis, aquarumque decursibus, mobilibus et immobilibus, ad iam dictam capellam pius genitor noster tradidit atque transfudit, ut deinceps perpetualiter ad Dei seruitium peragendum ibi permaneant absque ullius contradicentis obstaculo. Et constituit ut in eodem loco ad seruiendum Domino consistant clerici XII exceptis presbyteris, qui in locis illuc pertinentibus Domino famulantur. Et hi omnes de praescriptis rebus habeant stipendia necessaria, et ab illo abbate, cui ipsa capella commissa fuerit, nulla umquam hostilis expeditio exigatur. Insuper etiam praecepit, ut abba Williherius, cui ipsa capella commissa est, diebus uitae suae eam securiter habeat cum omnibus ad eam pertinentibus, nec ullus inde ei quidquam auferre praesumat, sicuti regiae partis tunc in beneficium habere uisus fuit cum omnibus praescriptis, et iure ac legitime ad ea pertinentibus in decimationibus seu aliis appenditiis. Nos igitur paternae traditioni consentientes, iussimus fieri hoc nostrae consentionis conscriptum, per quod uolumus ac praecipimus, ut sicut pius genitor noster praescripta omnia constituit atque firmauit, ita deinceps firmata et stabilita permaneant, absque ullius contradicentis aut inquietantis obstaculo.

4. monasterio Laureshamensi.

Monasterio Laureshamensi res proprietatis suae concessit in HELWICH. antiquit. Laureshamens. p. 30: nos ob amorem Domini nostri Iesu Christi, et pro anima pii genitoris nostri, et pro mercedis nostrae augmento, quasdam res proprietatis nostrae concedimus ad monasterium dictum Lauresham, quod est constructum in honore S. Nazarii uenerabilis martyris Christi, cui nunc uenerabilis Abba Waltherus praeest; hoc est, in pago

§. LXX. nuncupato Lobodengouue locum quendam, qui nominatur Aberinesburg, ficuti ipfum chariffimae coniugi noftrae Liutgardi hucusque praeftitum habebamus, et quicquid ad ipfum locum iure ac legitime pertinere uidetur, cum domibus, aedificiis, mancipiis, uineis, campis, agris, pratis, pafcuis, filuis, cultis et incultis, aquis, aquarumue decurfibus, uiis et inuiis, acceffibus et adiacentiis, finibus, exitibus, et regreffibus. Haec ergo omnia iam dicto Abbati ad praefatum monafterium, et fratribus ibidem Domino famulantibus in proprietatem et dominationem perpetuam condonauimus, et iuffimus eis fieri hoc noftrae auctoritatis praeceptum, per quod uolumus, firmiterque praecipimus, ut de his omnibus nunc et deinceps omni tempore liberam habeant poteftatem faciendi, quicquid eis placuerit.

5. Monaft. Indenfi. Ad petitionem Rodradi abbatis tradit Rex monafterio Indenfi uillam Crufciniacum in MARTEN. t. I collect. fcript. p. 202. Diploma hoc ECCARDO t. II commentar. rer. Franc. p. 627 fufpectum uidetur, quia *Geberbardus Cancellarius ad uicem Luitberti archicapellani* iftud recognouit; fed fcribendum putat: *Heberardus*, neque hunc *Heberardum* uices archicancellarii adhuc geffiffe. At enimuero priorem obiectionem leuiorem, alteram incerta niti fententia exiftimamus. Id certius eft, hanc chartam cum tabulis Ludouici Germanici, quas §. XVI, 4 recitauimus, in ipfo argumento ad uerbum concordare. Si uilla *Crufciniacum* non alia eft a *Craffiniaco*, Ludouici, pater et filius, unius eiusdemque donationis auctores funt. Sed euoluamus codicillos: „ob amorem Dei omnipotentis et reuerentiam fanctorum eius feu ammonitionem fidelis noftri Rodradi abbatis, largimur res proprietatis noftrae monafterio Indenfi conftructum in honore S. Saluatoris, unde et praedictus Rodradus rector effe uidetur, uillam iuris noftri nuncupantem Crufciniacum cum omnibus mancipiis et rebus ibidem afpicientibus, unde et hanc noftram auctoritatem fieri iuffimus, per quam firmamus atque transfundimus fupra taxatas res praedictae cellulae S. Saluatoris cum omnibus appenditiis hoc eft cum mancipiis utriusque fexus, cum terris, filuis, pratis, aquis, aquarumue decurfibus, quatenus in ftipendiis fratrum ibidem Deo famulantium ceterisque neceffitatibus, quae hactenus fifcus nofter exegit a modo augeatur atque a rectoribus ipfius matris ecclefiae praeordinetur feu exigatur, nullo noftro iudicio contradicente.„

§. LXXI.

§. LXXI.

§. LXX

Non minus ſtudioſe, ut ſua immunitatis iura tutaretur Ludouicus noſter, contendebant religioſa collegia, quam aetate ſuperiore. Huiusmodi immunitatis priuilegium obtinuere ſanctimoniales Gandersheimenſes, quod protulit HARENBERG. in hiſt. Gandersheim. p. 583: Brun et Otto noſtri fideles Comites in procerum noſtrorum preſentia tradiderunt nobis quoddam monaſterium, quod dicitur Gandesheim, quod Luitolf genitor eorum in primis aedificare cepit, et reliquias ſanctorum Chriſti confeſſorum Innocentii atque Anaſtaſii ob honorem Chriſti illuc uenire fecit, quod eſt conſtructum in honore ſancti Stephani protomartiris Chriſti, et omnia quae ad idem monaſterium iure ac legitime peruenire uidentur, et cui Gerbirg ſoror eorundem Comitum ſanctimonialibus feminis praeeſſe uidetur, eo uidelicet rationis tenore, ut praefatum monaſterium regio ſubleuaretur munimine, et ſanctimoniales feminae ibidem Deo famulantes in noſtro conſiſterent patrocinio, et quamdiu in illorum progenie aliqua ſanctimonialis femina, quam uitae religio et ſanctarum ſcripturarum inſtructio, et omnium bonorum morum commendet compoſitio, absque ullius perſone contradictione ſanctimonialibus femins eſſet praelata. Et ſi aliter, quod abſit, eueniret, quod talis in illa progenie inuenta non eſſet, quae praefatis ſcilicet uirtutibus non ornata uideretur, ceterae ſanctimoniales feminae dignam Dei ſeruitio, quamcunque uellent, eligere inter illas poteſtatem haberent. Vnde per hoc noſtrae auctoritatis praeceptum decernimus atque iubemus, ut praefati monaſterii feminae deſideratam a nobis, nullo inquietante, electionem obtineant, atque imperialem in cunctis rebus, decimis atque poſſeſſionibus, quas nunc quolibet iure acquiſitionis poſſident, uel in futurum Deo opitulante habere debent, per cuncta ſaeculorum curricula firmam et inuiolabilem teneant immunitatem. Et nullus princeps uel alius quilibet exactor iudiciariam poteſtatem uel freda exigenda ſeu manſiones uel paratas faciendas in eodem monaſterio, niſi ex conſenſu et petitione eiusdem monaſterii Abbatiſſae, habere praeſumat, et homines illius Abbatiſſae, ſiue liberi ſint, ſiue ſerui, nulla iudiciaria coerceantur poteſtate, ſed in praeſentia eiusdem Abbatiſſae aduocati et eorum rectitudinem adquirant et ceterorum perficiant. Monaſterium Werthinenſe patrocinio ſuo rex complexus eſt in

Tutelae regiae et immunitatis chartae conceſſae monaſterio Gandersheimenſi,

firmata libertate Abbatiſſam eligendi,

et aduocati iurisdictione.

2. monaſterio Werthinenſi.

§. LXXI. est in SCHATENII c. l. p. 182: Hildegrimus, Halberstadiensis Ecclesiae Episcopus, quoddam monasterium Werthina nuncupatum competitione fratrum ibidem Deo seruientium nostro commendauit patrocinio et nostrae defensionis tuitioni, rogans, id ipsum exposcentibus fratribus, ut iam dictum monasterium sub sua constet potestate a tempore uitae suae, et post discessum ipsius monasterii praedicti fratres deinceps potestatem habeant inter se eligendi Abbatem, qui eos regulariter procurare sciat. Nos etiam petitionibus iam fati Episcopi et praedictorum fratrum assensum praebuimus, et iussimus fieri hoc nostrae auctoritatis praeceptum, per quod decernimus atque iubemus, ut praefata petitio firma stabilisque permaneat. Hominibus itaque praedictorum fratrum nulla iudiciaria potestas uel iudex publicus praesit, non ab iis freda siue paratae accipiendae exigantur, praefati monasterii fratres hominesque ipsorum ab omni uectigalium exquisitione securi permaneant, eorum aduocato, quem Abbas constituerit, si quid est ratiocinandum, uel corrigendum fiat, et immunitatis tuitione semper permaneant et ubique.

3. Mon. Fuldens. Chartam immunitatis ampliorem exarari iussit Rex pro monasterio Fuldensi in SCHANNATI Cod. probat. histor. Fuldens. p. 136: Vir uenerabilis Sigahardus Abba ex Monasterio quod dicitur Fulda, qu - - - - - - - - - - - tructum in honore Sancti Bonifacii Martyris Christi, ubi idem gloriosus Martyr corpore quiescit, adiens Excellentiam Culminis nostri, optulit nobis quandam auctoritatem immunitatis Domni et Genitoris nostri Hludovvici gloriosi Regis, in qua continebatur, qualiter idem clarissimus Princeps praefatum Monasterium cum monachis ibidem Deo militantibus, et cum rebus uel hominibus ad se iuste pertinentibus uel aspicientibus sub sua constituisset defensione, et immunitatis tuitione; obsecrauit namque praescriptus Abba, ut similiter ipsum Monasterium cum monachis ibidem Deo famulantibus et cum rebus et hominibus sibi legaliter pertinentibus sub nostra constitueremus defensione, et paternae auctoritati nostram iungeremus auctoritatem, cuius petitionem quia iustam, immo rationabilem iudicauimus, libenter accommodauimus, et beneficio quod postulauit assensum praebuimus, et ideo hanc auctoritatem propter diuinum amorem, et uenerationem ipsius sancti loci, tranquillitatemque fratrum ibidem consistentium circa ipsum Monasterium fieri decreuimus, per quam in futurum sancimus atque iubemus,

mus, ut nullus Iudex publicus uel quilibet ex iudiciaria poteſtate in Eccleſias, uillas, loca, uel agros poſſeſſiones, quas moderno tempore iuſte et rationabiliter infra Regnum diuinitus nobis conceſſum praefatum poſſidet Monaſterium, uel quae deinceps - - - - - - - - - ſius loci uoluerit diuina pietas augeri ad cauſas iudiciario more audiendas, et freda undecumque exigenda aut manſiones et paratas faciendas aut fideiuſſores tollendos, aut homines ipſius Monaſterii tam ingenuos quam et ſeruos ſuper terra ipſius conmanentes diſtrin - - - - - - - - - - - ccaſiones requirendas, noſtris futurisque temporibus ingredi audeat, uel ea quae ſupra memorata ſunt, exigere praeſumat, ſed liceat praefato Abbati, ſuisque ſucceſſoribus res praedicti Monaſterii cum omnibus ſibi ſubiectis ſub immunitatis noſtrae defenſione poſſidere, et noſtro fideliter parere imperio - Fiſci exigere poterat, pro aeterna remuneratione praefato Monaſterio et Monachis conceſſimus, et ſi quando diuina uolutione iam fatus Abba, ſeu ſucceſſores eius de hac luce migrauerint, quamdiu ipſi Monachi inter ſe - - - - - - - - - - - - regere ualeant, per hanc noſtram auctoritatem conſenſum et licentiam habeant eligendi Abbates. §.LXXI.

Eidem Monaſterio Rex confirmauit traditionem iam a Ludouico Pio auo factam, quae inter SCHANNATI Traditiones Fuldenſ. pag. 210 reperitur: Nos ob amorem Domini, nec non et pro noſtrae mercedis augmento, ad Monaſterium quod dicitur Fulda ſitum in ſilua Bochonia, et eſt conſtructum in honore Sancti Bonifacii Martyris Chriſti, cui uenerabilis Abba Sigahardus praeeſſe uidetur, quaſdam res proprietatis noſtrae conceſſimus, hoc eſt in pago noncupato Muſelahgevvi in comitatu Adalhardi uillam quandam quae dicitur Berge, quod et ipſum auus noſter Hludouuicus ad iam dictum Monaſterium tradidit, ſed quod non rationabiliter confirmatum ab ipſo eſt, quorundam interpellatione interceptum eſt: Nos autem ob amorem Domini noſtri Ieſu Chriſti, pios Anteceſſorum noſtrorum affectus erga ſancta Dei loca imitantes, iteratam traditionem praedictarum rerum fieri uoluimus ad praefatum Monaſterium, uillam ſcilicet praenominatam in proprietatem et dominationem Sigahardi Abbatis et Succeſſorum eius, nec non et fratrum in iam dicto loco Domino ſeruientium condonauimus, cum omnibus appendiciis, cum domibus, aedificiis, mancipiis, campis, agris, pratis, paſcuis, ſiluis, 4. eidem mon. Fuld. confirmat traditionem aui tam.

§. LXXII. cultis et incultis, aquis aquarumque decurſibus, uiis et inuiis, acceſſibus et adiacentiis, finibus, exitibus et regreſſibus, ut de his nunc et deinceps omni tempore liberam in omnibus habeant poteſtatem faciendi quicquid eis libuerit. etc.

§. LXXII.

Politica.

Quod ad res politicas huius regis attinet, ea reuocemus in memoriam, quae §. XXII enarrauimus. Quamquam Ludouicus Germanicus filios ſuos in regni conſortium non recepit: ipſis tamen uaria negotia expedienda commiſit, ac interdum diplomata ſimul eorumdem ſignis roborari iuſſit (§. XXXV); patre demortuo, Ludouico noſtro regnum contra impetum et inſidias Caroli patrui tuendum erat, antequam paterna hereditas cum fratribus diuideretur. Si fides ANNALIBVS FVLDENSIBVS habenda eſt, haec erat diſcordiae initium et exitus: Carolus, Hludouuici morte comperta, regnum illius cupiditate ductus inuaſit, et ſuae ditioni ſubiugare ſtuduit, exiſtimans ſe (ut fama uulgabat) non ſolum partem regni Hlutharii, quam Hludouuicus tenuit, et filiis ſuis utendam dereliquit, per tyrannidem poſſe obtinere, uerum etiam cunctas ciuitates regni Hludouuici in Occidentali littore Rheni fluminis poſitas ſuo regno addere, id eſt, Mogontiam, Wormatiam, et Nemetum, filiosque fratris per potentiam opprimere, ita ut nullus ei reſiſtere uel contradicere auderet. Primum igitur Aquenſe palatium petiit, et inde cum omni exercitu ſuo profectus in Colonia Agrippinenſi concedit. Miſſis etiam prius legatis ad optimates Hludouuici, ut proprium dominum desererent, et ad ſe uenirent, uenientibus quidem plurima beneficia ac dona promittens, aliter uero facientibus, rerum ſaecularium priuationem, uel exterminium minitans. Cui Hludouuicus, qui patri in illis locis haeres ſucceſſerat, cum paucis occurrit, et in Aquilonali ripa Rheni fluminis caſtra ſua poſuit, ſuorum operiens aduentum. Miſitque interea nuncios ad Carolum. - - - - Sed cum ille his et aliis ſimilibus rationabiliter conuentus, nullo modo aſſenſum praebere uoluiſſet, ſtimulante auaritia, Hludouuicus quadam nocte ſe ſubtraxit de caſtris, et Rheno flumine tranſito, in caſtello Anternaco cum ſuis conſedit, diſperſusque eſt per diuerſa loca omnis pene exercitus illius ad colligenda equorum pabula. Ille uero iterum nuncios

Carolus caluus inhiat regno Hludouici fratris.

corrumpere tentat optimates Ludouici iunioris.

pacem obbatam ac-

cios ad Karolum deſtinauit, pro pace inter eos componenda. At Carolus pacem ſimulans, et fraudem in corde meditans, ſe paci conſenſurum et legatos ad Hludouuicum miſſurum pro communi utilitate, ſubdola falſitate promiſit. In eadem enim nocte cum omni exercitu ſuo properauit, ut Hludouuicum ceteris extinctis comprehenderet, ac ſedes luminum illius euacuaret, poſtea regnum illius, quaſi nullo reſiſtente, poſſeſſurus. Willibertus autem Coloniae Agrippinae ciuitatis Epiſcopus, Karoli fraudulenta conſilia intelligens, caeteris trepidantibus eum conſtanter adiit, obnixe poſtulans, ne ita ferociter ac barbare faceret erga nepotem, ea quae pacis ſunt ſectantem. Sed cum eum a praua uoluntate reuocare non potuiſſet, quemdam presbyterum ſuum nomine Hartvvigum per compendiorem uiam deſtinauit, et Hludouuico praeparatas inſidias, et ipſius Karoli inſinuauit aduentum. Qui ſtatim lorica indutus, et totam fiduciam ſuam in Domino ponens, cum paucis qui ſecum erant (diſperſos enim congregare non poterat) Carolo uiriliter occurrit, iuſſitque omnes ex ſua parte candidis uti ueſtibus, pro ſigno cognoſcendae ſocietatis. Saxones autem, quoniam prima fronte contra hoſtes poſiti erant, primum iniere certamen, ſed multitudine aduerſariorum territi, parumper terga uerterunt. Franci autem Orientales ex utraque parte fortiter repugnantes, ac ſigniferis Caroli occiſis, caeteros fugere compulerunt. Quos Hludouuicus perſecutus ſtrages non paucas dabat. Plurimos etiam ex optimatibus Karoli uiuos comprehendit, quos propter ſuam humanitatem ſeruari iuſſit incolumes. Carolus uero turpiter fugiens, relictis theſauris, quos ſecum habebat, cum paucis pene nudus euaſit. Hi autem, qui cum Hludouuico erant, reuerſi ad caeſorum ſpolia detrahenda, quantas ibidem praedas in auro et argento, et ueſtibus, et armis, et loricis, et equis uariaque ſuppellectile tuliſſent, nullus ualet edicere. - - - Haec in VIII Id. Octobr. contra nouellum Sennacherib geſta ſunt etc. Hludouuicus poſt fugam Karoli ad palatium Aquisgrani perrexit, et diſpoſitis, prout uoluit, his, quae ad ſe pertinere uidebantur, cum triumpho ad Franconofurt rediit. Sequenti menſe regna paterna diuidebantur Salfeldae, ut diximus §. LIII, 1. ANNALES BERTIN. ad h. a. Ludouicum inuitum, ſed non ſine diuinis auſpiciis praelium obiiſſe, referunt: Hludovvicus autem nepos illius cum Saxonibus, et Toringis ex altera parte Rheni fluminis contra eum uenit, et

[Margin notes: §. LXXII. Carolus acceptum ſe ſimulat. Inſidias ſtruit Ludouico, quas ipſi detegi iuſſit Willibertus, Archiep. Colon. Ludouicus pulſat hoſtem, Carolus fugit. 2. ANNAL. BERTIN. narratio.]

§. LXXII.

Ludouicus, pace reiecta, supplicationem publicam fieri iubet, et ad iudicium diuinum, per probationes uulgaris, confugit.

Missis ad patruum suum Imperatorem directis benignitatem eius expetiit, quam non impetrauit. Tunc ipse, ac Comites eius ieiuniis, et Litaniis misericordiam Domini petierunt, inridentibus eos illis, qui erant cum Imperatore. Hludovvicus, Hludovvici Regis filius, decem homines aqua calida, et decem ferro calido, et decem aqua frigida ad iudicium misit coram eis, qui cum illo erant: petentibus omnibus ut Deus in illo iudicio declararet, si plus per rectum ille habere deberet portionem de Regno, quam pater suus illi dimisit ex ea parte, quam cum fratre suo Carolo per consensum illius, et per sacramentum accepit. Qui omnes inlaesi reperti sunt. Tunc ipse Hludovvicus cum suis ad Andernacum castrum Rhenum transiuit. Quod cum Imperatori nunciatum fuisset, Richildem Imperatricem praegnantem cum Hilduvvino Abbate, et Francone Episcopo, ad Haristallium misit. Ipse autem secus Rhenum hostiliter contra nepotem suum perrexit: praemittens ad eum Missos, ut quosdam de Consiliariis suis obuiam illius Consiliariis mitteret, et tractarent de pace inter eos habenda. Quod Hludovvicus humiliter et obedienter suscipiens, securus mansit, quod bello aggredi non deberet, donec ipsa cautio finiretur. Imperator Nonas Octobris dispositis scaris suis nocte surrexit, et leuatis uexillis per strictas, et arduas uias, quin potius inuias, super nepotem suum, ac super eos, qui cum illo erant, subito irruere moliens, secus Andrnacum peruenit: fatigatis hominibus, et equis de graui, et stricto itinere, et pluuia, quae super eos nocte tota effluxit. Et ecce subito nunciatum est Hludovvico, et suis, Imperatorem cum ualida manu hostiliter super eum uenire. Ipse autem cum eis, quos secum habuit e regione stetit, et irruentibus Imperatoris cuneis super eos, et illis fortiter resistentibus, hostis (i. e. exercitus) Imperatoris terga uertit, et fugando super Imperatorem uenit. Sed et Imperator cum paucis uix fuga lapsus euasit. Multi autem, qui effugere poterant impediti sunt, quoniam omnes Sagmae Imperatoris, et aliorum, qui cum eo erant, sed et mercatores, ac scuta uendentes, Imperatorem, et hostem sequebantur: et in angusto itincre fugientibus uiam clauserunt. Fuerunt autem in ipsa congressione occisi Ragenarius, et Hieronymus Comites, et multi alii. Capti autem in eodem campo, et silua uicina fuerunt, Ottulfus Episcopus, Gauzlenus Abbas, Aledramnus, et Adalardus, Bernardus, et Euertuuinus Comites, et plures alii. Omnes autem Sagmas, et ea, quae

de pace simulate agitur.

Carolus caesus

fugit.

merca-

mercatores portabant, hoſtis Hludovvici accepit. Et impletum eſt §. LXXII. dictum propheticum, ubi ait: Qui praedaris, nonne et ipſe praedaberis? Omnia, quae praedatores, qui erant cum Imperatore habuerunt, ſed et ipſi praeda fuerunt: adeo ut qui adminiculo equorum effugere poterant, animas ſuas haberent pro ſpolio. Caeteri autem ita ſunt a uillanis deſpoliati, ut foeno, et ſtramini inuoluti uerecunda celarent, et nudi profugerent, quos inſequentes occidere noluerunt. - - - Hludovvicus Hludovvici quondam Regis filius de Andrnaco per Sinciacum Aquis rediit, ibique tribus diebus ſtetit. Indeque obuiam fratri ſuo Carolo apud Confluentes uenit. Vbi ſimul locuti, Carolus uerſus Mettis, indeque in Alemanniam infirmus rediit: et Hludovvicus ultra Rhenum perrexit. A. 877 Hludouuicus Rex menſe Ianuario generali conuentu habito apud Franconofurt, quos de regno Caroli tenuit captiuos remiſit in Galliam. Sclaui (qui uocantur Linones et Siusli) eorumque uicini defectionem molientes, ſolitum dare cenſum renuunt. Quos Hludouuicus Rex miſſis quibusdam fidelibus ſuis circa mediam quadrageſimam ſine bello compreſſit, acceptisque obſidibus nonnullis et muneribus non paucis, eos ſub priſtinum redegit ſeruitium. - - - Hludouuicus Rex partem regni Hlutharii cum fratribus Karlmanno et Carlo aequa lance diuidit. Hludouuicus Caroli Regis filius timore perterritus propter iniurias a patre ſuo Regi illatas, legatos ad eum dirigit, pacem poſtulat, et ſe de omnibus, quae contra eum genitor ſuus geſſerat, excuſare nititur. Cuius legatos Rex audiuit et abſoluit. Poſt haec Aquenſe palatium petiit, ibique natalem Domini celebrauit. ANNAL. FVLD. Iidem ANNALES ad a. 878 tradunt, Carlmannum partem regni Hlutharii, quam priori anno a fratribus ſibi retinendam acceperat, Hludouuico reddidiſſe; hunc autem eandem partem, quam a Carlmanno acceperat, cum Carolo fratre diuiſiſſe. Menſe Octobri Aquas perrexit Ludouicus, et cum aequiuoco ſuo Caroli regis filio haud procul inde colloquium habuit. Pax Furonis concluſa. Scilicet rex Galliae a Ludouico pacem petierat, cui noſter amice reſpondit; quo ſpectare uidetur epiſtola inter formulas antiquas Alſaticas n. XIIII: Dilectiſſimo fratri et unanimo amico Glorioſiſſimo Galliarum, Aquitaniae et Hiſpaniae Regi Hludouico cognominis ueſtri Hl. Rex Francorum, gratia uobis et pax atque uictoria de coelo uobis ſubminiſtrentur. Obſecro, frater chariſſime, ſanguis et oſſa

3. a. 877 Ludou. R. Francofurti comitia habet.

Linones et Siuslos comprimit.

Partem Lotharingiae cum fratribus diuidit.

Ludouicus R. Galliae pacem petit.

4. Ludouico portionem ſuam regni Lotharii reddit frater Carlmannus.

Colloquium utriusque Ludouici, Gallici et Francici, et amicitiae foedus

§. LXXII. et ossa mea, pars animae meae, nomen meum, ut postpositis uel potius explosis et annulatis, simultatibus et inimicitiis, quas inter Patrem uestrum et nostrum cupidi et peruersissimi homines seminare gaudebant, Christiano et cognato amore nos inuicem diligere et alter alteri domi militiaeque fidi et pacati esse curemus, ne quisquam tertius nos duos, nisi unum, se inuenire tripudiet; et ita fit, ut nec nostri de nostra dissentione et minoratione glorias et dignitates aucupentur, nec aduersarii et extranei de Regni nostri defectu, et casu glorientur. Vt autem foedus inter nos conditum permaneat firmum, mittimus uobis pro arrabone cauallum uiribus et uelocitate, non statura et carnibus probabilem, et sellam, qualem nos insidere solemus, ut nos fortitudine et utilitate, non luxu et inanitate delectari noueritis. Mittimus etiam cortinam praestantissimam, qua in palatio uestro tempore consilii pro signo dilectionis nostrae suspensa omnia maledicorum seminaria contabescant, dum et meam apud uos deuotionem hoc munere, et uestram erga nos affectionem ipsa uiderint, et extimuerint ostentatione. Et ut de uitae uestrae diuturnitate, nos sollicitos esse noueritis, dirigimus uobis aromata, et unguenta et pigmenta medicabilia, quorum odore, delibatione, et sapore delectati, diu uiuere, et nos diligere firmiter et iure debeatis. Anno 879 Ludouuicus Caroli regis filius III Id. April. apud Compendium obiit palatium, ibique sepultus est. Quod cum Rex comperisset, cum magno exercitu in Galliam perrexit, uenitque usque Viridunum. Exercitus autem qui eum sequebatur, quoniam a ciuibus illis sibi uictus necessaria iusto pretio emere non potuisset, uersus est ad praedam, et pene uniuersam depopulatus est ciuitatem. Rex uero missis quibusdam fidelibus suis ultra Mosam fluuium ad optimates regionis illius, reuersus est in Franciam. Ita ANN. FVLD. At ANNAL. BERTIN. copiosius: Gozlenus denique Abbas memor iniuriarum, ac insidiarum suarum, quas a suis aemulis tempore praecedenti sustinuerat, fisus de familiaritate, quam cum Ludouico Germaniae Rege, et cum uxore illius, atque cum Primoribus illius terrae, quando captus in bello apud Andrnacum, et trans Rhenum ductus fuerat, obtinuit, coepit cogitare qualiter talionem suis contrariis redderet, et Chuonradum Parisiaci Comitem spe falsa de praecellenti potestate deludens, et quaedam ingenia qualiter id exequi posset enarrans, sibi coniunxit. Et antequam illi, qui cum Regis filio erant ad condictum Placitum apud Meldis

Ludouicus R. Franc. orient. munera mittit Ludouico R. Gall.

§. a. 879 Ludouico R. Gall. mortuo, Ludouicus R. Franc. Virdunum usque cum exercitu proficiscitur, instigatus a Gozleno, abbate,

Meldis uenirent, accelerauerunt quoscumque potuerunt Episcopos, § LXXII.
et Abbates, atque potentes homines, ad Conuentum uocare ubi
Thara Isaram influit: eo sub obtentu, ut quia Rex defunctus erat,
unanimiter tractarent de Regni pace, atque utilitate. His autem qui
conuenerant persuaserunt, ut Ludouicum Germaniae Regem in hoc
Regno conuocarent, et eius largitione honores, quos hactenus obtinere non potuerunt, sine ulla dubitatione haberent. Et miserunt nuncios suos ad praedictum Ludouicum, et uxorem eius, et mandantes ut usque Mettis uenire accelerarent, et illuc omnes Episcopos, et Abbates, ac Primores istius Regni ad illum perducere possent. Sicque per Siluacum, et secus Axonam multas depraedationes, ac rapinas facientes, usque ad Viridunum uenerunt. Veniente autem Ludouico Mettis, iterum ad illum nuncios miserunt, postulantes ut usque ad Viridunum ueniret, quatenus commodius populum istius Regni ad illum perducere possent. Veniens autem Ludouicus usque ad Viridunum, tanta mala exercitus eius in omnibus nequitiis egit, ut Paganorum mala facta illorum uincere uiderentur. Audientes autem Hugo, et Boso, ac Theodericus, et illorum socii, quae Gozlenus, et Chuonradus cum illorum complicibus machinabantur, miserunt WItarium Episcopum Aurelianensem, et Goiramnum, ac Anscherum Comites, ad Ludouicum apud Viridunum, ut ei offerrent partem de Regno Lotharii iunioris, quam Carolus contra fratrem suum Ludouicum ipsius Ludouici patrem acceperat: ut accepta illa portione Regni, in Regnum suum rediret, et quod reliquum de Regno patris sui Caroli Ludouicus habuit, filiis suis consentiret. Ludouicus uero et sui acceptam habentes talem oblationem, cum dedecore Gozlenum, et Chuonradum, ac complices illorum reiecerunt. Et accepta Regni parte sibi oblata, Ludouicus ad Palatium suum Franconofurd rediit. ANNAL. FVLD. pergunt: Ludouicus reuersus in Franciam uenit Mogontiacum, et inde ad Franconofurt, ibique Erambertum Comitem de Baioaria aliosque nonnullos ad se uenientes suscepit, quos Arnolt propter quandam dissensionem inter Carlmannum patrem suum et eos factam, publicis priuauit honoribus, et de regno expulit. Horum causa Rex in Baioariam profectus, diffidentes aliquo modo ad concordiam reuocauit, et eis pristinam restituit dignitatem. Quod quorundam offendit animos, quasi Rex iuramenti sui praeuaricator existeret. Quod aliter intelligunt

qui

acquirit partem Lotharingiae, Carolo Caluo assignatam.

Dissensionem inter Carlmannum et Erambertum, comitem Baioariae aliosque componit.

§. LXXII. qui eiusdem iuramenti ſunt conſcii. Nam Carlmannus qui prior natu erat, primus inter fratres ſe iuramento conſtrinxit, et omnia quae in illo continentur ſacramento, ſe ſeruaturum eſſe promiſit. Deinde Hludouuicus eodem tenore iurauit, ea tamen uidelicet ratione, ut ſi Carlmannus ea quae promiſit, inuiolata ſeruaret, ipſe eadem ex ſua parte rata cuſtodiret. Sed quoniam Carlmannus in diuiſione regni Longobardorum, iuramentum ſuum irritum duxit, Hludouuicum procul dubio a ſuo iuramento reddidit immunem: et idcirco crimine periurii non tenetur obnoxius. Carlmannus autem tandem Hludouuicum ad ſe accerſiuit, et quoniam loqui non poterat, ei ſeipſum et uxorem et filium uniuerſumque regnum ſcripto commendauit. Cui Rex Epiſcopatus et Abbatias et Comitatus ad ſeruitium delegauit; et diſpoſita, prout uoluit, regione, rediit in Franciam. Interea Hugo Hlutharii ex Waldrada filius tyrannidem in Gallia exercebat. Contra quem Rex quosdam fideles ſuos deſtinauit, ut eum inde expellerent. Qui uenientes nonnullos ex hominibus illius in quodam caſtello iuxta Viridunum obſederunt, et caſtello potiti alios quidem occiderunt, alios uero in exilium miſerunt, aliosque etiam capillis et cute detracta cum magna confuſione inde expulerunt et caſtellum deſtruxerunt. Illuſtrantur haec in ANNAL. BERTIN. ad a. 879: audiens autem hoc uxor illius (Ludouici), ſatis moleſte tulit: dicens, quia ſi illa cum eo ueniſſet, totum iſtud Regnum haberet. Anguſtiantes autem Gozlenus, et Chuonradus, ad ipſam Reginam fecerunt confugium, querimoniam agentes qualiter eſſent decepti. Et acceptis Miſſis, qui eos de parte Ludouici confortarent, ſed et alios quaſi obſides, reuerſi ſunt: rapinas, et depraedationes facientes quocumque peruenire potuerunt. Renunciantes ſociis ſuis, Ludouicum quantocius cum magno exercitu uenturum, quoniam ad praeſens uenire non poterat: quia nunciatum eſt ei non incerta relatione, fratrem ſuum Carolomannum paralyſi percuſſum, et iam morti uicinum, ſuumque filium de concubina nomine Arnulfum partem Regni illius occupaſſe: et ideo in illa parte feſtinus pergeret, ſicut et fecit. Sopita uero ſicut potuit in illis partibus commotione, reuerſus eſt ad uxorem ſuam. A. 880 Ludouicus Rex Germaniae, una cum uxore ſua ab Aquis in iſtas partes iter arripuit, et uſque ad Duciacum uenit. Vbi Gozlenus, et Chuonradus obuiam illi uenerunt: quamplurimis iam de illorum complicibus ab il-

Carlmannus regnum Langobard. diuiſurum ſe promiſit; Ludouico fratri ſe regnumque ſuum commendat.

caſtellum iuxta Viridunum deſtruitur.

6. Ludouicus,

ab illorum Societate retractis. Indeque Ludouicus, et uxor sua ad Attiniacum, indeque ad Ercuriacum, et sic usque ad Ribodi montem peruenerunt. Et uidentes, quia Gozlenus, et Chuonradus, quod ei polliciti fuerant attendere nequiuerunt, et ipse ac uxor sua, quae sperauerunt obtinere non possent: peractis amicitiis cum filiis Ludouici, et condicto Placito futuro mense Iunio ad Gundulfiuillam, reuersi sunt in patriam suam. ANNALES METENSES referunt, *portionem regni Lotharii, quam auus paterque tenuerat, ex integro concessisse* reges Galliae Ludouico regi Franciae Orient. *addita insuper Abbatia S. Vedasti Atrebatensi.* Iam anno superiore hanc conditionem Rex noster acceptauerat, sed postea, urgente Gauzleno, maiora appetebat. Portionem, quam ex diuisione Lotharii regni a. 870 obtinuerat Ludouicus Germanicus, iam §. XXI, 7 descripsimus; quum uero nunc et altera Caroli calui portio regno Germaniae accesserit; nostra scire interest, quae loca ista comprehenderit. Recensebimus hanc accessionem, addita interpretatione ECCARDI t. II rer. Francic. p. 558: *Lugdunum*, *Vesontium*, *Vienna*, *Tungri*, *Tullum*, *Viridunum*, *Cameracum*, *Viuariae*, Viuers, urbs ad Rhodanum, *Vcetia* in Occitania, Vzez, urbs Galliae Narbonensis; *Mons Falconis*, Montfaucon, uicus prope Vesontionem; *S. Michaelis* ad Mosam in agro Virdunensi; *Culdini Monasterium*, uulgo Colmoustier, ex Molani coniectura, Annalibus Bertinianis *Gillini Monasterium*, Miraeus hoc suspicatur esse Calmoustier uetus Canonicorum collegium in Burgundia; *S. Mariae in Bisinciono*, id est, Iussanum Monasterium in urbe Bisontina, quod primum fuit Monialium, post Monachorum Benedictinorum, nunc est Minimorum ab anno 1607, ut Chiffletius docet; *Sancti Martini in eodem loco*, ubi nunc superest facellum uetustissimum S. Martini, in claustro, ut loquuntur, S. Stephani Bisontini; *Sancti Eugendi* Abbatia Iurensis, quae nunc S. Claudii nomen habet, et in dioecesi Lugdunensi, in Comitatu tamen Burgundiae sita est; *Sancti Marcelli* prope Cabillonum, Cella modo Cluniacensis; *Sancti Laurentii Leudensi*, sic coniungunt Annales Bertiniani, et est forte S. Laurentii in urbe Leodiensi; *Senonis*, Senoniense Monasterium in Vosago. *Abbatia Mella*, pro qua Annales Bertiniani habent *Niella*, quae est Coenobium modo nobilium Canonicarum in Brabantia; *Melbarium* seu Melbodium, Maubeuge, nobilium modo Canonicarum Abbatia ad Sabim in Hannonia; *Laubiae* Virorum

§. LXXII.

a Gozleno deceptus, pacem filiis Ludouici balbi reddit.

descriptio alterius Lothariagiae portionis, olim a Carolo Caluo possessae, nunc a Ludouico rege acquisitae.

§. LXXII. Abbatia celebris ad Sabim; *Sancti Gaugerici* collegiata nunc Ecclesia prope Cameracum; *S. Saluii prope Valentianas;* hactenus Virorum Abbatia; *Crispinum*, Crespin, etiam Virorum Monasterium in Hannonia; *Fossae* nunc Canonicorum collegium in Hannonia; *Marilia*, Maroilles, Abbatia ibidem; *Hunulcurt*, Hancourt, Virorum Monasterium in dioecesi Cameracensi; *Sancti Seruatii* Ecclesia Traiecti ad Mosam; *Malinae*, Malines, olim Monasterium Canonicorum, nunc urbs in Brabantia celebris; *Ledi*, Lier, oppidum Brabantiae ad Netam fluuium; *Summiacum*, Soigny, Abbatia Canonicorum; *Antonium*, Antoing, prope Tornacum; *Condatum*, Condé, oppidum ad Scaldim; *Merrebecchi*, Meerbeke, prope Ninouiam, Canonicarum puellarum; *Ticliuinni*, Dickeluenne, prope Gerardi montem, quarto lapide ab eo distans, inter Aldenardam et Gandauum; *Luitosa*, Leuse, in Hannonia, nunc Canonicorum; *Calmontis*, Calmont, in dioecesi Leodiensi; *Sancta Maria in Deunant*, uulgo Dinant; *Ecba*, Eyck, prope Maseicam; *Andana* Andenne, ad Mosam; *Wasloi* olim Vaslogiense Monasterium in Fania, modo excisum; *Altus mons*, Hautmont, Monasterium Virorum hactenus superstes; *Comitatus Texander*, hodie *Kempenland* dictus; *in Bracbanto Comitatus quatuor;* quod olim ab Alosto Tornacum usque, imo ultra Condatum, extendebatur; *Cameracensium* pagus; *Hanioum*, Hennegau, Hainou, Hannonia, sic dicta a fluuio Haina, qui mediam regionem interfecat; *Lomensis* pagus, magna hodie pars Comitatus Namurcensis, in quo Bronium Abbatia et Fossa oppidum ac Monasterium; *in Hasbanio quatuor Comitatus; Masau superior de ista parte Mosae; Masau subterior quantum de ista parte est*, id est, sinistra, siue occidentali; *Liugae quod de ista parte Mosae est, et pertinet ad Velsatum*, Leodiensis ditio ultra Mosam iacens; *Scarponinse* siue pagus nomen trahens a *Scarponna* urbe iam Antonino et Tabulae Peutingerianae memorata atque a fluuio *Scarpa* in Scaldim se exonerante dicta; *Viridunense* siue tractus Virdunensis Mosae adiacens; *Dulminse*, hoc est, regio ad Dulam (Deule) amnem sita; *Arlon*, Antonino *Orlonaunus uicus*, hodie est oppidum Ducatus Luxemburgici; *Vaurense*, *Comitatus duo*, circa oppidum Warcq supra Charleuillam ad Mosam extensi; *Mosminse*, siue ager Mosomensis circa Mosomum (Mouzon) ad Mosam iacens; *Castricium*, pagus nondum a me cognitus; *Condrust* pagus a *Condrusis*, Caesari et aliis ueteribus iam memoratis, et nomen hodieque

dieque ſuperat in dioeceſi Leodienſi prope Huium oppidum; *de* §. LXXII.
Arduenna ſylua ſicut flumen Vrta ſurgit inter Bislanc et Tumbas, ac de-
currit ex hac parte in Moſam, et ſicut recta uia ex hac parte Occidentis
pergit in Bedenſi, ſecundum quod Miſſi recte inuenerint. Porro Caroli
portio fuit *Tullenſe* ſiue pagus Tullenſis; *aliud Odornenſe, quod Ter-*
marus habuit, ſiue pars pagi Odornenſis; *Barrenſe*, diſtrictus circa
oppidum Barrum; *Portenſe; Salmoringum; Lugdunenſe; Viennenſe;*
Viuariae; Vcetia, ſiue diſtrictus ad haec loca pertinentes, et de *Fri-*
ſia tertia pars, in Flandria olim conſtituta. Pergunt ANN. BER-
TIN. ad a. 880: Et inueniens Ludouicus Nortmannos in itinere,
Domino opem ferente, magnam ex illis partem occidit exercitus
ſuus. Sed in Saxonia magnum damnum de fidelibus ſuis per Nort- In Saxonia contra
mannos ſuſtinuit. --- Ad quod Placitum Ludouicus infirmitate de- Nortmannos infau-
tentus uenire non potuit, ſed pro ſe Miſſos ſuos direxit. Karolus ſte pugna-
autem a Longobardia rediens, illuc uenit. In quo Placito communi tum.
conſenſu inuentum eſt, ut ipſi Reges Ludouici quondam filii ad Atti-
niacum redirent cum ſcara Ludouici Germaniae Regis, et Hugonem
Lotharii iunioris filium impeterent. Quo uenientes, quia Hugo-
nem non inuenerunt, ſororium illius Teutbaldum bello aggreſſi ſunt,
et multis interfectis illum in fugam uerterunt. Indeque cum hoſte ex
Regnis ſuis, una cum praedicta ſcara Ludouici Regis Germaniae, prae-
dicti Reges, ordinatis qui Regnum ſuum contra Nortmannos in Gan-
to reſidentes cuſtodirent, in Burgundiam uerſus Boſonem per men-
ſem Iulium a Trecas ciuitate perrexerunt: Carolo Rege illuc cum ex-
ercitu ſuo in Boſonem uenturo. In quo itinere electis de caſtro Boſo com-
Mateſcano Boſonis hominibus, ipſum caſtellum ceperunt, et eum Co- primitur.
mitatum Bernardo cognomento Planta-piloſa dederunt. Et perre-
xerunt ſimul Carolus, Ludouicus, et Carolomannus, ad obſidendum
Viennam, in qua Boſo uxorem ſuam cum filia, et magnam partem
de ſuis hominibus relinquens, fugam ad montana quaedam arripuit.
ANNAL. FVLD. res hoc anno geſtas ita narrant: Rex Hludouui-
cus natale Domini celebrauit in Franconofurt, poſtea in Galliam
profectus, filios Hludouuici ad ſe uenientes ſuſcepit, totumque re- 7.
gnum Hlutharii ſuae ditioni ſubiugauit. Inde ad expugnandos Nortmanni caeſi.
Nordmannos qui in Scalta fluuio longo tempore reſederunt, con-
uertit exercitum, initoque certamine, pluſquam V millia ex eis pro-
ſtrauit. In quo praelio Hugo filius regis occubuit. GESTA Hugo filius regis oc-
cumbit;

 NOR-

§. LXXII. NORMANNORVM de hoc conflictu cum Normannis ita: *Ludouicus, qui Austrasiis imperabat, cum in regnum reuerteretur, repente obuiam habuit Northmannorum innumeram multitudinem, iuxta Carbonariam, in loco, qui dicitur Thimiun, cum ingenti praeda ad classem repedantem, cum quibus absque mora conflixit et Deo propitiante maximam ex eis partem gladio prostrauit*). In Saxonia cum Nordmannis infeliciter dimicatum est. Nam Nordmanni superiores existentes duos Episcopos, quorum ista sunt nomina, Thiotrih et Marcuuart; et duodecim Comites his nominibus appellatos, Brun Ducem et fratrem Reginae, Wigmannum, Bardonem, alterum Bardonem, et tertium Bardonem, Thiotherium, Gerricum, Liutolfum, Folcuuartum, Auan, Thiotricum, Liutharium, cum omnibus qui eos sequebantur, occiderunt. Praeterea XVIII satellites regios cum suis hominibus prostrauerunt, quorum ista sunt nomina; Aderam, Alfuuini, Addasta, Aida, Alcer, Aida, Dudo, Bodo, Wal, Adaluuini, Werinhart, Thiotrich, Ailuuart: exceptis innumerabilibus, quos in captiuitatem duxerunt. Rex uero de Gallia rediens in Franciam Pascha celebrauit in Francofurt. Sclaui (qui uocantur Dalmatii,) et Behemi, atque Sorabi, caeterique circumcirca uicini audientes stragem Saxonum a Nordmannis factam, pariter conglobati, Thuringos inuadere nituntur, et in Sclauis circa Salam fluuium Thuringis fidelibus praedas et incendia exercent. Quibus Poppo Comes et dux Sorabici limitis occurrit, et diuino auxilio fretus eos prostrauit, ut nullus de tanta multitudine remaneret. - - - Hludouuicus mediante mense Augusto apud Wormatiam cum suis colloquium habuit, et quosdam ex fidelibus suis obuiam legatis nepotum suorum ad uillam Gundolfi transmisit, quosdam etiam contra Hugonem tyrannidem exercentem in Galliam destinauit. Heinricus uero et Adalbertus et caeteri qui cum eis erant, cum Thiotbaldo principe militiae Hugonis qui robur exercitus secum habebat, iniere certamen, et ceciderunt multi ex utraque parte uulnerati: in quo conflictu Heinricus cruentam obtinuit uictoriam. Cumque illi qui de uilla Gundolfi, et illi qui de praelio reuersi fuerant, in unum conuenissent, pari intentione cum filiis Hludouici contra Bosonem in Galliam pugnaturi perrexerunt, et Madasconam urbem expugnantes, Bernardum, qui in ea principatum tenebat, in deditionem accipiunt. Buoso uero fugiens ultra Rodanum fluuium in urbe Vienna se tutatus est. Nordmanni in Gallia praedas et incendia exercent, et inter plurima

Nortmanni in praelio prosternunt II episcopos, XII comites, XVIII satellites regios.

Slaui Thuringiam inuadentes

trucidantur.

Hugo coercetur,

plurima loca et monasteria quae depopulati sunt, etiam Baiorzuna, ubi pars maxima Frisionum habitabat, incendio concremarunt; et inde reuertentes Nouiomagum uallo firmissimo, et muris circundante, hyemandi sibi locum in palatio regis parauerunt. Quibus Rex Hludouuicus cum manu ualida occurrit, et propter hyemis asperitatem, et loci firmitatem, rebus parum prospere gestis, reuersus est. (REGINO latius: Nortmannorum classis, Walam fluuium ingressa, Neumago palatio regio applicuit, ibique castra posuit. Quod factum cum ad notitiam Ludouici perlatum est, absque dilatione cum exercitu uenit, et munitionem obsidione clausit. Conserto nonnullis diebus certamine, non adeo praeualuit, quia palatium ingentis magnitudinis murique operis hostibus tutissimum praebebat receptaculum - - Postremo rex, accepta pollicitatione, quod si ab obsidione cessaret, Nortmanni continuo e regno eius decederent, continuo cum omnibus copiis recessit. Illo recedente, pagani palatium una cum munitione exurentes flammis, nauibus adscensis ostia Rheni repetunt). A. 881 Rex post Pascha in Galliam profectus, Hugonem Hlutharii ex Waldrata filium ad se uenientem in suum suscepit dominium, et ei Abbatias et Comitatus in beneficium dedit, ut ei fidem seruaret. Sed ille prauorum usus consilio, fidem mentitus Regi molestus efficitur. Quapropter regis exercitus illum persecutus in Burgundiam fugere compulit, Rex uero cum suo nepote Hludouuico apud uillam Gundolfi congruum habuit colloquium. Inde transiens omne tempus aestiuum in Baioaria moratus est. Nepos uero illius cum Nordmannis dimicans, nobiliter triumphauit. Nam nouem millia equitum ex eis occidisse perhibetur. At illi instaurato exercitu et amplificato numero equitum, plurima loca in regione regis nostri uastauerunt, hoc est, Cameracum, Traiectum, et pagum Hasbanicum, totamque Ripuariam, praecipua etiam in eis monasteria, id est, Prumiam, Indam, Stabulam, Malmundarium et Aquense palatium, ubi in capella Regis equis suis stabulum fecerunt. Praeterea Agrippinam Coloniam et Bunnam ciuitates cum Ecclesiis et aedificiis incenderunt. Qui autem inde euadere potuerunt, siue canonici siue sanctimoniales, Mogontiacum fugerunt, thesauros Ecclesiarum et sanctorum corpora secum portantes. Rex apud Franconofurt graui infirmitate laborabat, et quia ipse non potuit, exercitum suum contra Nordmannos destinauit. A. 882 Hludouuicus

§ LXXII.

a Ludouico R. beneficiis ornatur,

sed eidem iterum affert molestias.

Nortmanni uastant loca multa.

8. Ludouicus R. moritur.

§. LXXII. cus inualescente morbo XIII Kal. Februarii diem ultimum clausit, cuius corpus translatum, et in monasterio sancti Nazarii, quod dicitur Lauresham iuxta patris sui tumulum sepultum est.

§. LXXIII.

Fines regni Ludouici. Ludouicus noster haud secus ac pater ipsius Rex Franciae orientalis dicebatur; sed cum regnum Ludouici iunioris in triente tantum regni paterni consisteret, Franciam orientalem nunc angustiores fines habuisse, facile arbitraberis. Prouincias illius indicauimus §. LIII, 1. Accedebat deinde altera pars Lotharingiae; accedebat, Carlomanno mortuo, regnum Baioariae, excepta Carinthia. Late igitur Ludouicus dominari coeperat, sed uita non suppetebat. Carolomannus regnum Italiae et imperium Romanum sibi tum ex testamento Ludouici II Imp. tum, quod senior esset familiae, sibi uindicauit; nam in regnorum diuisione regnum Italiae seniori fratrum obtingere sueuit. At potestate fratribus sic longe superior de regno Langobardorum se ipsis quicquam imperiturum promisit (§. LXXII, 5) Fata abnuebant. Carolomannum mors praecox rapit. Ludouicus regnum Baioariae sibi attribuit, Carolo fratre haud repugnante, quemadmodum nec Ludouicus Carolo, regnum Italiae occupanti, obnitebatur. Ita inter fratres conuentum uidetur, quamquam Ludouicus Carolomanno non diu superstes spem longam incoare non potuerit. Ceterum ex tabulis foederis Furonensis apparet, nec

2. Auctoritas procerum regni. Carolidas in Gallia ius suum in Italiam remisisse, sed uindicationem eius tempori opportuniori reseruasse. Auctoritatem procerum imperii, regnantibus Ludouici nepotibus, non imminutam fuisse

3. Num Ludouicus R. Gall. Ludou. R. German. antecesserit. constat. Furonensis ista conuentio *communibus fidelibus regum fauentibus et consentientibus* inita fuit. Ludouicus Balbus in pacto illo primum nominatur; HAHNIO in hist. imp. p. 257 Rex Galliae se regi Germaniae ideo praetulisse uidetur, quod hic tertiam tantummodo regni paterni partem tenuerit. Ex hoc documento ego certe de πρωτεία nihil decido. Primum saltem capite III de successione filii paruuli Ludouici nostri cauetur. c. IV abigantur susurrones; de consiliis eorum dispiciant fideles regni. c. V Carolomannus et Carolus reges foederi huic ut accedant rogentur. c. VIII pax publica sancitur.

Iam

§. LXXIII.

4\. Iam a. 860 in Synodo Tusiacensi actum erat de Bosonis comitis coniuge Engeltrude, quae relicto uiro in regno Lotharii uagabatur. Nicolaus I Pont. admonebat Lotharium, ut feminam istam e regno suo eiiceret. Excitabat etiam Carolum Caluum in epistola quadam: *Vnde uestram*, inquit, *exhortamur regiam magnitudinem, ut corrigatis Lotharium regem nepotem uestrum, ne tantum piaculum permittat manere in regno suo h. e. non consentiat fugitiuam uxorem Bosonis comitis tamdiu remanere, ut non reddatur uiro suo*. A. 862 Carolus Lothario reconciliari nolebat, priusquam certas conditiones subierit, quas Ludouico Germanico exposuit in BALVZ. t. II Capit. p. 163 tit. XXXV *quando Hlotharius ad osculum receptus est*. Cap. IV Engeltrudem respicit: *Quando altera uice pro his, quae dixi, tractandis ad Tusiacum ueni, adportauit mihi et episcopis regni nostri Boso ex parte domni apostolici epistolas, quasdam nepoti nostro et episcopis regni sui mittendas, quas illis secundam mandatum domni Papae transmisimus, quasdam autem nobis legendas et obseruandas, quarum et hic textum habemus, in quibus inuenimus nos increpatos cur fornicarios in regno nostro immorari permitteremus et non solum ipsam feminam, sed et omnes fauentes facinori eius a corpore et sanguine domini excommunicatos usque dum ipsa mulier ad uirum suum rediret. Et scimus, sicut sanctus dicit Gregorius, quoniam, qui resecanda, si potest, non corrigit, ipse illa committit. Nos autem audiuimus praedictam feminam in regno nepotis nostri commorari et hanc sententiam postea non audiuimus immutatam. Et qui grauamur nostris, timemus alienis etiam communicare peccatis, communicando excommunicatis*. Quum, Engeltrude mortua, Rex noster reliquam Lotharingiae partem obtineret; bona huius feminae nonnulla sibi uindicauit, alia, exclusis filiabus legitimis, cognati, item et spurius occuparunt. 5. Quapropter pro filiabus apud regem Ludouicum deprecatur Iohannes VIII Pontif. in epist. CXXIX: Hludouico Regi glorioso gloriosi quondam Regis Ludouici filio. Iam enim magnitudinem uestram, fili carissime, Apostolicis monuimus litteris, hortantes pro filiabus Bosonis, dudum comitis, et Ingeltrudis coniugis, quibus iure haereditas deferri omnium legum auctoritate conceditur, proprietates reddere studeretis. Sed, ut cernimus, inauditi remansimus, quod miramur, et mirantes dolemus, cum uestra proles Apostolicis censuris semper obediat, et prae omnibus regibus iudicium faciat, ut Rex Dauid cecinit, honor regis iudicium diligit. Nonne legistis, quoniam

Engeltrudis, Bosonem maritum deserit, eiiciatur, hortante Papa, e regno Lotharii item et monente Carolo Caluo.

Vt Engeltrudis legitimis heredibus hereditas tradatur, Ioh. VIII P. adhortatur Ludouicum R.

§. LXXIII. niam iustus Dominus iustitiam diligit, et aequitatem uidet uultus eius. Ceterum reclamationem filiarum iam dicti Bosonis, audiuimus, ut ipsas, ipsius, matrisque earum, proprietates, Ingeltrudis, alias uos teneatis, alias uero uestris tenere quibus ipsa post iudicium sibi illatum sine uiri consensu dederit tenere, permittatis, quod nefas est, et contra omnium legum prorsus auctoritatem. Quid enim uxor sine uiri consensu agere potest? quanto magis haec moechans, quae diuino gladio, censente domno Papa Nicolao praedecessore nostro interiit? et humano pro parte facto stupro, puniri debuerat? Nonne Ioannes Papa Romanus, et Iustinianus inclitus Imperator legem Romanam facientes, scripserunt ita? Capitali crimine damnatorum bona non ad lucrum praesidis, sed cognatis punitorum reddi oportet: et alibi. Omnibus gradibus cognatorum in haereditate sumenda, praeferendi sunt filii. Vnde liquido patet, gloriosissime Rex, ut nec uos, nec cognati eorum, nisi ipsae filiae, quae sunt, legitimae, illos allodes habere debent; qui uero nati sunt post crimen illarum, spurii sunt, nec haereditare debent, ut praefatus Papa, et Imperator scripserunt ita; spurios satis iniuriosos, satisque acerbos, ac nostris temporibus semper indignos esse diiudicamus. Qua propter, ut rogauimus, iterumque rogamus, et hortantes monemus, ut harum reclamationes, harum et gemitus uestra regia dignitas hauriat. Et pro Apostolorum principum reuerentia, a quibus petiere auxilium, et pro nostro amore integriter ipsas proprietates, quos uos allodes dicitis, reddat, et uestros omni occasione remota reddere faciatis. In epistola CVIII monet Liutbertum Archiep. ut Bosonis filiabus haereditatem restitui faciat. Reuerendissimo et sanctissimo confratri nostro Liutberto Archiepiscopo. Fraternitatem tuam recordari uolumus, qualiter iam de proprietatibus Bosonis et Engeltrudis tibi scripserimus, monentes, ut ipsas, quas uos allodum dicitis, filiabus eorum saepe reclamantibus reddere deberetis: quoniam omnium legum auctoritate legitimi filii sunt ueri haeredes, ut uestra bene noscit religiositas, iterumque hortantes monemus, Apostolicaque auctoritate expresse iubemus; iam quia nostras litteras audire distuleras, et super his hactenus respondere neglexeras, uolumus, ut ad cor rediens ipsas saepe reclamatrices, aut homines ipsarum inuestire de iam dictis proprietatibus satagas, uestrosque earum, et alios inuasores similiter facturos, nostra auctoritate excommunicando permoneas:

et Liutbertum Archiepiscopum.

neas: quoniam iustus Dominus iustitiam dilexit, et aequitatem uidit uultus eius: et si forte spurius Godefredus, aut aliquibus ipsa moechans Engeltrudis, sine uiri consensu quoquo modo donauerit, contendere uoluerit; nostra Apostolica auctoritate, donec reddiderint: quia sancientibus Ioanne Papa Romano et Iustiniano Imperatore scriptum est, spurios satis iniuriosos, satisque acerbos, et nostris temporibus semper indignos esse diiudicamus: quapropter conuenit reuerentiam uestram illum semper monere. Porro hortamur, ut quoquo modo monuimus, compleas: quoniam si aliter feceritis, scias te canonica damnandum censura ut debeas illos excommunicare. Haec documento sunt, 1) iam tum a legibus Iustiniani Imp. auxilium petitum fuisse, quae bona damnatorum non fisco, sed cognatis, addicta, spurios autem ab hereditate exclusos uolunt; 2) filias heredes allodii esse potuisse; 3) uxorem sine mariti consensu aliis donare non decere. Facinorosis quibusdam capillos et cutem detractam fuisse, diximus §. LXXII, 5. Huiusmodi poenam sequens aetas memorat in charta Henrici Imp. a. 1023. uid. CHRON. LAVRESHAM. p. 126.

§. LXXIII. LXXV.

6. Spurii ab hereditate exclusi, filiae heredes allodii. Poena capillorum et cutis detractionis.

§. LXXIIII.

Additur chartis quibusdam uindictae terror, si qui regis auctoritatem temnere audeant: *si uero persona quaelibet posterorum nostrorum, quod minime fore credimus, hoc nostrae concessionis praeceptum irrumpere temptauerit, et quod immunitatis et electionis a nobis concessae scripto continetur uiolandum decreuerit, dei omnipotentis iram incurrere se nullo modo dubitet, et coram iusto iudice in tremendo examinis die se rationem inde redditurum praescientia malae temptationis minime ignoret.* HARENBERG. p. 585. Tam aperte, tamque fuse reliquae tabulae non loquuntur.

Inhibitio et poenae.

§. LXXV.

Piorum precibus itidem adiuuari optabat Ludouicus. Formula nota: *quatenus eos pro nobis, coniuge, proleque nostra misericordiam domini melius exorare delectet.* HELWICH. antiq. Laury esham. p. 30. SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 210. *Vt eos pro nobis, pro coniuge et prole nostra et totius regni prosperitate misericordiam omnipotentis domini melius exorari delectet.* NESSEL. in Brusch. supplem. p. 24.

Preces.

§. LXXVI. LXXVIII.

§. LXXVI.

Subscriptio et annulus indicatur.

Subscriptionis et annuli accessio innuitur his uerbis: *Et ut haec nostrae concessionis* (largitionis, traditionis) *auctoritas firmior habeatur et per futura tempora a fidelibus nostris melius credatur et diligentius obseruetur, manu propria nostra subter eam firmauimus et Annuli nostri impressione assignari iussimus.* HELWICH. c. l. HARENBERG. p. 585. SCHANNAT. c. l. p. 210. MARTEN. t. I p. 211. NESSEL. c. l. *Et ut haec auctoritas largitionis nostrae inconuulsa ualeat permanere, manu nostra subter firmauimus et anulo nostro eam subter iussimus sigillari.* MARTEN. c. l. p. 202. *Annuli nostri impressione sigillari iussimus.* SCHATEN. p. 183. HARENBERG. p. 584.

§. LXXVII.

Subscriptionis regiae formula.

Subscriptio regis hanc sequitur formulam perpetuo: *Signum Hludouici serenissimi regis.* In MARTEN. c. l. p. 202 legitur: *signum domni Ludowici serenissimi regis.*

2. Monogramma.

Signum nominis siue monogramma imaginem signi paterni plane imitatur. In charta Corbeiensi, quam §. XVI, 7 recensuimus, Rex noster signum suum iuxta patris signum apposuit; repraesentauimus illud n. 9 ex FALCKII tradit. Corbei. p. 84. Huic simile exemplum in SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 210, a nobis n. 10 pictum. Nec diffidet ab his character nominis n. 11 e BRVSCHIANO supplemento repetitus. Haec regulam efficiunt. At diffiteri non possumus, in monogrammate, quod SCHANNAT. in uindic. tab. VI una cum specimine scripturae curiae Ludouici nostri expressit literam l desiderari (uid. n. 12); quemadmodum et eamdem literam desideramus in monogrammatibus HARENBERGIANIS hist. Gandersheim. p. 584 et 585.

§. LXXVIII.

Archicancellarius unicus Liutbertus, Archiep. Mog.

Liutbertus, Archiepiscopus Moguntinus, Archicancellarii munere, quod sub Ludouico Germanico susceperat, fungi pergit, nullumque alium has partes sustinuisse puto. Vicariam operam ipsi praestitit a. I *Heberhardus.* In MARTEN. t. I p. 202 *Geberhard.* Cancell. ad uic. Luitberti Archicap. recognouit, qui alius non est ab Heberhardo, quem iam nouimus ex §. XXXVI. *Wolfberius* Cancellarius

larius a. I et II ad uicem Liutberti Archicap. recognouit. HARENBERG. p. 584 sq. SCHANNAT. cod. prob. hist. Fuld. p. 136. *Walther*. Cancellarius, quid apud SCHATEN. p. 182 ad uic. Liutberti rec. idem, qui *Wolfber*. esse uidetur. ECCARD. t. II rer. Franc. p. 627 *Wolfberium* ferme credit *Wulfhardum presbyterum* et Hathumodae Abbatissae confessionarium, cuius Agius in uita eius c. 5 meminit. Et quia ANNALISTA SAXO ad a. 886 Vulfarium Sardensem episcopum occisum a Slauis cum aliis multis scribit, ECCARDVS p. 690 ex *Sardensi* fingit *Mindensem* episcopum, quem *Wolfberium* fuisse constat. Posthaec, quantum per tabulas scire licet, *Arnolfus* Cancellarius solus et unicus Liutberti uices gessit. §. LXXVIIII. LXXX.

§. LXXVIIII.

Sigillum cum priorum regum, patris potissimum sigillis sat bene congruit. Forma scil. est oualis; facies in latus dextrum uersa; inscriptio habet: XPE PROTEGE HLVDOICVM REGEM. Id tantum addimus, faciem semper barbatam et caput casside munitum conspici. Aperte haec omnia docet sigillum in SCHANNATI uindic. tab. VI, a nobis n. 9 delineatum, cuius ad similitudinem alterum in tradit. Fuld. p. 210 exhibitum proxime accedit, nisi quod inscriptio laesa fuerit. Confirmat etiam, quae diximus, sigillum chartae Gandersheimensi affixum, quod depingunt ECCARD. c. l. p. 890; HARENBERG. tab. III n. VIII; nos autem n. 10. Facies regia, inquit ECCARD. in hoc sigillo altius, nec tam aequaliter ubique circulo impressa est, quam fieri debuisset, si facies et uerba uno sigillo insculpta fuissent. Vnde obseruatio ista de differentia inter annulum et sigillum nata, quam iam t. I § LXIIII, 1 attulimus. HARENBERGII pictura regi senilem uultum ac nonnihil uestimenta tribuit. Sigilla.

§. LXXX.

Epocha unica Ludouicus Rex utitur, ab obitu patris repetenda. Aeram quoque Christianam incipit addere; atque adeo frater ipsius Carolus Crassus primus non fuit, qui eamdem adhibuit. Adornemus regis nostri annalium indicem. Temporum computatio.

A. 876. Patris V Kal. Septembr. defuncti corpus in monasterium Laureshamense transtulit. Redit Francofurtum.

§. LXXX. Copias aduersus patruum Carolum colligit. Rhenum transit, et in Andernaco castello considet.

Proelium VIII Id. Octobr. ad Andernacum commissum.

Ludouicus per Sinciacum Aquisgranum pergit. Apud Confluentes in Caroli fratris congressum uenit. Rhenum traiicit.

Mense Nouembri tres fratres reges regnum paternum inter se diuidunt in pago Reciensi, in loco Saulifelt.

A. 877. Mense Ianuar. comitia habet Francofurti.

D. VII Kal. Febr. ind. X a. d. inc. DCCCLXXVII a. I Hlud. serenissimi regis in orient. Franc. regentis. Actum in Franconofurt. HARENBERG. hist. Gandersheim. p. 63 et 583. ECCARD. c. l. t. II p. 888.

Alia charta data eodem die. HARENBERG. c. l. p. 584. SCHATEN. p. 183 eam V Id. Februar. adscribit.

D. Id. Marc. a. I regni Lud. sereniss. reg. in Or. Franc. ind. X. Actum Tribur. MARTEN. t. I p. 202.

D. XI Kal. Iun. a. d. inc. DCCCLXXVII a. I. Act. Bisestad. SCHATEN. p. 182.

D. VII Kal. Iun. a. d. inc. DCCCLXXVII ind. X. a. I. MARTEN. t. II p. 30.

Lotharingiae partem cum fratribus diuidit. Aquisgrani natalem domini celebrat.

A. 878. Mens. Febr. Francofurti conuentum agit. Accipit a fratre Carolomanno portionem regni Lotharii, quam deinde cum fratre Carolo diuidit.

D. IIII Id. April. a. d. i. DCCCLXXVIII ind. XI. a. II. Act. Salzuilla regia. SCHANNAT. cod. probat. hist. Fuld. p. 136.

Mens. Octobr. Rex Aquisgranum se confert. Kal. Nouembr. Ludouici reges apud Marsnam conueniunt. Pax Furonis sancita.

Ludouicus Forchemium reuertitur.

A. 879. Carolomannum fratrem in Baioaria uisit.

Francofurtum abit.

Virdunum uenit. Accipit Caroli calui portionem Lotharingicam.

Redit Mogontiam, inde Francofurtum.

In Baioariam proficiscitur.

Natalem domini Francofurti agit.

A. 880.

A. 880. Inuitatus in Galliam Aquisgranum petit; inde Ducicaum, Attiniacum, Ercuriacum et Ribodimontem. §. LXXXI.
Normannorum ſtrages in loco Thimnin (Thuin in Hannonia) iuxta Carbonariam.
Paſcha Francofurti celebrat. Ratisbonam tendit.
D. V Non. Maii a. d. i. DCCCLXXX ind. XII a. IV. D. Forcheym. uilla reg. NESSEL. in ſupplem. Bruſch. p. 23.
D. VIIII Kal. Aug. a. d. i. DCCCLXXX ind. XIII a. IV. Act. Fuld. monaſter. SCHANNAT. tradit. Fuld. p. 210.
Comitia Vormatiae menſe Auguſt. habita.
D. XV Kal. Decembr. a. d. i. DCCCLXXX ind. XIII a. V. Act. Franconofurt. MARTEN. t. I p. 211.
Rex obſidet Normannos Neomagi.
A. 881. Poſt paſcha in Galliam proficiſcitur. In Baioariam redit. Francofurti aegrotat.
A. 882. D. XV Kal. Febr. a. d. i. DCCCLXXXII ind. X a. VI. Act. Franconofurt palat. reg. TOLNER. cod. dipl. hiſt. pal. p. 10. HELWICH. antiq. Laureſham. p. 31.
Ludouicus moritur XIII Kal. Februar.

§. LXXXI.

Duo ſuperſunt diplomata, quae ſine nota non poſſumus dimittere. Alterum ill. GVDENVS in cod. diplom. t. I p. 344 tradit, idque a Ludouico noſtro a. 881 datum exiſtimat. Recitabimus uerba: In nomine ſancte et indiuidue Trinitatis. Ludevvicus diuina fauente gratia Rex. Si petitionibus fidelium noſtrorum aures Serenitatis noſtre accommodauerimus, non ſolum Regium morem decenter implemus, uerum etiam eos procul dubio fideliores ac deuociores in noſtro efficimus ſeruicio, et ad eternam uitam feliciter optinendam profuturum liquido credimus. Quapropter comperiat omnium fidelium noſtrorum, preſentium ſcilicet et futurorum ſollercia, qualiter quidam Vir Illuſtris, fidelisque Comes noſter, nomine Chriſtianus, ueniens ad Procerum noſtrorum preſenciam, poſtulauit Serenitatem noſtram, ut quedam mancipia noſtra propria, quorum nomina ſubter tenentur inſerta, ei in proprium conceſſiſſemus; cuius petitioni ob amorem et ſeruicium ſuum libenti animo aſſenſum praebentes,

Tabula quaedam donationis Ludouico ſeniori ſiue Germanico uindicatur.

§. LXXXI. bentes, decreuimus iuxta peticionem illius fieri. Dedimus itaque prefcripto fideli Comiti noftro Ghriftiano haec mancipia noftra propria, utriusque fexus, quorum nomina funt Duoto, Herinni, Albiun, Eggihart, Otholf, Adalrat, Adalvviz, Luitburc, Liobilia, Wentelsvvint, Sigeburg, Adalsvvint, Luthilda, Thansvvint; et ex iure noftro in ius et dominium eius tradimus atque transfundimus: ea uidelicet ratione, ut quicquid ab hodierna die et deinceps, prefcriptus Comes nofter Chriftianus de prefcriptis mancipiis facere uoluerit, per hoc noftre auctoritatis preceptum, plenius in Dei nomine confirmatum, nullo interdicente, fed perpetuis temporibus, poteftatem habeat faciendi, quicquid elegerit, absque alicuius contradictione. Largitionis noftre firmitatem manu propria fubtus eam firmauimus, et anuli noftri inpreffione fignari iuffimus. Signum Hludevvici Sereniffimi Regis. C. Notarius ad uicem Wiggrauii recognoui. Data VIII Idus Iulii anno propitio XXVIII - - - Regni in Orientali Francia - - - Indictione XIIII. Actum Gifeftad in Dei nomine feliciter. Amen. Codicillos hos e curia regis noftri non manaffe, regulae fupra ftabilitae facile oftendunt. At finceros tamen eosdem ftatuo, fi uerum auctorem illis reddamus Ludouicum feniorem fiue Germanicum. Formulae concordant omnino cum ftilo cap. I euoluto. Chriftianus fiue Chriftanus, comes Grapfeldiae, chartis Fuldenfibus notiffimus. Si indictio XIIII certa, ea non tantum in a. 881, fed et in a. 866 incidit, quo *Witgarius* (ita enim pro Wiggrauio fcribendum) Archicancellarii officio praefuit. C. Notarius *Comeatus* forfitan erat (§. XXXVI). Pro *Gifeftad* ponere licebit *Bifeftadium*. Nec reliquae lacunae multo negotio indigent, quo expleantur.

2. Diploma a norma paullulum aberrans. Alterum diploma porrigit MARTEN. t. II p. 30, non fine haefitatione legendum. Formulae initiales fanae. Narratio altius repetita et infueta: Ideoque uir uenerabilis Hildebaldus abba de monafteriis Stabalaus et Malmundarii, quae funt in honore fanctae Mariae fanctorumque apoftolorum Petri et Pauli uel ceterorum fanctorum a bonae memoriae domno fcilicet Sigiberto rege ob amorem Chrifti de forefte noftra et fifcis fuper fluuium Amblauam conftructam, clementiae noftrae aures monftrauit, qualiter ipfe princeps et rex pro mercedis fuae impendio et aeterna retributione, uillas aliquas tam ultra Ligerim, quam alias res proprias, quas domnus Remaclus legitime poffedit, feu ceteras praeceptiones manu fua roboratas fub

ſub integra emunitate, absque introitu aduocatorum, conceſſit. Vnde et ipſas praeceptiones ſeu et confirmationes praecedentium regum memoratus abba ſe prae manibus habere affirmans, petiit celſitudinem noſtram, ut tam id quod ipſe princeps dominus Sigibertus de fiſco ſuo ſeu reliquis locis, quae ad ipſa monaſteria per ſuas auctoritates noſcitur conceſſiſſe, quam etiam quod ad ipſaſcripta monaſteria a Chriſtianis hominibus noſcitur collatum fuiſſe, et quod praeſentis temporis aeuo eorum ſubeſt poſſeſſioni et dominationi, ut hoc ipſum ipſis monaſteriis dignaremur etiam noſtra regali confirmare auctoritate, cuius petitioni non ſolum pro reuerentia ipſius uenerabilis uiri, ſed et pro deuotione monachorum, qui in eisdem locis Domino uidentur famulari, accommodantes aures noſtrae Serenitatis iuxta petitionem eius nouerint omnes fideles noſtri tam praeſentes quam et futuri, non ſolum quod nos poſtulauit confirmaſſe, et roboraſſe, ſed et uillam dominicationis olim regiae Germinei nomine, ſitum in pago Katalannenſe, pro remedio animae noſtrae nos renouaſſe, cum manſis, terris, aedificiis, campis, pratis, paſcuis, ſiluis, cultis et incultis, aquis, aquarumue decurſibus, uiis et inuiis, exitibus et regreſſibus; praecipientes et firmiter ſtatuentes, ut ſicut conſtat a iam dicto principe domno Sigiberto rege, uel a ſibi ſuccedentibus regibus usque in praeſens roboratum ipſis monaſteriis et confirmatum, ſic deinceps in poſterum maneat inconuulſum. Signum domni Ludouici *inuictiſſimi* regis. Elogium *ſereniſſimi* uſitatius. *Valterus* Cancellarius recognouit, quem chartae noſtrae ignorant. Etſi pro *Valtero Wolſherium* ponamus, Wolſherius tamen ſolus diplomata non recognouit. §.LXXXII.

§. LXXXII.

Ludouicus regia animi magnitudine uirtutisque laude maioribus ſuis non adeo fuit impar. Quodſi igitur ANNALES BERTIN. ipſius exiſtimationi quicquam detrahere laborant, maleuolentiae id tribuimus. Adalardi, comitis palatini in Gallia, filiam ſibi, inſcio patre deſpondebat rex, teſtantibus ANN. BERTIN. ad a. 865. Filius patri, ope Caroli Calui, hac lege conciliabatur, ne Adalardi filiae iungeretur. Tum Luitgardam, Ludolfi, Ducis Saxoniae, filiam thori conſortem nactus eſt. Qua de re HROSWITHA t. II ſcriptor. Brunſuic. Leibnit. p. 325 ita cecinit: Ludouici R. familia.

Ergo

§. LXXXII. Ergo sui natam Lutgardae nomine dictam,
Nutu clementis Regis praestante perennis
Elegit clarus Francorum Rex Ludouuicus
Regni consortem sibimet, sociamque perennem;
Filius illius, cuius dono Luidulfus
Suscepit primum propriae gentis dominatum.

Ludgarda filium peperit, quem pater suo nomine Ludouicum appellauit; sed idem puerulus Ratisbonae de fenestra cecidit et confractis ceruicibus statim exspirauit. REGINO ad a. 882. Filia quoque ipsi erat Hildegarda, in historia Arnulfi memoranda. Hugonem, filium regis, (naturalem) aduersus Normannos pugnantem occubuisse, iam §. LXXII, 7 diximus.

DOCVMENTA.

I.

ad §. VII, 1 et XXI, 1.

Diuisio imperii Domini Hludouici inter dilectos filios suos inter Hlotharium uidelicet et Pipinum et Hludouicum anno quarto imperii sui.

Vide Tom. I Comment. de re diplom. pag. 457.

II.

ad §. XXI, 2.

Charta diuisionis imperii inter Pipinum, Hludouicum et Karolum, filios imperatoris, data A. C. DCCCXXXVII. Aquisgrani in generali populi conuentu.

Vid. Tom. I Commentar. de re diplomat. pag. 463.

III.

ad §. XXII, 4.

NITHARDVS de dissensionibus filiorum Hludouici pii p. 472 et BALVZIVS Tom. II Capitular. pag. 39.

Anno

Anno dominicae incarnationis DCCCXLII. XVI Kalend. Martii Lodhuuvicus et Karolus in ciuitate quae olim Argentaria uocabatur, nunc autem Strazburg uulgo dicitur, conuenerunt, et sacramenta quae subter notata sunt Lodhuuvicus Romana, Karolus uero Teudisca lingua iurauerunt. ac sic ante sacramenta circumfusam plebem alter Teudisca, alter Romana lingua alloquuti sunt. Lodhuuvicus autem, quia maior natu, prior exorsus sic coepit.

Adnuntiatio Lodhuuvici.

Quotiens Lodharius me et hunc fratrem meum post obitum patris nostri insectando usque ad internecionem delere conatus sit, nostis. Cum autem nec fraternitas nec Christianitas nec quodlibet ingenium, salua iustitia, ut pax inter nos esset, adiuuare posset, tandem coacti rem ad iudicium omnipotentis Dei detulimus, ut suo nutu, quid cuique deberetur, contenti essemus. in quo nos, sicut nostis, per misericordiam Dei uictores extitimus. is autem uictus una cum suis quo ualuit secessit. Hinc uero fraterno amore correpti, nec non et super populum Christianum compassi, persequi atque delere illos noluimus; sed hactenus, sicut et antea, ut saltem deinde cuique sua iustitia cederetur, mandauimus. At ille posthac non contentus iudicio diuino, sed hostili manu iterum et me et hunc fratrem meum persequi non cessat. Insuper et populum nostrum incendiis, rapinis caedibusque deuastat. Quamobrem nunc necessitate coacti conuenimus. Et quoniam uos de nostra stabili fide ac firma fraternitate dubitare credimus, hoc sacramentum inter nos in conspectu uestro iurare decreuimus. Non qualibet iniqua cupiditate illecti hoc agimus, sed ut certiores, si Deus nobis uestro adiutorio quietem dederit, de communi profectu simus. Si autem, quod absit, sacramentum quod fratri meo iurauero uiolare praesumpsero, ab subditione mea, nec non et a iuramento quod mihi iurastis, unumquemque uestrum absoluo.

Cumque Karolus haec eadem uerba Romana lingua perorasset, Lodhuuvicus, quoniam maior natu erat, prior haec deinde se seruaturum testatus est.

Sacramentum Lodhuuvici.

Pro Deo amur, et pro Christian poblo, et nostro commun salvament dist di in avant, in quant Deus savir et podir me dunat, si

ſalvarai io ciſt meon fradre Karlo et in adjudha et in cadhuna coſa ſi com om per dreit ſon fradre ſalvar diſt, in o quid il mi altre ſi fazet. Et ab Ludher nul plaid numquam prindrai qui meon vol ciſt meon fradre Karle in damno ſit.[1]

Quod cum Lodhuuvicus expleſſet, Karolus Teudiſca lingua ſic haec eadem uerba teſtatus eſt.

Sacramentum Karoli.

In Godes minna, ind durh tes Chriſtianes folches ind unſer bedhero gealtniſſi, fon theſemo dage frammordes ſo fram ſo mir Got geuvizei indi madh furgibit, ſo hald ih teſan minan bruodher - - - - - - - - ſoſo man mit rehtu ſinan bruoder ſcal, inthi ut hazermig ſoſo maduo. Indi mit Lutherem in no theinni thing ne gegango, zhe minan vuillon imo ce ſchadhen vuerhen.

Sacramentum autem quod utrorumque populus quique propria lingua teſtatus eſt, Romana lingua ſic habet.

Sacramentum populi.

Si Lodhuvigs ſacrament que ſon fradre Karlo iurat conſeruat, et Karlus meos ſendra de ſuo part non lo ſtanit, ſi io returnar non lint pois, ne io ne veuls cui eo returnar int pois in nulla aiudha contra Lodhuuvig nun li iver.

Teudiſca autem lingua.

Oba Karl thea eid, then er ſine mo bruodher Ludhuuvige geſuor, geleiſtit, ind Ludhuuvig min herro then er imo geſuor, forbrihchit, ob ih ina nes arvvenden ne mag, noh ih, noh thero thein hes iruvenden mag, imo ce folluſti vvidhar Karle ne vvirdhit.

Quibus peractis, Lodhuuvicus Rheno tenus per Spiram, et Karolus iuxta Waſagum per Vuizzumburg, Warmaciam iter direxit.

Vid. Tom. I Commentar. de re diplom. p. 386.

IIII.

ad §. VII, 1.

BALVZ. t. II Capitular. p. 7.

Sequuntur Capitula quae acta ſunt in ſynodo ſecus Teudonis uillam habita, in loco qui dicitur Iudicium, quando tres fratres glorioſi principes, Hlotharius uidelicet, Hludouvicus, et Karolus, ſimul conue-

conuenerunt anno quinto regni Karoli. cui fynodo Drogo Mettenfis Epifcopus praefedit confenfu eorundem Regum, quae et ipfi principes ante fe fidelesque eorum relecta capitula adprobauerunt, et fe eadem feruaturos auxiliante Domino promiferunt, menfe Octobrio, Indictione feptima.

Nauis fanctae Ecclefiae ab exordio fuo uariis faepe perturbationibus merfa, fed excitato fidelium precibus gubernatore fuo Chrifto nunquam eft usquequaque demerfa. Quae quondam etiam, ut nunc uidetur, pene conlapfa, progenitorum ueftrorum ftudio et deuotione eft auctore Deo iuxta modum diuinitus conceffum recuperata. Vnde immenfas Domino Deo noftro laudes referimus, qui et corda ueftra ad intentionem fimilem excitauit, et poft ueftigia patrum ueftrorum, quibus per temporale regnum ad aeternum perueniatis, ire uelle docuit et infpirauit. Veftrae nihilominus nobiliffimae dominationi multimodas gratiarum actiones rependimus, quia ad euitandum et ueftrum et noftrum periculum, et ad communem totiusque populi prouidendam faluationem, bonam et bene placitam Dei uoluntatem fubfequi, et diuinum confilium, fecundum praeceptum Domini quo dicitur *Interroga facerdotes legem meam*, et, *Interroga patres tuos et adnunciabunt tibi*, a nobis, quamquam indignis, Chrifti tamen Vicariis, quaerere et benigna deuotione uelut reuera ex ore ipfius Dei expectare dignamini. Quod humilitatis ueftrae fupernum donum fancta Ecclefia cum tanto gaudio fufcipit, ut de uobis etiam in confolatione fua fibi dictum a Domino aptare uelit: *Pro patribus tuis nati funt tibi filii.* id eft, pro iuftorum progenitoribus, qui te paterno affectu ditauerunt, et ampliauerunt ac coluerunt, nati funt tibi ifti filii, qui in te et paterna munera refarciant, recuperent, et conferuent, et te fideli deuotione, ut bonae indolis adolefcentes, me fuper eos intendente, eisque manum folatii porrigente, tueantur et excolant.

Aggaei 2. Deut. 32. Pfalm. 44.

CAP. I.

His ita praemiffis, nobiliffimi Domini, ut cum pace ueftra dicamus, quia conftat hanc fanctam Ecclefiam fanguine Chrifti redemptam, et praedeceflorum ueftrorum multo labore redintegratam ac adunatam atque gubernatam, ueftra difcordia effe difciffam et perturbatam atque afflictam, uidetur nobis, fi et in praefenti feliciter

 regnare

regnare et in futuro cupitis esse salui, et ab hac eadem Ecclesia uobis ad gubernandum commissa, pro qua ex ministerio regali reddituri estis Regi Regum rationem in die iudicii, tam multiplices ac perniciosas corruptionis pestilentias uultis amouere, et uigorem regium ac seniorale et super uestros et super impugnantes potestatem uestram optatis habere, caritatem ilam quam Apostolus docuit, de corde puro et conscientia bona et fide non ficta inter uos studete habere, et quia sic habeatis, et fidelibus et infidelibus uestris omni uirtu-
Joan. 13. te et puritate curate manifestare, sicut Dominus docuit dicens: *In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem.* Quae non tantum uerbo et lingua, sed potius remota quolibet modo omni occulta nocendi machinatione, aut, quod absit, aliena a caritate aperta impugnatione, quocunque quis indiget, pro uiribus uero consilio et prompto auxilio ab altero adiuuetur, quo-
Prou. 18. niam scriptum est: *Frater qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas firma.* Et ita in populum uobis commendatum, pro ista quae hactenus operante per membra sua diabolo uersata est discordia, pacem illam disseminate, quam Christus in coelum ascendens fidelibus suis munere
Joan. 14. magno reliquit, dicens: *Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis;* sine qua nemo uidebit Dominum.

II.

Quia bene nostis ab illo qui solus merito et Rex et Sacerdos fieri potuit, ita Ecclesiam dispositam esse, ut pontificali auctoritate et rega-
Prou. 11. li potestate gubernetur, et scriptum esse liquido peruidetis: *Vbi non est gubernator, populus corruit,* et tanto periculosius, quanto anima plus est pretiosa quam corpus, canonum etiam inrefragabilis auctoritas super Episcoporum ordinatione et in populi ad custodiendum suscepti uigilantia ac sedium suarum tenaci stabilitate euidentissime praecipiat, feruentissime Dei legatione fungentes monemus, ut sedes quae uestra discordia ulterius nec nominanda sine sacro episcopali ministerio et sine Episcopis uiduatae manent, submota funditus peste Simoniacae haereseos, sine dilatione, iuxta auctoritatem canonicam, aut Episcopos a Deo datos et a uobis regulariter designatos et gratia sancti spiritus consecratos accipiant, aut quae suis Episcopis quacunque occasione priuatae sunt, canonice eos sine aliqua excusatione aut tarditate recipiant.

III. Sa-

III.

Sacrum quoque monaſticum ordinem a Deo inſpiratum, et ab ipſis Apoſtolis fundatum, ſeu anominatiſſimis ac ſanctiſſimis patribus exultum, atque per iſtud imperium a ueſtris piae memoriae praedeceſſoribus propagatum, et quaedam etiam loca ſpecialius uenerabilia contra omnem auctoritatem et rationem ac patrum ueſtrorum ſeu Regum praecedentium conſuetudinem laicorum curae et poteſtati in maximo ueſtro periculo et illorum perditione et Dei ac ſanctorum non modica ad iraſcendum prouocatione uos commiſiſſe dolemus. Quapropter pro Chriſto deuotiſſime obſecramus, ut tam magnam offenſam et iuſtam reprehenſionem atque periculoſam ſine exemplo praecedentium praeſumptionem ab animabus ueſtris et a felicitate regni ueſtri pellatis, et loca uenerabilia et habitum ac ordinem ſacrum eis qui ad hoc uocati ſunt, uiris ſcilicet ex clericali et eccleſiaſtico uel monaſtico ordine religioſis, ſeu et in ſuo ſexu feminis Deo dicatis atque deuotis, et in ſchola Chriſti eruditis, ad cuſtodiendum et prouidendum committatis; qui et quae Dei ſunt Deo, et quae ſunt Caeſaris Caeſari reddant. Qui ſi minus perfecte et in diuina religione et in rei publicae utilitate profecerint, aut corripiantur, aut meliores et utiliores in locis eorum ſubſtituantur; et non propter prauorum nequitiam ordo religionis et loca ſacratiſſima eis quibus licitum non eſt committantur; cum manifeſtiſſime ſcriptura demonſtret, Ozam morte damnatum, quia arcam Domini quaſi cadentem releuare uoluit, quam uel contingere inlicitum ei fuit.

IIII.

Occaſionem etiam et fomitem, unde ordo eccleſiaſticus et canonica forma atque monaſtica religio ſaepe a longe ſuperiori tempore, cum minus religioſos Principes habuit, titubauit, et pene conlabens deperiit, et iterum, cum deuotos et in Dei zelo feruentes Principes accipere meruit, reſurrectione quadam reuixit et uigorem recepit, atque ſui proceſſus tempore ambulauit, (quod non ſine graui dolore et metu ultionis diuinae dicimus) in ueſtri regiminis tempore in deſtructionem, non in aedificationem, ſicut Paulus docuerat, accidiſſe conſpicimus. 2. Cor. 13.
Quod et noſtris peccatis, qui diſpenſatores et paſtores Eccleſiarum eſſe debuimus, ueraciter imputamus, et eorum, quorum factione res iſta adeo male pullulauit et excreuit,

alia praecedentia peccata hoc meruisse pro certo auctoritate diuina cognoscimus. Vt qui nocebant, sicut scriptum est, nocerent adhuc, et qui in sordibus erant, sordescerent adhuc. unde Deum grauius ad iracundiam prouocarent, et sanctos, quos intercessores pro suis peccatis habere debuerant, infensos haberent, et sacerdotes ac uiros religiosos, seu Christi pauperes, quos oratores et reconciliatores sibi de suo promereri necesse fuerat, proclamatores aduersum se fieri irritarent, et ad cumulum suorum peccatorum etiam illa peccata, unde in conspectu Dei rationem in die terribilis iudicii redderent, et augerent, quae illi commiserunt qui eadem ipsa peccata per intercessionem fidelissimarum oblationum deleuerunt quas ecclesiasticarum rerum peruasores inconsulte et in perniciem sui sine reuerentia abutuntur. Quod ita uerum esse ut dicimus Dominus protestatur dicens: *Peccata populi mei comedunt.* Peccata enim populi comedunt qui contra auctoritatem diuinam res ecclesiasticas indebite peruadunt, et nec intercessionis ope, nec praedicationis consilio, uel quocunque diuino auxilio pro peccatis eorum, qui eas dederant, laborant, nec pio operi, ad quod fides fidelium eas tradiderat, inseruire permittunt. De quo periculoso facto uos, Christianissimi Principes, uenerabiliter admonemus, et deuotissime obsecramus, ut memores salutis uestrae, praesentis scilicet et aeternae, memores etiam largitatis progenitorum uestrorum erga sanctas Ecclesias, propter quam feliciter regnauerunt et sibi contrarios superauerunt, memores siquidem cum quanta religione etiam ante Christi sanguinem, et in tempore famis in Aegypto, discretione sancti Ioseph apud nefandum Regem Pharaonem terra sacerdotalis extitit, innumera quoque scripturarum exempla, ut lacte Ecclesiae nutriti, et scientiae ipsius uberibus sufficienter repleti, ante oculos reducentes, tunicam Christi, qui uos elegit et exaltauit, quam nec milites ausi fuerunt scindere, tempore uestro quantocius reconsuite et resarcite, et nec uiolenta ablatione nec inlicitorum praeceptorum confirmatione res ab Ecclesiis uobis ad tuendum et defensandum ac propagandum commissis auferre tentate: sed ut sanctae memoriae auus et pater uester eas gubernandas uobis fautore Deo dimiserunt, redintegrate, et praecepta regalia earundem Ecclesiarum conseruate ac confirmate. Ne sicut intentauit Samuel Propheta ad Roboam filium Salomonis in conscissione pallii, praesens regnum, quod absit, uobis patrum labore adqui-

Osee 4.

adquiſitum et hereditate relictum, a uobis ipſe Chriſtus diuidat, et aeternum regnum, quod promiſit, non tribuat. Nec contra Dei faciem iratas hominum facies conſideretis: quia ſi ad tempus illis diſplicueritis, cum uos Deo placebitis, in uobis ille quod promiſit implebit: *Cum placuerint*, inquiens, *Domino uiae hominis*, *omnes inimicos eius conuertet ad pacem.* Prou. 16. Quod ut commodius ualeatis implere, unusquisque uir eccleſiaſticus, et interceſſionis adiutorium et ſolatii, quo res publica indiget, ſubſidium iuxta quantitatem rerum Eccleſiae ſibi commiſſae, ſaluo iure quod exinde diuinis diſpenſationibus debet impendi, prompte et ex animo parare et impigre, ſicut tempore anteceſſorum ueſtrorum conſueuerat, ſtudebit offerre.

V.

Et quia ſancta Eccleſia in area triturae dominicae docta quaedam nouit redarguenda, quaedam diſſimulanda, quaedam etiam gemenda usque ad tempus perferenda, perſpeximus eo feruentiori zelo, quo maiora corrigenda ſunt ueſtram poteſtatem et ſacerdotalis conſilii auctoritatem quaedam ad praeſens ex aſſe non ualere corrigere. Et ideo de Canonicorum monaſteriis et ſanctimonialium quae ſub eadem forma uiuere dicuntur conſiderauimus, ſicut Apoſtolus Paulus dicit, *ſecundum indulgentiam*, *non ſecundum imperium*, ut ſi pro- 1. Cor. 7. pter imminentem reipublicae neceſſitatem laicis interim committuntur, Epiſcopi prouidentia, in cuius parrochia conſiſtunt, adiuncto ſibi aliquo Abbate uiro religioſo, ſtudeatur qualiter reſtauratio locorum, et ſtudium ac cuſtodia officii et religionis, atque ſubſidium temporalis neceſſitatis, in eisdem locis degentibus iuxta qualitatem et quantitatem moderationis adhibeatur et miniſtretur. et qui eadem loca tenuerint, eis inde ſicut et de aliis Chriſtianae religionis negotiis pro Chriſti et ueſtra reuerentia obediatur. Quod ſi quis non fecerit, prouiſorum curae erit, ut ad ueſtram hoc notitiam referant, et ueſtra dominatio, ſecundum ſibi a Deo commiſſum miniſterium, pro modo culpae quae emendanda ſunt corriget. Per loca etiam monaſtica eiusdem ordinis prouiſores neceſſe erit diſponere, cum ueſtra auctoritas eos qui uices Chriſti ſecundum regulam diuinitus dictatam in monaſteriis agant ſtuduerit ordinare.

VI. Peti-

VI.

Petimus tandem ut ordo ecclesiasticus, in quibuscunque ei fuerit necesse rigorem salutis humanae exerere, per potestatem uestram et per ministerium ministrorum dominationis uestrae secundum antiquam consuetudinem suum uigorem recipiat, et populi generalitas una cum ecclesiastica deuotione iudicium, quod honor Regis diligit, et iustitiam, qua thronus eius firmatur, per dispositionem uestram suscipiat; seu admonitione atque consilio sacerdotali uestra sublimitas, et quisque in quolibet statu uel ordine, de rapinis et ceteris, quae discordiae malo acciderunt, praeteritis erroribus poenitudinem gerat, et Domini reconciliationem expostulet. Quam facile omnis qui quaesierit inueniet, si in loco discordiae plantata fuerit caritas, quae cooperit multitudinem peccatorum, eumque potius quam nos
Luc. 10. in consilio, non nostro, sed Dei attendatis, qui dixit: *Qui uos audit,*
Matth. 10. *me audit; et qui uos spernit, me spernit. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis.*

V.

ad §. VII, 3 et XXII, 10.
BALVZ. Tom. II Capitul. p. 41.

Conuentus apud Marsnam I.

Haec quae sequuntur Capitula acta sunt quando tres Reges fratres, Hlotharius scilicet, Hludouuicus, et Karolus, simul conuenerunt secus municipium Trejectum, in loco qui dicitur Marsna, anno incarnationis dominicae DCCCXLVII. per mensem Februarium. quae etiam capitula singulorum adnuntiationes sequuntur.

CAP. I.

De pace et concordia atque unanimitate trium fratrum et Regum inter se, et quod uerissimo et non ficto caritatis uinculo sint uniti, et ut nullus deinceps scandalorum inter eos occasiones serere possit.

II.

Vt ipsi mutuo sibi auxilientur, et contra Dei sanctaeque Ecclesiae ac suos inimicos secundum oportunitatem temporis inuicem adiuuent.

III. Vt

III.

Vt nemo per quamlibet cupiditatem leges pacis in cuiuslibet eorum regno conuellere praesumat. Quod si facere praesumpserit, communem ab eis ultionem incurrat.

IV.

Vt Ecclesiae Christi per omne eorum regnum pristinam dignitatem honoremque retineant; et quicquid superstite Domno Hludouvico Imperatore iure legitimo possederunt, absque ulla deminutione recipiant.

V.

Vt singulis eorum fidelibus talis lex conseruetur, qualem temporibus priorum Regum et praecipue aui patrisque eorum habuisse noscuntur, si tamen et ipsi pristinam fidem erga ipsos conseruent.

VI.

Vt rapinae et depraedationes, quae quasi iure legitimo hactenus factae sunt, penitus interdicantur, et nemo se impune post haec eas praesumere posse confidat.

VII.

Vt in singulis partibus regni Missi idonei constituantur, qui querelas pauperum et oppressiones siue quorumcunque causas examinare et secundum legis aequitatem ualeant definire. Et si ab uno in aliud regnum huiusmodi praesumptores confugerint, ibi similiter opprimantur.

VIII.

Vt nullus in omni eorum regno deinceps raptum facere praesumat. Aut si fecerit, legaliter puniatur.

IX.

Vt Regum filii legitimam hereditatem regni secundum definitas praesenti tempore portiones post eos retineant, et hoc quicunque ex his fratribus superstes fratribus fuerit consentiat; si tamen ipsi nepotes patruis obedientes esse consenserint.

X.

Vt legati ad Ducem Brittonum mittantur, qui de communi erga eos obſeruatione pacis eum commoneant.

XI.

Vt ſimiliter ad Regem Nordmannorum legati mittantur, qui eum conteſtentur, quod aut pacem ſeruare ſtudebit, aut communiter eos infenſos habebit.

Adnuntiatio Domni Hlotharii.

Nobis et fratribus noſtris uiſum fuit ut ad Dei uoluntatem quaerendam qualiter ſancta Eccleſia recuperata eſſe poſſit, et pacem et nos ac uos et iſte populus Chriſtianus habere poſſimus, nos ſimul coriungeremus, ſicut nunc fecimus, et ſic ſimus inter nos ſicut fratres per rectum eſſe debent. Et pro certo illud ſciatis, quia gratias Deo ſic ſumus et ſic permanere adiuuante Deo in ante uolumus, et in conſilio et in auxilio unusquisque erga alterum parati ſumus adiutorium ferre, ſicut fratres in Dei uoluntate et communi profectu facere debent, in quibuscunque potuerimus.

Adnuntiatio Domni Hludowici.

I. Sciatis quia fratres noſtri et nos noſtros Miſſos ad communem nepotem noſtrum in Aquitaniam mittimus, et ei tales comitatus deſignatos mandamus, in quibus ipſe cum ſuis interim ſufficienter eſſe poſſit, et fideles dilecti fratris noſtri Karoli de illo regno pacem habere poſſint, usque dum idem nepos noſter ad commune placitum noſtrum ueniat, ad quod cum tali ſecuritate a nobis accepta eum uenire mandamus ut ſanus uenire et ſanus ſtare et ſanus reuerti, quantum illum Deus ſaluare uoluerit, poſſit. Et ſi tunc noſtrum conſilium audire uoluerit, uolumus cum Dei adiutorio et ueſtro conſilio conſiderare quomodo melius ſecundum communem profectum et utilitatem in ante eſſe poſſit. Et ſi noſtrum conſilium audire non uoluerit, tunc ſicut melius cum Dei adiutorio et ueſtro conſilio inuenire potuerimus, exinde agere uolumus.

II. Sciatis etiam quia ſimiliter Miſſos noſtros ad Brittones mittimus, et illos ad communem profectum et pacem hortamur. Qui

ſi au-

ſi audierint, aut non audierint, cum Dei adiutorio et ueſtro conſilio exinde etiam facere uolumus.

III. Sciatis quia communiter Miſſos noſtros ad Nordmannos pro pace accipienda mittimus.

IV. Sciatis etiam quia dilectus frater noſter Hlotharius Miſſos ſuos ad ſuos homines transmittit qui usque modo in contrarietatem dilecti fratris noſtri Karoli fuerunt, et illis mandat ut per nullum ingenium in ante, ſicut de Dei et ſua gratia gaudere uolunt, in illius et fidelium eius contrarietatem aliquid faciant.

V. Et ſciatis quia uolumus ut res Eccleſiarum, in cuiuscunque regno caput fuerit, tam de epiſcopatibus, quam de abbatiis, ſine ulla contradictione rectores ipſarum Eccleſiarum, ſicut tempore Domni ac genitoris noſtri fecerunt, illas poſſideant.

VI. Similiter et de epiſcopatibus et monaſteriis, ubicunque in noſtro communi regno aliter eſt modo quam debeat, uolumus una cum Dei adiutorio illud emendare, et Eccleſia Dei ſuum honorem debitum habere poſſit, et populus ſuam legem et iuſtitiam habeat.

Adnuntiatio Karoli.

I. Sciatis quia dilecti fratres noſtri et nos communiter noſtrum placitum ad Miſſam ſancti Iohannis apud Pariſium condictum habemus, ubi de iſtis quae illi modo dixerunt et ceteris quae ad Dei uoluntatem et noſtrum ac ueſtrum communem profectum inuenire potuerimus conſideremus et una cum Dei adiutorio ad effectum perducamus. Et uolumus ut ab hinc in ante, ubicunque unusquisque fuerit, cum pace conſiſtat, et ad illud placitum cum pace unusquisque ueniat: quia in iſtis miſeriis et rapinis usque modo multum Deum offendimus. Vnde nobis Dei miſericordiam deprecari ſatis neceſſarium eſſe cognoſcimus.

II. Volumus etiam ut unusquisque liber homo in noſtro regno ſeniorem qualem uoluerit in nobis et in noſtris fidelibus accipiat.

III. Mandamus etiam ut nullus homo ſeniorem ſuum ſine iuſta ratione dimittat, nec aliquis eum recipiat niſi ſicut tempore anteceſſorum noſtrorum conſuetudo fuit.

IV. Et uolumus ut ſciatis quia nos fidelibus noſtris rectum conſentire uolumus, et contra rationem eis facere non uolumus. Et ſimiliter uos ac ceteros fideles noſtros admonemus, ut uos ueſtris hominibus rectum conſentiatis, et contra rationem illis non faciatis.

V. Et uolumus ut cuiuscunque noſtrum homo, in cuiuscunque regno ſit, cum ſeniore ſuo in hoſtem uel aliis ſuis utilitatibus pergat; niſi talis regni inuaſio quam lantuveri dicunt, quod abſit, acciderit, ut omnis populus illius regni ad eam repellendam communiter pergat.

VI.

ad §. VII, 4 et XXII, 11.

HARDVINI Act. conciliorum Tom. V pag. 5.

Concilium Moguntinum ſub Rabano archiepiſcopo, pro iuribus et immunitatibus eccleſiaſticis celebratum, anno Domini DCCCXLVII.

Domino ſereniſſimo et Chriſtianiſſimo regi Ludouico uerae religionis ſtrenuiſſimo rectori, ac defenſori ſanctae Dei eccleſiae, una cum uxore et prole ſua, eiusque fidelibus, uita et ſalus, bonor et benedictio, cum uictoria ſine fine manſura.

Digniſſimae reuerentiae ueſtrae patefecimus nos humillimi famuli ueſtri, Rabanus uidelicet Moguntiacenſis eccleſiae indignus archiepiſcopus, cum coëpiſcopis meis, qui ad praedictae eccleſiae dioeceſim pertinent, hoc eſt, Samuele, Egorbaldo, Baturato, Hebone, Gorbratho, Hemmone, Waltgario, Ansgario, Otgario, Lantone, Salomone et Gebehardo, cum reliquis collegis noſtris chorepiſcopis, abbatibus, monachis, presbyteris, et ceteris eccleſiaſticis ordinibus: quia uenimus ſecundum iuſſionem ueſtram in ciuitatem Moguntiam: ibique pariter adunati, poſt triduanum ieiunium, quod cum litaniis celebrauimus, diuinam ſuppliciter poſtulantes clementiam, quatenus ſancta gratia ſua conuentum et actionem ipſius ſynodi ſibi acceptabilem facere dignaretur, et Chriſtiano populo proficientem ad ſalutem et uitam perpetuam, uobisque ad aeternum honorem et gloriam. Vbi etiam decreuimus, ut ſingulis parochiis per epiſcopos et clericos, per abbates et monachos, oratio pro uobis et pro ueſtra coniuge, ſimul prole nobiliſſima fieret: (cuius orationis ſumma eſt, Miſſarum tria millia et quingenta, et pſalteriorum mille ſeptingenta:) hoc omni deuotione poſtulantes, ut Deus omnipotens diuturnam uobis ſanitatem ac proſperitatem concedat, regnumque ueſtrum diu

ſtabiliat

ſtabiliat ab omni hoſte defenſum in terra, poſtque huius uitae terminum in regno coeleſti gloriam uobis ſimul cum ſanctis ſuis concedat ſempiternam. Tunc uero confidentes in clauſtro ſancti Albani martyris, ſecundum morem illum, quo priſcis temporibus ſub Carolo Imperatore Hildebaldus et Richolphus cum ceteris epiſcopis et abbatibus illuc conuenientibus fecerunt, et coepimus in Dei nomine communi conſenſu et uoluntate tractare pariter de ſtatu uerae religionis, atque utilitate et profectu Chriſtianae plebis. Conuenit inter nos de noſtro communi collegio clericorum atque monachorum duas facere turmas, ſicut et fecimus: ita ut in una turma conſiderent epiſcopi cum quibusdam notariis, legentes atque perſcrutantes ſanctum euangelium, nec non epiſtolas et actus Apoſtolorum; canones quoque, ac diuerſa ſanctorum patrum opuſcula, cum ceteris ſacris dogmatibus: diligenti ſtudio perquirendo, quibus modis ſtatum eccleſiae Dei et Chriſtianae plebis profectum ſana doctrina et exemplis iuſtitiae inconuulſum, largiente gratia Dei, perficere et conſeruare poſſent. In alia uero turma ſederunt abbates ac probati monachi, regulam ſancti Benedicti legentes, atque tractantes diligenter, qualiter monachorum uitam in meliorem ſtatum atque augmentum cum Dei gratia perducere poſſent; et ubicumque per negligentiam atque deſidiam rectorum regularis ordo dilapſus fuiſſet, rurſum ſecundum normam regulae ſancti Benedicti ad integrum reſtitueretur. His ergo ita diſpoſitis atque peractis, primo decreuimus unicuique perſonae uel ſexui congruum honorem impendere ſecundum dictum ſancti Petri primi paſtoris eccleſiae, quo ait: *Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem honorificate. Serui, ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis et modeſtis, ſed etiam dyſcolis: haec eſt enim gratia in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Cui paria Doctor gentium ad Timotheum diſcipulum ſuum ſcribens, ait: *Attende tibi et doctrinae, inſta in illis: hoc enim faciens, et te ipſum ſaluum facies, et eos qui te audiunt. Seniorem ne increpaueris, ſed obſerua ut patrem: iuuenes, ut fratres: anus, ut matres: iuuenculas, ut ſorores, in omni caſtitate.* Inſuper etiam congruum eſſe uiſum eſt, ut ſacerdotes et eccleſiae Dei iure legitimo inconuulſo honorarentur: De quibus Dominus ait: *Qui uos audit, me audit, et qui uos recipit, me recipit: qui autem me recipit, recipit eum qui me miſit.* Et Apoſtolus ad Hebraeos: *Obedite*, inquit, *praepoſitis ueſtris, et ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant,*

 quaſi

quasi rationem reddituri pro animabus ueſtris. Nam de reuerentia ecclesiarum Dominus ait: *Domus mea, domus orationis uocabitur cunctis gentibus.* Vnde etiam legitur in euangelio, quod ipſe Dominus cum ueniſſet ad Ieruſalem, et introiſſet in templum, eos qui negotia terrena et emptiones atque uenditiones illicitas in eodem exercebant, quaſi flagellum de funiculis faciens, omnes inde eiecerit. Proh dolor, his temporibus nec loca ſancta uenerantur, neque miniſtri Dei condigne honorantur: ſed uerſa uice illi qui honorari debuerunt flagellantur, ſpoliantur, atque diuerſis calumniis franguntur. Vnde neceſſitas magna nos coegit pro hac re ad uos reclamare, et petere, ut ſicut apud anteceſſores ueſtros reges atque Imperatores, qui ante uos fuerunt, honorem ſancta Dei eccleſia habuit, et per immunitatem eorum poſſeſſiones eccleſiaſticae inconuulſae perſtiterunt, manentesque in eis ſemper illaeſi perſeuerauerunt; ita apud uos modernis temporibus incontaminatae permaneant. Zelo enim Dei oportet uos defendere eccleſias Chriſti, qui uobis regnum in terra et dominationem tribuit: ut per nullius ſuggeſtiones iniquas ueſtram conceſſionem, quam in eleemoſynam ueſtram eccleſiis Chriſti contuliſtis, ſinatis permutari. Quia inhoneſtum eſt, ut hoc quod non ſolum Chriſtianis temporibus a Chriſtianis Imperatoribus, ſed etiam a paganis regibus tempore gentilitatis ad honorem Dei collatum eſt, ueſtris temporibus in ueſtro regno permutetur. Nam legimus apud Esdram, quod Artaxerxes rex Esdrae ſcribae legis Dei per epiſtolam mandauerit, ita dicens: *Ego Artaxerxes rex ſtatui atque decreui omnibus cuſtodibus arcae publicae, qui ſunt trans flumen, ut quodcumque petierit a uobis Esdras ſacerdos ſcriba legis Dei coeli, quod ad ritum Dei coeli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei coeli: ne forte iraſcatur contra regnum regis et filiorum eius. Vobis quoque notum facimus ac uniuerſis ſacerdotibus, et Leuitis, et cantoribus, et ianitoribus, Nathinaeis et miniſtris domus Dei huius, ut uectigal et tributum, et annonas non habeatis poteſtatem imponendi ſuper eos. Tu autem, Esdra, ſecundum ſapientiam Dei tui, quae eſt in manu tua, conſtitue iudices et praeſides, ut iudicent omni populo qui eſt trans flumen, his uidelicet qui nouerunt legem Dei tui: ſed et imperitos docete libere. Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, et legem regis diligenter, iudicium erit de eo, ſiue in mortem, ſiue in exſilium, ſiue in condemnationem ſubſtantiae eius, uel certe in carcerem.*

De

De Chriftianis uero regibus, et imperatoribus non neceffe eft aliqua exempla ponere; cum omnes qui rectae fidei et fani dogmatis fuerint, a Conftantino Imperatore, qui primus Imperatorum Chriftianam religionem defendere, atque honorem ecclefiarum Dei amplificare coepit, usque ad uos femper in hoc ftudio folerter laborauerint, ut Ecclefia Dei pacem et tranquillitatem haberet, quatenus cultus Dei incontaminatus foret, et ferui eius fine impedimento Deo delectabiliter deferuirent. Qualis autem uindicta illis, qui contra mandata Dei, et contra iuffionem ueftram ecclefiae Chrifti per auaritiam moleftiam inferunt, conueniat, in fequentibus per fanctorum patrum canones, et per doctrinam diuinarum fcripturarum congruo loco demonftrabimus. Non enim formidamus, iuxta exemplum Domini Saluatoris, corruptoribus templi Dei, et contaminatoribus facrorum locorum, iudicium congruum inferre: quia fi illi a Chrifto Domino eiecti funt foras de domo Dei, qui per cupiditatem terrenam uiolabant fanctum locum; non eft iniquum infolentibus et fe corrigere nolentibus canonicum inferre iudicium: ut fentiant correpti, quod ante noluerunt fentire leniter admoniti. Deus omnipotens uos in fua iuftitia confortet, et illaefum ab omni hofte protegat.

Tituli Capitulorum.

XII. De

XII. Ne presbyteri sine consensu episcoporum per ecclesias constituantur, uel ab his recipiantur.
XIII. De clericorum uita, siue monachorum.
XIV. De uoto monachorum.
XV. De clericis comam nutrientibus.
XVI. De uita sanctimonialium.
XVII. De pauperibus non opprimendis.
XVIII. De rebus pauperum per malam occasionem non emendis.
XIX. De his qui ad subuertendam iustitiam munera accipiunt.
XX. De parricidis.
XXI. De mulieribus quae partus suos necant.
XXII. De homicidiis.
XXIII. De homicidiis non sponte commissis.
XXIV. De occisis presbyteris in gradu positis.
XXV. De presbyteris post degradationem occisis.
XXVI. De infirmis in periculo mortis constitutis.
XXVII. De his qui suspenduntur in patibulis.
XXVIII. De incestuosis.
XXIX. De damnatis nuptiis.
XXX. Quota generatione coniugia copulari debeant.
XXXI. De modo dandae poenitentiae.

CAPITVLA.

I. Initium actionis nostrae de fide esse decreuimus, quae bonorum est omnium fundamentum: et quamuis *sine fide*, ut dicit Apostolus, *impossibile sit placere Deo*, fides tamen indiget opere, *quia fides sine operibus mortua est*. Ideo beatus Gregorius: Ille, inquit, uere credit qui exercet operando quod credit. Quapropter de fide nostra omnes omnino Christianos alterutrum inter se iugiter admonere et docere oportet: maxime tamen Domini sacerdotes in eo certamine laborare decet, ut firmiter ab omnibus teneatur.

II. Cum igitur omnia concilia canonum qui recipiuntur, sint a sacerdotibus legenda et intelligenda, et per ea sit eis uiuendum et praedicandum; necessarium duximus, ut ea quae ad fidem pertinent, et ubi de exstirpandis uitiis et plantandis uirtutibus scribitur, hoc ab eis crebro legatur, et bene intelligatur, ut in populo praedicetur. Et

Et quilibet episcopus *a*) homilias continentes necessarias admonitiones, quibus subiecti erudiantur: id est, de fide catholica, prout capere possint; de perpetua retributione bonorum, et aeterna damnatione malorum, de resurrectione quoque futura, et ultimo iudicio, et quibus operibus possit promereri beata uita, quibusue excludi. Et ut easdem homilias quisque aperte transferre studeat in rusticam Romanam linguam, aut theotiscam, quo facilius cuncti possint intelligere quae dicuntur.

a) Deest, *habeat*, aut aliquid eiusmodi.

III. Sacramenta itaque baptismatis uolumus, ut concorditer atque uniformiter in singulis parochiis secundum Romanum ordinem inter nos celebrentur iugiter, atque conseruentur: id est, scrutinium ad ordinem baptismatis, sicut in decretis Leonis Papae sub duobus continetur capitulis: „In capitulo quinto: Haec duo tem„pora, id est, Paschae et Pentecostes ad baptizandum a Romano „pontifice legitima sunt praefixa. Item in capitulo sexto: Non in„terdicta licentia, qua in baptismo tribuendo quolibet tempore pe„riclitantibus subuenitur. Et Siricius: In qualibet necessitate fuerit „opus sacri unda baptismatis, omni uolumus celeritate succurri. Debent igitur episcopi cum magna diligentia presbyteris suis tradere baptismi sacramentum, et quid in eodem renuntiandum, quidue credendum sit. Renuntiatur enim diabolo et operibus eius. Opera uero diaboli, opera carnis esse intelliguntur: quae sunt, homicidia, fornicationes, adulteria, ebrietates, et multa alia his similia; quae diabolico instinctu prius cogitatione mentis concipiuntur, quam opere perpetrentur. Pompae uero eiusdem sunt, superbia, iactantia, elatio, uana gloria, fastus, et alia quam plurima, quae ex his oriri uidentur.

IV. Sane opus est ut pax et concordia sit atque unanimitas in populo Christiano, quia unum Deum Patrem habemus in coelis, et unam matrem ecclesiam, unam fidem, unum baptisma: ideo in una pace et unanimitate concorditer uiuere debemus, si ad unam et ueram hereditatem regni coelestis cupimus peruenire: *Quia non est dissensionis Deus, sed pacis*, ut ipse ait. Igitur si inter omnes fideles pax et concordia habenda est, dicente Apostolo: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo uidebit Deum*: multo magis inter episcopos et comites esse debet, qui post imperialis apicis dignitatem populum Dei regunt. Ita enim inter se concordare de-

 bent,

bent, ut alterum sibi ad Dei seruitium peragendum, et ministerium suum recte explendum, non solum non noceant, quin potius adminiculo sint.

V. Si uero pax et concordia summum inter homines et maxime Christianos bonum iudicatur, et praemio summo remunerandum, id est, ut eius merito filii Dei uocemur, nonne e contrario discordiae et dissensionis summum est malum, et summa poena plectendum? Ita ut sapiens dicat, animam Domini illum detestari, qui inter fratres discordias seminat: atque ideo filius diaboli non immerito nominetur. Vnde statuimus, atque auctoritate ecclesiastica confirmamus, eos qui contra regem, uel ecclesiasticas dignitates, siue reipublicae potestates in unoquoque ordine *a*) legitimas dispositiones constitutas, coniurationes et conspirationes rebellionis et repugnantiae faciunt, a communione et consortio catholicorum ueram pacem amantium summouendos; et nisi per poenitentiam, et emendationem paci se ecclesiasticae incorporauerint, ab omnibus filiis pacis sancimus extorres.

a) forte, *legitima dispositione.*

VI. *b*) Quisquis fastu superbiae elatus domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo consecratas, atque ad honorem Dei sub regiae immunitatis defensione constitutas, inhoneste tractauerit, uel infringere praesumpserit, quasi inuasor et uiolator domus Dei excommunicetur. Decet etiam, ut indignationem ipsius domini regis sentiat, cuius beneuolentiae contemptor, et constitutionis praeuaricator exstitit. Nihilominus tamen rex suae concessionis immunitatem ab omnibus ditioni suae subiectis illaesam conseruari praecipiat: assensum uero non praebeat improuide affirmantibus, non debere esse res Dominicas, id est, Domino dominantium deditas, ita sub defensione regis, sicut propriae suae sunt hereditates: magisque aduertat, quia quanto Deus excellentior est homine, tanto praestantior est diuina causa mortalium possessione. Quocirca decipitur quisquis plus in propriis quam in Dominicis rebus gloriatur: quarum diuinarum rerum defensor et custos diuinitus statutus, diligenti cura non solum eas seruare, sed etiam multiplicare debet; magisque illa quae diximus praestantiora, quam sua defendere illum oportet et augmentare. Si quis igitur insanus importunitate improbitatis regem a recto proposito auertere tentauerit, nullisque remediis mitigari posse uisus fuerit; licet obsequiis aliquibus transitoriis sit necessarius, abiiciendus

b) al. *Si quis.*

ab eo

ab eo proiiciendusque eſt, iuxta illud euangelicum: *Si pes, manus, oculuſue tuus ſcandalizet te, erue illa, et proiice abs te.*

VII. Vt epiſcopi poteſtatem habeant res eccleſiaſticas prouidere, regere, et gubernare, atque diſpenſare, ſecundum canonum auctoritatem, uolumus: et ut laici in eorum miniſterio obediant epiſcopis ad regendas eccleſias, uiduas et orphanos defendendos: et ut obedientes ſint eis ad eorum Chriſtianitatem ſeruandam: conſentientesque ſint comites et iudices praeſulibus ſuis ad iuſtitias faciendas iuxta praecepta diuinae legis: et nullatenus per aliquorum mendacium, uel falſum teſtimonium, neque per periurium, aut per praemium, *c*) lex iuſta in aliquo deprauetur.

c) al. *diuina lex in aliquo.*

VIII. In concilio Carthaginenſi ſcriptum eſt, ut presbyteri, diaconi, uel quicumque clerici, qui nihil habentes ordinantur, et tempore epiſcopatus uel clericatus ſui agros uel quaecumque praedia ſuo nomine comparant, tamquam rerum Dominicarum inuaſionis crimine teneantur, niſi admoniti eccleſiae eadem ipſa contulerint. Si autem ipſis proprii aliquid liberalitate alicuius, uel ſucceſſione cognationis obuenerit, faciant inde quod eorum propoſito conuenit. Quod ſi a ſuo propoſito retrorſum exorbitauerint, honore eccleſiaſtico indigni tamquam reprobi iudicentur. Presbyteri uero non uendant rem eccleſiae ubi ſunt conſtituti, neſcientibus epiſcopis ſuis, non habentes neceſſitatem. Nec epiſcopo liceat matricis eccleſiae rem tituli ſui nomine uſurpare.

IX. In concilio Carthaginenſi ita continetur: „De manumiſſionibus in eccleſia celebrandis, ſi id noſtri conſacerdotes per Italiam „facere reperiuntur, noſtrae etiam erit fiduciae iſtorum ordinem ſequi: data plane licentia miſſo legato, ut quaecumque digna fide „pro ſtatu eccleſiae et ſalute animarum agere potuerint, nos ſciant „laudabiliter in conſpectu Domini accepturos.

X. Volumus ut decimae, quae ſingulis dantur eccleſiis, per conſulta epiſcoporum a presbyteris ad uſus eccleſiae et pauperum ſumma diligentia diſpenſentur. Quatuor autem tam de reditibus, quam de oblatione fidelium, prout cuiuslibet eccleſiae facultas admittit, ſicut dudum rationabiliter eſt decretum, conuenit fieri portiones: quarum ſit una pontificis, altera clericorum, pauperum tertia, quarta eccleſiae fabricis applicanda iuxta conſtitutionem epiſcopalem. Admonendum tamen eſt, ut decima Deo omnino dari

 non

non negligatur, quam Deus ipse dari sibi constituit: quia timendum est, si quis Deo suum debitum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua.

XI. Ecclesiae antiquitus constitutae, nec decimis, nec aliis possessionibus pro nouis oratoriis, sine consensu et consilio episcopali, priuentur.

XII. Quicumque presbyter per pretium ecclesiam fuerit adeptus, omnino deponatur: quod contra ecclesiasticae regulae disciplinam agere dignoscitur, qui alium presbyterum legitime ad ecclesiam ordinatum per pecuniam expulerit; eamque sibi taliter uindicauerit; quod uitium late diffusum summo studio emendandum est. Itemque interdicendum uidetur clericis, siue laicis, ne quis cuilibet presbytero praesumat dare ecclesiam sine licentia et consensu episcopi sui.

XIII. Prouidendum necessario est unicuique episcopo, qualiter canonici uiuere debeant; nec non et monachi, ut secundum ordinem regularem uiuere studeant, ut ait Apostolus: *Vnusquisque in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat:* et ut a negotiis saecularibus omnino abstineant. Multa sunt enim negotia saecularia: de his tamen pauca perstrinximus. Ad quae pertinet omnis libido, non solum immunditia carnis, sed etiam in omni carnali concupiscentia quidquid plus iusto appetit homo: turpe lucrum, munera iniusta accipere, uel etiam dare pro aliquo saeculari, cum quaestu pretio aliquem conducere, contentiones et lites, uel rixas amare, in placitis saecularibus disputare, excepta defensione orphanorum aut uiduarum; conductores aut procuratores esse saecularium rerum, turpis uerbi uel facti ioculatorem esse, uel iocum saecularem diligere, aleas amare, ornamentum inconueniens proposito suo quaerere, in deliciis uiuere uelle, gulam et ebrietatem sequi, pondera iniusta uel mensuras habere, negotium iniustum exercere: (nec tamen iustum negotium est interdicendum propter necessitates diuersas, quia legimus sanctos Apostolos negotiatos esse; et in regula sancti Benedicti praecipitur praeuidere per quorum manus negotium monasterii transeat:) canes et aues sequi ad uenandum, in comessationibus et uinolentiis nimiis incumbere, superfluitatem in quibuslibet rebus nolle fugere. Quae omnia ministris altaris interdicimus, hortantes eos seruare illud Apostolicum: *Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus:* considerare quoque sententiam Domini dicentis: *Attendite ne grauentur*

uentur corda uestra in crapula et ebrietate: moderare cibum et potum, ut iuxta Apostolum, sobrii sint, parati ad seruitium Domini: ante se ioca saecularia uel turpia fieri non permittere, sed pauperes et indigentes secum ad mensam habere, et lectionem diuinam ibidem audire, et sumere cibum cum benedictione et laude Domini: secundum Apostolum dicentem: *Siue manducetis, siue bibatis, omnia in laudem Dei facite.*

XIV. Nullus monachorum aliquid proprietatis habeat, et res saeculares, quibus renuntiauit, nullatenus sibi usurpet: nec parochias ecclesiarum accipere praesumat, sine consensu episcopi. De ipsis *a*) uere titulis, in quibus constituti fuerint, rationem episcopo uel eius uicario reddant, et conuocati ad synodum ueniant.

a) forte *utro*

XV. In decretis Gregorii Papae scriptum est: Si quis ex clericis laxauerit comam, anathema. Vnde sancimus, ut huiusmodi coerceantur ad pristinum statum reuerti.

XVI. Abbatissa, quae in ciuitate monasterium habet, nequaquam de monasterio egrediatur, nisi per licentiam episcopi sui, aut qui eius uicem obtinet, nisi forte regali iussione cogatur. Et si quando foras pergit, de sanctimonialibus, quas secum ducit, curam et uigilantiam habeat, ut nulla eis detur peccandi licentia siue occasio. Sed et cum pergit, in monasterio talem in uice sua constituere debet, quae de sanctimonialium animabus curam et uigilantiam gerat. Habeat etiam abbatissa studium in aedificando ea quae ad sanctimonialium necessitatem pertinent, et in restaurando. Sanctimoniales uero monasterio constitutae habeant studium in legendo, et in cantando, in psalmorum celebratione siue oratione: et horas canonicas, matutinam uidelicet, primam, tertiam, sextam, nonam, uespertinam, completorium pariter celebrent: et omnes, excepta quam infirmitas tenet, in dormitorio dormiant, et omnibus diebus ad consolationem ueniant: et ut cetera seruent, quae in regula sanctimonialium continentur, et quae a sanctis patribus illic constituta sunt.

XVII. Monemus regiam pietatem de oppressione pauperum liberorum, ut non a potentioribus per aliquod malum ingenium contra iustitiam opprimantur; uel cogantur ut res suas uendant, siue tradant; ne forte parentes eorum contra iustitiam fiant exheredati, et regale obsequium minuatur, et ipsi propter indigentiam mendici uel latrones, seu malefactores efficiantur: et ut saepius non fiant *b*) manniti ad placita, nisi sicut in dominico capitulari olim facto praecipitur.

b) id est, *uiritim uocati.*

XVIII. Propter prouifiones pauperum, quorum curam habere debemus, placuit nobis, ut nec epifcopi, nec abbates, nec comites, nec uicarii, nec iudices, nullusque omnino fub mala occafione, uel malo ingenio, res pauperum, uel minus potentium, emere, aut tollere audeat: fed quisquis ex eis aliquid comparare uoluerit, in publico placito coram idoneis teftibus, et cum ratione hoc faciat: ubicumque autem aliter inuentum fuerit factum, hoc omnino emendari per regiam conuenit iuffionem.

XIX. Qui uero ad fubuertendam iuftitiam a duobus munera accipiunt, hoc eft, ab eo qui quod fibi iniufte ablatum eft iufte requirit, et ab eo qui eadem iniufte inuafit, admonendi funt, et fortiter increpandi, ne regnum Chrifti, quod omnibus iufte facientibus patet, fibi fine ulla retractione fecludant.

XX. Parricidium autem quam fit deteftabile crimen, in iudicio facto inter Cain et Abel fratrem fuum Dominus oftendit ipfe, cum ad Cain parricidam ait: *Maledictus eris fuper terram, quae aperuit os fuum, et fufcepit fanguinem fratris tui de manu tua: cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus fuos: uagus et profugus eris fuper terram.* In quo etiam pofuit fignum, hoc eft, ut tremens et gemens profugus femper uiueret, nec auderet fedes habere quietas. Sed quia in modernis temporibus parricidae profugi currunt per diuerfa, et uariis uitiis, atque gulae illecebris deferuiunt, melius nobis uidetur, ut in uno loco manentes poenitentia diftricta femet ipfos caftigent, fi forte a Domini bonitate indulgentiam facinoris fui percipere mereantur. Non enim eis licebit ultra militiae cingulum fumere, et nuptiis uel coniugiis copulari, quia facri canones hoc eis non confentiunt.

Eft canon ex Concil. Ancyrani.

XXI. „De mulieribus quae fornicantur, et partus fuos necant, „uel quae agunt fecum, ut utero conceptus excutiant, antiqua qui„dem definitio usque ad exitum uitae eas ab ecclefia remouet, hu„manius autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus fe„cundum praefixos gradus poenitentiae largiatur.„ Item in concilio Eliberitano cap. LXIII fcriptum eft de his quae filios ex adulterio necant: „Si qua per adulterium conceperit, idque poft facinus „occiderit, placuit uix in fine ei dandam effe communionem, eo „quod geminauerit fcelus.„ Item in concilio Ilerdenfi capite fecundo, fcriptum eft de his quae abortum faciunt, uel natos fuos extinguunt.

tinguunt. „Hi uero qui male conceptos ex adulterio fetus, uel „editos necare ſtuduerint, uel in uentribus matrum potionibus ali„quibus colliſerint, in utroque ſexu adulteris poſt ſeptem annorum „poenitentiae curricula communio tribuatur: ita tamen ut omni „tempore uitae ſuae fletibus et humilitati inſiſtant.

XXII. In concilio Ancyrano, cap. XXI de homicidis ita ſcri„ptum eſt: „Qui uoluntarie homicidium fecerint, poenitentiae qui„dem iugiter ſe ſubmittant, perfectionem uero circa uitae exitum „conſequantur.„ In concilio uero Agathenſi, cap. XXXVII de homicidis et falſis teſtibus ita legitur: „Itaque cenſuimus homicidas „et falſos teſtes a communione eccleſiaſtica ſubmouendos, niſi poe„nitentiae ſatisfactione crimina admiſſa diluerint.„ Item in concilio Agathenſi, cap. LXII ſcriptum eſt de his, qui ſeruos extra iudicem necant: „Si quis ſeruum proprium ſine conſcientia iudicis oc„ciderit, ex communicatione uel poenitentia biennii reatum ſangui„nis emundabit.„ Item in concilio Eliberitano, capite V ſcriptum eſt, de domina quae per zelum ancillam ſuam occiderit: „Si qua „femina furore zeli accenſa flagellis uerberauerit ancillam ſuam, ita „ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat, eo quod in„certum ſit uoluntate an caſu occiderit: ſi uoluntate, poſt ſeptimum „annum; ſi caſu, per quinquennii tempora acta legitima poeniten„tia, ad communionem placuit admitti. Quod ſi uero intra tempo„ra conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

XXIII. In concilio Ancyrano, capite XXII ſcriptum eſt: „De „homicidiis non ſponte commiſſis, prior quidem definitio poſt ſe„ptennem poenitentiam perfectionem conſequi praecepit: ſecunda „uero quinquennii tempus explere.

XXIV. Qui presbyterum occidit, XII annorum ei poenitentia ſecundum ſtatuta priorum imponatur: aut ſi negauerit, ſi liber eſt, cum XII iuret: ſi autem ſeruus, per XII uomeres feruentes ſe purget. Conuictus uero noxae, usque ad ultimum tempus militiae cingulum deponat, et uxorem amittat.

XXV. Nuntiatum eſt nobis, quod aliqui qui olim dixerunt ſe fuiſſe ſacerdotes, et poſtea degradati pro ſuis peccatis, poenitentiam agendo ſuffragia ſanctorum per diuerſa loca tranſeuntes quaeſiuerunt, trucidati ſunt. Huiuscemodi *a*) interfectionibus omnem eccleſiaſticam

a) forte *interfectoribus.*

cam communionem denegamus, donec dignam poenitentiam pro reatu ſuo ſecundum iudicium epiſcoporum exſoluant.

XXVI. Ab infirmis in mortis periculo poſitis, per presbyteros pura inquirenda eſt confeſſio, non tamen illis imponenda quantitas poenitentiae, ſed innoteſcenda: et cum amicorum orationibus, et eleemoſynarum ſtudiis, pondus poenitentiae ſubleuandum: ut ſi forte migrauerint, ne *b*) obligati ex communicatione, alieni ex conſortio bene fiant: a quo periculo ſi diuinitus erepti conualuerit, poenitentiae modum a ſuo confeſſore impoſitum *c*) diligentes obſeruent. Et ideo ſecundum canonicam auctoritatem, ne illis ianua pietatis clauſa uideatur, orationibus et conſolationibus eccleſiaſticis ſacra cum *d*) unctione Dei animati, ſecundum ſtatuta ſanctorum patrum, communione uiatici reficiantur.

b) forte, *obligati a communione alieni uel conſortio uenıae fiant.*
c) pro *diligenter*
d) forte, *unctione olei.*

XXVII. Quaeſitum eſt ab aliquibus fratribus de his qui in patibulis ſuſpenduntur pro ſuis ſceleribus poſt confeſſionem Deo peractam, utrum cadauera illorum ad eccleſias deferenda ſint, et oblationes pro eis offerendae, et Miſſae celebrandae, an non. Quibus reſpondimus: Si omnibus de peccatis ſuis puram confeſſionem agentibus, et digne poenitentibus communio in fine ſecundum canonicum iuſſum danda eſt, cur non eis qui pro peccatis ſuis poenam extremam perſoluunt? Scriptum eſt enim: *Non uindicat Deus bis in id ipſum:* Nam ipſe Dominus ait: *In quocunque die conuerſus fuerit peccator, peccata eius non reputabuntur ei.* Et iterum: *Nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur et uiuat.* Salutem ergo homini adimit, quisquis mortis tempore poenitentiam denegat, et deſperat de clementia Dei, qui eam ad ſubueniendum morienti ſufficere uel in momento poſſe non credit. Perdidiſſet latro in cruce praemium ad Chriſti dexteram pendens, ſi illum unius horae poenitentia non iuuiſſet: cum eſſet in poena, poenituit; et per unius ſermonis profeſſionem, habitaculum paradiſi, Deo promittente, promeruit. Vera ergo ad Deum conuerſio in ultimis poſitorum mente potius eſt aeſtimanda quam tempore, propheta hoc taliter aſſerente: *Cum conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eis.*

XXVIII. Vt epiſcopi inceſtuoſos penitus inueſtigare ſtudeant, omnino decreuimus: qui ſi poenitere noluerint, de eccleſia expellantur, donec ad poenitentiam reuertantur. Quod ſi ſacerdotum noluerint admonitionibus aurem accommodare, uolentes in priſtinis

perdu-

perdurare criminibus, oportet eos per faecularis potentiae difciplinam a tam praua confuetudine coerceri.

XXIX. Si quis uiduam uxorem duxerit, et poftea cum filiaftra fua fornicatus fuerit, feu duabus fororibus nupferit: aut fi qua duobus fratribus nupferit, feu cum patre et filio: item fi quis relictam fratris, quae paene prius foror exftiterat, carnali coniunctione uiolauerit: fi quis neptem in coniugium acceperit: fi quis nouercam aut nurum fuam duxerit: fi quis confobrinae fuae impudice fe fociauerit, uel relictae fiue filiae auunculi, aut patris filiae, uel priuignae fuae concubitu pollutus, uel huiuscemodi coniunctionis attactu maculatus fuerit: eos disiungi, et ulterius numquam coniugio copulari, fed fub magna diftrictione fieri uolumus.

XXX. Contradicimus quoque, ut in quarta generatione nullus amplius coniugio copuletur: ubi autem poft interdictum factum inuentum fuerit, feparetur. Sane eadem quae in uiri, haec nimirum in uxoris parentela de lege nuptiarum regula cuftodienda eft. Quia ergo conftat eos duos effe in carne una, communis illis utrimque parentela effe credenda eft; ficut fcriptum eft: *Erunt duo in carne una.*

XXXI. Modus tempusque poenitentiae peccata fua confitentibus, aut per antiquorum canonum inftitutionem, aut per fanctarum fcripturarum auctoritatem, aut per ecclefiafticam confuetudinem imponi debet a facerdotibus. Nam qui pro peccatis grauibus leues quosdam et inufitatos imponunt poenitentiae modos, confumunt puluillos, fecundum propheticum fermonem, fub omni cubito manus, et faciunt ceruicalia fub capite uniuerfae aetatis ad capiendas animas. Sed difcretio feruanda eft inter poenitentes, qui publice, et qui abfconfe poenitere debeant. Nam qui publice peccat, oportet, ut publica mulctetur poenitentia, et fecundum ordinem canonum pro merito fuo et excommunicetur, et reconcilietur. Poenitentes uero tam expletionem conftituti temporis, quam facinoris remiffionem defiderent: nec eis fufficiat, fi a quarundam rerum perceptionibus abftineant, ni fe etiam a noxiis delectationibus fubtrahant: declinantes autem a malo faciant bonum, inquirant pacem, ac fequantur illam.

Multa quidem alia per diuerfas quaeftiones coram nobis allata funt, fed pro breuitate temporis in praefenti concilio omnibus re-

 fponde-

ſpondere, et ea abſoluere non potuimus. Haec uero quae uobis transmiſſa ſunt petimus ut ueſtra auctoritate firmentur: et, ſi quis aduerſarius illis exſiſtere uoluerit, praeualere non permittatur. Dei enim cooperatores uos eſſe debetis, et adiutores ſanctae eius eccleſiae; quatenus religio Chriſtiana incontaminata temporibus regni ueſtri usque in finem ſeruetur.

VII.

ad §. VII, 9 et XXII, 13.
BALVZIVS c. l. pag. 46.

Conuentus apud Marſnam II.

Haec quae ſequuntur capitula acta ſunt anno DCCCLI incarnationis dominicae, quando tres fratres Reges, Hlotharius ſcilicet, Hludouuicus, et Karolus, ſecus municipium Treiectum, penes locum qui dicitur Marſna, iterum conuenerunt, et conſultu Epiſcoporum et ceterorum fidelium eadem capitula ſubſcripſerunt manibus propriis, et inter ſe ac inter fideles ſuos perpetuo ſe conſeruaturos promiſerunt. quae capitula ſingulorum in populo adnuntiationes ſequuntur.

Cap. I. Vt omnium praeteritorum malorum et contrarietatum et ſupplantationum ac malarum machinationum atque molitionum ſeu nocumentorum in inuicem actorum abolitio ita inter nos et apud nos fiat, et a noſtris cordibus penitus auellatur cum omni malitia et rancore, ut nec in memoriam, ad retributionem duntaxat mali uel contrarietatis atque exprobationis ſeu improperii, de cetero exinde quiddam ueniat.

II. Vt tanta Domino cooperante inter nos uerae caritatis benignitas abhinc in ante maneat de corde puro et conſcientia bona et fide non ficta, ſine dolo et ſimulatione, ut nemo ſuo pari ſuum regnum aut ſuos fideles, uel quod ad ſalutem ſiue proſperitatem ac honorem regium pertinet, diſcupiat, aut forſconſiliet, aut per occultos ſuſurrones libenter compoſita mendacia ſeu detractiones acceptet.

III. Vt unusquisque fideliter ſuum parem, ubicunque neceſſitas illi fuerit, et ipſe potuerit, aut per ſe, aut per filium, aut per fideles ſuos,

ſuos, et conſilio et auxilio adiuuet, ut regnum, fideles, proſperitatem, atque honorem regium debite ualeat obtinere. Et ueraciter unusquisque erga alterum certatim demonſtret quia in fratris ſui aduerſitate, ſi euenerit, fraterno modo contriſtatur, et in proſperitate illius laetatur. Et talem fidem ſicut inter nos modo ab hinc in ante conſeruaturos confirmatum habemus, ſic unusquisque infantibus fratris ſui, ſi obierit, qui ſuperfuerit conſeruabit.

IV. Et quia per uagos et tyrannica conſuetudine inreuerentes homines pax et quies regni perturbari ſolet, uolumus ut ad quemcunque noſtrum talis uenerit ut de his quae egit rationem et iuſtitiam ſubterfugere poſſit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat uel retineat niſi ut ad rectam rationem et debitam emendationem perducatur. Et ſi rationem rectam ſubterfugerit, omnes in commune, in cuius regnum uenerit, illum perſequamur, donec aut ad rationem perducatur, aut de regno deleatur.

V. Similiter et de eo agendum eſt qui pro aliquo capitali et publico crimine a quolibet Epiſcopo corripitur uel excommunicatur, aut ante excommunicationem crimen faciens, regnum et Regis regimen mutat, ne debitam poenitentiam ſuſcipiat, aut ſuſceptam legitime peragat. Interdum etiam inceſtam propinquam ſuam, aut ſanctimonialem, uel raptam, ſiue adulteram, quam illic ei non licebat habere, fugiens ſecum ducit. Hic talis, cum Epiſcopus ad cuius curam pertinebit nobis notum fecerit, diligenter perquiratur; ne morandi uel latendi locum in regno alicuius noſtrum inueniat, et Dei ac noſtros fideles ſuo morbo inficiat; ſed a nobis uel per miniſtros reipublicae conſtringatur, ut et ſimul cum diabolica praeda, quam ſecum duxit, ad Epiſcopum ſuum redeat, et de quocunque crimine publico debitam poenitentiam ſuſcipiat, aut ſuſceptam ut legitime peragat compellatur.

VI. Vt noſtri fideles, unusquisque in ſuo ordine et ſtatu, ueraciter ſint de nobis ſecuri, quia nullum abhinc in ante contra legem et iuſtitiam uel auctoritatem ac iuſtam rationem aut damnabimus aut dehonorabimus, aut opprimemus, uel indebitis machinationibus affligemus. Et illorum, ſcilicet ueraciter nobis fidelium, communi conſilio, ſecundum Dei uoluntatem et commune ſaluamentum, ad reſtitutionem ſanctae Dei eccleſiae, et ſtatum regni, et ad honorem regium atque pacem populi commiſſi nobis pertinenti adſenſum praebebimus;

bebimus; in hoc ut illi non ſolum non ſint nobis contradicentes et reſiſtentes ad iſta exſequenda, uerum etiam ſic ſint nobis fideles et obedientes ac ueri adiutores atque cooperatores uero conſilio et ſincero auxilio ad iſta peragenda quae praemiſimus, ſicut per rectum unusquisque in ſuo ordine et ſtatu ſuo Principi et ſuo ſeniori eſſe debet.

VII. Vt ſic ſimul coniuncti et nos fratres ad inuicem, et nos cum fidelibus noſtris, et fideles noſtri nobiſcum, et omnes ſimul cum Deo nos reconiungamus, et ut nobis ſit propitius illi pro deuoto munere offeramus ut unusquisque omnium noſtrum absque ſua propria excuſatione uel iuſtificatione recognoſcamus in quibus aut ſingillatim aut communiter contra illius mandata et decreta ſuorum ſanctorum fecimus aut conſenſimus in ordine eccleſiaſtico et ſtatu regni, et per ſingula in medium illa producamus, et nemo noſtrum ſuo aut amico aut propinquo aut confoederato, immo nec ſibi ſeculariter parcat, ut ſpiritaliter et ſalubriter parcere poſſit. Quin, ſicut praemiſimus in praecedenti capitulo, uero conſilio et ſincero auxilio illa in commune certatim emendare totis uiribus procuremus, quam citius rationabiliter poterimus.

VIII. Et ſi aliquis de ſubditis in quocunque ordine et ſtatu de hac conuenientia exierit aut ſe retraxerit, uel huic communi decreto contradixerit, ſeniores cum ueraciter fidelibus ſuis haec ſecundum Dei uoluntatem et legem ac iuſtam rationem, uelit aut nolit ille qui diuino conſilio et decreto et huic conuenientiae reſiſtens et contradicens fuerit, exſequantur. Et ſi aliquis de ſenioribus de hac conuenientia exierit aut ſe retraxerit, uel huic communi decreto, quod abſit, contradixerit, cum plures ſeniorum noſtrorum fideles et regnorum primores in unum conuenerint, eorum qui haec obſeruauerint ſeniorum conſilio, et Epiſcoporum iudicio ac communi conſenſu, qualiter de eo qui debite admonitus incorrigibilis perſeuerauerit agendum ſit, fauente Domino decernemus. Et ut obnixius ſupraſcripta capitula a nobis auxiliante Domino inuiolabiliter obſeruentur, et nos illa obſeruaturos certius credatur, manibus propriis eadem ſubter firmauimus.

Adnuntiatio Hlotharii.

Volumus ut uos ſapiatis quid noſter aduentus hic fuerit. Venimus hic ut ſimul adiuuante Deo cum fidelibus noſtris de Dei uolunta-

luntate et ſtatu ſanctae Eccleſiae ac regni et communi noſtro ac ueſtro profectu conſideraremus, ſicut et fecimus, et, gratias Deo, ſumus inde ſic adunati et nos ad inuicem et cum fidelibus noſtris ſicut nos recognoſcimus quia et infra regnum et extra regnum per marcas noſtras nobis eſt neceſſarium.

Adnuntiatio Hludouuici.

Sicut meus frater uobis dicit, magna neceſſitas eſt nobis et iſti populo Chriſtiano, qui nobis eſt a Deo commiſſus, ut nos ad inuicem ſic concordes et uniti ſimus quomodo Dei uoluntas eſt et uerae fraternitati conuenit. Quod usque modo, poſtquam Deus iſtud regnum in manus noſtras poſt patrem noſtrum miſit, per omnia, ſicut neceſſitas fuerat, non fuimus. Et ideo tanta Deo contraria et nobis ac uobis impedimentoſa acciderunt. Et quia modo, Domino adiuuante, ſic ſumus unanimes ſicut per rectum eſſe debemus, ſciatis quia unusquisque noſtrum paratus eſt ut ſuum fratrem, ubicunque neceſſitas fuerit, et infra patriam et foris patriam aut per ſe ipſum aut per infantem uel fideles ſuos et conſilio et auxilio ſic adiuuet ſicut frater fratri per rectum facere debet.

Adnuntiatio Karoli.

Sciatis quia et nos et fidelis noſtri ueraciter recognoſcimus quia partim neceſſitate, partim indebita uoluntate, ſicut meus frater Hludovvicus uobis dixit, multa acciderunt in iſto regno quae nobis neceſſe non fuerat. Et ſciatis quia nunc gratias Deo adunati ſumus et nos ad inuicem et cum fidelibus noſtris, et una cum Dei adiutorio, quanto melius et citius rationabiliter poſſumus, procuremus qualiter quae neglecta ſunt, emendata fiant, ut et Deus ſit nobis propitius, et eccleſiaſticus ordo debitum honorem habeat, et regni nobis commiſſi proſperitas proueniat, et iſte populus Chriſtianus pacem habeat, et uobis lex et iuſtitia conſeruetur, et uos nobis, ſicut anteceſſores ueſtri noſtris anteceſſoribus fecerunt, debitum honorem et auxilium exhibeatis. Et qualiter hoc conſideratum et ueraciter confirmatum manibus propriis habeamus, hic uobis relegetur.

Et relecta ſunt in conſpectu totius populi ſupra ſcripta capitula.

VIII.

ad §. VII, 16 et XXII, 18.

BALVZIVS cit. loc. pag. 137.

In Basilica sancti Castoris apud Confluentes.

Adnuntiatio Domni Karoli.

Vos scitis quomodo aliquanti homines, minus quam necesse fuerat Deum timentes, nostrum fratrem Hludouuicum quasi sub bona intentione hoc anno sollicitauerunt ut in regnum nostrum taliter ueniret sicut ipsi scitis, unde nos Deus et uestra fidelitas sic adiuuauit, sicut et bene cognoscitis. Post hoc laborauit, adiuuante Domino, iste carissimus nepos noster ut inter nos pax fieret, sicut per rectum esse debet, et ut monentibus Episcopis ad illam caritatem et fraternam concordiam rediret sine qua nullus Christianus saluus esse non potest. Propterea transmisit ad nos suos Missos, et mandauit nobis primum tale missaticum quod nobis impossibile uisum fuit. Deinde quia illud missaticum non suscepimus, aliud missaticum nobis sui Missi dixerunt. quod quia et secundum Deum salubre et secundum seculum utile nobis uidetur, uolumus uobis illud dicere. et si uobis ita sicut et nobis uidetur, cum uestro consilio uolumus illud recipere, et quod Deus concesserit, ad necessarium effectum perducere.

Haec sunt nomina Episcoporum qui anno incarnationis dominicae DCCCLX Non. Iuniis in Secretario Basilicae sancti Castoris considerauerunt cum nobilibus ac fidelibus laicis firmitatem quam gloriosi Reges nostri Hludouuicus et Karolus atque Hlotharius inter se fecerunt VII Idus Iunias in eodem monasterio, et qui haec capitula ab omnibus conseruanda acceptauerunt.

Hincmarus, Guntharius, Altfridus, Salomon, Aduentius, Hatto, Franco, Teudericus, Leutbertus, Gebehardus, Christianus, Vulfadus Abba, Vvitgarius Abba.

Haec nomina laicorum.

Chuonradus, Eurardus, Adalardus, Arnustus, Vvarnarius, Liutfridus, Hruodulfus, Erkingarius, Gissebertus, Ratbodus, Arnulfus, Hugo, item Chuonradus, Liutharius, Beringarius, Matfridus, Boso, Sigeri, Hartmannus, Liuthardus, Richuinus, Vvigricus, Hunfridus, Bernol-

Bernoldus, Hatto, Adalbertus, Burchardus, Chriſtianus, Leutulfus, Heſſi, Herimannus, item Hruodulfus, Sigehardus.

Sacramentum firmitatis Hludouuici Regis.

Amodo et quamdiu uixero, iſtum fratrem meum Karolum, et nepotes meos Hludouuicum, Hlotharium, atque Karolum, ad Dei uoluntatem et ſanctae eius Eccleſiae ſtatum et honorem atque defenſionem, et ad noſtram communem ſalutem et honorem, et ad populi Chriſtiani nobis commiſſi ſaluamentum et pacem, et ad legis ac iuſtitiae atque rectae rationis conſeruationem, quantum mihi Deus ſcire et poſſe donauerit, et ipſi me obaudierint, et a me ipſi quaeſierint, uero conſilio, et ſecundum quod mihi rationabiliter et ſalubriter poſſibile fuerit, ſincero auxilio adiutor ero ad regnum illorum continendum, et nec in uita, nec in membris, neque in regno illorum eos forconſiliabo. In hoc ut ipſi erga me ſimilem promiſſionem faciant et conſeruent. Si me Deus adiuuet et iſtae ſanctae reliquiae.

Capitula ab omnibus conſeruanda.

I. Vt omnium praeteritorum malorum et contrarietatum et ſupplantationum ac malarum machinationum atque molitionum ſeu nocumentorum inuicem actorum abolitio ita inter nos et apud nos fiat et a noſtris cordibus penitus auellatur cum omni malitia et rancore ut nec in memoriam ad retribuendum duntaxat mali uel contrarietatis atque exprobrationis ſeu improperii de cetero exinde quiddam ueniat.

II. Vt tanta inter nos Domino cooperante uerae caritatis benignitas abhinc in ante ſemper maneat de corde puro et conſcientia bona et fide non ficta, ſine dolo et ſimulatione, ut nemo ſuo pari ſuum regnum aut ſuos fideles uel quod ad ſalutem ſiue proſperitatem ac honorem regium pertinet diſcupiat aut forconſiliet, aut per occultos ſuſurrones libenter compoſita mendacia ſeu detractiones accepter.

III. Vt unusquisque fideliter ſuum parem, ubicunque neceſſitas illi fuerit, et ipſe potuerit, aut per ſe aut per filium aut per fideles ſuos et conſilio et auxilio adiuuet ut regnum, fideles, proſperitatem, atque honorem regium debite ualeat obtinere. Et ueraciter unusquisque erga alterum certatim demonſtret quia in paris ſui aduerſitate,

tate, si euenerit, fraterno modo contristetur, et in prosperitate illius laetetur. Et talem fidem sicut inter nos modo abhinc in ante conseruaturos confirmatum habemus, sic unusquisque infantibus fratris sui, si obierit, ille qui superfuent conseruabit.

IV. Et quia per uagos et tyrannica consuetudine inreuerentes homines pax et tranquillitas regni perturbari solet, uolumus ur ad quemcunque nostrum talis uenerit ut de his quae egit rationem et iustitiam subterfugere possit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat uel retineat nisi ut ad rectam rationem et debitam emendationem perducatur. Et si rationem rectam subterfugerit, omnes in commune, in cuius regnum uenerit, illum persequamur, donec ad rationem perducatur, aut de regno deleatur.

V. Similiter et de eo agendum est qui pro aliquo capitali et publico crimine a quolibet Episcopo corripitur uel excommunicatur, aut de excommunicatione crimen faciens, regnum et Regis regimen mutat, ne debitam poenitentiam suscipiat aut susceptam legitime peragat. Interdum etiam incestam propinquam suam, aut sanctimonialem, uel raptam, siue adulteram, quam illic ei non licebat habere, fugiens secum ducit. Hic talis, cum Episcopus ad cuius curam pertinebit nobis notum fecerit, diligenter perquiratur, ne morandi uel latendi locum in regno alicuius nostrum inueniat, et Dei ac nostros fideles suo morbo inficiat; sed a nobis uel ministris reipublicae constringatur, et ut simul cum diabolica praeda, quam secum duxit, ad Episcopum suum redeat, et de quocunque crimine publico debitam poenitentiam suscipiat, aut susceptam legitime peragat, compellatur.

VI. Vt nemo Episcoporum hominem peccantem ab Ecclesia et Christiana communione alienet, donec illum secundum euangelicum praeceptum, ut ad emendationem et poenitentiam redeat, commonitum habeat. Qui peccans si commonitus inobediens et incorrigibilis permanserit, et ad emendationem redire noluerit, regiam uel reipublicae potestatem per se Episcopus uel per ministros suos adeat, ut constringatur, et ad emendationem ac poenitentiam peccator redeat. Qui etiam si ita ad correctionem perduci nequiuerit, tunc secundum leges ecclesiasticas medicinali separatione a communione ecclesiastica segregetur.

VII. Vt

VII. Vt illis hominibus qui in talibus perturbationibus, ficut in his praeteritis annis acciderunt, in Deum et in fanctam Ecclefiam atque in nos peccauerunt, fi fe ex ueritate recognofcentes petierint, et deinceps nobis ueraciter fideles effe uoluerint, et in regnis noftris pacifici ac quieti et legibus ac iuftitiae obedientes extiterint, rationabilis mifericordia impendatur, non folum in indulgentia commifforum, et in conceffione proprietatum, uerum etiam et in largitione honorum fecundum noftram rationabilem poffibilitatem.

VIII. Vt de rapinis ac depraedationibus et de confpirationibus atque feditionibus, et de raptis feminarum, ficut ecclefiafticae et Chriftianae leges atque progenitorum noftrorum Capitula continent, ita in omnibus conferuentur.

IX. Vt alia etiam capitula eorundem progenitorum noftrorum de fanctae Ecclefiae honore et immunitate ac conferuatione, et de regio etiam honore atque uigore, et populi nobis commiffi lege ac iuftitia, in omnibus et ab omnibus conferuentur.

X. Vt noftri fideles, unusquisque in fuo ordine et ftatu, ueraciter fint de nobis fecuri quia nullum abhinc in antea contra legem et iuftitiam uel auctoritatem ac iuftam rationem aut damnabimus aut dehonorabimus aut opprimemus uel indebitis machinationibus adfligemus, et illorum fcilicet ueraciter nobis fidelium communi confilio, fecundum Dei uoluntatem et commune faluamentum, ad reftitutionem fanctae Dei Ecclefiae et ftatum regni et ad honorem regium atque pacem populi commiffi nobis pertinenti adfenfum praebebimus; in hoc ut illi non folum non fint nobis contradicentes et refiftentes ad ifta exequenda, uerum etiam fic fint nobis fideles et obedientes ac ueri adiutores atque cooperatores uero confilio et fincero auxilio ad ifta peragenda quae praemifimus, ficut per rectum unusquisque in fuo ordine et ftatu fuo principi et fuo feniori effe debet.

XI. Vt fic fimul coniuncti et nos fratres ac nepos nofter ad inuicem, et nos cum fidelibus noftris, et fideles noftri nobifcum, et omnes fimul cum Deo nos reconiungamus, et ut nobis fit propitius illi pro deuoto munere offeramus. et unusquisque omnium noftrum absque fua propria excufatione uel iuftificatione recognofcamus in quibus aut fingulatim aut communiter contra illius mandata et decreta fuorum fanctorum fecimus aut confenfimus in ordine ecclefiafti-

co et ſtatu regni, et per ſingula in medium illa producamus. et nemo noſtrum ſuo aut amico aut propinquo uel confoederato immo nec ſibi ipſi ſeculariter parcat ut ſpiritaliter et ſalubriter parcere poſſit. quin, ſicut praemiſimus in praecedenti capitulo, uero conſilio et ſincero auxilio illa in commune certatim emendari totis uiribus procuremus, quantocius rationabiliter poterimus.

XII. Et ſi aliquis de ſubditis, in quocunque ordine et ſtatu, de hac conuenientia exierit aut ſe retraxerit, uel huic communi decreto contradixerit, ſeniores cum ueraciter fidelibus ſuis haec ſecundum Dei uoluntatem et legem ac iuſtam rationem, uelit nolit ille qui diuino conſilio et decreto et huic conuenientiae reſiſtens et contradicens fuerit, exequantur. Et ſi aliquis de ſenioribus de hac conuenientia exierit aut ſe retraxerit, uel huic communi decreto, quod abſit, contradixerit, cum plures ſeniorum noſtrorum fideles et regnorum primores in unum conuenerint, eorum qui obſeruauerint conſilio, et Epiſcoporum iudicio, ac communi conſenſu, qualiter de eo qui debite admonitus incorrigibilis perſeuerauerit agendum ſit, faciente Domino decernatur. Et ut obnixius ſupraſcripta capitula a nobis auxiliante Domino inuiolabiliter obſeruentur, et nos illa obſeruaturos certius credatur, manibus propriis ſubterfirmauimus.

Adnuntiatio Domni Hludouuici Regis apud Confluentes lingua theodiſca.

Cap. I. Vos ſcitis quid in iſto regno euenit. Et ideo huc conuenimus, ut de Dei uoluntate et ſanctae Eccleſiae ſtatu, et de noſtra ac ueſtra communi ſalute atque honore, et de pace populi Chriſtiani, cum Dei adiutorio et fidelium noſtrorum conſilio tractaremus.

II. Et miſimus hoc ſuper Epiſcopos et ceteros fideles noſtros, ut illi hoc inuenirent, qualiter nos ad haec quae diximus exequenda adunaremus. Et uolumus ut ſciatis quia ſicut illi inuenerunt et ſcripto nobis oſtenderunt, ad inuicem adunati ſumus, ſicut fratres per rectum eſſe debent, et nos ſimul cum iſto nepote noſtro, et ille nobiſcum. Et etiam ſuos fratres nepotes noſtros in hac adunationis firmitate nobiſcum recepimus, ita tamen ſi et ipſi hanc firmitatem erga nos fecerint et obſeruauerint.

III. Et ſciatis quia non uolumus ut ullus inter nos abhinc in antea alia uerba portet niſi talia quae Deo ſint placita et quae ad noſtram

ſtram communem ſalutem et noſtrum honorem pertineant; ut ſic ſimus ſicut fratres in inuicem, et patrui cum nepotibus, et nepotes cum patruis eſſe debent. Et ſi aliquis fuerit qui hoc facere tentauerit, producatur in medium ad rationem, et taliter inde caſtigetur ut nemo alius ſimilia agere tentet.

IV. Et uolumus ut Eccleſiae et caſae Dei et Epiſcopi et Dei homines, Clerici et monachi, et nonnae, talem mundeburdem et honorem habeant ſicut tempore anteceſſorum noſtrorum habuerunt.

V. Et uolumus ut uos et ceteri homines fideles noſtri talem legem et rectitudinem et tale ſaluamentum in regnis noſtris habeatis ſicut anteceſſores ueſtri tempore anteceſſorum noſtrorum habuerunt; et nos talem honorem et rectam poteſtatem in noſtro regio nomine apud uos habeamus ſicut noſtri anteceſſores apud ueſtros anteceſſores habuerunt. et iuſtitia et lex omnibus conſeruetur, et pauperes homines talem defenſionem habeant ſicut tempore anteceſſorum noſtrorum lex et conſuetudo fuit, et ſicut hic fideles noſtri communiter conſenſerunt, et ſcripto nobis demonſtrauerunt, et nos cum illorum conſilio conſentimus et obſeruari communiter uolumus. Et ſi aliquis hoc perturbare uoluerit, a nullo noſtrum recipiatur, niſi ut aut ad rectam rationem aut ad rationabilem indulgentiae conceſſionem deducatur.

VI. Sed et de iſtis rapinis et depraedationibus, quas iam quaſi pro lege multi per conſuetudinem tenent, ab hoc die et deinceps de Dei banno et de noſtro uerbo bannimus ut nemo hoc amplius praeſumat. Sed unus quisque infra patriam cum pace et ſine oppresſione pauperum et circummanentium conſiſtat, et in hoſtem uel ad placitum ſiue ad curtem ueniens, de ſuo ſic vvarnitus et de domo ſua moueat ut cum pace uenire et nobiſcum ſtare et ad domum ſuam redire poſſit. Et qui hoc transgreſſus fuerit, ſicut tempore anteceſſorum noſtrorum conſuetudo fuit, et in illorum capitulis continetur, uolumus ut hoc in illis transgreſſoribus emendetur.

VII. Similiter et de conſpirationibus, et de raptis feminarum tam uiduarum quam et puellarum atque nonnarum, bannimus ex Dei et noſtro uerbo ut nullus hoc in regnis noſtris agere praeſumat. Et ſi quis hoc praeſumpſerit, ſecundum legem, et ſicut in capitularibus progenitorum noſtrorum continetur, ſic hoc emendare cogatur.

Haec eadem Domnus Karolus Romana lingua adnuntiauit, et ex maxima parte lingua Theodiſca recapitulauit.

Poſthaec, Domnus Hludouuicus ad Domnum Karolum fratrem ſuum lingua Romana dixit: Nunc, ſi uobis placet, ueſtrum uerbum habere uolo de illis hominibus qui ad meam fidem uenerunt.

Et Domnus Karolus excelſiori uoce lingua Romana dixit: Illis hominibus qui contra me ſic fecerunt ſicut ſcitis, et ad meum fratrem uenerunt, propter Deum et propter illius amorem, et pro illius gratia, totum perdono quod contra me misfecerunt, et illorum alodes de hereditate et de conquiſitu, et quod de donatione noſtri ſenioris habuerunt, excepto illo quod de mea donatione uenit, illis concedo; ſi mihi firmitatem fecerint quod in regno meo pacifici ſint, et ſic ibi uiuant ſicut Chriſtiani in Chriſtiano regno uiuere debent. In hoc ſi frater meus meis fidelibus, qui contra illum nihil misfecerunt, et me quando mihi opus fuit adiuuauerunt, ſimiliter illorum alodes, quos in regno illius habent, conceſſerit. Sed et de illis alodibus quos de mea donatione habuerunt, et etiam de honoribus, ſicut cum illo melius conſiderabo, illis qui ad me ſe retornabunt uoluntarie faciam.

Et Domnus Hlotharius lingua Theodiſca in ſupra adnuntiatis capitulis ſe conſentire dixit, et ſe obſeruaturum illa promiſit.

Et tunc Domnus Karolus iterum lingua Romana de pace commonuit, et ut cum Dei gratia ſani et ſalui irent, et ut eos ſanos reuiderent orauit, et adnuntiationibus finem impoſuit

IX.

ad §. VII, 18.

BALVZ. cit. loc. pag. 169.

Sequuntur adnuntiationes quas tres Reges apud Sablonarias adnuntiare debuerunt.

Adnuntiatio Domni Hludouuici.

Cap. I. Sicut ſcitis qui ibi adfuiſtis quando proxime apud Confluentes nos adiuuante Domino coniunximus, et capitula a nobis et a fidelibus noſtris obſeruanda ſtatuimus, conuenit nobis ut congruo tempore et opportuno loco iterum ſimul conueniremus, et cum Dei adiuto-

adiutorio et fidelium noſtrorum conſilio quae in ſtatu ſanctae Eccleſiae et in nobis et in regnis noſtris atque in noſtris fidelibus emendanda erant, emendaremus, et ut emendata de cetero obſeruarentur ſtatueremus. Et ad haec agenda iam per tres uices et tempus et locum condiximus; ſed aut mihi aut fratri meo aut communi nepoti noſtro tales cauſae acciderunt pro quibus hoc quod condiximus implere non potuimus.

II. Interea peruenit ad me quia meus frater, et communis nepos noſter ita inter ſe non erant ſicut tunc fuerunt quando nos ſimul coniunximus. Et ideo ad hoc ueni ut inter eos priuatus mediator exiſterem, et ipſi ſic inter ſe ſint ſicut per rectum eſſe debent. Vnde frater noſter per me et per Epiſcopos noſtros ac per Epiſcopos nepotis noſtri et ſcripto et uerbo tales cauſas nepoti noſtro mandauit pro quibus illi ſic priuatus non erat ſicut antea fuerat: quas ſi ille emendare uellet ſicut ei mandabat, uoluntarie illi erat ſicut diligens patruus dilecto nepoti et Chriſtianus Rex Chriſtiano Regi eſſe per rectum debet. De quibus cauſis nos et Epiſcopi qui nobiſcum fuerunt ex parte nepotis noſtri fratri noſtro et Epiſcopis qui cum eo erant tale reſponſum reddidimus; quia illas cauſas, quas ei reputabat, paratus erat aut emendare, aut de illis certam reddere rationem, et dignam facere ſatisfactionem. Quod reſponſum frater noſter et Epiſcopi libenter receperunt, et, Deo gratias, ſunt ita modo frater et nepos noſter ſicut per rectum eſſe debent.

III. Et uolumus ut ſicut nobis conuenit, ut inter nos fideles Miſſi diſcurrant, et quae in uniuſcuiuſque noſtrum regno emendanda ſunt, et alter alteri innotuerit, emendentur, et caſae Dei et ſacerdotes ac ſerui Dei legem et honorem debitum habeant, et unusquisque fidelium noſtrorum in regnis noſtris, cuiuscunque noſtrum ſit homo, legem et iuſtitiam et in ſe et in ſuis proprietatibus et in ſuis honoribus habeat ſicut tempore anteceſſorum noſtrorum habuerunt, et ſicut inter nos iam conuenit, et in illis capitulis eſt conſtitutum quae anteceſſores noſtri Reges conſtituerunt, et ſicut nos apud Marſnam firmauimus, et ſicut nunc proxime apud Confluentes ſtatuimus; donec, adiuuante Deo, congruo tempore et opportuno loco iterum ſimul conueniamus, et una cum omni fidelium noſtrorum conſilio quae perfecta non fuerint pacifice tractemus atque perficiamus, et ita nos ad inuicem adiuuemus ut cum Dei adiutorio nos et fideles

nostros saluemus, et oppressoribus sanctae Ecclesiae resistamus. Et hanc adcognitationem ideo scribi communi consensu fecimus ut unusquisque nostrum illam habeat, et certius sciat quid et qualiter exinde obseruare expressius debeat: quia non decet ut Rex a sua cognitatione deuiet, sicut non conuenit ut Episcopus a sua recta praedicatione discordet.

X.

ad §. VII, 19 et XXII, 23.

BALVZ. c. l. p. 201.

Anno incarnationis dominicae DCCCLXV. XI Kalend. Martii haec quae sequuntur Hludouuicus et Karolus Reges in Tusiaco uilla populo adnuntiauerunt.

Sicut uos et plures alios audisse credimus, iam secundo et tertio in isto tempore conuenire insimul proposuimus: sed uariis occupationibus praepedientibus, hoc usque modo implere nequiuimus; Nunc quia, Deo gratias, insimul conuenimus, uolumus uos scire quoniam ad nullius deceptionem uel condemnationem neque pro ulla indebita cupiditate insimul conuenimus. Propter quae autem, excepto debito ac fraterno desiderio ut nos inuicem dilectione mutua uideremus, noster conuentus fuerit, uobis nota facere uolumus, et quae Deo placita et nobis ac fidelibus nostris salubria et proficua sunt, una cum Dei adiutorio et uestro ac ceterorum communium fidelium nostrorum consilio et auxilio tenere immutabiliter et augere utiliter uolumus.

Cap. I. Primo nostras et sanctae Dei Ecclesiae ac regni nobis commissi necessitates fraterne et sincera mente ad inuicem exposuimus.

II. Illa quae nuper cum fidelium nostrorum consilio apud Confluentes inter nos confirmata fuerunt, diligenter rememorauimus, quae inuiolabiliter adiuuante Domino conseruabimus.

III. Sicut Deus hoc in corde nostro uidet, uolumus et uos scire quoniam de corde puro et conscientia bona et fide non ficta adunati id est unanimes effecti sumus, quantum ipse dederit a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum, ad Dei uoluntatem et nostrum communem honorem et saluamentum et ad sanctae Dei Ecclesiae statum et sacerdotum ac seruorum eius debitum

bitum

bitum honorem et uigorem ac regni nobis a Deo commiſſi ſoliditatem reſtituendam et conſeruandam; ut Eccleſia et regnum, quod Deus in manus progenitorum noſtrorum adunauit, et nobis miſericordia ſua commiſit, in noſtro tempore neceſſariam defenſionem et tuitionem et honorem atque ſoliditatem habeat.

IV. Quoniam, ſicut dicit ſancta ſcriptura, qui ſuorum et maxime domeſticorum curam non habet, fidem negauit, et eſt infideli deterior, conſiderauimus et confirmauimus in fide noſtra inter nos de uxoribus et filiis noſtris, qui ita fideliter nobis ſubditi et obedientes fuerint ſicut filii patribus et ſuis ſenioribus eſſe debent, ut unusquisque noſtrum alterius filios ſicut proprios in uera dilectione habeat; et qui ſuperſtes de nobis alteri fuerit, illius qui deceſſerit uxori et filiis, ſicut inter nos conuenit, debitum et neceſſarium adiutorium praeſtet et fidem conſeruet.

V. Conſiderauimus et ſtatuimus ut communes fideles noſtri, quorum conſilio et auxilio ſanctam Dei Eccleſiam et regnum nobis commiſſum gubernare debemus, debitum honorem et ſaluamentum habeant. et ipſi ad Dei uoluntatem et ad noſtrum debitum honorem et uigorem et ſaluamentum, et ad ſanctae Dei Eccleſiae ſtatum, et ad regni ſoliditatem et defenſionem, qualiter populus in regno noſtro legem et iuſtitiam et pacem ac tranquillitatem habeat, de corde puro, et conſcientia bona, et fide non ficta, fideli conſilio et auxilio nobis ſint in omnibus adiutores. Et ſi aliquis, quod abſit, ab hoc deuiare tentauerit, unanimiter ut ad hoc redeat illum conuertere decertemus. Et ſi ad hoc reduci non potuerit, unanimiter ſtudeamus ut uel ſibi ſoli noceat, et contra hoc quod ſalubriter conſeruare debemus, non poſſit damnabiliter agere. Et omnes, tam nobis amici, quam et contrarii, certiſſimum teneant quoniam qui contra quemlibet noſtrum quiddam aduerſi machinatus uel molitus fuerit, apud alium locum familiaritatis et amicitiae non habebit.

VI. Vos ſcitis qualiter nepos noſter Hlotharius per ſuam iuuentutem et per leuium hominum conſenſum et hortamentum, et etiam per eorum fauorem qui illum ſaluare debuerant, fecit et facit contra illam legem quam Deus primo in paradiſo primis hominibus dedit, et quam in euangelio per praeſentiam carnis cum hominibus habitans renouauit et confirmauit, quae ad omnes homines pertinet qui ſecundum Deum legitimo utuntur coniugio, unde et uniuerſalis Eccle-

Ecclesia Dei pulsatur, et sacerdotes sunt dehonorati, et populus Christianus sicut de mali morbi contagio est maculatus. Propterea quod Deus dixit, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, et, sicut scriptum est, *Ipse os nostrum et caro nostra est*, et Ecclesia nobis et illi commissa et regnum unum est, et populus ac Christianitas una est, considerauimus ut ad illum Missos nostros mittamus, et ei tale consilium mandemus qualiter et ipse coram Deo saluus et coram seculo honoratus esse ualeat, et Ecclesia et regnum, quod illi ad saluationem commissum est, solidum esse possit, et populus Dei saluus sit, et legem ac iustitiam et pacem ac tranquillitatem habeat.

VII. Quia etiam ipse suos Missos ad nos transmisit quasi consilium quaerens, per nostros Missos, et de his unde nobis mandauit, quantum nobis Dominus dedit, ei uerum et sincerum consilium remandamus, et talem uoluntatem nostram esse erga eum sicut uobis dicimus, illi per eosdem Missos nostros mandamus.

XI.

ad §. XXII, 26.

BALVZ. c. l. p. 207.

Anno incarnationis dominicae DCCCLXVIII. Indictione prima, Metis ciuitate, apud sanctum Arnulfum, hae pactiones inter Hludouuicum et Karolum gloriosos Reges factae sunt, his praesentibus, Hincmaro Archiepiscopo, Luitperto Archiepiscopo, Altfrido Episcopo, item Hincmaro Episcopo, Witgario Episcopo, Odone Episcopo, regni Karoli gloriosi Regis XXIX.

A Modo et deinceps ad Dei uoluntatem et sanctae Ecclesiae restaurationem et honorem atque defensionem et ad nostrum communem honorem et saluamentum atque profectum, et ad saluationem ac pacem Christiani populi nobis commissi, isti fratri meo Karolo et consilio et auxilio in uera fraternitate, quantum Deus mihi scire et posse dederit, fidelis adiutor ero. Et si Deus nobis amplius adhuc de regnis nepotum nostrorum donauerit, et in acquirendo, ac in diuidendo, sicuti plus aequaliter aut nos aut nostri communes fideles inuenerint, quos communi consensu elegerimus, et in ipsa diuisione consentiendo, et in habendo, et in conseruando atque defen-

defendendo, tam istud quod habemus quam et quod nobis de praefatis regnis Dominus concesserit, absque dolositate aut deceptione uel super abreptione illi sincerus auxiliator et cooperator ero, sicut uerus frater uero fratri per rectum esse debet; in hoc ut ipse similiter erga me conseruet. Mundeburdem autem et defensionem sanctae Romanae Ecclesiae pariter conseruabimus; in hoc ut Romani Pontifices nobis debitum honorem conseruent, sicut eorum antecessores nostris antecessoribus conseruauerunt. Si me Deus adiuuet et isti Sancti.

Similiter et Karolus Hludouuico promisit.

XII.

ad §. VII, 21.

HARDVIN. Tom. V Actor. Concilior. pap. 733.

Concilium Wormatiense, habitum in causa ecclesiasticae disciplinae, anno Domini DCCCLXVIII.

Tituli Canonum.

I. Quibus temporibus debeat sacramentum baptismi exhiberi.
II. Vt praeter episcopum nullus chrisma conficiat.
III. De consecranda ecclesia.
IV. Quid in sacrificio offerri debeat.
V. De baptismi sacramento.
VI. Vt ecclesia cum rebus suis ad episcopi ordinationem pertineat.
VII. De oblationibus fidelium, seu de redditu ecclesiae, quot portiones fieri debeant.
VIII. De his quae prohibentur presbyteris in ecclesiasticis sacramentis.
IX. De episcopis ceterisque sacris ministris, ut ab uxoribus abstineant.
X. De incriminatis, qualiter expurgari debeant.
XI. De sacerdotibus in fornicationem lapsis.
XII. De sacerdotibus, quibus crimen fornicationis impingitur.
XIII. Vt episcopus pro leuibus et paruis caussis neminem excommunicet.

XIV. De clericis, ſi excommunicati pro leuibus cauſis, aut innocentes fuerint.

XV. Si in monaſteriis aliquid furatum fuerit, qualiter ipſi fratres ſe inde expurgare debeant.

XVI. Vt nulli epiſcopo liceat a ſynodo, uel ante peractam ſynodum diſcedere.

XVII. Vt epiſcopi, presbyteri, diaconi, canes ad uenandum, et accipitres habere non debeant.

XVIII. De clericis qui ſine epiſtola ſui epiſcopi proficiſcuntur.

XIX. De uagis et inobedientibus clericis.

XX. De feminis ſacro uelamine conſecratis.

XXI. De uiduis quae ſacrum uelamen capiti impoſuerunt.

XXII. De paruulis a parentibus intra ſepta monaſterii traditis.

XXIII. De profeſſione monachorum.

XXIV. Vt nullus ſaecularium eccleſiam aut clericum fatigare praeſumat.

XXV. Sub quam cauta conſideratione erga poenitentes ſacerdos exſiſtat.

XXVI. De his qui ſacerdotem ſponte occiderint.

XXVII. De eo qui meditatione odii, uel propter auaritiam paganum occiderit.

XXVIII. De eo qui inſaniens aliquem occiderit.

XXIX. De eo qui arborem incidit, et dum operi neceſſario inſiſtit, aliquis ſubtus ipſam arborem deueniens opprimitur.

XXX. De patricidis et fratricidis.

XXXI. De leproſis fidelibus, ſi participationem Dominici corporis et ſanguinis percipere debeant.

XXXII. In quota generatione ſibi fideles copulentur.

XXXIII. De his qui cum duabus ſororibus fuerint fornicati, uel cum his perſonis, de quibus ſacra ſcriptura prohibet.

XXXIV. De eo qui cum commatre ſpiritali, uel cum ea quam de ſacro fonte baptiſmatis ſuſceperit, aut cum illa quam ante epiſcopum tenuerit, cum ſacro chriſmate fuerit uncta, fornicationem perpetrauerit.

XXXV. De mulieribus quae conceptos utero infantes uoluntate excutiunt, uel quae dormiendo filios ſuffocare uidentur.

XXXVI.

XXXVI. De eo qui uiduam in matrimonium susceperit, et cum filia ipsius, quam ex priori marito habuit, concubuerit: uel quae patri filioque se substernunt, seu de his qui cum duabus sororibus concubuerint.

XXXVII. Qui pro diuersis erratibus poenitentiam subierint, si a propriis uxoribus separari debeant.

XXXVIII. De his qui seruos suos iudicibus non iudicantibus necant.

XXXIX. De domina quae Zeli causa ancillam suam occiderit.

XL. Si episcopus seruum alterius clericum fecerit.

XLI. De his qui odio ad pacem non reuertuntur.

XLII. Ne sine accusatione legitima condemnetur quispiam.

XLIII. De refugis ac perfidis laicis.

XLIV. De adulteris.

XLV. Vt curam rerum ecclesiasticarum tantum episcopus habeat.

XLVI. De eadem re, ex concilio Antiocheno.

XLVII. Bona ecclesiae quot partibus diuidenda, ex decretali Papae Gelasii, capite XXIX. primae decretalis.

XLVIII. Vt absque praeceptione nouae basilicae non dedicentur.

XLIX. De constituendis presbyteris.

L. De mansis uniuscuiusque ecclesiae.

LI. De presbyteris uniuscuiusque ecclesiae.

LII. De uillis, nouis ecclesiis in eis nouiter constitutis.

LIII. De ecclesiis destructis: uel de nonis et de decimis.

LIV. De ecclesiarum honore.

LV. Vt ecclesia cum rebus suis ad episcopi ordinationem pertineat.

LVI. De ordinatione presbyterorum.

LVII.

LVIII. De honore pro ecclesiis dando.

LIX. De decimis dispensandis.

LX. De petendo chrismate.

LXI. De non quaerendo clericis iudicio saeculari, ex Carthaginensi concilio.

LXII. De episcopis aut presbyteris uagis in parochia aliena non admittendis, ex concilio Carthaginensi.

LXIII. De concubitu uago et incestuoso, ex concilio Carthaginensi.

LXIV. De carne a bestiis laesa, aut per se mortua non edenda: item de apibus hominem necantibus, necandis, ex concilio Carthaginensi.

PRAEFATIO.

Dum studio amoris Christi, ac iussione excellentissimi gloriosique domini Ludouici regis, cuius tanta erga Deum deuotio exstat, ut non solum in rebus humanis, uerum etiam in causis diuinis maximam semper solicitudinem gerat, apud Wormaticam ciuitatem, anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi DCCCLVIII. Indictione prima XVII Kalendas Iunii conuenissemus, ut de quibusdam ecclesiasticis utilitatibus communis a nobis tractatus ageretur: primum gratias Saluatori nostro Deo omnipotenti retulimus, quod nos ob suam immensam pietatem salubri conuentu ad tractanda ecclesiastica negotia dignatus est aggregare. Postea communi tractatu ac diligenti consideratione, priorum patrum auctoritatem secuti, capitula in sub-

in ſubſequentibus attitulata, a nobis promulganda eſſe neceſſarium duximus. Et quoniam generale concilium egimus, oportuit primum noſtrae uocis ſermonem de Deo eſſe, ut poſt profeſſionem fidei noſtrae, ſequentia noſtri operis uota quaſi ſupra fundamentum firmiſſimum diſponerentur.

XIII.

ad §. XXII, 27.

Pactio Aquisgranenſis.

Anno incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCCLXX Indictione III pridie nonas Martii, anno XXXII. Karoli glorioſi regis, Aquisgrani palatio hae pactiones inter ipſum et Hludouuicum Regem fratrem ipſius factae ſunt.

Ingelramnus Comes ex parte Karoli Regis.

Sic promitto ex parte ſenioris mei quod Senior meus Karolus Rex fratri ſuo Hludouuico Regi talem portionem de regno Hlotharii Regis conſentit habere qualem aut ipſi iuſtiorem et plus aequaliorem aut communes fideles eorum inter ſe inuenerint. Nec eum in ipſa portione, uel in regno quod antea tenuit, per aliquam fraudem uel ſubreptionem decipiet aut forconſiliabit, ſi frater ſuus Hludouuicus eandem firmitatem et fidelitatem quam ex parte ſenioris mei illi habeo promiſſam, iſte frater ſuus Hludouuicus ſeniori meo ex parte ſua, quandiu uixerit, inuiolabiliter ſeruauerit.

Item Leutfridus Comes ex parte Hludowici Regis.

Sic promitto ego ex parte ſenioris mei quod ſenior meus Hludouuicus Rex fratri ſuo Karolo Regi talem portionem de regno Hlotharii Regis conſentit habere qualem aut ipſi iuſtiorem aut plus aequaliorem aut communes fideles eorum inter ſe inuenerint. Nec eum in ipſa portione, uel in regno quod antea tenuit, per aliquam fraudem uel ſubreptionem decipiet aut forconſiliabit, ſi frater ſuus Karolus eandem firmitatem et fidelitatem quam ex parte ſenioris mei illi habeo promiſſam, iſte frater ſuus Karolus ſeniori meo ex ſua parte, quandiu uixerit, inuiolabiliter ſeruauerit.

Haec eadem tertius Theodoricus Comes ex parte gloriosi Regis Karoli, et quartus Radulfus Comes ex parte Hludouuici profecuti sunt.

Isti praesentes fuerunt, Leutbertus Archiepiscopus, Altfridus Episcopus, Odo Episcopus, Adalelmus Comes, Ingelramnus Comes, Liutfridus Comes, Theodoricus Comes, item Adalelmus Comes.

XIIII.

ad rem diplomaticam Ludouici Germ.

HVND. metrop. Salisb. P. II p. 9.

In nomine Domini nostri Iesu Christi Dei Omnipotentis. Ludouicus diuina fauente gratia Rex Baioariorum. Si igitur erga loca diuinis cultibus mancipata propter amorem Dei, eorumque in eisdem locis sibi famulantibus beneficia opportuna largimur, praemium nobis apud Dominum in aeterna beatitudine recipere confidimus. Proinde notum sit omnibus fidelibus sanctae Dei ecclesiae, nostrisque praesentibus scilicet et futuris, quia uir uenerabilis Cozbaldus sacri palatii nostri summus Capellanus, et Abbas Monasterii, quod dicitur Altaha, quod est constructum in honore S. Mauritii martyris Christi, adiens excellentiam nostram innotuit clementiae nostrae, qualiter postquam terra Auarorum ex parte ab auo nostro Domino Carolo Imperatore capta fuisset, ipsius permissu atque consensu quaedam res in ipsa Marcha ad ius regium pertinentes eidem monasterio collatae fuissent, quas etiam usque nunc praedictum possedit Monasterium. Sed quia auctoritas traditionis exinde minime apparebat, deprecatus est idem Gotsbaldus Abbas, ut nostrae auctoritatis largitionem atque confirmationem eidem daremus monasterio, per quam ipsas res in posterum praedictum monasterium, eiusque rectores absque cuiuslibet impedimento aut contradictione tenere et dominari potuisset. Cuius deprecationem propter diuinum amorem et reuerentiam ipsius sancti loci libenter annuimus, et ipsas res perpetuo possidendas solenni datione eidem concessimus monasterio, id est locum, qui nuncupatur Wachauua. qui terminatur a fonte riuuli, qui uocatur Mystrica, usque ad eum locum, ubi ipse Danubium influit, ac deinde tendit sursum in ripam Danubii usque in Bochbach, et ultra Bochbach mansum unum, et inde iuxta Bochbach sursum usque in uerti-

uerticem montis, qui nuncupatur Ahornica, nec non et alium locum nuncupatum Accusbach iuxta ripam Danubii, cuius menſura eſt in longitudine milliarium unum et in latitudine ſimiliter, nec non et campum unum, qui continet manſum unum, quem interiacet cauſa Friſingenſis Eccleſiae. Has itaque res cum mancipiis, domibus, aedificiis, uineis, terris, ſyluis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumue decurſibus, quantumcunque infra terminia praedicta de eisdem rebus continetur, totum et ad integrum, in ius et dominationem praedictae Eccleſiae perpetualiter ad habendum conferimus. Ita uidelicet, ut quicquid de ipſis uel in ipſis rectores uel miniſtri ſupra memoratae ſedis ob utilitatem et commoditatem ipſius Eccleſiae facere uel iudicare uoluerint, liberam habeant in omnibus poteſtatem faciendi, quicquid elegerint. Et ut haec auctoritas largitionis atque confirmationis noſtrae per curricula annorum inuiolabilem atque inconuulſam obtineat firmitatem, manu propria ſubtus firmauimus, et annuli noſtri impreſſione ſignari iuſſimus. Adalleod. Diacon. ad uicem Gozbaldi recognoui. Datum prid. Non. Octobr. anno Chriſto propitio decimo ſeptimo Regalis Imperii Domini Ludouici ſereniſſimi Aug. an. V regni noſtri, Indict. nona, Actum in Regenſpurch ciuitate. In Dei nomine feliciter Amen. Signum Domini Ludouici Sereniſſimi Regis.

XV.

SCHANNAT. cod. probat. hiſt. Fuld. p. 114.

Ludouici Germaniae Regis Diploma, quo Fuldenſe Monaſterium cum rebus et Locis ad idem ſpectantibus ſub protectione ſua recipit aliaque eiusdem Priuilegia confirmat.

In nomine Sanctae et Indiuiduae Trinitatis. Hludovvicus diuina fauente gratia Rex. Conſtat nos diuina diſpenſante gratia ceteris mortalibus ſupereminere, unde oportet, ut cuius praecellimus munere, eius ſtudeamus modis omnibus parere uoluntati, quapropter conperiat induſtria atque utilitas omnium Fidelium noſtrorum praeſentium ſcilicet et futurorum, quia Vir uenerabilis Hrabanus Abba ex Monaſterio quod dicitur Fulda, quod eſt ſitum in pago Grapfelt, conſtructum in honore Sancti Bonefacii Martyris Chriſti, ubi idem glorioſus Martyr corpore quieſcit, adiens Excellentiam culminis noſtri,

Ex Autograph. Anno 834.

ftri, obtulit nobis quandam auctoritatem inmunitatis Domni et Genitoris noftri Hludovvici praeftantiffimi Imperatoris, in qua continebatur, qualiter idem praeclariffimus Princeps praefatum Monafterium cum monachis ibidem Domino militantibus, et cum rebus uel hominibus ad fe iufte pertinentibus uel afpicientibus fub fua conftituiffe defenfione et inmunitatis tuitione; obfecrauit namque praefcriptus Abba, ut fimiliter ipfum Monafterium cum Monachis ibidem Deo famulantibus, et cum rebus et hominibus fibi legaliter pertinentibus fub noftra conftitueremus defenfione, et paternae auctoritati noftram quoque pungeremus auctoritatem, cuius petitionem quia iuftam, immo rationabilem effe iudicauimus, libenter accommodauimus, et Beneficium quod nobis poftulauit deuoto animo adfenfum praebuimus, et ideo hanc auctoritatem propter diuinum amorem et uenerationem ipfius fancti loci, tranquillitatemque Fratrum ibidem confiftentium, circa ipfum Monafterium fieri decreuimus, per quam in futurum fancimus, atque praecipientes iubemus, ut nullus Iudex publicus uel quilibet ex iudiciaria poteftate in Ecclefias, uillas, loca uel agros, feu reliquas poffeffiones, quas moderno tempore iufte et rationabiliter infra Regnum diuinitus nobis commiffum, praefatum tenet et poffidet Monafterium, uel quae deinceps in iure ipfius fancti loci uoluerit diuina pietas augeri, ad caufas iudiciario more audiendas, uel freda undecumque exigenda, aut manfiones uel paratas faciendas aut fideiuffores tollendos, aut homines ipfius Monafterii tam ingenuos, quam et feruos fuper terram ipfius commanentes diftringendos, nec ullas redibitiones aut inlicitas occafiones requirendas, noftris futurisque temporibus ingredi audeat, uel ea quae fupra memorata funt, penitus exigere praefumat, fed liceat memorato Abbati, fuisque fucceffforibus res praedicti monafterii cum omnibus fibi fubiectis fub inmunitatis noftrae defenfione quieto ordine poffidere, et noftro fideliter parere imperio, et quicquid de praedictis rebus ius Fifci exigere poterat, totum nos pro aeterna remuneratione praefato Monafterio et Monachis ibidem Deo feruientibus conceffimus, ut ibidem perpetuo proficiat in augmentis, et quandoquidem diuina uocatione fupradictus Abba, uel fucceffores eius de hac Luce migrauerint, quamdiu ipfi Monachi inter fe tales inuenire potuerint, qui ipfam congregationem fecundum Regulam Pii Patris Benedicti regere ualeant, per hanc noftram auctoritatem et confenfum licentiam habeant eligendi Abbates, quatenus melius

melius et liberius delectet eis pro nobis atque stabilitate Regni nostri, Domini Misericordiam adtentius exorare: haec uero auctoritas ut pleniorem in Dei Nomine obtineat firmitatem, manu propria subter firmauimus, et annuli nostri inpressione signari iussimus.

Signum Hludovvici Gloriosissimi Regis.

Adalleodus Diaconus, ad uicem Grimaldi recognoui et subscripsi.

Data Non. Febr. Anno Christo propitio primo Regni Domni Hludovvici Regis in Orientali Francia, Indictione XII. Actum Francofurt Palatio Regio in Dei nomine feliciter, Amen.

XVI.

SCHANNAT. probat. dioeces. et hierarch. Fuld. p. 239.

Diploma Ludouici II Regis, quo Abbati Fuldensi Sigehardo decimae fidelium per Turingiam, aliasque plures prouincias adiudicantur ac confirmantur.

In Nomine Domini Dei et Saluatoris nostri Iesu Christi. Ludevvicus propiciante Clementia Dei, Rex. Si ea quae Praedecessores nostri Pipinus, Karolus, Ludevvicus, superna dignatione illuminati ac suorum fidelium deuotis admonitionibus instigati pro statu et felicitate Aeclesiarum, siue seruorum Dei statuere decreuerunt, nostris confirmamus edictis, hoc nobis procul dubio ad eternam Beatitudinem, Regnique nostri Tutelam profuturum esse credimus, atque exinde Dominum Retributorem in posterum habere confidimus: Igitur notum sit omnibus Sanctae Aeclesiae, et nostris Fidelibus, qualiter nostris Temporibus oborta est questio inter Liuperdum Mogontinae Sedis Primatem, et Sigehardum Fuldensis Coenobii Abbatem de Decimis, et quia tale negotium nisi in nostri presentia determinari non potuit, euocauimus - - ad audientiam in nostram scilicet curtem Ingilunhem, ubi maiores regni conuenerunt, Episcopi, Abbates, Comites, Nobiles, et quamplurimi idonei Fautores, Testes, ac Iudices huiuscemodi causae determinandae, quos hic nominatim assignare precepimus: Liuperdus Mogontinae Ciuitatis Metropolitanus et Archicapellanus, Williberdus Coloniensis Antistes, Arn Wirciburgensis Episcopus, Adalhelmus Vuormacensis Episcopus, Gebehardus Spirensis Episcopus; Comites uero, Erluuin Aulicus Praeses, Liuthe-

Ex Autogr. ann. 874.

Liuthere Comes, Friderat Comes, Vdalrih Comes, Manegolt Comes, Kriſtan Comes. Chriſto igitur propitio ac mediatore, qui pacis et karitatis amator ac largitor eſt, in noſtri preſentia, concordantibus predictis Epiſcopis, Comitibus, omnique Conuentu nobilium perſonarum, ipſo etiam Liutperdo pro amore Dei, et amore iuſticiae in idipſum conſentiente, cum ſacramento iurisiurandi Eccleſiaſticae decim - - Prouincia confirmatae ſunt ad Sanctum Bonifatium Chriſti Martyrem in locis ac uillis ſubter annotatis, a ueracibus teſtibus, aduocatis ſcilicet prefati Monaſterii, quorum haec ſunt nomina Gumbrat, Wolfhere, Madalrih, Moroch, Lyutole, Vngildeb, Engilbrat, Krappoto, Atto, Gelirat, Hartrat, Folcknant, Adalhelm, Geyrat, Reginbrat, Waltbrat, Ruyart, Werdant. Locorum autem, et uillarum haec ſunt nomina: Friemmari. Kintileba. Buſileba. Mulinhus. Item Mulinhus. Baringe. Yaneri. Item Yaneri. Tunnaha. Item Tunnaha. Tungidi. Tullineſtat. Tachebach. Vnſolteyleba. Item Yaneri. Sumeridi. Item Sumeridi. Nordhuſa. Arolfeshuſa. Bitbahe. Berolfeſtah. Odeſtat. Zuzeſtat. Zimbra. Beeſtat. Holzhuſa. Atamanneſthorph. Buſileba. Fargeloha. Brantbah. Sueberbrunno. Haſtyneileba. Rod. Hadebrantesrod. Alarici. Elerina. Wizanbrunno. Hago. Turari. Tricuſti. Gundesleba. Holzſuoſara. Beneleba. Bezhinga. Crichigruzzi. Toleſtat. Selichilde. Thiodorf. Heldron. Bruslohon. Folcgereshuſon. Katonbure. Snelmunteshuſa. Gaheszeti. Vuiderolteshuſun. Eberolfesrod. Slethem. Hurbah. Thurihtridi. Thuringohus. Zotaneſtat. Neueri. Nelibi. Heringa. Ratingeſtat. Gebenſtat. Golhereſtat. Skidingi. Thriburi. Otumbah. Suaba. Tilinga. Heltrunga. Woteneshuſa. Manneſtat. Frummihereſtorph. Eberſtat. Buoteſtat. Fugelesburc. Iſtat. Ypanenhuſa. Herimoteſtat. Obimineſtorpf. Hevvibah. Kezzilari. Deneſteti. Meiskeſtorph. Oterestorp. Laharesſteti. Vlmunſteti. Sulzbah. Romaſtat. Vnfrideſtat. Lanthareſtat. Suuabohuſa. Nemanneſthorp. Trebunesſthorp. Woniſeſthorp. Moinuvvinida. Finicheſtorp. Turnifelt, Rottorph. Vmpredi. Calo. Zitemorotenſtenni. Helidingi. Item Helindingi. Ingredi. Item Ingridi. Keſſinnentorp. Trumbeſtorph. Zutileba. Tuſſileba. Madaha. Nezemannestorph. Duneſtat. Eodem ordine et in ceteris regionibus in noſtri preſentia, in praedicta Curte Ingilunhem Decimae ad Sanctum Bonifatium confirmatae ſunt, in Vuormacenſe, et Renenſe, ab Adalhelmo aduocato; in Vuetreiba a Geltrato, Vuerdanto et Vnalebendo. In Haſſis,

Haſſis, a Gerhardo in Monihgovve a Folcnando. In Loganaha, a Vualcbetdo. In Salegovve, a Reginhardo. In Graphelt a Ryuggero: Praenominatus autem Abbas Sygehardus deprecatus eſt clementiam noſtram, ut et nos anteceſſorum noſtrornm piam erga ſancta Dei loca deuotionem imitantes, hoc noſtrae confirmationis praeceptum fieri iuberemus ne inter eum et praedictum Archiepiſcopum Liutperdum, uel ſucceſſores eorum huiusmodi contentio ulterius oriretur, unde decernimus atque iubemus per hoc noſtrae auctoritatis praeceptum, ut praefato Sigehardo, eiusque ſucceſſoribus Abbatibus in perpetuum in Regionibus et Villis ſupra determinatis, nullo inquietante, ſed Deo auxiliante absque ullius contradicentis obſtaculo, reddantur decimae fidelium; et ut haec confirmatio decimarum ſtabilis et inconuulſa permaneat, hoc preceptum inde conſcriptum manu propria corroborantes, ſigilli noſtri impreſſione iuſſimus inſigniri.

Signum Domni Ludevvici ſereniſſimi Regis, filii Ludevvici Imperatoris.

Heburhardus Cancellarius ad uicem Hugberdi Archicapellani recognoui.

Data anno Domini DCCCLXXIIII Indictione VII Regni uero Domni Ludevvici ſereniſſimi Regis in Orientali Francia Regnantis XXXVI ſub die XV Kal. Iun. Actum in Palacio Ingilunhem in Dei nomine amen.

XVII.

SCHILTERI obſeruat. ad KOENIGSHOV. Chron. Argent. p. 480.

Diploma Ludouici R. monaſterio S. Stephani Argent. indultum. Accedunt uariantes lectiones GVILLIMANNI et HERRGOTT.

In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis.

Ludeuuicus fauente gratia Dei Rex. Si liberalitatis noſtrae munere locis Deo dicatis aliquid conferimus beneficii, et neceſſitates Eccleſiae Dei per peticiones religioſarum perſonarum releuamus munimine atque imperioſo tuemur iuuamine: id nobis et ad morta-

lem uitam temporaliter peragendam, 1) et ad aeternam feliciter adipiſcendam profuturum eſſe liquido confidimus. Ex quo nouerit omnium fidelium noſtrorum tam praeſentium, quam futurorum ſollers diſcretio, 2) quod nobilis atque uenerabilis Sanctimonialis Abbatiſſa Baſilla ſancti Stephani infra muros Argentoratenſes ſiue Strasburc, noſtram adiens mageſtatem, praeſentauit obtutibus noſtris 3) autorabiles emunitatis firmitates predeceſſorum noſtrorum Regum et Imperatorum. qualiter predictus locus S. Stephani a Duce Alberto fundatus erat. et per conſtitutionem Chylderici regis 4) emunitatus, et per Pipinum 5) Maiordomum locupletatus et munitus creſcebat. et per munificentiam Clotharii 6) Imperatoris primi et coniugis Yrmengardis 7) dictatus 8) et corroboratus, pollebat. ac demum etiam auctoritatem domini et genitoris noſtri Hlodeuuici bonae memoriae piiſſimi Auguſti. in qua continebatur inſertum, quod non ſolum idem genitor noſter, uerum etiam predeceſſores eius reges 9) uidelicet Fraemchorum apud locum iam dictum, beato Stephano et congregacioni Canonicorum quatuor Sacerdotum et Sanctimonialium triginta. cum neceſſariis miniſtris dedicatum, ſub ſuo munimine ac defenſione cum omnibus ſibi ſubpertinentibus, tam mancipiis quam praediis, tam infra ciuitatem quam foris conſtitutis, eorum immunitatum auctoritatibus hactenus ab inquietudine totius iudiciariae poteſtatis eadem munita et defenſa fuiſſet Abbacia. Pro huius itaque rei firmitate exorauit praedicta Abbatiſſa 10) Baſilla, ut paternam ſeu predeceſſorum noſtrorum regum clementiam ſequendo, huiuscemodi noſtrae emunitatis praeceptionem ob amorem Chriſti et reuerentiam 11) ſancti loci circa idem monaſterium fieri cenſeremus. Cuius poſtulationibus facilem tribuimus aſſenſionem et hanc noſtrae Mageſtatis paginam erga ipſum locum immunitatis et tuicionis cauſa pro diuini cultus amore et animae noſtrae remedio fieri decreuimus. Per quod praecepimus atque iubemus, ut ſaluo per omnia honore 12) ſui ſacroſancti praeſulis, nullus iudex publicus uel quislibet ex iudiciaria poteſtate in perſonas uel eccleſias uel orato-

---

1) H. et ad Eccleſiam feliter etc. 2) H. quia nobilis etc. 3) H. authorabiles emunitates, firmitates etc. 4) H. emunidatus. 5) H. Majodonarium. 6) H Imperatoris, patris. 7) G. dicatur. H. ditatur. 8) G. et corroboratus *omiſſum.* 9) G. et H. Francorum uidelicet. 10) H. Baſeila. 11) H. ſancti *omiſſum.* 12) H. ſuo.

oratoria aut loca aut agros uel quascunque reliquas possessiones quas ab antiquo uel moderno tempore in quibuslibet territoriis uel pagis uel 13) comitatibus infra dicionem nostram iuste et legaliter memorata tenet uel possidet Abbatia, uel ea quae postmodum in iure ipsius monasterii uoluerit diuina pietas 14) augere, ad caussas audiendas uel freda uel tributa uel thelonea exigenda, 15) aut mansiones uel 16) paratas faciendas, aut fideiussores tollendos; aut homines ipsius Ecclesiae tam ingenuos quam seruos super terram ipsius commorantes iniuste distringendos. nullas redibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris uel futuris temporibus ingredi audeat, nec ea quae supra memorata sunt penitus exigere 17) non presumat, sed liceat memoratae Abbatissae suisque 18) succestricibus auctoritate Episcopali 19) et dispensatione illius 20) quem de numero fratrum ipsius loci constituerit 21) echonemum. ipsam sedem cum omnibus sibi subiectis. et rebus uel hominibus ad se pertinentibus, sub tuitionis atque emunitionis nostrae defensione, remota totius iudiciariae potestatis inquietudine. quieto ordine possident. et pro nostro fideliter 22) Deum exorare imperio et incolomitate nostra et coniugis atque prolis. Nec liceat alicui sub praetextu aduocatoriae occasionis sibi uel in hominibus uel quibuslibet rebus uel possessionibus eorum aliquod ius uendicare, nisi quem pro aliqua, sicut aliquando fieri euenit, necessitate, ipsa Abbatissa cum congregationis uoto per consilium Antistitis aput palatium expostulauerit. qui nec palemundum uel aliquas exactiones exercere presumat. Si quis uero temerarius contra hanc nostrae constitutionis auctoritatem uenire praetemptauerit, praedictae Ecclesiae quinque libras auri. fiscoque regio decem auri purissimi persoluere cogatur. et insuper offensam regiam incurrat. Vt autem haec auctoritas pleniorem in Dei nomine uigorem obtineat, et a fidelibus S. Dei Ecclesiae et nostris uerius et cercius perpetuo tempore credatur, propria manu subterfirmauimus et anuli nostri impressione signari iussimus. Data II Idus Septembris Anno Christo propicio 23) XXIII. Domni Hlodevvici

 Sere-

13) H. ciuitatibus. 14) G. et H. augeri. 15) G. ad mansiones. 16) G. et H. pratas. 17) G. non *omissum*. 18) H. successribus. 19) G uel dispensatione. 20) H. quae de numero. 21) H. echonemum *omissum*. 22) H. Deum *omissum*. 23) G. XXII.

Sereniſſimi regis in Alſatia indictione 24) quarta. Actum Strazburc. palatio regio. in Dei nomine feliciter. Amen.

Signum Chlodevvici Sereniſſimi Regis. Otgarius ad uicem Grimoldi Archicancellarii recognouit. In Monogrammate linea transuerſa media omiſſa. Effigies reg. in cera quad. adeſſe dicitur.

24) H. quinta.

XVIII.

ad rem diplomaticam Karolomanni.

RETTENPACHER annal. Cremiſan. p. 32.

Diploma ſeu priuilegium primum Karolomanni, de rebus inter Sprazas, et de Smidba.

In nomine Sanctae et indiuiduae Trinitatis. Karolomannus diuina fauente gratia Rex. Si erga loca diuino cultui mancipata regali more beneficia largimur oppurtuna, id nobis proculdubio ad ſtabilitatem regni noſtri et animae ſalutem proficere minime dubitamus. Quapropter nouerit induſtria omnium fidelium Sanctae Dei Eccleſiae, noſtrorumque uidelicet praeſentium et futurorum, quoniam compuncti amore diuino quaedam loca noſtrae haereditatis, ad Monaſterium, quod uocatur Chremiſa, tradimus. Quae quamuis nobiliſſimus Pater noſter diuae memoriae Ludvvicus Rex ad id Monaſterium donaret, tamen nullo auctoritatis ſuae praecepto confirmauerat, idcirco complacuit regalitati noſtrae, pro remedio animae praefati beatiſſimi Genitoris noſtri, et Genitricis noſtrae hanc ipſam donationem per praeſentem auctoritatem noſtram confirmare, quatenus perpetualiter firma et inconuulſa permaneat. Tradimus ad praefatum Monaſterium per hoc praeſens praeceptum noſtrum territorium quoddam iuxta fluuium, qui dicitur Spraza, quod a capite ab eo loco incipit, ubi unus fons in loco, qui Benninvvanch dicitur, intrat in Sprazam, et ſic inter duas Sprazas, usque in eum locum, ubi ipſae duae Sprazae ſimul unum decurſum conficiunt. Hoc igitur totum, ſicut iam a duobus Comitibus Arathoto, et Ernuſto circumequitatum fuerat, cum omni integritate ad praefatum Monaſterium Chremiſa, quod eſt in honore Domini et Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti conſtructum, tradimus atque donamus, et de noſtro iure in ius et dominationem eiusdem Monaſterii

ſterii transfundimus; ita uidelicet, ut quidquid de praefatis rebus ob utilitatem et profectum praeſcripti Monaſterii Rectores et miniſtri eius facere uel iudicare uoluerint, libero in omnibus potiantur arbitrio faciendi quidquid elegerint. Aliud uero territorium tradimus ad ipſum praefatum Monaſterium ſub ſimili confirmatione in loco, qui dicitur Smidaha, cuius terminus a Danubio, ubi unus fons emanat, ex una parte incipit, et ſic uadit usque in eum locum, qui dicitur Wachrein. Hoc ergo totum, ſicut diximus, et ſicut hoc Wilhelmus Comes quondam ad id Monaſterium circuiuit, atque ſignauit ex noſtra poteſtate in poteſtatem eiusdem praenominati Monaſterii ſecuriter tradimus, quatenus Rectores, ſicut iam diximus, eiusdem Eccleſiae, liberam poteſtatem ad utilitatem eiusdem loci, ſanctaeque congregationis in omnibus habeant, inde facere quidquid elegerint, nullo unquam ſucceſſore noſtro irrumpente, uel inquietante, ſed Deo auxiliante perpetuis temporibus firma, inuiolabilisque haec donatio permaneat. Quapropter ut firmiorem in Dei nomine obtineat firmitatem, manu propria noſtra ſubter eam confirmauimus, et annuli noſtri impreſſione ſigillari iuſſimus. Signum Domini Karolomanni Sereniſſimi Regis.

Waldo namque Cancellarius, ad uicem Diotmari recognoui. Datum IV Kal. Iul. anno, Chriſto propitio primo regni Domini Karlomanni Sereniſſimi Regis. Indictione IX. Actum Ratensdorf Curte Regia, in Dei nomine feliciter, Amen.

XVIIII.

MVRATOR. antiq. Ital. t. VI p. 363.

Carlomannus Italiae Rex Benedicto Cremonenſi Epiſcopo, eiusque Eccleſiae, omnia bona et iura illius confirmat, Anno 878.

In nomine Sancte et indiuidue Trinitatis. Karlomannus diuina fauente gratia Rex. Si enim que ad loca Sanctorum iuſte pertinent, per noſtram auctoritatem confirmamus, non ſolum Regiam conſuetudinem decenter implemus, ſet hoc nobis ad mercedis augmentum, et ſtabilitatem Regni noſtri pertinere confidimus. Quapropter notum ſit omnibus fidelibus ſancte Dei Eccleſie, noſtrisque, ſcilicet preſentibus et futuris, quod uir uenerabilis Benedictus Cremonenſis Eccleſie Epiſcopus, miſſa petitione petiit, ut Precepta piiſſimo-

piiſſimorum Auguſtorum parentum noſtrorum per noſtre Celſitudinis auctoritatem roboraremus atque confirmaremus. Cuius petitioni libenter ob amorem Domini noſtri Ieſu Chriſti libenter annuentes, precepimus atque iubemus, ut omnes res ſupradicte Eccleſie, que eſt constructa in honore Sancte Marie Virginis Matris Domini noſtri Ieſu Chriſti, et Sancti Stephani Martiris Chriſti, ſicut in piiſſimorum Auguſtorum parentum noſtrorum tuitione fuerant, ita et in noſtra defenſione atque inmunitate firmiter permaneant. Iubemus ergo, atque ſupradicte Eccleſie confirmamus, ut omnia loca ibidem pertinentia, que a longo tempore usque nunc adhuc Locum pertinere uidentur, tam Monaſteria, quamque Synodochia, ſeu et Eccleſias Baptismales, et reliquas poſſeſſiones, que ad hunc Epiſcopatum iuſte et rationabiliter pertinent, uel que deinceps diuina pietas ad ea loca augeri uoluerit, ut ſupra nominatus Epiſcopus, Succeſſoresque ſui, perpetualiter ea teneant atque poſſideant. Inſuper adiunximus, ſicut in ſupradictis Preceptis inuenimus, locum, qui dicitur Teoledo, cum Briuiſolis, et Cocullo, cum omnibus ad ipſum locum pertinentibus, et Portu Vulpariolo, et tranſitorio, cum molitura usque ad Caput Addue, cum molitura de Molendinis, et portoris usque in Caput Addue. Omnia enim hec ſupramemorate Eccleſie per hoc preſens Preceptum noſtrum confirmamus, ut iure firmiſſimo perpetuis temporibus poſſideat. Et ut hec auctoritas confirmationis noſtre per cuncta futura ſecula inuiolabilem in Dei nomine obtineat uigorem, manu propria noſtra ſubter eam confirmauimus, et anuli noſtri impreſſione ſigillari iuſſimus.

Signum Domni Karlomanni (✝) ſereniſſimi Regis.

Baldo Cancellarius ad uicem Thigtmari Archicapellani recognoui. Data II Idus Martii, Anno Chriſto propitio II. Domni Karlomanni ſereniſſimi Regis Bauariorum et Italie, Indictione XI. Actum ad Otingas Palacio Regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

XX.

ad rem diplomaticam Ludouici iun.

ANNAL. BERTIN. apud MVRATOR. rer. Ital. Scriptores t. II P. I p. 566. BALVZ. t. II Capitular. p. 277.

Conuentio, quae inter glorioſos Reges Ludouicum filium Caroli Imperatoris, itemque Ludouicum filium Regis Ludouici in loco qui

qui uocatur Furonis Kalend. Nouembris, ipsis et communibus fidelibus ipsorum fauentibus, et consentientibus, facta est anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXVIII. Indictione XI dicente Rege Ludouico filio Caroli: sicut inter patrem meum Carolum, et patrem uestrum Ludouicum Regnum Lotharii diuisum fuit, uolumus ut ita consistat. Et si aliquis nostrorum fidelium de Regno patris sui ex hoc aliquid usurpatum habet, iussu nostro illud dimittat. De eo Regno uero, quod Ludouicus Imperator Italiae habuit, quia nec dum ex illo aliqua diuisio facta est, quicumque modo illud tenet, ita teneat: donec Domino uolente iterum simul uenientes cum communibus fidelibus nostris, inueniamus, et diffiniamus quid ex hoc melius, et iustius nobis uisum fuerit. De Regno autem Italiae quia modo nulla ratio esse potest, omnes sciant quia partem nostram de illo Regno et requisiuimus, et requirimus, et Domino auxiliante requiremus. Ista sequenti die statuta sunt.

Cap. I. Vt quia firmitas amicitiae, et coniunctionis nostrae modo quibusdam praepedientibus caussis esse non potuit, usque ad illud Placitum, quo simul conueniamus statutum habemus. Talis enim amicitia inter nos manebit Domino auxiliante de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta: ut nemo suo pari uitam, Regnum, aut fideles suos, uel aliquid, quod ad salutem siue prosperitatem, ac honorem Regni pertinet, non uelit, aut forte consiliet.

Cap. II. Vt si in cuiuscumque nostrûm Regno pagani siue pseudochristiani insurrexerint, unusquisque ueraciter suum parem, ubicumque necesse fuerit, et ipse rationabiliter potuerit, aut per semetipsum, aut per suos fideles, et consilio, et auxilio prout melius potuerit adiuuet.

Cap. III. Vt si ego uobis superstes fuero, filium uestrum Ludouicum adhuc paruulum, et alios filios uestros, quos uobis Dominus donauerit, ut Regnum paternum hereditario iure quiete tenere possint, et consilio, et auxilio prout melius potuero adiuuabo. Si autem uos mihi superstites fueritis, filios meos Ludouicum et Carolomannum, et alios quos diuina pietas mihi donare uoluerit, ut Regnum paternum quiete tenere possint similiter et consilio, et auxilio prout melius potueritis ut adiuuetis rogo.

Cap. IV. Vt ſi aliqui ſuſurrones, et detractores, et qui paci noſtrae inuident, et quietum Regnum eſſe non patiuntur, inter nos lites, et contentiones, atque diſcordias ſeminare uoluerint, nullus noſtrûm hoc recipiat, aut libenter acceptet: niſi forte hoc ad rationem coram nobis utrisque, et communibus fidelibus noſtris perducere uoluerit. Si uero hoc noluerit, cum nullo noſtrûm aliquam ſocietatem habeat. Sed omnes illum ſicut mendacem, et falſatorem, et inter fratres uolentem ſeminare diſcordias, communiter a nobis abiiciamus: ne de caetero quisque talia mendacia auribus noſtris inferre audeat.

Cap. V. Vt communiter prout citius potuerimus Miſſos noſtros ad Carolomannum, et Carolum glorioſos Reges dirigamus, qui ad Placitum, quod octauo Idus Februarii ſtatutum nabemus, inuitentur: ut nullatenus uenire differant obſecrentur. Et ſi ſecundum quod optamus uenire ualuerint, communiter nos ad Dei uoluntatem, et Sanctae Eccleſiae ſaluationem, ac communem honorem noſtrum, ac profectum, atque ſaluamentum totius populi Chriſtiani nobis commiſſi, Domino cooperante, ita coniungamus, ut de caetero in eo qui unus eſt unum ſimus, et unum uelimus: idipſum dicamus, ſecundum Apoſtolum, et faciamus omnes ut non ſint in nobis ulla ſcismata.

Cap. VI. Si autem illi obſecratione noſtra uocati, et inuitati, aut Miſſi eorum ad praefatum Placitum uenire diſtulerint, nos ſecundum quod ſtatutum habemus, illuc omnino uenire, et nos ſecundum Dei uoluntatem coniungere omnimodis non omittamus. Niſi forte talis ineuitabilis neceſſitas euenerit, pro qua id fieri nullatenus poſſit: et ſi hoc acciderit, ad tempus quisque pari ſuo hoc reſcire faciat. Et propterea amicitia noſtra nec minuatur, nec immutetur, donec Domino iubente congruo tempore perfecte confirmetur.

Cap. VII. Vt res Eccleſiarum, in cuiuscumque Regno caput fuerit, tam de Epiſcopatibus, quam de Abbatiis ſine ulla contradictione rectores ipſarum Eccleſiarum illas poſſideant. Et ſi aliquid ibi mali factum a quoquam eſt, in cuiuscumque Regno illae res conſiſtunt, regulariter exinde iuſtitiam reddere faciat.

Cap. VIII. Et quia per uagos, et in tyrannica conſuetudine inreuerentes homines pax et quies Regni perturbari ſolet, uolumus ut ad quemcumque noſtrûm talis uenerit, ut de his quae egit rationem, et iu-

et iuſtitiam ſubterfugere poſſit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat, uel retineat, niſi ut ad rectam rationem, et debitam emendationem perducatur. Et ſi rationem rectam ſubterfugerit, omnes in commune in cuius Regnum uenerit illum perſequamur, donec aut ad rationem perducatur, aut de Regno expellatur, uel deleatur.

Cap. VIIII. Volumus ut hi, qui merito proprietatem illorum in Regno noſtro perdiderint, ita iudicentur ſicut temporibus noſtrorum anteceſſorum inuentum fuit. Qui uero dicunt iniuſte ſe proprietatem ſuam perdidiſſe, ueniant in noſtram praeſentiam: et ſicut iuſtum eſt, ita de illis iudicetur, et ſua recipiant.

XXI.

HARENBERG. hiſt. Gandersh. p. 583.

Diploma Ludouici Regis, de immunitate regali et libera electione coenobio Gandershemenſi confirmata anno 877. 26 *Ian.*

In nomine ſancte et indiuidue Trinitatis. Hludvvicus diuina fauente gratia Rex. Si liberalitatis noſtre munere locis Deo dicatis quiddam conferimus, et neceſſitates eccleſiaſticas noſtro ſubleuamus iuuamine. atque regali tuemur munitione. id nobis et ad mortalem uitam temporaliter tranſigendam. et ad aeternam feliciter obtinendam profuturum liquido credimus. Quapropter nouerit omnium Fidelium noſtrorum tam preſentium quam futurorum induſtria. qualiter Brun et Otto noſtri fideles Comites in procerum noſtrorum preſentia tradiderunt nobis quoddam monaſterium. quod dicitur Gandesheim, quod Luitolf genitor eorum in primis aedificare cepit. et reliquias ſanctorum Chriſti confeſſorum Innocentii atque Anaſtaſii ob honorem Chriſti illuc uenire fecit. quod eſt conſtructum in honore ſancti Stephani protomartiris Chriſti. et omnia que ad idem monaſterium iure ac legitime pertinere uidentur. et cui Gerbirg ſoror eorundem Comitum ſanctimonialibus feminis praeeſſe uidetur. eo uidelicet rationis tenore. ut praefatum monaſterium regio ſubleuaretur munimine. et ſanctimoniales feminae ibidem Deo famulantes in noſtro conſiſterent patrocinio. et quamdiu in illorum progenie aliqua ſanctimonialis femina, quam uitae religio. et ſanctarum ſcripturarum inſtructio. et omnium bonorum morum commendet compoſitio. abſque ullius perſone contradictione ſanctimonialibus feminis eſſet praefata. Et ſi aliter. quod abſit. eueniret quod talis in illa progenie in-

uenta non esset. quae praefatis scilicet uirtutibus non ornata uideretur. ceterae sanctimoniales feminae dignam Dei seruitio. quamcumque uellent. eligere inter illas potestatem haberent. Vnde per hoc nostrae auctoritatis praeceptum decernimus atque iubemus. ut praefati monasteri feminae desideratam a nobis. nullo inquietante. electionem obtineant. atque imperialem in cunctis rebus. decimis atque possessionibus. quas nunc quolibet iure acquisitionis possident. uel in futurum Deo opitulante habere debent. per cuncta saeculorum curricula firmam et inuiolabilem teneant immunitatem. Et nullus princeps uel alius quilibet exactor iudiciariam potestatem uel freda exigenda seu mansiones uel paratas faciendas in eodem monasterio. nisi ex consensu et petitione eiusdem monasterii Abbatissae. habere praesumat. Et homines illius Abbatissae. siue liberi sint. siue serui. nulla iudiciaria coerceantur potestate. sed in praesentia eiusdem Abbatissae aduocati et eorum rectitudinem adquirant et ceterorum perficiant. Et ut haec auctoritas nostrae concessionis et confirmationis firmior habeatur. et per futura tempora a fidelibus nostris melius obseruetur ueriusque credatur. manu nostra propitia subter eam firmauimus et anuli nostri impressione sigillari iussimus.

Signum Hludouuici Serenissimi Regis.

Wolfherius Cancellarius ad uicem Luitbert Archicapellani recognoui.

Data VII Kl. Febr. Indict. X anno incarnationis DCCC. LXXVII. anno primo Hludouuici Serenissimi Regis in orientali Francia regnantis. Actum Franconofurt in Dei nomine feliciter Amen.

Huius diplomatis duo exstant exempla. Lectiones inter se differentes annotauit HARENBERG: in altero omittitur uox *ecclesiasticas:* pro *futurorum* legitur *et futurorum.* Pro *immunitatem* legitur *munitatem et electionem. nullo inquietante. Sed nostra auctoritate eas protegente per cuncta saeculorum curricula firmam et inuiolabilem teneant.* Pro *princeps* exstat *comes.* Pro *siue* legitur *seu.* Pro *manu nostra propria* legitur *manu propria nostra.* ECCARD. rer. Franc. t. II p. 6:6 ad hoc diploma ita commentatur: Leibnitius scriptorum Brunsuicensium tomo II pag. 372 et deinde Leuckfeldius in Antiquitatibus Gandershemensibus hoc Diploma ediderunt. Leibnitius dicit, authenticum huius Diplomatis duplex Gandershemii asseruari. *An,* inquit, *Bruno et Otto unum quisque pro se obtinuit?* Sed explicabo rem.

rem. Anno 1723 Gandershemium ab Augustissimo Rege Britanniae, tunc hero meo, missus sum, ut edita cum autographis conferrem, specimina scripturarum sumerem, sigilla delinearem. Inueni dignam S. Hathumodae successorem, Reuerendissimam et Serenissimam Elisabetham Ernestinam Antoniam ex Ducibus Saxo-Meinungensibus ortam, cuius pietatem, assiduitatemque in ornanda Ecclesia, et restaurando tam suo, quam quod dirutum plane erat, Monasterio Brunshusensi nunquam satis admirari potero. Nullis sumptibus illa parcit, sibi ipsi detrahit, ut Scholae uigeant, iuuentus bene educetur. Si placita religionis a nostris diuersae quaedam excipias, sanctissimas Abbatissas aequat. Haec mihi utraque, a Leibnitio sic nominata, autographa ostendi fecit. Vnum atramento nigriori, alterum pallidiori scriptum erat. In illo sigillum, ut Leibnitius dixit, bene agnosci non poterat, et satis mihi apparebat, non impressum, sed arte imitatum esse, locoque uerborum, *regalem munitatem;* quod in pallidiori scriptura erat, legebatur: *imperialem munitatem*, uitio ingenti et imposturae indice. Pallidiori exemplari sigillum integerrimum et elegantissimum affixum erat, quod a sordibus purgatum delineari curaui. Hoc ergo autographum erat, alterum uero ex hoc desumtum. Cum tempore illo, quo describeretur, non Reges, sed Imperatores regno Germaniae praeessent, nasutulus autographi imitator, maiorem priuilegio auctoritatem conciliari credidit, si loco uocis *regalis* illam *imperialis* infarciret. Sic optimum Diploma impostor iste suspectum reddidit.

ACCESSIONES

ad tom. I.

Cap. I §. II.

Mabillonium) MABILLONII uestigia incredibili studio nunc premunt in Gallia monachi duo S. Bened. recondita eruditione ornati; opus Mabilloniano multo plenius et accuratius moliuntur, cuius tom. I hanc prae se fert inscriptionem: *Nouveau traité de Diplomatique, où l' on examine les fondemens de cet art, on etablit des regles sur le discernement de titres et l' on expose historiquement les caracteres, de bulles pontificales et des diplomes donnes en chaque siecle avec des eclairciſſemens sur un nombre considerable de points d' histoire, de chronologie, de critique et de discipline; et la refutation de diverses accusations intentées contre beaucoup d' archives celebres et sur tout contre celles des anciennes eglises par* DEVX RELIGIEVX BENEDICTINS *de la congregation de S. Maur. à Paris* 1750. 4. In praefatione historia literaria rei diplomaticae exponitur. Part. I Sect. I ostendit principiorum diplomatices certitudinem. Sect. II enumerat uaria chartarum genera. In Part. II agitur de diplomatum externis, multiplici scribendi modo et alphabetis antiquissimis. Nemo non exoptat, ut tam fructuosus labor feliciter procedat.

t. II rer. Germ.) HERMANN. VLR. de LINGEN diss. qua diploma Bilehildis monasterio ueteris cellae apud Moguntinos concessum suppostititium esse probatur in *Bibliothec. Lubec.* Vol. I p. 597. De authentia diplomatis cuiusdam Ludou. P. disceptatur *in der actenmäſſigen Geschichts-Erzeblung in cauſſa sereniſſ. March. Badens. contra monast. Schwarzac.* In libellis praeterea quamplurimis eristicis, quos *deductiones* uocant, de fide instrumentorum tam publicorum, quam priuatorum disceptatur. Huiusmodi scriptorum notitiam suggerit LVNIG. bibliotheca deductionum. Auctores *du nouveau traité de diplomatique* in praefat. p. 26 mentionem faciunt controuersiae diplomaticae ad monast. S. Ouen. et S. Victoris pertinentis.

§. VIIII.

§. IIII.

Varia chartarum genera pleniſſime et accuratiſſime enarrat *le nouveau traité de diplomatique* P. I ſect. II. In cap. X explicantur titres connus ſous le nom de lettres, d'epitres, d'indicules et de reſcrits, lettres proprement dites, ecleſiaſtiques, royales et privées, inſtrumens, notices publiques et privées; pieces iudiciaires, mandats, procurations et mandemens, proces et procedures, libelles et leurs diferentes eſpeces, jugemens; pieces legislatives, edits, loix, lettres ſacrées, conſtitutions imperiales et pontificales, ſtatuts, pragmatiques, ſanctions, etabliſſemens, types, ecthefes, capitulaires, ordonances, declarations, autorités, preceptes, privileges, et leurs confirmations; actes conventionels, titres politiques et ſynallagmatiques, chartes paricles, echanges, obligations, quitances connues principalement ſous les noms de ſyngraphes et de chirographes, chartes parties et dentelées, contrats, transactions, pactes, concordats, traités, confederations, contrats de mariage, actes ſolennels confirmatifs des contrats; teſtamens, codicilles, fidei-commis; brefs et brevets, billets, cedules, ateſtations; titres, monumens, tables, ecritures, actes publics et particuliers, memoires, regitres, poulliés, papiers terriers, aveux, denombremens, enquetes, roles, montres, matricules, journaux, cartulaires, minutes, protocoles, vidimus, chartriers. Diplomatum genera uaria.

§. VII.

Auctores noui tractatus diplomatici Gallici diplomatum cauſſam grauiter dicunt P. I ſect. I c. 3. Fides diplomatum maior cenſetur, quam annalium et inſcriptionum. In MERCVRE DE FRANCE proponebatur quaeſtio: *à la quelle de deux autorites il faut donner la preference, à des chartes revetues de toutes les formalités, mais qui ne s'acordent pas avec l'hiſtoire, ou à l'hiſtoire, qui dit le contraire des chartes?* A. 1725 menſ. Dec. Mercur. Gall. dabatur *Reponſe à la queſtion de diplomatique, propoſée dans une lettre inſerée dans le Mercure*, cuius momenta referunt auctores iſti laudati p. 55. c. IV legum et iurisconſultorum auctoritate fidem chartarum publicarum tuentur.

Archiuorum) Ib. c. 4 ſq. uindicias archiuorum, praeſertim antiquorum legimus. Ius cancellariae et archiui hodie principum praerogatiuis non adnumerari, oſtendimus in diſſ. de characteribus ſupe-

superioritat. territor. caute designandis §. 31. In laudati operis diplomatici gallice scripti c. X et XI maximo studio chartariorum ac exemplorum fides et utilitas defenditur.

§. X.

Materia) Hunc locum auctores laudati operis diplomatici singulari studio tractant P. II sect. I.

§. XIIII.

Originem scribendi altissime repetunt et antiquissimos literarum characteres accuratissime explicant auctores noui operis diplomat. P. II sect. 2.

§. XVIIII.

Notae Tironis. *Optandum est*) Optatis fortuna nunc respondit. Prodiit enim *Lexicon diplomaticum abbreuiationes syllabarum et uocum in diplomatibus et codicibus a Saec VIII ad XVI usque occurrentes exponens, iunctis alphabetis et scripturae speciminibus integris. Studio* IO. LVDOLF. WALTHERI, *S. R. Majest. in Britann. in archiuo electorali a Secretis. Goettingae* 1745. f. In praefatione ill. IO. HENR. IVNG erudite differit de compendiis scribendi. Nec minus memorabile est *Alphabetum Tironianum* seu notas Tironis explicandi methodus, cum pluribus Ludouici pii chartis, quae notis iisdem exornatae sunt et hactenus ineditae ad historiam et iurisdictionem cum ecclesiasticam, tum ciuilem pertinentibus ad D. IO. MABILLONII de re diplomatica libros supplementum alterum. Labore et studio D. P. CARPENTIER, O. S. B. praepositi S. Onesimi Doncheriensis. Lutet. Paris. 1747. f. Plurimae chartarum, quas profert CARPENTIER, formulae sunt, nominibus personarum et locorum uacuae, uelut formulae Marculfi. Reddidit illas etiam BOVQVET in t. VI scriptor. rer. Gall. et Franc.

§. XXXIII.

Leyser) De Muntmannis et mundeburdio erudite commentatus est IO. IAC. FREY, iuuenis ingenii magni, cuius fatum praecox non sine moerore cogito.

§. XXXVIII.

Goebel epistola etc.) add. AYRMANNI commentatio de archicancellariorum S. R. I. originibus genuinis.

Cap. II

Cap. II §. XLVII.

perquam alienus habetur.) Exempla, quibus HARENBERG. in histor. Gandersheim. p. 115 contrariam sententiam defendit, ex chartis commentitiis repetita sunt.

§. LI, 7 p. 35.

oblitus est) Recordationes Augustarum ac reginarum diligentius persecuti sumus in *Commentar. de re diplomat. Augustarum.*

§. LI, 8 p. 36.

uel condonamus) De uita et miraculis S. Hildegardis uid. ACTA S. S. m. April. T. III p. 788 sqq.

§. LII, 5 p. 39.

capitulis ipsis) In MARTEN. collect. ampliss. t. VII p. 5 ex MSt. codice bibliothecae Chigianae eruit Mabillon. capitulare Caroli M. cuius cap. XIII priora concordant cum capitulis hisce a. 779; sed adduntur plura in Capitularibus regum Francor. passim occurrentia.

§. LII, 30 p. 49.

ad archiep. Odilbertum) PEZ thes. Anecd. T. II P. II p. 7 ad Maxentium Patriarch. Aquileg. CANIS. Lect. antiq. t. II P. II p. 539 respons. Amdlarii archiep. Treuer.

§. LIII, 12 p. 59.

T. II p. 199) In MVRATOR. t. VI antiq. Ital. p. 360 ecclesiae Arretinae confirmat Rex possessiones monasteria Senodochia, ecclesias baptismales, monasterium sancti Benedicti, quod bonae memoriae Cunemundus quondam episcopus antecessor suis legibus comparauit. confirmatio iur. ecclef. Arretinae.

§. LIII, 16 p. 61.

composuit) In MVRATOR. t. VI c. l. p. 211 controuersia de ecclesia S. Georgii inter Filiprandum clericum et Iohannem episcopum Lucensem auctoritate Caroli M. finitur. Iudicatum de eccles. S. Georg.

§. LIII, 21 p. 64.

Carolus M. donat mon. S. Germani uillam.

comprobari posset) In BOVILLART hist. mon. S. German. p. 13: donamus uillam nostram nuncupatam Madriolas in pago Meledulense super fluuium Sequana cum omni integritate sua ad se pertinente uel aspiciente, sicuti a longo tempore et nunc iuste et rationabiliter ad eumdem uisum est pertinuisse, uel sicut moderno tempore Autbertus comes per nostrum beneficium tenere uidetur, id est, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, uineis, siluis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, mobilibus et immobilibus, et portum quod est inter pagum Senonicum et Melodunensem ab Alsiaco uilla praefati sancti Germani usque monasteriolum sancti Mauricii ex utraque ripa fluminis Sequanae, cuiuscumque sit terra, ita ut nullus inibi portum uel aquam habeat, nisi iam dicta potestas almi Germani; neque theloneum, aut rotaticum, seu uultaticum, cespitaticum, ripaticum uel salutaticum cuiquam accipere liceat; mercatum quoque omniaque ex omnibus quicquid dici aut nominari potest, ad integrum ad ipsum sanctum locum eiusque rectoribus ac monachis a die praesente tradimus perpetualiter possidendum.

§. LIII, 23 p. 65.

item teloneum.

apud Hedam p. 43.) et BOVILLART hist. S. Germani p. 12: *adiungit Rex etiam theloneum illum quem Gerardus comis de Villae nouae curte S. Germani uisus fuit recepisse, ut deinceps pars S. Germani ipso teloneo cum omni integritate in nostra elemosina ad luminaria ipsius ecclesiae recipere debeant etc.*

§. LIII, 24 p. 66.

Immunitatis priuilegium indulgetur mon. Prum. et

exactare praesumatis.) In KNAVFF. defens. Prum. p. 52 monasterium Prum. hanc immunitatem impetrat: *nullus iudex publicus absque iussione nostra, uel haeredum nostrorum ad causas audiendo, aut freda undique exigendo, nec fideiussores tollendo, nec scaras, uel mansionaticos, seu coniectos, tam de carrigis, quamque de parafredos, iudiciaria potestas quoque tempore non praesumat ingredere; sed hoc ad ipsum monasterium, eiusque rectoribus concessimus, ut sub emunitatis nomine, uel defensione nostra, seu haeredum nostrorum debeant quieti residere. Similiter concessimus ad eundem sanctum locum, ut homines, qui super terram ipsius monasterii tam Franci, quam et ecclesiastici commanere uideantur, ut nullum heriban-*

heribannum, uel bannum soluere non debeant: sed pro mercedis nostrae augmento ad ipsum sanctum locum sit concessum, atque indultum. In BOVILLART hist. S. Germani instrument. pag. 11 isti monasterio haec datur immunitas: *praecipientes enim iubemus, ut neque nos, neque iuniores seu successores nostri uel quilibet ex iudiciaria potestate accinctus pro quocumque modo ullis ingenuis in cunctis terris praefatae basilicae, uel in eo quod praesenti tempore possidere uidetur, aut quod in antea ibidem additum a Deum timentibus fuerit uel collatum, nec ad causas audiendum, nec ad recta exigendum, nec districtiones, aut mansiones faciendum, nec ullas paruas res requirendum, aut homines de capite in iudicio reprobare ullatenus praesumant, et praetermissis repetitionibus quas aut nostris aut antecessorum nostrorum repetere consueuerant, omnia superius scripta perpetuis Deo auxiliante temporibus maneant inconuulsa. Ita igitur ut dictum est, de omnibus hominibus qui super terras praescriptae basilicae sancti Vincentii et Domni Germani commanere noscuntur, et de capite eorum quos contra homines liberos in omni placito testimonium ferre concedimus, et quod uel exinde exigere aut sperare poteratis nos omnimodis praesentialiter remouere et sequestrare studemus. Et fortasse quod calliditate iudicium faciente, ipsae emunitates ubi fuerant interruptae a nouo decernimus, ut nullus hoc facere praesumat, qui non uult rerum amissionem sustinere multarum; sed quod a priscis parentibus nostris anterioribus Regibus ipsi sanctae basilicae domui Vincentii uel sancti Germani noscitur fuisse concessum, inspectis eorum praeceptionibus nos a nouo nostra indulgentia roboramus, atque plenissima et promptissima uoluntate pro respectu fidei iam dicto Lantfredo abbati suisque successoribus concedimus, quod nullus pro qualibet occasione refragare aut minuere aut conuellere praesumat. Sed et si quid fiscus noster de antedictis uillis supradicti sancti Vincentii uel domni Germani utcumque in regno, Deo propitio, nostro habere uidetur, uel de rebus ad easdem pertinentibus potuerit augmentari ipsi basilicae temporibus perempnibus proficiat in augmentis.* In GATIVLAE accession. ad hist. Casin. P. I p. 13 et 14 mon. Casinens. possessiones describuntur et tutela Caroli M. muniuntur. S.Germani

§. LIV, 16 p. 77.

Forcheim ad Brianperg) PEZ. in thes. Anecd. T. I P. 3 p. 52 in charta Ottonis M. ad an. 961: *qualiter nos partem haereditatis cuiusdam nobilis uiri Diotmar uocati in loco Priemperch nuncupata, in pago* de loco Priemperg.

 Nort-

Nortgouue, in comitutu Bertoldi Comitis, nostrae regiae potestati iudicio Scabineorum, cum omnibus, quae ipsius iuris erant, pro suo commisso iudicatam, ad Ecclesiam S. Emmerammi martyris - - - - donamus etc. Iterum legitur Priemperc ib. p. 74 et p. 96: in pago Nordgovae in loco qui uulgo Priemperc uocitatur iuxta amnem uocabulo Napa. it. p. 104. 179. FALCKENSTEIN in Analect. Nordgau. P. I p. 1 hac de re, an scil. Priemperg fuerit Norimberga? singularem profert disquisitionem.

§. LV, 2 p. 81.

De termino inter Venetos et Langobardos.

Murator. t. I antiq. p. 59.) LEIBNIT. in Cod. Iur. gent. diplom. in prodromo p. 3. Priuilegium exhibet a Friderico I Imp. datum Episcopo Torcellensi, prope Venetias, ubi fit mentio limitum inter Longobardos et Venetos tempore Caroli M. constitutorum. Datum apud Venetias 1177 - - - nostrum inuiolabile praeceptum iuxta praedecessorum nostrorum magnorum Imperatorum, Caroli uidelicet et Lotharii et Ottonis atque Conradi et Henrici Decreta, eidem Torcellensi Ecclesiae de omnibus rebus ad eandem Ecclesiam pertinentibus, tam de monasteriis, uel de reliquis Monasterii possessionibus, id est Basilica sancti Cypriani cum territorio suo, et S. Michaelis Ecclesiae cum omnibus praediis suis et decimis et fossato, quo statutus est terminus tempore Caroli inter Venetos et Longobardos, unum caput exiens in fluuium Scilae, et alterum in fluuio Iario, discurrente uero Scile per Meianos usque Senegriam, et discurrente Iario usque Altinum; et plebe S. Altini. Genuam Carolo M. paruisse, sat monstratum in libro: *Imperii German. ius ac possessio in Genua Ligustica etc.*

item de Genua.

§. LVI, 29 p. 91.

Baluz. t. I cap. p. 487.) Tabulas has diuisionis FALCKENSTEIN. in antiquitat. Nordgau. P. II p. 196 sq. notis illustrauit.

§. LVII, 7 p. 103.

possidere et dominare.) uid. Explicatio diplomatum quorundam antiquorum, quae feudi uocis primam mentionem facere perhibentur, in *exercitationibus nostris iuris uniuersi.* p. 69.

§. LVIII,

§. LVIII, 4 p. 110.

post barbaros in eam inuectos.) Quae literae excultae fuerint in ecclesia Lugdunensi, docet epistola Leydradi Archiep. ad Carol. M in SAMMARTH. Gall. Christ. t. IV p. 1, instrum. „Et ideo officio pietatis uestrae placuit ut ad petitionem meam mihi concederetis redditus, qui ab antiquo fuerant de Lugdunensi ecclesia, per „quam Deo iuuante et mercede uestra annuente in Lugdun. eccle„sia est ordo psallendi instauratus, ut iuxta uires nostras secundum „ritum sacri palatii omni ex parte agi uideatur, quicquid ad diuinum „persoluendum officium ordo exposcit: nam habeo scholas canto„rum, in quibus plerique ita sunt eruditi, ut alios etiam erudire pos„sint. Praeter haec uero habeo scholas lectorum non solum qui „officiorum lectionibus exercentur, sed etiam in librorum medita„tione spiritalis intelligentiae fructus consequuntur, ex quibus non„nulli de libro Euangelii sensum spiritalem etiam ex parte addisci „possunt. plerique uero librum prophetarum secundum spiritalem „intelligentiam adepti sunt. Similiter libros Salomonis uel libros „psalmorum atque Iob. In libris quoque conscribendis in eadem „ecclesia in quantum potui elaboraui. Literarum cultura in ecclesia Lugdunensi.

§. LVIII, 6 p. 111.

Thegan. c. 7.) Quamquam BIERLING. Carolum Imp. uirtutibus ac naeuis magnum in singulari exercitat. acad. monstrare conatus fuit: sanctitatis tamen laude eum floruisse, ex eo patet, quod diuis adscriptus fuit. CHRIST. GVIL. FRANC. WALCHII historia canonisationis Caroli M. uariis obseruationibus illustrata.

§. LVIII, 10 p. 112.

conf. Canisii lection. antiq. t. II.) Tradidit Alcuinus Carolo Imp. librum de trinitate, teste epist Thegani ad Hattonem ducem in MARTEN. collect. ampliss. t. I p. 84. In CHRONICO CENTVL. ap. DACHER. t. II p. 307 epistola exstat Caroli M. ad Albin.

§. LXIII, 4 p. 119.

a filii nomine, &c.) SCHENK. in diss. de ortu et retractu feud. pag. 27 existimat, monogramma illud Caroli manu appositum non Y in monogrammatibus.

 confir-

confirmationis notam, sed testificationis esse signum, uisum a Carolo et mandatum fuisse diploma, idemque, quod ceterorum Principum Vidit, denotare, prout ipsa notulae uera structura docet ₣, quae, licet incuria librariorum non eandem ubique speciem obtinet, nihilo minus tamen idem ubique significare certum est; cum Y et V in scripturis et marmoribus, frequentissima est confusio, Dausquio demonstratum; et dudum inter notas publicas receptum fuisse characterem Caroli memoratum, ultima Valerii Probi notarum probat.

§. LXIII, 2 p. 121.

Gall. Christ. t. IV instr. p. 225.) BOVILLART. hist. S. Germ. p. 13.

§. LXIII, 4 p. 123.

Verlinus Cancell. Caroli M. incognitus.

scientes prudentesque praetermittimus.) LAZIVS de rep. Rom. l. 12 f. 1213 deducit comites Andeccenses a quodam Verlino Caroli M. cancellario etc. qui primus Andec. et Diezensis comes a Carolo creatus sit. Vnde postea Goricens. et Tyrol. comites orti. Sed fides sit penes Lazium. LEIBNITZ in Epist. ad la Croze Vol. I Collect. Korthold. p. 391: „*J'ay fait un tour à Cassel, où j'ay vû un „original de CHARLE MAGNE donné a l'Eglise de Hersfeld, il est „de la seconde année de son empire. Il y avoit EGINERIVS ad uicem Ercambaldi. Je soupçonne, que ce n'est autre que le celebre EGINARDVS. Le Pere MABILLON marque un notaire nomme GENESIVS. Mais je crois que c'est ce même EGINERIVS. Car les R et „les S se ressemblent beaucoup dans les MS. de ce tems là. J'ay été „aussi à Gandersheim, où il y a des titres de LVDOVICVS fils de „LOVIS Roy de Germanie. J'ay fait copier des Sçeaux les portraits „de CHARLE MAGNE et de ce LOVIS le fils. Celuy de CHARLE MAGNE donne un visage assés ressemblant de celuy, qui se voit „dans les gravures du P. MABILLON, cependant le typarium est different. J'ay fait mettre mon Ecrit au net; mais je ne say, quand il „sera imprimé, parce que je n'ay point de liaison avec les libraires de „Hollande, où je le voudrois envoyer.*

Eginhardus.

§. LXIV, 2 p. 125.

Sigillum Caroli M.

n. 6 Regiense) ad similitudinem huius sigilli proxime accedit illud, quod priuilegio ecclesiae Arretinae affixum cernitur in MVRATOR. t. VI antiq. Ital. p. 361.

§. LXV,

§. LXV p. 128.

A. V. du Bois hist. eccl. Parif. t. I p. 261.) BOVILLART hist. Abb. S. German. probat. p. 11.

§. LXV p. 130.

A. VIII. Schannat. tradit. Fuld. n. 45.) Dat. in menfe Nouembr. a. VIII et II Act. Theodonis uilla. KNAVFF defenfio Prum. p. 52.

§. LXV p. 131.

A. X. Mabill. r. d. l. VI c. 52.) CALMET. hist. de Lorraine preuv. t. I p. 287.

§. LXV p. 132.

A. XIII. Mabill. r. d. l. VI c. 54.) CALMET. hist. de Lorraine t. I p. 291 pr.

§. LXV p. 133.

A. XV. Mabill. t. II ann. l. 25 *p.* 265.) CALMET. hist. de Lorr. t. I pr. p. 291.

§. LXV p. 133.

A. XVI. Wormatiae) D. VII Id. Octobr. a. XVI et X. Act. Vurmafia. MVRATOR. t. VI antiq. Ital. p. 361.

§. LXV p. 133.

A. XVII. Venit in Bardingauin) D. X Kal. Iun.' a. XVII regni illustris Caroli Francorum regis ind. II. Actum ciuitate Autifidiorenfi. SCHEVCHZER et LOCHMANN. in Alph. t. XIX.

§. LXV p. 133.

A. XVIIII. Aimon. l. Vinit.) BOVILLART. c. l. p. 13.

§. LXVI ad fin. p. 144.

VGHELL. Ital. fac. T. X in Chron. Atinenfi p. 42: Succeffu temporis Carolus Magnus Imperator conceffit priuilegium, cuius fumma eft. In nomine fanctae et indiuiduae Trinitatis. Incipit praeceptum fedis Atinenfis, quod fecit Karolus Imperator, filius Pipini, 10. Caroli largitas in ecclef. Atinenfem.

pini, anno quo uenit Romam, ac iunxit ad B. Petrum Ducatum Spoletanum, et Beneuentanum, qui et dictus est Patricius Romae. Prima fine huius Praecepti Viride, postea Alicetum fluuium, qui dicitur Carum, Montem Ferrugium, Pantana, Lapis Alsedene, Riuum Scuruli, ubi nascitur Rapidu, Lacu Benecusa, fluuium Berdarum, riuum Vereclara, et fluuium Melfa.

21. mon. Fontanellens. DACHERII Tom. II Spicil. p. 277 ex Chron. Fontanellensi. Haec uero est summa de rebus eiusdem Coenobii, quae praecepto inuictissimi Caroli Regis annumerata est a Landrico Abbate Gemmetico, ac a Richardo Comite, anno uigesimo regni sui, qui est obitus praedicti Patris. Primitus enim de his, quae ad usus proprios Fratrumque stipendia pertinere uidentur, sunt mansi integri reperti numero 1323. medii 238, manoperarii 18, qui fiunt simul 1569. Absi 158. molendina 24. Summa namque uniuersitatis praesentium rerum inter integros, medios, atque manoperarios, reperti sunt mansi 4264. exceptis uillis quas Wido laicus aut Regiis hominibus contradidit, aut etiam sub usufructuaria aliis concessit, quod omni modo facere non debuerat.

22. mon. S. Eugendi. In SAMMARTHAN. Gall. Christ. t. IV p. 22 instrum. Abbati S. Eugendi potestatem cudendi monetam concedit Frideric. I a. 1175 simulque inserit: Ad haec etiam omnia quae filius Pipini beatae memoriae Carolus Magnus Imperator et alii reges seu imperatores eidem ecclesiae contulerunt, confirmamus.

23. S. Victoris. IB. t. I P. III Acta dedicationis ecclef. S. Victor. Massiliens. a Benedict. P. IX factae a. 1040 (monasterium) multis decoratum honoribus et praeceptis dilatatum imperialibus uidel. Pipini, Caroli, Carlomanni, Ludvvici et Lotharii regum Francorum etc.

24. eccles. Tricastin. IBID. p. 120 in praecepto Friderici I Imp. a. 1154 eccles. Tricastin. confirmat antiquas donationes: quidquid uenerabilis et inconcussa piissimorum augustorum scil. bonae memoriae Caroli atque Lodoici ceterorumque praedecessorum nostrorum auctoritas ecclesiae Tricastin. donauerat.

25. eccles. Camerac. IB. t. III p. 2 Conrad. II Imperat. confirmat ecclesiae Camerac. priuilegia: ut quod praecedentium imperatorum et regum Pipini, Caroli M. Ludouici, Arnulfi et Ottonis ecclesiae Camerac. dedit et confirmauit auctoritas, nostro roboretur auxilio.

IBID.

IB. p. 158 Fridericus I Imp. confirmat diplomate bona eccl. 26. eccleſ.
Leodiens. Igitur quaecunque bona - - in praeſentiarum poſſidet ab Leodienſ.
anteceſſoribus noſtris confirmata chriſtianiſſimis regibus et imperatoribus Pipino, Carolo, Lodovvico, Lothario, Ottone II et III, Henrico et ceteris.

ZYLLES. defenſ. S. Maximini p. 19 ſq. a ſequentibus Imperator. 27. mon. S. Maximini.
Ottonibus, Henric. Conrado priuilegia etc. S. Maximini confirmantur a Carolo M. et Ludouico P. data et ſibi oblata, licet haec, quae hodie ſuperſunt, ſuſpecta uideantur.

In SCHEVCHZER. et LOCHMANN. Alphabet. tab. XVIIII 28.
multarum Caroli M. chartarum fit mentio: *Geneuae* confirmauit Iura atque Priuilegia A. 773. *S. Mauritii* oppido in Valleſia A. 784. Conſtantium Curienſem Epiſcopum *Territorio Rhetiorum Rectorem* poſuit eccleſ. Curienſ.
An. 785. *Datum X Kalend. Iun. Anno propitio* XVII. *Regni illuſtris Caroli Francorum Regis Indictione II. Actum Ciuitate Antiſiodorenſi; In Dei nomine feliciter Amen.* Diſertino Coenobio gratioſus An. 800 mon. Diſertin.
Comitatum Clauennenſem donat Epiſcopo Curienſi An. 803. et Valleſiam Epiſcopo Sedunenſi A. 802. Gratioſus tandem Capitulo Thu- eccl. Sedunenſ.
ricenſi, cuius primus ſi non extitit fundator, primus ſaltem dici mereatur ob ſplendida, quae Eccleſiae huic matri, et Canonicis, quos Thuricenſ.
inſtituit, largitus eſt, beneficia. Donauit quippe *Villulam iuxta montem Albis, nomine Rieda, in Hoinga duas manſas et dimidiam, in Turego ſegregata loca cum uineis et piſcationibus, et molendinis, terminationem decimationum ex curtibus Terrae Salicae de Stadilhove, de Wibichinga, de Ouſta, de Ellinga, de Fenichlanda, de Murae, de Houiſtete, de Meilana, de Bozuuila.* Confirmauit quoque ſuisque annexuit priuatorum quorundam Donationes. *Actum in Turego Anno Imperii ſui X. ipſius Karoli Imperatoris Indictione XIII. Anno Domini* DCCCX. Ita Chartae antiquae, originalis autem deeſt. Monenda heic nonnulla, quae fidem uel donationi ipſi, uel Exemplatorum, ita in mediis Seculis uocabantur, qui chartas transſcribebant, dubiam reddere poſſunt. Caroli M. Diplomata de An. 775 hunc praeferunt Titulum: *Carolus Dei gratia Rex Francorum et Langobardorum*, cui inde ab An. 777 adnexuit, *Patricius Romanorum.* Et An. 805 legimus: *Karolus Imperator Auguſtus pyſſimus, a Deo coronatus magnus, pacificus Imperator, Romanum gubernans Imperium, qui et per Miſericordiam Dei Rex Francorum et Longobardorum.* Sed in noſtris Capituli Thuricenſis

chartis legas. *In nomine Sanctae et indiuiduae Trinitatis, Karoli clementia, Christi Imperatoris iussione baec descriptio facta est.* Nouam suggerit difficultatem Annus Christi expressus sub finem, qui nullibi occurrit in Diplomatibus Caroli M. neque Regiis aliis Lineae secundae Francicae seu Carolinae: alium iterum scrupulum mouet Indictio (introducta circa An. 801.) XIII. Vtpote quae non respondet Anno 810, sed 820. Vt sane sunt uetustissimae in Archiuo memorato Chartae, quae habent *Annum Domini DCCCXX et Indictionem XIII.* sed et hae Copiae duntaxat: *Descriptio* nempe *quam Domnus Karolus eximmius Imperator precepit fieri super donationibus, quae datae sunt Ecclesiae sanctorum Martirum* F. et R. *in diae Dedicationis eiusdem, quae consecrata est a Theodoro eius piae memoriae Episcopo*, qui in aliis Chartis sistitur uiuus. Hos nodos uel soluant, uel secent, alii.

29. Mon. Augiens. HERRGOTT. Vol. II p. 103 a. 1016 Henr. II mon. Augiensi priuilegia confirmat: obtulisse antecessorum nostrorum constitutiones i. e. inuictissimi Ottonis primi, Caroli III, Ludovvici aui eius et illustrissimi Caroli Magni proaui eius (enarrat argumentum uetustarum chartarum.)

30. mon. Fabariens. IB. p. 110 a. 1032 in charta Conr. II pro mon. Fabar. ostendit nobis praecepta ac priuilegia antecessorum nostrorum regum et Imperatorum Karoli, Ludouuici et trium Ottonum, nec non beatae memoriae Heinrici Imperatoris, in quibus continebatur, ut praefati monachi regiae et imperialis defensione tuitionis super res ad idem monasterium pertinentes habere debuissent.

31. eccles. Halberstad. LVDEW. Reliq. MSS. T. VII p. 445 in charta Henrici IV: Cumque honeste petitione nostrorumque fidelium, uidelicet dilecti nostri magistri Annonis Coloniensis archiepiscopi; Adelberti Hamburgensis episcopi consentire decernentes regiam munificentiam confirmamus eidem ecclesie libertatem et bona omnia, que a Carolo M. predecessoris nostri Romanorum siquidem Imperatoris siue Francorum regis usque ad tempora nostra prenominate ecclesie concessa sunt, et nos ei omni tempore habendum atque iure perpetuo possidendum, omni nostra et nostrorum successorum cunctorumque mortalium maiorum uel minorum inquietudine remota, per nostri precepti paginam concedimus.

§. LXVII.

§. LXVII, 1 p. 144.

modo dictum p. 13.) De uanitate huius diplomatis fusius disputatur in AYRMANN. Syllog. Anecd. p. 518. Defenditur aliquo modo in GOEBEL. *Helmstadt. Nebenstunden* P. II p. 37 sq.

§. LXVII, 4 p. 148.

non adeo abhorret.) In HONTHEIM hist. Treuer. t. I p. 153 legitur charta Treuerens. ob uarias formulas suspecta: In nomine sancte et indiuidue Trinitatis. Carolus diuina fauente clementia Imperator augustus et Francorum patricius. Comitibus, ducibus tam ultra quam circa Rhenum et Ligerim degentibus, tam presentibus quam futuris. Id nobis ad augmentum et stabilitatem regni nostri procul dubio in Dei nomine credimus pertinere, si petitionibus sacerdotum et ecclesiarum Dei fidelium rectis petitionibus assensum prebemus. Itaque uir apostolicus Weomadus et frater eius Basinus et missus noster Ausericus ad nos uenientes retulerunt nobis, quod predecessores nostri reges ob edificationem suarum animarum quasdam res ad fiscum publicum pertinentes tradiderunt sancto Petro ad Treuericam ecclesiam, uidelicet Valeniacum cum omnibus appendiciis suis, excepto * Ceruiam nominato, et Seruiaco cum foreste regia, ipsa autem retinuerunt, sed causa uenationis. Quapropter deprecati sunt predicti fideles nostri, ut predicta loca Ceruiam et Seruiacum pariter cum foreste, que ad fiscum respiciebat, traderemus ad sanctum Petrum, ne sua occasione ipsius forestis circumiacentes res sancti Petri uastarentur. Igitur nos eorum petitionibus annuentes, legali iure tradidimus ad Treuericam ecclesiam sancti Petri supra dicta loca, Ceruiam uidelicet et Seruiacum, cum omnibus ad ipsa loca pertinentibus, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, siluis, cultis et incultis, uiis et inuiis, exitibus et reditibus, cum foreste, quemadmodum ad fiscum nostrum pertinebat, cum omni integritate tradidimus et sanximus his locis determinatam: ex eo loco, ubi * Premantia fluuii oritur usque ad Bischoffsvelt, et sic uia publica usque ad * Marciacum et sic inde usque * Saroua in Mosellam fluit, inde ad locum * Lyve nominatum; a Lyvve autem illuc ubi Budelschica in * Troganum fluuium cadit in directo tramite ad ortum fluminis Premantie. Hanc ergo forestem, quam legali more sancto Petro tradidimus, per bannum nostrum omnibus prohibemus, ut

Treuirensis charta suspecta.

* Cerf.

* Brimbs.

* Merzig ad Saram

* Sara seu Saravum fl.

* Leyvven ad Mosellam.

* Drohn.

nemo ſucceſſorum noſtrorum regum, uel quelibet alia perſona, beſtiam in ipſa capere quacunque uenationis arte, absque licentia Treuerenſis eccleſie pontificis, preſumat; quod ſi quis fecerit, bannum noſtrum ſoluere cogatur. Et ut hoc noſtre authoritatis preceptum absque transgreſſione ſeruetur, hoc preceptum ſcribi iuſſimus et manu propria firmauimus, atque annuli noſtri impreſſione ſigillari fecimus. Signum Caroli ſereniſſimi imperatoris. Seruatius Arcamboldi cancell. ad uicem recognouit. Data Kalendis Septembris anno trigeſimo quarto, indictione XI. Actum Hariſtalio palatio in Dei nomine amen.

§. LXVII, 8 p. 151.

obſeruat. Hallenſ. t. X obſ. 14.) notant ultra 50 lectiones uariantes CRANZIO et ADAM. Brem. inter ſe collatis.

§. LXVII, 17 p. 158.

Paullini de aduocat. monaſt. §. 8.) FELLER in moniment. inedit. p. 243 ex ſchedis Sagittarianis.

§. LXVII, 18 p. 159.

Goldaſt. T. II Conſtit. Imp. p. 7.) LAMBEC. commentar. de biblioth. Vindob. l. II p. 341.

§. LXVII, 18 p. 159.

Fabri Staats-Canzley T. XX p. 471) A. 1742 ciuitas Norica iura ſua iterum tueri coacta fuit in ſingulari libello, in quo diploma Carolinum deſtruitur.

§. LXVII, 20 p. 161.

ut clare patet Chronicas perlegentibus.) SIBRAND. MEYER. *in Frieſiſch. Merckwürdigkeiten vom Anfang der Nation.* Sect. II differit de tabulis hiſce. (Lipſ. 1747. 8.) ac pleniſſime *Oſtfrieſ. Hiſtorie und Lands-Verfaſſung.* (Aurich. 1720 f.) T. II Libr. 2 n. 1 ſq.

§. LXXV, 10 p. 178.

uel Pii cognomen prodit.) conf. CHRIST. GVIL. FRANC. WALCH. diſſ. de pietate Ludouici P. Imp. Aug.

§. LXXV.

§. LXXV, 4 p. 181.

conuocauerat, *capitulare*) Totum hoc capitulare Aquisgranense, quod BALVZ. ad a. 816 adscripsit, CARPENTIER in alphab. tyron. notis Tyronis exaratum exhibuit, parumque id a Baluziana editione differre animaduertit. Sancita uero ipsi uidentur haec capitula exeunte a. 817 aut sub initiis a. 818. **Capitulare Ludouici P.**

§. LXXVI, 11 p. 191.

quae fiscus habuit) In HONTHEIM hist. Treuer. t. I p. 167 hoc ecclesiae Treuirens. exemtionis priuilegium profertur: uir uenerabilis Henricus sancte Treuirensis ecclesie archiepiscopus obtulit obtutibus nostris auctoritatem immunitatis domini et genitoris nostri bone memorie Caroli piissimi Augusti, in quam erat insertum, quod non solum idem genitor noster, uerum etiam predecessores eius, reges uidelicet Francorum, ecclesie sancti Petri principis apostolorum, cui authore Deo ipse archiepiscopus preest, sub suo nomine et defensione cum monasteriis et cellulis, basilicis, uicis, castellis ad eandem sedem pertinentibus, et rebus uel hominibus ad se aspicientibus, sub immunitatis nomine et tuitionis defensione consistere fecerant, uidelicet ut nullus per malbobergos nec per aliqua ingenia eiusdem ecclesie homines admallaret, neque freda aut theloneos exigere aut paratas in eorum, uel priuatas audientias exactare presumerent. Pro rei uero firmitate postulauit nobis prefatus Heti archiepiscopus, ut paternum seu predecessorum nostrorum regum morem sequentes huiuscemodi nostre immunitatis preceptum ob amorem Dei et reuerentiam sancti Petri erga ipsam ecclesiam fieri censeremus. **Priuilegium exemtionis eccl. Treuer.**

§. LXXVI, 11 p. 192.

defendi potuerant.) add. LOBINEAV histoire de Bretagne preuves pag. 20: Quidam uir Helogar Alethensis episcopus detulit obtutibus nostris quandam autoritatem, quam dominus et genitor noster Karolus bonae memoriae serenissimus Augustus - - in qua continebatur insertum quod tempore rebellionis domus ecclesiae sancti Mevenni et S. Iudicaelis quae est in loco nuncupato Wadel nec non in alio loco in insula quae uocatur Machuti depopulantibus hostibus ignemque submittentibus non solum thesaurus ecclesiae et ministeria **Confirmatio chartarum eccl. Alethens.**

ad officia ecclesiastica peragenda perierunt, uerum etiam et strumenta - - unde praefatae ecclesiae ditatae fuerant exusta et concremata fuissent.

§. LXXVI, 12 p. 194.

G. Chr. t. IV p. 265. instr.) In CARPENTIER. c. l. p. 23 et 25 formula generalis de nonis et decimis ac censibus ecclesiis praestandis exhibetur.

§. LXXVI, 15 p. 195.

Ius telonii eccl. Niuernensi conceditur.

uel precibus alterius) Ionae, Niuernens. ecclesiae episcopo teloneum de duabus nauibus, quae per Ligeris flumen, Elarium, Carum, Ledum, Sartam, Medianam uel per caetera flumina infra imperium nostrum propter sal et caetera necessaria ipsius ecclesiae discurrebant in eleemosyna sua concessit. CARPENTIER c. l. p. 23.

§. LXXVI, 17 p. 196.

it. eccles. S. Crucis.

sperare poterat, neglexit) Confirmat auctoritates praedecessorum suorum, quibus medietatem telonei ex pago ecclesiae S. Crucis concesserunt tam de carris, quam et de nauibus uel de communi commercio, quod in eodem pago uenditur aut emitur, de omnibus uidelicet rebus, de quibus fiscus teloneum exigere poterat, per quas etiam auctoritates medietatem ipsius telonei ecclesia sanctae crucis suique rectores absque alicuius iudiciariae potestatis inquietudine hactenus firmiter acceperunt uel tenuerunt. CARPENTIER in Alph. Tiron. p. 19 hanc chartam ecclesiae Aurelianensi tribuit.

§. LXXVI, 17 p. 196.

Ecclesia Leod. acquirit curtem.

eidem ecclesiae concessisset.) Fulcario episcopo (Leodiensi) ad utilitatem praedictae ecclesiae suae in pago Vitalelgonus in uilla Brochem curtam dominicatam cum mansis lactalibus et seruilibus et ecclesiam cum decimis suis - - totum et ad integrum imperiali auctoritate contulimus. CHAPEAVILL. gest. ep. Tungr. p. 148 t. I.

§. LXXVI, 18 p. 196.

Confirmatur commutatio eccles. Leod.

P. II p. 482.) Dedit memoratus Walcandus episcopus per nostram sibi datam licentiam de rebus episcopatus sui in pago Asbannisae

nisae in loco nuncupato uillario praefato Norduino ad proprium perpetualiter ad habendum, de terra arabili duas partes de bonnario. Et in compensatione memoratarum rerum dedit praescriptus Norduinus ex proprio suo praefato Walcando episcopo, ad partem praescriptae ecclesiae suae in eodem pago et in memorata uilla bonnarium unum et uirgas tres. CHAPEAV. c. l. p. 154.

§. LXXVI, 21 p. 198.

CARPENTIER in Alphabeto Tyroniano p. 17 tradit chartam Ludouici Pii, qua, deprecante Wolfgero, episcopo Wirciburgensi, ecclesias in terra Slauorum inter Moinum et Radanziam iussu Caroli M. exstructas, dotauit, his formulis: Omnibus fidelibus sanctae Dei ecclesiae et nostris, praesentibus scilicet et futuris. Si aliquid de rebus proprietatis nostrae ad loca diuino cultui destinata conferimus, hoc procul dubio nobis ad aeternae mercedis augmentum, et stabilitatem regni a Deo nobis commissi pertinere confidimus. Idcirco notum fieri uolumus omnium uestrum fidelitati, qualiter uir uenerabilis Wolfgerus Wirciburgensis ecclesiae Episcopus, ad nostram ueniens praesentiam, indicauit nobis quod piae recordationis dominus et genitor noster Karolus serenissimus Imperator Antecessoribus suis illis, et illis Episcopis praecepisset, ut in terra Sclauorum, qui stant inter Moinum et Radanziam fluuios, qui uocantur Moinvvinidi et Radanzvvinidi, una cum comitibus qui super eosdem Sclauos constituti erant, procurarent ut inibi, sicut in caeteris Christianorum locis ecclesiae construerentur, quatenus ille populus paganus ad Christianitatem conuersus habere posset ubi et baptismum perciperet, et praedicationem audiret, et ubi inter eos, sicut inter caeteros Christianos diuinum officium celebrari posset; et ita a memoratis Episcopis et Comitibus, qui tunc temporis eidem populo praepositi fuerant, innotuit esse confectum, et Ecclesias quindecim ibi fuisse constructas; sed easdem ecclesias minime eo tempore fuisse dotatas, sed sicut primum constructae fuerunt, sicusque ad praesentem diem sine dote remansisse. Idcirco suggessit atque admonuit mansuetudinem nostram, ut ad easdem basilicas dotandas aliquid de rebus proprietatis nostrae in eodem pago dare deberemus. Cuius admonitioni atque petitioni, quia salubris esse uidebatur, adsensum nobis praebere placuit. Donamus igitur atque concedimus, quod ita

Ecclesiae in terra Slauorum inter Moinum et Radantiam conditae dotantur, deprecante ep. Wirceburg.

ita donatum atque conceſſum in perpetuum eſſe uolumus, ad praefatas baſilicas, quae, ut diximus, iuſſu et conſilio domini et genitoris noſtri Karoli ſereniſſimi Imperatoris in terra praedictorum Sclauorum a memoratis Epiſcopis conſtructae ſunt, in eodem pago de proprio noſtro ad unamquamque manſos duos, cum ſuperſtantibus duobus tributariis, excepto illo manſo ſuper quem primitus unaquaeque earumdem eccleſiarum aedificata eſt, eo uidelicet modo, ut quidquid iidem tributarii in cenſu uel tributo ſoluere debent, hoc totum ad partem earumdem eccleſiarum omni tempore perſoluant, et ipſae eccleſiae, cum omnibus rebus ad ſe pertinentibus, ſub memorati uiri uenerabilis illius et ſucceſſorum eius cura ac prouidentia ſint, ut diuinum in eis officium perenniter celebretur, et populus terrae illius iugiter praedicationem habeat, et in eis baptiſmi ſacramenta percipiat. Idcirco hanc noſtrae auctoritatis praeceptionem concedere iuſſimus, per quam decernimus atque iubemus ut nullus comes aut iudex publicus, ſiue actor imperialis, uel qualibet poteſtate praedita perſona, ab hac die in poſterum memorato uiro uenerabili illi, uel ſucceſſoribus eius pro eisdem eccleſiis, uel rebus ad eas noſtra liberalitate conceſſis, repetitionem facere, aut ullam calumniam ingerere praeſumat; ſed liceat illis memoratas eccleſias cum omnibus rebus ad eas pertinentibus, absque ullius perſonae et contradictione, uel impedimento tenere, uel regere, et ſicut alias eccleſias ad epiſcopium ſuum pertinentes, ſecundum canonicam inſtitutionem ordinare atque diſponere. Et ut haec auctoritas firmior habeatur, et noſtris futuriſque temporibus ab omnibus melius conſeruetur, placuit nobis eam et propriis manibus ſubſcribere, et annuli noſtri impreſſione ſigillare. CARPENTIER ad hanc chartam notat, Moinvvinidos et Radanzvvinidos hiſtoricis Gallicis prorſus eſſe incognitos. At Germanis non ſunt obſcuri. Deprehenduntur enim in uetuſtis chartis Fuldenſibus, aliisque. conf. GVNDLINGII *Bedencken von dem Herzogthum Francken* inter ſcripta minora p. 231. Quid? quod haec ipſa charta Ludouici P. egregie concordat cum tabulis Arnolfi Regis, quas ECCARDVS t. II rer. Franc. p. 894 exhibuit. En! formulas ipſas: uir uenerabilis Arn Wirzeburgenſis eccleſiae epiſcopus nobis unum obtulit praeceptum, in quo continebatur, qualiter diuae memoriae domnus Karolus Imperator, atque Hludouuicus Auguſtus anteceſſoribus ſuis Beruuelfo, et Ludrico et

Egil-

Egiluuardo et Wolfario Episcopis praecepissent, et postea Hludouuicus Rex et auus noster, ut in terra Sclauorum, qui sedent inter Moinum et Radantiam fluuios, qui uocantur Moinuuinida et Radanzuuinida una cum Comitibus, qui super eosdem Sclauos constituti erant, procurassent, ut ibi, sicut in caeteris Christianorum locis, Ecclesiae construerentur, quatenus ille populus, nouiter ad Christianitatem conuersus, habere potuisset, ubi et baptismum perciperet, et praedicationem audiret, et ubi inter eos, sicut inter caeteros Christianos diuinum officium celebrari potuisset, et ita a memoratis Episcopis et Comitibus, qui tunc temporis eidem populo praepositi fuerant, asserit esse completum, et Ecclesiis XIIII esse conseruata ibidem. Insuper domnus Imperator Hludouuicus per suae mansuetudinis praeceptum ob mercedis suae augmentum ad praefatas XIIII Basilicas dotandas, quae in ipso pago ab eisdem memoratis Episcopis constitutae sunt, de propriis rebus suis ad unamquamque mansos II cum supersedentibus duobus tributariis, excepto illo manso, super quem primitus unaquaeque earundem Ecclesiarum aedificata est, pleniter in perpetuum habere concessit atque confirmauit. Eo uidelicet modo, ut quicquid inde tributarii in censu uel tributo soluere debent, hoc totum ad partem earundem Ecclesiarum omni tempore persoluant; sed pro integra firmitate ac securitatis studio memoratus Serenissimus auus noster Ludouuicus rogatu et deprecatione Gozbaldi uenerabilis Episcopi, ea omnia sua confirmauit auctoritate. Nunc demum praefatus Arn uenerabilis Episcopus ac dilectus familiaris nostram deprecatus est Serenitatem, ut easdem traditiones ob Dei amorem et emolumentum animaeque nostrae remedium nostrae auctoritatis Praecepto ea omnia confirmaremus. Cuius petitioni atque ammonitioni, quia salubris esse uidebatur, assensum nobis praebere placuit, et, sicut postulauit, libenter aurem accommodauimus. Propterea hos nostrae auctoritatis apices circa ipsam sedem ac rectores eius fieri decreuimus, per quos decernimus atque sancimus, ut quemadmodum constat, a praedictis principibus domno Karolo et Luodouuico, gloriosissimis Imperatoribus, et Serenissimo auo nostro Luodouuico, in dotem ad easdem basilicas collatum atque condonatum esse: ita deinceps omni tempore hanc nostram auctoritatem iure firmissimo Rectores et ministri eiusdem sedis teneant et possideant.

§. LXXVI, 23 p. 199.

mensuratas concessisset) Eadem leguntur in CARPENTIER. Alph. Tiron. p. 39.

§. LXXVI, 24 p. 200.

monast. Castellionis in tuitionem recipitur.

G. Chr. t. VI p. 344 instr.) CALMET. hist. Lothar. t. I pr. p. 296: uir uenerabilis Smaragdus Abbas ex monast. Castellionis, quod nuncupatur Marsupium, quod est constructum in honorem S. Michaelis Archangeli et S. Mariae semper uirg. uel S. Petri principis Apostolorum detulit nobis immunitatem domini et genitoris nostri Caroli bonae memoriae piiss. Aug. (sub defens. et immunitatis tuitionem recipit).

§. LXXVI, 24 p. 200.

usus est, adhibet.) add. CARPENTIER. p. 33.

§. LXXVI, 24 p. 200.

mon. Prum. immunitas.

eidem concedit) Abbatiae Prumiensi immunitas conceditur in KNAUFF defens. Prum. p. 53: praecipientes ergo iubemus, ut nullus iudex publicus, neque quislibet ex iudiciaria potestate, in ecclesias, aut loca, uel agros, seu reliquas possessiones praedicti monasterii, quas moderno tempore in quibuslibet pagis, aut territoriis infra ditionem imperii nostri iuste, et legaliter possideant, uel ea, quae deinceps in iure ipsius sancti loci uoluerit diuina pietas augeri, ad causas audiendas, uel freda, aut mansiones uel paratas faciendas, aut fideiussores tollendos, uel scarras, aut coniectos tam de carris, quam etiam de parafredis exactandis, aut homines eiusdem monasterii, tam ingenuos, quamque et seruos, super terram ipsius commanentes iniuste distringendos, nec ullas redibitiones, aut illicitas occasiones requirendas, praesentibus nec futuris temporibus, ingredi audeat, uel ea, quae supra memorata sunt, petere, aut exactare praesumat. Et quidquid exinde ius fisci exigere poterat, totum nos pro aeterna remuneratione eidem concessimus monasterio etc. Conf. HONTHEIM. hist. Treuir. t. I p. 166 et 175.

§. LXXVI, 25 p. 201.

ecclesiarum immunitas definitur.

uolumus obtinere effectum.) Tructesindo rogante Imp. definit, quousque pateat ecclesiarum immunitas, et qua poena afficiendi sint uio-

uiolatores in HIST. OCCITAN. t. I p. 58; item in CARPENTIER. c. l. p. 43. Dabimus ipſa uerba: Omnibus comitibus, uicariis, centenariis, ſiue iunioribus ueſtris, partibus Prouinciae, Septimaniae et Aquitaniae conſiſtentibus. Notum ſit uobis, quia uir uenerabilis ile abbas ſuggeſſit, atque indicauit quod homines uel famuli memorati monaſterii per diuerſa loca conſiſtentes in miniſteriis ueſtris multa praeiudicia et infeſtationes patiuntur tam a iunioribus ueſtris quam et ab aliis hominibus, et non poſſunt habere defenſionem per praeceptum immunitatis, quod nos eidem monaſterio propter Dei amorem et noſtram eleemoſynam conceſſimus, eo quod uos ſiue iuniores ueſtri dicatis non plus immunitatis nomine complecti quam clauſtra monaſterii; caetera omnia, quamuis ad ipſum monaſterium pertinentia, extra immunitatem eſſe. Propter hoc uolumus ut intelligantur non ſolum in clauſtra monaſterii uel eccleſias atque caſticia eccleſiarum immunitatis nomine pertinere; uerum etiam domos et uillas et ſepta uillarum, et piſcatoria manufacta, uel quidquid foſſis uel ſepibus, aut alio cluſarum genere praecingitur, eodem immunitatis nomine contineri, et quidquid intra huiusmodi munimenta (ad ius) eiusdem monaſterii pertinentia a quolibet homine nocendi uel damnum inferendi cauſa, ſpontanea uoluntate committitur, in hoc facto immunitas fracta iudicatur. Quod uero ad agros et campos et ſiluas quae nulla munitione cinguntur, ſicut fieri ſolet, a quibuslibet hominibus commiſſum fuerit, quamuis idem ager, aut campus, uel ſilua ad eccleſiam praeceptum immunitatis habentem pertineat, non tamen in hoc immunitas fracta iudicanda eſt: et ideo non ſexcentorum ſolidorum compoſitione, ſed ſecundum legem quae in eo loco tenetur, multandus eſt is qui ſcandalum uel damnum in tali loco feciſſe fuerit conuictus. Praecipimus uobis ut tam uos ipſi caueatis et obſeruetis quam et iuniores et miniſteriales ueſtri, ut homines et famuli memorati monaſterii in omnibus locis ad ueſtra miniſteria pertinentibus pacem habeant, et eis liceat cum ſecuritate memorato monaſterio deſeruire, tam in priuatis quam in publicis et communibus locis, neque ullus ueſtrum uel iuniorum ueſtrorum ulterius eos audeat diſpoliare, et uel in fluminibus, uel in plaga maris piſcantes, uel in aliis locis ad praefatum monaſterium pertinentibus diuerſas utilitates et ſeruitia facientes infeſtare uel inquirere, uel a debito et iniuncto ſibi ſeruitio prohibere, uel aliquid contra legem

 et iu-

et iustitiam facere, quia si ulterius hoc ad nostras aures fuerit perlatum, et uerum inuentum temeratorem huius nostri mandati, condigna suis factis uindicta condemnari decreuimus. Propterea praecipimus atque iubemus ut taliter exinde agatis, qualiter gratiam nostram uelitis habere.

§. LXXVI, 33 p. 202.

mon. S. Petri dono accipit uallem Reumagenf. Capitulare mon. S. Crucis.

concedimus ad habendum) In CARPENTIER Alph. Tiron. p. 49 Imperat. confirmat monasterio cuidam S. Petri uallem Reumagensem, cum tributo, quod a fisco exigebatur uel hominibus publicis et tributariis in eadem ualle manentibus. In MABILLON. uet. analect. p. 150 capitulare de mon. S. Crucis occurrit, quod est situm intra Pictauensem urbem, quod piissimus imperator Ludouicus fieri praecepit atque ut idem ab omnibus obseruetur, glorioso filio suo Pipino commisit.

§. LXXVI, 33 p. 203.

ut dictum est, exigatur.) Eadem formula reperitur in CARPENTIER p. 45.

§. LXXVI, 33 p. 203.

nauibus mon. Cormaricens.) item mon. Gemeticensis in CARPENTIER c. l. p. 37 tam de nauibus quam et de carris seu de ceteris uehiculis nec non et de quolibet alio negotio, undecumque fiscus teloneum exigere poterat.

§. LXXVI, 38 p. 204.

Pro mon. S. German.

in pago Launense.) Deus dedit Abbas aquaeductum fecit in Autisiodoro ad utilitatem monasterii S. Germani, quem Imp. ullo modo impedire uetat. CARPENTIER p. 39. In LOBINEAV hist. de Bretagne preuv. p. 29: Convvoion uenerab. Abb. Monasterii cuius uocabulum est Roton quod ipse in pago Brovveroch, in loco qui dicitur Bain nostra permissione a fundamento construxerat; et uiros religiosos secundum monasticam uitam degere instituerat, nostram adiit celsitudinem, subnixis precibus postulamus, ut pro amore Domini nostri Iesu Christi aliquid de rebus nostrae proprietatis - - contulissemus. Cuius precatu permoti simul et oratu atque interuentu

Roton.

fidelis

fidelis n. Nominoe commoniti complacuit ſerenitati noſtrae plebem illam in qua idem ipſum monaſterium conſtat eſſe conſtructum, quae Bain, ſicut ſuperius dictum eſt, nominatur, cum omni integritate ſua nec non in eodem pago locellum qui nominatur Lant-degon. IBID. p. 30. Eidem donat plebem quae Rarmac nominatur, nec non locellum, qui nominatur Plaz imo et plebiculam quae nominatur Ardon.

§. LXXVI, 42 p. 205.

p. 428 n. 50) et BOVILLART hiſt. S. Germ. p. 13.

§. LXXVI, 47 p. 206.

data, qua) itidem uictus et amictus definitur in uita Ludouici P. apud FREHER. p. 457 et BOVILLART c. l. p. 14.

§. LXXVI, 49 p. 207.

quod ita et fecit) Quae in commutationibus obſeruata fuerint, plenius intelligimus ex charta apud CARPENTIER p. 49: Cum petitionibus ſeruorum Dei quas noſtris auribus ingerunt, libenter annuimus, et eas cum Dei auxilio ad effectum perduci fecerimus, non ſolum regiam et imperialem conſuetudinem exercemus, uerum etiam hoc nobis procul dubio tam ad ſtatum terreſtrem corroborandum, quam aeternae uitae beatitudinem capeſſendam profuturum eſſe confidimus. Idcirco notum fieri uolumus omnibus fidelibus ſanctae Dei eccleſiae et noſtris, praeſentibus ſcilicet et futuris, quia uir uenerabilis Adalardus abbas petiit celſitudinem noſtram eo quod pro ambarum partium opportunitate quaſdam res apud nos commutare uoluiſſet. Cuius petitioni, quia utilis et rationabilis nobis eſſe uidebatur, libenter adſenſum praebuimus, et praecepimus Magnario comiti et actori noſtro, ut cum Miſſis praedicti uenerabilis Adalardi abbatis, adſcitis etiam pagenſibus hominibus et fiſcalinis in eadem uicinia commanentibus, menſuraret eaſdem res propoſitas, earumque quantitatem et qualitatem hinc et inde diligenter inſpiceret et conſideraret, et inlibatam ad noſtram referret notitiam: quod ita ut fecit, ſimul et nobis retulit quod ambabus partibus huiuſmodi commutatio utilis et proficua eſſe potuiſſet, et de noſtra decreuit uoluntate ut ita fieret. Dedit igitur praedictus uir uenerabilis Adalardus abbas de re-

Permutationum ſolemnia.

bus monasterii sui quod est constructum in honore beatorum Apostolorum Petri et Pauli in pago illo, super fluuium illum, quas ipse in quiete habere uidebatur, ad ius fisci nostri, id est Audriacam uillam per nostram datam licentiam in pago illo, in loco nuncupante illo inter mansos et prata et terram arabilem bunnaria centum, et de silua bunnaria triginta. Et e contra dedit praedictus Magnarius actor noster uenerabili Adalardo abbati ad partem monasterii sui de rebus praedicti fisci nostri per nostram iussionem in pago illo, in loco nuncupante illo, inter mansos et prata et terram arabilem bunnaria tanta et de silua bunnaria tanta. Vnde et super hac commutatione hoc nostrae auctoritatis praeceptum fieri iussimus, per quod praecipimus atque iubemus ut quidquid pars iuste et rationabiliter alteri contulit parti, deinceps per hanc nostram auctoritatem iure firmissimo teneat atque possideat, et quidquid exinde facere uoluerit, libero in omnibus perfruatur arbitrio faciendi. Et ut haec nostrae auctoritatis praeceptio manibus propriis etc.

§. LXXVI, 51 p. 208.

mon. Ioh. Baptist Andecau, res ablatae restituuntur.

subministretur) CARPENTIER c. l. p. 35 pro mon. S. Ioh. Baptistae Andecau. Dum esset Britanniae partibus in Dei seruitio et nostro uir uenerabilis Ingilfridus abbas ex monasterio S. Ioh. Baptistae, quod est situm in suburbio ciuitatis Andicauinae, ubi uir praeclarus Licinius eiusdem urbis quondam Episcopus qui ipsum monasterium a fundamento construxit et rebus plurimis ditauit, corpore requiescit, clerici eiusdem monasterii ad nostram accedentes clementiam innotuerunt celsitudini nostrae, quod de rebus quas idem Licinius praesul eundem monasterium ditauerat, quaedam res, quas hactenus Autulfus quondam comes ad beneficium habuit quae sunt in uilla quae nominatur Massiliacus tempori domini et genitoris nostri Caroli piae recordationis serenissimi imperatoris de priuato monasterio S. Iohannis Baptistae abstractae atque distractae fuissent. etc.

item mon. Magedunensi

IBIDEM p. 69 monasterio Magedunensi iusto habito iudicio redduntur res ablatae carta ordinem forensem optime declarat: Notum sit omnibus fidelibus nostris, praesentibus scilicet et futuris, qualiter cum nos generale placitum nostrum in palatio nostro, quod dicitur Attiniaco, more solito tenuissemus, quidam homo nomine Odalmarus, aduocatus ex monasterio quod uocatur Mageduno, in honore sancti illius constru-

constructo, ubi et sanctus ille confessor corpore requiescit, indicauit quemdam uasallum nostrum nomine Ragumbernum, de quibusdam rebus ad ius monasterii sancti illius pertinentibus, quod illuster uir ille comes in regimine habere uidetur: quarum rerum sunt uocabula illa et illa, cum reliquis adiacentiis uel aspicientiis suis; dicens quod posteri praedicti uasalli nostri liberi iniuste eas occupassent, et contra legem tenerent, adfirmans se tales testes habere qui hoc scirent, et ueraciter asserere potuissent ab illo tempore, ex quo Hlotharius quondam rex Francorum memorato monasterio solemni traditione easdem res donauit, semper in eis rectores ipsius monasterii liberam habuissent possessionem, usque quo ille quondam abbas ad beneficium filio suo nomine illo eas dedisset, et sic praeterito tempore de manibus rectoris praedicti monasterii, tempore domini ac genitoris nostri Karoli piissimi augusti, elapsas esse. Sed cum nos ad ueritatem rei diligentius inuestigandam fideles nostros illum abbatem, illum et illum comites mitteremus, renuntiauerunt nobis per hoc ita esse, sicut memoratus sancti illius aduocatus asserebat. Cumque adhuc actor et defensor dissona uoce contenderent, uisum est nobis, ut haec contentio certo quodam iudicio esset determinanda. Sed hanc examinationem praedictus Matfridus chartarum ostensione dirimit: nam ueniens ad praesentiam nostram ostendit nobis donationem praedicti Hlotharii regis, et antiqua praecepta regum Francorum super eas. Cumque haec donatio et illa praecepta regum coram nobis lecta fuissent, habuimus de earumdem chartarum inspectione et lectione res memoratas ad ius et possessionem praedicti monasterii in integrum pertinere, neque Ragumbernum ad fiscum nostrum, sibi ad beneficium datum, easdem res iure donare potuisse. Et ideo a ducibus et comitibus, qui cum eis in ista causa examinatores fuisse leguntur, iudicatum est ut per uuadium suum, cum lege et fide facta Matfrido comiti, uel eius aduocato easdem res redderet, ad utilitatem ac usum memorati monasterii, Deoque in eo seruientium permansuras. Idcirco suggerenti atque roganti praedicto Matfrido fideli nostro, hanc nostrae confirmationis praeceptionem ei uel ad partem monasterii sui fieri iussimus, per quam decernimus atque iubemus, ut nullus fidelium nostrorum de praedictis rebus sancti Lifardi, Matfrido siue successoribus eius ullo unquam tempore inquietudinem facere, aut quamlibet calumniam ingerere praesumat; sed liceat ei et successo-

ſucceſſoribus eius quieto ordine eas tenere et poſſidere, et quidquid pro opportunitate monaſterii ſui exinde facere uoluerit, liberam in omnibus habeat poteſtatem facere. Et ut haec auctoritas firmior habeatur, manu propria - - - - IBIDEM p. 71. Vultgarius abbas monaſterii in monte Iouis coram miſſis Sicardo et Teutardo comitibus reddere iubetur, quae Irmengario et Ingilardo abſtraxit.

§. LXXVI, 52 p. 209.

Blandinienſem quoque) Einhardus abbas Mon. S. Seruatii memoratur in CARPENTIER alph. tiron. p. 77.

§. LXXVII, 1 p. 210.

Ludouicus P. a patre conſilio procerum Imperator conſtituitur.

ſibimet ipſi iuſſit imponere) ANNAL. FRANC. ap. MARTEN. t. V, uet. ſcript. et monum. p. 912: Extremo autem uitae ſuae tempore cum iam et morbo et ſenectute premeretur, euocatum ad ſe Ludouicum filium ſuum Aquitaniae regem, qui ſolus filiorum Hildegardae ſupererat, congregatis ſolemniter de toto regno Francorum uel de uniuerſo imperio ſuo primoribus cunctorum comitibus, principibus, ducibus, epiſcopis, abbatibus, monachis, ſacerdotibus, diaconibus et cuncto ſenatu Francorum, cum cunctorum conſilio, conſortem ſibi totius regni et imperialis nominis ſui heredem conſtituit, ac per coronam auream tradidit illi imperium, populis acclamantibus: *Viuat imperator Ludouicus*, impoſitoque capiti eius diademate, imperatorem et auguſtum iuſſit appellari. Suſceptum eſt hoc eius conſilium [ab his] qui aderant magno cum fauore et laetitia. Nam et ipſe imperator Carolus benedixit dicens: *Benedictus es Domine Deus meus, qui dediſti hodie ſedentem in ſolio meo, ex ſemine meo filium, uidentibus oculis meis.* Docuit autem eum pater, ut in omnibus praeceptum Domini cuſtodiret, tradiditque ei regnum, commendauitque ei filios ſuos Drogonem, Theodericum et Hugonem, et cum omnia perfeciſſet, dimiſit unumquemque, ut abiret in locum ſuum.

§. LXXVII, 5 p. 213.

Tractoria.

ad caballos modii duo) Exemplum tractoriae e curia Ludouici P. exhibet CARPENTIER in Alph. tiron. p. 67: Omnibus epiſcopis, abbatibus, abbatiſſis, comitibus, uicariis, centenariis, ſeu reliquis fideli-

fidelibus noſtris. Notum ſit uobis quia iſtos uaſallos noſtros, illos et illos, mittimus ad has partes in fiſcum promouendas et uarias redibitiones exigendas. Propter hoc uolumus atque iubemus, ut ad ſtipendia eorum quotidie unicuique illorum dare faciatis panes XX. freſcingas duas, porcellum ſiue agnum unum, pullos duos, quindecim oua, de potu modium unum, ſal, herbola, ortolanas, ligna ſufficienter: et intra Quadrageſimam - - - - caſeus formaticos quatuor, addentes ſextaria duo annonae, iuxta quod inueniri poſſunt, et ad bibitionem eorum de medone, ceruiſia modios quatuor, et inter ambos de foeno Karradam unam. Videte ut nullam exinde negligentiam habeatis.

§. LXXVIII, 13 p. 222.

uiuere deſiit) Ad hiſtoriam huius Bernardi pertinet praeceptum quoddam Ludouici P. in CARPENTIER Alph. tiron. p. 67: Nulli praeſentium fidelium ſanctae Dei eccleſiae noſtrorumque ambiguum eſt qualiter Bernardus, quem Italiae dominus et genitor noſter Carolus piae recordationis ſereniſſimus Imperator, ſiue nos, regem praepoſuimus; et aliqui ex ſibi ſubiectis cum ipſo Bernardo a fide deuiantes, nobis infideles exſtiterunt; pro qua infidelitate iuxta procerum noſtrorum, ſeu cunctae nobilitatis Francorum generale iudicium, et ille et hi qui ei conſenſerunt, dignam ſubierunt ſententiam; nonnulli in exilium miſſi, et res eorum, quibus ſecundum legitimas ſanctiones, priuati fuerant, fiſco noſtro ſociatae ſunt. Nos diuina deinceps miſericordia inſpirante, inter caeteros Amingum, qui praedicti Bernardi nefando conſilio particeps exſtitit, non ſolum ad noſtram praeſentiam adire fecimus, inſuper ei et libertatem ac res proprias, quas iuſte et legaliter, eo tempore quo haec res contigit, poſſidebat, liberalitatis noſtrae munere per hanc noſtram auctoritatem perpetualiter ad habendum reddimus. Proinde has praeceptionis noſtrae imperiales apices ei firmitatis gratia fieri iuſſimus, per quas decernimus atque iubemus, ut ipſe in libertate ſua permaneat, et omnes res, quas eo tempore quo praenominata res contigit, ex quolibet iuſto pacto, iure pleniſſimo poſſidebat, deinceps teneat atque poſſideat, ita uidelicet, ut quidquid exinde facere uoluerit - - - -.

Bernhardi regis Ital. fata.

§. LXXX, 1 p. 229.

Ingenuitas quorundam uindicatur.

baeret Muratorius) Violenter in seruitutem detrusos quosdam libertate iterum impertit Ludou. Imp. in CARPENTIER p. 73: Omnibus fidelibus nostris praesentibus, scilicet et futuris. Cum hoc omnibus certissimum sit nihil magis regiam et imperialem decere maiestatem, quam ut miserorum necessitatibus subueniat: idcirco nos in Dei omnipotentis nomine atque adiutorio post decessum domini et genitoris nostri Caroli serenissimi imperatoris, de sua atque nostra eleemosyna inchoantes, decreuimus cum proceribus et fidelibus nostris, ut per omnes prouincias regni a Deo nobis commissi, legatos mitteremus, qui omnia praua comitum, siue iudicum, uel etiam missorum a palatio dimissorum facta diligenter inuestigarent, et ubi aliquid iniuste factum inuenirent, emendarent, et ad iustitiam reuocare contenderent: inter quos cum fideles missi nostri ille et ille, qui in pago illo ob eamdem rationem dimissi fuerunt, inter caeteros uiolenter oppressos inuenissent quemdam hominem nomine illum, ab illo comite quondam iniuste et contra legem ad seruitium redactum, nobisque ordinem ac secutionem huiusmodi iniuste et contra legem facti retulissent: placuit nobis, atque ita decernimus ut eum iterum ad libertatem suam redire permittatur. Qua propter et hoc nostrae auctoritatis praeceptum ei concedere ac dare iussimus, per quod et ille ab hac die imposterum a iugo seruitutis absolutus sit, et omnes fideles nostri agnoscere ualeant, quod nos eum ad pristinam concessimus peruenire libertatem. Praecipientes ergo iubemus ut nullus comes, neque uicarius, neque centenarius, neque missus noster a palatio dimissus praedictum hominem, aut filios, uel propinquos eius, quibus per hanc nostrae auctoritatis praeceptionem, libertatem concedimus ab hac die et imposterum de statu ingenuitatis suae inquirere, aut calumniam illis facere praesumat: sed liceat ei et filiis ac propinquis eius in suo proprio quiete residere, absque ullius iniusta contrarietate. Et ut haec auctoritas etc. Haec apprime conueniunt cum narratione THEGANI c. 13: *Eodem tempore, supradictus Princeps* (Ludouicus) *misit Legatos suos supra omnia regna sua inquirere et inuestigare, si alicui aliqua iniustitia perpetrata esset, et si aliquem inuenissent, qui hoc dicere uellet, et cum uerissimis testibus hoc probare potuisset, statim cum eis in prouinciam eius uenire praecepit. Qui*

egressi

egressi inuenerunt innumeram multitudinem oppressorum aut ablatione patrimonii, aut exspoliatione libertatis. Quod iniqui Ministri, comites et loco-positi per malum ingenium exercebant. Omnia supradictus princeps destruere iussit acta, quae impie in diebus patris sui per iniquorum ministrorum ingenia facta fuerant. Patrimonia oppressis reddidit, iniuste ad seruitium inclinatos absoluit, et omnibus praecepta iussit facere, et manu propria cum subscriptione confirmauit.

IBIDEM p. 73. Lambertus, cognomento Aganus, a pago, qui uocatur Petrocius et ex castro, quod appellatur Toringius in obsidium ab Ermenrico Comite et patre suo, nomine Agano, datus fuit. Omnibus fidelibus sanctae Dei ecclesiae, et nostris praesentibus scilicet et futuris. Cum in Dei confidentes nomine atque adiutorio, anno decimo imperii nostri propter quasdam sanctae Dei ecclesiae, ac regni et populi nostri a Deo nobis commissi utilitates et necessitates ordinandas ac disponendas in Compendio palatio nostro peruenissemus, atque hiemandi gratia ibi resideremus, ueniens quidam homo nomine Lambertus, cognomento Aganus, ex pago qui uocatur Petrocius, et ex castro quod appellatur Toringius, ad nostrae celsitudinis praesentiam exposuit, quod cum tempore aui nostri Pippini regis obsides ex eodem pago et castro, ab eodem rege, propter firmitatis ac pacis studium, ab habitatoribus eiusdem loci quaererentur et darentur, inter caeteros et se ipsum in obsidium ab Ermenrico comite et patre suo, nomine Agano, datum fuisse. Sed post non multum temporis spatium, caeteris obsidibus licentia redeundi adtributa, seipsum ab illo temporis spatio usque ad praesens tempus, propter huiusce rei occasionem, ablatis rerum suarum facultatibus, ab Immone comite uinculo seruitutis esse adstrictum: cumque huius facti ordinem a praedicto homine nobis expositum cognouimus, placuit nobis, ut eum iterum, pro mercedis nostrae augmento, ad libertatem suam et ad res, modo superius conscripto sibi ablatas, redire permitteremus. Quapropter et hoc nostrae auctoritatis praeceptum ei concedi ac dari iussimus, per quod et ille et filii sui, qui hac occasione uinculo seruitutis tenebantur adstricti, ab hac die in posterum a iugo seruitutis absoluti sint, et omnes fideles nostri agnoscere ualeant, quod nos eos ad pristinam libertatem, et ad ipsas res, occasione superius conscripta eis ablatas, concessimus peruenire. Praecipientes ergo iubemus, ut neque comes, neque uicarius, neque

Lambertus obses datus restituitur.

centenarius, neque missus noster a palatio dimissus, praedictum hominem aut filios eius, quibus per hanc nostrae auctoritatis praeceptionem et libertatem et res ablatas concedimus ab hac die imposterum, de statu ingenuitatis eorum, aut rebus illis a nobis illis redditis inquietare, aut illis calumniam facere praesumat: sed liceat eis in eorum proprio absque ullius iniusta contrarietate quiete residere. Et ut haec nostrae auctoritatis - - - IBIDEM pag. 75 traditur charta denarialis siue formula manumissionis per excussionem denarii: item formula manumissionis ob sacros ordines impetrandos. Charta quoque sequentis de libertate restituenda agunt. IBIDEM p. 83 manumisso cuidam cauetur, ut patrimonium eius ad filios transeat: Nemini putamus esse incognitum, eorum uidelicet, quos aliquam iuris Francorum constat habere notitiam, quod omnes manumissi, qui liberti uocantur, si intestati decesserint, non alium quam fiscum nostrum rerum suarum haeredem sunt relicturi: et quoniam ad hoc parendum quidam ex his, qui libertate donantur, possessiones suas hominibus perfidis liberis tradunt, ut, si forte subita morte praeuenti, nec testamenta facere, nec eas taliter ordinare, uel disponere potuerint; hi qui eas sumunt, hoc de eis faciant quod illi uoluerunt, ac facere rogauerunt, qui eas illorum fidei commiserunt. Sed solet miseria ex terrestrium cupiditate cognosci, ut res suae fidei commissas non ad filios defunctorum, sicut ipsi uoluerunt, peruenire faciant; sed neque in eleemosynam pro salute eorum uel tradant, uel erogando distribuant, quin potius sibi uelut legitime collatas ad proprium, perfidissima uoluntate, uindicare contendant. Quod praeuidens, et ne sibi accidere posset, cauere cupiens fidelis noster Albricus actor, quia et ipse cum domini et genitoris nostri Karoli piissimi principis seruus esset, munere clementiae illius libertatem est consecutus, mansuetudini nostrae supplicauit, ut talem nostrae auctoritatis confirmationem a nobis accipere mereretur, per quam secure fieri posset, ut res et bona sua, quae post acceptam libertatem iuste atque legaliter adeptus est, ad filios suos ex nostra largitione peruenirent, si subitaneo casu praeuentus ea tradere, uel disponere non potuisset: et ut sibi necessario inhiberet, ut uel ipse bona sua tacito alienae fidei committeret, uel filios suos per cuiuslibet perfidiam exhaeredaret. Cuius petitioni propter eius sedulum ac deuotum seruitium nobis annuere placuit, ac proinde hoc nostrae imperialis auctoritatis praeceptum eidem fideli nostro concedere, ac dare statui-

Manumissionis formulae. Liberti cuiusdam filiis ius succedendi confirmatur.

ſtatuimus, per quod decernimus atque iubemus, ut ſi memoratus fidelis noſter ille, uel morte ſubidanea, uel alio quolibet caſu ita praeuentus fuerit, ut res ſuas proprias aut tradere, aut diſponere ſolemni conſuetudine non poſſit, et inteſtatus diuino iudicio uitam deceſſerit, neque comes, neque uicarius, aut centenarius, neque ullus iudex, aut actor publicus, uel quaelibet alia qualicumque dignitate praedita perſona, res ipſius, quas eo tempore inordinatas atque indiſpoſitas reddiderit, aut inuadere, aut ſicut mos eſt, quaſi ad noſtram partem recipiendas, occupare praeſumat; ſed liceat filiis eius, ſi ei ſuperſtites fuerint, easdem res ex noſtra conceſſione recipere ac poſſidere, et de eis facere quidquid ſuprema uoluntate decreuerint. Et ut haec auctoritas noſtrae praeceptionis certior habeatur, ac maiorem ſui uigoris obtineat firmitatem, manu propria - -.

ad §. LXXX, 9.

contulit) Exemplum primum reperimus in Lothario filio, quem pater, inuſitato more, CAESAREM appellat et conſortem imperii. Tabulae in CARPENTIER Alph. Tiron. p. 53 exſtant: Notum ſit omnibus fidelibus noſtris, tam praeſentibus quam et futuris, quia nos dilecto filio noſtro Hlothario caeſari et conſorti imperii noſtri, concedimus ad proprium ex quadam uilla noſtra, quae ſita eſt in pago Alſacinſe, quae dicitur Herinſtein, manſum dominicum cum omnibus ſupra poſitis, et alios manſos tantum LX ad eum pertinentibus, cum mancipiis deſuper commanentibus, et ad eosdem LX manſos aſpicientibus. Has uero res, ſicuti ſuperius continetur ſcriptum, cum domibus, aedificiis, mancipiis, terris, pratis, ſiluis, paſcuis, aquis, aquarumue decurſibus, molendinis, mobile et immobile tibi dilecto filio noſtro Hlothario imperatori ad proprium per hanc noſtrae auctoritatis largitionem tradimus ad poſſidendum: ita uidelicet, ut quidquid de eisdem rebus et mancipiis (facere) uel uindicare uolueris, libero in omnibus perfruaris arbitrio faciendi. Et ut haec largitio donationis noſtrae per futura tempora inuiolabilem obtineat firmitatem, manu propria - - - - - - - IB. duobus fidelibus de Saxonia propter iſtorum fidele ſeruitium duas uillas iuris ſui trans Albiam fluuium, eiectis inde Sclauis, ad proprietatem conceſſit. IB. p. 55 fideli cuidam Bettoni reddit eccleſiam, quam defuncta eius auia et auunculus domino et genitori Karolo bonae memoriae piiſſimo Au-

Ludouicus P. Lothario filio Caeſari donat uillam Herinſtein.

Munificus eſt in duos Saxones,

Bettonem,

Theodonem, gusto per strumenta chartarum tradiderunt. IB. Theodoni referendario dilecti filii sui Lotharii consortis dedit res quasdam proprietatis suae. IB. p. 57 libuit, inquit Imp. celsitudini nostrae quendam
Ricbodonem, fidelem nostrum nomine Ricbodonem de quibusdam rebus nostrae proprietatis, quae sunt in pago Alsaciense et in duabus uillis, quae uno uocabulo i. e. Frankenheim (appellantur) honorare, et easdem res per hoc nostrae largitionis concessum eidem Ricbodoni fideli nostro perpetuo ad proprium concedere, id est, in una (uilla quae) Frankenhaim appellatur, mansos tres et in altera, quae simili modo Frankenhaim nominatur, dimidium mansum cum aedificiis desuper constructis et de terra arabili bunnaria centum, et de prato in quo potest colligi de foeno carrada una et mancipia tria quae ita appel-
Forestarios suos, lantur. IB. Imp. Forestariis suis in Vosago singularem immunitatem indulget: Omnibus praelatis ecclesiarum, siue comitibus, aut uasallis nostris, uel iunioribus uestris, notum sit quia forestarios nostros Adonem uidelicet et pares suos, qui forestem in Vosago prouident, immunes constituimus a quibusdam publicis functionibus, id est liberos forestarios a bannis et aribannis et coniectuum impletione, siue parauereda danda; tantum uero ut hi, qui soliti sunt, stoffam persoluant, et in anno tres ministros constituant; nisi illi comites aut comes ab illis aliud quaesiuerint aut in testimonio diligenter excepti fuerint: super hoc nullus comes, aut quaeuis potestas eos de quibuslibet rebus distringere praesumat, exceptis criminalibus causis. Serui uero forestarii tam ecclesiastici quam fiscalini de eorum mansis superioribus, de quorum beneficio sunt, rogas faciant, atque censum, siue caeteras functiones quae ex mancipiis suis, siue de eorum mansis exhibere debent, persoluant, et nec parauereda donent, nec opera faciant, si etiam manu opera eorum forestarii nostri uindicent - - - - quilibet de parte propinquorum illorum eos, uel quiuis non distringit, aut iniustam inquisitionem facit: sed quidquid tam liberi forestarii quam serui ecclesiastici aut fiscalini possessione aut inoccupatione egerint, aut cuilibet tulerint clamorem coram ministris forestariorum illorum iustitiam faciant; et si iustitiam facere detraxerint, hoc ad nostram notitiam deportetur, ut nos praesenti secundum legem et iustitiam facere iubeamus, et illi qui iustitiam facere, uel differre tentauerint dignam (sententiam) accipiant. Haec uero auctoritas et caetera Suizgardus ambasciauit. Durandus ad uicem

Frede-

Fredegisi relegit, recognouit et subscripsit. Datum VI Kalendas, anno Christo propitio IX imperii domini Ludouici, indictione prima. Actum Fulcolingas.

IB. p. 59 negotiatoribus commeatus liberi literae dantur: Omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, gastaldiis, uicariis, centenariis, actionariis, clusariis seu missis nostris discurrentibus, caeterisque fidelibus nostris, partibus Franciae, Burgundiae, Prouinciae, Septimaniae, Italiae, Austriae, Neustriae, Baiohariae et Slauiniae commanentibus. Notum sit quia praesentes fideles nostri illi anno incarnationis Dominicae octingentesimo uigesimo octauo, eiusdemque miserante clementia anno quinto decimo imperii nostri Aquisgrani palatio nostro uenientes se nostris obtutibus praesentauerunt, quos nos sub securitate tuitionis nostrae ita modo suscepimus, et in antea, Domino uolente, retinere optamus; ita ut deinceps annis singulis, aut post duorum annorum curricula peracta, mandante missionum ministro, ad nostrum ueniant palatium, atque ad cameram nostram fideliter unusquisque ex suo negotio ac nostro deseruire studeat, hasque litteras auctoritatis nostrae ostendat. Proinde autem per praesentem ordinationem nostram decernimus atque iubemus, ut neque uos, neque iuniores seu successores uestri, aut missi nostri discurrentes memoratos fideles nostros illos de nullis quibuslibet illicitis occasionibus inquietare, aut calumniam generare, uel de rebus illorum contra iustitiam aliquid abstrahere aut minuere, neque naues eorum quasi pro nostro seruitio tollere, neque scaram facere, neque heribannum, aut alios bannos ab eis requirere uel exactare praesumatis: sed liceat eis, sicut Iudaeis, partibus palatii nostri fideliter deseruire, et (si) uehicula infra regna, Christo propitio, nostra pro nostris suorumque utilitatibus negotiandi gratia augere uoluerint, licentiam habeant; nullamque dationem, neque sclusas, neque in nullo loco eis faciatis, aut facientibus consentiatis teloneum reddere, exceptis ad opus nostrum in Quintouico et Dorestado, uel Sclusas, ubi ad opus nostrum decenter exigatur, aliubi nullatenus requiratur. Quod si aliquae causae aduersus eos et homines eorum ortae fuerint, quas infra patriam absque graui et iniquo dispendio definire nequiueritis, usque ad praesentiam nostram, uel missi illius quem super ea et alios negotiatores nostros praeponemus, sint suspensae uel reseruatae, quatenus secundum iuris ordinem finitiuam acci-

negotiatores quosdam.

accipiant sententiam - - - - - sed neque trabaticum, aut portaticum, aut rotaticum. - - - - - -

Hebraeos quosdam in mundiburdium recipit.

IBID. Hebraeos quosdam Domatum Rabbi et Samuelem nepotem in mundeburdium recipit, aliaque de iure Iudaeorum statuit: Omnibus episcopis, abbatibus, comitibus, gastaldiis, uicariis, centenariis, clusariis, seu etiam missis nostris discurrentibus, nec non et omnibus fidelibus nostris, praesentibus scilicet et futuris. Notum sit quia istos Hebraeos, Domatum Rabbi et Samuelem nepotem eius, sub nostra defensione suscepimus ac retinemus. Qua propter per praesentem auctoritatem nostram decernimus atque iubemus ut neque uos, neque iuniores, seu successores uestri memoratos Hebraeos de nullis quibuslibet illicitis occasionibus inquirere aut calumniam generare praesumatis, nec de rebus eorum propriis, unde praesenti tempore legaliter uestiti esse uidentur, aliquid abstrahere, aut minuere ullo unquam tempore praesumatis; sed neque teloneum, aut parauereda, aut mansionaticum, aut pulueraticum, aut cespitaticum, aut ripaticum, aut portaticum, aut pontaticum, aut tranaticum, aut coenaticum a praedictis Hebraeis exigere praesumatis. Similiter concessimus eis de rebus eorum propriis commutationem facere, et proprium suum cuicumque uoluerint uendere, liceatque eis secundum legem eorum uiuere, et homines Christianos ad eorum opera facienda locare, exceptis festis et diebus Dominicis. Habeant etiam licentiam mancipia peregrina emere, et infra imperium nostrum uendere. Quod si Christianus causam uel litem contra eos habuerit, tres idoneos testes Christianos et tres Hebraeos similiter idoneos in testimonium suum adhibeat, et cum eis causam suam iudicet. Et si illi causam uel litem contra Christianum habuerint, Christianos testes in testimonium sibi assumant, et cum eis eum conuincant. Suggesserunt etiam iidem Iudaei celsitudini nostrae de quibusdam hominibus, qui contra christianam religionem suadent mancipia Hebraeorum sub autentu (l. obtentu) christianae religionis contemnere dominos suos, et baptisari, uel potius persuadent illis ut baptisentur ut a seruitio dominorum suorum liberentur; quod nequaquam sacri canones constituunt, immo talia perpetrantes districta anathematis sententia feriendos diiudicant; et ideo uolumus ut neque uos ipsi praedictis Hebraeis hoc ulterius facere praesumatis; neque iuniores uestros usquam facere permittatis, certumque teneatis quia quicumque hoc perpe-

perpetrauerit, et ad nos delatum fuerit, quod absque sui periculo, et rerum suarum damno euadere non poterit: et hoc uobis notum esse uolumus, ut iam, quia supra scriptos Hebraeos sub mundeburdo et defensione nostra suscepimus. Quicumque in morte eorum, quamdiu nobis fideles extiterint, consiliauerit, aut aliquem interfecerit, sciat se ad partem palatii nostri decem libras auri persoluturum; et nullatenus uolumus ut praedictos Iudaeos ad nullum iudicium examinetis, id est, neque ad ignem, neque ad aquam calidam, seu etiam ad flagellum, nisi liceat eis secundum illorum legem uiuere uel ducere. Et ut haec - - - - - Simile fere priuilegium IB. p. 61 etiam dedit quibusdam Iudaeis Lugdunensibus; item IB. p. 63 Abrahamo Iudaeo in ciuitate Caesaraugusta, cui quidem mancipia peregrina emere permisit, sed non alibi, nisi infra imperium uendere. CARPENTIER p. 99 erudite annotat: Inter notandas huiusce collectionis Chartas, praecipuum est istud diploma, quo detegitur primus Agobardi Lugdunensis Archiepiscopi in Ludouicum Pium fomes odii, quod eo tandem peruenit, ut Imperatoris exauctorationis praesul incentor fuerit primarius. Pessime quidem, quantumuis praeceptum illud contrarium uideatur uetustis canonibus; imo et legibus Principum; cum nulla unquam legitima afferri possit rebellionis in principem causa.

Illustrantur haec ex AGOBARDI libro de insolentia Iudaeorum.

Ipsummet uero esse praeceptum, aduersus quod excandescens Agobardus, epistolam Zelo feruidam ad Proceres Palatii scripsit, cuique illud expendenti, atque cum hac epistola et cum libro eiusdem Archiepiscopi *De Insolentia Iudaeorum* conferenti conspicuum fiet. *Quoddam praeceptum*, inquit ille Praesul in epistola laudata, *Iudaei circumferunt, quod sibi datum ab Imperatore gloriantur, in quo continetur, ut mancipium Iudaicum absque uoluntate domini sui nemo baptiset. Quod a nobis omnino non creditur, ut a facie christianissimi et piissimi Imperatoris tam contrariae ecclesiasticae regulae sit egressa sententia.* In altero autem opusculo scribit: *Haec passi sumus a fautoribus Iudaeorum, non ab aliud, nisi quia praedicauimus Christianis, ut mancipia eis Christiana non uenderent, ut ipsos Iudaeos Christianos uendere ad Hispanias non permitterent, nec mercenarios domesticos habere, ne feminae Christianae cum eis sabbatizarent, et ne diebus Dominicis operarentur, etc.* Quae cum praecepto hic edito ita apprime conueniunt, ut sibi inuicem fidem concilient; nam Agobardum nihil praeter ue-

ritatem dixisse, probat haec Charta, quam falsi insimulare pariter non sinunt uerba Agobardi. Vix quippe, altero tantum eorum teste, credibile fuisset praeceptum canonibus, ipsisque Imperatorum capitularibus adeo contrarium, promulgasse piissimum Imperatorem. His enim legibus uetitum erat ne Iudaeis mancipia Christiana deseruirent; ne Iudaei super Christianos actiones publicas agerent; iis denique legibus potestas accipiendi baptismum seruis facta, etiam inuitis dominis. Ita definiunt Capitularia *lib.* 6 *num.* 119 *et* 423. Concil. Tolet. 12 *c.* 9. Edictum Chlotharii II *cap.* 10. Concil. 1 Matisc. etc. Eo autem praecepto statuit Ludouicus Pius, ut Iudaeorum serui non baptisentur, nisi ex eorum consensu; ut Christianos ad eorum opera facienda habere possint; atque ut Iudaeorum caussae ex testium dictis iudicentur, aut ad Imperatorem ipsum deferantur. Nihil ibi seruilem conditionem, cui hactenus addicti fuerant Iudaei, redolet: proprium habent, quod, etiam cum quibuslibet uoluerint hominibus, commutant; mancipia peregrina, modo intra imperium uendantur, emere illis licitum est; grauiori mulcta puniuntur, qui eorum morti consenserint; ac demum secundum suam legem uiuere illis permittitur. IB. p. 65 homines quosdam in tuitionem suam suscipit, h. e. protectorium eis tribuit, caussasque, quae in patria definiri nequeunt, ad praesentiam suam uult suspensas. IB. p. 67 Teofridem, relictam Lansulmi mundeburdo suo complectitur. IB. p. 71 redditus Richardo, quod auo eius Hostlaico ob homicidium commissum ademtum et fisco adiudicatum fuit.

Alia mundiburdia.

§. LXXX, 12 p. 231.

Patagerus acquirit uillam Granesdorff.

bunuarios decim.) In HVND. M. S. t. II p. 8 cuidam uasallo fideli et familiari suo Patagero concessit ad proprium quandam uillam iuris sui prope fluuium Enisa in comitatu Geroldi comitis, quae dicitur Granesdorf, quae est sita in parte Sclauanorum cum omnibus appendiciis suis etc.

§. LXXXI, 6 p. 235.

p. 264 *et* 301.) HALITGARIVS Camerac. episcopus libr. de uita sacerdotum conscripsit, cuius epistolam nuncupatoriam et capit. summaria exhibet MARTEN. t. I p. 70 uet. S. et mon. ad a. 820.

§. LXXXV,

§. LXXXV, 1 p. 237.

qui recognouit.) In HONTHEIM hist. Treuir. t. I p. 176 haec exstat subscriptio: *Signum Ludouici Imp.* Signum *Lotharii gloriosissimi Imp. Signum Ludouici regis*, (h. e. Baioariae).

§. LXXXI, 5 p. 238.

deprehendantur) ACTA SS. t. III April. p. 450 in not. Ludouici Archicapellanus seu Cancellarius uocabatur Helizachar ad uicem cuius Durandus diaconus recognouit eas omnes chartas, de quibus agitur in Apologia praeliminari ad tom. II c. I n. 26: qui uel omnes uel plerique distinguendi ab inuicem sunt, nec sine fundamento in unam personam conflandi, obsistente saltem uerosimiliter professionum ac locorum discrimine.

§. LXXXVI, 1 p. 239.

recognoui et notaui) KNAVFF defens. Prum. p. 53: ad l. *Helioxar recognoui.*

§. LXXXVI, 2 p. 240.

obitum subscripsit.) a. XIII: *Hirmimarus Notar. ad uic. Friderici rec.* CHAPEAVILL. gest. episc. Tungr. t. I p. 148 a. XVIII *Hirmimarus notar. ad uicem Fridugisi rec.* ib. p. 155.

§. LXXXVIII.

subiungamus) In BOVQVET. scriptor. rer. Gallic. et Franc. t. VI proferuntur diplomata 3 a Ludouico, Rege Aquitaniae, et 243 ab Imperatore data.

§. LXXXVIII, A. II p. 246.

A. II) D. III Non. Febr. a. II ind. VIII. Act. Aquisgr. pal. reg. KNAVFF. defens. Prum. p. 53.

§. LXXXVIII, A. III p. 247.

Charpentier.) XVII. Kal. Maii in BALDERICI Chron. Cameracensi p. 62.

§. LXXXVIII, A. III p. 247.

L. IV p. 422) D. III Id. Iun. a. III regnante dom. Ludouico, sereniss. Aug. ind. X. Act. Scodonis uilla pal. reg. CALMET. h. L. t. I pr. p. 297.

§. LXXXVIII, A. III p. 247.

T. I p. 18 *et* 19.) D. VI Kal. Sept. a. III ind. X Act. Aquisgr. pal. HONTHEIM. hist. Treuer. t. I p. 167.

§. LXXXVIII, A. III p. 247.

ann. B. T. II p. 428.) BOVILLART c. l. p. 14.

§. LXXXVIII, p. 250.

A. VIIII *p.* 881, 882.) FALCKENST. Antiq. Nord. P. II, p. 152.

§. LXXXVIII, p. 250.

A. VIIII. *D. VIII Kal. Ian. ib. Id. p.* 883.) D. VI Kal. a. IX imp. Ludouici ind. I. Actum Fulcolingas. CARPENTIER alph. tiron. p. 57.

§. LXXXVIII, p. 251.

A. XIII.) D. VII Kal. Febr. a. XIII ind. IV. Act. Aquisgr. pal. KNAVFF. defens. Prum. p. 53.

§. LXXXVIII, p. 252.

A. XVI - - *L. V. c.* 10 *p.* 280.) BOVILLART. c. l. p. 15.

§. LXXXVIII, p. 255.

A. XXI - - *Ioann. spicil. I p.* 441) D. V Kal. Dec. ind. XIII. Act. Attiniaco pal. reg. LOBINEAV hist. de Bretagne preuv. p. 29.

§. LXXXVIII, p. 255.

A. XXII - - *Cointe a.* 833 §. 58.) DACHERI spicil. t. I p. 594.

§. LXXXVIII,

§. LXXXVIII, 6 p. 256.

A. XXIII -- *Perard. recueil p.* 19.) D. III Kal. Sept. a. XXIII ind. XV. Act. Karisiaco palat. reg. LOBINEAV hist. de Bretagne preuv. p. 29.

§. LXXXVIIII, 6 p. 258.

in Dei nomine feliciter. Amen.) ACTA SS. m. April. t. III p. 447: Anno sacrae incarnat. domini n. Iesu 814, ind. 7. dum felix Francia sub gloriosissimi Caesaris Ludouici moderamine omni uenustate floreret; obtinuit beneficio ipsius principis Henricus Abbas regimen monasterii b. Richarii, quod dum teneret adeptus est quidam suis precibus ex uasallis ipsius nomine Heuto uillam Sidrudem, quae erat in sorte fratrum deputata ad calceamenta et ad quaedam illorum alia uestimenta. MARTENE uet. script. et mon. Tom. I p. 829 Iudicium a Coloniensibus senatoribus editum, de libertate thelonei Indensis monasterii. A. 1155: In nomine sanctae et indiuiduae Trinitatis. Notum sit cunctis Christi fidelibus, tam futuris quam praesentibus, quod pius Romanorum imperator Ludouicus adeo honorifice et tam magno dilectionis studio Indam constituit, ut non solum in ea nobile templum a sua nobilitate constitutum Saluatori et S. Cornelio consecratum diuersitate beneficiorum et hominum ditaret, et magna libertate nobilitaret: uerum etiam omnes cuiuscunque sint conditionis homines ad S. Cornelium pertinentes hac nobilitauit libertate, quod eos sua regali potestate ubique locorum in Romano imperio, ab omni genere thelonii absoluit. Contigit autem etc.

Pro mon. S. Richarii.

Indens.

SCHEVCHZER et LOCHMANN. Alph. tab. XVIIII testantur, occurrere diploma donationis Ludouici P. episcopo Lausannensi datum a. 815, episcopo Curiensi a. 834.

ep. Lausan. et Curiens.

§. LXXXX, 5 p. 260.

Pagi -- p. 492) BOVQVET t. VI scriptor. rer. Gall. et Francic. CHRIST. GVILIEL. FRANC. WALCHII censura diplomatis, quod Ludouicus Pius Imp. Aug. Paschali I Pont. Rom. concessisse fertur summo uiro Ludouico Antonio Muratorio inscripta et celeberrimo Patauinorum historico Antonio Sandino opposita. Lips. 4. 1749.

§. LXXXX, 24 p. 271.

24. In LOBINEAV hist. de Bretagne preuv. p. 26 legitur charta insufitati stili: omnibus episcopis et uniuerso ordini ecclesiastico Britanniae consistenti notum sit quod dum Matmonocus Abbas ex monasterio Landeuennoch nostram adiisset praesentiam et illum siue de conuersatione monachorum illarum partium consistentium, siue de tonsione interrogassemus et ad liquidum nobis qualiter haec forent patefecisset, cognoscentes quomodo ab Scotis siue de conuersatione siue de tonsione capitum accepissent, dum ordo totius sanctae apostolicae atque Romanae ecclesiae aliter se habere dignoscitur, placuit nobis ut siue de uita sententiam de tonsura cum uniuersali ecclesia Deo dispensante nobis commissa concordarent. Et ideo iussimus, ut et iuxta regulam S. Benedicti patris uiuerent, quae possibilis et laude digna est. Et de tonsura capitis iuxta taxatum modum cum S. Romanae ecclesiae quae per orbem terrarum dilatata est concordent unitate. Et eundem uiuendi morem iuxta quod in sancti atque eximii patris Benedicti regula scriptum est in hoc monasterio praedicto teneant et in subiectis eius ceteris, quae nostrum plenissimum iussum exequi ualuerint. Haec piissimi Ludouici imperatoris praecepta de manu eius roborata. Monogramma, quod additur uitiosum delineauimus n. 13.

mon. Landeuennoch.

S. Maximini.

25. A formulis iustis abludit charta monasterii S. Maximini in HONTHEIM Histor. Treu. t. I p. 164. Hludouicus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum et patricius Romanorum. Si quieti monasteriorum prouidemus, hoc nobis et regni nostri diutinam stabilitatem conciliabit, et beatorum pauperum spiritu mercede donabit. Quapropter omnis regni nostri unanimitas nouerit, quod nos uenerandi Helisachar familiaris nostri et abbatis coenobii sanctissimi confessoris Maximini protectoris nostri postulationem percepimus, qualiter pii genitoris nostri Karoli, iure praenominati magni, factum sequentes, iam dictum monasterium priuilegiis nostrae quoque auctoritatis roboraremur; quam petitionem cum mansuetudine suscepimus, et fieri autoritatiue precepimus. Decreuimus namque, et omnibus post nos futuris denunciamus, praefatum locum sub nostro sequentiumque regum manere dominatu, ueluti prioribus temporibus in ditione regum mansisse dinoscitur, nulli unquam loco subiaceat, nullius personae dominationem patiatur, electionem etiam abbatis

batis concedimus monachorum arbitrio, eum uidelicet, qui uitae ac ſapientiae merito ſecundum regulam probabilis inuenitur, eligendi. Mancipia inſuper et praedia, uel cunctam monaſterii ſubſtantiam abbatis poteſtati permittimus, et ad fratrum ſolummodo conductum, ne ſanctae religionis ſtatus deficiat, liberam uendendi et commutandi habeant noſtrae auctoritatis licentiam; quatenus ſine indigentia, ſed cum tranquillitate et pace dominum pro ſalute noſtra iugiter exorent. Et ut haec autoritas inuiolata perduret, manu propria firmauimus; et ſigilli noſtri impreſſione ſignari iuſſimus.

26. Diplomatis, quod §. LXXVI, 51 e GVDENI ſylloge re- Schvvarzac. recenſuimus, epitomen iam dederat GVILLIMANN. de epiſcopis Argentinenſibus p. 120; nunc uero pleniſſime exhibetur in der actenmäſſigen Geſchichts-Erzehlung in cauſſa sereniſſimi marchionis Badenſis contra monaſterium Schvvarzacenſe. Nolo equidem huius tabulae fidem conuellere, cum praeſertim ea in diplomate Rudolphi I Imperatoris confirmetur: at uero nemo rei diplomaticae Ludouici pii gnarus diffitebitur, ſtilum ualde ſingularem eſſe; manifeſtus error in numeris. D. a. inc. d. DCCCXLV a. regni Ludouici Imperatoris XXXII. Ferolsfelt. *Wilhelmus Cancell. ad uicem Regenbaldi Archicancellar.* recognouit, qui chartis incognitus, nec teſtium nomina hoc tempore adſcribi ſolebant.

§. LXXXXI, p. 273.

Besly c. I. p. 21) D. VI Id. Mart. a. XV Imp. d. Ludou. sereniſſ. Aug. et XII regni noſtri. Dat. in Aquisgrani palat. MARTEN. t. I uet. ſcript. et mon. p. 84.

§. LXXXXIII, p. 276.

Murator. T. V antiq. p. 941) Lotharius diuina inclinante prouidentia Imp. Aug. MVRATOR. t. VI p. 315 antiq. It.

§. LXXXXVIII, 6 p. 283.

legibus defendi poterant.) Eamdem eccleſiam ap. MVRATOR. t. VI p. 35 in tuitionem ſuam recipit, petente Amalrico epiſcopo et Abbate Bobienſi. Violatores maneat mulcta XXX libr. argenti. Si aliquis ex hominibus ipſius eccleſiae tam ingenuis quam ſeruis aliquid deliquerit, unde fiſcus quippiam ſperare potuerit, totum hoc eccle-
ſiae

ſiae concedit. Confirmat etiam ei foreſtem, quae nuncupatur mons longus cum curte, nec non et alpem, quae uocatur Adoa.

§. LXXXXVIII, 18 p. 289.

pro mon. Nonantulan. *ab aliis recipiant*) IB. t. VI p. 307 pro mon. Nonantulano ſtatuit, ut ex ea congregatione talis eligatur Abbas, qui ſecundum regulam S. Benedicti tanta congregatione prudenter regere ualeat et ſaluationem animarum ſeu utilitatem et eccleſiae principis conſtitutione procuret, et nullo in tempore alicui committatur, niſi eorum electione et conſenſu etc. IB. t. VI p. 315 eiusdem monaſterii confirmat immunitates: ut ab hominibus praefati monaſterii, qui huc illucque negotiandi gratia, ſicut ſupra dictum eſt, diſcurrunt, uel qui monaſterio conferre, uel adducere uidentur, ſiue etiam ab eis hominibus, qui ad idem monaſterium aſpiciunt, nihil omnino a quolibet miniſtro Reipublicae, uel cuiuscumque ex Exactore intra regna Deo propitio noſtra exactetur; nec theloneum, uel pontaticum, ſiue rotaticum, aut cluſaticum, ſed neque quod in carris, aut ſaginatibus, uel dorſis hominum comportare uidetur, requirere uel accipere quispiam ab eis praeſumat, nec non eorum ouibus pro paſcuis portaticum, uel agrarium, uel naualem remigium, tam in eundo quam in redeundo, aliquid exigere, aut ullam inferre audeat contrarietatem, uel inquietudinem; ſed ſicut in priſtinis auctoritatibus reperimus, et a nobis ſupra praelibatum et definitum eſt, ita maneat pro noſtra elemoſina noſtris futurisque temporibus inuiolabile.

§. LXXXXVIII, 19 p. 289.

Prumienſ. *teſte Marten.*) In KNAVFF. defenſ. Prum. p. 55 confirmat immunitatem a Ludouico P. impetratam. IB. p. 59 Prumienſibus exemtionem ab omnibus teloneis concedit: nullum telonium, nec rotaticum, nec pontaticum, nec pulueraticum, nec ſalutaticum, nec ceſpitaticum, nec ripaticum, nec trabaticum, ſeu neque portaticum exigere aut exactare quicquam praeſumat.

§. LXXXXVIII, 19 p. 190.

133, 136.) et quod utilitatem eiusdem eccleſiae uberius exſequendam iuxta memorati abbatis petitionem contulimus, praefato

ſancto

ſancto loco eiusque prouiſoribus, ut ſi quaelibet extranea perſona eius inſidiando ſeruum interemerit, freda, quae a publicis exigebatur actoribus, ad eius perenni iure cedant partem nihilo minus etiam, ſicut in noſtro altero continetur priuilegio, modis omnibus ſancimus, quatenus omnia freda, quae ſeruis eiusdem monaſterii ad ius publicum legalis inſtitutio perſoluere cogit, ut ad luminaria eiusdem coenobii deinceps perſeuerent, per hanc noſtram ſtabilimus auctoritatem et ſtabiliendo imperiali corroboramus, quatenus hanc noſtram ceſſionem pars praeſcripti monaſterii quiete ibi uiuens delectet monachi inibi Deo militantes pro noſtra et totius imperii noſtri ſalute Domini copioſius implorent miſericordiam.

§. CII, p. 299.

ex rebus iuris ſui tradit) Fulcardo fideli ſuo, deprecante Madfrido fideli miniſteriali ſuo, donat in pago Eifienſe in uilla Bettinga manſum in dominicatum unum, ad quem pertinere noſcuntur alii manſi VIII, quos ipſe prius beneficiario poſſedit munere cum eorum pertinentiis etc.

§. CVIII, 1 p. 302.

Id. t. V p. 974.) et t. VI p. 315. Liuthardus Notar. ad uic. Vitgarii ſignaui.

§. CVIII, 2 p. 303.

Baluz. append. Cap. p. 1438.) a. XVIII Druſtemirus ſubdiaconus atque Notar. ad uic. Egilmari rec. et ſubſcr. MVRATOR. c. l. t. VI p. 309.

§. CVIII, 2 p. 303.

app. p. 35.) a. XXIII. MVRATOR. t. VI antiq. Ital. p. 37.

§. CVIII, 2 p. 303.

Geneal. Franc. p. 143) HONTHEIM. c. l. p. 180.

§. CVIIII, p. 305.

Theodotae datae adnexum delineat.) Id. t. VI p. 310 fragmentum ſigilli Lotharii pingi curauit.

§. CX, A. XV, p. 310.

Coint. a. 838 §. 12.) A. XVIII D. III Non. Februar. ind. XV. Act. Nonautula. MVRATOR. t. VII antiq. Ital. p. 309.

§. CX, A. XXI, p. 311.

t. I Gall. Christ. instr. p. 107.) D. XIII Kal. Mart. a. XXI, I. Ind. IV. Act. Aquisgr. palat. KNAVFF. defens. Prum. pag. 55. HONTHEIM. c. l. t. I p. 179.

§. CX, A. XXIII, p. 312.

Theodonis uillam discessit) D. XI Id. Septembr. a. XXIII et III ind. VI. Act. Gundulfi uilla palat. reg. MVRATOR. t. VI antiq. Ital. p. 37.

§. CX, A. XXV, p. 313.

aere repraesentantur.) D. VIII Kal. Iun. a. XXV. HONTHEIM. p. 183. D. Id. Iun. Act. Aquisgran. pal. reg. MVRATOR. t. VI antiq. Ital. p. 315. (annus deficit. MVRATORIVS apponit a. 844 aut duos sequentes).

§. CXII, p. 321.

Ludouic. II Imp. acquirit uillam Hibernam.

ad proprium conferremus.) IB. t. VI p. 31 tradit Ludouico Imp. fratri uillam Hibernam coniacentem in Comitatu Licudisiano --- nec non quodcumque ex rebus ipsius S. Lantberti in suo noscuntur esse regno ea scil. conditione, ut ipse demum eas clarissimae Imperatrici Ingelbergae tradat cum omni integritate.

§. CXII, A. XI, p. 322.

Murator. antiq. T. II p. 121.) Clorimbaldus regiae dignitatis cancellarius rec. et subscripsi. D. XVI Kal. Iun. ind. XIIII. IB. t. VI p. 31 exhibetur monogramma (n. 14) et sigillum (n. 11).

§. CXVIII, p. 328.

et Imperatorem excitabant.) Tabulas ad Angilbergam August. pertinentes latius exposuimus in *Commentar. de re diplomatica Imperatricum* §. LVIII sq.

§. CXVIIII, 9 p. 334.

cuius cartulati esse uidentur.) In VGHELL. Ital. sac. T. X app. p. 405 profertur Ludouici II Imperat. Augusti priuilegium fundationis, et dotationis monasterii S. Clementis in Piscaria anno Domini DCCCLXXV - - - - castella, et res infra scriptas cum possessionibus et iuribus, uasallis, uasallorum reditibus, requisitionibus, molendinis, aquarum decursibus, piscationibus, ualeatoriis, siluis, rupibus, domibus, massaritiis, aldionaritiis, arrenditiis, mercatis, nundinis factis, et ordinatis, et in antea in ipsis Castellis, et locis pro ipsorum religiosorum uirorum arbitrio construendis, et ordinandis iam dicto Venerabili summae Trinitatis coenobio, quod Monasterium sancti Clementis in Piscaria supra nuncupati praecepimus praesentialiter solemniterque largimur etc. **Pro mon. S. Clement. in Piscaria.**

§. CXXVII, p. 349.

Monogrammata designauit.) t. VI p. 29 occurrit. Signum a regula ualde aberrans (uid. n. 15).

§. CXXVIII, 4 p. 351.

T. I p. 585.) et t. VI p. 345.

§. CXXVIII, 4 p. 351.

Gattul. access. T. I p. 41.) VGHELL. Ital. Sac. T. X append. p. 407: eam nostrae manus adnotatione solemniter insigniuimus, nostraeque Bullae plumbeae impressione subter confirmari iussimus. Signum manus Domini Ludouici Serenissimi Imperatoris. *Etulbertus Presbyter, et Not. scripsi, et subscripsi.* Datum tertio Idus Octobris, Indictione octaua. Actum Olonna Curiae Imperiali anno imperii D. Ludouici Sanctissimi Imperatoris uigesimo quinto, Deo propitio feliciter. Amen. Anno Dominicae incarnationis DCCCLXXV Indictione VIII. In chartis ad Angilbergam Imperatricem spectantibus apud MVRATOR. c. l. t. VI p. 27 legitur: *Leodoinus sacerdos iussu Imperatorio ad uicem Faremundi recognoui et subscripsi.* et p. 29: *Ego Leudoinus archipresbiter palatinus iussu Imperatoris ad uicem Firmundi rec. et subscripsi.*

§. CXXX, p. 352.

suis epochis restituere tentabimus.) De notis chronicis Ludouici II nonnihil disquiritur in MVRATOR. script. rer. Ital. T. II, P. I p. 220 sqq.

§. CXXX, p. 356.

Murator. T. II, P. II p. 399 *in not.*) A. 868. Act. Venus. D. IIII Kal. Mai. a. XVIII ind. I. MVRATOR. t. VI antiq. Ital. p. 345.

§. CXXX, A. 869, p. 356.

Aliena.) D. VIII Kal. Iun. a. XX ind. II. Act. Venusiae. MVRATOR. t. VI antiq. Ital. p. 27.

§. CXXX, A. 870, p. 356.

Act. Capuae ciuit.) D. a. XXI ind. III, III Non. Iun. Act. ciuitate Venusia. MVRATOR. c. l. t. VI p. 29.

§. CXXXVIII, 7 p. 371.

se se distinguat.) IB. t. VI p. 355 eidem ecclesiae concedit monasterium S. Anthimi in pago Senensi et Clusino. Et quia in eodem monasterio ordo Monasticus habetur, uolumus, ut saepe dictum Monasterium, facultatibus crebro dictae sanctae matris Ecclesiae coniunctum, sub dominio et amministratione Ecclesiasticae auctoritatis ipsius Praesulis et Successorum eius consistat; qui etiam indesinenter quadraginta ibi Monachis regulariter amministrent, quatenus Monasticus Ordo secundum Sancti Benedicti doctrinam in eo immutabili conuersatione colatur, et laudabili religione semper in perpetuum celebretur; e quibus aliquo diuina uocatione amoto, alterius loco instituatur, ne numerus minuatur, qui - - - - de propria Congregatione Deo dignus Vicario Sancti Donati, omnium consensu, eligatur, ne Monasticus ordo ibidem adnihiletur.

§. CXXXVIII,

§. CXXXVIII, 11 p. 374.

in antecessor. diplom.) item partitio stipendiorum mon. S. Germani. BOVILLART. c. l. p. 19. CATEL. hist. de Comt. de Tolose p. 74 pro mon. Vabrens. Bernardus Tolosanus marchio et dilectissimus nobis fidelis ad nostram accedens mansuetudinem innotuit, qualiter pater suus Ragemundus in pago Ruthenico et in loco suae proprietatis super fluuium Dordone in uilla Vabra ecclesiam ad monasticum ordinem excolendum in honore sancti et gloriosi principis Apostolorum Petri, sanctique Dionisii nobili opere construxerit - - Quamobrem humiliter nostram et petiit altitudinem ut propter mercedis nostrae augmentum, quaecumque data sint uel fuerint sub praetextu nostrae dominationis ac immunitatis saluamento recuperemus atque iam dicto clerico Rollando et post ipsius discessum Benedicto filio Ragemundi fratri suo, praecepto nostrae authoritatis confirmaremus. Pro mon. Vabrens.

§. CXXXVIII, 11 p. 375.

in tuitionem recipit) et in HONTHEIM. c. l. p. 204 eidem monasterio confirmat immunitatem a teloniis in regno suo. In BOVILLART. c. l. p. 17 monasterio S. Germani indulget immunitatem a teloneo. IB. p. 18 eidem tribuit res fisci, i. e. uillam Bospatium in pago Landunensi sitam, habentem mansos septuaginta cum omnibus uillulis sibi pertinentibus, cunctisque suis appenditiis, praeter duodecim feminas, quas in suo retinuit seruitio. In monasterium S. Florentii largus est in LOBINEAV hist. de Bretagne preuv. p. 51: Karolus Dei gratia Rex. Cum regni nostri quietem quorundam insidiis perturbatam ad nostrum germanum Ludouicum defectionem meditantem componere tractaremus, quorundam etiam Sanctorum loca uastata restaurare cuperemus, inter cetera orta est saepenumero deplorata calamitas praeclari ac dilecti nostri S. S. confessoris Christi Florentii assistente nobis eiusdem loci Ven. abbate Radulfo. Nam cum constet eumdem locum a piae memoriae Karolo auo nostro praeclaris aedificiis et plurimis possessionibus nobilitatum etc. a rebelli nostro crudelissimo Nomenoio Britone nostri odii caussa incensus est et plurimae eius possessiones inuasae etc. (contulit plura) omnes ecclesias quae suprafati loci esse uidentur, per eorum episco- S.Germani S.Florent.

 patus

Roton. patus cuncta synodali exactione absoluimus. IBID. p. 54 monast. Roton. confirmat possessiones, ipsumque in tuitionem recipit.

§. CXXXXVII, p. 395.

in Mabill. R. D. p. 539.) a. XXV Hildibold. not. ad uic. Ludouici rec. HONTHEIM. c. l. p. 204.

§. CXXXXVII, p. 396.

Mart. V. M. T. I p. 195, 197.) BOVILLART. c. l. p. 19.

§. CXXXXVII, p. 396.

multis loquentibus tabulis.) a. XXXVII. *Andacher. Not. ad uic. Gazulini rec. et subscr.* post haec uerba maioribus ac crebris literis scriptum legitur: ✝ VIDIMVS ✝. MVRATOR. t. VI p. 335 Antiq. Ital.

§. CXXXXVIIII, p. 401.

A. VII.) D. VII Id. Aug. a. VII ind. VIIII. Act. Verno palat. BOVILLART. c. l. p. 17.

§. CXXXXVIIII, A. VIIII, p. 402.

Mabill. c. l. p. 685.) LOBINEAV hist. de Bretagne preuv. p. 51.

§. CXXXXVIIII, A. XI, p. 402.

qui dicitur Lirinus.) D. III Non. Aug. ind. XIII a. XI act. in Bonaualle. LOBINEAV c. l. p. 54.

§. CXXXXVIIII, A. XXV, p. 406.

Marten. c. l. p. 173.) D. III Kal. Aug. ind. XII a. XXV. Act. Remis. KNAVFF. defens. Prum. p. 204.

§. CXXXXVIIII,

§. CXXXXVIIII, A. XXVIII, p. 407.

Mabill. t. III ann. B. p. 135.) D. Non. Septembr. ind. XV a. XXVIII. Act. in uilla S. Vedasti quae dicitur Vallis. BOVILLART. p. 18.

§. CXXXXVIIII, A. XXX, p. 408.

Mabill. c. l. p. 162.) CATEL. hist. de Comt. de Tolos. p. 74.

§. CXXXXVIIII, A. XXXII, p. 409.

Paris. t. I p. 470.) BOVILLART. c. l. p. 19.

§. CXXXXVIIII, A. XXXVII p. 410.

Coloniam proficiscitur.) a. XXXVII in success. Hlotharii VII et imp. II success. Hludouici regis I. (dies et mensis obliterati). Actum Agrippina Colonia ciuitate. MVRATOR. t. VI p. 335 antiq. Ital.

§. CLI, p. 411.

Pertois siluam de Hur, etc.) GVICHENON Bibl. Sebusian. p. 181 in Confirmatione donationum monasterii Cariloci, a Philippo Augusto, Francorum rege: quas ecclesias et uillas Boso Rex dedit in eleemosynas memorato Radeberto, Episcopo, et ecclesiae Cariloci; et idem Radebertus per praeceptum Caroli M. sibi fecit confirmari.

§. CLI, 6 p. 413.

reliqua desunt.) CATEL. hist. des Comts de Tolos. p. 167 in charta Ludouici regis a. 1463: monasterium S. Saturnini Tolosae ord. S. Augustini, quod gloriosae recordationis Karolus Magnus praedecessor noster fundauit. (Rectius uindicatur Carolo Caluo, qui in hoc monasterio alias tabulas dedit). **Pro mon. S. Saturnini,**

§. CLII,

§. CLII, 5 p. 414.

Vabrens. *corroborari decernimus.*) CATEL. hist. de Comt. de Tolos. p. 71: In nomine sanctae et indiuiduae trinit. Carolus gratia Dei Rex Franc. et Langob. ac patritius Romanorum. qualiter uir uenerabilis Comes Raimundus ex monasterio quod ipse nouo opere iure proprietario aedificauit in loco nuncupato Vabro in pago Luriense citra lympham Dordonis - - et ipsum sanctum locum sub nostra defensione atque dominatione ad regendum nobis uisus est tradidisse - - Signum Caroli Regis. Adalguarius Notar. scripsit ad uicem Gislenis. Data XIV Id. Aug. ind. X a. XXIV regnante Karolo Rege gloriosiss. Act. Parisiis ciuit. i. d. n. f. a.

INDEX

INDEX AVCTORVM.

GODE-

EIVSDEM bibliothecae Catalog. tom. I, in quo ſcripta quamplurima ad diplomaticum apparatum pertinentia indicantur. e. c. p. 651 auctores de origine literarum in genere, p. 652 de arte et modo ſcribendi, p. 656 de ſcribis et librariis ueterum, p. 657 de notis ueterum, p. 660 de materia in qua ueteres ſcripſerunt, ac de liquoribus et inſtrumentis ad ſcribendum adhibitis.

AVGVST. CALMET hiſtoire eccleſiaſtique et civile de Lorraine. Tom. III. à Nancy 1728. f.

P. MARIA CAMPI hiſtoria univerſale di Piacenza 1651. III Vol. fol.

HENR. CANISII theſaurus monumentorum eccleſiaſticorum et hiſtor. ſiue lectiones antiquae, cum notis *Iac. Baſnage*. T. IV. Antv. 1725. f.

P. CARPENTIER O. S. B. Praepoſiti S. Oneſimi Doncherienſis, Alphabetum Tironianum ſeu notas Tironis explicandi methodus cum pluribus Ludouici Pii chartis, quae notis iisdem exaratae ſunt et hactenus ineditae. Paris. 1747. f.

CHRONICON CASAVRIENSE in *Murat*. T. II, P. II Script. Ital. p. 767.

GVILLAVME DE CATEL hiſtoire des Comtes de Toloſe, à Toloſe 1623. f.

IOANNIS DE CHAPEAVVILLE hiſtoria ſacra et prophana nec non politica, in qua non ſolum reperiuntur geſta pontificum Tungrenſium, Traiectenſium et Leodienſium, uerum etiam pontificum Romanorum atque Imperatorum et Regum Franciae usque ad Ludovicum XIII. Auguſtae Eburonum III Vol. 4. 1612, 1616, 1618.

ANDREAE DV CHESNE hiſtoriae Francorum ſcriptores coaetanei T. V. Paris. 1636-1649. f.

CAROL. LE COINTE annales eccleſiaſtic. Franc. Paris. t. VIII. 1665-1683. f.

HERMANN. CONRING. cenſura diplomatis, quod Ludouico Imp. fert acceptum coenobium Lindauienſe. Helmſtad. 1672. 4.

MARTINI CRVSII annales Sueuici ſiue Chronica rerum geſtarum antiquiſſimae et inclytae Sueuiae gentis. Francof. 1595. f.

IOH. PESSINAE de CZECHEROD Mars Morauicus. 1677. fol.

IOH.

R. P. F. CHRISTOPHORI HARTMANNI annales Heremi Deiparae matris monasterii in Heluetia ord. S. Bened. Friburgi 1612. f. it. Francof. 1691. c. fig. f.

HEDA uid. Beka.

IOHANN. MICH. HEINECCII Syntagma historicum de ueteribus Germanorum aliarumque nationum sigillis. Francof. et Lipſ. 1709. f.

GEORG. HELWICH. Antiquitates Laurishamenſes inter Ioannis Script. Mogunt. p. L. Tomi noui.

C. H. (LVDOV. HENSELERI) diſſertatio critico-historica de diplomate Caroli M. dato eccleſiae Oſnabrugenſi pro Scholis graecis et latinis, qua diploma iſtud authenticum et genuinum eſſe oſtenditur atque contra obiectiones recentioris cuiusdam critici A. L defenditur. Accedunt uaria Imperatorum ac regum diplomata eccleſiae Oſnabrugenſi conceſſa. Monaſt. Weſtphal. 172L. 4.

MARQVARDI HERRGOTT Genealogia diplomatica Auguſtae gentis Habsburgicae. Viennae Auſtriae 1737. 3 Vol. f.

CHRIST. AVG. HEVMAN. de titulo *Sereniſſimi* Poecil. t. III L 3. item de titulo *pacifici* 1728. de titulo *Dei gratia.* 1727.

ANNALES HILDESHEIMENSES in Leibnit. t. I ſcript. Brunſuic. p. 710.

HINCMARI Archiepiſcopi Remenſis, opera, cura Iacobi Sirmondi. T. II. Pariſ. 1645. f.

CHR. GODOFR. HOFFMANN. Scriptores rer. Luſaticarum. Lipſ. et Budiſſ. 1719. f. tom. IIII.

DAV. HOFFMANN. diſſ. de Otfrido, monacho Weiſſenburg. Helmſt. 1717. reſp. Georg. Chriſtian. Daetrio.

IO. NICOL. AB HONTHEIM, Ep. Myriophitani et Suffraganei Treuer. hiſtoria Treuirenſis diplomatica et pragmatica inde a translata Treueri praefectura praetorio Galliarum ad haec usque tempora. t. III. Auguſt. Vind. et Herbip. 1750. f.

HROSWITHAE, ſanctimonialis Gandersheim. de geſtis Ottonum panegyris in MEIBOM. ſcript. rer. Germ. t. I p. 705.

HERM. HVGO de prima ſcribendi origine et uniuerſa rei literariae antiquitate Liber. cum notis CHRIST. HENR. TROZ. Trai. ad Rhen. 1738. 8.

WIGVLEI HVND a *Sulzemos* metropolis Salisburgenſis cum notis et additionibus Chriſtoph. Gevvoldi. T. III. Ratisb. 1719. f.

GEORG. CHRIST. IOANNIS rerum Moguntiacarum Vol. II. Francof. 1722. f.

EIVSDEM

FRANC.

CHRIST.

BVRC.

CHRISTIANI WILDVOGEL progr. de ſigno manus regiae. Ien. 1702.

AVG. FRIDR. VON ZANTHIER Einleitung zu den vier vornehmſten Quellen der Hiſtorie den Geſchichtſchreibern, Steinſchrifften, Münzen und Vrkunden. Leipzig und Goslar. 1730. 8.

NIC. ZYLLESII defenſio Abbatiae Imperialis S. Maximini. 1638. f. iuxta muros Treuerenſ.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

A.

Carolus

D.

E.

Exitiales

I.

L.

Ludolfus

M.

Miffus

N.

O.

P.

Scribendi,

CORRIGENDA.

Pag. 14 l. 24 leg. praefuit.
70 l. 10 leg. hos.
109 l. 28 l. Burgundiae.
110 l. 24 l. quidem.
151 l. 9 l. redactos.
— l. 14 l. cepisse.
163 l. 4 l. liberae.
182 l. penult. l. theotisce.
185 l. 22 l. ipsi.
191 l. 9 l indicant.
219 l. antepen. l. iam.
245 in margine 3. l. adiutorem.
259 l. 28 l. praecepti.
Pag. 266 l. 14 l. Ambrichonis.
277 l 27 l appelletur.
281 post l. 12 adde: D. Prid. Id. Nouembr. a. I regni in Ital. ind. XI. ID. t. V p. 672.
295 l. 19 l. feminis.
318 l. 2 l. Christiano.
324 l. 6 l. illam.
353 l. 12 post: omnibus, l. et ab omnibus.
374 l. 15 l. opportuna.
378 l. 13 l. habemus.
406 l. 32 l. ablatae. Charta.
417 l. 32 l. ob.

In nomine sanctae et indiuiduae trinitatis. Hludouuicus diuina fauente clementia rex

[illegible]

Signum domni Hludouuici gloriosissimi regis.

Data iiii. non. febr. anno Christo propitio primo regni domni Hludouuici

259 l. 28 l. praecepti.

Tab. II.

6

LODEVICVS REX

7

XPE PROTEGE HLVDOICVM REGEM

8

9

XPE PROTEGE HLVDOICVM REGEM

10

XPE PROTEGE HLVDOICVM REGEM

11

XPE ADIVVA HLOTARIVM REGEM

1

✠ XPE PROTEGE LUDOVICUM REGEM

2

✠ XPE PROTEGE HLVDOICVM REGEM

3

✠ XPEPROTEGEHLVDOICVMREGEM

4

XPEPROTEGELUDOVICUMREGEM

5

EGEM ✠

latinga [illegible]

luminis [illegible]

[illegible]

[illegible]

in luminis [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] in luminis

[illegible]

